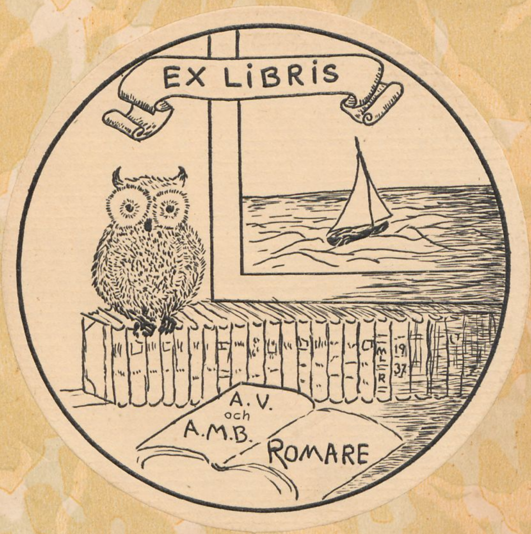
SJÖSTEDT

BLAND STORVILDT I OSTAFRIKA

EX LIBRIS
A.V.
och
A.M.B.
ROMARE

YNGVE SJÖSTEDT

BLAND STORVILDT I OSTAFRIKA

JAKT-, NATUR- OCH DJURLIFSSKILDRINGAR

FRÅN EN ZOOLOGISK RESA TILL KILIMANDJARO, AFRIKAS HÖGSTA BERG, DESS SYSTERBERG MERU OCH KRINGLIGGANDE MASSAISTÄPPER

AF

YNGVE SJÖSTEDT

PROFESSOR OCH INTENDENT VID NATURHISTORISKA RIKSMUSEUM

MED TALRIKA ILLUSTRATIONER EFTER LAVERINGAR OCH AF FÖRF. TAGNA FOTOGRAFIER

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. HOFBOKTR. IDUNS TRYCKERI-A.-B.
1911
[100395]

INNEHÅLL.

ILLUSTRATIONER.

Vinjetter.

Laveringar af docenten doktor Gustaf Swenander.

Helsidplanscher.[1]

[1] Med några få undantag äro alla fotografiska bilder från expeditionen tagna af förf.

Sid.

Bilder i texten.

Inledning.

Åren 1890—92 företog författaren af följande skildringar en forskningsfärd till Västafrika, för studier af nordvästra Kamerun-områdets dittills okända djurvärld. Beläget i det »västafrikanska skogsområdets» centrala kustgebit, var detta område nästan öfverallt betäckt med en ytterst tät, ofta nästan ogenomtränglig urskogsvegetation, som inom sig hyste en rik och egendomlig djurvärld. På ett öfverraskande sätt framträdde detta senare drag vid studiet af det öfver 4,000 meter uppskjutande Kamerunberget, hvars högre belägna skogar och där ofvan vidtagande grässlätter äga en från omgifvande trakter i många hänseenden afvikande och själfständig fauna. Ett egendomligt drag hos dessa höga bergstrakters djurvärld är dess stundom påfallande öfverensstämmelse med djurvärlden på Central- och Ostafrikas berg — områden belägna inom det »östligt-sydliga stäppområdet» —, utan att ifrågavarande djurformer blifvit anträffade inom de vidsträckta lägre trakter, som skilja dessa berg.

Det var nämnda förhållande, som först riktade min uppmärksamhet på de ostafrikanska vulkankäglorna, och en allt lifligare önskan uppstod hos mig att företaga en ny Afrikafärd, nu till världsdelens östra delar, för jämförande studier af det västafrikanska skogsområdets och det ostafrikanska stäppområdets djurvärld, särskildt på de högre bergen. Som föremål för en sådan resa framstod då i främsta rummet Kilimandjaro, »the monarch of African mountains», »das grösste Wunder des tropischen Afrika», »snöjätten under ekvatorn», ej blott Ostafrikas utan hela den afrikanska kontinentens högsta berg, som från den solglödande massaistäppen höjer sig upp till den eviga snöns råmärken, på hjässan täckt med gletschrar och snöfält.

Det lifliga intresse, som under senare tider ägnats utforskandet af sådana delar af jorden, som i ett eller annat hänseende ännu varit okända, har, som alla väl känna, ingalunda minst gällt de svartes världsdel. Det är därför egendomligt, att denna världsdels högsta berg ända till denna expedition förblifvit zoologiskt nästan oundersökt, hvaremot det geologiskt och botaniskt af de tyska forskarna Hans Meyer och Georg Volkens på ett framstående sätt blifvit utforskadt. Bäst var fågel- och däggdjurs-

faunan, särskildt den förra, känd, från de öfriga djurgrupperna vanligen intet eller blott här och hvar några spridda drag, som dock icke stodo i ringaste förhållande till den rika djurvärld, detta märkliga berg har att uppvisa. Det närliggande Meru, redan detta högre än Västafrikas jätte, Kamerunberget, och hvilket äfven utgjorde resans mål, var zoologiskt så godt som fullständigt en terra incognita.

Orsakerna till att detta väldiga berg, Kilimandjaro, hvilket redan 1848, då det upptäcktes af den tyske missionären Johann Rebmann, blef kändt för den civiliserade världen, i så viktiga delar ännu förblifvit nästan okändt, torde i första rummet vara att söka i de osäkra förhållanden, som där länge voro rådande, och de ständigt bland de svarta uppblossande upproren, som stundom för de hvites välde tedde sig hotande nog. Afskräckande verkade nog äfven det sorgliga öde, som drabbade den förste zoolog, som där slog sig ned, den tyske ornitologen dr Kretschmer, hvilken tillika med den på berget sedan ett år arbetande geologen dr Lent under en marsch genom de östliga landskapen 1894 öfverfölls och dödades af infödingarna. Utan tvifvel voro dock äfven sedermera många zoologers blickar riktade på detta berg, och det gällde att raskt fatta sitt beslut, om man skulle hafva utsikt att få utföra dessa i hög grad lockande undersökningar.

Från flera sidor hade expeditionen att glädja sig åt ett sympatiskt intresse.

Hans Majestät Konung Gustaf, svenska forskningens höge beskyddare, då kronprins-regent, behagade genom utrikesministeriet rekommendera expeditionen hos tyska myndigheter, hvarigenom densamma tillförsäkrades deras understöd. För denna utomordentliga välvilja liksom för det intresse, Hans Majestät äfven i öfrigt behagat visa denna expedition, tillåter jag mig äfven här i underdånighet frambära min djupa tacksamhet.

De viktiga ekonomiska förutsättningarna för en sådan forskningsfärd löstes genom direktör Gustaf Palmqvists stora offervillighet, och icke blott svenska riksmuseet, som erhållit de hemförda samlingarna, utan äfven den zoologiska forskningen stå härför till honom i stor tacksamhet.

Ursprungligen var det min afsikt att ensam, endast åtföljd af en karavan svarta medhjälpare, företaga färden. Men de stora djurens preparering är ett tidsödande arbete; äfven fågelskinnen taga sin dryga tid, och så beslöts att medföra en preparator, hvartill, med förbigående af ett stort antal sökande ej blott från Sverige utan från skilda länder i Europa ända ned till Rumänien, utsågs konservator Gunnar Sandberg, ett val, hvartill jag såväl till följd af den skicklighet, hvarmed denne utförde de honom anförtrodda prepareringsarbetena, som till följd af det berömvärda uppförande, han under hela expeditionen visade, hade all anledning att vara tillfredsställd.

Under uppehållet i Berlin strax före utresan erhölls i Auswärtiges Amt af dåvarande kolonialdirektorn doktor Stübel, för hvilken jag föreställdes af vår därvarande minister, nuvarande utrikesministern, excellensen grefve Arvid Taube, bekräftelse på, att de tyska kolonialtjänstemännen, om så fordrades, skulle understödja expeditionens verksamhet. Hvad man här däremot ej kunde lämna medgifvande till var fällandet af eljest fridlysta djur, då sådant medgifvande blott kunde utfärdas af guvernören öfver tyska Ostafrika. Vid ankomsten till Tanga, hvarifrån färden anträddes inåt kontinenten, erhölls emellertid från dåvarande guvernören grefve v. Götzen en i vänligaste form affattad fullmakt att fälla två exemplar af hvarje af dessa djurarter, ett medgifvande, som beträffande zebra sedermera höjdes till fyra. Vid återkomsten till Sverige visade äfven dåvarande utrikesministern, excellensen Eric Trolle, expeditionen sin välvilja.

Till alla dem, som sålunda på ena eller andra sättet understödt detta företag, ber jag att härmed offentligen få framföra min varma och uppriktiga tacksamhet.

Den 20 april 1905 anträddes resan från Stockholm, och den 2 augusti 1906 beträddes åter Sveriges jord.

Utresan gick via Göteborg till Hamburg, där utrustningen, särskildt af ammunition (Sauer & Sohn), kompletterades, och allt ordnades på Deutsch-Ost-Afrika-linjens kontor, dit konserver (Kaufmann & C:o, Kiel), utrustning af tält och kläder m. m. (v. Tippelskirch, Berlin) direkt från respektive firmor hade insändts. Den fotografiska utrustningen hade erhållits här i staden genom herr Oscar Peters, hvilken därvid visade det största intresse och sedermera från sitt välkända fotografiska magasin vid Norrmalmstorg af plåtarna lämnat de bästa kopior. Utrustningen i sin helhet utgjorde 107 kolly, så vidt möjligt fördelade på mansbördor à 25—28 kg. för undvikande af ompackning vid framkomsten till Tanga. Ett antal större kistor bildade dels dubbelbördor, hvilka de svarta dock högst ogärna bära, dels ompackades de i Tanga för att därvid fördelas till lämpliga bärarlaster.

De från expeditionen hemförda samlingarna, som bildade tillsammans 137 bärarlaster, omfatta öfver 59,000 djur, representerande öfver 4,300 arter. Af dessa hafva mer än 1,400 visat sig vara för forskningen förut okända.

De vackra vinjetterna i denna reseskildring äro utförda af docenten Gustaf Swenander i Uppsala, som därmed gifvit ett nytt prof på sin konstnärliga talang och sin blick för naturen.

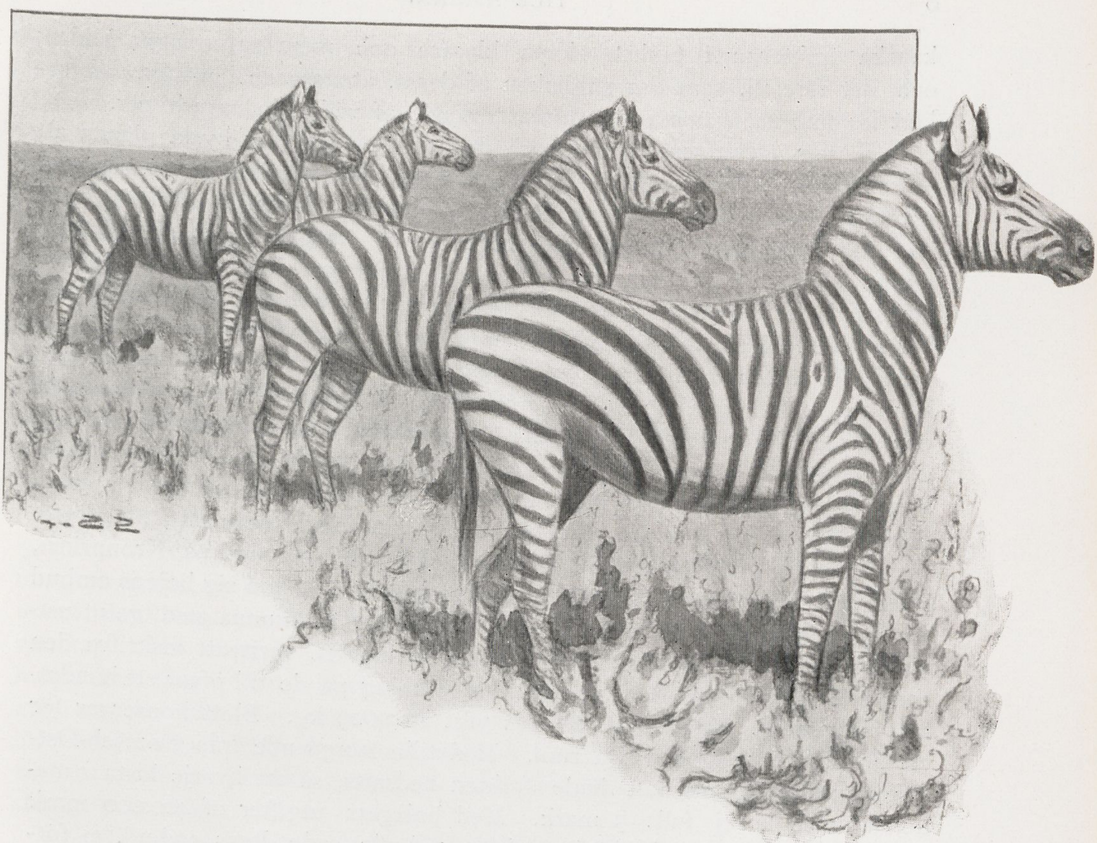
Hur det lyckats mig lösa den förelagda uppgiften, må andra döma. Blott det vågar jag själf säga, att endast ett brinnande intresse för den afrikanska naturen, en önskan att än en gång få se det tropiska land-

skapets prakt och rika djurvärld, att än en gång med geväret under studier och insamlingar genomströfva dess vida stäpper, dess väldiga skogar och täta snärjen förmått mig att glömma den många år efter hemkomsten från den förra afrikanska resan ofta utbrytande febern, sviter af i blodfeber kulminerande malaria, för att än en gång i Afrikas vildmarker gå okända öden till mötes.

För jägaren äro de trakter, jag genomströfvat, ett sannskyldigt eldorado. Det är de afrikanska högdjurens hemvist. Hjordar af antiloper och gaseller, gnu och zebror vandra betande omkring på omgifvande stäpper, flodhästar tumla kring i sumpsjöarnas bittra vatten, elefanter och noshörningar genomströfva de täta skogspartierna eller vandra ut på de öppna vidderna, där äfven giraffer, lejon, leoparder, hyenor, schakaler, vildsvin och andra locka till studier och spännande jakter, som i samband med expeditionens öden för öfrigt i det följande närmare skola skildras.

Stockholm, Naturhistoriska Riksmuseet, i november 1910.

Yngve Sjöstedt.

Till Afrika.

Från den disiga skyn föllo strida regnskurar, som insvepte hufvudstadens gator i en dyster slöja, då jag den 20 april styrde stegen åt stationen, där några vänner infunnit sig till afsked; och inom kort ångade tåget af mot söder.

Huru klart framträdde icke i dessa stunder den föregående Afrikaresan åter för minnet. Och liksom vid affärden då sökte fantasien äfven nu skapa verklighetsbilder från skildringar af de trakter, som utgjorde resans mål. De obestämda, hastigt växlande konturer, som då rullat sig upp för fantasien, hade dock nu en vida konkretare form. Lifvet i de västafrikanska urskogarna med deras om ock mindre omväxling på öppen terräng, hvilken senare i öfvervägande grad karaktäriserar Afrikas östra delar, gaf en säker grund att af skildringar och bilder från de ostafri-

kanska trakterna i tanken skapa klarare och mera naturtrogna bilder; och det föreföll, som om anblicken af dessa, åtminstone i många fall, säkert komme att framstå som ett återseende af välkända naturbilder.

Så var tärningen kastad, och den sedan många år hysta planen att än en gång besöka tropikerna, se den prakt och omväxling, naturen där utvecklar, och i fulla drag glädja mig åt det fria forskarlifvet stod nu på väg att uppfyllas. Obetvinglig hade denna känsla under år legat på djupet af sinnet för att då och då med förnyad kraft blossa upp och fängsla hela intresset. Det var därvid, som om två röster kämpat om herraväldet. Den försiktiga och — särskildt med tanke på febrarna — varnande rösten höll stundom på att segra. Men så kommo andra tankar och stämningar, de »kloka» beräkningarna jagades bort som skuggor, den afrikanska naturen med dess soliga slätter, dess skogskrönta höjder, dess slingrande, af yppig vegetation bekransade floder, dess snöhöljda jätteberg och rika djurvärld stod åter för blicken för att slutligen komma planen om en ny resa att segrande nedslå sin försiktige motståndare.

Sedan jag på aftonen den 29 i Hamburg kommit ombord på »Kronprinz», i den vackra af elektrisk belysning strålande hytten, infann sig linjens ombud för uppgörelse af frakträkningar, då enda sättet att kunna medföra utrustningen på denna båt, som ej medtog fraktgods, varit att inskrifva den som passagerargods. Det var en lång räkning på de till öfver ett hundratal uppgående lådorna med deras vikt af 3,629 kg. Blott konserver för ett år taga för sig ej ringa rum. Med tillmötesgående från Deutsch-Ost-Afrikanische Gesellschaft hade frakten nedsatts, så att hvarje kista i medeltal kostade ej fullt 5 mark. Med bolagets utgifter af 400,000 mark för ångarens resa rundt Afrika och åter skulle, sade deras ombud, ej förtjänsten blifva stor, om ett sådant antal kistor ej ens skulle inbringa ett halft tusen mark.

Redan före ombudets besök hade jag i den vackra matsalen intagit en måltid, vida skild från den enkla kost, som på vägen till Västafrika bjöds på den goda »Erna». Det var ett muntert sällskap, som samlats där för att följa sina bekanta och dricka en afskedsskål med dem. Då jag såg dessa blossande, friska ansikten och hörde de muntra skratten, kom ofrivilligt för mig tanken på den förändrade scenen, då kanske redan inom få timmar de rullande vågorna skulle komma skratten att dö bort för att ersättas af bleka kinder och vemodiga leenden. Vid half 11-tiden var Kronprinz färdig att afgå.

Det var en lugn, stämningsfull afton. Kring jätteångarens hvita kropp sköto bogserångare fram och åter, blåsande och tutande, och »machten kolossale Skandale». Kronprinz' allt annat öfverröstande lejonstämma ljöd då och då genom den lugna luften, festliga marschtoner klingade från orkestern, och så sätter sig den imponerande ångaren under förnyade

festtoner sakta i gång nedför Elbe. Näsdukar lysa i båglampornas ljus, rop och hälsningar aflösa hvarandra, så länge det allt mer växande afståndet tillåter, och majestätiskt lugnt rör sig Kronprinz nedåt floden, framdrifven af de svarta rökmassor utstötande bogserbåtarna. Stjärnorna träda allt mer fram på himlen och förhöja stämningen af den vackra taflan, naturen mörknar; men ännu lysa dockornas ljus öfver vattnet, bildande glittrande eldband, tills äfven dessa så småningom försvinna för blicken.

Snart börjar en frisk om ock svag vind att draga fram genom luften. Lugnt klyfver Kronprinz den jämna vattenmassan, som skummande drager fram utmed dess sidor. Passagerarna, fulla af lifslust och vid strålande humör nu vid resans första timmar, samla sig gruppvis på däcket eller vid främre relingen och utbyta tankar om allt, som fängslat deras intresse ombord, framlägga sina resplaner, diskutera ifrigt fördelarna af de och de medtagna föremålen och uttömma på några få timmar hufvudinnehållet af alla sina idéer.

Ännu var jag obekant med den rörliga skaran, men redan följande morgon skulle en bekantskap stiftas, som ej blott var till dagligt sällskap under den långa resan utan äfven så småningom öfvergick till närmare vänskap. Det var den berömde tyske djurmålaren Wilhelm Kuhnert, hvars kort jag redan i Berlin hos herrar Sauer & Sohn erhållit, en med mig ungefär jämnårig man med blonda mustascher, rätt smärt och af medelstor längd. Han styrde nu åter sin färd till de afrikanska stäpperna för att med sin geniala pensel på duken föreviga bilder från deras storslagna djurvärld.

Gynnade af det vackraste väder nådde vi den 1 maj tidigt på morgonen Rotterdam, och redan den 4 på morgonen ångade vi fram i Biscayaviken. Hvilken tafla tedde sig ej förra gången, jag passerade denna »sjömännens graf» på väg till Västafrika, då »Erna», darrande i sina fogar under stormens rytande, klöf de mötande jättevågorna, som splittrade rusade upp mot hennes sidor och i våldsamma kaskader yrde fram öfver däcket upp mot tackel och tåg, eller från höjden af de upptornade vattenbergen styrde ned i de djupa vågdalarna för att, undanvräkande hindren, åter arbeta sig upp på en jättevågs breda rygg. Nu var allt lugnt, hafvet låg solglittrande, svagt krusigt på de långa vågorna, om ock mot aftonen en svag vind drog fram, som kom passagerarna att lämna sina hvilstolar och upptaga sina enformiga vandringar längs däckets sidor, där de senare, då orkestern åter spelade upp, som marionetter kring musiken på ett dockspel kretsade fram i ständig följd. Böljorna förbyttes i vågor, som med allt större afstånd sakta rullade fram, deras kammar höjde sig hvitskummande och foro fräsande mot ångarens sidor, brötos och återkastades för att under hvirflande toppstänk slå ihop med de efterföljande.

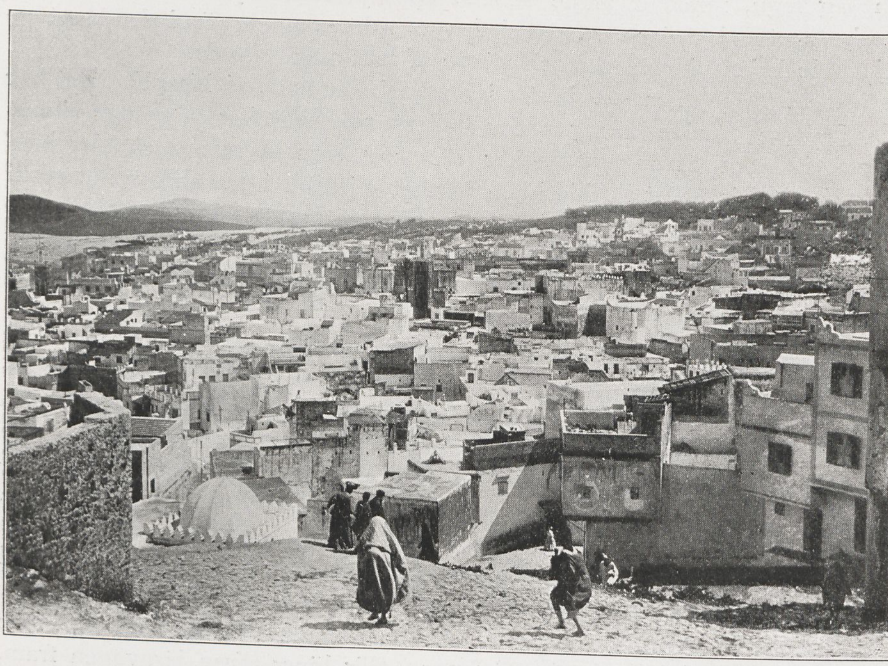
Efter ett par dagars uppehåll i Lissabon styrde ångaren öfver mot den marockanska kusten med Tanger som mål. Mer än tretton år hade förflutit, sedan jag sista gången såg de svartes världsdel försvinna för mina ögon, och med spändt intresse riktades blicken mot den ännu blott svagt skönjbara kusten. Allt tydligare blef landet, allt klarare framträdde Atlasbergens kala höjder med sina grågröna gräsmattor och sparsamma träd, under det att Tangers hvita hus och murar allt mer fängslade vårt intresse. Ingen hamn finnes här, och rätt långt ut i den vida bukten, där flera ångare, däribland ett par franska krigsfartyg med fladdrande trikolorer, lågo, talande sitt tysta men tydliga språk, lät Kronprinz ankaret falla.

Gungande på vågorna närmade sig inom kort ett antal båtar, styrda af i röd fez klädda araber, som under skrik och bråk lade till vid den nedfirade fallrepstrappan. Hvarken på Afrikas ost- eller västkust har jag sett ett sådant skrikande, bråkigt, närgånget och föga förtroendeingifvande folk som här.

Intresserad af att om ock flyktigt lära känna det marockanska landet och dess folk, tog jag plats i en båt, hvarpå det i sällskap med ett par medpassagerare bar af bland de gungande vågorna. Och om än bränningarna i dag ej voro svåra, genomilades man dock stundom af en obehaglig känsla, då båten, styrd af de vårdslösa roddarna, från toppen af en våg hastigt sköt ned i djupet och vågornas stänk yrande slog i ansiktet. Det hela gaf idé om, huru hafvet här kan te sig, då vinden med våldsam styrka drifver vågorna fram mot stränderna.

Följda af en högljudd hop, som ifrigt erbjöd sina tjänster, fortsatte vi efter landningen vår vandring upp genom en hvalfport och vidare in på den trånga, krokiga hufvudgatan, där skriket och trängseln antogo en nästan hotande karaktär. Om hvarandra rörde sig åsneförare, som under hugg och slag drefvo sina med grönsaker, vattenflaskor och dylikt lastade ök genom trängseln, med allvarlig min kommer en i hvit, öfver hufvudet nående burnus draperad arab ridande på en mulåsna, försäljare af gamla arabiska gevär, brokiga dukar o. a. störta oss till mötes och hänga oss oafbrutet i hälarna. Utmed väggar, i dörrar och portgångar sitta eller ligga svarta, magra stackare, som med slöa ögon betrakta oss, där vi gå fram, somliga i grofva hvita ehuru smutsiga dräkter, andra knappt skylande kroppen med några eländiga trasor. Vi veko af in på en af de smala, krokiga bigatorna och framkommo till ett salutorg, där en tafla af österländsk smuts och orenlighet upprullade sig för våra ögon. Afståndet mellan stånden var knappt några meter, och på denna smala, af tältduk ofta täckta gata, där det rådde en tryckande värme, hade allt från stånden dag för dag kommande afskräde utkastats. Millioner flugor svärmade omkring på denna stinkande kompost, och tanken föll osökt på

huru hastigt en utbrytande farsot här skulle gripa omkring sig. Genom smala, i alla riktningar löpande gator, där gående och ridande morer, araber eller judar och negrer mötte, fortsatte jag, åtföljd af två vägvisare, som erbjudit sig att visa platsens märkvärdigheter, ensam färden, då beroendet af de andras önskningar förut hindrat mig att taga i betraktande sådant, som mer uppväckte mitt intresse, ett tilltag, som sedan, då vi åter sammanträffade, utsatte mig för den förre vägvisarens hela raseri. Från det högt belägna stadsfängelset, Kasba, hvarifrån en präktig utsikt erbjöd

Tanger sedt från höjderna vid Kasba.

sig öfver stad och haf, stego vi åter ned bland de smala gatorna och voro snart framme vid stora Socco, det nya torget, med dess talrika åsnor, stånd och försäljare.

En brännande sol glödde öfver våra hufvuden, och för att få en stunds svalka stego vi genom en af araber vaktad gallerport in i tyska legationens präktiga, skuggande trädgård med dess af mogna frukter öfversållade orangeträd, dess blommor och friska grönska. Under fortsättningen af vår promenad åtföljdes vi af en välvillig fransman, som förekommande tolkade de brokiga och växlande taflorna och därvid utvisade den gräns, utanför hvilken kristna ej, om icke på egen risk, obeväpnade få röra sig. Endast

åtföljda af fyra soldater, hvilka sultanen, enligt vår cicerons utsago, på begäran lämnar, och hvilka med sina lif stå i ansvar för dem, de beledsaga, kan denna gräns utan stor risk öfverskridas af främlingar. Så voro vi åter vid stranden, och rodda af tre araber, hvilkas långa åror endast med dåliga repstumpar voro fästa vid sina rorpinnar och därför ständigt lossnade från dessa, foro vi genom de gungande dyningarna tillbaka till den väntande ångaren.

Skymningen hade redan bredt sin slöja öfver land och vatten, golfen låg lugn, inramad af de dunkelt uppskjutande höjderna, och tusende ljus lyste utmed stränderna, då vi den 15 sakta ångade förbi den långt utskjutande kajen vid Neapel och vände af inåt ankarplatsen.

Nästa dag, efter ett besök i Pompeji, lämnade vi Neapel. Det var en af dessa härliga aftnar under Italiens sol, hvarefter så många sinnen längta, hvarom så många tankar röra sig, som så många skalder hänryckt besjungit. Det ljusblå klara vattnet glittrade i den nedgående solen, som kastade sitt guld öfver det midt emot den sakta gående ångaren på ringa afstånd uppskjutande Vesuvius, från hvars krater då och då liksom stötvis hvita rökpelare uppstego, blandande sig med de ljusa moln, som sväfvade kring käglans öfre delar.

Färden öfver det soliga Medelhafvet nalkades den 19 sitt slut, och plöjande den blå, krusiga vattenöken, som så långt ögat nådde utan afbrott af seglare utbredde sig kring oss, närmade vi oss hastigt det yttersta målet för färden på detta haf, Port Said, som den 20 uppnåddes.

Vi hafva just lämnat denna plats, och Kronprinz ångar sakta in i Suezkanalen. Det är en tafla, om än ödslig så dock full af märkligt behag, som här ter sig för blicken. På båda håll utbreda sig smala sandfält, som bilda kanalens sidor. Den högra var blott några hundra meter bred med i midten och ofta längs kanalens sidor växande grön säf, som det synes vår vanliga Phragmites communis, samt i rader eller enstaka stående lägre tallar med långa barr och glesa kronor. Här löper äfven järnvägen fram, och utanför utbreda sig vidsträckta, blott med några få tums vatten betäckta sandbankar.

Tusentals flamingos voro här spridda öfver det i solen glittrande grunda vattnet, än långsamt spatserande i spridda skaror, än en smula oroade af den i kanalen gående ångaren och liksom i flankmarsch sakta rörande sig utåt och åt sidorna. Långsamt höja de sina s-krökta halsar, lyfta gravitetiskt de långa benen ur det grunda vattnet samt lyssna ett ögonblick för att därpå fortsätta sin långsamma promenad öfver den blänkande ytan. I den skarpa solen te sig skarorna bländande hvita, och föga synes af deras vackra rosafärg. Då och då flyger en sillmås förbi, strandspringare löpa på sandfälten, under det att drillsnäppor med bågböjda, i staccato rörda vingar skrämda fara fram öfver vattnet.

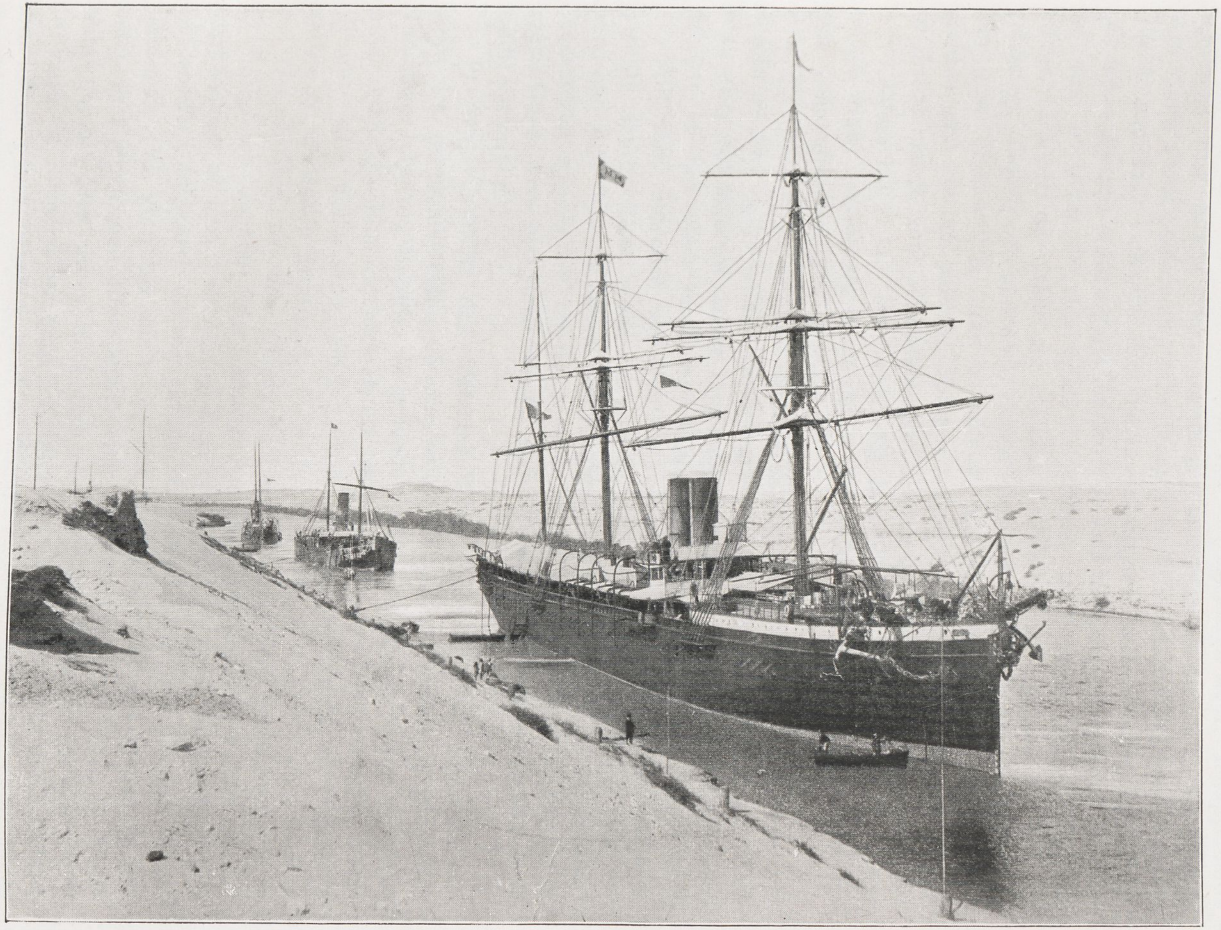

Bild från Suezkanalen.

Se där i luften ännu ett par välkända vänner! Under ledig, snabb flykt skjuta några gråryggade backsvalor tysta förbi. Äro de främlingar och gäster i dessa trakter, eller hafva de här sitt egentliga hem? Knappt hade jag gjort mig denna fråga, förrän jag fick svar på den; i en hög bank, som nästa stund passerades, voro massor af bon, knappt handsbredt skilda från hvarandra. Lekande foro deras inbyggare under smidig flykt fram och åter vid deras mynningar eller sköto in i de trånga öppningarna. Blicken for åter ut öfver de vidsträckta sandfälten med deras fläckar af gröna tufvor. Då och då visade sig ett litet af dadelpalmer omgifvet hus eller en vaktstuga. Ödslig och naken var denna bild; hvart man såg visade sig endast den gula ökensanden, utan afbrott af träd och buskar, blott med dessa spridda små hus och palmer. Knappt en lefvande varelse syntes, och endast en lastad kamel, som idisslande stod vid en brygga, samt dennes vaktare gåfvo taflan något lif. En i zenit blå himmel med spridda ljusa eller gråaktiga moln hvälfde sig öfver denna ökenbild, som mot horisonten öfvergick i en ogenomskinlig, hvitgrå ton.

Solen närmar sig allt mer synranden, arbetet för dagen är afslutadt, och stödda på sina långa stafvar vandra grupper af araber i hvita turbaner och hvita eller blå skjortor under långsamma steg fram utmed kanalen, under det att en rad med sand lastade kameler ännu få bära dagens tunga. Allt mer utbreder sig mörkret öfver den öde naturen, stjärnornas lysande skaror ökas, vinna i styrka och klarhet, molnen skingra sig, endast här och hvar kvarlämnande några mörka flockar. Den elektriska ljuskastaren sprider sitt intensiva sken framåt öfver kanalens nu betydligt högre sidor, som lysa med nästan snöhvitt skimmer, och öfver den glittrande vattenytan.

Ju mer vi under den fortsatta färden närmade oss Röda hafvets södra del, desto mer tilltog värmen, som nedåt Aden blef verkligt plågande. Kuddarna i hytten brände, då hufvudet några ögonblick hvilat på dem; under ständigt vridande hit och dit tillbragtes natten utan ro, utan hvila, till dess den friska morgonbrisen, som stundom öfvergick till blåst, åter stärkte de domnade krafterna.

Det är den 27 maj. Solen stod redan högt öfver horisonten, då vi på morgonen ångade fram utmed Afrikas yttersta hörn i öster för att snart svänga af mot söder kring Kap Guardafui. Ytterst bildar detta kap ett isoleradt klipparti, det beryktade »Lejonhufvudet», inåt fortsatt af gul ökensand. Vi voro nu midt för det, solen kastade sitt ljus öfver den isolerade klippan, och alla spejade efter de konturer, som skulle berättiga detta namn. Men äfven med god inbillning syntes det ej lyckas, några pröfvade sin förmåga att tyda fixerbilden, under det ett par ostafrikanare, som kände gåtans lösning, med ett leende bådo de öfriga att ännu några ögonblick hafva tålamod, tills ångaren böjt af åt söder.

Och då visade sig plötsligt till vår öfverraskning en af de märkligaste naturformationer, som väl någonstädes finnas af sådant slag. Det är ej fantasi, tydligt som mejsladt af konstnärshand ligger det mäktiga lejonet, vaktande vid Afrikas yttersta hörn. Hufvudet hvilar mot hafsytan, ögat är till hälften slutet, och ett kraftigt, mäktigt lugn hvilar öfver hela bilden. Men det är ej blott det af klippan formade hufvudet, som bildar taflan och gifver den sin illusoriska prägel; den gula ökensanden fulländar på ett slående sätt gestalten, bildande lejonets sandgula hud, under det att ett särskildt parti formar den under hufvudet något framsträckta foten.

Så följa omväxlande vackra, stormiga och regniga dagar, tills vi den 30 strax efter middagen passera ekvatorn. Särskildt två dagar förut hade hafvet visat sig oroligt, hyttens vindfångare hade under natten borttagits, och det främre fönstret stängts, hvilket åstadkom en kvaf, tryckande luft. En blick i matsalongen visade för öfrigt den förändring, som inträdt; damerna hade, med undantag af två, hvilka modigt höllo stånd i det längsta, försvunnit, och vid kvällen stodo äfven flera herrars platser tomma, däribland t. o. m. ett par portugisiska officerares, engelska sportmäns, en tysk löjtnants och skeppsläkarens. Med mäktig kraft höjde sig det blåa hafvet, bröts skummande af ångaren, kastande kaskader af fräsande vattenmassor öfver fördäck, under det att de splittrade, i hvirflande stänk upplösta vågorna yrande nådde upp ända till midskepps brygga, hvarifrån vi betraktade skådespelet. En viss olust gjorde sig märkbar bland passagerarne, som, uppsökande de för den rätt ljumma vinden utsatta platserna tillbragte större delen af dagen i sina stolar. Ett undantag gjorde dock engelsmännen, som ej kunde slita sig från de kära korten och med uppkaflade skjortärmar och blossande på sina pipor fortfarande förnötte sin mesta tid i det bekväma rökrummet. Aftonen var mörk, om ock stjärnor glimmade, svarta moln utbredde sig på en del af himlen, och södra korset hade dragit sig något åt sidan, då Kronprinz följande kusten nu ångade fram i sydväst.

Det var ännu tidigt på morgonen, då jag sista resdagen vaknade utan att längre finna ro, och tankarna började allt mer koncentrera sig på den förestående landstigningen, då vi först på kvällen skulle framkomma till Tanga, där jag kanske i mörkret, omgifven af allt löst slödder, som samlas vid en sådan hamn, finge aflasta de öfver hundra lådor, kistor och annat, som från ångbåten möjligen helt enkelt skulle skjutsas i land. Hela expeditionens välfärd låg ju i dessa, och bortsnappandet af blott en enda viktig låda, t. ex. ammunition skulle kunna förlama hela min blifvande verksamhet för långa tider. En kväfvande känsla, kanske ökad af den ännu i hufvudet bultande kinan, som under dagen tagits, kom öfver mig, jag kände mig ensam och förstod, att alla krafter behöfdes för att ordna, hvad som nu mötte. Alla »Gepäckscheine» från Deutsch-Ost-Afrikanische Gesellschaft

genomgingos för samtliga på dem uppförda kolly; och då vid sakernas utlämnande desamma skulle återställas, slog jag mig ned för att göra afskrifter af dem alla. Öfver ett åttiotal kommo på konservernas konto, hvilka blytunga saker förpackats i bärarlaster.

Den 1 juni fingo vi för första gången tysk-ostafrikanska kusten i sikte och närmade oss resans mål. Allt tydligare blefvo konturerna, den ljusblå öfver kusten utbredda slöjan började allt mer försvinna, och ett grönt, framtill af en smal gul sandremsa begränsadt strandparti framträdde allt tydligare, under det att något högre äsar längre inåt landet urskildes vid horisonten. Hela landskapet bekläddes af en nästan öfver allt utbredd, ovanligt ljus och frisk grönska, till stor del bildad af täta buskar. Bland dessa uppsköto lummiga mangoträd (Mangifera indica), hvilkas gula, välsmakande stenfrukter äro högt skattade inom varmare jordbälten, med djupgröna kronor, och stora planteringar af kokospalmer utbredde sig längs stränderna inåt landet, ofta blandade med mangoträdens mörka, täta kronor. Det var Mombasa, vi nu först närmade oss, berömdt för sin goda hamn, den bästa på hela Sansibarkusten och en betydande plats såsom inkörsporten till brittiska Ostafrika. Det har omkring 20,000 invånare. I forna tider, från 1505 till 1698, behärskadt af portugiserna, som här utstått många hetsiga strider, står det nu under brittiskt välde. Ruiner från sagda tid resa ännu sina förfallna murar som minnesmärken från en förgången period af portugisisk stormakt. Det är emellertid ej vid självfva Mombasa ångaren skall lägga till, hvarför vi fortsätta längre fram och svänga in i en djup vik, där Kilindini, Mombasas egentliga hamn, då självfva staden blott kan anlöpas af mindre ångare, samt utgångsstationen för Ugandabanan, äro belägna.

Till höger om oss ligger den rätt glest bebyggda handelsplatsen med sina ned till hamnen löpande järnvägsspår, där pipande och frustande tåg foro fram och åter, och sina med en rad af gråblå lyftkranar försedda bryggor. På andra sidan en vik utbredde sig lägre land med präktiga kokosskogar och mörkgröna träd, hvaribland infödingarnas och äfven några europeiska hus lågo spridda nedåt stranden. Efter ett kort besök ångade vi vidare.

Klockan var omkring 4 på eftermiddagen, då Tangas fyr kom i sikte. Det var en af dessa underbart vackra tropiska dagar, då solen från nästan molnfri himmel sprider sitt ljus öfver land och vatten. Den afrikanska kusten låg som en smal rand, bakom hvilken blånande, halft förtonande höjder uppsköto i fjärran.

Så stod jag efter omkring 40 dagars färd från hemmet vid målet för sjöresan och blickade ut öfver det solglittrande, af en svag bris krusade hafvet. Ett par timmar till, och jag hade åter Afrikas jord under mina fötter. Det intryck, första anblicken af Ostafrika, vid Mombasa, ingaf,

var det mest tilltalande, genom sina fria, öppna vidder med deras friska vegetation vida öfverträffande det västafrikanska skogsområdets svåröfverskådliga terräng.

Så solig, så ljus och vacker som taflan nu utbredde sig för blicken, tycktes den med visshet säga, att lyckliga om ock ansträngande tider förestodo. Bakom strandpartiets jämnhöga skogsbälte syntes ett något högre land, inhöljdt i gråhvitt eller svagt blåaktigt töcken, hvilket ännu tätare var lägradt öfver de längre in i landet sig höjande Usambara-bergens nästan jämnhöga, här och där något tillspetsade bergsrygg.

Emellertid närmade vi oss allt mer den bukt, längs hvars södra och västra ganska höga sidor Tanga ligger, inbäddadt bland spridda kokospalmer med deras smärta, högt uppskjutande pelarstammar och runda kronor, bland grönlysande akacior och andra vackra tropiska växter. Det var en tafla af stor skönhet, och Tangas läge synes ej lätt kunna öfverträffas. Också veta dess invånare och andra att uppskatta detta, och denna uppskattning har formats till ett ordspråk, som på kisuahili uttryckes med det patriotiskt klingande: »Mji huu Tanga mzuri kuliko yote barani» — denna ort Tanga är den vackraste bland alla platser på hela kusten!

Till vänster utbredde sig som åkrar väl skötta planteringar af sisal-agave, (Agave rigida var. sisalana), en af dessa trakters mest betydande och i värde allt mer stigande kulturväxter, hvaraf ett lätt, starkt råämne för rep o. dyl. erhålles. De jämnhöga gröna plantorna sträckte sig i raka linjer, intet ogräs sköt upp mellan dem, och det hela gaf ett vårdadt och tilltalande intryck. Bland de hvita husen reste sig högst och mest i ögonen fallande — det stora sjukhuset, med sina verandor, hvita väggar och stora tak.

Under tiden ångar Kronprinz sakta förbi den vid inloppet liggande ön, Todesinsel, förr de hvitas kyrkogård, nu karantänsplats; ständigt höres lodarens röst från bryggan, allas blickar riktas på den vackra i grönt inbäddade staden, under det att den nedgående solen färgar molnens ränder i guldgult skimmer.

Men jag ryckes ur mina tankar af de resandes sorl och lif, ångarens ankare är kastadt, och stunden för afskedet är inne. Under dagens lopp hade lådor och kistor upptagits på däck, räknats och ordnats tillsammans. Kring ångaren hade snart en mängd roddbåtar samlats, fyllda med skrikande och skränande negrer, som erbjödo sina tjänster för landstigningen, bagaget nedstufvades, en sista hälsning till de på däcket kvarstående vännerna, och snart bar det af i den vackra kvällen bort mot land.

Mörkret hade redan bredt sitt dok öfver land och vatten, men stjärnornas lysande och glimmande skaror upplyste vår väg öfver den dunkla ytan, och äfven strändernas ljus gåfvo ledning för den hastigt framgli-

dande båten. Här och där syntes andra båtar dyka fram i mörkret, ett utrop af igenkännande, då det var bekanta från resan, och så skymmes åter bilden. Efter visitation i tullen, där ett under resan särskildt packadt gevär måste aflämnas, trots uppgift att det nästa dag tillika med allt annat gods skulle inlämnas till förtullning, fortsatte vi uppåt staden.

Dunklet hade som nämndt redan bredt sig öfver land och vatten, och endast stjärnorna belyste färden, där vi i den ljumma men friska luften vandrade fram längs den breda vägen upp till hotellet, hvilket som så många andra tyska hotell, ölstugor och värdshus bar det af tyskarne så högt skattade kejserliga namnet: »Hotel Deutscher Kaiser». Palmernas vackra kronor höja sig här och hvar öfver den omgifvande vegetationen, eldflugor glimma som ädelstenar, där de fara omkring i den ljumma luften för att i nästa stund som genom ett trollslag hafva slocknat och så åter glimma till, och syrsors och stritars eviga konsert tonar cittrande från alla håll. Tyst fortsätta vi vår väg uppåt, lungorna inpumpa den friska aftonluften, och blicken öfverfar palmer, träd och buskar, hvilkas konturer framträda mot den ljusa stjärnhimlen.

Trots det präktiga namnet visade hotellet just ingen lyx, och det för oss beställda rummet med sina kala, hvita väggar, sitt cementerade golf och veckade plåttak, liknade mer ett magasin. Ett par med moskitonät omslutna sängar, några oljetryck på väggarna, en gammal byrå, ett par stora enkla hvilstolar af trä med söndrig rottingsits, ett af en duk täckt bord med en lampa, hvars orena oljehus bekläddes af en massa fastnade insekter, och ett par simpla omaka tvättbord med en däröfver hängande spegel, se där den ej för präktiga inredningen i det kejserliga hotellet. Under den öfverbyggda, stora verandaliknande planen framför hotellet samlade sig senare en del från Kronprinz landstigna passagerare för att vid en sista bägare säga farväl åt dem, som här afbröto sin resa.

Inloppet till Tanga.

På Ostafrikas jord.

Förberedelser till marschen inåt landet.

Så stodo vi lyckligt på Ostafrikas jord och på den plats vid kusten, som var bestämd till utgångspunkt för färden inåt kontinenten.

Den viktigaste frågan gällde nu anskaffandet af bärare, hvaraf omkring 120 varit behöfliga, men min förhoppning att redan här erhålla sådana blef fullständigt gäckad.

Redan första aftonen, då vi inbjudits till Deutsch-Ost-Afrikanische Gesellschaft (= »D. O. A. G.»), där penningar för resan under hela året funnos deponerade, diskuterades denna fråga. Som jag genom myndigheterna skulle erhålla bistånd för ordnandet af bärarfrågan, önskade jag dock först besöka bezirksamtmannen, ehuru man på D. O. A. G. ansåg, att han säkerligen ej kunde vara i tillfälle att gifva sådant bistånd, då det icke alltid vore lätt att få så många svarta, som behöfdes ens till de vanliga ar-

betena, och han i detta afseende ej hade några större förbindelser. Försedda med behöriga papper, styrde vi stegen till den präktiga, vid inre bukten af hamnen med utsikt åt inloppet ovanligt natursköni belägna ämbetsbostaden, där tvenne pelare med i brons gjutna örnar vid den breda ingången till parken och den tyska flaggan svajande öfver den rätt stora, villaliknande byggnaden visade, att vi voro på rätt stråt. Äfven förtullning af utrustningen kom under besöket på tal, och då i de till bezirksamtmannen angående expeditionen ingångna orderna intet nämnts i detta afseende, måste full tull erläggas för alltsammans — ett förhållande, som vid expeditionens återkomst rättades, så att all under året erlagd tullafgift, ej blott den nu inbetalade utan äfven exportafgiften för hemförda samlingar, på befallning från Auswärtiges Amt återställdes. Om än summorna icke voro så stora, var denna order dock förestafvad af en verklig välvilja för expeditionen och dess verksamhet, som förpliktar mig till liflig och uppriktig tacksamhet.

En viktig fråga var äfven den rörande jaktpassen, hvilka här utlöstes, ett för oss hvar, hvarefter tillstånd meddelades oss att från tullen utbekomma medförda gevär. För dessa måste dock en rätt betydlig summa, 500 mark, erläggas som säkerhet för att de återfördes och ej lämnades kvar i landet.

För kontroll inhöggs bokstafven T (Tanga) samt ett nummer, på mausern sålunda T 402, o. s. v. Enär tull, 15 rupies, begärdes äfven för de två revolvrarna, lämnades den mindre kvar, då den ej var så nödvändig och hela pjäsen knappt var värd denna summa, hvarpå det redan inhuggna kontrollmärket öfverkorsades.

De nu erhållna jaktpassen gällde naturligtvis ej de i allmänhet fridlysta djuren, af hvilka det dock var af allra största intresse att äfven erhålla exemplar. Under besöket i Berlin före utresan meddelades som nämndt på Auswärtiges Amt, att kolonialdirektorn ej kunde medgifva någon afvikelse från gällande jaktlagar. Sådana saker tillhörde kejserlige guvernören i tyska Ostafrika, för tillfället grefve v. Götzen, hvilken dock skulle få del af min anhållan. Det var därför med spändt intresse jag öppnade ett från honom hos bezirksamtmannen för mig liggande bref, hvari guvernören med det vänligaste tillmötesgående meddelade tillåtelse att i tyska Ostafrika fånga eller döda två exemplar af de eljest där fridlysta djuren, nämligen giraff, zebra, elenantilop, schimpans, struts, gamar, sekreterarefågel, ugglor, kohackare och kohäger. Genom senare särskild skrifvelse medgafs fällandet af ytterligare 2 zebror, då dessa ännu i stort antal finnas på stäpperna. Äfven meddelades i skrifvelsen, att de bezirk, som jag antagligen komme i beröring med, nämligen Tanga och Wilhelmstal i Usambara samt militärstationen i Moschi, i öfverensstämmelse med den från Auswärtiges Amt i Berlin till utrikesdepartementet i Stockholm ingångna verbalnoten blifvit anmodade att lämna företaget allt efter för-

hållandena möjligt understöd. Med tillåtelsen att fälla nämnda djur hade en för resan mycket viktig fråga fått sin lyckliga lösning.

Efter verkställd förtullning fördes i brännande sol kistor och lådor på arbetsvagnar uppför den sluttande vägen till D. O. A. G., i hvars varumagasin de inställdes för att genomgås och fördelas på bärarlaster, och ehuru lyckligtvis det mesta redan hemma ordnats i sådana laster, måste en del saker ur de stora lådorna omstufvas i där på kusten brukliga petroleum-

Skolgården.

kistor, hvarvid bärarne voro vana. Det var ett hårdt arbete. Med afkastade rockar, uppkaflade ärmar och sjudande af svett arbetade vi i flera dagar i det heta, med plåttak försedda magasinet; fram och åter gick det mellan de uppslagna kistorna, en sak uttogs här, en annan där för att instufvas i de anskaffade lådorna, som numrerades med stora gröna siffror, sedan deras innehåll antecknats för att vid behof under marschen genast kunna framtagas. Timme efter timme gick i den kväfvande hettan, tungan klibbade fast vid gommen, och den nye lifslafven skickades bort för att skaffa ett glas vatten, men återkom om en stund med — whisky och sodavatten,

som de vänliga herrarne nedsändt. Det var visserligen mycket godt, men en ny svettflod blef den naturliga följden.

Så led det mot aftonen, och spridda saker lågo ännu här och där på säckar och lådor, när en af tjänstemännen infann sig för att stänga. Då han ej syntes vara rätt säker på, att icke de svarta, som under hela dagen med stigande intresse stått och sett på alla dessa i deras ögon så värdefulla saker, om natten skulle söka tränga in genom den breda öppningen under taket, började ett nytt arbete för att i hast provisoriskt nedpacka allt, som för ordnande ännu låg kvar på säckar, lådor och kistor.

En fråga af rätt stor vikt var anskaffandet af tolk. Under det att en sådan nästan hvar som helst kan erhållas på västafrikanska kusten, där den s. k. negerengelskan är vidt utbredd, syntes samma fråga i Tanga möta nästan oöfverstigliga svårigheter, något hvarpå jag redan före utresan i Berlin, vid sammanträffandet med prof. Volkens, utforskaren af Kilimandjaros växtvärld, blifvit förberedd, hvarför en kisuahili-parlör — H. Raddatz: Die Suahili-Sprache — medtagits. Genom tillmötesgående af föreståndaren för därvarande negerskola, herr Blank, erhölls emellertid för färden hans tysktalande boy, Makinyo, samt en annan omkring 15-årig yngling, som dock blott förstod kisuahili. Så välvilligt detta än af herr Blank var, blef det för mig en källa till en del obehag. Ty i tron att han för expeditionen var oumbärlig, lade snart herr Makinyo i dagen negerns mest utpräglade lata karaktär, och efter en kortare tid rymde han åter till kusten.

För att ej i allt vara beroende af infödingarne i de trakter, där man längre tider vistas, är det af vikt att från annat håll medföra några svarta tjänare, hvilka för att återkomma till sitt hem äro bundna vid den hvite. Ty eljest förstå infödingarne lätt, att man är beroende af dem, och veta nog att förr eller senare betjäna sig däraf för att uppnå önskade fördelar. Utom nämnda och några andra boys engagerades därför äfven ett par Pangani-män, som redan förut medföljt expeditioner och därvid förvärfvat sig en viss färdighet i råpreparering af större djur. En af dessa män, Tanganjika, blef med tiden ett slags trotjänare, som hela året kvarblef på Kilimandjaro och slutligen med expeditionen återvände till kusten.

Mina förhoppningar att genast i Tanga erhålla nödiga bärare blefvo, som nämndt, grusade. Hos bezirksamtmannen hade inga svarta kunnat erhållas, och i hela Tanga fanns det för öfrigt ej så många bärare, som de önskade, att erhålla, hvarför förfrågningar sändes till Usambara-banans ändstation, Mombo, hvarifrån karavaner plägade utrustas åt det inre af landet. Med det för tillfället begärda antalet, 70—80 man, skulle det varit möjligt att bryta upp för att sedan låta en del ej genast behöfliga bördor sändas efter. Men ehuru detta antal ej genast kunde erhållas, syntes dock saken kunna

ordnas. Afrika är emellertid de oangenäma öfverraskningarnas land par préférence; det heter där icke »jag vill» utan oftare »du måste», och efter tio dagars väntan, då allt syntes ordnadt, anlände från Mombo följande telegram: »Usagara (= D. O. A. G.) Tanga. 70 Träger hier nicht zu beschaffen — Martienssen.» Därmed voro alla förhoppningar för karavanens snara uppbrott på ett äkta afrikanskt sätt grusade. Telegrafiskt måste nu förfrågningar sändas till Pangani, Mombasa och andra platser, ja ända ned till Bagamoyo; men från alla håll ingick efter längre eller kortare väntan beklagande, att så mycket folk ej kunde anskaffas, detta äfven från Bagamoyo, som är en af de viktigaste orter på kusten för karavanbärare. Stämningen blef allt mera tryckt, och jag började allvarligt frukta att en längre tid nödgas blifva liggande vid kusten utan möjlighet att komma vidare. Från Mombo telegraferades emellertid, att närmare svar senare skulle ingå, då man först måste sätta sig i förbindelse med det inre. Här stod jag ännu efter nära ett par veckor som vid första dagen utan att veta, när färden kunde anträdas, orolig öfver den flyende tiden. Alla laster lågo i ordning, och de få saker, som för rent lokala förhållanden här måst inköpas, voro äfven inpackade, däribland en bärarlast rep (kamba) för bördornas hopbindande, en bärarlast kopparmynt (peza), då det mesta under marschen måste betalas i småmynt, o. s. v.

Man måste själf ha varit i en liknande situation för att rätt fatta de känslor, som tränga sig på en vid sådana ögonblick. Allt är efter mycket planerande, efter kalkyler och uppgörelse med de mest sakkunniga i frågan ordnadt, intet synes längre stå i vägen för företagets realiserande — och då steget skall tagas ut, glider fotfästet undan, och man befinner sig plötsligen i ett gungfly utan att rätt veta, hur man skall komma på det fasta. En tröst var, att det ännu regnade rätt mycket, synnerligast om nätterna, och vägarna därför voro svåra att befara men dag för dag förbättrades med det aftagande regnet.

Djurlif kring Tanga.

Under afvaktan på den viktiga bärarfrågans lösning företogos ströftåg i Tangas omgifning.

Det var söndagen den 4 juni, arbetet med bärarlasternas ordnande och afvägning var för dagen inställdt, och allt som behöfdes för en utflykt uppackades ur lådor och kistor, då dagen var afsedd till ett besök vid de beryktade Mkulumusi-grottorna, några timmars väg från Tanga, och vid den ej långt därifrån belägna hägersjön.

Ingen främling, som under någon tid vistas i Tanga, underlåter gärna att besöka nämnda egendomliga, ofantliga bergsgrottor. Då faunan i sådana grottor har sitt särskilda intresse och beträffande Afrika är ytterst litet känd samt djurvärlden i Mkulumusigrottorna dittills knappt varit föremål för några närmare undersökningar, beslöt jag genast efter framkomsten till kusten att ägna dem så mycken tid, som förhållandena medgåfvo. Efter

en regnig natt strålade solen ned från klar himmel, då vi vid sjutiden på morgonen gåfvo oss i väg, åtföljda af två svarta, hvilka buro för exkursionen nödiga redskap, såsom väskor, bössor m. m. Den ene af dem var Amesi, en till kusten med européer nedkommen Uganda-boy, som sedan medtogs till Kilimandjaro och utan jämförelse visade sig som expeditionens bäste svarte man. Vi gingo fram längs den breda gata eller väg, som, i midten prydd med en rad akacialiknande, skuggande träd, sträcker sig fram längs stadens höga, åt hamnen vettande sida, med praktfull utsikt öfver den vida bukten och dess midt i inloppet liggande ö, utanför hvilken den yttre delen af bukten glimmade i den uppgående solen. På inre sidan af vägen sträckte sig de hvitas och förmögnare färgades, vanligen indiers, bostäder, ofta inbäddade bland kokospalmer och tropiskt rikt bladverk. Vi veko af åt vänster in på en bred tvärgata och kommo in bland de infödda bostäder. Präktiga kokospalmer höjde på alla sidor sina pelarstammar och vackra kronor, och deras antal ökades på sina ställen till vidsträckta planteringar, där man utan större svårighet kunde tränga in mellan de rätt glest i rader stående palmerna.

Det var som nämndt söndagsmorgon, och negrerna sutto eller stodo pratande framför husen, iklädda sina hvita skjortliknande dräkter, hvita mössor eller röda fezliknande hufvor. Här och där syntes en negress, draperad i hvitt kläde med stora mönster, gravitetiskt röra sig gatan framåt, ty en gata var det, och med öfverraskning föll blicken på en i hörnet hängande skylt med dess i stora bokstäfver prunkande inskription: »Kilimandjaro-St.»! Vinkelrätt mot denna gata sträckte sig en annan, vida tarfligare, till större delen beväxt med gräs, endast i midten lämnande en ett par meter bred upptrampad stig, som bakom de till omkring ett dussin uppgående husen fortsatte in i en palm- och mangolund. Inom kort har äfven denna gata försvunnit, och ett öppet land utbreder sig framför oss, här och hvar med enstaka träd, buskar och trädgrupper. En adansonias jättekraftiga stam reste sig ej långt från vägen och lockade några skrämda fåglar att där söka skydd.

En liflig trafik rådde på denna väg. Enstaka eller i större och mindre grupper tågade infödingarne förbi, oftast bärande på hufvudet bördor af rötter, skalade kokosnötter eller andra vegetabilier, under det de hälsade med sitt mjuka, nästan sjungande »jambo». Hela naturen glittrade ännu af nattens regn, och saftig grönska mötte blicken, hvart man än såg öfver det öppna landskapet.

Ännu var insektvärlden på morgonen något i slummer, fågelvärlden däremot desto mer i lif. I en kokospalm hängde ett femtiotal väfvarbon på de söndertrasade bladen, under det att de i bjärt gult och svart tecknade fåglarna lifligt rörde sig bland dem, kvittrande nästan som sparfvar.

Plötsligt lyser något till bland det höga ljusgröna gräset, som ett glödande eldklot aftecknar det sig mot den saftiga bakgrunden, och ögat kan knappast se sig mätt på den vackra taflan. Det är en eldfink (Pyromelana flammiceps) i sin svarta och präktigt högröda parningsdräkt, en längs ostkusten ofta mycket allmän väfvarfågel, men som däremot inåt landet, kring Kilimandjaro, var vida sällsyntare. Under den tid hanarna bära en honans liknande, oansenlig, brunaktig dräkt, draga de omkring i svärmar, ofta tillsammans med en annan väfvarfågel (Quelea intermedia), med hvilken de

Negergata.

om kvällarna slå ned i delvis uttorkade sumpar bland det höga gräset för att släcka sin törst och hvila öfver natten. Under snabb flykt komma svärmarna susande genom luften, svänga hastigt af, störta tillsammans för att åter skiljas och sänka sig snabbt ned i gräset eller i därur uppskjutande buskar, fara kanske åter upp, förena sig med andra flockar till ofantliga svärmar, som under starkt bullrande flykt snabbt susa fram i luften för att slutligen sänka sig ned bland gräs eller buskager. Härifrån flytta de sig vidare mot den fria vattenspegeln, där fåglar i en oafbruten ström flyga

fram och åter ned mot ytan, dricka och så flyga tillbaka. I hög grad bildar detta deras rörliga lif kontrast mot i synnerhet hanarnas poserande maklighet under häcktiden, då de tronande i toppen af en buske eller ett högt strå, med uppburrade fjädrar, kvittrande och darrande brösta sig i sin liksom medvetna skönhet. Under något vinglande, osäkra rörelser gaf sig den af vår närhet oroade fågeln på flykt, strök fram öfver gräset för att strax åter slå ned, genom sin bjärt blodröda och sammetsvarta dräkt praktfullt afbrytande mot den gröna omgifningen. Medan Sandberg och de svarta brydde sina hjärnor med att i det höga gräset återfinna den fällda fågeln, hvarvid de påträffade flera mellan grässtånden fästa, runda, täckta, med sidoöppning försedda bon, innehållande ofläckadt blå ägg, föll blicken åter på en lysande bevingad varelse, som tronade i toppen af ett högt grässtrå. Det var en med den förra nära besläktad art (Pyromelana nigriventris), något mindre än denna, brokig i eldrödt, brunrödt och svart, och som det tycktes ej fullt så allmän, hvilken äfven anträffades vid Mombo, men ej så långt in som vid Kilimandjaro.

Nu började insektvärlden allt mer komma i rörelse, trollsländor (Crocothemis erythræa, Tramea basilaris, Palpopleura lucia, Diplacodes Lefebvrei, Orthetrum caffrum) flögo i luften på jakt efter myggor och andra insekter eller hvilade på torra grenar, på blad eller på vägen. Hvita eller brokiga, med våra kålfjärilar besläktade former (Mylothris-, Pieris- och Teracolus-arter) fladdrade vid vägens sidor eller gåfvo sig bort öfver det omgifvande gräset, röda nyckelpigor (Solanophila- och Epilachna-arter) sutto på grässtånden i sin prydliga, svartfläckiga eller strimmiga teckning, gräshoppor cittrade bland buskar och gräs, sandsteklar (Ammophila beniniensis) drogo jagande fram öfver den blekröda lateritjorden, under det att stora svarta och bruna trähumlor (Xylocopa flavorufa) under brummande flykt foro ram och åter i det varma solskenet. Alla dessa voro allmänna arter, som därför mest föllo i ögonen och bidrogo att gifva landskapet dess karaktär.

Men vi fortsatte vår väg öfver den här och där med träd och buskar beväxta grässlätten, åt hvilken särskildt mangoträdens mörkgröna, täta, ända nedåt marken utbredda kronor gåfvo sin prägel, då åter en del fåglar fäste uppmärksamheten, där de i små flockar drogo fram från buske till buske, från träd till träd. Det var musfåglar (Colius leucotis affinis), en för Afrika egendomlig fågelgrupp, hvilka i små sällskap genomströfva buskstäpper och annan öppen mark och klättrande längs grenarna som mesar eller nästan som råttor mest hålla till i de tätaste och bladrikaste partierna af träd och buskar. Deras föda utgöres af frukter, bär och knoppar, och boet anlägges fritt på grenarna. Dräkten är oansenlig, brunaktig, delvis fint svartbandad, hufvudet prydes af en kort tofs, och fötterna äro grofva, röda, den långa, vigglika stjärten är smal och utgör omkring två tredjedelar af hela fågelns till 30—35 cm. uppgående längd.

Under några snabba vingslag kasta de sig fram i luften, spänna ut vingarna och den långa vigglika stjärten och glida så fram i luften för att vanligen snart slå till. Då de så segla fram några meter från marken och samtidigt utspänna de korta kupiga vingarna för att slå ned, erinra de, märkvärdigt nog, alldeles frappant om sänkande rapphöns, i miniatyr.

Turturdufvor (Turtur capicola tropicus) i sin ljusa vackra dräkt och sitt svarta nackband, hvilka i hög grad karaktärisera denna öppna terräng med

På väg till Mkulumusigrottorna.

dess palmer, buskar och spridda träd, kuttrade sitt vemodiga »tuckturuck» från något stort palmblad, drogo än i flockar, än enstaka öfver oss eller kastade sig med snabb flykt bort, då de uppskrämdes af våra steg. Äfven i akacieskogar hålla dessa dufvor gärna till, där de under träden uppsamla de ur baljorna utfallna ärterna. Det var mig länge en gåta, hvarför flockar af dufvor sutto just under dessa träd, tills jag erinrade mig, att akaciorna ju äro ärtväxter och deras frön eller ärter nedfalla från träden, då baljorna öppna sig, och där uppsökas af dufvorna.

Ännu hade jag ej lärt känna djurlifvet vid sötvatten i dessa trakter, hvarför mitt särskilda intresse fästes af en i en däld framrinnande bäck, som,

till följd af att regntiden varit ovanligt ihållande, ännu flödade fram med rikligt vatten, under det att den eljest vid juni månads början sades vara helt liten. Här mötte oss delvis under vatten ännu stående sandbankar, med spridda buskar och lägre träd, ofta mangrove. En öfver den gula sanden löpande ljus varelse var det första, som vid närmare betraktande föll i ögonen; det var en bekant fågel, en sandrulling, och en närmare granskning visade, att det var samma art (Charadrius marginatus tenellus), som i Kamerun vid Afrikas västkust plägade löpa omkring på hafsstranden vid Bibundi.

Men hvad är det för skaror där borta, som likt flyende härar röra sig öfver sanden för att på en gång åter orörligt stanna? Som rosa lysa de i solen, än löpa de fram öfver det grunda vattnet, än stanna de för att vid vårt annalkande åter bilda oroliga skaror. Det är en krabba (Gelasimus), äfven den bekant från Kamerun, där den liksom nyssnämnda fågel uppehöll sig på hafsstranden vid Bibundi. Hela sanden var genomborrad af de hål, i hvilka krabborna vid fara försvinna. Härvid lägges den jättestora ena klon, med hvilken de eljest, då de löpa på sanden, på ett högst kuriöst sätt liksom vinka i luften, som en sköld tvärs öfver gången framför det svart- och gråbrokiga djuret och tilltäpper ingången.

Vadande genom det grunda vattnet fortsatte vi bort till mer torrlagd sandbotten, utmed hvars ena sida präktiga kokospalmlundar utbredde sig, hvilka tillika med agave framåt begränsade sumpmarken. De hvassa spetsarna af sisal-agavens blad stungo oss som stoppnålar, svetten pressades från kroppen, då gräset fortfarande var högt och framträngandet mödosamt, och törsten började bränna i den torra strupen.

Då vi banat oss väg ur det höga gräset, mötte vi åter negrer med bördor af bönor o. dyl., men några kokosnötter sågos ej, tills slutligen en vasuahili visade sig med ett par skalade nötter, hvilka genom ett af de öppnade runda groddhålen lämnade en svalkande dryck. Det är vid sådana tillfällen man rätt fattar, hvad dessa frukter betyda för tropiska trakter. I tusenden hängde de rundt omkring oss i de låga palmerna, och med ringa möda lämnade de en den bästa dryck och i friskt tillstånd en god och närande föda. Längre fram stötte vi på några med kurbitsflaskor försedda negrer, som sutto i skuggan vid en öppen plats bland de låga skuggande palmerna. På min fråga, hvad kurbitsarna innehöllo, fick jag af tolken veta, att de innehöllo den svartes »whisky och soda», hvilket ville säga så mycket som palmvin. Ehuru grumligt och föga aptitligt retade det dock törsten, och ett par klunkar smakade ej dåligt, ehuru sådan jäsande växtsaft här bör förtäras med försiktighet.

Längs vida fält af sisalagave, öfver hvilka en smalspårig järnbana gick fram, fortsattes vägen i den kuperade terrängen till en grupp hyddor, då oförmodadt, midt bland det rörliga lifvet af svarta, flera européer visade sig. Det var herrarne från D. O. A. G., hvilka äfven hade för afsikt att besöka

grottorna; men då de hört, att vi ämnade oss dit, bl. a. för att fånga några af de talrika flädermöss, som där sades hålla till, hade de med flit uppehållit sig på vägen för att ej med sina facklor, bengaliska eldar och sprängbomber, som de under väldigt dån låta explodera i de ekande salarna och nästan kyrkhöga hvalfven, störa djuren. Genom de under vägen gjorda undersökningarna af djurvärlden, som här blott i ett par drag kunnat omnämnas, hade äfven vår färd gått långsamt; och då vi nu ej voro långt från Mkulumusifloden, slöto vi oss till de öfriga efter att under ett mangoträd med de hjärtliga tyskarne hafva hastigt intagit en matbit. Så bröto vi upp med Mkulumusi-grottorna till mål, och då alla medförde goda gevär, representerade vi en respektabel styrka. Våra följeslagare hade medtagit sådana för att skjuta några af de för kokosplanteringarna så skadliga babianerna, men ej lyckats fälla några af de ofta ytterst försiktiga djuren.

Mkulumusi-grottorna och deras djurvärld. Dessa märkliga grottor hafva uppstått på så sätt, att en arm af den på norra sidan om bergåsen gående Sigi-floden under årtusendens lopp banat sig väg genom den mötande, i öster och väster löpande bergåsen. De i denna uppkomna sprickorna hafva allt mer utvidgats och väggarna glättats, tills stora långsträckta, oregelbundna hvalf med jämnslipade sidor uppstått, i hvilkas botten, enligt de upplysningar mitt sällskap lämnade, och de där inne befintliga vattensamlingarna visade, ännu i dag under regntiden vatten rinner fram. Detta utfaller i den alldeles framför grottans ingång förbirinnande Mkulumusifloden, hvilken sålunda genom hålorna står i förbindelse med Sigifloden. Ofta äro hvalfven mycket höga, kanske 10—12 meter och relativt smala, med tvärgångar och labyrinter i olika riktningar, ibland så smala, att man blott med svårighet kan passera, stundom så låga, att man halft krypande får taga sig fram. Sedan vi passerat en negerby, gick färden nedför en sluttning bland kokospalmer och högt gräs, träden blefvo tätare och bildade ett täckt hvalf närmast den nu framträdande stupande bergväggens sidor. Det var en äkta tropisk natur. Lianer hängde ned från trädens stammar och kronor, luften var tryckande het och fuktig och frampressade sjudande svett, hvarför vi afkastade rock och hatt och vandrade fram i lättaste dräkt i den här djupa och behagliga skuggan. Vid en sväng kring den höga, lodrätt stupande bergväggen stodo vi plötsligt framför en hög rymlig ingång, och efter att hafva tändt en medförd karbidfackla trädde vi in i bergets väldiga hålor. Knappt hade rösterna genljudit i de mörka gångarna, förr än en tafla, sällsammare än fantasien kan måla, tedde sig vid det uppflammande, bländande ljuset. Hela luften genljöd af hvinandet från väl tusende vingar, och taket uppåt de höga, långsträckta hvalfven var som en enda hit och dit sig böljande mörk massa.

Beväpnad med en lång mjuk slya, som slogs fram och åter i luften bland de vimlande flockarna, inträngde jag vid sidan af fackelbäraren allt längre i de ofta smala, men höga hvalfven. Då och då hördes ett ljud, som när en vante slås i väggen, och träffad kommer en stor flädermus nedstörtande på den slammiga botten, där vi vadande till fotknölarna grepo bytet, som ofta bets rätt duktigt, om det kom åt, och öfverlämnade det åt de medföljande svarta.

En obehaglig rök från karbidfacklan började emellertid alltmer att fylla rummen i grottans yttre delar. Sedan vi bemäktigat oss fjorton stycken, bland dem hälften flygande hundar, begåfvo vi oss därför åter ut mot ljuset. De flesta af de öfverkomna exemplaren tillhörde den både i Ost- och Västafrika allmänna Rousettus Leachi (=Cynonycteris collaris). På denna lefver en vinglös fluga (Eucampsipoda Hyrtli), närbesläktad med de nycteribiider, som finnas på våra flädermöss och af samma grupp (pupipara) som hästflugan. Bland bytet var äfven en för vetenskapen ny Rousettus. De öfriga (Colëura afra, Triænops afer, Vespertilio nanus) voro små insektätande arter, som mest höllo till i mindre, särskilda hålor.

Öfver den väl omkring 6—8 meter höga ingången bildades af öfverskuggande klippartier ett utskjutande tak. Grottornas väggar voro, om ock oregelbundet, kullriga och gropiga, dock ofta jämnslipade af den vattenmassa, som här en gång banat sig fram genom berget. Såsom nämndt sades vatten ännu under regntiden flyta på deras botten, en uppgift som den sumpiga marken och här och hvar kvarblifna vattenbassänger syntes bekräfta. I grottans främre partier, dit ännu dagsljuset spred sig, var marken täckt af lös fin sand. Granskade man denna något närmare, visade den sig öfverdragen med ett i alla riktningar gående oregelbundet nät af ränder, liksom något föremål blifvit draget kors och tvärs öfver marken. Det var spår efter en mängd här lefvande kackerlackor, larver af en marmorerad brokig art (Gyna vetula), hvilka, vanligen gömda i sanden, störda löpte omkring, tills de åter hunnit borra sig in i den lösa marken, där de i ett nu voro försvunna. Vi se oss omkring på ingångens klippväggar och upptäcka ett bo af en stor, omkring tumslång mörk geting (Belenogaster junceus), som utan det skydd, som våra getingars bon hafva af de omgifvande gråpapperslika hyllena, med blottad larvkaka satt upphängd i en vid klippan fästad stjälk. Också snäckor (Thapsia cavernicola, Cyclostoma Letourneuxi, Edentulina obesa och en Rachis-art) anträffades i grottorna.

Men äfven en mängd på marken stående, 10—20 centimeter breda och omkring 5—8 cm. höga, upptill med ett mindre, ofta något sidoställdt och nära toppen anbragt hål försedda jordkullar väckte vår uppmärksamhet. Då vid första undersökningen af de ytterst lösa sandhögarna, mellan hvilka talrika kackerlackränder löpte, larver af dessa senare insekter upp-

gräfdes, såg det till en början ut, som om högarna varit uppförda af dem, till dess en gräfstekel (Philanthus Loeflingi) plötsligt visade sig, flygande med ett honungsbi som rof. Allt mer sänkte han sig ned med sin tunga, under honom hängande börda, långsamt framstrykande öfver en kulle, slog ned på denna och försvann i dess öppna gång. Snart visade sig i grottans yttre delar den ena stekeln efter den andra, alla med ett bi som rof. De flögo under brummande, något ekande flykt inåt dunklet, sänkte sig ned på någon af sandkullarna, där de kröpo omkring, oupphörligt nedrullande på marken med sin tunga börda, tills de funnit ingången, där de försvunno. Men därmed var ej deras mission slut. Misstrogna om boets säkerhet stannade de ofta vaktande kvar vid ingången, ur hvilken deras silfverhvita panna framlyste. På samma sätt som »bivargen» (Philanthus triangulum) hos oss öfverfaller våra tama bin och efter att snabbt hafva lamstuckit dem bortför dem till sina jordgångar, synes denna dess släkting bringa förödelse bland de afrikanska honungsbina. Eget var, att de valt de mörkaste delarna af grottan för sina gångar i stället för soliga sandplatser, där dessa insekter eljest mest hålla till. Huru långt denna sandstekels gångar sträckte sig i jorden, kunde ej närmare bestämmas, men deras djup är vanligen betydligt, hos vår art ända till trettio centimeter. Insekten är omkring 15 mm. lång, svart med silfverhvit panna och helt gul ofläckad bakkropp. Vid de genom undersökningarna förstörda högarna samlade sig snart rätt många steklar, somliga medförande bin, andra utan, ifrigt gräfvande för att återfinna de raserade gångarna. Deras ifver var betydlig, och den uppgräfda sanden stod ofta bakom dem som små moln.

Men vi fortsätta våra undersökningar af grottornas intressanta djurvärld. På klippornas väggar nedtill upptäcka vi en del phalangider (Palpipes horridus och mordax), ett slags helge högben af märklig skapnad, representanter ej blott för ett nytt släkte utan äfven för en ny familj inom phalangidernas grupp, hvaraf ännu en representant (P. typus) sedermera upptäcktes i Kilimandjaros regnskogar. Den stora långbenta spindeln Heteropoda regia, som i Västafrika var så vanlig på väggarna i boningshus och magasiner, ersattes här af Artema mauriciana, hvilken, liksom äfven en liten geckoödla (Gonatodes africanus), höll till på klippväggarna i halfmörkret.

Inåt delade sig gångarna i flera höga, smala, till salarna ledande hvalf, stundom med belysning från i det fria mynnande hål och gluggar, genom hvilka flädermössen gärna sökte sig ut.

Här inne, där vattensamlingarna med sitt rena kalla vatten, hvari en del grodor (Rana oxyrhyncha och Phrynobatrachus natalensis) uppehöllo sig, ofta spärrade vägen, lefde på väggarna i mörkret en stor gisselskorpion (Phrynichus bacillifer), en till Tanganjika och Rudolfsjön utbredd form af dessa egendomliga djur. Längs väggarna löpte inne i det djupa

mörkret termitgångar, under det att en del soldater och arbetare af Termes transvaalensis särskildt höllo till i multnande högar af spillning från i grottorna lefvande klippdassar. I denna spillning, som ofta samlats i små åsar nedanför en del utmed väggarna gående afsatser i berget, på hvilka klippdassarna höllo till, och hvarifrån deras skarpa skrik stundom hördes, lefde äfven oniscider (Bethalus emarginatus), coprophager (Onthophagus pugionatus) samt platta tusenfotingar (Orodesmus mastophorus och cistatus) med sina i jordkulor liggande hvita larver, en förut okänd histerid (Tribalus cavernicola) samt metmaskar, julider och scutigerider.

Bland de hittills omnämnda, äfven i grottornas inre, alldeles mörka delar lefvande djuren syntes inga vara direkt och utprägladt anpassade för ett sådant lif utan tillhörde djurformer, som här inne sökt ett tillfälligt skydd.

Direkt anpassade för detta lif syntes däremot några i mörkret på väggarna lefvande långbenta syrsor (Cavernacris microps) vara, representanter för ett nytt, genom saknad af punktögon, genom ovanligt små fasettögon och mjuk kropp utmärkt släkte, liksom den närstående Speluncacris lucifuga, äfven denna förut okänd och typ för ett nytt släkte. Dessa syrsor tillhöra en grupp, hvars arter eljest gärna taga sin tillflykt till mörka ställen och särskildt anträffades i jordgångar af stora öfvergifna termitstackar. Genom sin slanka kroppsbyggnad med de långa benen erinra de om låckespindlar.

Detta var i korta drag det djurlif, hvilket genom undersökning af Mkulumusigrottorna kunde påvisas. Såsom det var att vänta i och för sig ej rikt, lärde det oss dock känna icke blott en del högst intressanta djur, som bebo sådana djupa och mörka afrikanska grottor, utan ledde äfven till upptäckten af flera förut okända djurformer, däribland till och med ett nytt däggdjur.

Knappt hade vi kommit ut på den skuggiga, utmed klipporna gående vägen, förrän ett skarpt, från andra sidan af den förbiilande grumliga floden kommande skrik nådde örat. Det var en klippdass (Dendrohyrax), antagligen samma art som lefde på afsatser högt upp i grottornas yttre och inre delar. Gömd i något träd var han ej lätt att upptäcka i den täta tropiska vegetationen; och hur lockande det än var att söka komma öfver floden och fälla honom, måste denna plan för tillfället lämnas, hvarför jag i stället kastade skottet på en alnslång ödla (Varanus niloticus), som makligt krälade fram på en öfver floden fälld trädstam.

I fallet från stammen hamnade den väldiga ödlan bland undervarande, täta, torra grenar och där hopade blad, och då en af de svarta, som skickades dit, ej vågade gripa den ännu slingrande reptilen, balanserade Sandberg på stammen öfver den med ganska stark ström framilande floden och återkom lyckligen med bytet.

Efter ett besök vid en fågelrik damm, hvars djurlif jag längre ned i några allmänna drag skall söka skildra, vände vi åter mot staden.

Solen närmade sig alltmer synranden, och syrsornas konsert blef allt starkare för att slutligen som en mäktig våg brusa genom aftonens lugn, som för öfrigt blott stördes af några dufvors kuttrande, vemodiga rop, apornas då och då uppstämda skrik och det bubblande kväkandet eller sjungandet af vattensamlingarnas otaliga grodor. Snart börjar en första svaga skymning lägra sig öfver skog och slätter, hvilka senare vi efter att hafva stigit upp för en hög bergsluttning beträdt.

Jag kastar en blick omkring mig. Den ostafrikanska trädslätten utbreder sig rundt omkring, begränsad af den närmare eller fjärmare uppstigande skogen; mangoträdens mörka, täta och runda kronor med sitt djupt mot marken nedhängande bladverk afteckna sig här och hvar mot himlen, som ännu till stor del betäckes af snart försvinnande grå, af solen något rödfärgade moln, talrika stjärnor hafva redan framträdt, svagt upplysande den i dunkel insvepta naturen, och de lysande skarorna ökas allt mer. Tysta vandra vi fram på den smala stigen, som blott otydligt kan spåras, vägledda af en grupp på något afstånd framför oss gående infödingar, hvilkas mörka gestalter dock endast svagt urskiljas, och närma oss allt mer det i mörker insvepta Tanga.

Vid hägersjön. Vägen till den stora ofvan omtalade fågelrika dammen, som jag brukade kalla hägersjön, var i början densamma som till Mkulumusigrottorna. Genom fält af sisalagave och lundar af kokospalmer gick vägen ut till en öppen terräng med spridda träd, rik på småfåglar af flera slag, förbi vidsträckt, för nyodlingar afröjd och svartbränd terräng.

Ännu var marken i farmer och plantager ofta vattendränkt, med talrika dammar och gölar, hvari särskildt grodor och fiskar höllo till. Så väl här som på vägarna sågos en mängd lifliga klogrodor (Xenopus Muelleri), hvilka nästan löpande som möss rörde sig öfver marken. Flera af dessa egendomliga, tunglösa, med klobärande tår försedda små grodor fångades; och då vattenhåfven drogs genom en med högt gräs delvis beväxt sump, var det, som om håfvens hela botten varit en enda myllrande röra af klogrodor samt ett par arter små fiskar, Petersius tangensis och Fundulus Palmquisti, båda förut okända. En stor skillnad visade sig från första stunden mellan djurlifvet i dessa vattensamlingar och det på dylika lokaler i Kamerun, där allt var mera liflöst och endast grodyngel, sländlarver och några få i vattnet lefvande insekter i vanliga fall blefvo lönen för de ständiga försöken att afvinna sådana vattensamlingar något. Här syntes det däremot vimla af flera slags olika varelser.

De nämnda nyodlingarna syntes för sin rikare fauna vara af särskildt intresse. Under en flykt, hvari de fullständigt liknade sina europeiska släk-

tingar, höjde sig ett par vipor (Stephanibyx inornatus) upp från den brända marken, sänkte sig ned bort i dälden, hvarifrån de af Sandberg uppskrämdes, och föllo vid passerandet för fin dunst. Det krut, jag för laddning af metallhylsor medfört, visade sig vara af utmärkt beskaffenhet, och inlagdt som det var i rödlackerade, täta bleckflaskor, höll det sig hela tiden synnerligen väl. Så t. ex. satt i toppen af en hög adansonia en hornskata, på hvilken jag sköt med som jag trodde orrhagel. Vid hylsans utdragning fann jag mig hafva tagit fel pipa men oaktadt det ansenliga hållet och fågelns storlek fällt den med ett litet skott fin dunst, afsedt för småfåglar på nära håll.

Dessa vipor drogo ofta omkring i små svärmar, särskildt på af massaierna brända stäpper, och liknade i hela sitt uppträdande våra tofsvipor, då dessa om hösten familjevis stryka omkring på åkrar och sumpstränder. I luften rörde de sig med stor lätthet och elegans, för att, då de slagit ned, i följd af den olivbruna öfversidans likhet med den omgifvande terrängen nästan försvinna för blicken. Ehuru iakttagna inåt kontinenten vid Kilimandjaro, syntes de här vid kusten vara vida allmännare och sågos ofta flyga fram öfver nyodlad terräng. Från den brända, sotiga marken uppflög den ena nattskärran (Caprimulgus Fossei) efter den andra, bruna stenskvättor (Saxicola pileata) med svart framhals, hvit strupe och öfvergump flögo som sina europeiska släktingar fram nära marken, slogo upp på stenar eller stammar med sänkta vingar och upphöjd stjärt eller höjde sig under klingande vacker sång som lärkor ett stycke i luften för att snart plötsligt sänka sig ned mot marken. Det var en under vissa tider öfverallt i dessa delar af Ostafrika vanlig fågel och höll särskildt till på sådan bränd öppen terräng. Äfven insektvärlden var i rörelse på den heta öppna terrängen; sländor flögo fram öfver den afröjda svarta marken, fjärilar drogo då och då förbi, och sandsteklar, gräshoppor o. a. insekter upplifvade den för öfrigt här rätt dystra taflan. Så snart vi lämnat denna brända mark med dess flacka kullar och sänkningar, stodo vi på höjden framför en dal med frisk grön vegetation, bildande en enda grönlysande matta, i hvars botten en bäck med grumligt vatten löpte fram. Dess gyttjiga stränder voro genomstungna af hundratals hål, gräfda af mörka, stora, med gulröda lysande klor försedda krabbor. I hålens närhet löpte krabborna, säkerligen någon Sesarma-art, omkring med stor liflighet och uppreste hotande de utspärrade klorna, då de öfverraskade ej hastigt lyckats försvinna i hålen. Men äfven på båda sidor om den bortåt gående vägen var terrängen sumpig, beväxt med lägre mangroveträd och öfverallt uppvisande hål af dessa krabbor. Liksom såväl dylika krabbor som blå isfåglar regelbundet höllo till i Västafrikas mangrovesumpar, visade sig här äfven sådana isfåglar, om ock af annan art (Halcyon senegaloides), på mangroveträdens öfver vattnet utskjutande grenar. Efter att hafva passerat några

kullar, beklädda med djupgröna, i rader stående agavestånd, hvilka växter här och hvar till flera meters höjd uppsköto sina väldiga blomställningar, voro vi åter inne bland lundar af dekorativa yngre kokospalmer med korta, stundom knappt märkbara stammar och väldiga buketter af präktiga blad, och snart framskymtar den delvis af palm- och agaveplantager omgifna sjön, som närmare vattnet var bekransad af långtaggiga akacior och andra lägre träd och buskar.

Kokosfarm i närheten af hägersjön.

Vi äro vid stranden. Försiktigt närma vi oss de omgifvande buskagen, då ett par små hvita hägrar (Ardeola ralloides) på afstånd lyfte och under hesa, kraxande läten med bakåtkastad hals gåfvo sig i väg bort till sumpens andra, höga, med yppig vegetation beklädda, brant stupande bergiga sida, samma höjd genom hvilken Mkulumusigrottorna sträcka sig. På en utmed bergväggen stående adansonia slogo de här ned, och hit syntes alla vid skotten uppflygande hägrar styra kurs, antingen direkt eller efter sirligt kretsande hit och dit öfver den i solen blänkande vattenspegeln. De flesta här fällda exemplar voro ej rent hvita utan såsom yngre försedda med

ockragul, mörkbrunt längsstrimmig hals och jordbrunt ryggparti. Äfven de gamla af denna art äro ej rent hvita utan hafva delvis en viss ockragul ton, med vinrödt skuggade upprispade rygg-praktfjädrar och svartkantade hjäss- och tofsfjädrar. Vid Kilimandjaro endast då och då observerad, var denna häger däremot vid Tanga en mycket vanlig företeelse. Äfven den europeiska hvita hägern (Herodias alba) var här allmän. Det första framträngandet bland buskarna kom en annan liten häger att lyfta, en skifferblå, under på hvitaktig och rostgul botten tätt mörkstrimmig art (Ardetta Sturmi), en gammal bekant från Kamerun, där han dock var sällsynt. Under vinglande flykt störtade han vid skottet ned mot vattenytan för att dock på vägen fastna i en ur denna uppskjutande långtaggig akacia.

Under väntan på att en af de svarta, hvilka af fruktan för de i sumpen lefvande krokodilerna ogärna gingo ut i vattnet, skulle hämta den, föll blicken på en svart och hvit kungsfiskare (Ceryle rudis), som tagit plats i toppen af några ur vattnet uppskjutande döda grenar, hvarpå äfven denna, efter någon palaver, upphämtades, där den efter skottet simmande med utbredda vingar låg på vattnet. Från sin fria hviloplats höja sig dessa kungsfiskare i luften, stanna som tornfalkar med fladdrande vingar, öfverblicka ytan och störta så snabbt ned på det upptäckta bytet. Såväl här som i Västafrika hörde de till de vanligaste kungsfiskarna. Då Kilimandjaros floder närmast bergen voro fiskfattiga och natronsjöarna på omgifvande stäpper ofta ej hyste några fiskar alls, voro dessa fåglar där sparsamma, för att redan på rätt nära håll, vid Kahe, där Rufufloden syntes vimla af fisk, åter blifva allmänna. De häcka i af dem själfva gräfda gångar i strandvallar och hafva glänsande hvita, runda ägg.

Stränderna vid sumpen jäste i den tropiska solen af sjudande gyttja och ruttnande vegetabilier. Hopar af från de närliggande odlingarna nedkastade agaveblad uppfyllde luften med frän lukt, torniga buskar och långtaggiga akacior hindrade ofta genom sina styng nedträngandet till vattnet men lämnade dock här och hvar mellan sig passerbara öppningar. Mot middagen brände solen nästan kväfvande, och luften var fylld af ur vattnet ständigt uppstigande vattenångor.

Åtföljd af Bora, den nye vapendragaren, som iklädd röd fez, höftkläde och kort skjorta, med gevär och väska vandrade strax bakom, undersökte jag varsamt den omgifvande terrängen invid vattnet, där flera värdefulla fynd gjordes. Jag hade därvid kommit ut på en i dyn utskjutande udde, då blicken föll på ett stort i buskagen sittande mörkt föremål, som just höjde sig i luften för att i nästa ögonblick vid skottet nedstörta på vattnet, där benen vinkande sköto upp från ytan. Det var en skarf (Phalacrocorax africanus), som var mindre än våra arter, en för öfrigt här på många ställen vanlig fågel. Liksom andra skarfvar sitter äfven denna ofta med gamlikt utbredda flaxande vingar och rör sig på och i vattnet med stor skicklighet

och snabbhet. Fåfänga voro alla försök att få Bora i vattnet för att hämta skarfven, då fruktan för krokodiler, som nyligen sades hafva dragit ned två negrer i djupet, betog honom allt mod att våga försöket, och endast utropet »mamba!» (krokodil) och ruskning på det ulliga hufvudet blef svaret på min tillsägelse, ehuru afståndet ditut ej var stort, och jag med kulgeväret i hand på stranden skulle vaka öfver hans säkerhet. Äfven den långe, kraftigare Amesi vägrade att gå ut i vattnet och visade under lifliga gester,

Bora med en fälld häger.

kvidande och gapande, huru de arma offren sönderslitas af krokodilerna. Det fanns då icke annat att göra än att med kulgeväret i hand själf begifva mig ut i det ej synnerligen djupa vattnet. Knappt hade jag kommit i land, förr än en svart stor fågel under storkliknande flykt styr fram öfver sumpen på andra sidan, vänder i krets sirligt sväfvande på sträckta vingar för att längre bort åter flyga kretsande mot oss. Lyckligtvis föll denna närmare stranden, i det där eljest djupare vattnet, men oaktadt han ej låg många alnar från land, letade mina svarta hjältar, af respekt för den farliga »mamba», upp en lång käpp för att fiska den i land. Det var en meter-

lång, svart storkfågel (Anastomus lamelligerus) med märkvärdigt, nästan hornkorpliknande, kraftigt näbb, i yttre hälften bakom spetsen inskuret och i öfre delen däraf försedt med lameller. Skuldror, vingar och bröst glänste af långa, smala metallgröna fjädrar, och underhalsens och undersidans fjädrar utlöpte i svartglänsande hornplattor. Stundom äro dessa storkar så litet skygga, att man ute på vattnet under roddfärden nästan kan nå dem med årorna, utan att de låta störa sig i sin fångst. Under det att de om dagen mest träffas parvis, samlas de mot aftonen i mindre flockar i vid vattnet stående höga träd, men kunna äfven uppträda i stora svärmar, på hundraden. Flykten är vacker, storkartad, och samlade i flock kretsa de ofta i stora, lugna spiraler öfver skog och vatten.

Men vi fortsatte våra undersökningar af sumpsjöns djurvärld och följde vattnet vidare utmed den stinkande stranden, då plötsligt några egendomliga skrik hördes, under det att tre på afstånd svarta, stora ibisfåglar kastade sig ut från stranden och styrde bort, hvarvid den ena efter skottet vid framkomsten sågs spatsera i vattnet, sökande efter en lämplig plats att intränga och gömma sig mellan buskagens täta rotdelar, där den för mig varit förlorad, om ej ett nytt skott hejdat honom. Det var en ståtlig syn denna bruna i metalliskt grönt skimrande stora fågel (Theristicus Hagedash) erbjöd, där han med sitt stora, böjda, ofvan rödlysande näbb och med utbredda vingar gungade på vattnet. Denna ibis är för öfrigt på många ställen i dessa trakter en vanlig företeelse, som alltid där han uppehåller sig väcker de resandes uppmärksamhet genom sitt nästan hemska, djupa, ihåliga, vidt ljudande skrattande läte: »ha-hah-hah-hah», då han synnerligast mot aftonen i större eller mindre flockar i sumptrakterna far genom luften. Om natten draga de sig gärna tillbaka i den djupa högskogen, till där varande sumpar, men redan vid första morgongryningen, liksom om aftonen, hör man deras, nästan om höga nödrop påminnande hemskt skrattande, ihåliga stämma ljuda genom luften, hvilka rop de äfven ofta låta höra, då de hastigt skrämmas. I större sumpar hvila de gärna på grenarna af därur uppskjutande stora träd. På flera ställen i Usambara voro dessa ibisfåglar allmänna vid dammar, floder och skogskärr och, vanligen föga skygga, voro de ej svåra att fälla.

Äfven andra reptilier än de fruktade krokodilerna höllo till i det heta vattnet och visade sig snart. Sakta hade jag just framträngt mellan några buskar, då ett starkt plumsande hördes, och ett djur som en stor gädda med fart rusade ut från land i vattnet, där det ett ögonblick hejdade sig, höjande framkroppen öfver ytan, till dess att ett skott kom det att vridande sig uppgrumla det grunda vattnet. I nästa stund var jag därnere, högg djuret i den långa svansen och drog det upp på den gyttjiga stranden. Det var en öfver en och en half meter lång, svart och gulfläckig ödla, en Varanus niloticus, som här tycktes vara allmän, då flera exemplar

sedan sågos. Piskande med svansen, så att det klatschade i jaktstöflarna, låg den med hufvudet under foten, till dess ett snitt vid atlas gjorde slut på dess rörelser. Tillhörande Afrikas flesta flodområden har den särskildt blifvit bekant som krokodilens farligaste fiende, hvars ägg och äfven ungar den uppäter, hvarjämte den förtär mindre däggdjur, fåglar och deras ägg, fiskar och grodor. Tungan är framtill djupt klufven, lång och tunn, framsträckbar och kan vid basen indragas i en slida; trumhinnan synes på dessa ödlor tydligt utifrån, och ögonlocken äro väl utvecklade. Under prepareringen visade den sig nästan sprickfärdig af gult fint fett, särdeles kring tarmarna, och såg i det hela ganska aptitlig ut; kanske var den äfven bättre än krokodil, som jag i Västafrika åt. Krokodilkött var icke alls att förakta och påminde till utseendet om fiskkött. Vid prepareringen måste dock tillses, att de stora analkörtlarna ej få sprida sin lukt åt köttet, som då får en kväljande mysksmak.

Lackande af svett till följd af den stickande solhettan, som särskildt vid vattnet varit ytterst skarp, återvände vi med rikt byte till Tanga, där konserveringen af de vunna skatterna snart vidtog.

Äfven här nere vid kusten fanns mycket i naturen, som fäste intresset. Rundt omkring D. O. A. G:s hvita byggnad med dess luftiga verandor svärmade ständigt ett slags hvitgumpade tornsvalor (Apus affinis) eller drogo efter hvarandra under genomträngande skrik med susande fart i stora svärmar jagande genom luften, och äfven på massaistäppen sågos dessa seglare, som där häckade i vulkaniska klippor. I Tanga hade de sina af lera, tjäder, växtull m. m. uppförda om hussvalans erinrande bon ofta hopade i stora klungor på bjälkar under takåsen. För att införlifva ett par sådana med samlingarna klättrade Sandberg på verandan ända upp till en hörnpelares öfversta del utan att dock kunna få ned något af de hårdt fastsittande bona. Mellan byggnadens öfre våning och det yttre taket var ett omkring meterhögt rum, och en blick ditin från en på verandan upprest stege visade en mängd bon utmed de nedskjutande takbjälkarna. Som hängande frukter voro äfven stora, gulaktiga flädermöss fastklamrade i taket, hvarför vi beslöto att närmare undersöka den trånga vinden; kläderna afkastades, då rummet syntes svart af tjockt damm, hvarpå jag i underkläderna praktiserade mig upp till den låga, halfmörka vinden, där högar af fåglarnas exkrementer såsom i ett dufslag betäckte golfvet, och fram till de längs bjälkarna sittande bona, hvilka med en lång knif varsamt lossades från sitt fäste. De innehöllo hvita ägg och ungar i alla åldrar. Men benen började snart värka i det låga fängelset, ingen möjlighet fanns att räta ut dem en smula, hvarför jag efter god skörd började nedstigandet.

Bland andra fåglar, som här väckte min uppmärksamhet, må särskildt nämnas vid hamnen sig uppehållande hvitbröstade kråkor (Corvus albus) och de här öfver vattnet flygande tärnorna (Sterna media).

Ännu hade det icke lyckats att fälla några af de stora, helt hvita silfverhägrar (Herodias alba), som lefde vid hägersjön, hvarför en ny marsch anträddes till det fågelrika sumpvattnet. Skygga och vaksamma kastade de sig emellertid redan på långt håll upp, och äfven då de i flockar drogo fram i luften, hade de ett vaksamt öga och kastade sig vid minsta tecken till fara hastigt åt sidan för att därpå med jämna vingslag styra bort. Äfven i Västafrika hade denna europeiska art, som där anträffades i mangroveskogarnas breda kanaler, visat sig skygg och svåråtkomlig, hvaremot den vid stäppsjöarna vid Kilimandjaro, där den uppträdde i stundom ofantliga massor, var vida mindre skygg och snart sagdt när som helst under besök vid dessa sjöar kunde fällas. Denna snöhvita, gulnäbbade häger når en längd af en meter och däröfver och erbjuder en vacker anblick, då fåglarna i stora bländande hvita flockar på en gång höja sig och med s-formig inböjd bakåtkastad hals och bakåtsträckta svarta ben under långsamma vingslag, då och då utstötande sitt hesa kraxande läte, gravitetiskt styra bort genom luften.

Solen brände äfven denna dag med stickande kraft, de multnande växtämnena utbredde sina illaluktande ångor, och vattnet låg blankt som en spegel i den vindstilla luften. Flera hvitbrokiga mindre hägrar, den förut omtalade Ardeola ralloides, hade vid vår ankomst lyft och snabbt kastat sig upp för att efter ett kort kretsande åter slå ned i buskagen eller styrde längre bort till sumpens aflägsnare delar vid de intill klipporna uppskjutande träden, där de slogo ned i en af de runda, täta kronorna. Jag hade just blifvit ägare af ett vackert exemplar, då en liten helt svart sumphöna med korallröda ben, ögon och ögoncirkel, en Limnocorax niger, från gräset flög upp bland en akacias täta grenar, där hon nickande rörde sig ej långt öfver vattnet. Den heta solen hade äfven väckt insekterna till rörligt lif, stora gröna, buprestider flögo bland akaciornas blomsamlingar, men skygga, som de voro, trotsade de alla försök att infånga dem, synnerligast som håfven utan risk att slitas sönder blott med varsamhet kunde närmas till trädens taggiga grenar. Röda trollsländor (Crocothemis erythræa) flögo hit och dit liksom den blå, delvis mörkvingade Palpopleura lucia eller sutto med framböjda vingar i spetsen af torra grenar, på strån o. dyl. För öfrigt var insektvärlden ej så rik, om ej på mindre former, som vid närmare granskning voro talrika litet hvarstädes. Värmen hade nu stigit till verklig plåga, och en stundom kväljande känsla förnams i den osunda luften.

Under sådana utflykter gick den ena dagen efter den andra och många värdefulla fynd från djurvärlden införlifvades med samlingarna. Men ännu hade intet afgörande svar om bärarna ingått, stämningen blef allt mera dyster, och jag fruktade att en längre tid nödgas blifva liggande vid kusten utan möjlighet att komma vidare. Då ingick emellertid oförmodadt på

annandag pingst den 12 juni från Mombo underrättelse, att ett sextiotal bärare där om några dagar stodo färdiga, ännu ett tiotal kunde utan tvifvel erhållas vid kusten och ungefär lika många boys och män för vistelsen på berget under expeditionens vistelse där.

Så syntes då allt vara i ordning för afresan — då tolken infann sig med ansiktet fullt af blåsor, ett slags vattenkoppor, som efter ett par dagars illamående nyligen slagit ut. Det beslöts emellertid, att han skulle stanna kvar och efter tillfrisknandet, som troddes ske ganska snart, komma efter tillsammans med Tanganjika, som kvarlämnades till hans sällskap. En annan tysktalande yngling, Songoro, en för öfrigt präktig boy, som medföljt en hvit på resa till Tyskland, erbjöd sin tjänst i Makinyos ställe, tills denne upphunnit karavanen. Sålunda voro alla hinder för afresan lösta, och bördorna i magasinet uppordnades för att nästa morgon medsändas det kl. 8 till Mombo afgående tåget.

Karavanen utrustas.

Djurlifvet vid Mombo.

Därmed började den under de senare dagarna allt mer tryckta stämningen att ånyo klarna, ljusa bilder trädde åter fram, och blodet flöt lifligare genom ådrorna. Den ända från början med en viss osäkerhet motsedda och redan hemma planerade karavanfrågan hade ett ögonblick kulminerat i svårigheter, som hotade att för en tid lamslå hela företaget, dag efter dag hade gått utan afgörande, svar, att saken för närvarande ej kunde ordnas, hade ingått från flera håll, där en sådan karavanfråga eljest ej möter svårigheter att lösa, och midten af månaden närmade sig redan, utan att den som det syntes omsorgsfullt planerade frågan kommit ett steg närmare sin lösning än den dag, då jag landade på Tangas jord. Det var därför ej underligt, att det sista meddelandet, att karavanbärare ändtligen kunnat anskaffas, fyllde mig med lifligaste glädje, och den förut af omständigheterna dystra stämningen förbyttes i förhoppning och mera trygghet för framtiden.

Det var på morgonen den 13 juni, de redan färdiga lasterna hade transporterats till Usambara-banans station, och efter ett sista tack och farväl till herrar Pætow, Klause och Schöck i D. O. A. G. för deras älskvärda tillmötesgående och visade gästfrihet, samt omgifna af en brokig negerskara befunno vi oss snart vid stationen, där vi togo plats i den med petroleum skurade vagnen, hvars goda soffor af brunt läder och oljade väggar gåfvo den ett snyggt utseende. Biljetten Tanga-Mombo var 12 rupies 30 heller; en rupie räknas = 1,33 mark.

De från Tanga för expeditionen medföljande boys fingo något bättre plats än de vanliga negerplatserna och tronade snart i sina hvita dräkter och röda fezer i en öppen vagn tillsammans med några indiska köpmän.

Landet närmast Tanga är rätt öppet, med odlingar af majs, manihot o. a. mellan ytor af gräsvallar med enstaka träd, mest adansonior med deras väldiga stammar, samt tätbladiga, djupgröna, rundade mangokronor. Allt tydligare framträdde till höger under färden Usambara-bergens långa, ännu i blått förtonande ås, vegetationen blef tätare med lägre träd och buskar, ofta af tätt, risigt eller taggigt utseende, hvaröfver här och där högre träd uppsköto sina kronor. Marken syntes antaga en rödare färg och blef snart tegelröd. Ofantliga agavefält, som täckte kullar och dalar, visade, hvilken viktig handelsvara det redan blifvit af denna hampa, som jämte kautschukträdet och kokospalmen betecknades som dessa trakters framtidsväxt. Kautschukträd sågos rätt ofta i Tanga, där, som redan nämndt, äfven stora planterade kokoslundar utbredde sig; de skattas på sin mjölksaft genom att barken i vissa strängar aftages, hvarvid den hvita saften utrinner och stelnar i långa, smala, platta band. Dessa, som hafva en viss likhet med binnikemaskar, lossna utan svårighet från stammen, då man fattar i ena ändan, och kunna sålunda upprullas i nystan som garn. I denna form är kautschuken utan lukt, hvit och seg men ej klibbig. Bladen äro femdelade, något liknande hästkastanjens, ljusgröna, något daggblå, stammen slät och ljusgrön.

Snart uppträdde för första gången en grupp af de afrikanska stäppernas karaktärsträd, de plattkroniga akaciorna, med sitt späda, ljusgröna löfverk, blandade med den öfriga rätt täta träd- och buskvegetationen, och började allt mer trycka sin egendomliga prägel på landskapet. Allt tydligare framträdde Usambara-bergen, den blå slöjan upplöstes allt mer, konturerna blefvo skarpare, och bilden växte i klarhet och skärpa, så att snart äfven höjdernas vegetation för blotta ögat kunde urskiljas. Men icke ett djur syntes på långa stunder förutom ett par sporrgökar (Centropus superciliosus), som i sin kastanjeröda dräkt flögo fram ur buskagen, samt en och annan småfågel, ofta väfvare (Pyromelana o. a.) samt en del i luften kringfladdrande vanliga fjärilar, Tereas-arter, pierider och danaider. Kandelabereuphorbior, äfven dessa stäppens karaktärsträd, sköto här och där sina mångdelade, bladlösa, stela, liksom i metall gjutna

grenar mot höjden, spridda blommor upplifvade gräsets enformighet, och äfven dumpalmen (Hyphæne) med sin dikotomiska förgrening gaf på vissa ställen omväxling åt landskapet och påtryckte det en karaktäristisk prägel. Åter blef vegetationen tätare, vackra urskogspartier med högresta träd, lianer och andra från kronorna nedhängande klätterväxter framträdde för att ånyo försvinna. Det höga gräset var gult af spridda blommor, hvitblommiga buskar blefvo talrikare och framlyste som snöbollsbuskar, manshöga

Kandelabereuphorbia, stäppens mest karaktäristiska växt.

gulblommiga compositéer sågos öfverallt spridda bland det höga gräset, ipomæor och andra slingerväxter utbredde sig utmed banvallens sluttande sidor.

Vid Muhesa station, där vi först stannade, rådde lif och rörelse bland de svarta skarorna, indiska köpmän i långa rockar och små runda mössor vandrade allvarliga omkring, och äfven ett par med röd jord och fett insmorda massaier, dessa mina kommande vänner på stäpperna, väpnade med långa spjut, visade sig här.

En svart passagerare, som höll på att försena sig, fick af en ordningens upprätthållare ett par väldiga örfilar — också ett sätt att hålla de resande till punktlighet!

Landskapet midt mot Usambara-bergens höga ås, Handei-bergen, var särskildt ståtligt. Vid Bombuera, där banan skär djupt ned i en höjd af rödaktig laterit, rasslade tåget med fart nedför den rätt branta sluttningen. Himlen var blå med hvita snömoln och spridda lättare cirrimoln, luften i vagnen sval och god.

Vid middagen ångade tåget in på Korogves rätt stora station, mötesplats för tågen, som nu från Mombo medförde full last af pra-

Usambarabergen.
Snapshot från kupéfönstret.

tande och skrikande negrer. Massaierna stego ur, mötta af en massaikvinna, med hvilken de försvunno uppåt de här en stor båge bildande bergen.

Hjordar af kreatur betade i närliggande kärrmarker, som redan till stor del syntes vara torra efter regntiden, till höger reste sig alltjämt bergåsarnas kuperade sidor och afhuggna, något toppiga eller rundade kammar. Byar med runda hyddor lågo spridda på flera ställen, öppna majsfält visade sig åter bland rätt tät busk- och skogsvegetation, som akacierna redan påtryckt sin dominerande prägel, och brusande forsar en hvitskummande ström öfver sin steniga bädd fram genom dalarna.

Alltjämt stryker Usambara-bergens ås fram till höger, ofta så nära, att vi kunna urskilja träden, som utbreda sig uppåt ända till krönet med sitt mörkgröna löfverk, endast afbrutet af den här och där framlysande gräsmattan. Branta stiga bergväggarna till betydande höjd upp med splittrade klipp-partier, som här och där naket framträda. Öfverallt utmed sidorna ter sig terrängen genomskuren af dälder mellan de uppstigande höjderna. Under det vi med blicken följde den höga bergåsens branta sluttning, visade sig en mängd af halm uppförda hyddor, bildande ett slags by; ännu några få minuter, och Mombos hvita station, Usambara-banans dåvarande ändstation, visade sig.

Den sista punkten för moderna kommunikationer var därmed uppnådd, och det gällde sedan att genom delvis glest befolkade trakter under en 16 dagars marsch med karavan framtränga till resans mål Kilimandjaro, snöjätten under ekvatorn.

Genom förmedling af herr Georg Martienssen, som här var till mötes, erhölls bostad, tills tältet hunnit uppackas och uppföras.

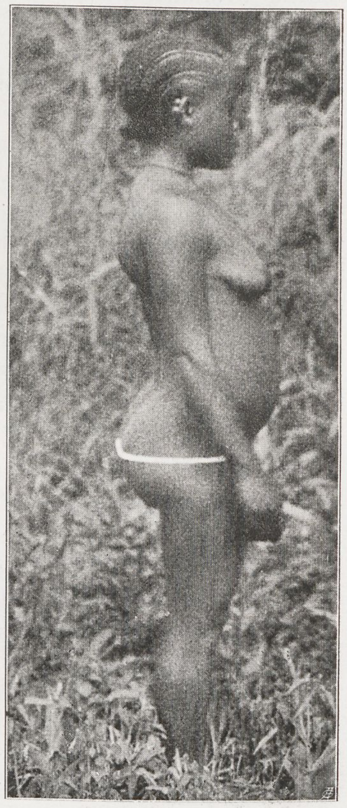
Mombo är beläget nedanför Usambara-bergens sluttande väldiga ås, vid den därifrån nedströmmande Momboфloden. Denna bildar på den låga terrängen vid sitt inflöde i Mkomasifloden, en biflod till den från Kilimandjaro (Djipesjön) kommande, i hafvet söder om Tanga utfallande Rufu- eller Panganifloden, ett vidsträckt sumpland, hvarigenom trakten sades ej vara allt för hälsosam. Risfält uppsköto ur den vattensjuka, ofta öfversvämmade jorden, och dessa odlingar sades vidare skola utvecklas. Bebodd af omkring 500 negrer tillhörande vanyamvesi, vasukuma och vasuahili, de båda förra genom sin styrka och andra egenskaper eftersökta karavanbärare, var Mombo som Usambara-banans ändstation ett rätt viktigt samhälle. Fyra hvita byggnader i europeisk villastil, stationen (2 hus med stall), posten och den Martienssenska villan, hvartill den på bergsluttningen liggande försöksstationen kom, utgjorde hufvudbyggnaderna i den förra neger- och indierbyn med dess rektangulära, i en lång linje nedanför bergets sida löpande hyddor. En saluplats, bestående af ett stort, på stolpar hvilande tak låg vid en utvidgning af hufvudgatan, och här samlade sig de svarta dagligen till marknad, utbjudande sockerrör, mjöl, grönsaker, kött o. a. Indierna, hvilka, som öfverallt i dessa trakter, här slagit sig ned som köpmän, bodde i vanliga negerhyddor, där de utbjödo sina kramvaror, kläder, tyger, täcken, skjortor, fezer m. m., samt mjöl, gryn o. dyl.

På gatorna vandrade pladdrande kvinnor med stora krukor på hufvudet förbi för att vid floden fylla dem med vatten. Insvepta i sina storbrokiga tygstycken, balansera de så i väg med sin tunga börda, möta väninnor, stanna, prata och skratta och gå så med ett mjukt, nästan sjungande »kva heri!» (adjö) vidare. Vanyamvesi sitta här och

hvar, tuggande sina hårda sockerrör eller sjungande sina rätt rytmiska korsånger.

När tåget skall komma, vandra de svarta, som folk hos oss, ned för att se på de främmande, negresserna svepa behagfullt sina brokiga, stora, vackra tygstycken kring sig, konversera och gestikulera, då de gravitetiskt skrida vägen fram ned mot stationen, där indier och negrer stå väntande under det skyddande taket, de förra i sina smala, hvita benkläder och ofta mörka långa rockar samt små flata kalottliknande, skärmlösa mössor à la tysk kårstudent. Tåget rullar in, negervagnarna äro fullsatta med en högljudd skara, rop och hälsningar till höger och vänster, och den myllrande brokiga hopen sprider sig på plattformen för att sedan så småningom styra kosan upp till den närliggande byn.

En af de märkligaste invånarne i staden var en liten Acka-kvinna från Monbuttulandet, som enligt Martienssens berättelse af Stuhlmann hemförts från Centralafrika till Europa, men då hon återsändes af någon orsak kom att landsättas i Tanga och därifrån förirrade sig till Mombo. Den lilla dvärginnan, som endast mätte 1,30 meter, eftersändes och presenteras härmed på nytt för civilisationen.

En till Mombo förirrad Acka-kvinna.

Om jag hoppats, att bärarna här genast skulle stå färdiga till afmarsch, blef missräkningen stor, då det befanns, att visserligen en del infunnit sig, men många åter försvunnit, hvarför ännu en dag åtgick under bud till omgifvande stationer och stammar, innan det nödiga antalet stod samladt. Under tiden vägdes lasterna ånyo, för att herr Martienssen som agent skulle vara förvissad, att de ej öfverskredo den lagliga tyngden (60 ℔). Stänger höggos till de dubbellaster, som nödvändigt måste medföras, då några med zink inuti vattentätt beslagna kistor skulle transporteras till berget för att användas vid beredning af hudar och större skinn, och rep (kamba) inköptes ytterligare för dubbellasternas fastsurrning vid stängerna.

Natur och djurlif kring Mombo. På andra sidan om Mombo-floden utbredde sig ett urskogsparti af ovanlig prakt; de väldiga, spridda träden reste här sina

kala pelarstammar till betydlig höjd för att därefter utbreda dem till ett nästan sammanhängande tak af blad och grenar, genom hvilket solens strålar blott sparsamt kunde nedtränga till den med nedfallna gulnade blad, spridda buskager och enstaka mindre träd beväxta marken.

En rik djurvärld hade under detta väldiga, liksom af pelare uppburna bladhvalf sin tillvaro, hvarför jag såväl nu som än mer vid återfärden ägnade den en mera genomgående undersökning.

Det var första eftermiddagen, och solen lyste ännu varm, då jag öfvergick den vid floden slagna bron och inträdde på den fria terrängen mellan de stora trädens glest stående stammar för att närmare granska de djur, som stundom sågos röra sig uppe i de stora, täta kronorna. Snart visade sig en hel flock viga markattor, som löpte längs grenarna eller under långa hopp kastade sig öfver till andra kronor, så att grenarna sviktade, stannade, nickade, tittade nyfiket fram mellan bladverket för att så åter gifva sig i väg. Emellertid hade jag nu kommit dem nog nära för att försöka ett skott, och med en kraftig duns störtar anföraren från den betydliga höjden ned i marken, under det att den öfriga flocken i vild panik gaf sig i väg från krona till krona, löpande längs grenar och lianer och inom kort försvinnande bland kronorna. Under det höga trädet funno vi apan liggande framstupa liflös. Två hagel hade genomträngt bröstet, och lifvet hade genast slocknat. Det var en präktig mörk apa (Cercopithecus albogularis), ofvan spräcklig i svart och gulbrunt, under ljus, med svarta ben och roströd sits. Vackra, stora ekorrar med yfvig, bredt ljusbandad svans och gråspräcklig päls (Heliosciurus undulatus), på Kilimandjaro anträffad ända upp i regnskogen, rörde sig lugnt bland kronorna, kurrande som hjälmfåglar, och infunno sig nyfikna ända in i lägret. Äfven en mindre, mera enfärgad ekorre (Funisciurus ganana), också den anträffad på Kilimandjaro, där den var allmännare än den större, lefde i denna högstammiga skog.

Under det att de nämnda markattorna ständigt höllo sig i skogen, utan att på fälten föröfva någon skada, voro babianerna (troligen Papio ibeanus) så mycket värre och ofta en verklig plåga, hvarför de djupt hatades af de svarta för den förödelse de anställa särskildt bland majsfälten, där infödingar vissa tider dag och natt måste stå på vakt, om dagarna för babianerna, om nätterna för buschsvin. Ej mindre skada förorsaka babianerna i kokoslundarna, och vid Tanga blefvo de ifrigt förföljda för den förödelse de i dessa för handeln allt mer betydelsefulla planteringar anställde. De öppna de mjuka, gröna nötterna, utdricka saften, uppäta den lösa kärnan och kasta bort de länsade skalen, som öfverallt ligga kringströdda, där de dragit fram. Men ej nog med detta, utan på apors okynniga manér taga de ej blott, hvad de kunna förtära,

utan rycka till sig frukter från alla håll, nosa på dem, bita ett tag för att, om de ej falla i smaken, utan vidare slunga bort dem.

Under vandringen på omkringliggande öppnare trakter påträffade vi ett sådant af babianer besökt majsfält. Längs den åt skogen vettande sidan satt vid vägen den första skyddsposten i ett stort af majsstånd byggdt näste, uppfördt i en grof grenklyka, några meter öfver marken och med fri utsikt öfver fälten. Ej långt därifrån påträffade vi en liknande post, under det att vid fältets bortre hörn, där träd saknades, ett på marken stående vakthus blifvit uppfördt.

Fågellifvet i den högstammiga, skuggiga skogen var rätt fattigt. Stora omkring 70 cm långa, svarta och hvita hornskator med kraftigt näbb (Bycanistes buccinator), sådana som under resan endast här anträffades, lefde i de täta kronorna eller seglade fram mellan träden med utbredda vingar, rakt framsträckt hufvud och mot den korpsvarta färgen bjärt afstickande hvitt vingband. Föga skygga tilläto de, att man närmade sig rakt under träden, där de tysta sutto i det täta löfverket, stundom förrådande sig genom rörelser bland grenarna, då de klängde i deras yttre delar; äfven då ett skott lossades på ganska nära håll, flögo de ej alltid bort utan förblefvo orörliga bland det skyddande bladverket.

Hornskatorna, som nästan uteslutande tillhöra urskogen och där hafva sin hufvudsakliga uppehållsort, om de ock tillfälligtvis anträffas i farmer bland enstaka stående träd eller draga fram genom glesa akacielundar, äro särskildt kända för sitt i hög grad egendomliga häckningssätt.

Boet anlägges i en rymlig håla i någon stor trädstam, och mynningen tillmuras, så att den rufvande honan blott genom en springa kan mottaga föda af den i det fria varande hanen. Under sin fängelsetid ruggar honan och lämnar boet först med de flygfärdiga ungarna. En närstående, ännu större art (Bycanistes cristatus) var vid Kilimandjaro allmän och en af dessa trakters mest karaktäristiska och i ögonen fallande representanter bland fågelvärlden. Här och hvar sågs vidare någon vanligare fågel, utan att desamma synnerligen kunde upplifva den skuggiga högstammiga skogen.

Genomströfvade vi något friare och soligare delar af skogen, såsom vid den breda vägen genom densamma, möttes blicken vanligen snart af den här så vanliga, rätt stora vägfjäriln Euphædra neophron med dess blå eller något violettskimrande öfversida och breda, gula, mörkt begränsade tvärband öfver framvingarnas främre del. Det är den mest typiska fjärilen på vägarna i dessa högstammiga, skuggiga skogar, där den stycke för stycke flyger framför en, slår ner på marken med utbredda vingar och, strängt lokaliserad till ett visst område, som den en gång utvalt, vid gränsen för detta hastigt flyger förbi och vänder om till sin gamla plats, gärna där från träden nedfallna frukter ligga strödda. Äfven i Västafrika,

där detta släkte var representeradt af en hel mängd arter, hvilka höllo till på vägar och stigar i skogarna, vanligen inne i den dunkla underskogen, voro dessa fjärilar karaktäristiska för liknande lokaler. Den svarta, på framvingarna hvitfläckiga, på bakvingarnas midt med en stor hvit fläck försedda Aterica galene v. theophane, Mycalesis safitza o. a. tillhörde äfven dessa beskuggade vägar, hvaremot den förras vida mindre, med mer gula fläckar försedda hane och den med naggade vingkanter och ett bredt gult längsband öfver de bruna vingarna tecknade Euptera kinugnana i mängd svärmade omkring på en öppen, solig plats bland rester af uttuggade bitar från sockerrör, som någon rastande negerhop här hade kastat omkring sig.

Vid vattensamlingar flögo en del sländor såsom Crocothemis erythræa, Olpogastra lugubris, Gynacantha usambarica och vesiculata, Umma declivium, Libellago caligata, Pseudagrion Deckeni o. a., under det att Orthetrum-arterna farinosum, contractum och caffrum mer uppsökte de öppna soliga vägarna på omgifvande stäpper.

Bland de på marken liggande torra löfven sutto ofta rätt stora jordbruna dagfjärilar (Gnophodes parmeno v. diversa) med hopfällda vingar. Skrämda kastade de sig upp i luften, flögo vinglande ett stycke bort, slogo åter ned och voro då med ens försvunna för blicken. Äfven vid skarp fixering af den punkt, där de tydligt slagit ned, var det vanligen omöjligt att vid närmandet, förr än de plötsligt kastade sig i luften, upptäcka dem, till följd af deras förvillande likhet med de omgifvande, torra, bruna löfven.

Om denna art äfven anträffades på Kilimandjaro, sågs däremot aldrig mer än i denna högstammiga urskog den stora, vackra, svartbruna, med gulhvita fläckar och rödbrun vingbas samt bredt rundade vingar försedda Euxanthe tiberius, där den uppskrämd seglade fram och åter i stora kretsar mellan trädstammarna och sedan slog ned på någon stam eller på ett blad.

Bland den uppskjutande meterhöga vegetationen af smalare rotskott med deras bladverk uppehöll sig allmänt en rätt stor jungfrusländа med klara, gulskuggade, metalliskt iridiserande vingar och lång smal kropp (Phaon iridipennis). Med högresta ben och hopslagna vingar hvilade den på blad och kvistar för att oroad fara vinglande omkring och snart åter slå ned, hvarvid vingarna i solens belysning skimrade i briljantaste koboltblått.

Bland de nedfallna löfven lefde en mängd kackerlackor, hoppstjärtar, gråsuggor och jordlöpare, under barkstycken på de stora stammarna reduviider med hvitbrokiga korta vingar, stora violetta heteromerer, chrysomelider, röda trombidiider, cheliferer, puppor af fjärilar o. a. På stammarna långt upp mot de höga kronorna hade termiter (Rhinotermes putorius) murat sina täckta jordgångar, i murkna trädstammar hade trä-

humlor (Xylocopa) borrat sina rymliga, jämna gångar, i hvilka larverna lefva fredade för yttre fiender, hvar och en i sitt rum, som är skildt från de omgifvande genom en af den afgnagda träspånen bildad jämn propp. Harkrankar (Megastocera bicauda) dansade i skuggan vid trädens nedersta delar, skorpioner (Babycurus Jacksoni) och klokrypare (Chelifer indivisus) sutto bland de nedfallna barkflaken eller mellan dessa och stammen på de stora träden, hastigt drog en stor ljusgul och svarttecknad, svalstjärtad fjäril (Papilio dardanus v. tibullus) fram mellan stammarna, och mot aftonen fladdrade mörka phryganeider (Anisocentropus usambarensis) vid vattnet. Gröna, fint gulprickiga, med smutshvit, delvis mörkskuggad undersida och springformig vågrät pupill i de grönaktiga ögonen försedda löfgrodor sutto tryckta intill bladens öfversida, små ormar (Aparallactus concolor) lefde bland det torra löfvet, och en jättestor, nästan enfärgadt gräsgrön kameleont (Chamæleon Melleri), med några gula tvärband, öfver en half meter lång, upptäcktes i ett mindre träd. Pentatomider, mantider, hesperider, myrmeleonider, chrysomelider, snäckor o. a. bildade i öfrigt här den mest typiska faunan.

Ute vid flodens forsande vatten var fågellifvet rätt rikt, särskildt på isfåglar; pilsnabbt for en jättekungsfiskare (Ceryle maxima) i sin gråblå, tätt hvitprickiga dräkt, bredt roströda bröst och långa, raka, starka näbb fram längs floden för att vanligen först efter en sväng upp öfver land slå ned på någon ur vattnet uppskjutande torr gren eller i ett närstående träd, hvarvid han lät sitt skarpa gnäggande läte ljuda genom skogen. Äfven andra isfåglar höllo till här, såsom den lilla roströda, koboltblå Ispidina picta med sitt korallröda näbb, den svarta och hvita Ceryle rudis, oss välbekant från hägersjön vid Tanga, den svarta, hvita och blå Halcyon albiventris orientalis samt den svartnäbbade, under rostfärgade, hvitstrupiga, med ljusblå midtrygg och blå, svart tvärbandad hjässa försedda Alcedo semitorquata, ett tydligt bevis på flodens fiskrikedom.

Försök att med krok och stora flugor meta upp några af de små mörtliknande, silfverhvita, med 3—4 svarta fläckar längs kroppen försedda fiskar (Barbus Jacksoni), som i stim summo i närheten af stränderna, kröntes med god framgång, så att, sedan en del inlagts för samlingarna, ett fyratiotal kunde komma på bordet som omväxling i dieten.

Men vi styrde åter stegen in bland de högstammiga träden, där en mängd småfjärilar och mörka dagfjärilar (Mycalesis safitza) då och då flögo upp från buskarna eller från marken. Bland multnande löf hoppade en del små grodor (Arthroleptis stenodactylus) omkring, talrika blattider (Nauphoeta cinerea) sprungo med ifver hit och dit, då de stördes från sina gömmen bland löfven, för att snart åter ha försvunnit bland dem, snabba gula geophilider och tröga julider (Prionopetalum serratum) lefde under bladen, där äfven vinglösa, glänsande, bruna, ganska stora gräshoppor med

tjocka lår (Gymnoscirtus unguiculatus) hoppade omkring. Dessa senare hade äfven i Västafrikas urskogar på liknande lokaler i de fuktiga, dunkla, heta urskogarna sina närbesläktade former, hvilka äfven voro vinglösa och af brun färg, som kom dem att lätt undgå uppmärksamheten bland de lika färgade löfven. På blad och buskar nära marken flögo en del parasitsteklar, mest braconider; spensliga sländor, Mombagrion gracile, representant för ett nytt släkte, samt Pseudagrion Deckeni, flögo långsamt mellan buskarna, på hvilkas bladverk äfven den vackra, gröna, mörkringade, spensliga och eleganta gräshoppan Dioncomena superba rätt allmänt anträffades. Här och hvar, isynnerhet bland cucurbitacéer, flög en stor hvitlysande dagfjäril (Salamis anacardii v. nebulosa) för att efter en kort vinglande färd slå ned med utbredda vingar på bladens öfversida, i motsats till den i Västafrika allmänt anträffade hufvudformen, som alltid hvilade med hopfällda vingar och därvid lätt försvann för blicken, då han slagit ned, hvaremot denna under hvilan lyste på långt afstånd.

Undersöka vi närmare de vattensamlingar, som här och hvar synas, finna vi stundom på ytan kringsvärmande rörliga gyrinider, den stora Dineutes africanus och små Orectogyrus-arter; på botten upptäcka vi kanske en långsamt kringvandrande, stor, flat vattenskorpion (Laccotrephes Fabricii), med dess egendomliga till fångstorgan ombildade framben och i spetsen af bakkroppen utskjutande långa spröt, flera i vattnet simmande dytiscider, såsom Hyphydrus, Laccophilus och Hydaticus-arter o. a. vattendjur.

Mellan detta präktiga högskogsparti och Usambara-bergens långsträckta kedja utbredde sig en åt väster öppen, delvis med högt bredbladigt gräs beväxt, delvis äfven uppodlad och med Ricinus planterad terräng, samlingsplats för en rätt omväxlande fågelvärld. Bland det höga gräsets toppar framlyste här och hvar som eldklot i sin röda och svarta färg en praktväfvares (Pyromelana nigroventris) prunkande hanar, under det att små lifliga, kvittrande Spermestes scutata och nigriceps samt Estrilda astrild massaica vägde på de för deras tyngd sig böjande grästopparna. Trollsländor, såsom Trithemis annulata och arteriosa, och Orthetrum-arter foro omkring i solen eller sutto på blad och mark, hvitbrokiga pierider fladdrade som kålfjärilar öfver allt, och en mängd pickelcicador sutto hopvis på några grenar, tydligen alla framkläckta på samma buske.

Som nämndt bildar floden nedanför eller söder om byn ett vidsträckt sumpland, som mestadels var beväxt med bredbladig säf, en omtyckt plats för flera sumpfåglar. Ur den höga vassen hördes säfsångares (Acrocephalus bæticatus) tjilkande läte eller stundom rätt vackra omväxlande sång med dess gurglande mjuka drillar, på ur sumpen här och där uppskjutande döda kala trädstammar sutto flockar af hägrar, hagedashstorkar och skuggfåglar, bekanta från hägersjön vid Tanga. Skuggfågeln (Scopus umbretta)

är en af de västafrikanska sumpmarkernas, särskildt mangroveskogarnas, mest karaktäristiska fåglar, och äfven i Ostafrika fann jag den på flera ställen helt allmän. I mangroveskogarna lefva de hufvudsakligen af de på gyttjebankarna och mangroveträdens rötter kringhoppande slamfiskarna (Periophthalmus), hvilka med sina till ett slags armar ombildade bröstfenor klättra upp för de sluttande rötterna, där de långa stunder uthärda den glödande solen. Med afmätta steg spatsera de helt umbrabruna, till storlek om en storspof erinrande fåglarna omkring bland det rikliga bytet, hoppa några steg framåt, gripa en fisk, som de låta försvinna i det vida svalget, och fortsätta så lugnt sin färd.

Umbrettans flykt är lätt och vacker. Vanligen stryker fågeln fram lågt öfver bankarna eller lyfter sig något högre upp i luften, stundom till betydande höjd, synnerligast då den förflyttar sig till större afstånd; vid andra tillfällen synes den kretsa omkring i stora bågar.

I toppen af ett torrt träd har en tofsörn (Lophoaëtus occipitalis) majestätiskt tagit plats, då och då uppresande den vackra långa tofsen, under det att från närliggande hirsfält flockar af väfvarfåglar kvittrande draga förbi.

Det var mot aftonen, och en luft så sval och behaglig, som man endast i bergstrakten får njuta af, hade efterträdt dagens hetta. Framför sina hyddor sutto vanyamvesi, vasuahili och vasukuma ätande eller lågo insvepta i täcken eller tygstygen utsträckta på marken med fötterna åt de nästan slocknade lägereldarna. Vi stanna i halfmörkret framför en grupp kvinnor, som på en utbredd matta förse sig med kökets läckerheter. Framför dem tronar en flat skål med något slags gröt eller kokt ris, hvilket kan i skymningen ej så noga afgöras. I tur och ordning sträcka de fram handen, hopkrama lätt ett stycke af anrättningen till en boll, som färmt stoppas i munnen. Det var en rätt ursprunglig bild från den svartes naturtillstånd, och tankarna gingo framåt till den väl ej så aflägsna tid, då de allt mer utbredda järnvägarna med sin uppväxande trafik som ett nät genomkorsa de svartes världsdel och rycka infödingarna ur sitt naturlif för att göra dem till verksamma länkar i den rastlöst framåtskridande utvecklingen. Att detta från vissa synpunkter har sin befogenhet är möjligt, men en annan fråga är, om det är rätt att förstöra så mycket originellt lif i naturen för att stöpa allt efter samma form.

Beläget på en höjd af 410 meter öfver hafvet, hade Mombo en ganska sval natt-temperatur och ägde för oss, som voro formligen förstörda af alla i Tanga erhållna moskitostygn, ännu ett behag genom att vara rätt fritt från dessa ettriga plågoandar.

Det var följande morgon, i rummet rådde fullständigt mörker, då dörr- och fönsterluckor ännu äro tillslutna. En i korus brusande sång och rop, än i crescendo, än aftagande, tonade genom luften och kom mig att

hastigt lämna bädden för att se efter, hvad som var å färde. Det var de muhammedanska vasuahili, som före soluppgången förrättade sin första morgonbön, och länge låg jag lyssnande till den sällsamma hymnen. Dörren sköts upp, en kylig frisk luft slog mig till mötes, den första dagningen höll på att inbryta, de höga, rätt närliggande bergen voro insvepta i ett blått töcken, och endast en tupps galande afbröt nu efter sångens slut då och då tystnaden. Men snart komma de svarta i rörelse, ljusningen spred sig allt mer, på vägen visade sig grupper af kvinnor på väg till floden med sina krukor på hufvudet, och lastade med varor anlände grupper af negrer till saluhallen, där de nedlade sina bördor och utbredde dem till de köpandes granskning.

Från stationen hade tältbördorna hämtats, och tältet hade blifvit uppslaget på en lämplig plats. Helt präktigt tedde sig vår nya bostad, där den stod under ett skuggande träd med utsikt öfver den strax framför förbiilande floden, urskogens väldiga träd och de midt däremot uppskjutande Usambara-bergen med deras stupande trädbeklädda höjder. Innan dagen gått till ända, voro vi fullt installerade i den nya bostaden, som visserligen var rätt primitiv, men om icke för annat så för nyhetens behag såg inbjudande ut, dagens fångst sorterades och preparerades, och snart satt Sandberg med uppkaflade ärmar och den stora apan framför sig på en gammal låda, hvarvid Bora lyste honom med ett af luftdraget drypande ljus. Bakom tältet hördes de svarta uppassarnas prat vid lägerelden och längre bort sorlet från infödingarna vid deras eldar och hyddor.

Halfmånen hade kastat sitt silfver öfver naturen, då och då förmörkad af förbiglidande moln, nattapornas skrik hördes från träden, och fiskarna slogo i vattnet med ett underligt, högljudt, smackande läte.

Allt tätare lägra sig molnen på himlen, de blå fälten hopdragas, försvinna här och där, ersatta af de utvidgade blygrå eller ljusgrå ytorna, insekternas eviga cittrande och surrande konsert, hvaribland enstaka, ihållande sirpanden skarpt framträda, fyller luften med ett oredigt sorl. Som lyktgubbar flyga lysbaggar, lampyrider, fram och åter i luften och utsända några ögonblick sitt grönaktiga ljus för att åter slockna och tändas. Snart hafva molnen antagit en hotande karaktär, mörka och tunga hopa de sig på himlen, tätna allt mer, och de första vattendropparna börja fara genom luften, förkunnande det annalkande ovädret. De framför tältet i rader liggande lasterna, som voro omsnörda med rep och färdiga för afmarschen, måste emellertid skyddas för det hotande regnet, en provisorisk gongong klämtar genom natten, och från alla hyddor rusa svarta gestalter fram för att snart hafva bragt bördorna, först de värdefullaste, sedan de öfriga, i säkerhet. Emellertid tilltager regnet, för att hela natten piska på tältet och på morgonen fortfarande fint men tätt fara genom luften.

Under tiden hade arbetet med karavanens utrustning fortgått, och allt skulle inom kort vara färdigt. Men Afrika är Afrika. I går syntes alla svårigheter vara undanröjda för uppbrott, men i dag hade endast ett trettiotal bärare infunnit sig, och de öfriga voro försvunna. Åter sändes bud åt olika håll. Innan dessa nya bärare anländt, var ej att tänka på afmarsch, och först på kvällen meddelade herr Martienssen, att de kommit, då myndigheterna i de orter, därifrån de voro, förklarat sig ämna slå dem i järn, om de ej hölle det gifna löftet och infunne sig för afmarschen.

På marsch genom Usambara och Pare till Kilimandjaro.

På morgonen den 15 juni bröto vi upp, hvarvid 69 bärare, 4 svarta från kusten, 2 hvita samt några sedermera anlända svarta kommo karavanen att uppgå till omkring 80 man.

Ehuru himlen på morgonen var helmulen och de dystra molnen hotade att nedsända sina strömmar öfver skog och land, beslöt jag anträda marschen, då de oberäkneliga svarta, som nu för ögonblicket voro samlade, kanske delvis under blott några timmars dröjsmål åter kunde försvinna. Ett tack och farväl till herr Martienssen, en signal ur jakthornet, och under jubel, skrik och sång kasta de i en lång linje bakom sina bördor uppställda bärarna lasterna på hufvudet, och karavanen sätter sig i långsam marsch öfver floden, genom den högstammiga skogen ut till det där bakom varande friare landskapet.

Det var märkliga känslor, som i dessa stunder genomströmmade sinnet; den sista punkten för moderna fortskaffningsmedel hade nåtts, och

det gällde nu närmast att under sexton marschdagar sammanhålla denna karavan af nära 80 negrer, om hvilkas pålitlighet redan förberedelserna gifvit en viss föreställning. Det egentliga fältlifvet hade tagit sin början med sina strapatser och mödor men äfven med sina obetvingliga lockelser. En främmande värld, så olik den jag förut lärt känna i de västafrikanska täta skogarna och deras vidsträckta sumptrakter, hägrade med sin växlande natur och djurvärld för blicken och kom fantasien att fyllas med ljusa bilder.

Den headman, Mohamali Bili, under hvilken de svarta närmast sorterade, en vacker, smärt, arabliknande man i hvit kalott, syntes pålitlig och visade äfven detta under hela färden.

Förbi bomullsplantager, där arbetande negrer i långa rader betraktade tåget, gick marschen vidare genom högt af vatten drypande gräs för att vidare fortsätta genom låg med träd och buskar ofta beväxt mark, hvaribland stundom stela, bladlösa kaktusliknande kandelabereuphorbior framträdde.

Till höger hafva vi hela tiden Usambarabergens höga kam, till vänster på något afstånd löper den från sumptrakterna mellan Usambarabergen och deras förlängning mot Kilimandjaro, Pare-Uguenobergen, kommande Mkomasifloden, hvars lopp liksom i en stor port skiljer dessa bergskedjor, under det att i söder, på andra sidan Mkomasi, de vida lägre och mindre Mafibergen med sina här och där högt uppskjutande, bredt konformiga spetsar framträda. Trasiga ljusa molnslöjor betäcka bergkammens öfre delar, draga med fart längs dess sidor, än tätare, än utbredande sig i allt mer som rök försvinnande dimmor. Längs karavanen ljuda bärarnas sånger, nya bilder framträda i det åtminstone i detaljer växlande landskapet, på flera håll synas de vackra, dekorativa dumpalmernas greniga kronor och vackra bladverk, och längre fram sätta de talrika kandelabereuphorbiorna sin prägel på landskapet för att åter till stor del försvinna.

Ett och annat större djur fäster vår uppmärksamhet. I akaciorna framför oss, där jag alltid gick i karavanens spets för iakttagandet af djurlifvet, innan det af de framtågande negrerna för mycket störts, blef det plötsligt lif, grenarna svaja och gunga, en flock gulaktiga med svart ansikte försedda markattor springa utmed grenarna för att snart försvinna bland buskagen vid vägens sida, lämnande en stor nedtumlande gammal hane (Cercopithecus pygerythrus Johnstoni) som tribut.

Mina speciella vänner från Kamerun, vandringsmyrorna, saknades ej heller, utan drogo i sina tåg stundom öfver vägen.

I förvånande mängd löpte stora termiter (Hodotermes mossambicus), lifliga som retade vandringsmyror, fram och åter på vägen, bärande mellan mandiblerna tumslånga stycken af grässtrån, under det de stora soldaterna

hotande med sina kraftiga käkar stodo vaktande utanför de på gångstigen spridda, i genomskärning väl åtta millimeter vida hålen. Midt bland de tropiska insekterna kom plötsligen en gammal bekant från vår fauna fladdrande genom luften för att snart sänka sig och med utbredda vingar hvila vid vägkanten. Det var en Vanessa cardui, en kosmopolitisk fjäril, som äfven anträffades högt uppe öfver skogsgränsen, på Kilimandjaros bergsängar, på en höjd af omkring 3,000 meter.

Efter ännu ett par timmars marsch framskymtar en stor mörk folkmassa borta vid den här ännu efter regntiden sumpiga vägen. En europé i ljus dräkt kommer oss till mötes, en tysk ingeniör, som med talrika negrer arbetade på transporten af en båt, framför hvilken rörliga skenor och slipers af järn bildade en bana. Stycke för stycke flyttades så båten på sin vagn, under det att lösa skendelar ständigt lades framför.

Här hafva vi snart nått terrängens höjdpunkt, som erbjöd en vacker utsikt öfver det nedanför utbredda landskapet med en på afstånd uppskjutande stor kägla, Ngai-berget, med dess nu af moln omsvepta spets. Härifrån stego vi ned längs en roströd lateritväg. Den molnhöljda himlen hade gjort luften rätt sval, än mer kännbart genom det plötsliga ombytet från den förut stundom höga värmen, som i massor frampressat svetten. Ytterligare tre timmar, och vi hafva uppnått *Masinde*, den första dagsmarschens mål. Ur de allt mer hotande molnen börjar nu ett ösande regn störta ned, som piskande slog oss i ansiktet, karavanen samlades så småningom under ett stort träd, en gammal lägerplats, i hvars stenbundna, med stora uppskjutande block fyllda mark dock inga tältpålar kunde nedslås, hvarför intet annat återstod än att i stridande regn på en öppen oskyddad plats uppslå tältet. Rundt omkring forsade vattnet i strömmar, som hotade att öfversvämma oss under natten, hvarför ett dike gräfdes kring hela lägret, och skyddade af detta vågade vi sedermera så småningom gå till ro.

Emellertid hade Sandberg, som med de sista svarta bildade eftertruppen, ej ännu framkommit. Flera gånger vandrade jag upp till en öppen utsiktsplats, men inga bärare sågos till längs hela vägen, då slutligen det så länge sökta manskapet visade sig på afstånd. En dubbellast hade varit för tung för de två bärarna, gång på gång hade de fått hvila, och vid granskning befanns den stora lådan innehålla en mängd ståltråd, som sedermera delvis öfverflyttades på andra bördor. Mot skymningen var himlen helt grå, om än blott enstaka regndroppar föllo, proviant utdelades, och de svarta drogo sig därmed bort till byn, då inga eldar kunde uppgöras på den genomvåta af vatten strömmande marken.

Det var följande morgon ännu kolmörkt, då en nattapas skarpa skrik strax utanför tältet ryckte upp mig ur sömnen. Äfven Sandberg vaknade, hvarför vi drogo på de våta kläderna och beredde oss till afmarsch. Blygrå och tunga hängde molnen hotande i skyn, och hela naturen var som

dränkt i vatten efter nattens ihållande regn. Den blöta marken var stundom mycket besvärlig, och utan tvifvel skulle en ridåsna, som lifligt rekommenderades i Tanga och äfven där utbjöds vid hotellet, haft vissa fördelar men äfven olägenheter, då alla iakttagelser, särskildt öfver djurvärlden, nästan skulle omöjliggjorts under ridten. Jag föredrog därför att till fots tillryggalägga vägen genom Usambara till Kilimandjaro, något som i Tanga ansågs knappast rådligt att försöka, men som visade sig kunna utföras utan synnerlig svårighet.

Ännu hade bärarna ej kommit riktigt i ordning, bördorna omsurrades gång på gång, de tunga dubbellasterna förorsakade äfven en del missnöje, då de svarta, som nämndt, ogärna bära annat än enkelbördor, och alla krafter måste spännas för att få ordning inom den stora negerhopen. Vackra scenerier mötte ofta i den öppna terrängen. En märklig bild visade vid soluppgången de långa bergåsarna, där trasiga molnslöjor omgåfvo kammarna eller med fart ströko fram längs deras sidor för att allt mer höja sig och, belysta af den på andra sidan uppgående solen, komma hela berget att te sig som vid en ofantlig eldsvåda. Under det jag betraktade den egendomliga taflan, gick ett rop genom leden, och en man sågs springande närma sig, medförande ett bref eller rättare sagdt en papperslapp från Sandberg. Ett par bärare hade gjort myteri och vägrade aftåga, och alla försök att få dem i väg hade strandat. Hela karavanen måste stanna. Sedan jag i ilmarsch återvändt till lägerplatsen, där Mafi och Miongo gestikulerande visa på den tunga dubbellasten, lät jag borttaga den stora stången, lådan öppnades, hvarpå en del järnsaker uttogos och fördelades på ett par boys. Därmed var lugnet för tillfället återställdt.

Så småningom lyste solen upp och lofvade att förjaga regnet. Framför oss utbredde sig en stor dalsänka, med kandelabereuphorbior, spridda dumpalmer, låga träd och höga täta buskar. Höstacklika termithögar af rödlysande laterit voro spridda öfver landskapet, förlänande detsamma en säregen prägel. Framför oss reste sig berg med vågiga kammar och af solen delvis belysta gröna sluttningar, öfver hvilka hvita dimslöjor sakta drogo fram. Djurlifvet var icke mycket i ögonen fallande; blott en grå, vacker hök (Melierax poliopterus) af dufhökens storlek och äfven i öfrigt påminnande om denna sågs trona i toppen af en kandelabereuphorbia, vackra hornskator (Lophoceros Deckeni) af omkring nötskrikans storlek men med längre stjärt och stort, något krokigt rödt och svart näbb, grå hjässa, hvit hals och undersida, svarta vingar och rygg, de senare framtill med hvitt midtband, samt svart och hvit stjärt drogo stundom parvis eller i små sällskap fram genom den öppna med glesa akacior beströdda terrängen. Emellertid började den förut goda vägen mot eftermiddagen att blifva sumpig, där den gick fram genom sanka hirsfält, grodorna kväkte från alla håll, luften var fuktig, het och tryckande, insekter

surrade och foro genom luften, och en verklig tropisk temperatur rådde. Ännu några minuter och *Mtoni*, andra marschdagens mål, en helt liten, af ett tiotal usla hyddor bestående negerby, låg framför oss. Under några träd slogo vi här läger, Songoro, tolken från Tanga, framtog utan tillsägelse torra kläder, dukade fältbordet och ordnade inne i tältet på ett sätt, som visade, att det ej var första gången han var i den hvites tjänst. Det var också med stor saknad jag sedermera skildes från honom, då den nye tolken, hans motsats i goda egenskaper, anländt.

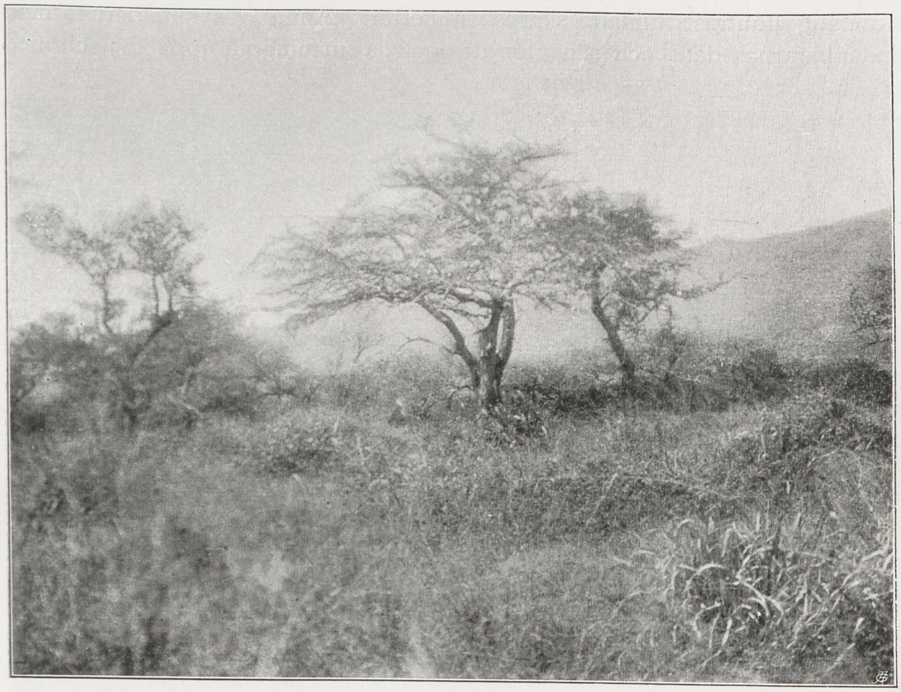

Vid Miton.
Babianerna göra stor skada isynnerhet bland majsfälten, och förföljas därför af infödingarna.

Jag hade just, trött af marschen, slagit mig ned vid tältet, då rörelser i löfverket bland den närliggande skogens kronor kommo mig att hastigt fatta bössan och intränga bland de täta buskager, som här bildade underskogen. Det var hela flockar af markattor, som sprungo på grenarna, hvilka böjdes ned under deras viga språng, och redan var bössan till ögat, då ett hårdt dunsande hördes i en tät krona strax intill, grenarna böjde sig djupt ner för något större djurs tyngd, och öfver till ett närstående träd kastar sig en ofantlig babian, som här tydligen hade suttit gömd för att vid tillfälle gifva sig in bland de närliggande majsodlingarna. Krampaktigt klängde han sig vid det rätt fina, åt någon mindre apa ämnade hagelskottet fast vid grenen utan att hafva kraft att komma upp på öfversidan. Alla händerna höllos tillsammans, svansen var krökt och hufvudet uppåtsträckt, då ett nytt skott med vanliga harhagel kom honom att störta till marken.

Då jag skulle gå fram bland den snärjande underskogen, kände jag från alla håll smärtsamma styng och bett. På hals, händer och öfverkropp biter och sticker det till förtviflan — jag finner mig midt ibland mina gamla plågoandar vandringsmyrorna. Utan att ägna en tanke åt det värdefulla djur jag fällt, störtade jag ur buskagen bort till en öppen plats, afkastar tröjan, ständigt från alla håll stungen af myrorna, och befriar mig från så många jag kan, tills ett par svarta kommo till hjälp och fortsatte bortplockandet af de vedervärdiga kräken.

Under tiden hafva några andra negrer krupit in bland underskogen och återvändt med den stora babianen, fyra andra hjälpa till att bära den in i byn, där de samlade bärarna under rop och skrik mottogo oss. Det blef ett drygt arbete med den feta gamla babianen, men innan aftonen kom, hängde huden efter alunberedningen upphängd till torkning. Under de kommande dagarnas regn mjuknade den dock åter upp, och trots alla be-

Obstgartensteppe.

En egendomlig typ af det öppna ostafrikanska landskapet är den s. k. fruktträdgårds-stäppen, »Obstgartensteppe», där de knotiga, låga, om gamla äppleträd påminnande, på tämligen lika afstånd spridda träden gifva landskapet utseende af en gammal förfallen fruktträdgård.

mödanden ruttnade den slutligen kring fingrarna och blef sålunda värdelös för samlingarna.

Det är mot aftonen, solen sänker sig, och dess strålar belysa vackert den stupande bergväggen med dess ända upp till krönet grönskiftande sidor, där nakna klippartier framlysa på branterna, synnerligast uppåt kammen. Bärarna sitta i grupper på planen eller kring hyddan bakom tältet, en svag vind drar fram, luften är sval och, blott den ej uppblandas med från eldarna kringdragande rök, ren. På gården spatsera höns omkring

och förläna taflan en välkänd landtlig prägel. En sådan lugn afton efter tröttande dagsmarsch är mycket vederkvickande, och lifvet i en negerby midt bland de svarta har ofta ett säreget behag.

På aftonen gick fullmånen silfverhvit upp öfver den höga bergkammen, hela naturen badade i dess rena ljus, och länge vandrade jag fram och åter längs lägereldar och hyddor, betraktande det stämningsfulla sceneriet, där de djupa slagskuggorna och det silfverbleka ljuset omväxlande i mäktig kontrast bildade skarpa silhuetter. Ännu lysa fälteldarna, ännu ljuda bärarnas dans och sång för att dock så småningom upphöra; och med

Karavanen rastar under skuggande träd vid Mikotscheni, stranden af Panganifloden.

en känsla af mäktig beundran öfver allt det storslagna, naturen upprullat, låg jag länge vaken på min tältbädd, under det att dagens skiftande taflor som i kaleidoskop gledo fram för minnet.

Temperaturen hade under natten varit rätt kylig, den öfver axlarna kastade jaktrocken hade endast delvis kunnat skydda, och någon hvila var sedan långt före dagbräckningen ej vidare möjlig, hvarför redan den första ljusningen på himlen såg lägret i rörelse. Dessa förberedelser till marscherna hade äfven sina vedermödor; allt som upptagits ur kistor, lådor och säckar skulle åter inpackas, tältet nedrifvas, dess olika delar söndertagas, inläggas i sina säckar, bärarna räknas och bördorna afsynas. Slut-

ligen är allt färdigt, och vid ett »haya, upesi!» — framåt, raska på! — besvaradt af gälla skrik utefter hela linjen, sätter sig karavanen i gång. Regnet syntes nu vara öfver, och solen kämpade framgångsrikt öfver bergets höjder med de täta dimmorna. Snart vika vi af från hufvudvägen in på en smal stig, vegetationen blir mer varierande med större eller mindre gräsbeväxta oregelbundna ytor mellan de spridda buskagen, storväxta plattkroniga akacior samt bestånd af resliga träd synas, omväxlande med grässlätter med enstaka grupper af akacior och större träd. Här utvecklade fågellifvet rätt stor rikedom, dock mest af mindre arter, och fågelvärlden blef

Uppbrott från Mikotscheni.

ännu rikare längre fram under marschen genom »obstgartensteppe», en egendomlig trädstäpp, där träden, till utseendet mycket påminnande om knotiga, mindre, utbredda äppleträd, äro spridda på tämligen lika afstånd, hvilket ger det hela påfallande likhet med en förvildad fruktträdgård. Öfverallt från snår, buskar och gräs ljöd kuttrande, pip, sång och kvitter. I akaciorna höllo flockar af turturdufvor (Turtur capicola tropicus o. a.) till eller spatserade under desamma, sökande ur skidorna nedfallna ärter, för att vid vårt annalkande under ljudligt klatschande flykt gifva sig i väg. Från det ena trädet till det andra drogo små flockar af blå- och grönskimrande glansstarar (Spreo superbus) framför oss lysande i solen. Det är en prakt-

full fågel och på många ställen mycket typisk för landskapet, där han genom sin metallskimrande, hvita och brunröda dräkt, då han i solen flockvis drar fram, i hög grad fängslar den resandes uppmärksamhet. Nacke, rygg och framhals glänsa präktigt i stålblått, vingarna i metallgrönt, underkroppen är vackert brunröd, de undre vingtäckarna hvita. Ur buskagen — särskildt fram på aftonen — framkommo bruna, i bröstet mörkfläckiga sångfåglar (Cichladusa guttata) och hoppade omkring på vägen med upplyft stjärt som rotglar, i toppen af någon gles akacia tronade en blåkråka (Coracias caudatus), ståtlig i sin färgprakt och sina förlängda mellersta stjärtfjädrar. Från torra grenar ljöd en blå, svart och en hvit isfågels (Halcyon chelicuti) drillande högljudda läte, bland akaciorna visade sig stundom den omkring en half meter långa, ljusgrå, hvitbukiga, med en i spetsen svart tofs försedda larmfågeln (Chizaerhis leucogastra), en orolig, kringströfvande, till bananätarna eller musophagiderna hörande fågel, bekant för sina egendomliga, om kattens jamande, fårets bräkande, grodornas kväkande eller valpars skällande erinrande, i hög grad varierande läten. De yttre stjärtfjädrarna äro vid basen grå, hafva hvitt midtband och svart spets. Skrämd kastar han sig som en skata med sammanslagna vingar ned från sin hviloplats för att sedan åter höja sig och låter sittande oftast höra ett jamande läte. Större fåglar syntes däremot här just icke till.

Vi voro nu inne på en föga upptrampad stig, på båda sidor höjde sig den höga stäppvegetationen, där gräset under marschen ständigt slog oss i ansiktet. Usambara-bergens mäktiga ås tog här plötsligt slut, i profil nästan rakt sluttande i half rät vinkel, för att längre bort åter bilda stora höjder. Genom denna breda dal, hvilken liksom en jätteport skiljer Usambarabergen från deras på andra sidan denna dal begynnande, nästan ända till Kilimandjaro fortsättande Parebergen, hvilkas mot Kilimandjaro närmast belägna delar kallas Uguenobergen, framflyter den rätt stora, sedermera i Panganifloden utmynnande Mkomasi.

Här blef terrängen ännu friare, vi vandrade fram genom öppna trädstäpper (bild sid. 56) med deras spridda, glesa, högre eller tätare plattkroniga lägre akacior, större och mindre buskager och på andra ställen den nämnda obstgartenstäppen. Öfver allt bland gräset växte blommande höga örter, violetta, hvita och gula, hvitgula ipomæor och potentillaliknande gula blommor. Här och hvar lyste det på den flata sänkningen, öfver hvilken vi tågade fram, som små röda hus; det var termiter, som här af den röda lateriten uppmurat sina stora stackar. En liten stäppsjö af ringa utbredning, enligt de svartes uppgift tillhåll för talrika flodhästar, lyste fram i en sänkning.

Vi voro nu inne på massaiernas område; visserligen hade massaier setts redan vid Korogve, men här tycktes deras egentliga gebit från detta håll taga sin början. Några kvinnor stodo vid ett par med gödsel bestrukna, kort ovala med sidoställd ingång försedda hyddor, hvilka rundt omkring

omgåfvos af törnhäckar, men de voro rätt långt ifrån, hvarför vi blott passerade dem.

Solen glödde med tropisk värme öfver den öppna busk- och grässtäppen, och ofta måste hjässan fläktande svalkas med solhjälmen. I riktning mot höger tåga vi inåt en bred, mellan de höga bergen utbredd flat dalsänka, marken är sandig och den bland gräset spridda träd- och buskvegetationen låg, ofta törnig. I stället för att fortsätta in i dalen veko vi emellertid åter åt vänster, där Moara-bergens groteska höjder reste sig.

Vi voro nu i Mkomasiflodens område, vadande passerade vi ett vattendrag, fortsatte öfver en sump med högt gräs och majsfält för att snart se en del bananplanteringar och hyddor lysa fram. På en öppen plats mellan några dumpalmer slogo vi läger strax intill *Mkomasi's* träskuppfyllda stränder. På tre sidor om oss utbredde sig den vida buskstäppen med grupper af högre eller lägre buskager, gräs och blommande örter. Framför lägret, dold af lägre träd och där innanför utbredda höga vassar, löpte floden fram, och på något afstånd där bakom reste höga berg sin hjässa.

Efter att hafva ordnat lägret trängde vi genom de skyddande buskagen och kommo ned till den sumpiga floden, ur hvilken döda trädstammar höjde sina kala grenar. Den mörka, metallskimrande hagedashstorken (Theristicus Hagedash) tronade här på grenarna, hvita hägrar (Herodias alba) ströko fram i luften, och umbrettastorkar (Scopus umbretta) kretsade nyfiket fram öfver en i vassen vid skottet nedfallande hagedashstork. De svarta försökte sin fisklycka i floden och återvände till lägret med en del malfiskar, troligen någon Clarias-art. En timme efter solnedgången bröt fullmånen fram i all sin prakt genom de öfver berget lägrade molnsträckorna, stjärnorna började lysa från den för öfrigt nästan molnfria himlen, från eldarna hördes de svartas högljudda monotona sånger, under det att stritar och syrsor läto sin konsert tona i natten.

Det var på morgonen den fjärde marschdagen ($^{18}/_{6}$). Skymda af dimmor hade de höga bergen på andra sidan floden försvunnit för blicken på de ur Mkomasis sumpar uppskjutande kala träden sutto hagedashstorkar orörliga som bildstoder, aftecknande sina mörka silhuetter mot den blygrå dimväggen. Vägvisaren från den närliggande byn, en usamba-man med godt utseende, iklädd en gul skjorta, sandaler, röd fez och ett som gördel lindadt kläde, samt beväpnad med ett tjockt långt sockerrör, provianten för dagen, och en smalare staf, hade just anländt, hvaremot bärarna för tillsnörning af bördorna ännu voro spridda öfver den öppna lägerplatsen under dumpalmerna. Några smattrande toner ur jägarhornet, besvarade af rop längs hela linjen, och karavanen sätter sig i rörelse. Genom byn, där infödingarna nyfiket samlat sig utanför husen för att åse afmarschen, fortsattes marschen längs en smal stig, där ett par massaikrigare med långa spjut plötsligt döko upp för att fredligt hälsa och åter försvinna.

Fågelvärlden var liflig, dock mest representerad af mindre former, buskagen voro ofta omgifna eller genomvuxna af bajonettväxter (Sanseviera cylindrica), hvilka försvåra och stundom nästan omöjliggöra framträngandet i den terräng, där de uppträda.

Vi voro nu inom noshörningarnas gebit, och flera stora spår korsade vägen, ledande från en närliggande sump med hvita, vackra, öfver den fria ytan spridda näckrosor uppåt den på andra sidan vägen ut-

Första närmare sammanträffandet med massaier, dessa förr så fruktade »Afrikas indianer».

bredda buskstäppen. Att nu stanna för att vidare följa dem skulle varit att för kanske hela dagen hindra marschen, och ehuru blodet oroligt flöt i ådrorna, måste lusten denna gång betvingas och färden fortsättas.

Vid fotografering af landskap och andra bilder var det hastigt ombytliga, ofta regndigra vädret till stort hinder, och mången gång utbredde sig täta moln framför solen, just då kameran ordnats för ett lämpligt motiv.

Vi gingo nu rakt nedanför Moarabergen, där det öppna landskapet med sina buskager och låga träd upplifvades af en beundransvärdt rik fågelvärld, mest bestående af mindre eller traststora former. Vägen hade nu dragit sig åt söder, och före middagen stodo vi framför Panganiflodens ström-

På en öppen plats mellan några dumpalmer slogo vi läger vid Mkomasis träskuppfyllda stränder.

mande vatten, där vi för att en stund få svalka mot den brännande solen slogo läger under en grupp låga, skuggande träd. Hela byn — Mikotscheni — bestod af åtta runda rätt stora af vasegūha bebodda hyddor, talrika dumpalmer bekransade floden i dess närhet, under det att närmare den senare resliga akacior höjde sina kronor. Bland gräset framlyste vackra blommor, babianer gingo gravitetiskt öfver vägen, och flera ofantliga hornkorpar (Bucorax cafer), svarta med hvita handpennor och naken röd, delvis blå strupsäck, mycket skygga fåglar, som jag under hela färden aldrig lyckades fälla, sågos på afstånd nedåt floden spatsera omkring som kalkoner. Öfverallt hördes småfåglar skrika, sjunga och pipa, det var en fågelvärld så rik, som man sällan anträffar i naturen.

Vi marschera nu vid Kiringabergen, en direkt fortsättning af Moarabergen; solen bränner hett, och karavanen rör sig tyst fram på den smala vägen genom buskstäppen med dess spridda träd, där vägvisaren med sitt sockerrör och en staf på ena och min regnkappa på andra axeln går i spetsen för den långa karavanen (bild sid. 75). Åt söder hafva vi den med dumpalmer bekransade Panganifloden.

Medan vi ännu betraktade det öppna landskapet, framskymtade några grå rundade tak, och en liten massaikraal, Kva Kutscha, visade sig. På den afröjda platsen framför hyddorna med därpå betande kreatur satt i fredlig idyll en grupp kvinnor och barn, hvilka vid vårt annalkande rusade upp och kommo oss till mötes, ifriga att få skaka hand med den ankommande europén. De små nakna barnen hunno först fram, ropande sitt »jambo» i alla tonarter, under det de, den ena efter den andra, körde hufvudet mot min mage — en hälsning och ett tecken till vänskap. Ur buskagen hade långa smärta män kommit ut på vägen, äfven de för att bjuda oss välkomna, en gästfrihet som ytterligare ökades genom en kalebass mjölk, som på min begäran om vatten hämtades. Under det jag vid ett litet träd betraktade den rörliga taflan, fästes min blick vid en af männen, som jag tyckte mig någonstädes hafva sett, och jag fick snart bekräftelse på min förmodan, att han var en af de massaier, som visat sig vid Korogve. Det ligger något vaket och nästan aristokratiskt i detta folks uppträdande, som i hög grad frapperar, vidt skildt från negrernas, hvilket visar, att de tillhöra en helt annan ras än de folk, bland hvilka de bo. De hafva också hamitiskt eller enligt andra forskare semitiskt blod i sina ådror, tillhöra enligt senare åsikter ett folk, som långt tillbaka i tiden utvandrat från Arabiska halföns norra delar och längs Nilen inträngt i det inre af Afrika, där de delvis uppblandats med mötande folk. Kvinnornas ansiktsdrag äro ofta fina, näsan liten, något böjd och välformad, tänderna bländande hvita. Barnen gingo som nämndt nakna eller hade ett från ena skuldran snedt öfver kroppen hängande hudskört. Utan svårighet läto de mig taga en bild, hvaremot negrerna under sådana förhållanden mången

gång af rädsla löpa bort, åtminstone kvinnor och barn. Barnen voro små pigga varelser. De stodo framför oss skrattande, så att de små svarta ögonen glittrade, och då jag efter att ha druckit något af den rök- och smutsluktande mjölken, hvartill törsten tvingat mig, och en smula putsade upp skägget, härmade de skrattande genast detta, något som de skygga negerbarnen aldrig skulle ha vågat göra. Intet folk är emellertid osnyggare än massaierna, som formligen vältra sig i orenlighet. Kojorna äro öfversmetade med kogödsel och äfven inuti förpestade, hela den inre gården

Utan svårighet läto de mig taga en bild, hvaremot negrerna under sådana förhållanden mången gång af rädsla löpa bort . . . .

af kraalen är en enda gödselhög, hvari människor och djur under regntiden sjunka ned långt uppåt benen. Kroppen insmörja de med härsket smör och röd jord, och äfven tygskynkena, hvilka ofta ersätta hudstyckena som kläder, beredas på samma sätt. Hjordarna äro deras allt och för dem heliga, och allt som de lämna är därför rent. Liksom gödseln ersätter leran till bostäderna, ersätter urinen vattnet, då de tvätta sig, och äfven mjölkkärlen sköljas därmed, hvilket förlänar mjölken en bismak, hvarpå de sätta samma värde, som ostkännare hos oss på en del gamla ostsorter. Det var första och sista gången jag ur massaiernas kalebasser mottog erbjuden mjölk, då ännu obekant med detta något originella bruk.

Akacior med väfvarfågelbon på stäppen.
Landskapet beströdt med hvitblommiga convolvulacéer.

Vid den här väl ett par hundra fot breda, med god ström förbiglidande *Panganifloden* slogs läger i närheten af ett af massaiernas vattenställen, där talrika spår af kreatur visade, hvar dessa plägade nedföras till vattning.

För första gången under färden visade sig gamar, hvilka helt förtroligt närmade sig lägret utan att dock behöfva frukta för gevären, då vi nu befunno oss inom ett jaktreservat. Då och då utstötande sitt nästan hemska, plötsliga, ah-hah-hah! sutto hagedashstorkar i träden vid floden eller flögo mellan kronorna fram längs densamma, gamarnas antal ökades, och inom någon minut drogo ej mindre än fjorton stycken, med korta mellanrum i små flockar under långsamma vingslag eller seglande, förbi strax vid lägret. Alla kommo från de närliggande bergen, med kurs öfver floden.

Redan i Tanga hade en marschruta för färden genom Pare uppgjorts, hvilken dock måste förändras, då bärarnes förman, Mohamali Bili, meddelat, att vägen till nästa påtänkta plats var ofarbar, enär hela landet låg under vatten, ofta knädjupt, stundom nående upp till armhålorna. En ny marschordning måste därför uppgöras, och efter en stunds öfverläggning, hvarunder han redogjorde för de olika vägarnas beskaffenhet, med uppgift om natur och djurvärld, bestämde vi oss för en viss riktning, som sedan följdes ända till resans mål. Till all lycka hade en säck ris medförts, som nu kom väl till pass, då vi lägrat oss långt från några byar, där annars bönor, mjöl, sockerrör eller majs kunde köpas. Massaierna hade försett bärarna med mjölk, och dessa voro därför i bästa sinnesstämning. Mina »boys» däremot, som erhållit en silfverslant för att köpa mat, kommo, efter fruktlösa försök att i grannskapet eller af bärarna få köpa något, tillbaka med sin halfrupie och klagade, att de ville hafva något att äta; och försedda med ett stort knyte ris troppade de förnöjda bort till eldarna. Deras fruktan för krokodilerna i floden var ofantlig. När de badade, gingo de blott några famnar ut på ett grundt ställe, där vattnet gick dem halfvägs på smalbenet, och då en uppassare tillsades att gå längre ut och fylla vattenkrukan, där vattnet var renare och ej uppgrumlats af de badande, hördes åter det vanliga klagandet »mamba, bvana!» — krokodil, herre! — och ängslig, som om krokodilen redan vore honom i hälarna, fyller han hastigt krukorna och synes mer än glad, då han åter är på det torra. Amesi, som under konserveringsarbetena på aftonen med en hatt skyddat ljuset för vinden, började knota, att tjänstgöringen varat för länge, gned sig på magen och tittade förstulet bort till sina kamrater, som ordnade med maten kring eldarna, där en fågelstek, en under marschen i en öfvergifven massaikraal skjuten vadare (Oedicnemus), just fräste i pannan, för att med »gestobten Kartoffeln» snart framsättas på det med hvit duk pyntade fältbordet.

Solen har sänkt sig, och skymningen fallit på, bakom tältplatsen hafva de svarta grupperat sig kring ett dussintal eldar och bilda som det tycks

en hel negerby, hvarifrån röken hvirflar fram som vid en eldsvåda; sorl af röster höres rundt omkring, omväxlande med allt mer bortdöende rop. Men dagen har varit ansträngande, att dansa och sjunga synes ingen ha lust, och insvepta i sina tunna kläden ligga bärarna snart sofvande utsträckta på marken påminnande om insydda lik, där de raka som pinnar hvilade med det långa skynket åtdraget öfver sig, från hufvud till fötter. Med vinglande flykt drar en nattskärra fram i dunklet, förkunnande att natten nalkas, hvarom äfven kringsurrande moskitos göra sitt bästa att påminna.

Sydparebergen midt emot massaikraalen.

Rykande uppstego dimmorna ur Panganiflodens ilande vatten, då vi på morgonen den femte marschdagen rustade till uppbrott. Solen hade ej nått öfver bergens toppar, som ännu skymde hennes strålande skifva, men en klar ljusgård bebådade hennes snara framträdande. Lägereldarna flammade åter i den kyliga morgonluften, och röken steg från alla håll hvirflande i luften. Våra nyförvärfvade vänner, massaierna, hade också infunnit sig för att se på affärden, bärarna virade sina mot bördornas tyngd skyddande dukar kring hufvudet, ordnade lasterna och stodo eller sutto så färdiga till uppbrott.

Landet hade fortfarande samma karaktär, men de låga träden och buskagen voro mer spridda, lämnande emellan sig fria ytor af rätt vidsträckt

Karavanen (80 man) under marsch genom Usambara och Pare till Kilimandjaro.

utbredning, beväxta med gräs eller spridda små buskar, ofta på hela sträckor öfverhöljda med blommande convolvulacéer. Fågelvärlden visade samma rikedom, väfvare drogo i svärmar på hundra eller tusenden kvittrande som sparfflockar fram öfver den öppna terrängen eller slogo ned i de spridda, låga träden, som ofta voro öfversållade af deras massvis på grenarna hängande runda gräsbon, under det att kringliggande terräng och buskager lyste hvita af de upp mot topparna klättrande convolvulacéernas

Hela landskapet var praktfullt höljdt i en hvit skrud af blommande convolvulacéer.

hvita stora blommor. Vackra stora, om vår varfågel påminnande törnskator (Lanius dorsalis) lyste här och hvar i sin gråa, svarta och hvita dräkt från buskagens toppar, långstjärtade paradisenkor (Steganura paradisea Verrauxi), en för de flesta fågelamatörer välbekant burfågel, stoltserade i sin svarta och hvita dräkt, guldbruna nacke och kastanjerödbruna kräfva i toppen på några buskar, turturdufvor foro snabbt fram genom luften eller hvilade i buskar och träd. Af insektvärlden sågs ej så mycket i denna terräng, och blott en del blåvingar (Cupido boeticus o. a.) flögo bland de marken vidt omkring beklädande, rikt blommande ipomæorna,

som öfverhöljde äfven de af dem omspunna buskarna med en fager blomsterskrud.

På en gång hafva alla väfvarbon i träden upphört, äfven fåglarna äro försvunna, hvilket visade, att det var ett begränsadt område, som utgjorde koloniens hemvist. Boskapshjordar frossade i det rika betet, och de vaktande massaierna, så väl män som kvinnor, infunno sig för att hälsa den förbitågande karavanen.

Med de båda gampärlhönsen som byte återvänder jag till karavanen.

Under tiden hade vi inkommit i en något mer buskartad terräng, då plötsligt några hönsfåglar stora som tjädrar under buller och brak kastade sig upp ur det alnshöga gräset. Här och där lyfte andra för att snart på kupiga vingar sänka sig ned på den gräsbevuxna marken. Med bössan i hand gick jag in mellan de spridda buskagen i det höga gräset, noga granskande den omgifvande terrängen, då när som helst nya fåglar kunde flyga upp. Plötsligt visar sig en stor gampärlhöna (Acryllium vulturinum) i toppen af en buske, aftecknande sig mot den ljusa himlen. Skygg kastar hon sig i nästa ögonblick under bullrande flykt i väg och försvinner

bland de skyddande buskarna. Vid bullret af hennes uppflykt lyfte emellertid från skilda håll flera pärlhöns, af hvilka ett par föllo för skotten och med ljudlig duns slogo i marken.

Där inne var terrängen svårare, och taggiga buskager hindrade framträngandet, hvarför platserna, där de föllo, noga måste fixeras för att fåglarna skulle kunna återfinnas i det höga gräset, och snart står jag med den åtföljande boyen, där den första tycktes ha fallit. Inom kort är den också upptäckt, där den stod under en törnig buske. »Skjut än en gång, herre, den flyger!» ropade Songoro, som tycktes känna till, huru seglifvade dessa fåglar äro; men rädd att skada det för samlingarna värdefulla djuret, närmade jag mig varsamt och satte foten öfver dess rygg. Men nu blef det lif i fågeln, och under brakande flykt är den åter i luften, försvinner bakom buskarna, men upptäcktes snart, där han sänkte sig bland gräset. Länge sökte vi där den sårade fågeln, och några af de på vägen stående bärarna skulle just kallas till hjälp vid sökandet, då ett prassel visade, hvar den stod bland grenar och gräs, hvarvid den hastigt greps vid sina försök att löpa bort. Under tiden hade en del bärare, intresserade af jakten, lämnat karavanen och inträngt bland buskagen, där de slutligen funno äfven den andra fågeln. Med de båda pärlhönsen som byte återvände jag så till karavanen. Gampärlhönan är en kraftig fågel af öfver en half meters längd, kroppen har pärlhönsens vanliga hvita fläckar, men halsfjädrarna äro helt olika, smala, lansettformiga, svarta med hvitt midtstreck och vackert blått sidobräm, stjärten är kilformig med långa, spetsiga midtfjädrar, hufvudet och öfre delen af halsen äro nakna, och nacken försedd med en kort fjädertofs.

Emellertid nalkades vi dagens mål *Tanda* eller Tanda Koakiméa, äfven benämndt Bagamoyo. Ryktet om karavanens ankomst hade redan spridt sig i den ej så obetydliga byn, och snart kommo tre af dess representanter draperade i hvita mantlar oss till mötes, hälsande nästan militäriskt med högra handen under ett ljudligt »jambo, bvana», hvarpå de i spetsen för tåget visade vägen till en jämn plats under en stor tamarind, där tältet snart var rest och svenska flaggan svajade för den friska bris, som från närliggande bergkedja drog fram öfver platsen. Midt för Tanda ligger Magassaberget, hvars fortsättning åt norr kallas Gundu. Ehuru det ännu blott var något efter middag, och vädret strålande vackert, beslöt jag att rasta här under dagen för inköp af födoämnen, då vi sedan hade att passera fattiga trakter, och Tanda hade fullt upp med föda af flera slag. Stora fält med nära dubbelt manshög hirs utbredde sig på kringliggande områden, omväxlande med majsfält, under det att en bäck med godt vatten sorlade fram från berget.

Folket i Tanda tillhörde vasegūha, hvilkas stammar särskildt odla den högväxta, eljest här ej så synnerligen allmänna stora hirsen, infödingarnas

»muhemba» (Andropogon sorghum). Denna hirs bildar, hvad dess utbredning i Usambara-Pare vidkommer, så till vida medelvägen mellan ris och majs, som den visserligen icke är så uteslutande hänvisad till bergens nedersta delar och slättlandet som ris, men å andra sidan icke heller trifs så högt upp på bergen som majs och på höjderna blott med fördel kan odlas på åt den heta stäppen vettande delar, hvilka direkt mottaga från densamma uppstigande, varma luftströmmar. Alltefter såningstiden skiljer man på två slags hirs. Det ena slaget, »vuli-muhemba», sås i början af den lilla regntiden (vuli), sålunda omkring november, då tillsammans med majs på samma fält, där det dock mognar mycket senare, och först följande juni eller början af juli skördas. Den andra sorten, »muaka-muhemba», sås i slutet af februari eller början af mars, vid början af stora regntiden (muaka), för att sedan skördas i september. Dess utvecklingstid är omkring sju månader, men något mer på höjderna, där stundom ända till 11 månader åtgå, innan det nått sin mognad. Det användes som ris, men äfven ett slags däraf beredd gröt är på många håll ett viktigt näringsämne.

Ännu viktigare är majs (Zea mays), och unga rostade majskolfvar med mjuka korn äro äfven för européer fullt njutbara och mycket välsmakande, särskildt under vandringar. Om än majsen kan odlas rätt högt upp på bergen, blir den däruppe liten, med små, knappt fingerlånga kolfvar. På varmare och mera skyddade ställen växer den dock rätt hög och gifver relativt goda skördar. Vida resligare och kraftigare blir den däremot vid foten af bergen, särskildt i väl bevattnad terräng med fuktig, varm luft, och ger då ofta två kolfvar på hvarje stånd, hvilket uppe på bergen sällan är fallet. Majs är en föregångsväxt och odlas vanligen i en eller två skördar på nyodlad mark, innan man öfvergår till andra kulturväxter, men äfven sedan skjutes då och då en majsskörd in mellan andra skördar, särskildt på tobaksfält, där den trifs synnerligen väl, och de ofta ett par meter höga stånden bära kolossala kolfvar, detta till följd af den gödning marken för tobaksskörden alltid erhåller. Efter odlingssättet skiljer man mellan »regnmajs», som är beroende af regntiden, och »vattenmajs», hvars odling är baserad på konstgjord bevattning. Vid sådden nedläggas 4—5 korn bredvid hvarandra, skilda från nästa med någon meters afstånd; marken kring de uppskjutande plantorna uppluckras och rensas. Då dessa blifva fotshöga, företages gallring, så att blott 2—3 stånd stå tillsammans, marken uppluckras åter och ogräs bortrensas, och efter tre månader, eller vid vattenmajs något längre, är skörden mogen. Stora buntar af majskolfvar synas ofta upphängda i träden till torkning. Majskolfvarna kokas eller rostas på glöden, men majsens viktigaste användning är dock till ett slags gröt (ugalli), tillredd af de till mjöl krossade kornen.

De fredliga vasegūha började nu samla sig kring lägret, under det att andra sände bud till farmerna, hvarifrån snart en rad kvinnor kom tågande

6—100395. Sjöstedt, Bland storvildt i Ostafrika.

Taggiga låga akacior och stickande bajonettväxter bildade ofta ogenomträngliga snärjen.

med bördor på hufvudet af majskolfvar, som med begärlighet inköptes af bärarna.

Emellertid var det nu slut på bärarnas växelkassa, och utan »peza» kunde ingen mat erhållas. Med sina stora silfverrupies i handen samlade de sig därför vid tältet för att erhålla kopparmynt, hvaraf, som nämndt, en i synnerhet för vistelsen på Kilimandjaro afsedd bärarlast medfördes.

Redan förut hade de stickande bajonettväxterna, dessa fruktade försvarare af de platser, där de talrikt skjuta upp, visat sig på flera håll och omöjliggjorde i närheten af byn på många ställen nästan alla försök att bana sig fram, då hvarje buske var genomväxt af deras mer än meterhöga, trinda, spetsiga, bajonett- eller spjutlika stjälkar, som i spetsen voro utdragna till en sylhvass, hård spets. Ehuru de vanligen växa i och utmed de törniga buskagen, hade de här utbredt sig äfven öfver mellanliggande terräng, så att vi som i en fiskgård passerade den ena öppningen efter den andra, hvilka utmynnade i större eller mindre af bajonettväxterna begränsade områden, och slutligen funno oss instängda på en plats, där ingen utgång vidare kunde upptäckas, ej ens den väg, hvarifrån vi kommit. Det började blifva allt mer enerverande. Ju mer vi sökte komma ur denna labyrint, desto mer syntes bajonetterna växa upp från alla håll, och situationen blef allt obehagligare. De stackars negrerna med sina nakna ben fingo styng på styng, och undertryckta utrop af smärta hördes allt oftare. Särskildt plågades de yngre, som ofta blefvo efter och då och då stannade för att syna sina fötter, enär äfven på marken liggande akaciegrenar med stickande taggar hotade från alla håll. Hur fredlig hade icke den låga, glesa buskmarken på afstånd sett ut för att på nära håll visa helt andra egenskaper, hvilka varnade för vidare bekantskap. Först efter att hafva vändt utåt den öppna stäppen, där bajonettväxterna blefvo sparsammare, lyckades vi komma ur det hotande fängelset.

Ett där inne gjordt fynd var af särskildt intresse. Utspändt mellan några stånd, visade sig ett guldgult, stort spindelnät, i hvars midt en ofantlig, långbent spindel (en Nephila-art) tronade. Aldrig har jag i Afrika funnit ett spindelnät af sådan styrka och seghet, som det denna spindel tillverkade, hvari, såsom jag vid ett annat tillfälle iakttog, äfven småfåglar stundom kunde fastna. Det var under en exkursion vid Mombo. Utan att i början säkert kunna urskilja, hvad som så ifrigt flaxade i en buske vid skogsbrynet, fann jag vid framkomsten en liten väfvarfågel (Spermestes) intrasslad i den gula sega spindelväfven, utan förmåga att kunna befria sig från dess klibbiga omfamning.

Att under sådana marscher som denna insektvärlden blott helt ytligt kunde studeras, är naturligt, då granskningen af upptäckta fynd skulle vållat allt för täta afbrott i marschen. Ett skott då och då på någon förbiflygande fågel, på en uppskrämd antilop eller dyl. behöfver däremot just ej hindra mar-

schen och ger ofta ett värdefullare utbyte än de vanliga insekter, som stryka fram utmed gångstigarna.

Aftonen är inne, syrsor och stritar spela, sirpa och surra, sång och rop ljuda i korus från den närliggande byn, där hela karavanen är samlad till dans. En kylig luftström sänker sig ned från bergen, bebådande en kall natt; på himlen äro moln lägrade vid horisonten, under det att zenit synes klart, med framträdande stjärnor. Bora, som i tältet tjänstgör som ljusstake, sitter på bäddkanten troget hållande det af draget rinnande ljuset,

Till höger löpte ständigt Parebergens höga kedja fram.

som han då och då af trötthet håller på att tappa. De svarta ögonen titta hastigt upp vid mitt rop för att snart åter vilja sluta sig, myggorna hafva infunnit sig och sticka hans nakna kropp, och med ett belåtet mummel glider han befriad ut ur tältet för att sälla sig till den dansande skaran, då krafterna med ens syntes återkomma.

Hvita, tjocka dimmor lågo följande morgon lägrade öfver hela trakten, natten hade varit kall, och de fuktiga kläderna kylde. Naturen dröp af vatten som efter regn, och först då solen strålade fram öfver bergets höga kam, började de domnade lifskrafterna i karavanen att återkomma. Landet, där vi tågade fram, var öppet; hvitlysande convolvulusfält utbredde sig här och hvar, och blommorna höljde äfven buskar och lägre träd i vacker skrud. Till

Hela höjderna voro beklädda med likformigt, tätt stående kandelabereuphorbior och andra bladlösa succulenter.

höger om oss löpte ständigt Parebergens höga kedja fram. Spår af noshörningar korsade åter vägen, antiloper började visa sig, en grå, under tvärbandad mindre hök, den från Västafrika så välkände Kaupifalco monogrammicus, tronade i en krona, under det att den stora, grå härmfågelns hånande skrik lockade mig från karavanen att förfölja honom bland akaciorna. Frankoliner lyfte under öronbedöfvande skrik och bråk som rapphöns ur det heta torra gräset. Bland akaciorna flögo skaror af turturdufvor, och öfverallt syntes

Parti från Parebergen.

mindre fåglar, under det att en del vanliga fjärilar, pierider, Tereas-arter, acræor o. a. fladdrade vid vägen. Försåtliga hålor voro ofta dolda af det gräs, som begränsade stigen, och varningsropet »simo!» (grop!) ljöd längs hela linjen bortåt, då en sådan upptäckts af de i spetsen gående bärarna.

Plötsligt framlyser på afstånd ett hvitt tält, som visade, att någon europé vistades här i ödemarken, och en mörklagd man, herr Buchner, kartograf i tyska regeringens tjänst, visade sig vid framkomsten i tältdörren, på det hjärtligaste inbjudande oss att rasta en stund hos honom, hvilken inbjudan vi med nöje efterkommo, då hettan varit mycket tryckande. Inom kort sutto vi

vid fräsande sodavatten och rhenskt vin, hvilket, om ej så synnerligen nyttigt i den heta solen, dock var mycket uppfriskande för stunden.

Vi voro snart i passet mellan Rongi- och Muhesa-bergen, båda mäktiga åsar med brant stupande sidor, mer sluttande mot passet. Hela höjderna voro beklädda med likformigt, tätt stående kandelabereuphorbior och andra bladlösa succulenter, hvilkas gröna, med korta, tagglika utskott eller småkvistar försedda grenar utgå från en stor, blocklik, grön stam. Det är en af de egen-

Vapare-byn Makanya.

domligaste växter, som dessa trakter hafva att uppvisa. Stammen kan hafva en genomskärning af åtminstone någon meter och liknar på afstånd förvillande en på marken liggande stor sten. Klufven ser den med sin hvita kompakta massa och gröna bark inuti ut som en jätterofva.

På eftermiddagen hade vi uppnått Makanya (Makuyuni), en af vapare bebodd by med få men rätt stora hyddor, som voro täckta af stora toppformiga halmtak och försedda med runda, delvis lerbestrukna spjälväggar. Vid en i Muiteni, en biflod till Panganifloden, utmynnande bäck slogo vi på ägarens anvisning läger midt i ett majsfält. Utom åt bäcken

*Akacior och andra rätt höga träd bildade vid byn **Muhesa** en tät skogsvegetation.*

till voro vi i denna stora grop omgifna af branta, ett tjugutal fot höga jordväggar, som skyddade mot den kalla på aftonen från bergen framdragande vinden. I gropen sjönk dock själfva nattemperaturen så starkt, att vi, oaktadt vi voro försedda med två filtar och jaktrock, blott med svårighet kunde få någon hvila och på morgonen stelfrusna måste gnida oss, innan blodet åter riktigt började pulsera.

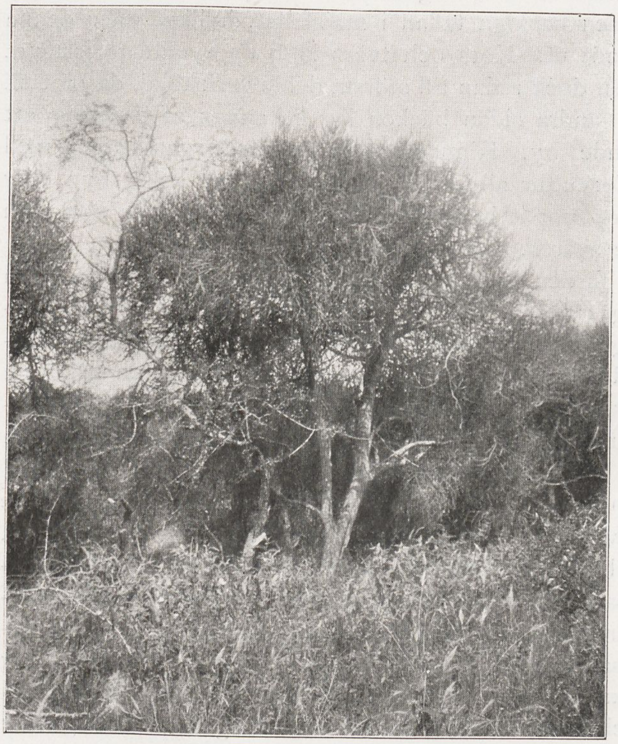
Solen höjde sig emellertid så småningom strålande öfver bergskammarna och lyste fram öfver den brokiga taflan i majsfältet, hvilket efter denna bivack såg alldeles härjadt ut. Kors och tvärs lågo uppryckta majsstånd, men skörden var tydligen dock redan till största delen verkställd, då blott få kolfvar syntes till. På andra sidan bäcken låg en annan af omkring ett tjugutal hyddor bestående by, Kimunyo. Hvitnackade gamkorpar med tjockt, kraftigt näbb (Corvultur albicollis) sutto i träden kring byn eller flögo under klangfulla rop uppåt bergen. Öfverallt flögo dufvor upp, och bajonettväxter uppfyllde snåren.

Flera gånger under färden hade jag med oro iakttagit, att mina ögon genom många års ständigt rumsarbete förlorat den skärpa, hvaråt jag förr kunnat glädja mig, och gång på gång hade de svarta utåt stäppen upptäckt föremål, som jag ej ens alltid vid deras anvisning kunnat urskilja. Men redan nu hade ögonen åter skärpts, allt klarare framträdde på afstånd de fixerade föremålen, allt snabbare urskildes deras enskildheter, tills jag slutligen fann mig ofta upptäcka dem långt före de svarta.

Hela naturen glimmade i glänsande daggskrud, fjärilarna började fladdra omkring, och äfven andra insekter väcktes till lif. En tät, låg skog, uppblandad med talrika bajonettväxter och med en om de nämnda, med blocklika stammar och bladlösa grenar försedda succulenterna erinrande men ej taggig växt (Euphorbia Tirucalli), som tillika med kandelabereuphorbiorna beklädde hela kullar på vissa områden, bildade här en egendomlig formation, där djurlifvet syntes vara lika sparsamt som i Västafrikas täta, mörka buschskogar. Den omnämnda blockstammen växer däremot i buskager, och dess grenar hafva taggar. Från en höjd kunde vi här iakttaga, att vegetationen på den förut passerade sträckan var af samma slag, som utbredde sig uppåt bergens sidor, hvilket tyder på att djurlifvet där ej torde ha varit rikt.

I botten på en dalsänka och bekransad af höga, skuggiga träd framrinner här Vudei-strömmen i en visserligen vacker, men hvad djurvärlden vidkom, som det tycktes, fattig trakt. Under hela marschen hade faunan ej tett sig så ödslig som här: icke en fågel hördes, knappt några insekter visade sig, utom några fjärilar, som i skuggan vid vadstället kretsade omkring på stranden. Här tågade vi fram i en lång, på båda sidor af Muhesa- och Parebergen begränsad dal. Akacior och andra rätt höga träd bildade i denna terräng en tät skogsvegetation, bland hvilken en af blott några få, med runda, toppformiga tak och lerbestrukna väggar försedda hyddor be-

stående by, Muhesa, framskymtade vid vägen. Några kring hyddorna gående getter, ett par kor och några i träden skrikande korpar var ungefär allt, hvad den lilla af vapare bebodda byn hade att uppvisa. Åter blef terrängen friare med öfverblick öfver det öppna landskap, vi nyss lämnat, med dess utbredda täta och låga stäppskog; men äfven här var faunan fattig, och blott sällan sågs eller hördes en fågel. Insektvärlden var äfven fattig, och blott spridda termithögar af rödaktig jord förde tanken på tropikernas rika insektlif. Omkring ett par mil hade vi marscherat i den ofta brännande solen, utan att något kunnat särskildt upplifva intresset, en smula trötthet började därför infinna sig, och endast två bärare af hela karavanen, utom våra boys och vägvisaren, voro i närheten, under det att de öfriga icke kunde upptäckas inom synhåll. Alla gingo tysta i den tryckande hettan, och endast ljudet af stegen mot marken hördes. Högt uppe bland bergen sväfvade ett par gamar omkring, någon gång hördes en fågel, eljest var naturen i den glödande solen stilla, tyst och orörlig. Fram på eftermiddagen hade vi nått dagens mål *Mvembe*, eller *Moëmbe*, vid en mellan tvenne höjder framlöpande bäck eller liten flod, och här på en öppen plats i skuggan af ett ståtligt fikonträd slogo vi upp tältet vid flodens porlande flöde. Det var en vacker trakt. Mellan bergen och den strax intill lägret liggande byn med dess åt den öppna lägerplatsen vettande stora, fyrkantiga, på pelare stödda hallen för passerande karavaner utbredde sig banan- och hirsodlingar, som visade, att trakten ingalunda led brist på födoämnen.

Euphorbia Tirucalli.
En jämte kandelabereuphorbiorna för stäpperna mycket karaktäristisk succulent.

Så småningom samlade sig den skingrade karavanen, enstaka eller i grupper kommo bärarna varma och trötta och nedlade sina bördor kring det stora

Lägerplatsen vid Mvembe.

trädet för att därpå skynda att i det kalla bergvattnet få sig ett uppfriskande bad. Det var en strålande vacker eftermiddag, och den anslående naturen med höjder och plantager, det framför liggande landskapet med dess bredkroniga akacior, löfrika träd och spridda blomstergrupper gjorde byn till den vackraste lägerplats under marschen genom Usambara och Pare. På den djupblå himlen sväfvade hvita eller grå moln, mellan hvilka solen här och hvar brännande lyste fram, om än luften i skuggan var god, och en svag vind drog fram från bergen, som dock knappt var tillräcklig att sätta sviktande smågrenar

Karavanhallen i Mvembe.

i rörelse. Bärarnas från Mombo medförda kopparmynt började nu taga slut, hvarför de i allt större hopar samlades vid tältet med sina rupie-stycken; och ehuru jag ej gärna ville öppna den igensydda peza-lasten, lofvade jag dem dock hjälp i deras betryckta belägenhet, då ingen mat kunnat erhållas för de stora mynten som fordrat, att många säljare enat sig om ett sådant för likvid. I långa rader kommo de springande, trängde sig in i tältet, där Sandberg utväxlade mynten, hvarpå de lyckliga ägarna af sina kära peza, slogo sig ned på marken och genomräknade mynten för att sedan instoppa dem i sina långa af bomullstyg gjorda börsar, hvilka buros som gördlar under skörtet kring midjan. Men äfven andra de svartas önskningar måste uppfyllas, sär-

skildt att vid alla deras verkliga eller uppdiktade lidanden agera läkare och utdela »daua» (medicin). I dag hade hela svärmen ondt i bröstet, och då de hvarken själfva närmare kunde förklara, hvad det egentligen var för fel med bröstet, eller jag utan vidare kunde utröna det, fingo de bröstdroppar öfver lag, till hvad verkan det hafva kunde, för att vi skulle slippa se dem samlade vid tältet. Äfven ricinolja, som ofta användes för de svarta, medfördes i respektingifvande kvantiteter, flera liter. Mångas mod brast dock i sista stun-

Bygata i Mvembe.

den, ty sjukdom skulle drabba dem, som utan orsak använde medicinen, och försiktigt syntes flera af de förut så sjuka männen draga sig tillbaka och försvinna från skådeplatsen.

Allt mer sjunker solen. Som lyktgubbar fara eldflugor fram och åter, glimma till ett ögonblick med sitt gröngula sken, slockna för att åter uppflamma. Nere vid bäcken äro de talrikast, och hela luften glimmar af deras irrande ljus. Vid lägret lysa de bakom tältet uppgjorda eldarna och sprida sitt sken upp öfver det öfverskuggande trädets vackra löfverk, under det att röken af den svaga vinden långsamt föres bort genom luften. En kylig luftström började sänka sig ned från bergen, ehuru den upphettade

luften ännu var varm nog för en rik insektvärld af fjärilar, myror, spökgräshoppor och andra, som lockade af det i en konservburk med jord placerade ljuset inkommo i tältet.

På åttonde marschdagen (22/6) bröto vi upp från Mvembe, och halfva marschen var med denna dag tillryggalagd. Efter en sval natt gick solen strålande upp bakom bergskedjan och spred sitt ljus öfver det redan lifliga lägret, den starka daggen höljde allt i en glittrande vattenskrud, och dimmorna stego upp utmed bergens sidor, som ännu här och där syntes dolda af det i trasiga slöjor framdragande töcknet.

Landet, genom hvilket marschen gick, var öppet, och djurlifvet rätt fattigt. Same-landet låg snart för oss med sina busk- och grässtäpper, de omgifvande bergskammarnas sidor voro öfverallt ända till spetsen beklädda med spridda träd, mellan hvilka på solbelysta ställen den ljusgröna gräsmattan lyste fram.

Till Same hade emellertid ryktet om karavanens ankomst redan spridt sig, en grupp män, som med höga jambo-rop kommit oss till mötes, bjöd oss välkomna, och med min regnkappa öfver axeln sätter sig den ena af dem som vägvisare i spetsen för tåget på väg till dagens mål.

Same, en liten by med ofta runda hyddor, ligger mellan 900 och 1000 m. öfver hafvet, sålunda ungefär på samma nivå som stäpperna vid Kilimandjaro. I norr och öster resa sig höga berg, de senare med något långsträcktare sidor, i söder utbreder sig Massai Nyikas fria, öppna land, och äfven åt väster synas friare områden.

Befolkningen i Same sades vara vasegūha, under det att kringboende folk eljest äro vapare. Mycket viktiga födoämnen utgöra här bönor (Vigna sinensis), infödingarnas »kunde», som erhållas af en liten, ungefär en half meter hög, buskartad, sällan svagt slingrande ört, med vanligen rödaktig färg på blad och stjälkar och utomordentligt (till 30 cm.) långa, smala baljor, som innehålla 15—20 bönformiga, ej platta, frön af små ärtors storlek och mycket varierande färg. Vidare odlas mungo-bönor, ett slags små gröna bönor (Phaseolus radiatus), »schirokko», som erhållas från en omkring en half meter hög, starkt förgrenad ört med på långa stjälkar ur bladvecken utskjutande, 2 eller sällan 3 tillsamman sittande mycket smala, raka baljor, hvilka innehålla 10—15 små gröna, nästan cylindriska, långsträckta frön, och slutligen ett slags violetta bönor, »maharagi», af bruna bönors storlek, samt andra kulturväxter.

Denna dagsmarsch hade varit särskildt tröttande, solen hade bränt skarpt, och det öppna landskapet erbjöd ingen skugga. Bärarna samlade sig därför på eftermiddagen framför tältet, där prepareringen af dagens fångst försiggick, och blefvo allt mer högröstade, tills jag genom Songoro fick veta anledningen till deras bråk. De voro trötta af den långa marschen

och önskade ligga öfver och hvila en dag i Same. I denna föga gifvande trakt ville jag dock ej stanna, dagens hela jakt hade varit en strax före uppbrottet på morgonen skjuten korp och gränsen för ett jaktreservat gick för öfrigt fram här någonstädes, utan att jag säkert kunde veta huru, hvarför jag ej gärna ville anställa jakt. Färden måste därför nästa dag fortsättas, dock med ett för bärarna uppmuntrande löfte att någon af de följande dagarna få hvila ut i ett för de zoologiska undersökningarna rikare område, som jag gärna ville ägna någon dags särskild undersökning.

Det led mot aftonen, men i det under några höga träd uppslagna tältet fortgick ännu arbetet med en mängd på eftermiddagen fångade insekter, särskildt en del på storblommande buskar lefvande, gul- och svartfläckiga skalbaggar (Mylabris-arter), då ett genomträngande skrik hördes uppifrån en af de sykomorer, som omgåfvo lägret. Att ingen varelse lämnat trädet, sedan det skarpa lätet hördes, var lätt att se, det glesa bladverket aftecknade sig rätt tydligt mot den ljusa, västliga himlen, och en närmare granskning borde därför kunna lösa frågan, hvarifrån ljudet kommit. Plötsligt rör det sig bland grenarna, en långsvansad varelse klänger sig upp utmed en sluttande gren för att vid mitt rop till Sandberg att ge mig bössan genast stanna och därpå, strax efter skottet, af de tillskyndande bärarna upphämtas ur den under framporlande bäcken. Det var en halfapa (Galago panganiensis), en på Kilimandjaro allmän art, hvars bekantskap vi där närmare komma att få göra. De ockragula ögonen voro runda och stirrande, den brunaktiga, under ljusare pälsen tät och mjuk, den långa, i spetsen mörkare svansen yfvig.

Under dimma och helmulen himmel stego vi följande morgon ur tältet, en ljusning spred sig redan öfver naturen, men solen var ännu dold bakom de täta, ljust blygrå, framdragande molnen. Bärarna började redan gruppvis infinna sig för insnörning af tältbördorna, då rörelser i de höga akaciorna invid tältet förrådde, att några slags djur där höllo till. Vid en hastig granskning af kronorna upptäcktes snart den ena apan efter den andra, hvilka varsamt och tyst rörde sig längs grenarna, hoppade öfver till närstående träd, stannade, nyfiket betraktande lägret, för att så åter vigt fortsätta bland grenar och bladverk. Studsande från gren till gren kom vid skottet den gamle anföraren nedstörtande från sin höga plats för att väl på marken vigt springa uppför en närstående stam. Tydligen yr i hufvudet af det höga fallet var han dock i nästa ögonblick färdig att fortsätta sin flykt, då ett nytt skott kom honom att tungt tumla ned vid sidan af bäcken. Det var ett slags äfven förut anträffad markatta (Cercopithecus pygerythrus Johnstoni), gröngul, under hvitaktig med svart ansikte och svansspets, svarta öron, händer och fötter samt roströd sits.

Himlen var ännu mulen, då vi bröto upp, en kylande vind drog fram öfver trakten, och det var ej lätt att tänka sig, att man var så nära ekvatorn,

Mjölberedning i Same.

som vi voro. Det var midsommarafton. Hemma i Sverige dansade man i dag kring midsommarstången, naturen stod där i sin vårskrud med ljusgröna björkar och blåklint i åkrarna, taltrastarna slogo sina melodiska strofer i de tysta granskogarna, och bäckarna porlade ned längs fjällens sidor.

Här vid ekvatorn var det dystrare. De tunna khakikläderna hade under natten blifvit fuktiga och iskalla, hvarför den varma jaktrocken kom väl till pass, där vi vandrade fram i den dimmiga och disiga luften.

Parebergen ej långt från Same.

Liksom det land, vi nyss genomvandrat, var äfven det framför oss liggande slätt och öppet, blott glest beströdt med spridda träd och buskar, som sköto upp ur det omgifvande, halft manshöga gräset.

Äfven här var djurlifvet fattigt, och timme efter timme tågade karavanen fram i ett landskap utan omväxling.

Nedanför den något högre löpande vägen utbredde sig den öppna massaistäppen, och ögat sökte förgäfves upptäcka någon antilop, någon gasell eller annat, som kunde fängsla intresset, då plötsligt en ljusning under några små akacior långt bortåt horisonten kom mig att rikta kikaren åt detta håll. Knappt hade denna lyfts till ögonen, förr än ropet »punda milía!» ljöd från man till

Bild från Same.

man, och verkligen, där under de små träden och i deras närhet stod en liten grupp zebror svängande med svansarna. Bilden, som för blotta ögat varit otydlig, blef med kikaren klar, och ehuru afståndet ännu var ansenligt, kunde djurens randiga, vackra kroppar tydligt urskiljas. Det blef några ögonblicks öfverläggning, om det lönade sig att stanna karavanen och företaga det besvärliga framträngandet i det halft manshöga gräset med dess refvor och snärjen för att nästan utan hvarje skydd söka nalkas de vaksamma djuren. Ja, ett försök måste göras, hela karavanen fick order att stanna, några winchesterpatroner stoppades i fickorna, och med geväret i hand, åtföljd af en bärare, sätter jag mig i marsch nedåt stäppen, då och då med kikaren granskande de ännu lugnt kvarstående djuren. Ett glest buskage på något afstånd gaf ett om ock svagt skydd, bakom hvilket vi sakta närmade oss zebrorna. Slingrande och buskiga örter hindrade i hög grad framträngandet, svetten flöt från pannan, och tunga och strupe voro torra. Men framåt gick det mot de alltjämt kvarstående djuren, det glesa buskaget, det sista skyddet, var inom kort uppnådt, och att försöka framtränga längre på den öppna terrängen syntes lönlöst. Afståndet var ännu omkring 250 meter, men zebrorna hade tydligen märkt vår ankomst och satte sig, formerande linje, i långsam marsch bortåt stäppen. Den sista möjligheten att fälla något af djuren skulle snart ha varit ute, hvarför winchestern kastas till ögat, och nu gäller det, godt korn på den ena zebrans bog — ett skott . . . och i traf spränger hela flocken bort öfver stäppen! Ännu ett skott efter de flyende djuren, och med en känsla af missräkning vänder jag om, då den svarte plötsligt uppger ett rop och som en lössläppt jakthund störtar i väg efter hjorden. Hade han sett någon zebra falla? Nej, de trafvade ystert som muntra föl i väg, och med långsamma steg följde jag efter den svarte, undrande hvad det kunde vara. Plötsligt stannade han för att afvakta min

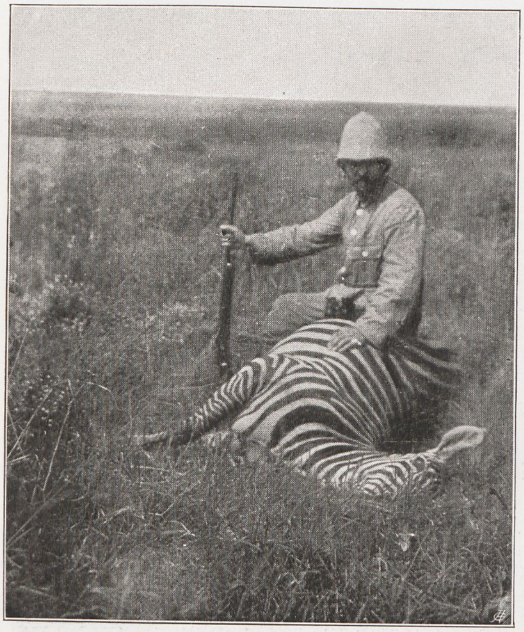
ankomst, hoppet växte, då jag såg honom stå med blicken mot marken, hvarför jag under språngmarsch störtade i väg genom gräset, hjärtat klappade våldsamt, och en känsla af segervisshet kom plötsligen i missräkningens ställe. Ännu några minuter, och jag stod framför den i gräset liggande zebran, vid hvilken den svarte satt nedhukad. Den hastiga språngmarschen hade nästan förtagit andan, pulsen bultade hårdt, men

Ännu några minuter, och jag stod framför den i gräset liggande zebran, vid hvilken den svarte satt nedhukad.

med några djupa andedrag var jag åter herre öfver lungor och hjärta. Utan att röra en lem låg zebran där med ett skottsår i bröstet. Kulan hade, såsom det senare visade sig, gått in genom tredje refbenet, afskurit hela luftstrupen ett stycke ofvan dess förgrening till lungorna och gått ut vid högra sidans första refben. Stäppens jaktbara villebråd är ofta mycket hårdskjutet, och zebran gör häri, såsom det ej blott nu utan äfven senare visade sig, ingalunda något undantag. Under tiden hade bärarna, som från vägen med spänd uppmärksamhet följt jakten och genast sett zebran falla, lämnat sina bördor. I flockar och spridda linjer kommo de nu under vild rusning

nedåt stäppen, där snart en hel marknad rörde sig kring det fällda djuret. Nu sändes bud till Sandberg att slå läger och komma ned på stäppen med knifvar och andra verktyg för det vackra djurets preparering. Snart var arbetet därmed i full gång. Sandberg satt grensle öfver det med knifven i högsta hugg, huden uppskars i bestämda riktningar, och arbetet bedrefs med ifver, under det att den heta solen allt skarpare brände oss. Efter några timmar var huden afdragen och rengjord, den flådda kroppen styckad och inälfvorna uppskurna för sökande efter intestinalmaskar. Äfven sådana fynd voro af stort värde, då inälfsmaskar från de tropiska stäppdjuren ännu äro föga kända. Några relativt korta och tjocka, hvita cestoder, samma grupp till hvilken binnikemaskarna höra, beklädda med massor af i rader stående, låga, bladlika tvärlameller (Anoplocephala zebræ), samt flera trådmaskar (Strongylus equinus och vulgaris) blefvo det värdefulla utbytet, hvartill å en senare fälld zebra äfven kom en annan trådmask (Oxyurus curvula). Sålunda var huden färdig för vidare beredning, hvarefter den på axlarna af ett par bärare hopvikt fördes till lägret och nedlades i gräset för att ingnidas med salt och alun. Sjungande sutto bärarna som tvätterskor rundt omkring den utbredda fällen och gnedo med gräsviskor, hvarvid i synnerhet näspartiet och öronen, som inifrån måste afflås ända till spetsarna för att ej vid uppmjuknandet fälla håren, fordrade omsorgsfullt arbete. Allt mer försvann under detta arbete köttsidans röda färg för att ersättas af en smutshvit skiftning, som visade, att betan dragit igenom. Redan då bärarna från vägen kommo nedspringande till platsen, där zebran föll, hade Mohamali Bili nästan med tårar i ögonen bedt, att medan blodet ännu flöt varmt i djurets ådror få skära ett snitt öfver strupen för att såsom rättrogen muhammedan våga förtära af köttet, något som naturligtvis ej kunde medgifvas, då den värdefulla huden därigenom skulle förstöras. Men icke alla hörde till samma lära, och en hel svärm bärare samlade sig snart

Den första zebran.

vid valplatsen, ifriga att få något af köttet. Att utan vidare hafva gifvit dem tillstånd att skära till sig stycken af kroppen hade emellertid kunnat gifva anledning till vilda slagsmål, då hela skaran på en gång kastat sig öfver det åtrådda bytet. Hvilket tumult, som härvid kan uppstå, visade vid ett tillfälle en bland dem utkastad sönderskjuten pärlhöna. Fjädrarna röko omkring i luften, och tarmarna foro åt flera håll, en ryckte till sig ett ben, en an-

Snart var arbetet med det vackra djurets preparering i gång.

nan en vinge, alla skreko och slogo omkring sig, och på några ögonblick var fågeln i atomer. Sedan de därför räknats, och köttet utstyckats i motsvarande antal delar, uppställdes bärarna i en lång rad för att vid passerandet af den uppstaplade kötthögen hvar och en erhålla sitt stycke. Till långt in på natten sutto de sedan vid sina eldar, frossande på den doftande steken, som vidt omkring utsände sina aptitretande ångor.

Mohamali Bili, hvilken betryckt åsett styckningen af zebrakroppen, sett huru de öfriga skrattande och ropande af glädje kommo till eldarna bärande på sina bloddrypande stora köttstycken, och som för att slippa se

aftonens fester bedt att få uppsöka närmaste by, sken betydligt upp vid gåfvan af ett blankt silfvermynt, som i byn skulle inbringa honom ett par höns, något hvarpå han satte ännu högre värde än på zebrakött. Det kom glans i de svarta ögonen, det vackra bruna ansiktet syntes få en ännu mjukare färgton, och med den hvita kalotten på sitt välformade hufvud försvann han öfver stäppen bort till byn.

Det var en präktig lägerbild, som vid nattens inbrott tedde sig på stäppen. I dubbla rader lyste i en lång linje ett tjugutal eldar, kring hvilka grupper af svarta, belysta af det röda ljuset, sutto sjungande och pratande, vändande de stora öfver lågorna fräsande köttstyckena, under det att röken från alla håll hvirflande höjde sig mot skyn. Länge satt jag försjunken i betraktande af denna vildmarksbild, för att plötsligt ryckas ur mina drömmar af tanken på dagens öfriga byte, de vid Same fällda aporna, som ännu väntade på preparering; och till sent på natten sutto vi sedan i tältet och bland de flammande eldarna arbetande med beredningen af de skjutna djuren.

Men natten framskred alltmer, en isande kyla spred sig öfver stäppen, så att de båda filtarna knappast gåfvo tillräckligt skydd mot den låga temperaturen, under det att de svarta i endast ett tunt tygstycke hvilade på den snart daggvåta, iskalla marken.

Det i Same till bärarna gifna löftet om en rastdag under marschen kunde här lämpligen uppfyllas, då en del antiloper och gaseller visat sig ute på stäpperna och terrängen syntes löna mödan af en närmare granskning. Sandberg, som sändts ut för undersökning, hade påträffat och fällt ett par unga koantiloper, och med hufvudet fullt af indianhistorier skickade han till lägret ett med mystiska tecken affattadt bref, knif, yxa och hvad det kunde vara, som behöfdes för preparering och styckning af djuren. Äfven en liten grantgasellkalf, som under en del af marschen sedan medfördes, hade fångats af de svarta.

Så upplöstes den brokiga taflan, och marschen fortsattes. Men de fällda djurens hudar voro tunga, fyra man fordrades särskildt för deras transport, och de från kusten till lägret anlända Pangani-männen visade sig vara för fina att befatta sig med bördor. Äfven de öfriga, med undantag af Tanganjika, voro olämpliga, hvarför deras saga blef kort.

Innehållet i den zinkbeslagna kista, hvari hudarna lagts i gara, hade måst fördelas på många håll, hvilket framkallade häftigt motstånd och lifliga protester, då ingen ansåg sig vara skyldig att bära mer, än han från början erhållit. Detta motstånd förstummades dock snart vid erinran om det villkor, som varit förknippadt med utdelningen af köttet, nämligen att bärarna, på hvad sätt de kunde, skulle åtaga sig hudarnas och kraniernas ordentliga transport till Kilimandjaro. Vid uppbrottet lågo grå dimmor lägrade vid horisonten, och blicken for ännu gärna bort öfver de öppna vid-

der, som varit platsen för den första zebrajakten. Hotande, blygrå moln drogo i flockar fram öfver vårt hufvud, och blott i öster förmärktes en ljusning. Här tog den från kusten medföljande Songoro afsked och efterträddes af den från sina vattenkoppor nu tämligen återställde Makinyo. Duglig, lugn och påpasslig, hade Songoro på denna korta tid visat sig som idealet för en negerboy, och »flera lockande anbud» gjordes honom att medfölja på hela färden, något hvartill han sade sig ej hafva rätt, då han, en skolyngling, endast som vikarie för Makinyo fått frihet för denna tid.

Det tillfälliga zebra-lägret.

Efter några timmars marsch skulle åter ett af dessa intermezzon inträffa, hvarpå det fria Afrikalifvet är så rikt, och hvilka, så obetydliga de på afstånd kunna förefalla, bland skaror af svarta, stundom svårhandterliga bärare, där en ringa omständighet kan framkalla situationer, hvarpå hela karavanens sammanhållning beror, sätta muskler och nerver i spänning. Längs bärarlinjen syntes en svart löpa fram medförande ett bref från Sandberg, hvilken meddelade, att de fyra män, som buro kistan med hudarna, hade stupat och ej förmådde gå vidare. Hela karavanen måste stanna för att in-

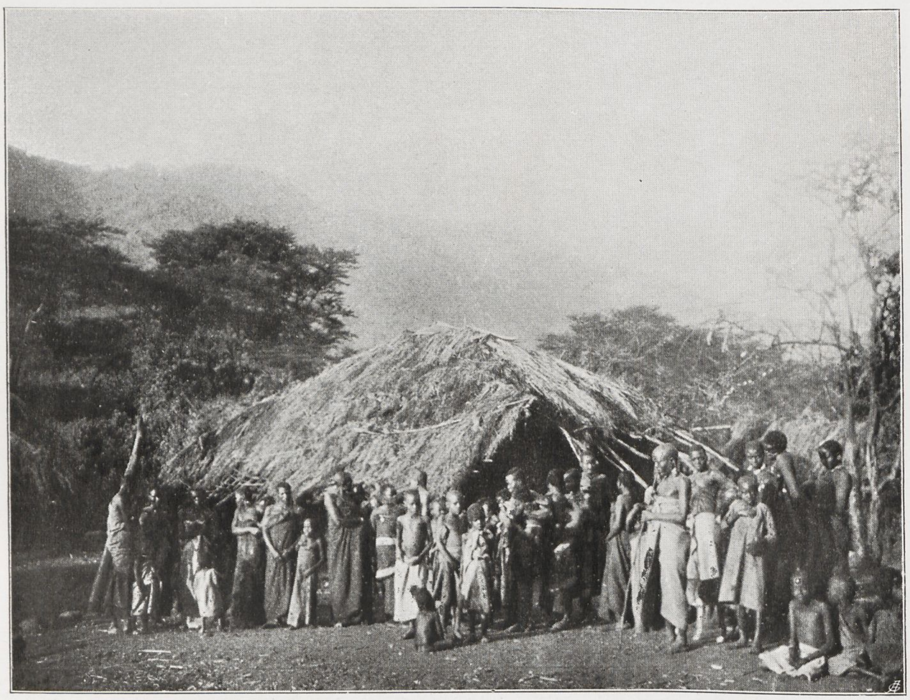
vänta dem, då de hoppades snart kunna komma efter, en väntan som i den nästan nordiska kylan och, då jag var iklädd blott en tunn, mer för tropisk sol än för detta nordiska klimat passande khakidräkt, blef kännbar nog, tills ett skott slutligen förkunnade den försenade eftertruppens annalkande. Två af bärarna voro uttröttade och måste ersättas af ett par andra. En stormig ordväxling uppstod nu, då ingen ville träda i deras ställe, särskildt som de ju högst ogärna bära dubbelbördor, och då en kraftig man slutligen utpekades, men under mycket bråk vägrade att byta börda, fråntogos honom de stora köttstycken, han hade kvar och som han fått med villkor att transportera hudarna, och gåfvos åt en annan därtill villig. Äfven den andra behöfliga bäraren erhölls på samma sätt. Så småningom började det åskmoln, som bland de svarta en stund legat i luften, att försvinna, då de insågo, att allt skett rättvist. Med solen lyste sinnena åter upp, skratt och sång började höras nedåt linjen och ersatte den förra trumpenheten.

Vi voro nu i öde trakter, där icke en människa sågs till, icke en hydda någonstädes kunde upptäckas; solen började bränna öfver det öppna landet, där icke heller en vattendroppe kunde anskaffas. Den ständiga marschen började för första gången att mera kännbart göra sig gällande, ryggen var stel, och att böja sig nedåt var knappt möjligt. Ett styng jag fått af en tagg vid sidan af knäet smärtade äfven vid hvarje steg. De svarte blefvo allt mer efter, och endast sex man voro i min närhet, under det den öfriga karavanen i spridda grupper så småningom kom efter. Tröttheten tilltog, höfterna började värka, och benen ville knappt bära mig, då vägen plötsligen svängde af inåt en väldig jättecirkus, en öppen plats, på alla sidor utom mot stäppen omgifven af höga berg med nästan stupande, ända till toppen med trädvegetation klädda sidor. Med möda framsläpande mig på de stela benen och bränd af en stickande sol, passerade jag några med taggigt ris omgifna hyddor och fortsatte in på den öppna arenan, i hvars midt en väldig adansonia reste sin mäktiga stam. Vid den närbelägna Sofe-bäcken låg den af vasambara bebodda Lembeni-byn, hvars befolkning samlade sig för att åskåda karavanens ankomst. Utsträckt på flata marken hvilade jag den värkande ryggen, som nu riktigt plågade mig, hvarefter några djupa drag ur en vattenkalebass och en stunds ytterligare hvila så småningom återställde de rätt hårdt pröfvade krafterna. I spridda grupper eller enstaka anlände bärarna så småningom till lägret, men då köksbördorna läto vänta på sig, måste ett stycke sockerrör och en rostad majskolf stilla den värsta hungern. Denna infödingarnas kost var emellertid så mättande och smakade så förträffligt, att något annat för dagen sedan knappt behöfdes.

Men nya svårigheter skulle här möta. De fyra bärarna med den tunga hudlasten befunnos följande morgon ej hafva anländt, och utsända bud hade funnit dem vid vägen, där de sofvit vid sin börda. Uttröttade af dess tyngd voro de oförmögna att samma dag gå vidare, hvarför de begärde att få

kvarblifva i Lempeni. Det ingick dock icke i mina planer att kvarlämna folk på vägarna med dyrbara laster, hvarför bud sändes till byn, där fyra kraftiga män erhöllos till Kahe, hvarifrån de förra endast hade en dagsmarsch kvar till berget.

Det var lätt att se, hvilka produkter som här utgjorde folkets förnämsta föda. Spridda fält af majs och sockerrör utbredde sig i den trädbeströdda jämna terrängen nedanför bergens sidor, och äfven en del plantanstånd sågos här och där bland det höga gräset.

Infödingarna i Lempeni åskåda karavanens ankomst.

Men mer än med dessa vackra bilder sysselsattes tankarna för tillfället af de från kusten anlända Pangani-männen, hvilka snart började uppträda som svarta gentlemän. Den minsta börda afböjde de med förakt, ja till och med en vattenkalebass tycktes dem för besvärlig, och jag började snart inse, att deras mission ej skulle blifva långvarig.

De snart sedan ett par veckor med föga afbrott fortgående marscherna hade börjat starkt anstränga särskildt de svarta med deras tunga laster. Den ena efter den andra började blifva efter, och då vi efter några

timmars marsch gjorde halt på höjden af en bred kam, sågs blott en handfull män samlade på vägen. Trädslätten liknade här en skog, då man från höjden blickade ned öfver de platta akaciekronorna, som bildade ett enda grönt bladverk, och de lägre träden under dem. Parebergen sträckte sin här och där svagt afbrutna kedja till höger, och till vänster nedom höjden utbredde sig trädstäpper, i fjärran begränsade af förtonande bergsträckor. På bergsluttningarnas öfre delar stego rökpelare från parefolket eller vapare här och hvar mot skyn.

På marsch från Lempeni.
Spridda fält af majs och sockerrör utbredde sig i den trädbeströdda jämna terrängen nedanför bergens sidor.

Det var den trettonde marschdagen, en strålande sol lyste öfver landskapet, och karavanen tågade fram på den här breda och ordnade vägen, då plötsligt ropet »Kilimandjaro!» ljöd genom ledet. Ja, verkligen! Där framme mellan molnen höjde sig en till större delen snötäckt, från denna sida sedt ofvan nästan plan kupol. Till höger och vänster stego snöhvita moln uppåt skyn, under det att himlen öfver själfva kupolen var fri och klar. Det var första anblicken af detta berg, som sedan så lång tid fängslat hela mitt intresse, och hvarpå alla mina tankar så länge varit riktade.

Lägret vid Lempeni, med utsikt åt stäppen.

Det var en storartad tafla att högt upp mot skyn se den väldiga, ur molnen framträdande, med nyfallen, i solen glittrande snö höljda kupolen, som från vår synpunkt sedd var inramad af tropisk vegetation och omgifvande blå himmel, ett på samma gång tropiskt och arktiskt sceneri! Som den utgjort en del af självfva de ljusa moln, som omgåfvo den, blickade den kall fram från sin majestätiska höjd — ett i sanning praktfullt skådespel! På ett ur notisboken utrifvet blad skickades meddelande till eftertroppen, där inom kort några toner ur jägarhornet förkunnade, att nyheten nått fram. Snart förflytta sig molnen, Kibo, den snöhöljda kupolen, skymmes för blicken, hvaremot den genom den långa sadelplatån från Kibo skilda andra spetsen, Mavenzi, allt mer började visa sig, äfven denna om ej snöhöljd så dock fläckig af snö mellan sina splittrade sidor. Allt mer försvinna molnen, ej blott de båda spetsarna ligga nu fria för blicken, utan äfven sadelplatån, hvaröfver de hvita molnen länge sväfvat, ligger blottad i hela sin utsträckning. Bergets sidor voro inhöljda i ett blått töcken, som bjärt afbröt mot de närmare intill oss varande bergen, hvilket visade det betydliga afstånd, som ännu skilde dem från hvarandra.

I närheten af Kahe, en kring den i Rufu eller Panganifloden utfallande Dehufloden på omkring en dagsmarschs afstånd från Kilimandjaro liggande oas, började taggiga, glesa, låga akacior, blandade med lummigare, plattkronade träd af samma slag att allt mer behärska terrängen. Allt tydligare blef nu berget med sina långsamt sluttande sidor och sina genom den breda, flata platån skilda toppar.

Vi tågade fram på en uppröjd väg. Framför karavanen gick vägvisaren, som numera var rätt öfverflödig såsom sådan men nyttig att bära hvarjehanda föremål och för tillfället med händerna fulla af fåglar, hvilka åter talrikare uppträdde och då och då föllo för skotten. Äfven insektlifvet syntes blifva rikare, om man också under den ständiga marschen endast såg de större, hvardagliga formerna, svarta och hvita kålfjärilliknande pierider, rödbruna acræor, de öfverallt på vägarna uppträdande trollsländorna (Orthetrum-arter) och dylika.

Vi hade nu Kibos snöhöljda kupol midt framför våra blickar uppåt höjden, de delvis skymmande molnen voro hvita som snö, och ett flyktigt ögonkast skulle kanske ej kunnat skilja mellan snön och de hvita molnen. Midt emot oss till höger upphörde den väldiga Pare-kedjan, utmed hvilken vi ända sedan Mkomasi ständigt tågat fram, och hvars öfre delar närmast Kilimandjaro, som nämndt, betecknas med namnet Uguenobergen. Den afslutades af en mäktig jätteås med en snedt stupande profil, hvarvid yttersta delen bildar en egendomlig halfbåge, som innesluter en märklig, mer än halfcirkelformig, stor, öppen terräng, den s. k. cirkus.

Emellertid närmade vi oss allt mer Kahe, öfvergingo den från Djipesjön och Papyrusträsket kommande Rufu, där stränderna delvis voro beväxta med

hög, ståtlig urskog, hvari de eljest för bergens regnskogar så karaktäristiska colobusaporna förekommo, för att därpå utträda på en öppnare, af dumpalmer ståtligt dekorerad terräng. Här i den öppna, i solen badande naturen blef djurlifvet rikare, flockar af apor visade sig i dungarna, blåkråkor sutto prålande i spetsen af akacior, hornskator (Lophoceros melanoleucos) skreko i kronorna eller hoppade sakta omkring ibland deras bladverk, och små grå med våra tornsvalor besläktade palmseglare (Tachynautes parvus) foro med susande flykt som blixtar genom luften eller försvunno

Hela karavanen uppställdes till mönstring.

bland kokospalmernas kronor. På den öppna terrängen mellan dumpalmerna löpte spräckliga vadare (Oedicnemus), af ungefär en småspofs storlek, som brockfåglar omkring, och äfven insektvärlden blef rikare.

I dessa dekorativa palmlundar slogo vi läger, det sista före ankomsten till berget. Det var lugnt denna soliga afton, och svenska flaggan hängde länge orörlig från sin stång för att dock mot aftonen, då en kylande vind drog fram, fladdrande utbreda de blågula färgerna. Stjärnorna trädde tindrande fram på den af moln delvis betäckta himlen, där Södra korset lyste, under det att Kilimandjaros snöhöljda spetsar i norr allt mer försvunno för blicken. Länge stod jag vid tältet betraktande den märkliga

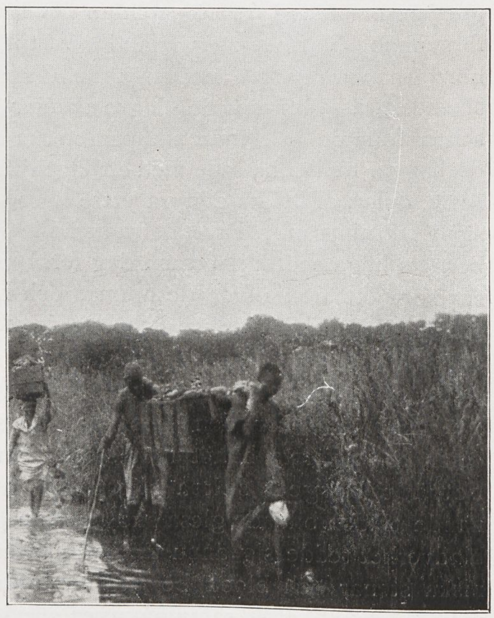

På marsch genom dungar af dekorativa dumpalmer.

taflan; öfverallt flammade eldar upp mot skyn i den nu allt djupare skymningen, lågorna höjde sina eldtungor uppåt de öfverhängande låga palmkronorna, sorlet af de kring eldarna samlade svarta blandade sig med syrsornas och stritarnas höga sirpande, allt sammansmältande i ett enda brus, där enstaka stämmor då och då skarpare trängde fram. Sista marschdagen före ankomsten till berget var till ända, slutpunkten för färden hade visat sig högt bland molnen, och efter två månaders färd hade jag fått kasta en första blick på det berg, som ej endast under senare tider ständigt hägrat för mig utan äfven sedan långa år varit i tankarna, ehuru jag ej vågat hoppas att under sådana förhållanden som dessa få komma i dess närhet.

Den fjortonde marschdagen var inne, och Moschi militärstation på Kilimandjaro skulle denna dag uppnås, hela karavanen uppställdes till mönstring, och allt befann sig i bästa skick. Det var, tyckte jag, en ståtlig karavan, som här i dubbla led stod uppställd med sina rader af kistor och lådor, alla voro vid godt mod, och hoppet att snart vara vid målet hade ytterligare höjt stämningen.

Den upphuggna och breda vägen gick först i riktning mot bergets östra delar, terrängen var öppen med talrika blommor bland det höga gräset, buskarna voro ofta beströdda med blommande convolvulacéer, akacior och dumpalmer voro spridda här och där bland gräset.

Genom sumptrakterna nedanför Kilimandjaro.

Fågelvärlden syntes rik, småfåglar af många slag flögo, hvar man såg, flockar af dufvor foro med hvinande fart genom luften, väfvarfåglar drogo i stora flockar liksom sparfvar kvittrande fram bland träden, svarta och hvita törnskator tronade i spetsen på småträden, och hvisslande, sjungande och skrikande toner hördes från alla håll. Apor hoppade bland de större akaciorna, sprungo ut på grenarna, upp bland lianer, tittade fram bland bladverket med sina svarta ansikten och försvunno därpå obemärkt vid vårt annalkande. Ett bälte af reslig skog begränsade en här framflytande flod, bakom hvilken vi hade det fria landskapet mot berget för

våra blickar. På höjningen bortom en flat dalsänka reste sig den ena kullen intill den andra. Knappt hade vi kastat en första orienterande blick öfver landskapet, förr än vi inträdde i en sumpig, med manshögt gräs bevöxt terräng, gullysande af en mängd ett par meter höga, rikt storblommiga leguminoser. Under det att vi nedsjönko till halfva vaden i den lösa gyttjan, banade vi oss väg genom det höga gräset, hvari bärarna ofta nästan försvunno. Vattnet steg ibland nära till midjan, och marschen med de tunga bördorna var mycket ansträngande. Genom öppen terräng med högt i ansiktet slående gräs, glest spridda lägre akacior och enstaka buskar fortsatte vi marschen från de tröttande sumptrakterna och mötte då och då grupper af vadschagga, hvilka hälsade med ett lågt »jambo!». De många kullarna åt bergets östra delar, af hvilka de fyra yttre voro större, mer självständiga, sträckande sig i riktning mot Taveta, framträdde allt tydligare. Den vackra bilden af bergets höga snötoppar var i dag försvunnen. Ljusa, gråaktiga moln sträckte sig som ett dok öfver desamma, och blott de lägre delarna syntes fria och visade en ganska enkel och hvardaglig bild. Men snart delar sig molnväggen i skyn, Kibos hvita, mäktiga kupol lyser åter fram för våra beundrande blickar, ren och klar som nyfallen snö. Ännu gingo vi fram i låglandet nedanför den kuperade terräng, som bildar bergets sydöstra delar och yttersta bältet mot söder. Snart började landet stiga, vi hafva beträdt bergets sakta sluttande nedre delar. De plommonträdliknande träden bildade glesa skogar, som på afstånd till följd af det rika, stora bladverket tedde sig ännu tätare, marken var hård och snusbrun, och vulkaniska stenar och block började uppträda. Under en väldig adansonia, hvars väldiga stam syntes sammanvuxen af något dussin vanliga stammar, och vid hvilken några från Voi station på Ugandabanan kommande greker slagit läger med sina vagnar, rastade vi, till dess hela karavanen anländt, för att sedan fortsätta till Moschi. Marschen gick öfver stora, flata, med »plommonskog» bevöxta kullar, ned i dalsänkor och åter upp. Solen brände skarpt, hettan var tryckande, och krafterna sattes på hårda prof. Man

märkte, att man närmade sig en tysk militärstation, och »drillen» tycktes äfven ha smittat de svarta; en vid vägen stående ung neger rätade på sig, då jag gick förbi, slog ihop de nakna hälarna och förde handen stramt till hufvudet! Vi voro nu på bottnen af en erosionsdal, öfvergingo dess djupa ström och arbetade oss i båge uppför höjden mot Moschi. Ett enda grönt bladhaf utbredde sig här uppifrån vid en blick öfver dälden och den motsatta höjden. Under en kväfvande hetta rörde sig det långa tåget uppför den sluttande vägen, svetten pressades i strömmar från panna och

Kiboscho missionsstation.

kropp, tills vi nådde byn och tågade fram till en öppen plats, där en del tält, åkdon, hästar och boerryttare bildade en tafla som från vilda västern.

Voro redan nu krafterna utpinade af en half månads ständig marsch och dagens ansträngning i glödande sol uppför berget, skulle ännu en dust förestå, som hotade förtaga den sista återstoden af dem.

Vid tältet hade bärarna demonstrativt samlat sig i flockar, förklarande, att de ville återvända till Mombo; Kilimandjaro var uppnådt, och de hade fyllt sitt värf. Redan förut hade uppgörelse dock afslutats om fortsatt marsch till bergets västra delar, till landskapet Kibonoto, utgångspunkten för de kommande zoologiska undersökningarna på och kring detta berg, men nu ville de bryta detta löfte för att efter en stormig palaver åter förklara

sig villiga att fortsätta. Det hade dock kommit till ett våldsamt uppträde, och en dylik sammanstötning med massor af brutala negrer är något af det svåraste, man under sådana färder har att utstå. Nervsystemet, som genom ansträngningar redan förut är upprifvet, plågas till förtviflan och försätter en i ett själstillstånd, som söndersliter hela ens väsen. Följden af dessa scener lät icke länge vänta på sig, den tropiska hettan under uppstigandet inverkade äfven, och på kvällen låg jag badande i feber, den enda jag dess bättre under hela vistelsen i Afrika denna gång hade

Uppför sluttningarna vid Kikafus erosionsdal.

att utstå. Dystra tankar kommo öfver mig, då krafterna sjönko och hotade att försvinna, just då de om någonsin behöft vara af stål. Emellertid voro bärarna knappast fullt att lita på, hvarför jag af militärstationens chef, Hauptmann Fonck, erhöll ett par askarisoldater för marschen till Kibonoto, som redan följande morgon, efter en gästfri inbjudan att öfvernatta på militärstationen, anträddes.

I dystert regnigt väder bröto vi tidigt upp, löjtnant Kramer, som särskildt visat välvilja och förståelse, hade äfven infunnit sig för att medsända de svarta soldaterna och få den tredskande karavanen i gång. Emellertid tilltog regnet och for i ösande strömmar ned genom luften, hvarje tråd var snart genomvåt, kroppen, som ännu ej var fullt återställd från febern, började darra,

Karavanen öfvergår Kikafu-floden med dess höga, praktfulla, urskogsklädda, branta stränder.

och då Kiboscho missionsstation passerades, beslöt jag att rasta en stund, på det gästvänligaste mottagen af den energiske ledaren af denna katolska station, pater Dürr, hvilken nu liksom alla gånger, jag sedermera passerade Kiboscho, visade mig den mest utomordentliga välvilja. De omgifvande skogarna voro synnerligen ståtliga, utan jämförelse de praktfullaste på hela Kilimandjaro.

Men åter voro vi på väg, Kikafu-floden med dess höga, praktfulla, urskogsklädda branta stränder öfvervadades, hvarefter vi fram mot kvällen slogo läger på en öppen, af bananlundar omgifven torgliknande plats i bergets kulturzon.

Det var på morgonen den sista marschdagen, natten hade varit regnig, och ständiga hostningar bland de sofvande hade förrådt den kalla bergsluften. Sandberg var nästan stel af nattkylan och hade svårt att röra sig, himlen var helt molnhöljd för att redan före afmarschen delvis klarna upp, bebådande en vacker marschdag. Några tredskande bärare hade af askarisoldaterna på morgonen tämligen omildt fått veta, hvad deras uppgift var under färden, höfdingen hade infunnit sig för att mottaga sin gåfva, och karavanen började röra sig fram genom kulturzonens täta bananschamber nedåt stäppens friare terräng. Flockar af mörka apor (Cercopithecus albogularis kibonotensis) och babianer sutto i träden, sprungo på grenarna, hasade sig ned för stammar och tjocka grenar eller sutto helt ogeneradt kvar i träden ett stycke ifrån stigen, lugnt betraktande den passerande karavanen. Stora hornskator (Bycanistes cristatus) flögo öfver skogen med bullrande vingslag eller sutto i träden, aftecknande sina karaktäristiska silhuetter mot den ljusa himlen. Vägen var slipprig, ofta med hård, glänsande yta och vid backar svår att passera, synnerligen för de med tunga bördor försedda bärarna. I spetsen för tåget, efter mig, vandrade en vadschagga som vägvisare, därpå en askarisoldat med gevär och rustning.

Emellertid voro våra krafter af det ständiga marscherandet rätt uttömda, för första gången såg jag Sandberg se trött och apatisk ut, och själf kände jag, att någon hvila snart var nödvändig. Det ständiga upp- och nedstigandet i de mötande djupa erosionsdalarna med deras hårda, slippriga, glänsande röda mark, där fotfästet ständigt ville glida undan, var äfven ägnadt att sätta krafterna på hårda prof, äfven om de ej förut länge varit så starkt anlitade.

Från början underrättad, att det till Kibonoto var en lätt dagsmarsch, började jag frukta, att vi ej voro på rätt väg. Klockan var redan bortåt fyra, och då vi nästan utan rast varit på färd sedan klockan sju, kunde dagsmarschen ej kallas lätt. Askarisoldaten vid min sida togs därför i förhör, men förklarade lugnt, att vi voro på riktig väg, ehuru vi ännu hade någon timme kvar. Tungan började klibba vid gommen, höfterna voro ömma, och benen vägrade nästan att röra sig, där vi tågade

fram i den heta eftermiddagssolen. Från stäpplandet hade vi så småningom åter kommit upp på bergets sakta sluttande nedre delar, allt mer, om än sakta, höjde sig terrängen, träden blefvo tätare, ofta uppblandade med de nämnda »plommonträden», och vi närmade oss kulturzonen, som vid Fuggafloden kunde sägas taga sin början. Snart sågo vi en ryttare nalkas på vägen uppifrån, och en europé hoppade från hästryggen. Det var herr Richard Sauerbrunn, genom hvars odlingar vi nu tågade fram, och som sade sig hafva väntat karavanen, då han läst om expeditionen. Under hela vistelsen vid berget visade han sedan densamma all den välvilja och tillmötesgående, som stod i hans makt, särskildt då det gällde att bland vadschagga värfva de för jakttågen nödiga bärarna. En stor bägare vatten med citron släckte i hans enkla buschhydda den gnagande törsten.

Så småningom anlände bärarna, tältet uppslogs på en inhägnad gård, kistor och lådor uppstaplades rundt omkring, och vårt första, provisoriska läger vid Kibonoto var färdigt. Under tiden samlade sig talrika vadschagga omkring oss, spridande en rent af vedervärdig stank, insmorda som de voro med härsket smör och röd jord; ja det verkade på mig i början så pinsamt, att kväljningar oupphörligt ville infinna sig. Men man vänjer sig vid allt, och så småningom kunde vi något bättre uthärda den kväljande smutslukt, som deras insmorda kroppar spredo kring sig.

Bergsluften var här, vid omkring 1300 meters höjd öfver hafvet, mot aftonen kylig, från alla håll hördes hostningar bland de sofvande bärarna. Äfven vi båda nykomna européer hade tydlig känning däraf, och en retande känsla, som äfven de följande dagarna var lika irriterande, förnams i halsen för att sedan så småningom försvinna.

Det nya hemmet.

Efter 72 dagars färd stodo vi sålunda vid resans mål, Kibonoto, på Kilimandjaros sydvästra sida. Marschen genom Usambara och Pare hade afslutats under lyckosamma förhållanden, och det lilla myteri, som efter ankomsten till berget ett ögonblick blossade upp, var stilladt. Det gällde nu närmast att med infödingarnas tillhjälp uppföra en station som utgångspunkt för de förestående undersökningarna af djurvärlden på Kilimandjaro, Meru och omgifvande massaistäpper.

I samråd med herr Sauerbrunn hade snart en öppen plats i närheten af hans buschhydda utvalts för stationen, hvars anläggning genast tog sin början.

Under tiden hade bärarna gjort sig i ordning för återmarschen mot kusten. Mohamali Bili inkallades i tältet och utfick den uppgjorda lönen, alla bärarna uppropades, hvar och en fick framvisa sin last, som synades och godkändes, allt var i bästa skick, och med en rätt behaglig känsla, då de under de sista dagarna varit långt ifrån angenäma att ha att göra med, såg jag dem aflägsna sig. Men huru ombytliga äro icke dessa människor! I Moschi hade de vägrat att gå till bergets västra delar, nu kommo de tillbaka, skockade sig kring tältet och bådo ifrigt att få stanna kvar hos »bvana mkubva» och arbeta under året. De skulle blifva goda tjänare och alltid lyda sin herre. Men de platser, som skulle besättas med

vasuahili från kusten, voro redan upptagna, och endast ett par man kunde därför ytterligare tagas i tjänst, bland dem Amesi Kongoni, som visat sig mycket intresserad af jakterna under marschen och sedan länge blef min ständige följeslagare under alla ströftåg.

Under tiden hade bud utsändts att kalla vadschagga till arbete för den nya stationens uppförande, smärta trädstammar skulle fällas, stänger och vidjor huggas, knippen af torra bananblad till taket bindas, och allt i farmer och skog på förhand ordnas, innan själfva uppbyggandet tog sin

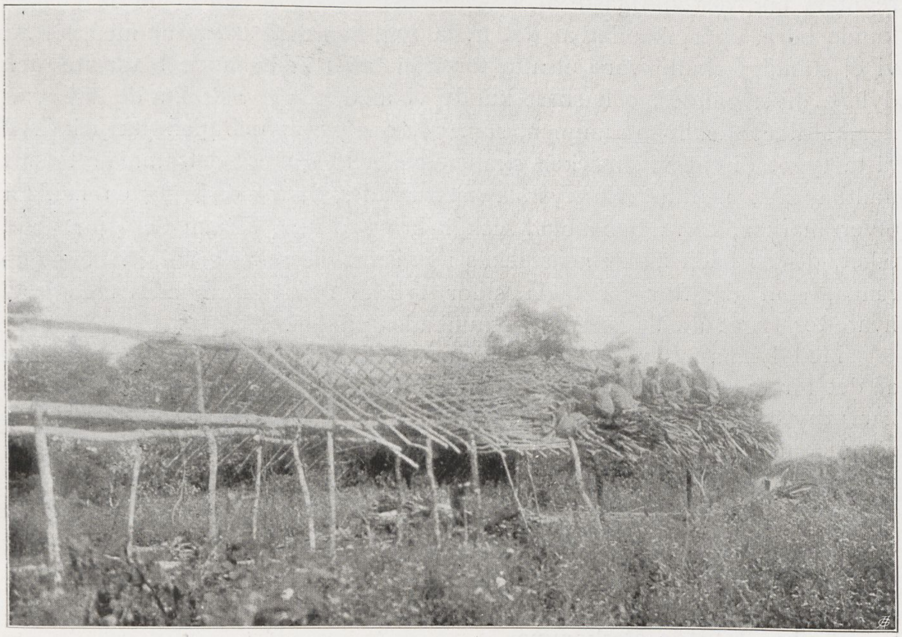
Med lif och lust, icke minst från herr Sauerbrunns sida, arbetades på det nya palatset.

början. Tidigt på morgonen den 4 juli började en flock dschaggapojkar rensa upp den för bostaden utsedda platsen, med korta huggknifvar afhöggos stånd och buskar, och allt det upprensade lades i högar för att sedan på en gång bortbäras.

På den fria, afröjda platsen uppmättes det blifvande husets storlek, och dess längd bestämdes till 11 meter.

I främre delen var plats för tältet, som här ständigt stod uppslaget i skydd af taket och utgjorde min bostad, i nästa afdelning var mitt arbetsrum, det därpå följande Sandbergs prepareringsrum, under det att den bakre afdelningen tjänade till magasin för konserver m. m. samt till förvaringsplats för preparerade hudar och skinn.

Med lif och lust, icke minst från herr Sauerbrunns sida, arbetades på det nya palatset. I omkring en meter djupa gropar nedsattes tre rader, upptill med en klyka försedda stadiga stänger eller smalare stammar, af hvilka den mellersta raden som stöd för takåsen var vida högre, de andra för sidorna lägre, med pålar af sinsemellan lika höjd. Det gällde nu att först få ett stadigt »skelett», som kunde motstå utbrytande oväder och ej vid sådana prof störta tillsammans. Massor af från skogen hämtade lianer lades i knippen på

Äfven de svarta syntes ifriga att få det nya huset färdigt, där de i grupper sutto arbetande med taktäckningen.

marken för att tjänstgöra som tåg. De långa, i klykorna hvilande stängerna fastsurrades med stor omsorg, då hela styrkan ytterst berodde på dessas orubbliga läge. Från ryggåsen, på hvilken de hvilade starkt fastsurrade medelst en djup uthuggning, lades rader af stänger ned mot sidorna, och i klykorna hvilande sidostammar fastgjordes äfven här med lianer, hvarpå finare mjuka, raka grenar flätades som ett gallerverk tvärs öfver. Äfven dessa senare fästes stadigt med klufna lianer. Öfver detta spjälverk flätades sedermera torra bananblad i flera lager, tills det hela blef som ett för regn ogenomträngligt halmtak. I långa rader kommo vadschagga från sina farmer bärande på hufvudet stora bördor af torra bananblad, som omsorgsfullt ordnades

som i balar. Bladen voro skurna i ungefär alnslånga stycken, som böjdes på midten och instuckos kring tvärgrenarna, hvarvid början gjordes nedtill för att sedan fortsättas mot ryggåsen. Äfven de svarta syntes ifriga att få det nya huset färdigt, där de i grupper sutto på det sluttande taket och raskt arbetade med att böja och infläta bladen. Det ena partiet efter det andra lämnades färdigt, och allt mer förflyttade sig den arbetande gruppen mot takets bakre delar.

Redan efter tre dagars arbete stod byggnaden färdig med sitt tjocka, regntäta tak, det viktigaste af alltsammans, så att vi den 6 juli på kvällen kunde börja uppspikandet af det hvita tyg, hvarmed arbetsrummen, för att vi ej ständigt skulle vara utsatta för från taket nedfallande bladrester och dyligt, öfverspändes, och snart kunde vi med glädje betrakta de rätt rymliga, tältliknande, hvita rummen, som gåfvo ett rent och gladt intryck. Att fästa tyget direkt vid marken skulle emellertid kommit detsamma att snart multna bort nedtill. En tvärslå fastsurrades därför omkring en half fot öfver marken, torra bananblad vekos kring denna, liksom det gjorts vid taket, dessas båda ändar nedstuckos i en längs därunder gräfd, kvartersdjup ränna, som därefter på båda sidor fylldes och tillstampades med jord, hvarefter tyget med plattstift fastnubbades på slån.

Med lystna ögon hade infödingarna sett mig rulla upp långa stycken af det för dem så värdefulla och eftertraktade hvita tyget, förstående blickar utbyttes mellan dem, och det var icke någon säkerhet, att ej det vackra rummet under natten kunde utplundras, hvarför ett par vasuahili fingo order att vaka i de nyspända rummen, tills vi hunnit taga dem i besittning.

Emellertid hade höfdingen i Kibonoto, Sinnare, en man som det tycktes med stort inflytande, strax efter vår ankomst infunnit sig för att utlofva vadschaggas hjälp vid de arbeten, som kunde förekomma för marscher o. dyl., men tiden hade ej medgifvit något intimare samspråk, hvarför han lofvade återkomma.

Det var en solig dag ett par veckor senare, det långvariga regnet, som stundom bragt oss till förtviflan, då alla hudar och skinn hotade att ruttna och mögla, hade upphört, himlen hade klarnat, och en varm sol göt sig öfver naturen. Upptagna med utläggning af de preparerade samlingarna sågo vi ett lysande följe nalkas från den nedanför varande farmen, en röd fez lyste i solen, så ännu en och flera, och upp tågar den mäktige Sinnare med hela staben af höga män för att aflägga ett officiellt besök. Det var emellertid lämpligt att göra detta besök för honom så angenämt, som omständigheterna medgåfvo, särskildt vid tanke på de bärare, som för marscher och jakter kunde behöfvas från hans stam. I hast framsattes en stol i tältet, tvenne lådor med hvar sin handduk öfver bildade värdiga sittplatser särskildt åt de två uppvaktande män, som alltid höllo sig i hans närhet, på ett bord uppdukades vin, och det kungliga följet bjöds att inträda.

Främst stiger Sinnare in, en rätt kraftig om ej så storväxt man. Iklädd europeisk, gul khakidräkt, med en brokig näsduk kastad öfver ena axeln och en rundknotad käpp i ena handen framsträcker han under ett »jambo, bvana!» sin kallsvettiga labb och slog sig med de öfriga, så långt utrymmet medgaf, ner på de erbjudna platserna, sedan hans sällskap dock varsamt lyft bort de båda handdukarna och lagt dem på det närstående bordet. Samtalet, som hittills mest varit teckenspråk, blef med den

Höfdingen i Kibonoto, Sinnare, med uppvaktning på besök vid stationen.

tillkallade tolken lifligare. Under välbehagligt sugande på den erbjudna cigarretten lät han tändsticksasken oförmärkt slinta ned i sin ficka, utblåste ett ljust rökmoln och började orda om allt det vilda, som funnes på stäpperna, med löfte att utsända ett par män att spåra upp giraffer och noshörningar. Detta löfte syntes han äfven hafva hållit, då jag sedermera genom hans vapendragare, akida, en lång smärt man, som i sin barndom varit i fångenskap hos massaierna och därunder lärt känna stäppens djurlif, icke allenast fick närmare underrättelse om dessa jaktmarker utan äfven kunde värfva honom som vägvisare för marscher under hela året. Akida är egentligen en titel, ej ett namn.

Plötsligen reser sig Sinnare synbarligen nöjd med besöket, hans män följa exemplet, och efter att några ögonblick hafva grupperat sig för förestående bild aftågade de och försvunno snart bland farmerna.

Men hans lefnadssaga skulle snart lyktas, ty ej så långt därefter spred sig öfver hela trakten med blixtens snabbhet budskapet, att Sinnare var död. Han hade med sin uppvaktning gästat en höfding på Meru, såsom man sade för att köpa en ny hustru, och därvid antagligen blifvit förgiftad, då han där plötsligen aflidit; och så hade vi en dag att hälsa hans son och efterträdare, en liten väl sexårig pojke, som med svit infann sig för att notificera sin tronbestigning som Kibonotos nye härskare.

Under det stationen närmade sig sin fullbordan, hade vi i lägret ej varit sysslolösa. De under marschen från Mombo gjorda samlingarna måste tillses och delvis omprepareras, då de, inpackade mjuka och fuktiga, farit allt annat än väl, men nu började de genom omsorgsfull nypreparering åter se tillfredsställande ut.

Men äfven fångsten af mindre djur hade redan kunnat börja; i kringliggande farmer utsattes fällor af flera slag, hvarvid Sandbergs uppfinningsförmåga firade triumfer. Vackra ginsterkatter, faraokatter och apor, allt, som det dock sedan visade sig, vanliga djur, bragtes till lägret af infödingarna, under det att råttor och näbbmöss fastnade i de utsatta gillren. Särskildt talrik var en om våra möss påminnande liten råtta (Mus Hildebrandti), som här spelade rollen af husråtta och stundom i mängd höll till i hyddor och magasin. Ehuru blånor medtagits från Sverige, behöfdes dock mjukt hö för de större fåglarnas konservering, hvarför ett par vadschaggapojkar uppsändes till grässlätterna i kulturzonens öfre delar för att samla stora knippen mjukt gräs, hvilket därpå utbreddes till torkning vid stationen.

Redan under marschen till berget hade jag, som nämndt, flera gånger haft orsak att fundera på, hvad det skulle blifva af de från kusten medförda Pangani-männen, som förut varit i tjänst hos en europeisk jägare och nu visat sig allt mer antaga svarta halfherrars alla later och maklighet. Pratande och skroderande och utan att vilja uträtta de uppdrag, de fått, hade de börjat förstöra ordningen i lägret, hvarför en af dem, som syntes vara uppviglaren, hastigt och snöpligt afskedades och till sin stora förvåning affärdades till sitt hemland. Denna något bortskämda figur visade sig efter sin dom på en gång mycket höflig; utan anmodan utsatte han en stor fälla för att därpå infinna sig och under djupa vördnadsbetygelser fråga, hvad jag hade att befalla, en manöver, som dock icke inverkade på beslutet, då hans karaktär redan var mig klar. Men äfven de öfriga fingo märkbart mer fart i benen, och exemplet var icke utan nytta.

Nätterna voro ännu mycket kalla, och i de två filtar, som medförts, fröso vi betänkligt. Luften var i den regniga temperaturen vid denna höjd på ber-

get rå, starkt retande, och ej blott från oss hvita utan äfven från de svartas sofplatser hördes fortfarande natten igenom ett ständigt hostande. Dock vande sig lungorna allt mer vid luften, så att retningen och hostan upphörde.

Lyckligtvis medfördes ett par jägerkostymer, och först med en sådan, en ramitröja och yllestrumpor var det i början för oss, som varit vana

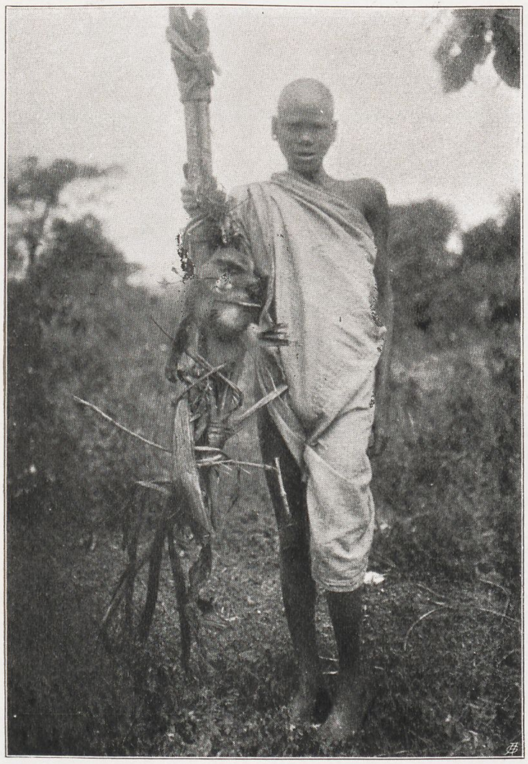
Kibonotos nye härskare med svit.
Den långe mannen i ljus dräkt bakom honom är akida.

vid stäppens hetta, möjligt att uthärda den kalla luftström, som efter solnedgången från den stora iskupolen svepte ned utmed berget.

Knappt ett ljud förnams efter mörkrets inbrott; syrsornas och stritarnas konsert, som eljes i tropikerna tonar, så snart solen försvunnit vid horisonten, var förstummad, hvilket visade, att denna höjd redan märkbart ändrat det typiska i den tropiska natten.

Det hör ju till lifvet i ekvatoriala trakter att hafva en tam apa, och snart infunno sig äfven ett par vadschagga med en på berget fångad markatta (Cercopithecus pygerythrus Johnstoni), gulaktig med svart ansikte, hvilken

tillbörligen bands med en af fångstsaxarnas kättingar. Ifrig att komma lös bet den nyss fångade stackaren vildt i länken, ryckte i det bakom midjan fästa bandet och lämnade inga försök opröfvade att komma ur sin tragiska belägenhet. Men så på en gång blef hon stilla, alla försök hade visat sig fruktlösa, och endast den lugna resignationen återstod. Framkroppen böjdes nästan rakt nedåt, som hon velat stå på hufvud, och ansiktet hade, då det blickade upp, ett bekymradt uttryck. En mogen banan kom henne emellertid att för några ögonblick glömma sin sorg, hon grep ifrigt med båda händerna den läckra frukten, proppade munnen full af den lösa söta massan och syntes för en stund helt och hållet hafva glömt sin fångenskap, till dess att hungern var öfver, då hon åter tog sig en funderare öfver situationen. Äfven ett par andra, mörka apor (Cercopithecus albogularis kibonotensis) hade hitförts och visades. Listiga, som dessa djur äro, ställde sig den ena, då hon bundits, som sjuk, låg utsträckt på marken och kunde tagas hur som helst, ja äfven ett par hundar, apornas fasa, voro framme och nosade på henne, utan att hon brydde sig om det. På min fråga, om ej det främre bandet tillknutits för hårdt, så att hon höll på att kväfvas, skrattade de svarta, sägande, att hon endast gjorde sig till. Och då de ett ögonblick låtsade kasta linan, var apan med ens uppe, gjorde några språng mot närstående buskager, fann sig kuggad och lade sig åter platt på marken.

En dschaggapojke utbjuder en fångad apa.

Hur de svarta behandla de stackars djur, de lyckats få tag i, visar ofvanstående bild af en dschaggapojke, som vid stationen utbjuder en fången apa.

Afrika är, som bekant, de obehagliga öfverraskningarnas förlofvade land, hvilket vi äfven, särskildt i början, ofta fingo erfara. Det var den

7 juli på morgonen, lägret stod fortfarande på den af höga stängsel omgifna gården i den blöta, röda lateriten, regnet hade under natten öst i strömmar från himlen, och en första granskning, sedan ljuset inbrutit, gällde några på bräden under ett skjultak till torkning uppspikade skinn. Innan jag hunnit lämna tältet, hade emellertid stampningar utifrån väckt min uppmärksamhet; det var gamla välkända ljud, och min fruktan besannade sig äfven.

Mina gamla plågoandar från Västafrika, vandringsmyrorna, denna världsdels renhållningshjon men tillika ett af dess värsta plågoris, hade äfven här infunnit sig. I millioner genomströfva de, formerande oändliga tåg, skog och öppna platser, anfallande allt lefvande, som de kunna komma åt. På öppna platser, vid läger och hyddor sprida de sig ofta för att söka föda, och ve den, som då kommer i deras väg; liksom elden på slätten drifver de större djuren framför den härjande eldlinjen, så drifva vandringsmyrornas utbredda myriader alla mindre djur framför sig. Hoppande, flygande, springande eller krypande söka dessa undkomma den fruktade fienden. Inga varelser gå fria från deras angrepp, och fängslade större djur blifva ofta, såsom just här var fallet, deras offer. Genom hela tältet hade en bred kolonn, lyckligen utan att sprida sig, tagit vägen; ute kring tältet tågade dylika i alla möjliga riktningar, och öfverallt sågos de vedervärdiga djuren med sina på sidorna om tåget paraderande soldater med deras väldiga hufvuden samt i luften uppsträckta, vidt öppnade käftar. Den strax förut köpta apan satt emellertid bunden vid en låda under skjulet, och anande det värsta skyndade jag därför dit, då en syn af det mest upprörande slag mötte mig. Hängande död, med armarna på båda sidor om den gren, hvarpå hon hvilat, var apan som en enda brun hög öfverhöljd med tumtjocka lager af dessa ilskna otäcka varelser, mer afskyvärda, än några djur, som trampa Afrikas jord. Döden hade redan inträdt, och en under taket längre bort hängande herpesteskropp var äfven så godt som fullständigt dold af vandringsmyror. Med en känsla af beklämning, då jag genom att köpa djuret ofrivilligt bragt det i myrornas våld, återvände jag till lägret, där Sandberg mötte med underrättelsen, att hela planen bakom tältet var en enda massa af spridda eller i kolonner krälande myror.

I öppnade konservburkar, i lådor och kärl, öfverallt hade myrorna trängt in och utbredt sig i bolmande massor öfver allt ätbart. Vi undersökte en blecklåda med ståtliga larver, som blifvit transporterade nästan genom hela Pare, men en enda krälande myrmassa var det enda, som här kunde ses; de stora larverna voro i atomer, och mina förhoppningar om de säkerligen märkliga fjärilar, som skulle utvecklat sig från dem, därmed grusade.

En morgon i början af september skulle de åter som vilda horder vara öfver oss och midt i natten tvinga hela lägret på benen.

Utan aning om den fara, som allt mer hotande för hvarje minut sammandrog sig kring oss, vaknade jag vid tretiden af ett skarpt, i tältet inträngande acetylenljus och af Sandberg, som frågade, om vandringsmyrorna ännu hade kommit in i tältet. Åter de gamla fienderna, som jagade mig upp ur bädden. Det var ej första gången, jag så i natten fått höra det enerverande ropet »vandringsmyrorna komma!» och därmed fått all lugn och fred, kanske för flera dygn, förstörda. Som stungen af en orm reste jag mig ur bädden och var med ett språng uppe, lampan tändes, och vid dess ljus sågos långa rader af vandringsmyror marschera fram kring väggarna utan att dock ännu hafva spridt sig och börjat den egentliga härjningen på allt ätbart, lefvande eller dödt, som kom i deras väg.

Skyndsamt klädd gick jag ut för att se, huru det såg ut, men möttes af en syn, som kom mig att rysa — det är nu en gång för alla de vedervärdigaste djur, jag känner i naturen. I tusenden och åter tusenden hade de öfversvämmat väggar, mark och bord, skrifbordet, där en kopp med något för dem begärligt stod, var som en enda massa af myror, längs tygväggarna gingo långa tåg upp till den öfver lampan anordnade torkställningen med där liggande hopar af konvolut med till torkning utlagda insekter, på de smala ståltrådar, hvarmed den var fäst i takets tyg, marscherade ständigt nya skaror ned och öfversvämmade i ödesdigra hopar konvoluten. Dessa senare måste först af allt räddas, en naftalinburk öppnades — detta ämne sky de mer än något annat af mig pröfvadt medel —, konvoluten beströddes, och lampan fördes så nära den fina metallväfven, som konvoluten tålde; det knäpper och knastrar, när värmen kommer myrorna att spricka, och i mörka hopar samla de sig öfverst på konvoluthögen, bildande en myllrande, uppretad massa. Men konvoluten röras om, så att myrorna kommo ned på gallret, som snart var betäckt med ett tjockt lager döda myror. De öfriga blifva allt vildare och rusa åt alla håll för att undgå den hotande värmen, tåga i långa tåg i svindlande fart tillbaka uppför ståltrådarna ut på det öfver varande tyget, där de skingra sig åt alla håll. Men vi gå vidare. Vid en koffert är den hvita tygväggen en enda rörlig massa, stolpen, utmed hvilken myrorna gå upp, är öfverhöljd af dem, och från denna går tåget ut till de på en krok hängande samlingsväskorna, där något ätbart tycks finnas, nämligen en larvdosa med en nyligen funnen larv. Till de på sina ställningar stående burarna gingo äfven långa tåg, de burar som innehöllo larver voro öfversvämmade, och de få larver, jag dittills lyckats erhålla, voro alla dödade, en föga uppmuntrande syn efter all den möda, det kostat att insamla dem. Vi gå nu in till Sandberg, som de hade kastat sig öfver i sömnen, hvilket räddade mig från samma öde. Här såg det om möjligt ännu värre ut; prepareringsborden med sina sedan kvällen kvarliggande flådda kroppar bildade krälande högar, bädden var öfversvämmad, och utmed tygväggen vandrade

mörka skaror upp till de där för torkning i sina ståltrådar hängande fågelskinnen, hvaraf några redan angripits. En ännu på en låda liggande oflådd korp var som ett enda lefvande bylte och kastades, då han redan var sönderbiten på flera ställen, ut i den flammande elden. För att fördrifva myrorna omgåfvo vi hela bostaden från det håll, hvarifrån invasionen kom, med en vall af glödande kol, och äfven inuti densamma ströddes sådana, där större myrhopar voro samlade. Till våra djur, servalen, apan och klippdassen, hade de lyckligtvis ej ännu hunnit, hvarför dessa undgingo en plågsam död.

Ett tåg af vandringsmyror går öfver vägen.
I hela dygn kunna myriader af dessa djur i en oafbruten ström välla fram i ett aldrig sinande tåg.

Genom det utströdda naftalinet var tältet rätt snart utrymdt, och sedan fältbäddens fötter blifvit omgifna med naftalin, kunde jag efter ett par timmar åter våga gå till hvila. Den starka lukten var emellertid oangenäm och föga hälsosam, hvarför hufvudet på morgonen var tungt af värk och kväljningar. Sandberg, som ej vågade sig tillbaka till sin bädd, föredrog att sofva på en stor, vid eldarna placerad säck, som under marscherna användes för inpackning af sängkläderna, och trodde sig där i säkerhet. Men lugnet blef ej långvarigt, en afdelning af de kringstrykande myrorna hade snart funnit hans tillflyktsort, och åter väckt af de infernaliska varelserna störtade han upp för att granska hvarje klädesplagg, där

de bitit sig fast. Sådana äro dessa insekter, visserligen såsom renhållningshjon kanske nyttiga, men för människan i dessa trakter ett af naturens obehagligaste gissel.

Under tiden hade stationens uppbyggande fortskridit, täckningen af hela det långa taket var afslutad, och vårt nya hem stod färdigt att tagas i besittning.

Det bakre, stora magasinsrummet omgafs med en lefvande häck af manshöga dracænor, hvilkas smärta stammar medelst lianer flätades tätt intill hvarandra, bildande en både vacker och hållbar inhägnad. Därmed var allt i ordning för inflyttning, och transporten af de från kusten medförda lasterna kunde i det uppklarnande vädret taga sin början. Det var förvånande att se, hvilka krafter små tio- till tolfåringar hade, då de verkligen ville begagna dem, hvari de nu, när allt var nytt och roligt, täflade. Utan synbar ansträngning stegade de i väg med de för starka män afsedda lådorna, om ock upp- och nedtagandet beredde dem vissa svårigheter, tågade sjungande i rader upp till stationen, där allt inlades i proviantafdelningen, hämtade nya bördor och slutade ej förr, än allt var på sin plats.

Sist kom tältet, hvilket ej hopslagits, då det var afsedt att genast uppställas i främre afdelningen under det långa taket. I spetsen för tåget gick en svart parfvel, bärande den svenska flaggan, för att sedan krångla sig upp på taket och placera stången i ett där borradt hål. Det var med glädje vi nu började slå upp bord och hyllor, öfverkläda dem med hvitt tyg, så att allt såg rent och inbjudande ut, och uppordna alla dessa föremål, som under en lång tid fått instoppas, hvar någon plats för ögonblicket lämpligast kunnat finnas, och därför under marscherna ej alltid farit väl. Till sent inpå natten arbetades härmed, prepareringsborden ordnades, ställningar för verktyg gjordes, spritrör, cyankaliumburkar, papper för konvolut, allt framtogs och ställdes på sin plats.

En kylig vind drog redan fram ifrån bergets högre delar, ryckande i tältet och det utspända tyget, de svarta hade försvunnit, och eldarna slocknat. Kvällsmaten hade redan för länge sedan hunnit smälta, och vi sågo oss om för att möjligen få något att friska upp oss med, då en svart anlände från herr Sauerbrunn, medförande ett fat apstek och potatispyré. Detta upplifvade krafterna betydligt. Redan i Mombo hade hotellvärden på vår uppmaning tillredt ett par stora hackade biffar af en fälld apa, hvars kött var mycket godt, närmast jämförligt med hare. Äfven herr Sauerbrunn ville pröfva på denna för honom nya rätt och inköpte en af de svarta utbjuden mörk apa, hvaraf en smakbit nu var välkommen under arbetet i den sena kvällen.

Ett viktigt verk var nu afslutadt. Efter blott tre dagars ihärdigt arbete stod vår lilla station färdig, inom kort utvidgad af de svartas rundt omkring uppförda hus, de med hvit väf beklädda, afbalkade rummen gåfvo, som nämndt, det inre utseende af ett långt, hvitt tält, de hvita borden

sågo rena och snygga ut, verktyg och böcker, rör och flaskor, allt var uppordnadt och väntade på de skördar, naturen i sådan rikedom skulle lämna.

Emellertid skulle det nu visa sig, om allt, som var nödvändigt för dessa arbeten, hade medförts, ty om något saknades, kunde arbetet på vissa områden kanske omöjliggöras eller åtminstone i hög grad försvåras. Det visade sig äfven, dess bättre, att allt var i godt skick, och att ingenting af betydelse var bortglömdt.

Från köksdepartementet.
Uppassarna vid frukostbordet. Till höger på bilden Amesi Kongoni, till vänster på lådan den duktige boyen Amesi; den lille i midten är Tulúllua.

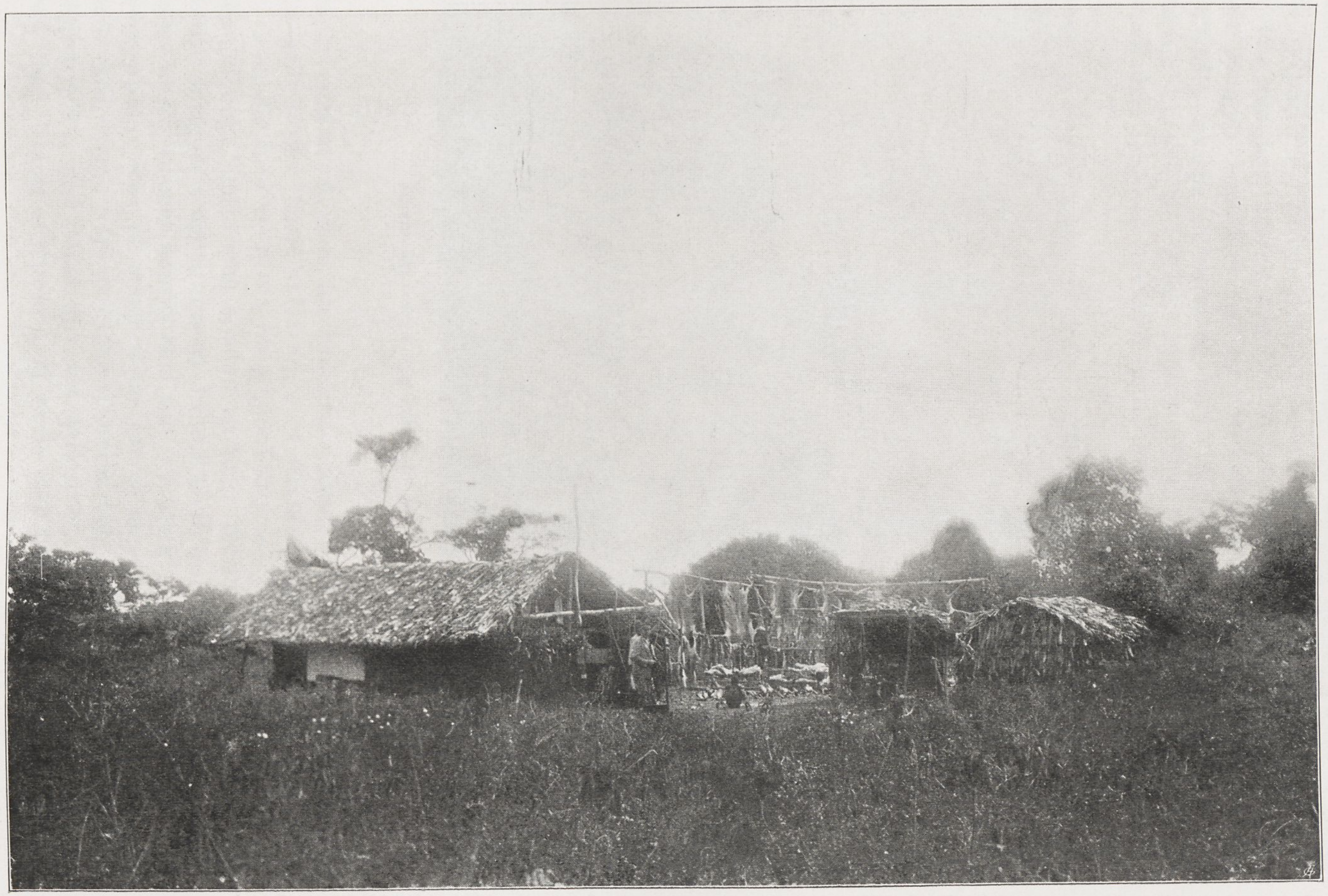
Under flera månader före afresan hade också beräkningarna för utrustningen pågått, och hvarje möjlig situation, i hvilken jag, enligt förut i Afrika vunnen erfarenhet, tänkte mig kunna komma, diskuterats. Därvid hade allt dithörande: redskap, vapen, proviant, beklädnad, verktyg för de olika djurgruppernas lämpliga konservering, för preparering af hudar och skinn, tält med utrustning för längre och kortare marscher, zinkbeslagna kistor för garfning af större hudar, lufttäta blecklådor för insekternas bevaring, burkar, rör, flaskor o. s. v. tagits i öfvervägande.

Men till klarhet om, hvad som under en sådan färd behöfves, kommer man ej genom att gripa en idé här och en där utan att i konsekvenserna fullfölja densamma, så att hvarje situation från början till slut ligger klar, utan några felande luckor, hvilka kunna göra det hela outförbart. Det enda sättet att häri komma till full reda är därför att till afgörande upptaga en fråga i sänder och behandla den från början till slut, anteckna hvarje därvid nödig sak, uppskrifva den på en lista eller i en bok, som

Till torkning uthängda skinn och hudar.

slutligen liksom en orderbok punkt för punkt genomgås och utföres. Vi tänka oss t. ex. situationen att efter hemkomsten från en marsch preparera dagens byte. Jag tar en fågel och genomtänker gången för dess preparering. Vid skottet har nästan alltid blod flutit ut på fjädrarna, hvarför fågeln först måste noga tvättas, ett stundom lätt, stundom, i synnerhet vid större, illa skjutna exemplar af mer eller mindre hvit dräkt, mera tidsödande arbete. Då fjädrarna blifvit rena, och det mesta vattnet aflägsnats med en duk, torkas fjäderdräkten genom ingnidning med potatismjöl (de spärrade orden angifva successivt, hvad man sålunda för detta ändamål behöfver anskaffa; en senare öfverläggning blir, hur mycket af

Svenska zoologiska stationen på Kilimandjaro.

hvarje slag, som kan anses behöfligt för färden), hvarpå fågeln är färdig till preparering. Sedan densamma lagts på rygg, uppvikas fjädrarna vid djurets midtlinje, hvarpå skinnet från bröstbenets öfre del till främre randen af anus uppskäres med en knif (resp. lancett, olika sorter för olika ändamål), hvarpå afflåendet af skinnet börjar. För att afnypa ben behöfves en kniptång. Sedan skinnet blifvit rensadt, bestrykes det med arseniksåpa, en med lös tråd lindad kropp af blånor — eller vid större

Första karavanen med samlingar färdig till uppbrott.

fåglar inuti af hö, som lätt anskaffas i naturen — göres, genomdrages med en gröfre eller finare ståltråd, som stickes ut genom hjässan och hvari — i en där med en platt-tång gjord krok — fågeln slutligen upphänges till torkning. Innan man kommit så långt, måste med en sax fint skurna blånor inläggas i ögongroparna, hvartill äfven bomull kan användas. Slutligen måste skinnet hopsys med nål och stark tråd, vingarna fästas med knappnålar eller på större fåglar genom afnypta och med en fil tillspetsade ståltrådar. För att ordna fjädrarna behöfs en pincett, för etikettering tryckta, med trådar försedda etiketter, hvarpå fyndort m. m. skrifves med bläck och penna, ej gärna med blyerts. Icke blott skinnets

innersida utan äfven klorna bestrykas med arseniksåpa medelst en pensel, hvaraf olika sorter för olika stora djur erfordras. Följande föremål införas sålunda under rubriken »preparering af fåglar» i boken för att hvar för sig sedan blifva föremål för särskild öfverläggning: potatismjöl — knifvar — kniptång — arseniksåpa — lös tråd — blånor — ståltråd — platt-tång — sax — bomull — nål — sytråd — knappnålar — pincetter — etiketter — bläck — pennor — blyerts — penslar. På samma sätt genomgås ekipering, tältet och dess utrustning, proviant, allt som behöfves till jakt och insektfångst, hvarvid hvarje djurgrupp för sig får passera revy för granskning, om det är något särskildt, som behöfves just för den. En viktig fråga är provianteringen, då så litet tid som möjligt får ägnas åt tillagning af maten. Tiden därute under en sådan expedition är dyrbar — denna fordrade under året i medeltal nära nittio kronor om dagen — då man lätt inser, hvilken misshushållning det är att för att dagligen inbespara några konservburkar kanske använda timmar med att anskaffa en del proviant hos de infödde — någon proviant måste ju under alla förhållanden medföras — eller att under icke-jaktdagar förse köket med kött. Vid jakterna har man i dessa trakter tillräckligt med kött för sig och ofta äfven för de svarta. Under de dagar, som nästan uteslutande ägnades åt den lägre faunan, stod sådant däremot, till följd af att den då undersökta terrängen ofta icke hyste jaktbart vildt, ej till buds. Alla kött- och soppkonserver voro i burkar, afsedda för två personer, så att när en burk öppnades, den kunde förtäras af oss båda utan att något var att gömma. Blir något öfver, särdeles under marscher, skadas det ofta både af värmen och af annat och får vanligen till slut kastas bort. Det är då lätt att beräkna, huru mycket af de olika slagen, som för en viss tid åtgår. Det lyckades äfven i kalkylen så pass väl, att då afmarschen för hemresan skedde från berget, Sandberg meddelade, att med undantag af socker och kondenserad mjölk, hvaraf ännu fanns tillräckligt, det som återstod just räckte till kusten, om vi ej af något oväntadt blefve uppehållna på vägen.

En isande kyla härskade denna tid ofta under natten i det tillslutna tältet, de gula khakikläderna voro om morgnarna våta och iskalla och obehagliga att draga på, filtarna gåfvo ej mycket skydd mot kölden, sömnen var orolig och ofta afbruten.

Vid sjutiden på morgonen var temperaturen vid stationen, som låg c. 1,300 meter öfver hafvet, i juli + 12 till 14° C., stundom blott 10°, klockan två 17 till 22°, på aftonen klockan sex 15 till 19°. Vinden denna tid var permanent sydöstlig, svängande något åt öster eller söder, stundom rent östlig.

Vid första dagningen vaknade vi efter en vanligen föga stärkande natt, då den låga temperaturen just ej var ägnad att gifva lugn åt sömnen. Mjuka flöjttoner nådde då ofta örat redan i denna tidiga timma; det var flöjttörnskatan (Laniarius æthiopicus ambiguus) och dess maka,

som uppstämde sin märkliga, ofta klangfulla växelsång, hvilket förde minnet tillbaka till Västafrikas urskogar, där andra till denna grupp hörande fåglar (Dryoscopus affinis) på samma sätt utförde sina sånger. Här ljödo tonerna dock helt olika, då sångarna voro andra och stroferna hade vida större omväxling, som gjorde det hela mer sammansatt; rytmen och de omedelbart efter hvarandra följande tonerna från hane och hona voro dock af samma sällsamma karaktär. Knappt hade dessa toner börjat ljuda i den

Följd af våra välsignelser aftågar karavanen från stationen till kusten.

första, dunkla gryningen, förrän andra ljud förtogo de melodiska stroferna; det var den af massaierna vaktade zebuboskapen i närliggande inhägnad, hvilken råmande längtade att komma ur sitt nattliga fängelse ut i det fria. Det var dock icke vår nordiska boskaps kraftigt ljudande, jag hade så när sagt vackert bölande stämma, utan mer ett kort stönande, som vittnade om att de afrikanska nötkreaturen äro af ett svagare slag. Ty aldrig träffar man tamare och beskedligare boskap än dessa zebuer, hvilkas ofta utomordentligt ståtliga tjurar t. o. m. kunna drifvas bort med ett litet fint spö, om man öfver hufvud taget behöfver något vapen alls. Däremot kunna korna, då de hafva kalfvar, vara rätt vilda och ej sena att anfalla.

Medan man med eller mot sin vilja lyssnade till dessa kraftlösa, hesa råmanden, hördes på afstånd en från Kamerun välbekant stämma ljuda genom den dimmiga luften. Det var den lilla tamburindufvan (Tympanistria tympanistria), en brun, under hvit fågel, som redan i första dagningen bröt naturens tystnad, och hvars sällsamt darrande toner kommo mig att känna mig liksom åter försatt till Guineas skogar. Från en gren hördes Pycnonotus' klangfulla toner i den tidiga timman, paddorna (Bufo regularis), som nu hade sin lektid, läto från en närliggande vattengrop sitt snarkande och klapprande läte ljuda genom luften, om också vida lugnare än under kvällarna vissa tider var fallet, då allt annat öfverröstades af deras musik, och sömnen i deras närhet knappt var möjlig.

Tidigt på morgonen aflästes temperatur och vindriktning, och Sandberg gick ut på sin rond bland utsatta fällor, hvarefter dagens egentliga arbete tog sin början.

Med tredje veckan af augusti hade sju veckor förflutit, sedan vi anlände till Kibonoto. För entomologen hade denna tid varit en källa till ständig oro, då knappt en enda morgon varit klar och regnet nästan dagligen dragit fram genom luften, åtminstone på morgnarna. Blott mot middagen kunde molnen skingra sig och solen lysa fram. Hade tiden sålunda för de solälskande insekterna dittills varit ogynnsam, hade öfriga samlingar förökat sig så mycket mer; och en blick på den vid denna tid tagna bilden från torkställningarna vid stationen (sid. 138) torde visa, att tiden ej spårlöst försvunnit.

Hydda i Kibonoto kulturzon.

Kilimandjaro och dess befolkning.

Bland Afrikas alla berg har intet vunnit en sådan ryktbarhet som Kilimandjaro. Med jubel firades år 1889 öfver hela Tyskland den första och, såvidt bekant, hittills enda bestigningen af dess högsta spets, genom prof. Hans Meyer, och de många epitet, hvarmed det blifvit utsmyckadt: »snöjätten under ekvatorn», »das grösste Wunder des tropischen Afrika», »the monarch of African mountains», »l'Himalaya de l'Afrique» visa å andra sidan dess märkliga karaktär och den plats, det intager bland sina samhöriga.

På afstånd, från stäppen, ter sig emellertid Kilimandjaro i sin helhet ej så storslaget, då dess stora basyta ger det ett rätt flackt utseende, och dess öfre, mest imponerande delar med den väldiga, snöhöljda kupolen ofta långa tider äro skymda af moln. Ett mäktigt intryck af dess majestätiska karaktär får man först i närheten af dess gletschrar och snöfält, på samma sätt som t. ex. Niagarafallen först betraktade på närmare håll visa sig i sin fulla storslagenhet.

Vår kännedom om Kilimandjaro går ej långt tillbaka i tiden, ty först 1848 blef det för europeerna bekant genom den tyske missionären Johann Rebmann, som från Mombasa denna väg drog fram till det inre af Afrika. Till sin natur en vulkanisk kägla, som från den omgifvande massaistäppen reser sig upp till en höjd af 6,010 meter öfver hafvet, — en höjd hvarom vi få en närmare föreställning, då vi erinra oss, att vårt lands högsta berg (Kebnekaisse) blott uppnår 2,136 m. — betäcker det med sin basyta omkring 5,000 kv.-km., sålunda motsvarande ungefär Vänerns areal. Dess spets, Kibo, har i midten en omkring 200 meter djup krater. Denna vulkan uppstod under tertiärperioden, hvarvid den af granit och gneis bestående jordskorpan sprängdes af frambrytande eruptiva massor. Kilimandjaro är emellertid ingalunda något enstaka vulkaniskt berg i Ostafrika; tvärtom vimlar det där fullkomligt af sådana.

Ett af de största af dessa är det på något mer än en dagsmarsch från Kilimandjaro belägna Meru, med en höjd af 4,630 meter, sålunda redan detta betydligt högre än Västafrikas vulkanjätte, Kamerunberget, som hittills ansetts nästan som utslocknad, men 1909 genom ett häftigt utbrott å nordvästra sidan, åtföljdt af häftig jordbäfning, som skadade guvernementsbyggnaden och tvang invånarna till hastig flykt öfver till Duala, visat sig ännu äga inre lefvande kraft.

Då det kan vara af intresse att få en öfverblick öfver Afrikas mest betydande berg, vill jag här anföra äfven dem som i höjd ligga mellan Ost- och Västafrikas jättar, Kilimandjaro och Kamerunberget. De äro: Kilimandjaro (6,010 m.), Kenia i brittiska Ostafrika (5,520), Runsoro eller Ruvensori norr om Albert Edwardsjön (5,125), Meru (4,630), Karissimbi (4,500) söder om Albert Edwardsjön, närmare Kivusjön, Mikeno (4,434), Muhavura (4,117) och Kamerunberget (4,075) m.

Det ligger i sakens natur, att ett berg, som från den heta stäppen nästan midt under ekvatorn reser sig upp till den eviga snöns och isens råmärken på olika höjder med dessas varierande temperatur, fuktighet och nederbörd, skall hafva att uppvisa en del i hastig följd skiftande vegetationsbilder och i samband härmed stående växlingar i djurvärlden, hvilken är beroende af och förändras med växtvärlden. Så är också här förhållandet, och vi kunna urskilja fem sådana olika zoner, nämligen stäppen, kulturzonen, regnskogen eller gördelskogen, bergsängarna samt isregionen. Dessutom talar man botaniskt äfven om en blandskog, en öfvergångzon mellan stäpp och kulturzon men eljest utan större märklighet, samt om en lafregion, bergsängarnas öfversta delar, där den högre floran, fanerogamerna, helt eller till största delen försvunnit och endast de stenar och klippor beklädande lafvarna utgöra dess representanter. Blandskogen saknas ofta, då stäppen stiger upp ända mot kulturzonen. I biologiskt hänseende spelar den öfversta regionen, isregionen med sina gletsch-

Dschaggaflickor från Kibonoto.

rar och snöfält, naturligtvis den minsta rollen, ehuru äfven här vid 5,500 meters höjd ett par representanter för djurvärlden kunde konstateras, nämligen en spindelart och en collembol eller snöloppa (Mesira annulicornis), hvilka senare insekter äfven hos oss ej sky lägre temperatur och stundom anträffas på snöfälten.

Det folk, som, fördeladt på 38 landskap eller småstater, till ett antal af omkring 80,000 bebor Kilimandjaros östra, södra och västra sidor från

Kilimandjaro från norr med dess båda spetsar Kibo (6,010 m.) och Mavenzi (5,360 m.) samt mellanliggande öfver 4,000 m. höga sadelplatå.

Kibonoto (Kibongoto) eller Schira (Sira) i väster till Gasseni (Kimangelia) och Useri i nordost, kallas med ett gemensamt namn vadschagga (vadjagga). Norra delen af berget, som saknar den fruktbara kulturzonen och till större delen äfven floder, är obebodd. Ehuru uppkomna genom sammansmältning af flera invandrade stammar, utgöra vadschagga nu ett tämligen enhetligt folk, om ock en del olikheter i språk, seder och bruk, i hyddornas utseende o. s. v. förefinnas, mest framträdande vid jämförelse mellan den längst i öster och längst i väster boende befolkningen. Att de sålunda ursprungligen något skilda folken allt mer sammansmält, beror i första hand därpå, att de slagit sig ned inom ett så isoleradt och jäm-

Flickor från Schira.
Bakre raden från vänster till höger på bilden: Mamäe, Nkakasa, Mangve, Maisakva, Koko, Makyanri. Främre raden: Mamungu, Manka, Makuboko, Navari.

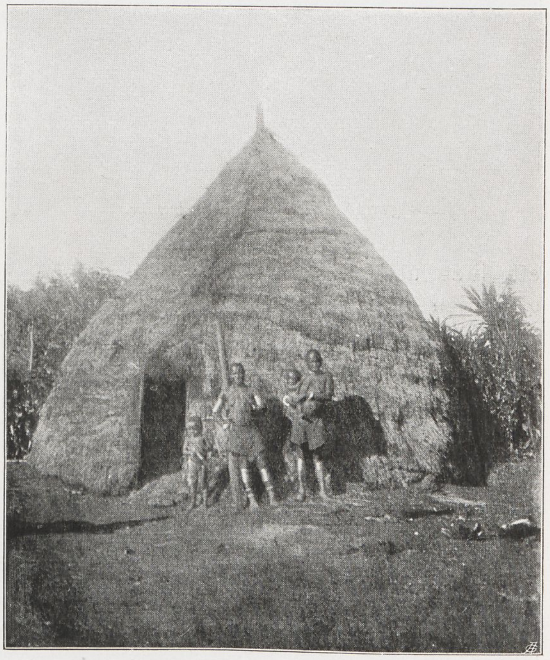
förelsevis litet område, där de med eller mot sin vilja förr eller senare måst komma i beröring med hvarandra, en beröring som emellertid oftast varit af fientlig art. De mellan stammarna utbrytande krigen, som medfört bortröfvande af barn och kvinnor, hafva vidare kommit befolkningen att sammansmälta till en enhetlig ras, i det att fångar kommit att föras än till den ena, än till den andra sidan af berget, beroende på hvem som i de olika krigen hemfört segern. Dschaggafolket — i suahilispråket betyder grundordet landet, prefixet va folket, som bebor detsamma,

Dschaggaman från Kibonoto.

ki detta folks språk, således: dschagga är här landet, vadschagga betyder dschaggafolket, kidschagga dschaggaspråket — är bantunegrer och tillhör alltså den stora särskildt i språkligt hänseende besläktade folkstam, som jämte hottentotter och buschmän i sydväst och en del somali- och massaifolk i nordost utgör nästan hela den gamla befolkningen i Afrika söder om ekvatorn och stundom, såsom dualafolket i n. v., äfven utbreder sig något (omkring 5°) norr om densamma. Men vadschagga är ofta icke af ren bantutyp, utan som gränsfolk uppblandadt med från norr framträngande och kring dem nu boende massaier, hvilka enligt vissa forskares åsikt äro ett hamitiskt folk, hvarför de äfven fått namnet bantuhamiter. Enligt en annan åsikt äro massaierna af semitiskt ursprung. Vadschaggas utseende växlar också i rätt hög grad, beroende på, huru mycket af det ena eller andra folkets blod de föra i sina ådror.

Själfva betrakta sig bergets invånare just ej såsom ett enhetligt folk och beteckna sig ej med något gemensamt namn, ehuru de genom senare tiders förbindelser med kustfolket förstå, att suahilinamnet vadschagga gäller dem alla. Själfva kalla de sig efter det landskap, de på berget bebo. Det ursprungliga namnet för dschaggalandet synes enligt Widenmann, som närmare studerat detta folk, vara Kirima (eller Kilima, l och r förväxlas i bantudialekter alltid), som betyder berg, och om än dschaggafolket ej självt begagnar detta ord, användes det dock af närboende stammar, liksom beteckningen vakirima, d. v. s. helt enkelt »bergsfolket», af dessa är en beteckning på vadschagga. Dschaggafolket bor ej såsom Västafrikas negrer i slutna byar, utan deras hyddor äro spridda inom kulturzonen, enstaka eller gruppvis. I Kibonoto bor hvarje familj för sig midt bland de täta banansånden i sin ofta af en tät lefvande palissad af dracæna-träd omgifna farm. Längre upp på berget, där bananerna ej

Vadschaggahydda i de östliga landskapen (Gasseni).

trifvas, men däremot bönor och hirs ännu odlas, ligga de spridda bland hirs- och bönfälten. Genom en smal öppning i den lefvande palissaden af de tättstående, omkring en till tre meter höga, vid basen till ett par tum tjocka stammarna stå de olika inhägnaderna i förbindelse med hvarandra. Mellan grupper af sådana inhägnader, motsvarande kvarteren i en stad, löpa smala, af dracænapalissader begränsade, buktande vägar, hvilka åter utmynna i större hufvudvägar. Hyddorna, som i de västra delarna af berget äro låga, ostkupformiga och täckta af bananblad, blifva åt de östra landskapen högre, stundom af betydande storlek, och täckta med halm. På Meru äro hyddorna bland vadschagga af samma låga typ som i Kilimandjaros västra delar, täckta med bananblad och framtill försedda med en af ett litet utskjutande tak skyddad ingång, genom hvilken röken från eldstaden i hyddan utsläppes. Inuti äro hyddorna genom spjälgaller indelade i en främre del med sofplatser och en bakre, större, för getter och får och äfven kor, som om nätterna, och stundom äfven eljest, där hållas instängda. Hvarje hustru har sin hydda, och då en mans rikedom framgår af det antal hustrur, han äger, utgår skatten, som vid denna tid utgjorde 3 rupies eller omkring 4 kronor, per hydda, den s. k. hyddskatten.

En grupp af mina dschaggamän.

Utom sina stora bananplanteringar, som nästan oafbrutet sträcka sig genom hela kulturzonen, hafva vadschagga äfven väl skötta odlingar af bönor (Phaseolus vulgaris var. nanus *L*, ett slags bruna bönor, Dolichos lablab *L*, Vigna sinensis, och den till ett par meter höga, nästan trädliknande Cajanus indicus), hirs (Eleusine coracana), hvaraf deras rusdryck »tembo», ett slags surt, grumligt, ej vidare välsmakande dricka, beredes, vidare sötpotatis eller batater, yams, taro, majs och tobak.

Särskild ryktbarhet har dschaggafolket fått genom det utmärkta bevattningssystem, som genomgår nästan hela kulturzonen, och som långa

Skörd af eleusine-hirs i nedre kulturzonen.

sträckor leder vattnet från bergets högre delar ned genom kulturzonen, hvilken däraf ständigt är rikt bevattnad och därför lämnar utmärkta skördar. Under det att kvinnorna förrätta det mesta arbetet i farmerna, är det männen som utfört bevattningssystemet.

Ehuru vadschaggas verktyg oftast äro af enklaste slag, står dock smidet hos dem mycket högt. Praktfulla äro de långa spjut, som, oftast tillverkade af vadschagga, sedan köpas af massaierna och gå under namnet

Vadschagga spelande Kitŏtŏ.
Spelas med kulor, som flyttas mellan de olika rummen.

massaispjut. I klädedräkt, uppsättning af håret liksom ofta i smycken hafva vadschagga mycket efterhärmat sina fiender massaierna, hvilka genom sin dristighet, sin kraft och sina djärfva röfvartåg i hög grad imponerat på det åkerbrukande bergsfolket, som därför också kallats »massaiapor».

Ett mycket i ögonen fallande drag hos vadschagga är deras stora opålitlighet, och enhvar, som under vistelsen i dessa trakter kommer i beroende af dess hjälp, vare sig under marscher eller eljest, får snart erfara detta utpräglade karaktärslyte samt de många svårigheter och obehag, det medför. Hvad som under en sådan färd som denna ofta satte

tålamodet på hårda prof, och som fordrade ständigt stålsatta nerver, voro de dschaggamän, som under marscher, exkursioner och jakter medtogos som bärare.

Liknöjda som de äro till sin natur, kunna de tillfälligtvis visa intresse, t. ex. vid jakter efter större djur, då kött af det fällda väntar dem. Men gå med dem dagligen på undersökningar, som de icke förstå, haf dem t. ex. som medhjälpare vid sökandet efter mindre djur, som de förakta, då de helt naturligt ej fatta deras värde, och man får hvarje ögonblick spänna sin viljekraft för att sporra dem till de små ansträngningar, de öfver hufvud taget i sådana fall äro mäktiga. Gäller det endast att bära bördor, och därtill ej för tunga sådana, gå de emellertid, då de väl kommit i gång, rätt villigt. Före min ankomst till berget hade de, åtminstone inom dess västra delar, ej varit lätta att förmå ens till att bära bördor. Genom att under ett helt år följa mig på jakter och marscher hade de emellertid mot slutet blifvit allt mer villiga därtill, något hvarför tyskarna sade sig vara mig mycket tacksamma. En och annan boy kan äfven vara snäll, blott man ej genom malplacerad vänlighet skämmer bort de goda anlagen. Af vikt är att aldrig låta dem förstå, att de äro oumbärliga, då de strax blifva pockande och lata, och bäst är att så litet som möjligt orda om eller låta dem inbilla sig vikten af deras egen person, utan kort och bestämdt utdela befallningarna, i allmänhet behandla dem snarare strängt än för vänligt, men å andra sidan själf alltid infria gifna löften. All hårdhet och framför allt hvarje drag af orättvisa måste däremot bannlysas. Misstänksamma mot främlingar, närma de sig dessa först med en viss försiktighet och bakslughet, aldrig öppet och ärligt; och om äfven närmare bekantskap kommer dem att bortlägga den förra, bibehålla de dock alltjämt den djupt i deras natur rotade bakslugheten och opålitligheten.

De första stäppjakterna.

Blygrå och tunga hängde molnen öfver berget, då jag den tolfte juli på morgonen ordnade för en första jaktfärd till stäpperna mellan Kilimandjaro och Meru norrut, i floden Ngare nairobis närhet. Nedhukade, med det tunna skörtet svept kring kroppen ända upp till hakan sutto bärarna i den duskiga, kalla morgonluften väntande vid köket, där en sparsam eld flammade, vid hvilken kockpojkarna värmde tevattnet för den lätta, hastigt inmundigade frukosten. Men om naturen äfven visade sig kall och dyster, löpte dock blodet hastigt i ådrorna vid tanken på att snart för första gången få beträda de rika jaktmarker, hvarom tankarna så länge rört sig, se alla dessa hjordar af storvildt, som de svartas skildringar i all sin enkelhet (nyombo, na suara, na kongoni, na punda milia, mingi sana, bvana! — gnus och gaseller och koantiloper och zebror, i hela massor, herre!) dock så vältaligt ställt för min fantasi, om jag än innerst knappt vågade hoppas att själf få se alla dessa märkliga, kanske af de svarta öfverdrifna jaktbilder.

Så var tiden inne för uppbrottet, tältet slås ihop, lasterna fördelas, och utan höftkläde, blott med ett öfver ena axeln knutet och fritt nedhängande tygstycke, som från andra sidan lämnade hela kroppen naken, sandaler på fötterna och en stor bunt bananer på hufvudet träder vägvisaren i spetsen för karavanen, som sätter sig i marsch längs bergets sluttande sidor genom vadschaggas välvårdade bönplanteringar ned mot stäppen. Med solhjälmen för slättlandets möjligen redan nu heta sol, patroner, fågelbössa, den till skydd mot regn i en duk inlindade kameran och på axeln en regnkappa följer tolken strax efter. En kraftig vanyamvesi bär en tung bleckkoffert med dess dyrbara innehåll, under det att Tanganjika fått de båda kulgevären, mausern och winchestern, på sin lott.

Öfver Sanyafloden, i hvars närhet grupper af mötande massaikvinnor hälsade oss med sina höga jambo-rop, gick färden utåt stäppen genom allt glesare träd- och buskstäpp. Stigen buktade sig fram genom det knähöga gräset öfver den svartgrå, ej som i kulturzonen röda marken. Ibland blef terrängen tätare, akacior med utbredda, stundom flata kronor visade sig här och hvar, menthaluktande, af högt gräs omgifna buskar, brandgula höga compositéer, blåvioletta, i kvastar sittande andra compositéer med flera för dessa trakter karaktäristiska växter visade sig öfver allt. Här och hvar uppsköt ett kandelaberträd med sina bladlösa, stela, fyrkantiga grenar, hvilkas toppskott denna tid utmed ränderna buro rader af gula blommor. Snart började regnet falla, tunga blygrå moln drefvo fram öfver oss, en kall vind svepte fram och jaktrocken, som egentligen medförts för bergets högsta delar, visade sig äfven på denna, tusen meter högt öfver hafvet liggande stäpp-platå vara ej blott lämplig utan rent af oumbärlig. Allt öppnare blef terrängen, träden blefvo sparsammare, äfven de spridda buskagen försvinna, och en öde grässtäpp utbreder sig framför oss, begränsande nästan hela synfältet åt norr, där i fjärran en del kullar, liknande Uppsala högar, och äfven dessa ända till toppen beväxta med gulnande gräs, reste sig. De under den ännu ej tilländagångna regntiden ur molnen nedstörtande regnmassorna, som på stäppen saknade aflopp, om de ej här och hvar som tillfälliga bäckar banade sig väg ned till floderna, hade stundom bildat sumpar och kärr, af hvilka många funnos kvar till långt in i torrtiden och till och med äfven under denna voro vattenförande. Vägen gick nu i rakt nordlig riktning, vidsträckta gula gräshaf utbredde sig där uppåt bergets sakta sluttande sidor, på afstånd liknande stora sandfält och upptill begränsade af skogspartier med här och hvar framlysande gula fläckar af mindre gräsfält, under det att hela den öfre delen af berget insveptes i gråblå moln. På skilda håll höjde sig på afstånd tjocka rökmoln från de af massaierna antända gräsfälten, och svarta fläckar bland de gula vidderna visade, hvar elden härjande gått fram för ny spirande grönska till de betande hjordarna. Men icke ett djur syntes

11—100395. Sjöstedt, Bland storvilt i Ostafrika.

På sluttningen af Kilimandjaro ned mot stäppen fanns vid Kibonoto, innan massaierna fördrefvos från bergets närhet, en marknadsplats, där massaier och vadschagga på morgonen möttes för utbyte af handelsvaror.

till mer än några svalor (Hirundo griseopyga), grässångare (Cisticola rufopileata) och svartbröstade, hvitstrupiga stenskvättor (Saxicola pileata), som sutto på de spridda termitstackarna eller på toppen af små risiga buskliknande örter.

Plötsligt stannar vägvisaren och pekar med handen framåt stäppen, där på långt afstånd de första grantgasellerna visade sig, och snart ljuder ropet »Suara, suara!» genom leden. Grantgasellen hör särskildt genom sina praktfulla horn till stäppens vackraste djur. Genom sin ofvan sandgula, åt si-

En fälld pallahantilop.

dorna ofta af ett mörkskuggadt band begränsade färg försvinner den i viss belysning på ett märkligt sätt mot den ofta gulaktiga stäppen, och blott med kikaren kunde de betande djuren närmare urskiljas. Denna dag sågo vi hjord på hjord, flock på flock, inalles många hundra djur. Men de voro rätt försiktiga, och då på stäppen, där de höllo till, ej den minsta lilla buske gaf skydd, var det i början ej lätt att fälla dem. Några stora mörka föremål vid en af kullarna fäste snart vår uppmärksamhet, där vi utan afbrott fortsatte tåget utåt de i norr utbredda grässtäpperna för att uppnå den för lägerplatsen bestämda floden Ngare nairobi. Med kikare urskiljer jag snart tio stycken strutsar, hvilka vid vårt annalkande

samlade i frontlinje spatserade framåt för att sedan i gåsmarsch vika af åt väster, bort mot Meru. Men vi nalkades allt mer de egentliga jaktmarkerna, där inom kort ett trettiotal zebror och väl ett hundratal gnuer ute på stäppen visade sig, bildande en stor, hopträngd skara. Men stäppens stora djur äro ytterst hårdskjutna, flera winchesterkulor, som hörbart träffade sitt mål, syntes icke ha gjort någon verkan, och om ock sedermera ett par gnuer skilde sig från de öfriga, stannade icke en enda på platsen. Det var med helt nedslagna känslor, jag efter den så misslyckade första jakten fortsatte marschen mot Ngare nairobi, en frisk, från berget kommande bäck eller liten flod med klart, kallt vatten (Ngare = flod; nairobi = kall, således »den kalla floden»), som på eftermiddagen uppnåddes.

Medan de öfriga slogo upp lägret, begaf jag mig med några män ut på rekognoscering; de svarta, som spridt sig åt flera håll, rapporterade snart, att en flock antiloper stod bakom en kulle, och efter en kort marsch öfver den brända, här och hvar med buskager och spridda akacior beväxta torra marken stodo vi vid kullen ej långt från de med rest hufvud och spetsade öron spejande djuren. Det var pallahantiloper (Æpyceros melampus suara), nästan af dofhjortens storlek med vackert isabellgul öfversida, hvit undersida, svarta band kring den hvita bakfläcken och hos hanen ståtliga, lyrformiga horn. Men äfven dessa djur äro hårdskjutna, och med en kula genom bröstet störtade den påskjutna antilopen snabbt bort bland buskarna; och det var endast genom Amesis säkra öga och skarpa uppspåringsförmåga, där han som en hund följde de spridda blodstänken på gräs och bladverk, som den sedermera oförmodadt anträffades bland en grupp akaciebuskar.

Med förenade krafter bars den vackra antilopen till lägret, där prepareringen strax påbörjades. Huden afdrogs, rengjordes och ingneds med alun, hvarefter de kring eldarna samlade bärarna fingo frossa af steken, som snart i fräsande stycken satt uppträdd på en mängd i marken öfver lågorna nedstuckna pinnar.

Själf satt jag på kvällen ensam i mitt tält, där blodtörstiga moskiter förbittrade tillvaron. Den vid bordskifvan fastsmälta ljusbitens låga fladdrade i luftdraget, luften var kylig, och andedräkten stod som hvita tunna moln genom munnen. Utanför hördes sorlet från den forsande Ngare nairobi, stim och sorl vid eldarna ljödo ur buskagen, och äfven enstaka syrsor läto, trots kylan, sitt gnisslande läte tona i kvällen.

Darrande af den kalla morgonluften lämnade jag vid första ljusningen bädden, pådrog de af fukt och köld föga behagliga khakikläderna, det sämsta tyg jag öfver hufvud taget pröfvat, och rustade mig för dagens jakt. Snart bröt solen fram ur molnen, en frisk bris spelade genom trädkronorna, som bekransade den ljudligt framporlande klara bergströmmen, och det hela påminde om en blåsig och kall sommarmorgon hos oss. En kopp te och ett stycke ost var snart förtärdt, och åtföljd af Amesi och en

kraftig vanyamvesi tågade jag därpå ut ur lägret uppför den flacka, med gräs och spridda akacior beväxta kulle, där antiloperna förra aftonen visat sig. Stora fläckar voro här afbrända, och midt i detta svedjeland stod en stor flock pärlhöns (Numida Reichenowi) med uppsträckta halsar. För obetydliga för dagens jakt, fingo de emellertid vara i fred, hvarefter de löpande rusade i väg genom sot och gräs nedåt sluttningen, där de under kackel och skrik lyfte för att efter en kort flykt åter slå ned i det glesa gräset. En liten stäpphare, en af de få djurarter som jag observerade under färden utan att kunna hemföra, flydde med yrande fart, upprörande sot och damm till ett riktigt moln.

Men vi fortsatte vår vandring nedför kullens andra sida och inkommo i en gles buskmark, där större och mindre vulkaniska stenar och block lågo spridda öfverallt på marken mellan uppskjutande högre gräs, hvilket i hög grad försvårade framträngandet. Än trampade man ned i någon grop, än slogo fötterna emot de bland gräset dolda stenarna, så att man var nära att störta framstupa. Äfven vid Meru fanns på sina ställen sådan terräng, hvilken var en af de mest tröttande jag påträffat i naturen.

Så småningom började solen att lysa upp, molnen hade till stor del försvunnit, och temperaturen blef varmare. Framför oss utbredde sig den gula stäppen som ett stort gräshaf, här och hvar med partier af glest strödda små täta, vresiga och torniga akacior. Plötsligt föllo blickarna på några midt på stäppen betande antiloper, och länge betraktade jag med kikare de vackra djuren, några hartebeestar och en del grantgaseller, utan att först kunna besluta mig för den långa vägen dit, då jag antagligen efter den långa marschen slutligen blott skulle få se dem fly bort, just som jag kommit i deras närhet. Icke en sten, icke en buske fanns som skydd, blott en liten vresig dvärglik akacia sågs bort åt dem bland gräset. Men ett försök måste göras, och med en känsla, att något resultat dock icke var att vänta, började jag närma mig de lugnt betande djuren. Efter en liten stunds tröttande marsch i djupt nedhukad ställning var den lilla busklika akacian uppnådd, och bortom denna var endast gräs. Ännu var skotthållet mycket för långt, och än en gång höll jag på att uppgifva det allt tröttsammare krypandet i det fotshöga gräset. Dock äfven nu var min tvekan snart öfvervunnen, och framträngandet fortsattes.

Det vid roten styfva gräset skar djupt in i händerna, kring hvilka ett par näsdukar till skydd blifvit lindade, knäna blefvo, som om jag krupit fram i en nyslagen rågåker, allt ömmare af ständiga styng från det hårda gräset, flisor af vulkaniska stenar inträngde i huden, och blodet sipprade fram från de rödflammiga knäskålarna. Solen blef allt hetare, den plågande stäpptörsten infann sig, och tungan nästan fastnade i munnen. Steg för steg gick det framåt, men ofta var jag färdig att skrika högt af smärta. Så har jag nått gränsen äfven för det något högre gräset, utanför detta var

det ofta blott låga tufvor, och hufvudet höjes sakta för att taga en öfverblick af taflan. Med lyssnande hufvuden stodo alla gasellerna i frontlinje, under det att koantiloperna, i storlek ej så synnerligen mindre än vår kronhjort, gingo spridda bland gräset, afteckande sin egendomliga profil mot himlen. Sakta höjes winchestern, ett skott ljuder öfver stäppen, och gasellerna galoppera i rad bort, följda af koantiloperna, som dock snart stannade. Med en känsla af besvikenhet kastade jag ut den gamla hylsan och stoppade in en ny patron. Redan efter några hundra fot hade emellertid den påskjutna koantilopen stannat, och Amesi tecknade, att den var sårad. En ny kula syntes ej göra någon verkan, ehuru den, som det visade sig, liksom den första gått rakt igenom kroppen. Nu riktades skotten på de andra två, som märkvärdigt nog stodo kvar, osäkra som de tycktes vara, hvarifrån faran egentligen kom. Efter tre skott, hvilka alla togo, sjönk den ena till marken, den första fick åter en kula och störtade äfven ned bland gräset, under det att den tredje svårt sårad af en mauserkula först rörde sig framåt för att snart nedsjunka för ett nytt skott. Hastigt sprungo vi upp och ilade fram genom det åter något högre gräset, där djuren lågo spridda, förrådande sina platser genom sina ur gräset uppskjutande horn.

Men trodde vi, att jakten härmed var slut, fingo vi snart inse vårt misstag. Vid vårt närmande reste den ena antilopen hufvudet och såg sig omkring men sjönk strax tillbaka för en mauserkula. Knappast hördes skottet, förr än den andra reste sig ett stycke därifrån för att dock på samma sätt stäfjas i sin flykt. Åtföljd af ett par tillskyndande vadschagga, som från lägret på afstånd följt efter, gick jag bort mot den tredje, hvars horn uppsköto ur gräset. Men i ett nu var han uppe och försvann i skarp traf bortåt stäppen, följd af de båda snabbfotade vadschagga, som snart återkommo och meddelade, att de spårat honom, där han lagt sig i gräset. Åter var jag i hans närhet, åter stucko hornen upp bland stråna förrådande hans plats, då han på en gång blixtsnabbt var på benen, följd af en mauserkula, som inträngde genom bakhufvudet och kom honom att som träffad af blixten på en gång störta till marken. Det är icke utan skäl dessa antiloper kallas hartebeestar, och många, kanske de flesta, af sådana påskjutna djur gå genom sin sega motståndskraft förlorade för jägaren.

Det hade emellertid visat sig, att vi här hade de bästa jaktmarkerna, hvarför bud sändes till lägret, att det skulle flyttas till sidan af den i vår närhet flytande stömmen, samma Ngare nairobi, vid dess nedre lopp. Härpå började djurens preparering, sedan nödiga mått i olika riktningar tagits för kommande montering. Omsorgsfullt hoprullade, med utätvänd köttsida till skydd mot hårens afslitning af de omgifvande tågen, sändes hudarna därpå med några man till Kibonoto, där Sandberg öfvertog deras närmare rengöring och konservering.

Efter fortsatt marsch öfver de gula grässtäpperna, där ett fyrtiotal zebror, några strutsar och hartebeestar samt talrika grantgaseller under dagens lopp vid olika tillfällen visade sig utan att på de öppna vidderna kunna fås inom skotthåll, återvände jag med värkande ben och höfter till det vid den rätt höga stranden i skydd af öfverhängande trädkronor uppförda tältet, där en kopp te och en smula mat snart återställde de af de ifriga marscherna starkt anlitade krafterna.

De båda vadschagga vid den uppspårade koantilopen.

Ännu hade hvarken zebra eller gnu kunnat fällas, och äfven följande dag blef i detta hänseende tålamodspröfvande. Spåraren hade redan tidigt inrapporterat, att en zebrahjord stod på, som det visade sig, knappt en halftimmes afstånd från lägret ute på den öppna grässtäppen, och följande en från strömmen ledande smal massaistig, genomvandrade vi den öppna terrängen med dess spridda akacior och talrika, af gräset dolda gropar efter de här allmänna jordsvinen (Orycteropus) och fingo den af omkring ett fyrtiotal djur bestående hjorden i sikte. Öde låg landet framför oss, icke ens en akaciebuske erbjöd det minsta skydd, och efter varsamt när-

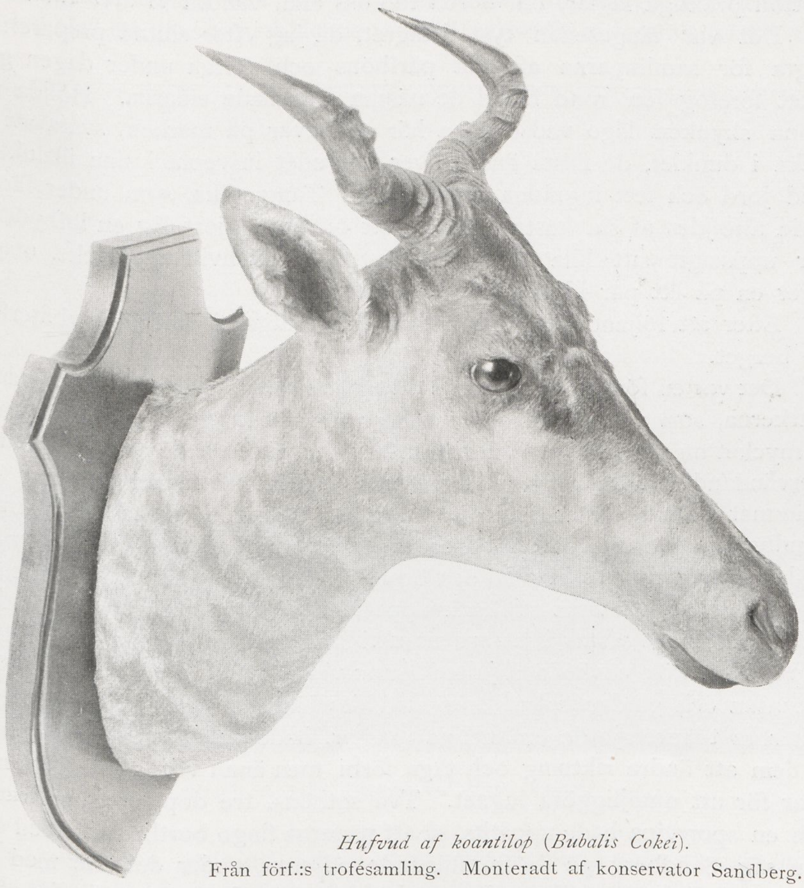
mande i det korta och vid roten hårda gräset hade jag kommit på kanske 6'—800 fot, då plötsligt hela flocken kastade om och ilade bort i traf. Äfven de tre gnuhjordar, som efter hvarandra visade sig, voro i dag skygga. Med svängande svansar rusade djuren galopperande bort för att plötsligt stanna och kasta om, visande sina buffelfysionomier, åter vända och i en lång rad, som i solen tycktes bilda ett enda isgrått band, försvinna bortåt synkretsen, där de samlade sig som mörka massor. En präktig tjur hade emellertid skilt sig från de öfriga och galopperade ensam bort åt ett annat håll. På den riktades nu hela vår uppmärksamhet. Flera gånger voro vi honom rätt nära, där han stod vänd rakt mot oss, men alltid sprängde han bort, då vi ännu voro utom skotthåll, tills han slutligen förenade sig med de öfriga. Så småningom hade vi gnuhjorden åter inom ej allt för långt håll, hela hopen gjorde front, de flesta djuren med hufvudet riktadt rakt åt oss, under att det en och annan oroligt gick omkring piskande sidorna med svansen eller vände sig åt sidan och visade sin karaktäristiska, framtill höga profil, som skarpt aftecknade sig mot den gula grässtäppen. Det är för jägaren en i hög grad nedslående känsla att hafva sådant vackert villebråd för ögonen och gång på gång se det försvinna, då man närmar sig. Marschen genom gräset tröttar mer än eljest, den torra luften kommer tungan att klibba fast vid gommen, och törsten bränner plågande, höfter och ben värka, och stegen blifva allt långsammare.

Uttröttad ända till kväljningar, återkom jag på eftermiddagen till lägret och kastade mig handlöst på tältbädden, där jag snart försjönk i ett par timmars stärkande sömn.

Solen lyste ännu klart, då jag vaknade och med ett språng var från bädden. De svarta sutto lägrade kring eldarna, där en aptitretande doft spreds från fräsande köttstycken, från hvilka de blott motvilligt ville skiljas för ännu en jakt före solnedgången. Att företaga någon längre marsch var naturligtvis i dag ej möjligt, hvarför endast fågelbössan medtogs under vandringen genom det brända gräset bort till en närliggande, med några spridda akacior beväxt backsluttning, där möjligen några stäppfåglar kunde hålla till. Ett par gamar, som lockade af slakten slagit sig ned i ett vid stranden stående träd, lyfte vid vårt närmande och kretsade bort öfver stäppen.

Länge behöfde vi icke söka för att finna något jaktbart. En rörelse borta på ett af massaiernas eldar afbrändt ställe kom mig att närmare med blicken undersöka den svarta ytan, ett upprepadt »kanga!» hördes från de svarta, och i ett nu upptäcker jag en flock af med sträckta halsar orörligt stående pärlhöns, som föga afbröto mot den mörka omgifningen. Men det var icke blott denna flock, ty flera sådana stodo på andra håll i närheten, och då fåglarna under bedöfvande skrik slutligen flögo upp, syntes de

vara väl 50—70 stycken. Under bullrande vingslag foro de skrikande fram ett stycke för att på kupiga sträckta vingar, med framsträckt hals, åter slå ned bland gräset i sluttningen blott ett par skotthåll från den plats, där de första skotten föllo. Åtföljd af de svarta gick jag ut på den sotbrända, här och hvar med risiga brända buskliknande örter beväxta

Hufvud af koantilop (*Bubalis Cokei*).
Från förf.:s trofésamling. Monteradt af konservator Sandberg.

marken för att upphämta ett par bland sotet flaxande fåglar, där ytterligare fyra visade sig ha fallit för skotten. Lifligt beklagade jag nu att icke hafva medfört en fågelhund för denna i hög grad roande jakt, den yppersta, som finnes i dessa trakter, då det gäller fågelvärlden. Här och hvar lyfte de präktiga fåglarna med dånande vingslag ur gräset, erbjudande de vackraste skott, och föllo vid dessa med duns i marken, hvarpå de öfriga efter en kort flykt åter sänkte sig i gräset eller på de svartbrända fläckarna,

där de ofta i täta klungor löpte fram med sträckta halsar. Stundom slår hela svärmen upp i något träd, en akacia eller dylikt, där deras genomträngande skrik, ett upprepadt kă-kă-kă-kā, kā, kā, stundom utdraget till k-ā-ā-ā-ā, i korus skär genom luften. Här och hvar lyfte en ny flock eller några stycken af de spridda fåglarna som sprängda rapphönskullar, lugnt föll den ena efter den andra vid skotten ned genom luften, och lastade med tretton präktiga fåglar, full börda för oss alla, vandra vi åter till tältet.

Det var längesedan tyst i lägret, då jag efter slutad preparering af några för samlingarna afsedda pärlhöns och öfriga under dagen gjorda skott företog en rond bland de nästan slocknade eldarna. Höljda i sina tunna skynken lågo vadschagga här och hvar på marken, svåra att upptäcka i dunklet, de flesta ända öfver hufvudet insvepta i sina illaluktande, med jord och fett ingnidna tygstycken. Tanganjika, som under färderna alltid åtföljdes af sin hustru, hade i ett buskage gjort sig en löfhydda och där uppslagit sitt lilla tält, som bestod af ett hvitt tygstycke, utspändt öfver en på ett par klykor hvilande käpp.

Efter att följande dag hafva fällt en grantgasell anträdde vi återfärden till berget.

Det var en första orienterande öfverblick öfver delar af de blifvande jaktmarkerna, som visserligen denna gång varit rätt karga, men sedermera voro så mycket mer frikostiga i sin tribut. Under jakten hade med från stationen återvändande vadschagga underrättelse ingått, att vandringsmyror öfversvämmat stationen med dess till torkning uthängda hudar och skinn, och Sandberg hade midt i natten vaknat öfverhöljd af de vidriga djuren, som redan krälade öfver ansiktet, i mun och öron. Hela tygväggarna hade varit svarta af dem, så att på vissa ställen knappt annat än myror sågs. Själf hade han ej längre kunnat vistas inomhus utan tillbragt den regniga natten i det lilla öppna som kök använda skjulet. Ännu vid vår återkomst voro de ej borta, het aska och glödande kol, som ströddes längs de framtågande skarorna, och som tillintetgjorde oräkneliga massor, hade visserligen kommit en del af dem att ändra riktning och tåga förbi, men ännu voro tillräckligt många kvar för att omöjliggöra lugnet. Två sothöns, tre doppingar, en frankolin och en sporrvipa hade uppätits, så att resterna fingo bortkastas. Med dyster min såg Sandberg på de framtågande odjuren, under det han med tanke på det hemska uppvaknandet, då bädden var öfversvämmad af de ilskna skarorna, med eftertryck utbrast: »Nu vet jag, hvad vandringsmyror är!»

Den ständigt molnhöljda himlen, hvarur regnet synnerligast morgnar och förmiddagar oupphörligt duggade ned, verkade i hög grad nedtryckande, då inga exkursioner för undersökning, särskildt af insektvärlden, under sådana förhållanden kunde företagas. De mödosamt förvärfvade samlingarna af skinn och hudar torkade ej heller i den fuktiga luften.

Så småningom upptagande alla platser på golf, i tak och på väggar, hotade de att taga beslag på allt utrymme för oss själfva och för de i yttre afdelningen af stationen liggande svarta tjänarna.

Den 18 juli började det klarna. Molnen, som ännu voro samlade kring berget, hade förtunnats och delvis skingrats, hvilket lockade till en första mer ingående granskning af insektvärlden kring stationens öppna omgifning med dess buskar och rikt blommande halft manshöga örtvegetation. Men det blef ett ganska nedslående resultat; visserligen insamlades till fram

Återmarsch från jakterna vid Ngare nairobi.

mot eftermiddagen omkring 400 insekter, men de flesta voro små, då ingen värmande sol göt lif och rörlighet bland den lägre djurvärlden, och många arter förblefvo i sina gömställen. Allmännast voro honungsbin (Apis mellifica Adansoni), som rätt allmänt flögo omkring bland blommorna, svarta och röda rätt stora nyckelpigor sågos allmänt på bladen, under det att en hel massa microlepidoptera uppskrämdes i gräset, liksom sådana om aftnarna, lockade af ljuset, ständigt kommo inflygande i det af hvit väf omgifna rummet för att snart hamna i cyankaliiburkarna, som under arbetet ständigt stodo på skrifbordet, så snart lampan tändts. Det var en synnerligen präktig fångstbur,

vida öfverträffande en särskildt därför medförd apparat, som knappt lämnade det minsta utbyte. Gula parasitsteklar med vattenklara vingar (ophionider: Henicospilus angustatus) flögo äfven, lockade af ljuset, in i rummet och foro dansande mot den hvita väggduken, talrika ljusgula myror (Dorylus helvolus) öfversvämmade de efter prepareringsarbetena utkastade kropparna, hvilka därför måste föras ännu längre bort från stationen, enstaka fjärilar, såsom acræor o. a., fladdrade här och hvar utan att dock vidare kunna upplifva den ännu rätt dystra naturen. Desto rikare var fågelvärlden, och att odeladt hafva fått ägna sig åt denna skulle redan nu gifvit det bästa resultat.

I den råa luften kunde som nämndt de större preparerade djuren ej torka, och detta gällde äfven insekterna. Visserligen var en särskild torkugn för regntiden medförd, men som den till uppvärmning behöfliga spriten här var en dyrbar vara och det måste sparas på det medförda förrådet, löstes frågan på det enkla sätt, att ett fint ståltrådsgaller medels fyra från taket nedhängande ståltrådar fästes ett stycke öfver den på arbetsbordet stående lampan, hvarefter konvoluten med inneliggande insekter placerades på gallret, där de hela kvällarna sålunda uppvärmdes af den från lampan uppstigande värmen.

Den 21 juli blef åter för samlingarna en lyckodag. Redan på morgonen sken solen från nästan molnfri himmel, och med jubel hälsade vi dess lifvande strålar, det nedtryckta sinnet klarnade upp i kapp med naturen själf, och allt ordnades för att låta samlingarna få frossa i solbad, hvaraf de så mycket hade behof, för att ej allt på dem nedlagdt arbete skulle vara förgäfves. De af grenar och säckväf gjorda bårarna, som till sista plats, ofta i dubbla lager, voro täckta af fågelskinn, buros ut i solen, så äfven de på bräden efter vederbörlig beredning utspända hudarna och skinnen, och den nästan tropiska hetta, som hela denna förmiddag härskade, var nog att sluttorka äfven ett femtiotal fåglar, som, inrullade i papper, nedpackades i en större från Moschi erhållen låda.

Nu skulle äfven en mängd tagna fotografier framkallas, då vädret tillät torkning af filmen, något som hittills blott en enda gång varit fallet. Det var för öfrigt ej någon lätt procedur, då vattnet måste hämtas på rätt långt afstånd. För att få tillräckligt däraf för filmens sköljning fordrades hela små karavaner med svarta, som medförande flaskor, burkar och krukor marscherade fram och åter mellan stationen och den klara bäck, hvarur vattnet togs. Stundom hade de af oförsiktighet rört om vattnet, så att jordpartiklar medföljt, då alltsammans måste slås bort och nya mängder anskaffas.

Vår stations lifskraft visade sig äfven genom den utvidgning, den till det yttre erhöll. Som svampar växte den ena hyddan efter den andra upp i dess närhet: de från Tanga medförda vasuahili byggde sig borta vid skogsranden ett eget hus, och uppassarna, kocken och jägaren hade med

vadschaggas hjälp fått sig en välbyggd hydda med dörr och britsar till sofplatser, köket utgjordes af ett tak af bananblad, tre af lefvande dracænapalissader bestående väggar samt öppen framsida för rökens fria passage. Äfven en ugn för brödbakning hade Sandberg uppmurat, hvilken dock blef för tidsödande att elda upp, hvarför vi återgingo till den på sådana färder vanliga anrättningen, de tunna pannkakorna, som, lätta att i hast baka, få tjänstgöra i st. f. bröd till te eller kaffe. Till ett zoologiskt läger hör äfven en del af vildmarkens mer eller mindre tämjda djur i sina burar, och äfven sådana fingo vi snart. Här lefde i sin bur eller på sin ställning vännen Songoro, en mörk vid Kibonoto fångad apa, ständigt lömsk och ondsint mot dem, som kommo i hennes närhet, ett par halfapor, en svart ginsterkatt, ett mycket praktfullt djur, en ung serval, vidare en elenantilop, en hornskata, en gycklare och äfven några andra.

Massaistrutsar.

Stäpperna och deras fågelvärld.

Vi hafva förut sett, huru Kilimandjaro med sina omgifvande öppna vidder bildar flera genom vegetation, klimat och terräng skilda zoner; stäppen, kulturzonen, regnskogen, bergsängarna och den sterila isregionen, af hvilka den senare zoologiskt är af föga eller ingen betydelse. Hvar och en af de öfriga zonerna har en för densamma mer eller mindre utpräg- ladt karaktäristisk fauna, genom hvilken den utmärkes, ett större eller mindre antal för densamma egendomliga djurformer. På ett områdes vegetation, terräng och klimat beror hela dess djurlif, och en allmän kunskap om dessa förhållanden är därför nödig för att rätt förstå den där lefvande djurvärlden. Vi vilja därför, innan vi återgå till stäppernas fria jaktlif, i korthet belysa dessa förhållanden och i allmänna drag gifva en bild af områdets vegetation, klimat och terräng, för så vidt det för uppfattning af dess djurvärld är af någon betydelse.

Stäppen. De rundt omkring bergen utbredda stäpperna äro af vidt skiftande natur och uppträda under flera olika former, såsom grässtäpp,

buskstäpp, trädstäpp, med dess särskilda typer akaciestäpp, »frukt-trädgårdsstäpp» (obstgartensteppe) och flöjtakaciestäpp. Den rikaste djurvärlden tillhör de hetaste trakterna, låglandet och kulturzonens undre delar, där på för skilda grupper och arter passande olika lokaler hela den stora massan af faunans representanter äro utbredda. Redan i kulturzonens öfre delar med dess åtminstone vissa tider af året kyliga natt-temperatur har faunan i hög grad aftagit för att i regnskogen blifva ännu sparsammare. Emellertid uppstiga vissa djurformer till betydande höjd, på Meru till bergets topp, på Kilimandjaro till grannskapet af snöfälten.

På stora sträckor utgöres grässtäppen, såsom den milsvidt utbreder sig särskildt i den öppna, med talrika kullar försedda terrängen nedanför bergets östra delar, af slutligen mer än manshögt uppskjutande Andropogon, under det att den på andra ställen, särskildt mellan de båda bergen i norr, utgöres af helt kort, i glesa tufvor växande gräs. Dessa senare öde, flacka, trädlösa stäpper äro, som vi redan sett, de stora hjordarnas hemvist. Här ströfva zebror, gnuer, grantgaseller, thomsongaseller, oryx- och koantiloper omkring, vidare hyenor, leoparder, lejon och schakaler, hit komma stundom de fula vårtsvinen och de fruktade noshörningarna, och äfven de vaksamma strutsarna spatsera här öfver de stora vidderna.

Temperaturen i bergens omgifning, i synnerhet vid Kilimandjaros östra sida, är vissa tider, särskildt under oktober—februari, rätt hög, ända upp till 33° C. i skuggan. Under regniga tider, särskildt å de högre liggande stäpperna, såsom mellan bergen, är temperaturen däremot ingalunda besvärande varm, stundom till och med rätt kylig, om nätterna nedgående till omkring 11° C. eller kanske ännu något lägre. Dessa trakter äro äfven regnigare än de östra och täckas långa tider på året af en mer eller mindre molnhöljd himmel. Om den öde grässtäppen helt naturligt — med undantag af de stora hjordarna, tjockhudingar och om natten kringströfvande rofdjur — ej hyser någon rik och omväxlande fauna, är densamma dock ingalunda fattig. Vi vilja nu särskildt ägna vår uppmärksamhet åt dess fågelvärld. Här möta vi jätten bland nu lefvande fåglar, strutsen, hvilken vi något närmare vilja skildra. Den i dessa trakter förekommande arten är

Massaistrutsen. På stäpperna vid floden Kirarágua i Ngare nairobis närhet, ej långt från de kringströfvande vandorobbos kraal, skulle det en dag i september blifva mig förunnadt att första gången ute i fria naturen få se denna jättefågels bo.

De tvåtäiga strutsarna tillhöra nästan uteslutande Afrika och äro den svarta kontinentens mest karaktäristiska representanter bland den befjädrade djurvärlden. Typiska stäppdjur, äro de utbredda öfver världsdelens nordliga, östra och södra öppna, torra, heta områden och öfverskrida blott sällan, på passande lokaler, det västliga skogsområdets grän-

ser. Förr ansedda som *en* art, uppdelas de nu i fyra arter, skilda ej blott till dräkt utan, märkligt nog, ofta tydligare genom olika form och gruppering af de gropar på äggskalets yta, hvari porerna utmynna. De skilda arterna hafva olika geografisk utbredning: en (Struthio camelus) tillhör Afrikas norra och nordöstra delar, hvarifrån den vidare går österut genom Arabien till Eufrat, en annan (S. molybdophanes) förekommer i Somali- och Gallaländerna, en tredje (S. australis) i Sydafrika upp till Sambesi och en fjärde (S. massaicus) i trakterna öster om Victoria Nyanza. Den vid Kilimandjaro förekommande strutsen är den sista eller massaistrutsen, som tillhör det sistnämnda utbredningsområdet i tyska och engelska Ostafrika och var inom det undersökta området tämligen allmän.

Vid tiden för vår höst hafva strutsarna i dessa trakter sina bon. En dag hade ett sådant af några vandorobbo under deras kringströfvande på stäpperna blifvit upptäckt, och ehuru jag hade lyckan att själf sedermera anträffa ett strutsbo, skattar jag mig lycklig att hafva medfört en rätt god bild af det första. Denna visar boet i dess absolut naturliga läge, då, af fruktan för att strutsarna skulle öfvergifva boet, ingen människa ännu hade varit i dess omedelbara närhet. På det att ej fåglarna genom spåren skulle märka sig vara upptäckta, stannade äfven jag på behörigt afstånd i gräset för att efter fotograferingen hastigt aflägsna mig. Under en utställning i Dresden af fotografier från resan tilldrog sig äfven denna bild fackmännens uppmärksamhet, så att den senare begärts för en ny under utarbetning varande upplaga af Brehms Tierleben.

Tornadotiden var inne, och ehuru solen vid vår afmarsch till strutsboet strålade klar, skulle dock de allt mer hopade, slutligen svartblå, dystra åskmolnen före dagens slut upplösas i häftiga skurar, som då och då svepte fram öfver stäpp och berg. Vägen gick öfver Sanyafloden bort till massailägren vid floden Kirarágua, hvarifrån en massai, som varit med, då boet upptäcktes, medföljde. I ett par timmar hade väl vandringen fortgått utåt de kala vidderna, då massaien plötsligt stannar, hans blick öfverfar granskande det monotona gräshafvet, där intet tycktes gifva hållpunkt för ögat, och han visar med spjutet bortåt marken, där i nästa ögonblick en hög stora ägg framlyste. På en yta af ett par kvadratmeter var gräset borta, och den rödaktiga jorden uppkrafsad till en flat fördjupning, hvari, utan annat underlag än den röda marken, de af denna senare nedsmutsade äggen lågo. Tolf till antalet, tedde de sig på något afstånd som en samling jättestora biljardbollar. Länge väntade jag tåligt, att de hopade molnen skulle dela sig och solen lysa fram öfver taflan, men förgäfves. Allt tätare tycktes de vilja hopa sig, hvarför bilderna måste tagas under den ogynnsammaste dager.

Knappt hade vi emellertid på hemvägen passerat närmaste kullar, förr än solen bröt fram och detta med så brännande kraft, att mössan i hast måste utbytas mot den tunga solhjälmen, hvilken jag eljest blott ogärna bar, otymplig och hindrande som den är under exkursioner och jakter.

Under tiden hade strutshanen, som vid vår ankomst varit i boets närhet, så småningom aflägsnat sig allt längre bort och slutligen förenat sig med

Strutsbo på massaistäppen.

en grupp där betande gnuer och koantiloper. På den öppna stäppen äro dessa fåglar ej lätta att öfverraska, då de vakta boet. Med sin skarpa syn märka de redan på långt håll den annalkande människan, lämna boet obemärkt och gifva sig långsamt bort. Strutsarna lefva enstaka (gamla hanar), familjevis eller i flockar, vanligen på 3—8 stycken, stundom dock i hjordar på ett femtiotal eller mer, på nakna, öppna, trädlösa, soliga gräs-stäpper, eller där buskar, lägre träd eller snår bilda en glesare högre ve-getation bland gräset. Deras föda utgöres af gräs, blad, frön — gärna baljor med inneslutna ärter af akacior —, insekter och mindre djur, såsom

fältmöss och dylikt, men de sluka äfven gärna stenar och hvarjehanda andra föremål. De lefva enligt senare iakttagelser i engifte, men olika honor kunna ibland lägga äggen tillsammans i en gemensam, af hanen upprensad håla eller öppen plats på stäppen, så att 20—30 ägg stundom anträffas tillsammans. Vanligen lägger honan 12—15 ägg. Hon bekymrar sig icke mycket om äggen, utan det är hufvudsakligen hanen, som

På strutsjakt.
De ständiga strapatserna hade nästan förvandlat mig till ett vandrande skelett.

rufvar dem, särskildt om nätterna; under heta dagar lämnas de helt och hållet åt solen. Efter omkring 50 dagar kläckas äggen, och de näpna ungarna komma ut. Dessa, som genom sin liksom taggiga dräkt nästan mer likna igelkottar än fåglar, reda sig snart på egen hand. Först i tredje året blifva strutsarna fullväxta, och hanen erhåller då sin praktskrud med dess dyrbara och eftersökta stora plymer. Men äfven honans fjädrar äro utsökt vackra, stundom täflande för att ej säga öfverträffande hanens genom sin vackra bruna och ljusa teckning.

En dag i slutet af oktober skulle jag själf hafva lyckan att påträffa ett strutsbo, hvarigenom det blef mig möjligt att hemföra dessa fåglar till vårt land, där de sedan på Skansen å Djurgården vid Stockholm länge trifdes så väl och varit mången naturälskare till glädje.

Jag hade denna tid förlagt lägret till de glesa akacielundarna kring den från Meru kommande floden Ngare na nyuki, torrtiden nalkades, och solen brände redan tidigt på morgonen denna dag in i tältet, som nästan förvandlats till en blykammare. Den lätta frukosten, några kalla

Under hela dagarna fingo de små strutskycklingarna röra sig i det fria.

pannkakor och en kopp te, hvilket fick räcka till kvällen, var snart inmundigad, gevär, patroner och öfrig utrustning för dagen lämnades åt bärarna, hvarpå vi tågade öfver det kruttorra, skrifsandliknande stoftet mellan grupper af med hotande bajonettväxter försedda buskager och spridda akacior, öfver gulnade gräsmattor, bort åt nordost. Fågellifvet var rikt och lockade till jakt, hvilken dock i dag egentligen gällde större vildt, särskildt skrufantiloper, som här spårats. I en lång rad vandrade vi fram i det fotshöga gräset mellan de spridda, plattkroniga akaciorna, där särskildt en blåkråka, vår nordiska art, det första exemplar jag såg af denna sedan vid vissa tillfällen, under flyttningen, allmänna fågel, fängslade intresset.

En på undersidan grå, med karmosinröd midtbuk försedd hackspett (Mesopicos rhodeogaster), särskildt karaktäristisk för dessa akacieskogar, flög från den ena akacian till den andra, och äfven en den allra näpnaste lilla miniatyrfalk (Poliohierax semitorquatus), ej större än en sidensvans, med hvit nackring och undersida, isgrå vingtäckare och hjässa, kastanjröd rygg och kastanjröda skulderfjädrar samt svarta med hvita droppfläckar prydda vingar och på samma sätt tecknad stjärt, visade sig. Det är en af de vackraste naturbilder, man kan tänka sig, att en solig dag se en sådan där liten brokig falk trona på någon öfver det platta, ljusgröna löfverket af en akacia uppskjutande gren eller med elegant, snabb flykt störta ned efter en förbifarande fågel. I spetsen af en annan akacias torra stam satt en i blått, hvitt och svart lysande kungsfiskare (Halcyon chelicuti) lurande på gräshoppor, hvaremot andra kungsfiskare som bekant ur vattnet pläga hämta sin af fisk bestående föda.

Vi gingo vidare i den solheta terrängen, då i nästa ögonblick en mindre kudu (Strepsiceros imberbis) störtade fram för att till min ledsnad i nästa ögonblick, innan jag hunnit rycka geväret från den bakom gående bäraren, åter vara försvunnen mellan snåren. Vi hade nu öfvervadat floden och styrde bort mot öster, där akaciorna blefvo allt glesare, slutligen ersatta af öde, gulnade gräsvidder, från hvilka på afstånd uppsköto några spridda, rödblommiga kandelabereuphorbior (EuphorbiaNyikæ), genom sina resliga nakna stammar och runda kronor påminnande om höga, småkroniga palmer.

Vi marscherade just fram bland de spridda yttersta akaciorna vid grässtäppens gräns, då plötsligt en strutshane på afstånd brådskande ilade förbi och försvann bakom några buskager. I nästa ögonblick kom äfven en hona för att skynda efter, men hejdades af en kula, som ögonblickligen sträckte den stora fågeln till marken. Så ansenlig var hennes tyngd, att fem man sedan måste hjälpa till för att transportera henne till en några få alnar därifrån stående akacia, i hvars skugga skinnet slutligen afdrogs för transport till lägret — ett härdt och ansträngande arbete. Man anar ej, förr än man så kommer till verket, hvilken kolossal fågel en fullväxt struts i själfva verket är, och blodet flyter, då man afskär de stora ådrorna, i sådana strömmar, att det hotar att förstöra hela fjäderskruden. De tjocka benpiporna voro tunga som bly, och massor af torrt gräs måste stoppas in mellan hud och kropp, i den mån den förra afdrogs, för att skydda fjädrarna ej blott mot det massvis kringrinnande blodet utan äfven för de gula fettmassor, som i klumpar betäckte kroppen. En mängd stora, med de hos oss förekommande nötflugorna närbesläktade fågelflugor, hvilka visade sig vara en ny underart af strutsflugan (Hippobosca struthionis massaica), flögo och kröpo bland fjäderdräkten och foro äfven som nämnda flugor öfver på människorna.

Då strutsen som träffad af blixten fallit för mauserkulan, och en ny patron lagts in, gingo vi bort i riktning mot den bland gräset liggande fågeln, då plötsligt en mängd stora äggskal som sönderslagna porslinsskålar sågos spridda på marken och strax där intill på en från gräs befriad plats af ett par—tre kvadratmeters yta äfven fyra hela strutsägg, som lågo på den heta marken bland bitar af skal, stenar och svart sand. Vid närmare granskning tedde sig här en sannskyldig förödelsens styggelse. Spridda rundt-

Efter en tid började de växa raskare och voro redan vid fem månaders ålder rätt kraftiga.

omkring lågo på marken döda och döende nykläckta kycklingar med öppna blödande djupa sår i baknacken, åstadkomna genom slag af honans med kraftiga klor beväpnade fötter. Att honan stundom angriper de nykläckta ungarna, om hvilka hon lika litet, som då det gäller äggen, bekymrar sig, var ett för de svarta bekant förhållande, som jag dock aldrig sett omtalas inom den ornitologiska litteraturen. Blott tre ungar hade, då jag kom, undgått moderns mordlust och lågo tryckta mellan tufvorna, där de genom sin med dessas öfverensstämmande färg voro mycket svåra att upptäcka.

Det var en sorglig anblick att se dessa näpna varelser sönderslagna vältra sig på marken eller höja sina bloddrypande hufvuden. Ett helt knippe döda ungar, som uppsamlades under min rond bland gräset, finns nu jämte modern på riksmuseet. Varsamt fördes de lefvande ungarna och de oskadade äggen till lägret, där de senare, i hvilka ungarna redan högljudt pepo, snart kläcktes.

Det var följande afton, ett rikt jaktbyte hade tvingat mig att kvarstanna i lägret för preparering af skinn och hudar, solen brände ännu från himlen, och floden gled fram i sitt lugna lopp. Jag hade slagit mig ned under en vid tältet stående akacia, då högljudda pipanden ur de i den heta sanden vid floden lagda strutsäggen kom mig att lyssna och därpå begifva mig bort till de hvita lysande kloten. Alla äggen voro redan spräckta, och de små ungarna ansträngde synbarligen alla krafter för att blifva fria från sitt hårda fängelse. Nu kom jag dem till hjälp, bit för bit af skalen nöps bort med en tång, skriken blefvo allt högljuddare, och efter en stund lyftes den första ungen fram ur sitt skal och lades på den heta sanden, där han som drucken först tumlade omkring, reste sig och åter föll, hvarvid de äldre nyfiket närmade sig för att se sin nya bror eller syster. Äfven ungarna från gårdagen voro dock ännu späda och lågo ofta tryckta intill hvarandra, men vandrade eljest försiktigt omkring, plockande någon liten sten eller ett spädt grässtrå. Redan från början fingo de, så mycket deras krafter tilläto, röra sig i det fria för att om natten till skydd mot kylan nedsläppas i en i det tillslutna tältet ställd låda. Äfven den långa vägen till Kilimandjaro tillbragte de sedan i en sådan låda och ankommo, ehuru jag fruktat för hettan på stäppen, till sitt nya hem i högönsklig välmåga, pipande och jollrande.

Solen lyste ännu varmt vid framkomsten till Kibonoto, men den långa transporten tycktes mot slutet börja oroa dem, och deras pip hade blifvit allt högljuddare, där de lågo eller stodo i den för frisk luftväxling med glesa spjälar försedda rätt rymliga lådan. Vaktade af en negerpojke, fingo de här fritt spatsera omkring på planen framför stationen, där de plockade gräs och blad. Men de voro ännu ganska späda, oaktadt de rätt muntert sprungo omkring, det gick klent att äta, och först någon dag därefter voro deras unga magar, som sedan ju få en styrka som öfvergått till ordspråk, redo att ordentligt smälta födan, mest späda blad af luzern (Medicago sativa), som just för detta ändamål odlades af en farmare på berget, samt frön af de inföddes hirs.

Emellertid fordrade ungarna ständig tillsyn och fingo därför särskilda vaktare, som aldrig lämnade dem. De voro sju, hvaraf tre slutligen hemfördes och två införlifvades med Skansens djurvärld. Snart gick tillväxten raskare, och redan vid fem månaders ålder voro de ståtliga nog. Vid sex månader lämna ungarna de första brukbara fjädrarna. Oaktadt det teoretiskt

De från resan hemförda strutsarna bland snö i 10 graders köld.

syntes mycket osäkert, huruvida dessa vid Afrikas glödande stäppsol sedan urminnes tider vanda fåglar här i den kalla norden skulle kunna uthärda den långa vinterns vedermödor, hafva de på ett glänsande sätt bestått detta prof. Och icke nog med att de själfva på ett förträffligt sätt utvecklats till stora vackra strutsar, de hafva äfven visat sin lifskraft genom att lägga en hel mängd ägg, under 1908 och 1909 enligt intendenten Behms meddelande ej mindre än 21 st. hvarje sommar, 1908 det första den 15 maj, påföljande år det första den 1 maj, i snöslask. Äggen motsvara i volym omkring 30 hönsägg. Stockholm är den nordligaste punkt i världen, där strutsen häckat, och detta under förhållanden, som tyda på att strutsodling hos oss skulle löna sig. Ja, denna plan har just i dagarna blifvit realiserad af »Aktiebolaget strutskompaniet», som bildats för anläggning af en strutsfarm utanför hufvudstaden, afsedd för rationell afvel af de värdefulla djuren.

Det är ofantliga värden, som de i handeln gående strutsplymerna representera. Enligt statistiken utfördes 1907 endast från Kapkoloniens strutsfarmer plymer till ett värde af öfver 33 millioner kronor, och till vårt land importeras årligen för omkring en och en half million.

Närmast strutsen i storlek kommer den äfvenledes på stäpperna lefvande jättetrappen (Otis kori struthiunculus), som på annat ställe närmare skall omnämnas.

Äfven andra trappar, främst den rätt ansenlige Otis melanogaster, med sin hos hanen präktigt svarta undersida och svarta hals, lefva här. Det är en inom området tämligen vanlig och vid flera tillfällen såväl på den öppna grässtäppen, som där denna är beströdd med spridda buskager, små akacior o. dyl. af mig iakttagen fågel. Föga skygg, låter han jägaren komma helt nära, innan han lyfter för att under lugna vingslag, med framsträckt hals och bakåtsträckta ben, styra bort öfver stäppen, genom sina hvitlysande vingar, sin hos hanen ramsvarta undersida och sandgula, svartmarmorerade öfversida erbjudande en ståtlig anblick. En annan dithörande form, Otis canicollis, har hos hanen grå, af svart omgifven nacke, svart panna, hvit, nedtill af ett svart band begränsad strupe, grå hals och kräfva, hvit undersida och roströd-isabellfärgad, med fina mörka, vågiga teckningar försedd öfversida, under det att honan har halsen isabellfärgad med svarta vågiga teckningar. Denna lilla vackra trapp var vid Ngare na nyuki icke sällsynt, den älskar öppna med spridda akacior och buskager beväxt grässtäpp, där den tämligen långsamt och afmätt, med något framsträckt hals ofta parvis sågs vandra omkring. Ej särdeles skygg, lät han, äfven på öppna stäppen, jägaren med någon försiktighet nalkas inom skotthåll. Skrämd flyger han under lugna vingslag och framåtsträckt hals fram öfver stäppen något tjugutal fot öfver marken, hvarvid han upprepadt låter höra sitt egen-

domliga, liksom rapande läte, ă-ă-átja, átja, átja. Äfven Otis gindiana, som jag fann i Usambara, är anträffad inom området.

På den öppna grässtäppen draga under vissa tider flockar af stäpphöns (Pterocles gutturalis saturatior, mera sällan den ljusa Pteroclurus exustus) under susande flykt genom luften eller slå som dufvor ned särskildt på af massaierna svartbrända delar af densamma. På stäppen bland det gula gräset ser man äfven stundom den sandgula, med våra sandrullingar

En ståtlig samling ägg från Skansen — den nordligaste punkt i världen, där strutsen häckat.

närbesläktade Rhinoptilus bisignatus under elegant flykt kasta sig upp från marken, eller den till teckningen om en spof erinrande, med stora gula ögon försedda Oedicnemus capensis som en ljungpipare löpa omkring.

Äfven den närstående Oedicnemus vermiculatus visade sig här stundom, om ock vida sällsyntare.

Här och där fladdrade en piplärka (Anthus rufulus cinnamomeus) uppskrämd upp mellan tufvorna, under det att ytterst små, kortstjärtade grässångare (Cisticola terrestris och Cisticola cisticola uropygialis) under i

staccato rörda vingar höjde sig i luften för att snart åter sänka sig ned bland gräset. Kronvipor (Stephanibyx coronatus), hjordarnas pålitlige väktare, löpte omkring i små spridda flockar, synnerligast där marken var svartbränd af massaiernas eldar, eller kastade de sig under högljudt larmande skrik varnande fram bland de betande antiloperna.

Under det att de nämnda fåglarna mer hålla sig på marken, ser man andra, såsom gamar (särskildt Pseudogyps africanus och Neophron monachus

På de kala, öde grässtäpperna lefva jättetrapparna, näst strutsen de största här förekommande fåglar.

men äfven Neophron percnopterus och Otogypsaurieulatus), gycklare, den liksom vår bivråk till dräkten varierande, under hvita eller svarta, rödstjärtade vråken Buteo augur, svalor m. fl. flyga fram öfver de vida stäpperna.

Den om vår kungsörn påminnande Aquila rapax sågs stundom kretsa i luften eller hvila på stäppens träd. Grå stäpphökar (Circus macrourus) foro seglande bort öfver stäppen, höjde sig med elastiska vingslag, seglade elegant genom luften med något uppsträckta vingar för att så kanske sänka sig ned till någon på marken liggande större sten. Äfven den hos oss förekommande Circus pygargus eller cyaneus fälldes

på denna öppna terräng, liksom den förut därifrån okände Circus æruginosus, vår allmännaste kärrhök, en gång där blef anträffad. Alla andra bruna kärrhökar, som särskildt uppehöllo sig vid vattendragen, tillhörde den Circus æruginosus mycket närstående Circus ranivorus, som skiljer sig från den förra genom sin mörkbandade stjärt.

Om också icke typisk för den trädlösa grässtäppen, är den beryktade sekreterarefågeln (Serpentarius serpentarius), som i tyska Ostafrika hör till de fridlysta djuren, dock en stäppfågel, som i dessa områden särskildt lefde på öppna busk- och akaciestäpper. Här var han icke sällsynt. Tämligen försiktig, söker han vid någons annalkande först under styltande, rätt snabbt lopp komma undan genom gräset för att sedan, om han vidare förföljes, med långsamma vingslag höja sig i luften och sväfvande gifva sig bort. I större sällskap finner man honom aldrig utan vanligen enstaka eller parvis. Till stäppens fågelvärld kunna äfven i viss mån svalorna (Hirundo rustica, griseopyga o. a.) räknas, som här flyga fram under ifrig insektsjakt. Ladusvalan, som i dessa trakter är flyttfågel, sågs första gången den 14 september och hade redan i första veckan af november ankommit i hela skaror, som jagade fram och åter särskildt öfver stäppsjöarna eller öfver närliggande gräsbeväxta sumpmarker. Ännu den 22 april voro de allmänna vid Kibonoto, men försvunno sedan hastigt och visade sig för sista gången den första maj, innan de styrde kosan mot norden. På den öppna stäppen uppehålla sig äfven kohägrar (Bubulcus ibis), som ofta följa antiloper och gaseller och därigenom på långa afstånd förråda dessa för jägaren, där de i sin snöhvita dräkt kretsa i luften och förflytta sig i samma mån, som hjordarna ändra plats. Äfven kohägrarna voro fridlysta, därför att de bortplocka en del insekter från djuren, särskildt stynglarver, och därigenom anses vara nyttiga. Det är emellertid i hög grad tvifvelaktigt, om de, liksom kohackarna, hvaraf Buphagus erythrorhynchus anträffades i området, härvid äro till någon nytta för djuren och icke snarare en plåga.

De under huden sittande œstridlarverna hafva, då de kommit i det stadium, att de kunna uthackas från djuren, redan förorsakat dessa så mycken plåga, som de öfver hufvud taget kunna göra. Inom kort lämna de själfva sina värddjur, och hålen efter dem gro ihop, om än huden för alltid tagit skada. Uthacka nu fåglarna den i bulnaden sittande larven, förorsakar detta djuren stor plåga, sårets kanter förstoras, blöda, värka och kunna lätt inflammeras, hvilket bereder offret långt mera ondt, än om larverna finge mogna och af sig själfva lämna värddjuret. Också skola tamdjur, som angripas af kohackare, ibland vältra sig på marken för att blifva af med dessa sina plågoandar.

På öfver stäppen gående vägar sågos stundom små långstjärtade dufvor (Oena capensis) spatsera omkring, och äfven lärkor (Pyrrhulauda leu-

copareia), de små med tigerfinkarna närbesläktade Lagonosticta brunneiceps och Spermestes caniceps, vaktlar (Coturnix Delegorguei och Excalfactoria Adansoni) och andra visade sig här. På den med högt gräs beväxta stäppen norr och väster om Meru drogo skaror af den stora väfvarfågeln Drepanoplectes Jacksoni omkring, hvarvid särskildt de gamla hanarna genom sin svarta dräkt och sina stora, långa, skärformigt nedåtböjda stjärt tilldrogo sig uppmärksamhet.

Gycklare.

Gycklaren (Helotarsus ecaudatus) är inom området en rätt vanlig fågel. Ingen roffågel i dessa trakter kan i skönhet mäta sig med honom, då han på sträckta, elegant böjda vingar susar fram genom luften bort öfver stäppen. Ehuru vanligen mycket tyst af sig, låter han dock stundom, då han sålunda sväfvar fram, höra ett hest, hväsande, dämpadt men dock vidt ljudande »schău». Om än hans egentliga föda utgöres af rof, infinner han sig dock, såsom jag fann, gärna vid färska kadaver. Äfven snyltgladan (Milvus ægyptius), som särskildt vid kusten var talrik och synnerligen närgången, den nämnda om vår kungsörn mycket erinrande Aquila

rapax, den asätande marabun och andra visa sig ute på de öppna gräs-stäpperna.

I den mån som buskar och mindre träd bringa omväxling i den en-formiga taflan och buskstäppen vidtager, förändrar sig faunan. I denna terräng visa sig ofta lärkor (Mirafra africana athi och Mirafra intercedens) på de spridda buskarna eller trona i toppen af någon gammal termithög. Den förras stämma är ett vemodigt men ganska vidt ljudande, tretonigt hui-lù, de två första tonerna bildande en dubbelton. Stundom ser man dessa lärkor höja sig i luften med i staccato rörda vingar, spanande se sig omkring åt alla håll och så åter sänka sig ned bland gräs eller tufvor. Liksom M. athi har äfven M. intercedens ett vemodigt läte, som stämningsfullt harmonierar med den öde omgifningen. Bland gräs och småbuskar, särskildt vid de senares nedre delar, ser man stundom en med ovanligt stor stjärt försedd grässångare (Schoenicola apicalis) smyga omkring.

Från buskagen höres sporrgökens (Centropus superciliosus) vidt ljudande tutande stämma. Denna fågel, som öfverallt, hvar han förekommer, genom sitt läte ådrager sig den resandes uppmärksamhet, var vid Kilimandjaro en vanlig företeelse från stäppen genom blandskog och kulturzon ända upp till dennas öfre delar. Då han lämnar buskagen, hvari han mest uppehåller sig, flyger han fram tämligen lågt öfver marken, lysande i sin roströda dräkt, utbreder vingarna och dyker direkt in bland bladverket, där han försvinner för blicken. Sin märkliga stämma låter han framför allt höras mot aftonen, och särskildt under midten af september kunde man höra den från alla håll. I motsats till vår gök bygga sporrgökarna själfva sina bon och uppföda sina ungar, och ett sådant bo anträffades i midten af april. Det satt i en låg, bland gräset stående buske, var omkring 30 cm. högt, täckt, med stor, snedt uppåtriktad öppning och löst, halft genomskinligt, sammanväfdt af gräs- eller halmstrån. Ingen särskild af mjukare material gjord rede fanns, blott några fuktiga, mögliga blad, hvarpå de tre, helt svarta, med tämligen långa, spridda, hvita hår beväxta ungarna lågo. Dessa hvita hår utgingo antingen direkt från huden eller voro fortsättning af ryggens och vingarnas frambrytande fjädrar. Ungarnas stämma var ett ofta upprepadt, dämpadt »tjupp» eller ett mer hväsande läte. Magen var stor och fullproppad af föda. De gamla förtära icke blott insekter utan äfven mindre däggdjur, såsom möss, samt reptilier, såsom kameleonter, hvaraf ett 15 cm. långt exemplar anträffades i en skjuten fågel.

Bland stäppens buskager draga äfven flockar af musfåglar (Colius leucotis affinis) omkring. Den lilla praktfulla biätaren Melittophagus meridionalis sitter i spetsen eller på öppna grenar af buskar och småträd spanande efter förbiflygande insekter, och äfven den större Melittophagus bullockoides visar sig stundom bland stäppens enstaka stående träd, under

det att vår europeiska art (Merops apiaster) med fint drillande läte under flyttningstiden här drager omkring i svärmar. Lysande i sin hvitsvarta dräkt tronar den inom området vanliga törnskatan Lanius collaris uropygialis i spetsen af någon buske eller liten akacia, där äfven andra törnskator, såsom Lanius minor och Lanius collurio, kunna visa sig. Den i svart och röd fjäderskrud lysande långstjärtade väfvarfågeln, Coliuspasser laticauda, drar omkring i svärmar bland buskagen, där äfven den till samma grupp hörande Euplectes capensis xanthomelas gärna visade sig i toppen af buskagen.

Såsom nämndt utbreder sig på vissa ställen i bergens omgifning en egendomlig stäpp eller rättare sagdt stäppskog, som fått namnet »obstgartensteppe». De dominerande, ej höga, storbladiga träden hafva en stor likhet med plommonträd, under det att på andra ställen de glest, på ungefär lika afstånd från hvarandra spridda träden likna gamla äppleträd, hvarigenom det hela får en viss likhet med en förvildad fruktträdgård. Meterhöga ur gräset uppskjutande compositéer med stora, gula blommor afbryta här ofta de enformiga blad- och gräsmassorna, som eljest öfverallt visa sig mellan träden. Slingrande ipomæor pryda här och där marken med sina stora, gulhvita, breda blomklockor eller strö dem med sina rankor öfver träd och buskar, och äfven andra blommor upplifva ibland taflan. Utan större svårighet kan man i denna terräng tränga in mellan träd och buskager, om ock stundom det höga gräset besvärligt ställer sig i vägen, marken är torr, hård, och ofta besvärlig genom ur jorden uppskjutande vulkaniska stenmassor eller lösa sådana delar. Djurlifvet är där alltid sparsamt och många gånger påfallande tomt och fattigt, om än just fågellifvet kanske är det, som mest verkar upplifvande. Friskt klinga de fylliga tonerna af den trastliknande Pycnonotus barbatus micrus, där han, resande hjässans fjädrar, slagit sig ned på en gren; det är en af de vanligaste fåglarna i denna terräng. I buskagen eller i de lägre trädens kronor klänga musfåglar (Colius leucotis affinis) omkring, än hängande lodrätt vid grenarna, än rörande sig som möss längs desamma. Flöjttörnskatan (Laniarius æthiopicus ambiguus) låter sina omväxlande toner ljuda från buskar och täta kronor, där hanen, följd af sin maka, raskt hoppar omkring för att då och då nickande som en gök låta sina märkliga, af honan till en harmonisk duett besvarade toner ljuda. Från de glesa, gulstammiga, höga akaciorna (Acacia suma), som växa, där marken är något sankare, tonar den svarthufvade sommargyllingens (Oriolus larvatus Rolleti) dämpade men fylliga tjōu-tōa-ōu eller tjy-ou, och den violett purpurglänsande starfågeln Cinnyricinclus Verreauxi drar, vanligen följd af sin brunspräckliga hona, i små flockar fram bland de spridda träden.

Lugnt hvilande sitter den rödhufvade bucconiden Lybius melanopterus på en gren, hvaremot den mindre, svartstrupiga släktingen Tricholæma lacrymosum rörligare hoppar omkring bland grenarna. Sirlig, med

hoptryckta fjädrar sitter vår lilla trädpiplärka (Anthus trivialis), som är flyttfågel i dessa trakter, på en gren, och äfven den grå flugsnapparen (Muscicapa grisola) visar sig i den torra toppen af något träd, hvarifrån han då och då gör en utflykt för att fånga en förbifarande insekt. Granska vi buskagens fågelvärld, påträffa vi ofta den brunbrokiga törnskatan, Pomatorhynchus australis minor — och ibland äfven P. senegalus armenus —, kringhoppande i de täta delarna nära marken eller under sin flykt öfver till ett annat buskage framseglande på sträckta vingar med utbredd solfjäderliknande stjärt. Stundom höjer den sig med egendomligt bullrande flykt upp i luften, sjungande som en piplärka, för att åter slå ned i någon krona, där dessa fåglar under häcktiden mer hålla till. Grässångarna hafva i »obstgartensteppen» gärna sitt tillhåll bland det mellan buskarna uppskjutande höga gräset liksom i de glesa buskarna själfva, hvarifrån deras skarpa upprepade skrik ofta höres. Med uppurrad strupe och vidöppet svart gap trona de i toppen af en gren, skrika åt alla håll och blifva härunder så ifriga, att hela de små varelserna komma i skakning. Från den ena akacian till den andra flyger stundom en grön och rödbrokig hackspett (Dendromus nubicus), sporrgökens huttrande tutning ljuder från buskagen, och den grå, trastlike Crateropus plebejus Emini drar under skrik och oväsen fram i små flockar från buskage till buskage. Bland andra fåglar, som gärna vistas i dylik terräng, kunna nämnas: den svarta Melaenornis ater tropicalis, den lilla kortsvansade sångaren Sylvietta Jacksoni, de om vår grå flugsnappare erinrande Bradornis pallidus murinus och B. griseus, den egendomliga Campephaga flava med de vidt olika könen, hanen ramsvart, honan gul- och hvitbrokig, den vår härfågel närstående Upupa africana, den hvit-svart-brun-blåbrokiga isfågeln Halcyon chelicuti, som från någon torr gren stundom låter höra sin efter en markerad anslagston följande högljudda drill; den grå-hvit-svarta, långstjärtade törnskatan Lanius Cabanisi, den svarta Dicrurus adsimilis divaricatus, den gulstrupiga stora piplärkan Macronyx aurantiigula, den gröna fruktdufvan Vinago calva nudirostris, Francolinus Hildebrandti o. a. frankoliner, gökar (Cuculus clamosus), blåkråkor (Coracias caudatus), väfvarfåglar (Anaplectes melanotis), nektarinider (Anthreptes longmari orientalis, A. collaris hypodilus och andra), de till sångarna höranda Melocichla mentalis orientalis och Prinia mystacea m. fl.

Nedanför Kilimandjaros sluttning i s. v., vid gränsen mellan landskapen Kibonoto och Madschame, har genom dessa trakters rika nederbörd en sump uppstått — på Meyers karta benämnd Gangasumpen —, utmärkt genom en i flera afseenden säregen vegetation. Yppiga täta ruggar af Cyperus resa sig här ur det igenväxta kärret, som under en kvartstimmes promenad kan passeras i hela dess längd, och äfven, såsom det tycktes, Panicum maximum med dess breda blad bildade här och hvar

dylika ruggar, hvaremot hela ytan för öfrigt, som alldeles saknade fri vattenspegel, betäcktes af stundom med Scirpus inblandadt gräs.

Öde och stilla ligger den, begränsad af den öppna, glesa blandskogen och obstgartensteppen. Djurlifvet i dess närhet är nästan ständigt fattigt, inga vadare eller simfåglar synas till, och blott någon kärrhök (Circus ranivorus) kan man få se kretsa öfver dess gröna yta. Under regntiden höjer sig vattnet ända till alnshögt öfver omgifningen, där stigen går fram, hvaremot man under torrtiden här kan gå torrskodd, om man än utåt kärret snart möter sviktande och gungande mark.

Talrika gräshoppor lefva här bland gräset, sländor, mest trollsländor och spensliga flicksländor, upplifva stränderna, dit äfven grässångare, törnskator, Serinus icterus Madaraszi, Dicrurus, Spermestes nigriceps, Melænornis, tofsörnar (Lophoaëtus occipitalis), Halcyon chelicuti, Muscicapa grisola, Macronyx aurantiigula och andra den omgifvande låga, glesa skogens bebyggare ibland tydde sig ut.

Vi närma oss en liten af regnet bildad sump, där några sländor synas fladdra; det är små spensliga flicksländor, somliga blå-svarta (Pseudagrion Deckeni), andra rödaktiga (Ceriagrion glabrum). Mindre trollsländor (Palpopleura lucia), blå (♂) eller gulaktiga (♀) med hyalina vingspetsar, sitta med framåtböjda vingar på vid vattnet utskjutande grenspetsar, fara surrande fram öfver vattnet, stanna i luften på darrande vingar för att åter sänka sig till någon fristående grenspets. På vägen sitter en jordbrun, hvitprickig, för denna terräng rätt karaktäristisk dagfjäril (Hamanumida dædalus meleagris), kastar sig skrämd upp, far ett stycke framåt för att åter som en nässelfjäril slå ned på stigen med utbredda vingar. Hvita, något svartfläckiga, tunnvingade pierider (Leptosia alcesta) och nästan svarta sådana med hvitt diskfält (Pieris Raffrayi) fladdra bland gräset, gulbruna acræor och höggula andra fjärilar med mörka kanter (Terias Desjardinsi f. Marshalli) sitta sugande på exkrementer, stora svarta getingar (Eumenes) sitta på vägen och fara med svagt surrande flykt längs densamma, svänga hit och dit i luften för att så gifva sig i väg, mörka hvitprickiga, om våra Syrichtes mycket påminnande fjärilar (Hesperia dromus) surra fram bland örter och gräs, nyckelpigor och lagriider sitta på stråna.

Stora gräshoppor med anilinröda bakvingar (Acridium magnificum orientale) kasta sig under rasslande högljudd flykt upp från marken och fara genom luften, lysande i sin bjärta färg, för att åter slå ned bland gräset. Enstaka trollsländor (Orthetrum caffrum), stora med våra tordyflar närbesläktade violetta pillerbaggar, trähumlor (Xylocopa), rofflugor (Asilus) och några pompilider visa sig äfven, under det att en jordbrun platt tusenfoting (Spherodesmus rugulosus) oroligt löper fram längs stigen.

Visade denna isolerade sump en fattig fågelfauna, funnos i bergets närmaste omgifning däremot andra med rikare fågellif. Sådana voro de med

bredbladig vass beväxta sumpmarker, som den från berget vid Kibonoto nedströmmande Lima-bäcken bildade strax vid bergets fot. Här uppehöllo sig säfsångaren Acrocephalus bæticatus och väl äfven arundinaceus samt Bradypterus babæculus, gula väfvarfåglar (Ploceus aureoflavus castaneiceps), svarta väfvarfåglar (Amblyospiza unicolor) och små kungsfiskare (Ispidina picta), under det att ärlor (Motacilla longicauda) uppsökte Fuggas och Sanyas forsande strömmar, där äfven den väldiga jättekungsfiskaren (Ceryle maxima) stundom höll till.

För den egendomliga flöjtakaciestäppen med dess gallbehängda akacior synas just inga fåglar vara karaktäristiska, och endast få sådana arter trifvas i dessa af aggressiva, illaluktande myror fullsatta träd. Här och hvar synes ett bo liknande en hötott, af omkring ett människohufvuds storlek, med sidoställd ingång, invändigt beklädt med fjäder och uppfördt af ett slags gråsparf (Passer rufocinctus), och kanske äfven något väfvarbo; för öfrigt synas flöjtakaciorna vara öfverlämnade åt myrornas oinskränkta besittning. Äro akaciorna små och spridda, och grässtäppen dominerar, hyser den stäppens karaktäristiska djurvärld.

En typiskt olika bild af djurvärlden möter oss vid de glesa, ljusa akacieskogarna vid Ngare na nyuki, en mindre flod, som från Meru i nordost söker sig väg ut på stäppen, där den utmynnar i sumpar och snart upphör. Först löpande i två armar af fullkomligt olika natur, den ena med kallt, klart och välsmakande, den andra med bittert, natronhaltigt vatten, förena dessa sig till en forsande ström af omkring 4—5 meters bredd med ganska bittert ehuru under torrtiden klart vatten.

I dessa trakter har stäppen vida mer än på något annat ställe tryckt sin prägel på både det högre och det lägre djurlifvet, och en helt annan bild af detsamma, än bergens omgifningar för öfrigt hafva att uppvisa, möter vid inträdet i dessa stäppskogar.

I oafbruten följd upprulla sig här karaktäristiska och märkliga bilder af en eljest i dessa trakter ej anträffad djurvärld: främmande carabider, cetoniider, coprophager, heteromerer, formicider, termiter, longicorner, myriopoder, oniscider, skorpioner (här ytterst allmänna, så att ett femtiotal på en dag kunnat insamlas, under det att för öfrigt blott en enda skorpion anträffades inom området), solifuger o. a. lägre djur möta blicken, och äfven en mängd råttor och andra däggdjur af olika slag, ödlor o. s. v. uppträda. Äfven fjärilsfaunan bar en främmande prägel, och detta var i icke mindre hög grad äfven fallet med fågelfaunan.

Terräng och vegetation, hvaraf djurlifvet har sin prägel, äro äfven säregna. Marken mellan de spridda akaciorna betäckes med ofta gulnade gräsmattor, eller ligger det svarta skrifsandliknande vulkaniska stoftet blottadt, brännande i solen. Taggiga lägre akacior med rundade kronor, omgifna af buskager och af bajonettväxtens meterlånga cylindriska, nedtill

Vegetationsbild från akacieskogarna vid Ngare na nynki.
Acacia albida eller spirocarpa. Vid buskagen synas grupper af bajonettväxter.

omkring ett par tum i genomskärning varande blad med stålhård stickande spets bilda isolerade, nästan ogenomträngliga grupper, mellan hvilka man rör sig fram på den blottade, svarta, ofta glödheta sanden.

I dessa buskager och grupper af mer rundkroniga, ytterst hvasstaggiga akacior eller bland kronorna af de mer högväxta och spridda, plattkroniga akaciorna rör sig ett rikt fågellif. Från dessa senares kronor höres stundom

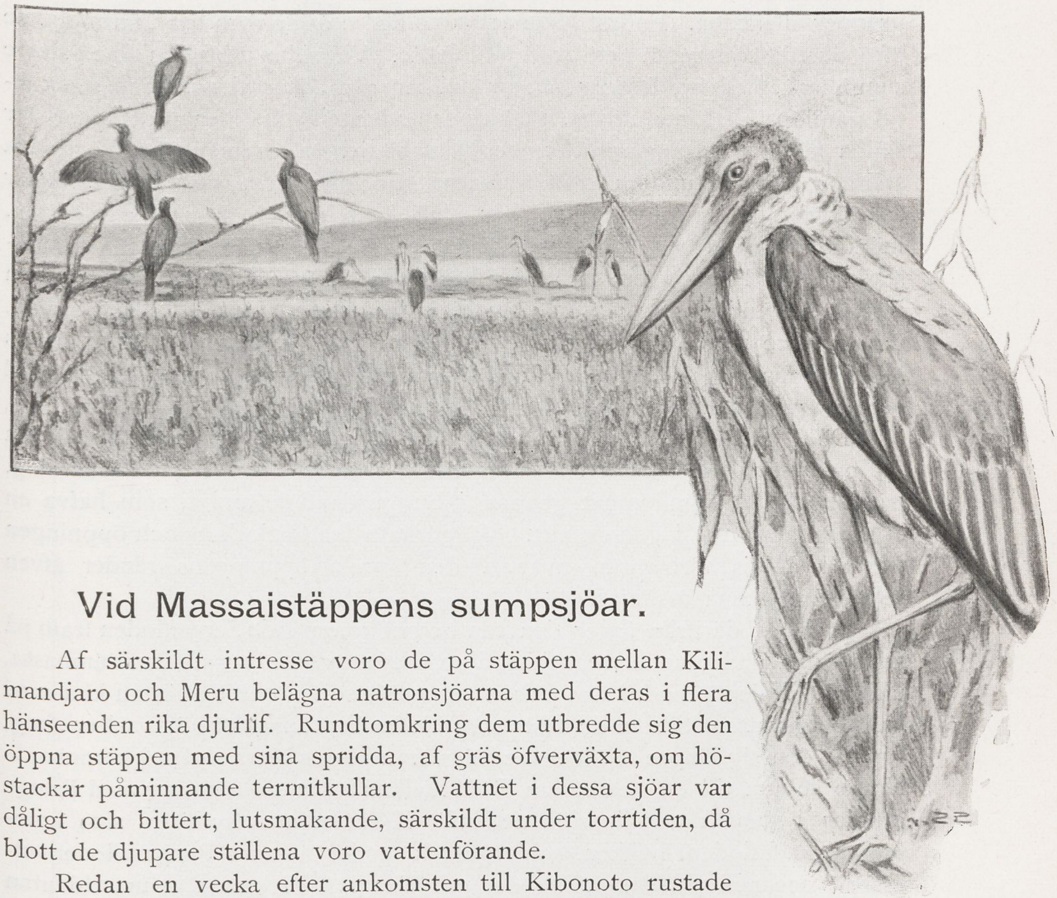
En annan vegetationsbild från Ngare na nyuki.
Taggiga, lägre akacior med rundade kronor, ofta omgifna af buskager och genomväxta af bajonettväxter.

de ljusa musfåglarnas (Colius macrourus) fina, mjuka, höga, utdragna, vemodiga hvissling, stundom i korus, i detsamma de skygga fåglarna gifva sig af. Här tronar den lilla dvärgfalken Poliohierax semitorquatus i toppen af en utbredd krona, där äfven den om vår sparfhök erinrande Micronisus gabar stundom visar sig. Talrika dufvor (Turtur capicola tropicus och T. ambiguus perspicillatus äfvensom, ehuru sparsammare T. lugens) sitta i flockar i träden eller spatsera på marken därunder, sökande ur de öppnade baljorna nedfallna ärter. Ofantliga flockar af pärlhöns (Numida Reichenowi) löpa här om-

kring eller flyga upp under öronbedöfvande skrik, under det att frankoliner (Francolinus Hildebrandti, F. Granti o. a.) bada i den heta torra sanden. I de bredkroniga lägre akaciorna och andra här stående träd röra sig vidare gökar (Clamator jacobinus), hvaremot den i dessa skogar allmänna Cuculus solitarius gärna höll till i de på fuktiga ställen, utmed floderna o. s. v. växande gulbarkiga, höga akaciorna. Honungsgökar (Indicator indicator och I. variegatus), Tricholæma massaicum, flera hackspettar såsom Dendromus nubicus, Mesopicos spodocephalus rhodeogaster och M. namaquus, Dendropicos Hartlaubi, flugsnappare (Batis puella), som lysa i sin hvitsvarta och rödbruna teckning, den svarta, med flöjttörnskatan närbesläktade, nästan helt sotsvarta Laniarius funebris, som genom sina hurtiga, klangfulla toner och sin växelsång med honan sätter sin prägel på den trakt han bebor, den lilla brokiga törnskatan Nilaus afer massaicus, Lanius collurio och isabellinus, den sällsynta mesfågeln Parus fringillinus, den lille sångaren Apalis Golzi och andra sätta äfven sin prägel på dessa glesa, ljusa akacieskogars fauna. På marken mellan de täta buskagerna med deras uppskjutande bajonettväxter höllo ofta små flockar af mindre väfvarfåglar till, såsom den under violettblå, med korallrödt näbb försedda Uræginthus ianthinogaster, Lagonosticta brunneiceps och Hypargus niveoguttatus, under det att stora svärmar af Quelea sanguinirostris æthiopica uppehöllo sig bland det fotshöga gräset.

Där de spridda plattkroniga akaciorna utåt stäppen bildade ännu glesare skogspartier, och nästan ständigt hjordar af grantgaseller och thomsongaseller betade, höllo sig ofta talrika turturdufvor af förut angifna arter. Här drog äfven den praktfulla, ofvan metalliskt stålblå, i stålgröna vingar och rödbrun undersida prunkande starfågeln Spreo superbus, lysande i sin metallskimrande skrud, oroligt fram i flockar, och stora svärmar af en annan, grå stare Creatophora carunculata kunde äfven visa sig i denna terräng. Stundom såg man här äfven ett par gråsparfvar (Passer rufocinctus och den stornäbbade P. gongonensis), den lilla piplärkan Anthus caffer samt lärkor (Mirafra africana athi och den här af mig upptäckta Mirafra meruensis). Bland de spridda akaciorna ströko härfåglar (Upupa africana) fram, lysande i sin brokiga dräkt, liksom under vissa tider flockar af blåkråkor (Coracias garrulus), enstaka små grå hornskator (Lophoceros nasutus epirhinus), flera väfvarfåglar, den med härfågeln närbesläktade, långstjärtade, svarta, i stålblått och violett skimrande Rhinopomastus cyanomelas Schalowi o. a. gärna höllo till i dessa soliga ljusa lundar eller glesa skogar.

Det märkliga och öfversvallande rika fågellif, som de mellan de båda bergen belägna natronhaltiga stäppsjöarna isynnerhet vissa tider på året hade att uppvisa, skall jag i nästa kapitel närmare söka skildra.

Vid Massaistäppens sumpsjöar.

Af särskildt intresse voro de på stäppen mellan Kilimandjaro och Meru belägna natronsjöarna med deras i flera hänseenden rika djurlif. Rundtomkring dem utbredde sig den öppna stäppen med sina spridda, af gräs öfverväxta, om höstackar påminnande termitkullar. Vattnet i dessa sjöar var dåligt och bittert, lutsmakande, särskildt under torrtiden, då blott de djupare ställena voro vattenförande.

Redan en vecka efter ankomsten till Kibonoto rustade jag för en dagsmarsch till dessa öde stäppsjöar, hvilka sedermera under hela året i så hög grad skulle fängsla mitt intresse, särskildt till följd af deras ytterst rika fågelvärld, som dock under olika årstider såväl beträffande faunans rikedom som sammansättning uppvisade vidt skilda bilder. I sin största rikedom uppträdde fågelvärlden under tiden för vår höst och vinter, då skaror af nordiska flyttfåglar här slogo sig ned.

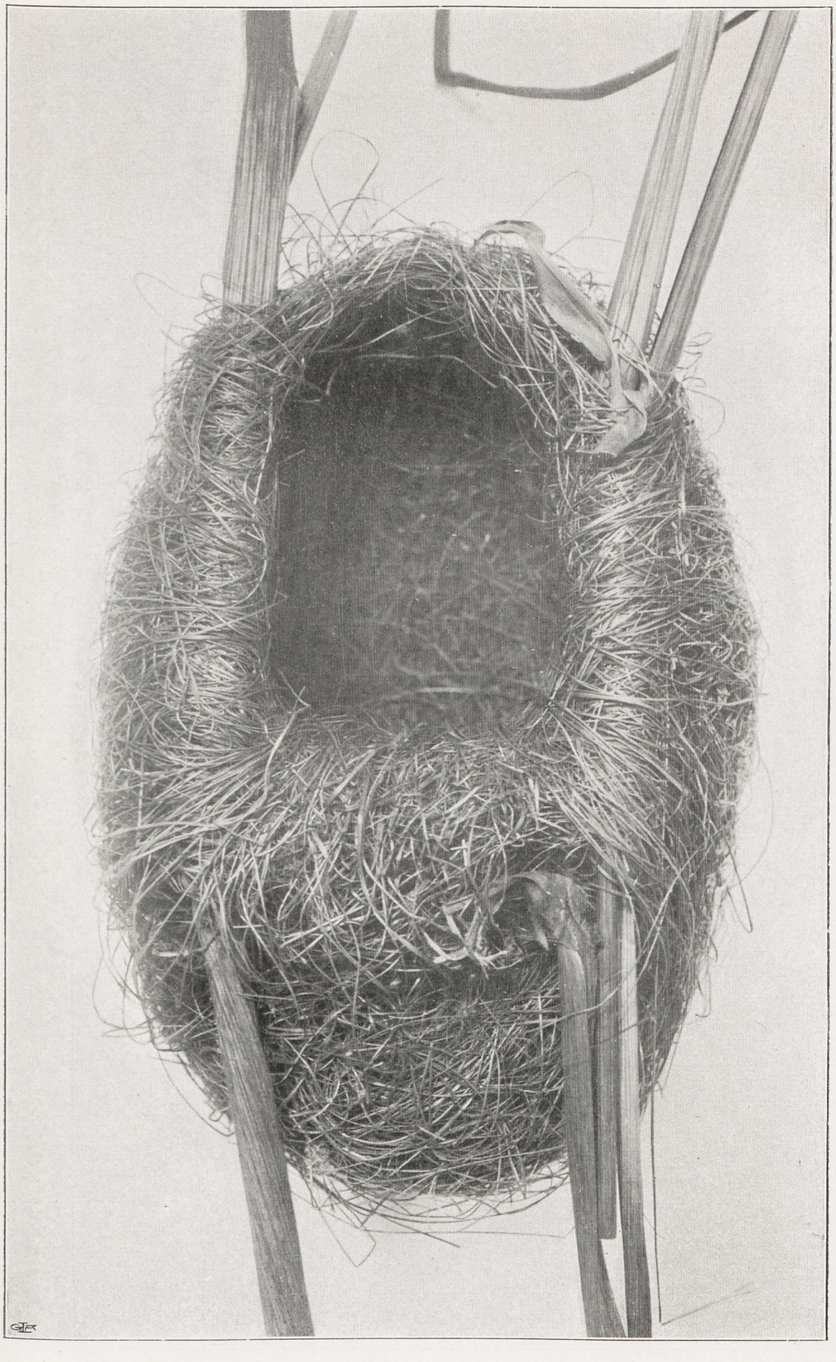
En sval, nästan kylig vind drog fram från sydost, då jag, åtföljd af en rad bärare, tågade ned utmed bergets sluttande sidor förbi vadschaggas väl skötta grönlysande, om väl ansade köksträdgårdar hos oss erinrande odlingar till det nedanför utbredda låglandet. Manshöga buskar med cirsiumliknande blommor omgåfvo ofta den smala vägen. En liten bäck, Nassai, med klart kallt bergsvatten, där massaiernas kvinnor plägade fylla sina kalebasser, öfvervadades, och vägen fortsättes genom den här vidtagande blandskogen med dess spridda träd och buskager eller större och mindre

grupper af sådana. Endast Kilimandjaros nedre delar voro fria från moln, de öfre däremot insvepta i ett grått molnbälte. Vid sidan utbredde sig en större sumpmark med bredbladig säf, ur hvilken såväl Nassai som den strax intill framlöpande Lima utflyta. Platsen är under olika årstider uppehållsort för skilda fåglar. Säfsångares (Acrocephalus bæticatus) egendomliga, högljudda stämma höres stundom från vassarna, tjocknäbbade, svarta väfvarfåglar (Amblyospiza unicolor) hafva här sina egendomliga bon (se bilderna), märkliga genom sin dimorfism, i det att de, som tjäna fåglarna till bostad under häckningen, äro vida tätare och försedda med en helt liten ingång, de andra, som under öfriga årstider användas för tillfälligt skydd, äro tunnare med stor och vid ingång, som upptager mer än halfva boets höjd. Bona äro hopfogade af fina, strålika strimmor af upprispade blad och hänga fästa mellan ett par tjocka vasstrån.

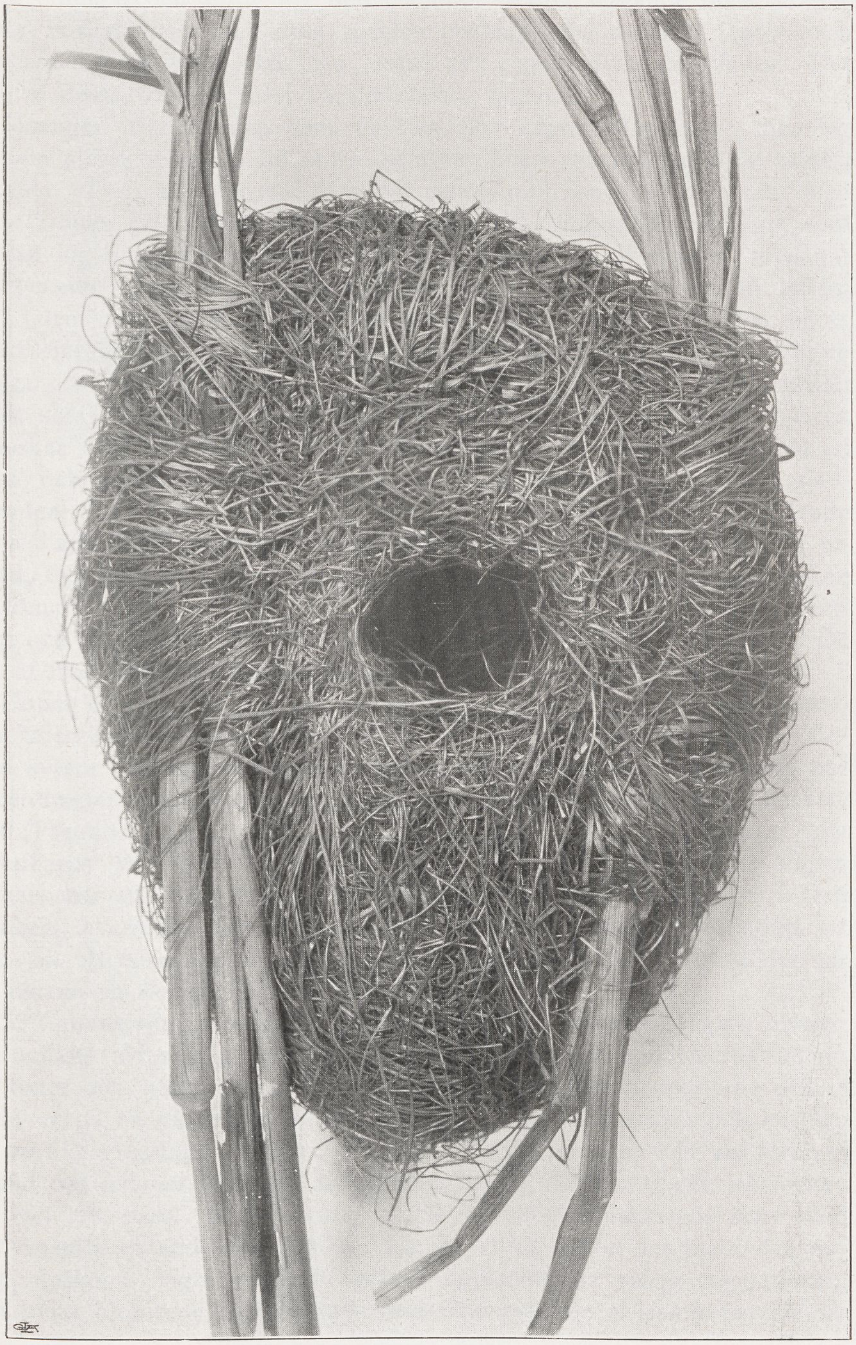
De för häckning afsedda bona, som äro omkring 14 cm. breda och 19 cm. höga, med ett hål af endast något öfver 3 cm. i genomskärning, hafva tydligen uppkommit genom tillbyggnad af de andra, som hafva en öppning af 8 cm. i genomsnitt. Väggarna hafva förtjockats och öppningen framtill delvis förbyggts, hvarvid den gamla öppningens ränder äfven sedermera kunna urskiljas.

Ej långt därifrån flyter den från berget kommande Sanyafloden fram på sin steniga bädd, under regntiden djup, med stor frambrusande vattenmassa, under torrtiden grund, i strömfåran knappt fotsdjup, och då nästan klar med kallt bergsvatten. Såsom de flesta stäppfloder begränsad af hög vacker skog, förenar den sig längre åt söder med den från Merus östra lågland kommande Ngare sukuta till en gemensam flod, hvilken efter sin förening med Ronga utfaller i den från Djipesjön nedanför Kilimandjaros sydöstra sida kommunde Rufufloden, hvilken, som nämndt, under namnet Panganifloden utfaller i oceanen vid Pangani, söder om Tanga. Vi kunde denna tid utan vidare svårighet öfvervada floden, på hvars andra sida lägre, tät, mer buskartad vegetation ännu ett stycke behärskade terrängen för att plötsligt afbrytas och ersättas af större eller mindre öppna, gräsbeväxta områden, där ofta massaiernas hjordar betade. Från omgifvande buskager tonade sporrgökens (Centropus superciliosus) vidt ljudande tutande stämma, vid ett massailäger visade sig dessutom tjocknäbbade gamkorpar (Corvultur albicollis), och i toppen af en af de spridda små akaciorna tronade den svarta och hvita, här så allmänna törnskatan Lanius collaris uropygialis. Med upprätt hållning sitter hon trygg vridande hufvudet än åt ena än åt andra sidan för att, om hon blir skrämd, kasta sig ned och, följande marken, slutligen höja sig upp och slå ned i en annan ofta närstående akacia.

Bland buskar och träd visade sig små flockar eller enstaka exemplar af ett slags väfvarfåglar (Euplectes capensis xanthomelas) med bjärt gullysande ryggparti. Kulturzonens nedre delar, särskildt vadschaggas

Tillfälligt bo, tillhörande den svarta, tjocknäbbade väfvarfågeln.

Häckningsbo, tillhörande den svarta, tjocknäbbade väfvarfågeln.
Det tillfälliga boets stora ingång har förminskats, och hela boet är mycket tätare och fastare. Gränserna för den gamla, större öppningen kunna urskiljas. Nat. höjd 19 cm.

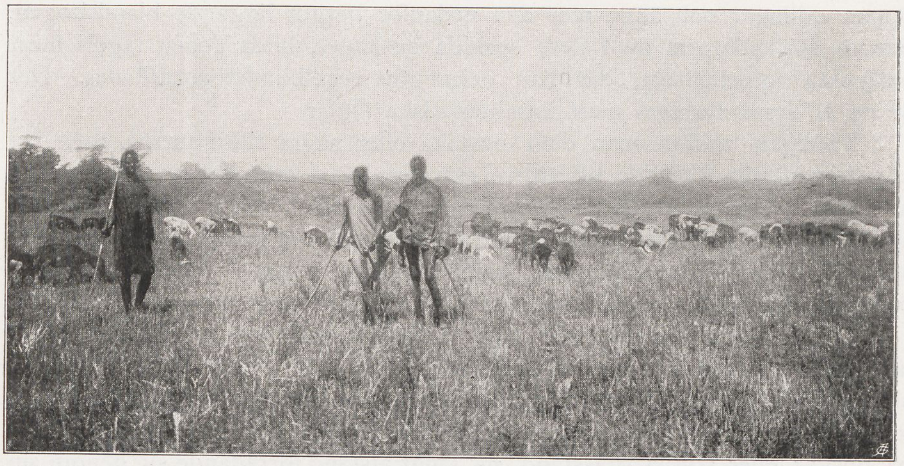
öppna odlingar och ännu mer den nedanför berget liggande blandskogen, liksom buskstäppen med dess spridda buskager, bilda denna fågels mest omtyckta uppehållsort, där han också rätt regelbundet anträffades. Det är en af dessa trakters mest karaktäristiska fåglar.

Vanligen träffar man dem enstaka eller några tillsammans, men jag såg dem aldrig förenade till större svärmar, hvari väfvarfåglar eljest så ofta uppträda. Det är emellertid särskildt den gamla hanen i praktdräkt med sin i ögonen fallande sammetssvarta skrud och gullysande bakrygg, som ådrager sig uppmärksamheten, vare sig han tronar i toppen af något buskage eller under snabb men tämligen låg flykt drar fram genom luften.

I den täta skogen ser man aldrig dessa fåglar. Under häckningstiden förändra hanarna alldeles sin karaktär, den eljest tämligen skygga och oroliga fågeln flyger nu fram med maklig flykt, och i stället för att som förut skygg försvinna i buskagen slår han nu upp i topparna på buskar eller styfva grässtånd, på långt afstånd förrådande sig genom sin svarta och guldgula dräkt. Alltid ensam, sitter han här lugn och själfmedveten, makligt tittande sig omkring, stundom något utbredande och slående med vingarna som en stare. Hela dräkten är denna tid utpurrad, hvarigenom fågeln förefaller större. Vinterdräkten är vida enklare och liknar honans, den är gulbrun och svartstrimmig med guldgul öfvergump och gul skulderfläck. I maj fällda hanar voro i full praktskrud. De lefva af frön, insekter och larver.

Under de öfverallt i denna terräng kringströdda stenarna förekommo vissa tider mycket allmänt svarta, stora, med två gula ryggfläckar försedda syrsor (Acheta bimaculata), svarta och gulfläckiga, vinglösa, ett par tre centimeter långa honor och svartbruna bevingade hanar af en kackerlacka (Pseudoderopeltis petrophila), och en liten glatt, under rödaktig ödla (Ablepharus Wahlbergi) sprang stundom som en blixt fram öfver stigen, då man här vandrade fram, eller anträffades gömd under stenarna. Den snabbhet, hvarmed denna lilla varelse försvann, kom mig ständigt att tänka på uttrycket »en oljad blixt», och länge visste jag ej, hvad det var som liksom en skugga ilade bort öfver stigen.

Så omväxlade åter skogspartier med öppna kort gräsbeväxta platser, från hvilkas sidor den trastliknande Pycnonotus barbatus micrus' klangfulla toner ofta ljödo, till dess de spridda skogspartierna upphörde och vi trädde ut på en vidsträckt med buskar, kandelabereuphorbior och enstaka träd beväxt grässtäpp. Luften var kall, då regntiden ännu icke var förbi, vi befunno oss på mer än tusen meter öfver hafvet, och den tjocka jaktrocken kom väl till pass. Halft manshöga till manshöga buskartade örter med starkt menthaluktande blad bildade här en viktig del af den bland det omkring alnshöga något vissnade gräset uppskjutande risiga vegetationen. Stora hvita blommor med långa blomsporrar och lukt af jasmin prydde här

Massaier med sina hjordar.

och hvar terrängen, som ej så litet påminde om någon kärrtrakt med spridda videbuskar i Norden. Vägen, ofta grenad och åter oregelbundet sammanflytande, upptrampad af massaiernas hjordar från en närliggande kraal, var lergrå, hård och fast. De vaktande massaiernas långdragna hvisslingar, hvarmed de sammanhålla den betande boskapen, med deras fina, skarpa afslutningstoner, hördes bland buskagen, där snart den vackra, feta boskapen visade sig. Inom kort framskymta äfven blänkande långa spjut, dessa massaiernas fruktansvärda vapen, som kommit så många hjärtan att af ängslan krympa tillsamman, då de oförmodadt uppenbarat sig och förrådt fiendens närhet, och flera massaier stodo framför oss. Det var första gången jag sammanträffat med dem här ute på stäppen, där de sedermera skulle blifva mina vänner och ständiga följeslagare.

Efter tillsammans omkring två timmars marsch stodo vi vid den första lilla sjön, hvilken ej är vidsträcktare än en större damm och med föga natronhaltigt vatten men dock hyste en öfverflödande rik fågelvärld, om också blott några få arter bildade dess stora hufvudmassa.

Vi gingo ned till stranden och öfverblickade ytan. I rader summo här svarta sothöns (Fulica cristata), mycket lika vår svenska art men med två knöllika, röda, köttiga lappar på hjässan, i de från Potamogeton, som eljest betäckte stora sträckor af ytan, fria rännorna.

Under hela året var denna fågel vid natronsjöarna vanlig och uppträdde under vissa tider i stor mängd, ja det var en af dessa sjöars allmännaste fåglar. Nu i juli var den öfverallt talrik. Hvarthän man från stränderna såg ut öfver ytan mötte blicken dessa fåglar, hvilka lågo spridda öfver vattnet eller i sin svarta dräkt och hvitlysande pannplåt nickande

summo hit och dit, stundom utstötande några kacklande toner. Föga skygga, flyga de ej upp, då man närmar sig vattnet, utan hela sällskapet vänder om utåt, långsamt aflägsnande sig från stranden utåt vattenytan. Stundom höja de sig dock i luften, först halft löpande, halft flygande på vattnet, för att sedan med tämligen tung men god flykt styra bort. I januari hade de sin vackraste dräkt.

Men äfven många andra fåglar, såväl änder (Nyroca capensis och Anas erythrorhyncha) som små doppingar (Colymbus minor capensis), lågo på vattnet. De senare döko kvickt ned under ytan för att på långt håll försiktigt lyfta upp hufvud och hals och, om fara syntes för handen, åter med stor snabbhet försvinna från ytan.

Året igenom var den nämnda Anas erythrorhyncha en af dessa stäppsjöars vanligaste änder.

Den är ungefär af en snatterands storlek. Ryggen är mörkbrun med blekare fjädersömmar, undersidan hvit eller smutshvit med mörkbruna fläckar, kinderna äro hvita, hjässan mörkbrun, fötterna brunaktiga, näbbet rödt med mörk näbbnagel och öfversida, vingspegeln isabellrostgul, öfvergående i hvitt, med ett sammetssvart, delvis metallgrönt glänsande band. Hvar man såg visade sig större eller mindre flockar af dessa änder ligga på vattnet eller, särskildt mot eftermiddagen soliga dagar, stående längs stränderna. Med förkärlek uppsökte de små bukter af sjöarna, där ofta — särskildt i september och oktober — en ofantligt rik fågelvärld var samlad. En tilltalande bild var att se honan orolig och vaksam, nickande och seende sig åt alla håll, simma fram öfver ytan följd af sina små hvitgula, mörkfläckiga, näpna och lifliga dunungar.

En fälld sporrgås föres i land.

Den andra här mycket vanliga anden var Nyroca (Fuligula) capensis, som genom sin hos hanen svarta, hos honan något ljusare dräkt och hvita vingspegel erinrade om svärtan. Äfven denna and träffades i stäppsjöarna året om, särskildt i den mindre sjön eller dammen med dess ej så starkt natronhaltiga vatten. Med snabb flykt drog den fram genom luften, hvarvid den hvita vingspegeln på långt håll skarpt afbröt mot den mörka dräkten.

Under det flocken först stryker fram öfver ytan och därpå så småningom höjer sig i luften, låter den, då den lämnar vattnet, höra ett något knorrande, rätt svagt brr-äh äh, brr-äh äh! Magen af fällda exemplar var ofta proppfull af svart lavasand och smågrus uppblandadt med ett slags i sjöarna förekommande alger. I midten af juli hade dessa änder dunungar, små näpna varelser med gråhvitt hufvud och hals; hufvudets sidor, hjässan och baknacken voro mörka, hela ryggpartiet mörkbrunt med långa, fria, gulaktiga fjäderspolar, mycket ljusare än det bruna fjunet; näbbet var blygrått och fötterna brunsvarta med gröna fläckar.

Medan vi betraktade det rika fågellifvet, visade sig plötsligt en varelse, som i hög grad uppväckte intresset. Med lång, sträckt hals sam såsom det tycktes en skäggdopping fram på ytan, och strax därefter visade sig äfven den af tre ungar åtföljda makan, hvilka alla styrde kurs mot dammens norra ände, där de summo in i en där varande vik för att dock snart vända och åter gifva sig utåt den fria vattenspegeln, denna gång inom skotthåll, så att fyra af dem efter de aflossade skotten kvarlågo på vattnet. Vid närmare granskning visade det sig emellertid ej vara vår vanliga skäggdopping utan den afrikanska rasen af denna (Colymbus cristatus infuscatus), stundom ansedd som en egen art. Hjässans svarta färg sträcker sig här ända ned under ögonen, och det hvita bandet mellan skäggdoppingens öga och näbb är här blott svagt antydt. Det var i alla händelser första gången denna intressanta och rätt sällsynta fågel anträffats i tyska Ostafrika. Men nu gällde det att få de långt ute på ytan liggande fåglarna i land. Vattnet var rätt djupt, den på ytan flytande Potamogeton tät och svår att simmande tränga igenom, men herr Sauerbrunn, som ridande medföljt, räddade situationen genom att obekymrad om både häst och kostym rida ut i vattnet och upphämta de värdefulla fåglarna.

Öfver vårt hufvud hördes nästan hela tiden ett irriterande ljud, påminnande om den spruckna klangen af en koskälla, med nervös ihärdighet upprepadt af en fram och åter oroligt kringflygande vacker fågel, en i hvit, svart och isgrå dräkt tecknad sporrvipa (Hoplopterus speciosus), äfven den en typisk representant för dessa sjöars mest karaktäristiska fågelvärld. Så snart man närmade sig stränderna af dessa stäppsjöar, möttes man, i synnerhet under häcktiden, af dessa vackra vipor, som under upprepade men tämligen svaga skrik och bakåt hängande ben flögo rundt omkring en, än närmande, än aflägsnande sig. Enstaka eller parvis, sällan i större flockar, uppehöllo de sig eljest på stränderna, där de under vackra aftnar mot solnedgången stodo orörliga som bildstoder i det grunda vattnet. De lefva af insekter och larver, men fylla äfven magen med fint vulkaniskt grus. Sitt namn, sporrvipor, hafva de fått af den stora, hornartade sporre, som utgår från vingknotens undre sida.

Men äfven andra bevingade varelser fäste här vårt intresse. Med bakåtsträckta ben kom en styltlöpare (Himantopus himantopus), en svart och hvit mycket långbent vadare af en gluttsnäppas storlek, skrikande oss till mötes, där vi fortsatte vår vandring längs stränderna. Svarta, grönfotade sumphöns, vår Gallinula choropus, summo i det höga gräset, hela flockar af hvita hägrar (Herodias alba, H. garzetta och äfven blå hägrar, Ardea melanocephala, A. cinerea) stodo med sträckta halsar eller lyfte i hvita moln för skotten. En ståtlig hvit och svart vråk med rödbrun stjärt (Buteo augur) kretsade i luften, skarfvar (Phalacrocorax africanus) drogo under lugna vingslag med sträckta halsar fram i luften, små sumphöns (Ortygometra pusilla obscura), en underart af den äfven hos oss anträffade lillasumphönan, flögo upp här och hvar och vinglade fram med hängande ben för att snart åter kasta sig ned i gräset eller simma ut på vattnet. Bland de den lilla sjön omgifvande gräsbeväxta kullarna flögo ofta helt svarta eller under hvita, om hussvalor påminnande svalor (Psalidoprocne holomelæna massaica och Hirundo griseopyga) omkring, under det att hela flockar af heliga ibisar (Ibis æthiopica) visade sig längs stränderna. Väldiga sadelstorkar (Ephippiorhynchus senegalensis) spatserade gravitetiskt omkring nära vattnet, där ofta grå backsvalor (Riparia cincta och minor) sköto fram under ihärdig myggfångst.

De väldiga sadelstorkarna visade sig äfven någon gång vid natronsjöarna.

I det klara, föga natronhaltiga vattnet i denna första sjö, där massaierna neddrefvo sina vackra hjordar till vattning, var icke heller det lägre djurlifvet fattigt. Det var särskildt representeradt af vattenskalbaggar, corixor, nepor, sländlarver, blodiglar samt en mängd grodor, dels en om

vår vanliga groda något påminnande art, men med bredt, grönt ryggband (Rana mascareniensis), dels den egendomliga, med klor beväpnade, tunglösa klogrodan Xenopus lævis, hvilka kunde uppträda i sådan mängd, att de på sina ställen förlänade vattenytan ett liksom af fiskstim myllrande utseende. Den förra är dessa trakters allmännaste groda och utgör många af de här förekommande vattenfåglarnas, såsom skarfvarnas och hägrarnas, förnämsta föda. Ofta hvilande i det omgifvande gräset ett stycke från vattnet göra de, om de bli skrämda, några långa hopp, som omedelbart fortsättas, när de ej känna sig i trygghet, hvarefter de på hufvudet försvinna som pilar i det våta elementet.

Ett stycke längre bort, och vi stodo vid de egentliga natronsjöarna, massaiernas »hvita sjöar», »el dourott oibor», så kallade för de i solen hvitlysande saltlager, som under torrtiden afsätta sig ofvan stränderna. De bildade ett komplex af ungefär sju särskilda mer eller mindre sammanhängande vattensamlingar, af hvilka den största hade en längd af 400—500 meter. Äfven den nordligaste var rätt stor, hvaremot de öfriga närmast kunna betecknas som större dammar. Då regnet, i synnerhet i april och maj, nedstörtar från den då ständigt molnhöljda himlen, och stäppen mellan bergen öfversvämmas på vida sträckor, fylla sig först de mellan dessa dammar eller sjöar belägna, under torrtiden med högt gräs beväxta lägre sträckorna, hvarigenom de skilda vattensamlingarna förenas till sammanhängande vattendrag.

Vattnet, som under torrtiden är smutsgult, tjockt, stinkande och af brännande bitter lutsmak, förtunnas genom regnet mer och mer, färgen blir klarare, om också vanligen något brunaktig, och vattnet förlorar mycket af sin bitterhet. Om också vadare och simfåglar hela året anträffas här, så är dock deras antal under torrtiden, då de nordiska flyttfåglarna här i skaror slå ned, ofantligt mycket större. Hundraden och åter hundraden af änder, doppingar och sothöns simma ständigt på den i solen glittrande vattenytan, och under torrtiden bekransas stränderna af tusentals vadare.

Från toppen af någon kulle äro sjöarnas utseende och läge lättare att iakttaga. Vi hafva bestigit en sådan höjd vid ena stranden. För våra blickar utbreder sig den största af sjöarna, sträckande sig med sin längdriktning i öster och väster, hvarvid dess västra del vidare skoformigt förlänger sig åt norr. Med talrika bukter försedda, stundom ända till vattnet med gräs beväxta stränder bilda öfverallt sjöns omfattning, och knappast den minsta buske eller träd kan upptäckas. Några runda små öar, tydligen sådana kullar, som för öfrigt ligga spridda i omgifningen, däraf fyra något större, kanske ett hundratal fot i genomskärning vid basen, höja sig öfver ytan. Rundt omkring dessa små sjöar utbreder sig den grågula, stundom något grönlysande grässtäppen med sina små spridda

I den mindre natronsjön med dess föga salthaltiga vatten neddrefvo de kringboende massaierna sina hjordar till vattning.

höstacklika kullar, af hvilka flera visade sig vara gamla öfvergifna termithögar. Utmed stränderna funnos på vissa ställen ruggar af hög Scirpus, hvari riedbockar under torrtiden gärna lågo dolda.

Redan i slutet af augusti började gräset på de af massaierna brända sträckorna efter regnet lysa grönt. Fågellifvet var dock nu vid sjöarna ej så rikt och omväxlande, om ock å andra sidan ingalunda fattigt. Särskildt voro hägrar talrika och bildade hela hvita moln, då de för skot-

Ett par fällda krontranor.

ten samtidigt höjde sig i luften. Äfven grå hägrar voro allmänna, skarfvar sutto och solade sig på stenar vid stranden, vackra nilgäss (Chenalopex ægyptiacus) sågos här och hvar, ibisfåglar spatserade utmed stränderna, stäpphöns drogo genom luften och slogo ned vid vattnet för att dricka, drillsnäppor voro allmänna, gluttsnäppor visade sig här och hvar, sandlöpare (Charadrius tricollaris) flögo i svärmar utmed stränderna, ungar af smådoppingen voro vid denna tid utvuxna och sågos öfverallt från ytan dyka under, då man kom i deras närhet, hvitvingade tärnor (Hydrochelidon leucoptera), äfven anträffade hos oss, flögo i flockar fram och åter öfver

vattnet, där äfven den eljest här sällsynta stora tärnan Gelochelidon nilotica visade sig, styltsnäppan uppträdde i flockar eller enstaka på stränderna, den i vinterdräkt om våra beckasiner erinrande Rostratula bengalensis var allmän i det sumpiga gräset, grönbenta snäppor (Totanus glareola) började stundom visa sig, bruna kärrhökar (Circus ranivorus) kretsade öfver stränderna eller öfver vattenytan, under det att marabustorkar filosoferande stodo på de små kullarna i vattnets närhet.

Längre åt sydväst låg en mindre, isolerad sjö, där ofta en än mer förvånansvärdt rik fågelvärld vissa tider var samlad, särdeles af hägrar.

Det var en dag i slutet af augusti, och vi befunno oss på väg från natronsjöarna till denna mindre sjö. Från massaikraalen bland stäppens risiga buskar syntes redan på afstånd hvitlysande punkter i närheten af den i solen som en spegel glänsande sjön. Dessa blefvo vid vårt annalkande allt tydligare, svarta och gråblå punkter uppdöko äfven, och snart urskilde vi dem nog tydligt för att kunna identifiera de olika föremålen, hägrar, änder och sothöns, som hvilade i flockar eller summo i det låga vattnet bland gräset i den under vattnet liggande, åt oss vettande stranden. Södra stranden begränsades af den något högre upp liggande buskstäppens sluttande rand, den östra af vassbänkar, hvaremot den norra, mot hvilken de svaga böljorna slogo, delvis bildade en fri strand, uppehållsort för talrika Charadrius och Tringa, Tringoides hypoleucos, vackra svart-hvita och isgrå vipor o. a. I mängd löpte här Tringa minuta fram tillsammans med den i ljusgrått lysande, om vår grönbenta snäppa erinrande Totanus stagnatilis; Charadrius tricollaris med sitt skarpt framträdande hvita och svarta bröstband och Charadrius varius med sitt svagt ockragula bröst förenande sig med de förra i flockar, som sprungo fram och åter utmed strandens grunda vatten, där tallösa flugor svärmade omkring öfver dyn, eller slogo ned på strandens torrare delar. Vaktande stodo några sporrvipor i det grunda vattnet för att vid vårt annalkande kasta sig upp i luften och varnande låta höra sitt upprepade käxande, spruckna läte. Det var signalen för alla de andra till flykt. Sandlöparna stryka i långa flockar bort öfver vattenytan, de grönbenta snäppornas genomträngande skrik ljuda genom luften, då fåglarna från skilda håll kasta sig upp från stranden eller från i närheten varande pölar, och långbenta styltsnäppor sväfva med bakåt hängande ben och sträckt hals skrikande fram öfver vattnet, vackert aftecknande sina bländande hvita kroppar och ramsvarta vingar. Hägrar lyfta äfven och sväfva som ett hvitt moln med svindlande fart fram i luften. Här och hvar synas skifferblå hägrar (Ardea cinerea och melanocephala) med indragen, undertill som en kräfva nedhängande böjd hals blanda sig med de öfriga och med jämna vingslag kretsa omkring i den soliga luften, hvita och svarta tantalusstorkar (Tantalus ibis) med rödt näbb och röda ben kretsa bland de öfriga, nilgäss lyfta under

hest kacklande, nästan hväsande läte, brokigt lysande i sin svarta, hvita och bruna dräkt, sothöns simma ut på ytan eller skynda springande på vattnet att nå en säkrare plats, flockar af Anas erythrorhyncha och små kricklika änder (Anas punctata), hvilka lugnt hvilat gungande på ytan eller stått på den gräsbeväxta stranden, sväfva med lätt flykt bort, andra större änder, svarta med hvita vingspeglar (Nyroca capensis), lyfta tungt efter några plaskande vingslag och styra fram nära ytan för att så småningom höja sig upp och sedan skjuta fram med skarp fart. Doppingar (Colymbus cristatus infuscatus) simma med sträckt spejande hals för att i nästa ögonblick dälpa i djupet, under det att snyltglador (Milvus ægyptius) styra hän från stäppen till det vimlande fågellifvet vid den lilla sjön.

Det litade på krafterna att bära i land den tunga sporrgåsen utan att draga den efter sig på vattnet.

Under vägen till vattnet hade en präktig ödla af nära en half meters längd (Gerrhosaurus flavigularis), sådan jag aldrig mer såg, med praktfull teckning i brunt, gult, blodrödt och hvitt, det gula bildande två skarpa, det bruna ryggpartiet begränsande längsband, under det att sidorna lyste i blodröd färg, med yrande fart löpt fram öfver en öppen plats och stannat i en risig buske för att nästa ögonblick vara försvunnen. Under sökande efter en patron förlorade jag platsen ur sikte, hvarför ett skott på vinst och förlust sändes, där jag tyckte ödlan senast visat sig. Piskande marken med den långa stjärten, kastade sig denna vid skottet på rygg, vred sig, hoppade hit och dit, men greps i nästa stund bakom nacken och oskadliggjordes — ett präktigt fynd, hvaråt jag mycket gladde mig. Äfven en väldig sporrgås (Plectopterus gambensis) tyngde kofferten på Amesis hufvud, när vi vandrade hemåt, och släphåfven var i verksamhet, tills armarna nästan domnade, lämnande flera värdefulla förut ej erhållna insekter, såsom näpna coccinellider, stora rödgula halticider, stritar, spindlar, blåskimrande och kopparfärgade lagriider, blekgula pentatomider och många andra, samt öfver ett femtital små löfgrodor (Rappia puncticulata), som sutto på stråna, synnerligen på Scirpus. Denna fångst var så mycket mera välkommen, som denna lilla groda öfver hufvud taget af mig förut aldrig iakttagits.

Efter första veckan i september hade temperaturen och därmed äfven växt- och djurvärlden åter förändrats. En strålande sol började att lysa öfver berg och stäpper, molnen voro ofta försvunna från den beslöjade blå, mot zenit klarare himlen, och de af massaierna brända sträckorna i blandskog och stäpp lyste vackert gröna. Solens glöd mildrades dock mycket genom den ständigt framdragande sydostvinden, och sjöarna glimmade i sin af vinden något krusade yta. En viss höststämning låg öfver taflan, än mer ökad vid framkomsten till sjöarna, där stora flockar af nordiska flyttfåglar, Totanus-, Charadrius- och Tringa-arter drogo fram. Mellan kullarna närmade vi oss den af torrt, aflagradt natronsalt hvitlysande stranden. Där för ett par månader sedan alnsdjupt vatten utbredde sig, var marken nu hård och sprucken, och sjöarnas yta var mycket förminskad. Men hvilket fågellif mötte icke nu ögat, som tjusadt såg ut öfver vatten och stränder. Vid vattnet lyfte flockar af snäppor, våra gamla bekanta från vår egen fauna, som på sitt vintertåg slagit ned vid dessa öppna vatten. Utmed stranden kommer en liten flock småsnäppor (Tringa minuta) med hastig flykt susande längs vattenytan. Under snabb, något vacklande flykt styra de i väg med skarpa vingslag för att snart åter slå ned på stranden, där de genom sin öfverraskande likhet med denna i ett nu försvunnit från blicken. Och länge fixerade jag den punkt, där de för några ögonblick sedan sänkt sig, utan att kunna upptäcka en enda, tills de genom sina rörelser förrådde sin plats.

Stora flockar af brushanar, enstaka gluttsnäppor och grönbenta snäppor lyfte då och då från stranden, och gropsnäppor (Totanus ochropus) kastade sig under ljudande skrik upp från den gyttjiga marken. Men äfven en annan bekant bild från norden erbjöd sig plötsligen för blicken. Bland en grupp svart-hvita ibisfåglar, som vadade i det grunda vattnet, visade sig nämligen några mindre fåglar i samma dräkt — det var skärfläckor (Recurvirostra avocetta), denna vackra och egendomliga från vår fauna kanske nu försvunna fågel. Vattnet var denna tid illaluktande, nästan som tången vid våra kuster, gult och tjockt, nästan slemmigt, grodor hoppade i tusental bland det i gyttjan växande gräset eller kastade sig med förvånande långa hopp åt alla håll, flugor svärmade i mängd öfver den heta, slammiga stranden, där fåglarna upptrampat hvarje bit af marken, och där än små spår af strandspringare och snäppor, än djupa stora spår af sadelstorkar, tantalusfåglar, ibisar, hägrar och andra af sjöarnas större arter kunde urskiljas.

Kastade vi en blick på den i solen glimmande och af vinden svagt krusade ytan, så visade sig öfverallt spridda flockar af änder, sothöns och smådoppingar, hvilka i dussintal lyfte från ytan eller som ej fullt utvuxna ungar halft springande halft flygande flaxade fram öfver vattnet, då de plötsligt öfverraskades i bukterna. Bland de ljusare flockarna af Anas erythrorhyncha se vi

enstaka mörka fåglar med rakt i luften uppskjutande lång stjärt; det är en annan and, Erismatura maccoa, en här under hela året förekommande tämligen allmän fågel. Skygg och försiktig, försvinner den vid fara snabbt i djupet, simmer långa sträckor under ytan, ser sig uppkommen oroligt omkring för att, om fara ännu synes för handen, snabbt åter försvinna. Denna and ligger ovanligt djupt i vattnet, där man mest ser den rakt uppskjutande stjärten och den s-formigt krökta, hit och dit nickande halsen. Men äfven

På flamingojakt.

genom den bjärt ljusblå färgen på näbbet äro hanarna på långt afstånd lätta att urskilja, där de omgifna af spridda andra änder och sothöns ligga på vattenytan. De äro osällskapliga fåglar, som mest hålla sig för sig själfva utan att dock undvika andra vattenfåglar, som komma i deras närhet. I midten af december hade deras ungar enstaka utbildade fjädrar, och den gamla dundräkten, såsom ofta här var fallet med vattenfåglar, i hög grad blekt af det skarpa lutvattnet. Somliga lyste till följd af denna urblekning alldeles hvita, då de flögo.

Af alla bilder från den ostafrikanska fågelvärlden är ingen i sin egendomliga skönhet så fängslande som en på ringa afstånd förbidragande

flock af flamingos. Det lilla af en omkring meterlång, sträckt, smal hals uppburna hufvudet ger fåglarna ett egenartadt stelt utseende, då de ordnade i snöplog under långsamma vingslag flyga fram genom luften, hvarvid endast midtpartiet af den långsträckta fågeln är i rörelse, men det öfriga förblifver i stel orörlighet. De hvita fåglarnas i rosa prunkande vingar, det stela utseendet, deras flykt och storlek, allt detta bildar en tafla, som aldrig går ur ens minne. Vid natronsjöarna voro flamingos vissa tider ej sällsynta och sågos ibland i svärmar på ett trettiotal. Oroade, höja de sig tämligen högt i luften, draga, ordnade i snöplog, länge fram och åter öfver ytan, då och då utstötande sitt om gåsens påminnande knorrande men dämpade läte för att så slutligen sänka sig ned i det grunda vattnet.

Söka vi orsaken, hvarför dessa små sjöar och dammar med sitt särdeles under torrtiden stinkande, lutsmakande, bittra, gulaktiga, nästan slemmiga vatten bilda samlingsplatsen för en så rik och omväxlande fågelvärld, finna vi denna i den öfverflödande rika näring, som här stå fåglarna till buds. Visserligen synas dessa stäppsjöar fullständigt sakna fiskar, under det att sådana i mängd lefva i de likaledes natronhaltiga sjöarna nedanför Merus östra sida, om de också här syntes vara representerade af blott en enda art, en malfisk, Clarias mossambicus. Men fiskarna ersättas i stäppsjöarna af den oerhörda mängden af här lefvande grodor, hvilka som nämndt stundom voro så talrika, att gräset i vattnet vid stränderna, då man här gick fram, rörde sig som af tusentals små fiskar.

Undersöka vi terrängen närmare, finna vi bottnen på många ställen beväxt med en art af tämligen långa ljusa alger med i krans ställda blad, en characé (Chara Braunsii), bland hvilken vattenskalbaggar (dytiscider och hydrophilider), vattenskinnbaggar (naucorider), sländlarver och grodyngel i rik mängd uppehöllo sig.

I vattnet summo massor af notonectider och corixider, de senare i stor mängd representerade af en helt liten, blott några få mm. lång art (Micronecta sulcata), och äfven små kräftdjur lefde här i riklig mängd. Att äfven mygglarver voro talrika, därför borgade de myriader myggor, som vid solnedgången i täta moln dansade i luften öfver stränderna, liksom om dagen massor med flugor svärmade öfver de stinkande stränderna. Fåglar, som eljest lefva af fisk, såsom skarfvar och pelikaner, måste här hålla till godo med grodor och deras yngel, hvarmed magarna på fällda exemplar kunde vara fullproppade. Det ligger i sakens natur, att de fiskätande isfåglarna här måste vara sparsamma, och då vi undersökte en Ispidina picta, en liten praktfull, i roströdt, hvitt och blått lysande isfågel med blodrödt näbb, visade det sig, att han under sitt störtdykande i det våta elementet utvalt sländlarver till sitt byte.

Af särskildt intresse för oss är kännedomen om, hvilka svenska fåglar utbreda sig ända till dessa ekvatoriala trakter, hvarför jag här i sammanfattning vill angifva de arter, som jag här anträffade. De äro: hvitvingad tärna (Hydrochelidon leucoptera), skedand (Spatula clypeata), kricka (Anas querquedula), större sandrulling (Charadrius hiaticula), skärfläcka (Recurvirostra avocetta), storspof (Numenius arquatus), brushane (Machetes pugnax), gluttsnäppa (Totanus littoreus), gropsnäppa (Totanus ochropus), grönbent snäppa (Totanus glareola), drillsnäppa (Tringoides hypoleucos), spofsnäppa (Tringa ferruginea l. subarquata), småsnäppa (Tringa minuta), dubbel- och enkelbeckasin (Gallinago media och gallinago), åkerknarr (Crex crex), grönfotad sumphöna (Gallinula chloropus) [svart ibis (Plegadis autumnalis)], vanlig stork (Ciconia ciconia), [hvit häger eller silfverhäger, Herodias alba], purpurhäger (Ardea purpurea) samt grå häger (Ardea cinerea). Dessutom ersättes här den hvitstrupiga doppingen (Colymbus cristatus) af den närstående formen infuscatus, vår smådopping Colymbus minor af underarten capensis och Ortygometra pusilla af dess underart obscura.

Det är sällsamt att omgifven af denna främmande natur under en ekvatorial sol vandra omkring bland så många välbekanta djurformer, som nästan för hvarje ögonblick visa sig för blicken, blandande sig med de främmande fåglarnas brokiga skaror. Ett ögonblick tycker man sig gå vid någon sumpmark här hemma — särskildt erinrar den flacka terrängen och de sumpiga, af saltvatten stinkande stränderna med deras rikedom på vadare om Ölands sydspets —, tills anblicken af t. ex. några flamingos, som praktfullt belysta af solen i snöplog draga förbi i sin rosafärgade skrud, eller kacklet från en i luften kringsväfvande skrikörn åter för en tillbaka till verkligheten.

I sammanhang härmed kunna äfven öfriga för Sverige och dessa ekvatoriala trakter gemensamma, i området anträffade fåglar nämnas, nämligen flera kärrhökar (Circus æruginosus, pygargus och macrourus), sparfhöken (Accipiter nisus), lärkfalken (Falco subbuteo), tornfalken (Cerchneis tinnunculus), blåkråkan (Coracias garrulus), [biätaren, Merops apiaster,] nattskärran (Caprimulgus europæus), tornsvalan (Apus apus), ladusvalan (Hirundo rustica), grå flugsnapparen (Muscicapa grisola), törnskator (Lanius [minor och] collurio) [sommargyllingen, Oriolus oriolus], gulärlan (Budytes campestris), piplärkor (Anthus cervinus och trivialis), säfsångaren (Acrocephalus schoenobænus), rörsångaren (A. arundinaceus), löfsångaren (Phylloscopus trochilus), stenskvättan (Saxicola oenanthe), göken (Cuculus canorus) samt den svarthufvade sångaren (Sylvia atricapilla).

Det är i första hälften af oktober, och torrtiden är inne. Solen strålar brännande ned öfver massaistäppens vidder, de lutstinkande natronsjöarna ligga blanka i solen, blott här och hvar svagt krusade af den perma-

nenta sydöstvinden, som svalkande mildrar den höga temperaturen. Vattnet, som antagit en allt tjockare, fet eller slemmig konsistens, är smutsgult, stränderna lysa hvita som snö af de aflagrade saltmassorna, millioner smådjur, mest corixider och notonectider, vimla i det varma strandvattnet, under det att tallösa flugor flyga öfver slammet. Fågellifvet är ofantligt rikt, särskildt på vadare.

En månad senare är bilden åter förändrad. Det under de sista dagarna nedstörtande regnet har upplöst det på stränderna aflagrade hvita saltet och förlänat desamma ett grått, smutsigt utseende och hela bilden en främmande prägel, förenade drag af höst och vår. Af vår genom de rundt omkring i ljusgrönt lysande stäpperna, där den svartbrända marken betäckts med spirande grönska, och genom den regniga, fuktiga luften, mild som varma vårvindar i norden. Af höst åter genom de stilla, i skaror kring stränderna framdragande fåglarna, af hvilka endast någon Totanus eller Charadrius stundom lät höra sin stämma. Intet lif, ingen sprudlande kraft och lefnadsglädje, utan mer tröghet och lugn, som under en nordisk sensommar.

Stora svärmar af den förut ej sedda svarta ibisen (Plegadis autumnalis) visade sig nu liksom några årtor, parror, dubbelbeckasiner, spofsnäppor, sporrgäss o. a.

Den följande tiden uppvisade i stort sedt liknande bilder.

I midten af mars kunde man säga, att den egentliga regntiden gjorde sitt inträde, himlen var ofta helt och hållet molnhöljd och Kilimandjaros öfre delar ständigt dolda för blicken, regnet for häftigt genom luften för att stundom som regndigra dimmor stryka fram öfver jorden. Trakterna kring natronsjöarna började allt mer försvinna under vattnet, floderna stego allt högre, och på många ställen, där under torrtiden endast fast mark utbredde sig, stod vattnet redan aln- eller meterhögt.

Det är den första maj, och sjöarna erbjuda i den regntunga luften en öde anblick. Blygrå draga molnen fram öfver vårt hufvud, skocka sig kring de båda bergjättarnas toppar, som i öster och väster begränsa synfältet, och upplösa sig i strida regnskurar, temperaturen är låg, och de svarta bärarna, som äro nästan nakna, darra af köld. I sjöarna har vattnet stigit ännu högre, vidt och bredt öfversvämmande stäppen, och endast på sydsidan af den större sjön, där stranden är högre och mera klippig genom uppskjutande lavamassor, kan man komma ned till den gamla stranden, ehuru äfven här inskjutande lägre partier meterdjupt eller mer fyllts med vatten, som går oss till höfterna, då vi måste vada genom detsamma. Åt norr, där stäppen är lägre och äfven under torrtiden bildar sumpiga eller fuktiga partier mellan dammarna och den nordligaste sjön, har vattnet öfversvämmat hela landet mellan de spridda kullarna.

Att tåga fram genom ett sådant där öfversvämmadt område är icke utan fara, såsom vi vid ett tillfälle fingo erfara, då vi plötsligen funno oss

instängda liksom fiskar i en fiskgård. Hvart vi sökte framtränga, blef vattnet allt djupare, mera än ett par meter, och återvägen var omöjlig att finna, då den enformiga terrängen ej gaf några säkra hållpunkter för igenkännandet. Timme efter timme sökte vi, medan regnet ständigt störtade ned från den blygrå himlen, i alla riktningar en passage genom det djupa vattnet, men förgäfves. Situationen började blifva allvarlig, och negrerna voro nästan

Python Sebæ, områdets största orm. Uppnår en längd af ända till 7 meter och däröfver. Lefver gärna i och vid vatten men äfven ute i stäppskogarna.
Förf:s samling. Monterad af konservator Sandberg.

förfrusna i det kalla vattnet, som under halfva dagen gått oss till höften eller högre. Rundt omkring sågo vi blott öfversvämmadt land, ur hvilket de spridda termitkullarna och andra kullar som väldiga höstackar uppsköto — då ändtligen en passage anträffades, där vi med vattnet gående till skuldrorna och med gevären uppsträckta på raka armar kunde rädda oss från den eljest kanske ödesdigra belägenheten.

Vid denna tid var fågellifvet fattigt, inga vadare såsom Totanus, Tringa, Himantopus, Charadrius eller Hoplopterus visade sig, då strän-

derna voro öfversvämmade, och flyttfåglarna dragit mot norden, icke heller några flamingos, sadelstorkar, tantalusfåglar, storkar, pelikaner eller nilgäss. Endast sothöns, några änder och doppingar, kohägrar, grå hägrar, purpurhägrar, silfverhägrar samt några andra sågos, hvarjämte flera slags svalor flögo omkring i den regniga luften.

Men regntiden fortfor. Det är i andra hälften af maj, himlen, som under några dagar en smula klarnat upp, öfverdrages åter af täta moln, hvilka som blygrå trasiga slöjor utbreda sig öfver vårt hufvud, temperaturen

Huru ödsliga sågo ej dessa sumpsjöar ut, där de utbredde sig på den öppna, ofta gulnade stäppen — men hvilket eldorado för zoologen!

är sval, och en svag sydlig vind stryker fram utmed Kilimandjaros västra sida. Fågellifvet är uppe på berget vid vår station sparsamt. I hela timmar kan man genomsöka kulturzonen utan att träffa annat än några af de vanligaste arterna, den omtalade trastliknande Pycnonotus, en kolibriliknande nektarinid, den svarta, grönskimrande, med långa mellersta stjärtfjädrar försedda Nectarinia kilimensis, flöjttörnskatan, ett par grässångare och några andra.

De nedstörtande regnmassorna hafva kommit floder och bäckar att svälla upp, så att de ofta ej längre kunna passeras utan långa omvägar ut på stäppen. På vägen ut till natronsjöarna strömmar vattnet ofta fotshögt längs den till en bäck förvandlade stigen och söker sig väg ned till Sanya eller till i denna utflytande bäckar. Längre ut på stäppen i sjöarnas omgifning har vattnet åstadkommit allt vidsträcktare öfversvämningsområden med öfver ytan uppskjutande kullar, under det att därur uppstickande

Tillfälligt läger vid natronsjöarna för studier af deras fågelvärld.

gräs på grundare ställen bildade liksom låga vassar. Sjöarnas yta ligger öde och liflös; blott här och hvar några stycken eller mindre flockar af de vanligaste arterna. Ur det höga gräset, där vi gå fram i sjöarnas närhet, lyfter en liten fläckig sumphöna (Ortygometra pusilla obscura) med släpande flykt och hängande ben för att strax åter falla ned i gräset. En Gallinula angulata simmer nickande fram mellan strandens glesa gräs, och en i praktdräkt klädd grönfotad sumphöna (Gallinula chloropus), löper med upplyftad bakkropp fram på några utbredda vattenväxter.

I vattnet röra sig talrika vatteninsekter, blodiglar suga sig fast vid bärarnas nakna ben och förorsaka dem svår plåga, när de rycka bort de besvärliga djuren, hvarvid blodet ofta rinner längs benen. Öfverallt hafva noshörningar banat sig väg ned till vattnet, och en riedbock (Redunca bohor) springer stundom upp från det höga gräset, där han legat gömd.

En natt vid massaistäppens sumpsjöar. Stämningsfulla äro under varmare tider af året nätterna vid dessa afrikanska stäppsjöar, fängslande är att där i den ensamma naturen lyssna till djurlifvet med dess många stämmor, se och höra detta lif under nattens olika timmar.

I midten af september hade lägret uppslagits vid deras stränder, och följande skildring gifver kanske en antydan om denna hemlighetsfulla stämning vid stäppens öde vatten.

Solen har nyss gått ned. Mörka moln skymma delvis den i blod uppstigande fullmånen, och massaiernas eldar sända sitt röda sken öfver stäppen mot Merubergets breda massa. Det är djup skymning, ej ett ljud höres utom syrsornas och stritarnas eviga konsert. Ytterst på en med högt, hårdt gräs delvis beväxt udde ha vi slagit upp vårt till-

fälliga läger, bestående endast af det på några stolpar uppfästa tälttaket. Mina följeslagare, några vanyamvesi, en vasuahili och en vadschagga, hafva efter arbetet med tältet slagit sig ned bakom detsamma i skydd för den svaga brisen, och deras röster nå mig då och då, där jag från tältets främre del betraktar naturen, lyssnande till dess djurlif. Öde och tysta ligga sjöarna, vinden susar genom det höga sträfva strandgräset, som svajar och gnisslar, fullmånen träder fram i oändlig prakt ur de tunga molnen, insekternas konsert blir allt högljuddare, och surr och citter höres från alla håll. Jag stiger upp på den af natronsalt hvita stranden och följer denna bortåt, där svaga ljud höras från en här hvilande snäppflock. För öfrigt är naturen sänkt i sömn, och knappt ett ljud förnimmes från sjöarnas tusende fåglar, om ej enstaka kacklanden eller skrik någon gång höras från stränder och vatten. Massaiernas eldar blifva allt större och färga himlen i blod, rop och sång kan också på afstånd förnimmas, eljest blir natten allt tystare, och insvept i en filt går jag till hvila bland strandens stenar, där det afrifna gräset blott föga lindrar underlagets hårdhet.

Det är midnatt, molnen hafva något skingrat sig, och genom de brustna skyarna sänder månen åter sitt ljus öfver land och vatten, en svag vind, för hvilken vassen sakta gnisslar, drar fram öfver vattnet. Syrsornas konsert har tystnat i den svala luften, schakalerna ströfva, sökande efter byte, ljudlöst omkring vid stränderna, där deras spår afteckna sig i den mjuka marken, och äfven hyenornas skrik låter någon gång höra sig. Eldarna borta på stäppen hafva vuxit i storlek, och flammorna stiga högt mot skyn. Från den låga tältöppningen ser jag ut öfver den ödsliga men egendomligt tjusande vildmarkstaflan af vatten och stäpp, hvaröfver den molnhöljda himlen hvälfver sig för att då och då bristande låta månen framträda genom de växlande fälten. Ur det tysta lugnet höras nu stundom sandlöparnas och snäppornas karaktäristiska läten, nilgässens kacklande och ändernas snattrande från vatten och vassruggar.

Åter förflyta timmar, bakom mig höres de svartes tunga sömn, där de insvepta i sina tygstycken som hundar kurat sig tillsammans, vattnet slår sakta mot den steniga stranden, och nästan omärkbart bryter morgonljuset fram genom den gråblå molnväggen, väckande naturen till förnyadt lif.

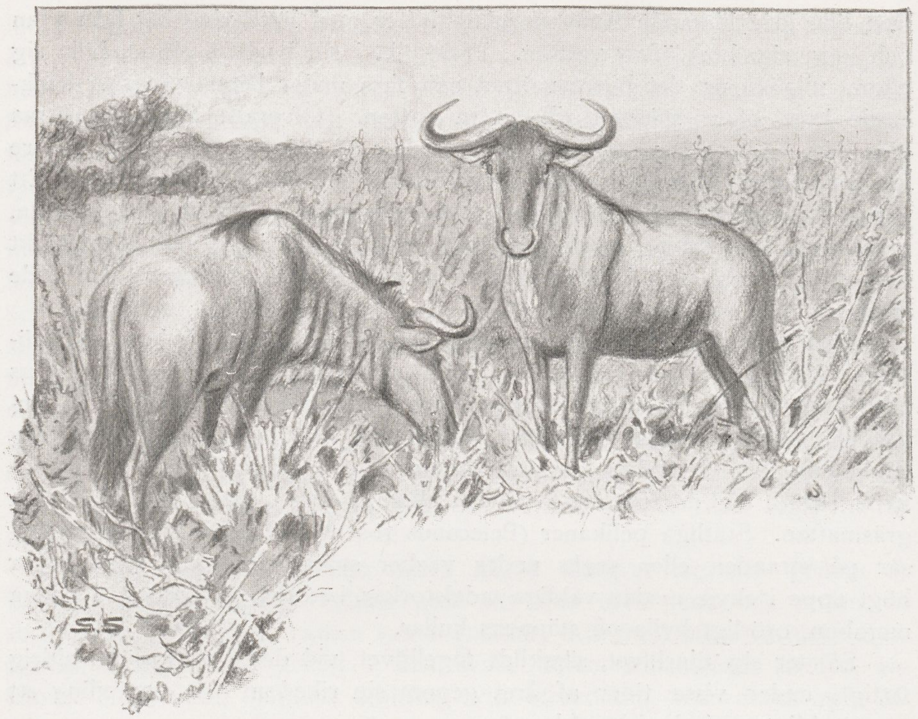
Allt klarare lyser himlen, molnen brista, upplösas och försvinna allt mer, solens strålar nedströmma allt klarare öfver stäpp och vatten, och fågellifvet vaknar. Aftonens myggor, som vid solnedgången i myriader dansat omkring i luften längs stränderna, genom sitt oändliga antal fyllande luften med ljud som svaga eolsharpor, hafva försvunnit och hvila nu bland sumparnas gräs, längre fram på dagen ersatta af öfver gyttjan surrande flugsvärmar. På vattenytan simma flockar af änder.

Den lilla krickliknande Anas maculata lyfter med lätta vingslag från ytan och ger sig bort öfver vattnet. Praktfulla i sin brokiga skrud, höja sig några nilgäss ur det bittra vattnet och fara under jämna vingslag kacklande bort öfver stäppen till andra vatten. Öfverallt från stränderna höja sig, under vår vandring bortåt, flockar af snäppor och andra vadare för att under ljudande skrik i svindlande flykt genomsusa luften. Ett genomträngande tju-tju-tju ljuder som krigsfanfarer; det är gluttsnäppan, som, äfven här skygg, orolig och vaksam, före alla i sin närhet upptäckt oss, svingat sig upp i luften och nu styr bort under hvinande, kastande flykt.

Med den frambrytande solen har fågelvärlden öfverallt kommit i rörelse. Vid hvarje bukt eller vik störta på stranden sittande eller i dess närhet simmande fåglar vid vårt annalkande ut och fylla luften med kackel och skrik, snatter och hesa kraxanden. Hvita hägrar af flera slag (Bubulcus ibis, Herodias garzetta, intermedia och alba) lysa i sin bländhvita skrud, där de spatsera i vattnet eller på den i detta liggande gröna gräsmattan. Ståtliga pelikaner (Pelecanus roseus) sitta med hopdragna halsar på stranden eller segla under vacker sväfvande flykt i stora bågar högt uppe i skyn, medan väldiga sadelstorkar, i storlek täflande med själfva marabun, orörligt hvila på stäppens kullar.

Så ter sig djurlifvet, särskildt fågellifvet, vid dessa stäppsjöar, aldrig fattigt, under vissa tider af året genom sin rikedom och omväxling ett sannskyldigt ornitologiskt eldorado.

Man häpnar inför dessa bilder af öfversvallande fågellif. Huru ödete sig icke dessa små sjöar, där de ligga strödda öfver stäppens ofta gulnade yta, icke ett träd bekransar deras stränder, icke en vänlig blomma smyckar deras yta, endast smutsigt lutstinkande sumpvatten, omgifvet af stäppens gulnade, ofta genom massaiernas eldar svartbrända gräs. För mången synes en sådan bild dyster och intresselös, men huru fängslande är den icke för zoologen! Beundran fyller hans sinne vid anblicken af detta öfversvallande djurlif; och när dagen är slut, och den tröttande marschen till lägret anträdes, då är det dessa minnen som förkorta vägen, som upptaga tankarna och förjaga tröttheten.

Bland stäppens hjordar.

Vi voro i augusti månad, ständigt lågo blygrå moln lägrade kring Kilimandjaros höga kägla, och regnet for genom luften och insvepte allt i en dyster slöja. På de nedanför liggande stäpperna, synnerligast åt norr, spred däremot solen ofta sitt ljus, hela landet syntes där belyst af dess strålar, om ock massaiernas öfverallt rykande gräseldar kommo luften att synas grå af de framdragande rökmolnen. Ngare nairobis kalla flöde med sitt från Schirakedjan kommande klara vatten söker sig här i norr väg utåt stäppen, där det upplöser sig i sumpar, hvilka under regntiden svälla ut till små sjöar och nu bildade vattenförande, med högt, friskt gräs och ofta kraftig vass beväxta sänkor.

Det var till dessa jaktmarker, hvilka jag redan förut hade ägnat ett kort orienterande besök, jag nu beslöt att för någon tid förlägga lägret, och till hvilka jag ber läsaren i tankarna följa mig under ströftågen bland stäppernas rika högre djurvärld, zebror, gnuer, gaseller och antiloper. En hvit dimma, som endast lämnade närmaste omgifning fri för utsikten, låg lägrad öfver trakten, då jag en morgon med karavanen bröt upp från stationen. Tåget rörde sig i en lång rad i den tidiga morgontimman nedför

bergets sluttning genom infödingarnas farmer fram mot stäppen. I spetsen gick vägvisaren, en af Kibonoto-höfdingens närmaste män, Akida, en lång slank vadschagga, förtrogen med stäppen och dess djurlif sedan sin fångenskap bland de kringströfvande massaierna, hos hvilka han då som ung lärt att taga sig fram i ödemarken, igenkänna djurens spår och läten och blifvit förtrogen med deras vanor. Vägen gick vidare öfver Sanyas steniga, forsande bädd genom ett floden begränsande rikt urskogsparti. Vattnet dröp från blad och grenar, bland de täta träden ljödo hornskatornas genomträngande trumpetljud, där fåglarna sutto i de högsta kronorna eller skrämda under susande, långsamma vingslag och med framsträckt hufvud drogo fram öfver träden. Bakom detta Sanya omgifvande skogsparti vidtog så småningom stäppen med sina spridda, små, höstacklika kullar, somliga vulkaniska bildningar, andra bestående af med gräs öfverväxta termitbon. Allt kalare blef stäppen, och de sparsamma träden försvunno. Svarta, af elden härjade trakter utbredde sig framför oss, och massaiernas gräseldar röko i långa linjer bortåt Kilimandjaros sluttning i nordväst, nedanför hvilken vi på något afstånd snart tågade fram.

Så bryter solen fram, bergets digra molnmassor ligga mer och mer bakom oss, och ljus och värme komma sinnet att lifvas och krafterna att spännas. Vi hafva efter ett par timmar beträdt den egentliga grässtäppen. Till vänster, där vi gå fram, ligger en med lågt, grönlysande gräs beväxt damm, hvari först ej något lefvande väsen kunde upptäckas. Genom kikaren blir det dock en annan bild af den lilla sumpen. I det låga gräset spatserar en grönfotad sumphöna med nickande hufvud, upplyft, vickande bakkropp och hvitlysande sidor fram i sin svarta dräkt. På en från gräs fri yta simma några andungar utmed kanterna, och längre bort skönjas ytterligare några större och mindre fåglar som mörka skuggor.

Men vi fortsätta utåt den öppna stäppen. Med retande skrik lyfta några kronvipor (Stephanibyx coronatus) från den brända marken och stryka under lätta, kraftiga, lekande vingslag fram i sin af svart, hvitt och gulbrunt brokiga dräkt, kasta sig skrikande hit och dit i luften, slå åter ned för att, sedan de hvitlysande vingarna hopfällts, i ett nu hafva försvunnit för blicken bland markens gulnade, delvis kolnade gräs.

Det är stäppjägarens mest hatade fiende, då han söker närma sig det stundom skygga villebrådet. Försiktigt har han nalkats djuren utan att oroa dem; stegen blifva långsammare, blicken följer alla deras rörelser, och hoppet stiger allt mer att snart hafva dem inom håll för kulan. Plötsligt höja sig några kronvipor, hjordarnas pålitliga väktare, från den brända stäppen, skjuta med snabb flykt fram öfver marken, kasta sig hit och dit, skräna, som om de själfva vore i lifsfara, fyllande luften med sina genomträngande skrik. Det är larmsignalen för stäppens skygga djur. De betande grantgasellerna lyfta hufvudet och spetsa öronen, svansarna svänga

oroligt fram och åter, några djur kasta om, och så rusar hela skaran på flykt bort öfver stäppen; gnuer och zebror följa snart efter, ofta förföljda af fåglarna, som likt ursinniga kasta sig fram bland dem utan att lugna sig, förr än de sett sina skyddslingar försvinna i säkerhet.

Snart äro vi inne i *grantgasellernas* (Gazella Granti) förlofvade land. På den svartbrända, af uppspirande gräs grönlysande sträckan åt berget till visa sig snart betande flockar af dessa djur. Hvart blicken vändes, ses ensamt gående bockar, familjer på några få djur eller hjordar på kanske hundrade röra sig som stora fårhjordar. I sin sandgula dräkt hafva de, liksom kronviporna, en märklig likhet med omgifningen, och hela hjordar kunna sålunda vid viss belysning på afstånd länge undgå blicken, om de ej afteckna sig mot den ljusa skyn. I senare fallet kunna hjordarna upptäckas äfven på långt afstånd. Belysta af den nedgående solens påfallande ljus, urskiljas de äfven lätt i synnerhet af det öfvade ögat, då de vandra ganska långt borta på stäppen.

Intet djur på stäppen öfverträffar grantgasellen i sirlig skönhet; det är stäppens vackraste prydnad. Dess mjuka färg i sandgult och hvitt, dess graciösa former och mjuka rörelser, dess vackra, ofta i synnerhet hos de gamla bockarna liksom medvetet stolta hållning och snabba, lediga lopp, de eleganta hornen med sina upphöjda ringar, allt förenar sig att göra en grupp af dessa djur till en af de vackraste taflor, stäppen har att uppvisa. Endast den mera i akacieskogarna och på annan ej alldeles öppen terräng lefvande, rätt närstående pallahantilopen (Aepyceros melampus suara) kan i detta afseende göra grantgasellen rangen stridig, särskildt genom sina ännu snabbare rörelser, sin utomordentligt smidiga byggnad och sina märkliga, höga språng, då djuren plötsligt skrämda som elastiska bollar kasta sig högt i luften åt alla håll, innan de besluta sig för en viss riktning, i hvilken de därpå flyende ila bort. Grantgasellen är ej blott stäppens vackraste prydnad, han är äfven i dessa trakter den allmännaste af alla antiloper. Den lefver alltid i större eller mindre hjordar, stundom uppgående till hundratals djur, gärna i sällskap med thomsongaseller, koantiloper, gnuer och zebror. Den hade sin ständiga hemvist särskildt på stäpperna mellan Kilimandjaro och Meru i närheten af floderna Kirarágua och Ngare nairobi samt vid Merus nordöstra sida kring floden Ngare na nyuki, men var äfven på många andra ställen, särskildt norr och nordväst om Kilimandjaro, talrik och sågs dagligen, ofta i mängd, under marscherna i dessa trakter.

Egendomligt var, att inga eller få antiloper syntes uppehålla sig på de utmärkta betesmarkerna nedanför Merus västra och nordvästra sida, ett förhållande, hvarpå de där boende boerjägarna möjligen kunde gifva en förklaring. De gamla bockarna äro hjordarnas vaktare och såsom sådana minst skygga samt de sista att vid fara taga till flykten. Ofta ser

Grupp af från Kimandjaro-Meru hemförda grantgaseller på riksmuseet.

man dem vandra för sig själfva något skilda från den öfriga hjorden, och vid vissa tillfällen kunna de sluta sig tillsammans, så att hela hjorden endast utgöres af ståtliga bockar, såsom jag hade tillfälle att iakttaga på de med högt gräs beväxta stäpperna sydost om Meru.

Vid annalkande fara börja djuren oroligt svänga svansarna hit och dit för att plötsligt kasta om och gifva sig på flykten, hvarvid de gamla bockarna modigt skydda eftertruppen och ofta stå kvar, tills de öfriga hunnit ett stycke bort. Liksom trotsigt vandra de därvid först långsamt bort, men rusa sedan på en gång i väg med stor snabbhet.

Såras ledaren, öfvergifves han i regel ej af hjorden, som så snart den märker, att han ej kan följa med de öfriga, saktar af i sitt lopp; det är, som om en viss förlamning utbredt sig öfver dem alla, och gång efter annan vända sig djuren om för att se, om ledaren är med, liksom uppmuntrande honom att skynda efter.

Utom stäppens torftiga gräs förtära grantgasellerna gärna blad och fruktskidor af akacior, hvaraf magen på fällda exemplar stundom var fylld.

Som nämndt sågos gaseller spridda på många håll öfver den förbrända marken, och jag beslöt att söka närma mig dem för att införlifva ett eller annat vackert exemplar med samlingarna. Bärarna fingo därför order att stanna, nedlägga sina bördor och lägra sig utmed stigen, hvarpå jag, följd af en vadschagga och min trogne Amesi, styrde af utåt stäppen. Varsamt nalkades vi de vaksamma djuren i skydd af en helt obetydlig kulle, som utan att dölja oss dock gaf någon betäckning.

Till höger och vänster om denna började emellertid de oroade gasellerna att rusa bort och försvinna bortåt stäppen, under det att en del ännu stod kvar med upplyftadt spejande hufvud och spetsade öron. De lifliga kiden äro vanligen de, som först skrämda elastiskt skutta bort, då och då vändande sig om för att söka sina mödrar och liksom förvirrade öfver att dessa ej äro i deras närhet.

En vacker bock med svagt s-böjda horn, ljus, sandgul öfversida och glänsande hvit undersida reste lyssnande sitt vackra hufvud, och denna utvaldes för samlingarna, ett skott — och upprifvande sotet till svarta moln, ilar hela skaran bort, bildande en enda myllrande hop, som vackert aftecknade sig i det starka solskenet. Men snart minskar den påskjutna bocken sin fart, rör sig långsammare under vacklande gång, stannar och lägger sig ned.

Detta är visserligen för jägaren ett godt tecken, men därmed är spelet ej vunnet, ytterst skottsega som stäppens större djur äro. Under det jag gick framåt med samma varsamhet, som om det gällt ett osåradt djur, såg jag snart på afstånd de böjda hornen skjuta upp ur gräset, som för öfrigt dolde det liggande djuret. Men i ett nu var gasellen åter uppe, sprang, som om ingenting händt, några hundra meter och stannade för

att åter lägga sig ned bland gräset. Åter närmade jag mig, då han ånyo var på benen, men hejdades dock strax af en mauserkula.

Lockade af skotten, hade bärarna gifvit sig ut åt stäppen, och då de sågo oss samlade kring det fällda djuret, påskyndade de stegen och voro snart framme.

Det blef nu de svartas tur att aktivt deltaga. Amesi skyndade sig att, medan blodet ännu flöt varmt i djurets ådror, göra ett snitt öfver dess strupe, hvarförutom han som muhammedan ej vågade förtära köttet.

Gammal bock af grantgasell.

Denna procedur, på kisuahili kallad »kotjinja», döptes af Sandberg till »alláhla». För att ej förstöra strupens hud måste halsen först varsamt uppskäras längs midten, hvarefter de innanför varande blodkärlen afskuros. Det var märkvärdigt att se, huru fast de svarta muhammedanerna fasthöllo vid dessa religiösa bruk, och huru dessa simpla män långt ute i ödemarken, där ingen annan än Alláh kunde kontrollera deras görande och låtande i dessa stycken, hellre svälte än de åto en enda bit, som ej blifvit slaktad under antagna former. Vadschagga, som med förkärlek förtära djurens inälfvor, speciellt magsäckarna, som de anse för de största läckerheter, utrycka vanligen genast den rykande lefvern, som på stället sväljes i stora stycken, så att blodet står dem kring munnen.

Ett par vadschagga, som fingo order att bringa bytet till stationen på berget, kastade den uppskurna gasellen på axlarna och försvunno snart ur vår åsyn.

Jag beslöt nu att låta karavanen fortsätta marschen till den bestämda lägerplatsen vid Ngare nairobi för att, åtföljd af Amesi och någon vadschagga, gå snedt öfver stäppen bort åt Merubergets nordöstra delar.

Solen brände skarpt, men sydostpassaden, som denna tid här oafbrutet drog fram, mildrade rätt mycket hettan.

Blott en kort stund hade förflutit, där vi tågade fram öfver den kala, steniga, ofta brända stäppen, då bakom en höjning af marken en ensam *gnu*, en ståtlig tjur, visade sig, orörligt stående med hufvudet riktadt mot oss; äfven denna skulle snart blifva vårt byte.

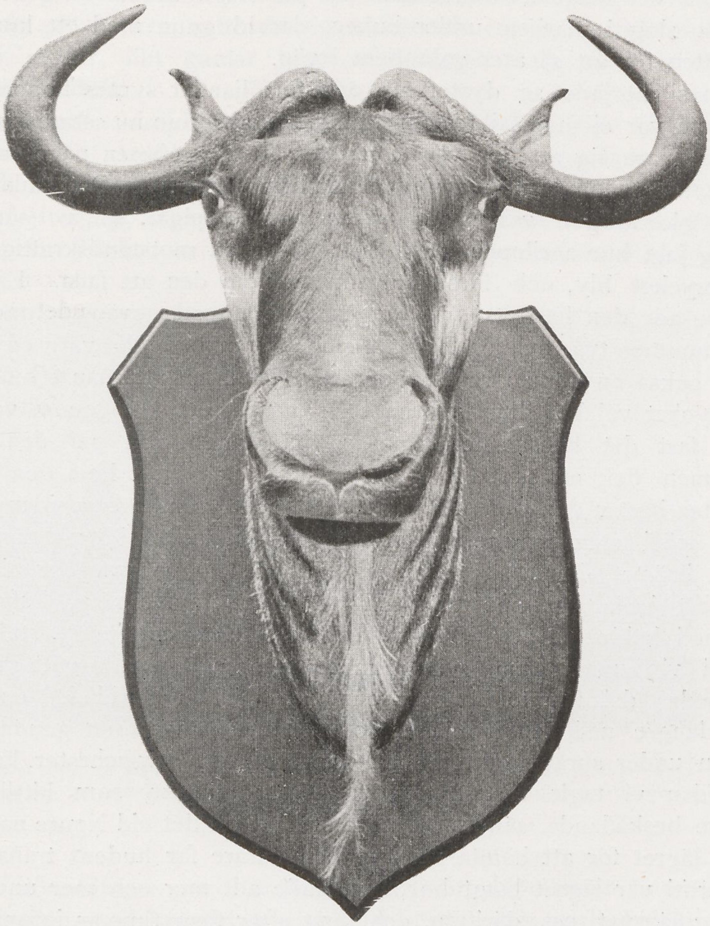
I dessa trakter skola både den svartskäggiga och den hvitskäggiga gnun (Connochætes taurus och albojubatus) förekomma, den förra af grefve Teleki anträffad vid Meru och floden Ngare rongai nedanför nordöstra Kilimandjaro. Alla som jag såg och fällde tillhörde den senare arten, skild från den förra genom sin hvita, ej svarta, man längs halsens undersida.

I hög grad öfverraskande är det olika intryck dessa djur göra, betraktade från sidan eller framifrån. Det i profil trubbiga, något fårliknande hufvudet ser helt beskedligt ut, hornen märkas knappast på något afstånd, i det att blott de ofvan pannan uppskjutande smala spetsarna framträda som små raka, snedt bakåtriktade stumpar. Men knappast hafva djuren vändt pannan till, förr än intrycket blir ett helt annat. De kraftiga, utåt och sedan inåt böjda, vid basen, synnerligast hos tjurarna, tjocka hornen med sina upp- och insvängda spetsar gifva hufvudet framifrån en viss likhet med ett buffelhufvud, och det är en i sanning imponerande syn, då en hel hjord af dessa stora antiloper står i front framför en på slätten. Frampulsande i det knähöga, här ej afbrända gräset, närmade vi oss det stora djuret, som lyste i sin isgrå, framtill svartstrimmiga dräkt, hvarvid äfven den hvita manen längs halsens undersida tydligt framträdde.

Men han var på sin vakt. Efter att några minuter med upprest hufvud hafva betraktat oss kastade han plötsligt om och galopperade med sänkta horn och piskande svans bort öfver stäppen, stannade, vände sig i en båge, gjorde åter front, svängde å nyo om och försvann långt bortåt stäppen.

En föregående, lönlös jakt på dessa djur hade emellertid lärt mig förstå deras vanor, och det hade blifvit mig allt mer klart, att dessa stora antiloper midt ute på stäpperna kunna uttröttas, och att ihärdighet här var första villkoret för ett lyckligt resultat. Första gången djuren skrämmas, fly de vanligen långa sträckor, hvarför det förefaller lönlöst att åter uppsöka dem.

Men fortsätt, låt dem gång på gång uttrötta sig själfva i stora cirklar öfver stäpperna, där man själf, då de gärna hålla sig inom ett visst

Gnuhufvud från författarens trofésamling.
Monteradt af konservator Sandberg.

område, sedan endast har att tillryggalägga den korta radien för att åter komma dem nära, och man skall till sin förvåning finna, att djuren för hvarje gång blifva mindre benägna för de långa språngmarscherna, allt oftare stanna och allt lättare låta jägaren komma i håll, om han blott ej gifver dem för lång tid att hvila ut.

Alltså framåt!

Gång på gång stannade gnun för att, hvar gång afståndet började närma sig ett skotthåll, åter galoppera vidare.

Trots det långa afståndet hade ett par kulor sändts efter den, hvaraf den ena slog i marken under buken, därvid gnun med ett krumsprång for i luften för att så åter galoppera i väg.

Amesi började se dyster ut, och förföljandet syntes honom lönlöst. Men detta var ej min åsikt, och jag märkte, att gnun nu oftare stannade än i början, vare sig att den var trött eller att skyggheten något aftagit, så att jag snart kunde närma mig på omkring 500 fot. Den kula, som nu sändes, gjorde god verkan, de svarta ropade »piga», »piga» (sårad), och själf såg jag, hur antilopen vacklade. Sega och motståndskraftiga, tåla de dock mycket bly, och först femte kulan kom den att falla. Efter första kulan rusade den hastigt i väg långt bort, stannade, svängde om och fick kulan nummer två, hvilken hörbart slog i, som hade det varit en mjölsäck. Det är också en allmän regel under stäppjakterna, att man äfven på långa håll mycket väl hör, hur kulorna slå i djuren, och därigenom vet att det träffat, fast det kanske icke märkes på djuren. Så gaf den sig åter i väg, men fick ett skott efter sig, hvilket dock blott kom den att rycka till. Åter kastar den om, får en kula, stannar, vänder bredsidan till, får en hörbar träff, stannar efter några steg, får en kula midt på skulderbladet genom bröstet, höjer sig något på bakbenen, gapar, vacklar hit och dit, söker att hålla sig uppe för att därpå störta framstupa på hufvudets ena sida med bakbenen åt hvar sitt håll, i hvilken egendomliga ställning den låg, då vi hunnit fram. Jag räknade kulorna; en hade gått genom halsens nedre del framför bogen, en midt igenom bogbladet, en i bröstet något längre ned, en i magen, och en bakifrån framåt genom ryggen, erhållen under språng rakt framåt. Geväret var en winchester, kaliber 450.

Sedan vi tagit vårt byte, den första gnutjur, som hittills fallit, i närmare beskådande, sändes skyndsamt bud till det vid Ngare nairobi uppslagna lägret för att hämta verktyg och bärare för hudens transportering. Emellertid var lägret långt borta, vi hade allt mer och mer under förföljandet aflägsnat oss därifrån, och först efter flera timmar infunno sig sju vadschagga samt en vasuahili.

Knappt hade djuret stupat för den sista kulan, förr än några mörka punkter döko upp på stäppen. De blefvo allt tydligare och visade sig slutligen vara vandorobbo, mina blifvande vänner under nästan alla stäppjakter, hvilka, beväpnade med båge och förgiftade pilar, inom kort stodo bland oss, hälsande med höga jambo-rop.

Utan hus och hem ströfva dessa stäppens fria jägare, hvilka på annat ställe närmare skola skildras, omkring på sina jaktmarker, sofva hvar de kunna kring sina eldar, i hålor, i buskager, i skydd af nedfallna träd, med ett ord, hvar de för tillfället vid nattens inbrott finna något skydd, obekymrade om morgondagen och lifnärande sig af det byte, deras förgiftade pilar lämna.

Med tyg- eller skinnstyckena uppdragna till halsen, bågar och pilkoger bredvid sig på marken, satte de sig nedhukade ett stycke från gnun, orörliga som säckar, likt gamar lugnt afvaktande tiden, då något af bytet skulle tillfalla dem.

Men bärarna dröjde, en sval vind började draga fram öfver stäppen, benen värkte af trötthet, och i väntan på vadschagga lade jag mig att hvila och insomnade snart med den varma gnuhalsen till hufvudgärd för att dock efter en stund väckas af de små hvassa stenar, hvaraf marken var beströdd, och hvilka just ej lämnade någon mjukare bädd.

Med tyg- och skinnstyckena uppdragna till halsen, bågar och pilkoger bredvid sig på marken, satte sig vandorobbo nedhukade ett stycke från gnun, orörliga som säckar — — —.

Mot skymningen voro ändtligen de väntade männen framme, gnun flåddes, huden med kvarsittande hufvud hoprullades, omlindades med rep och utgjorde börda för fyra man, som två och två omväxlande buro.

Den försvinnande solen purprade västerns molnhöljda sky, öde låg massaistäppen, svart af branden, intet lif synes vid denna timma, blott några stäpphöns foro som dufvor under knorrande ljud susande fram i luften. Syrsornas konsert har börjat; enformig som bruset af ett vattenfall tonar den från alla håll cittrande och skärande genom luften, utan att en enda af de tusende insekterna själfva synes till. Genom de trasiga molnen träder halfmånen fram och kastar sitt bleka ljus öfver den öde taflan, stjärnorna tändas en efter annan, och den svaga men kyliga vinden sveper fram öfver de kolnade vidderna, bilder af fattigdom och död men — mirabile dictu! — dock underbart tjusande.

Aldrig hade jag funnit tältet så inbjudande som denna kväll, där Amesi — ej min följeslagare på jakten med samma namn, som för att skiljas från sin namne kallades Amesi-Kongoni, utan uppassaren från Tanga —, som för hvar dag blifvit allt bättre och slutligen, som nämndt, blef expeditionens bäste och pålitligaste svarte, ordnat allt, lagt en ren handduk på bordet och inflyttat lådorna på sina platser. Sängen var omsorgsfullt bäddad, och hvarje veck på filten utjämnadt. Strax efter vår

Jaktlägret vid floden Ngare nairobi.

ankomst stod äfven maten färdig: kräftsoppa och irish stew, båda förträffliga konserver, kalla pannkakor och sylt — duger ej det för en uttröttad jägare, vet jag ej, hvad han skall bjudas på! Floden hördes bakom vårt läger, och vid dess porlande ljud gick jag till hvila, nöjd med dagens byte.

Himlen var helmulen, då vi i den kyliga vinden följande morgon ströfvade ut bortåt stäppen. Vadschaggas lätta kostym, ett öfver ena axeln snedt öfver kroppen hängande skynke, som lämnade hela ena sidan i paradisisk nakenhet, var i denna temperatur ej onödigt varm och kom mig att beundra den lätthet, hvarmed dessa naturbarn uthärda temperaturens växlingar.

Tunga moln drogo fram öfver oss, solen var skymd, och spridda regndroppar foro genom luften. Då det var så på den mer regnfattiga stäppen, hur skulle ej himlens slussar stå på vid gafvel i Kibonoto! Efter en stunds spaning kommo ett par af de åt olika håll spridda svarta springande under ropet »punda milia, bvana, nyingi sana!» en hel mängd zebror, herre! och inom kort stod jag och betraktade en af de största zebrahjordar, jag någon gång såg därute, uppgående till väl ett par hundra djur. Få bilder från

Kamp om bytet.

den afrikanska stäppens djurlif kunna i fängslande skönhet mäta sig med anblicken af en sådan hjord, synnerligast då djuren i sin präktiga strimmiga dräkt storma fram öfver den kala grässtäppen.

Då hjorden betar, häller vanligen en gammal hingst vakt, ofta spejande omkring sig med högburet hufvud. Vid fara blir han orolig, trafvar några steg och stannar åter, de öfriga se upp och börja röra på sig för att, om faran visar sig hotande, i traf begifva sig bort. Det är eget att se dessa djur under torrtiden med möda afgnaga de sparsamma gröna stråna bland stäppens gula, låga tufvor, då samtidigt kringliggande skogar

kunna lysa mörka af saftigt gräs, utan att de ägna dem den ringaste uppmärksamhet. Under dagens hetaste timmar stå de gärna troppvis i skuggan under träden.

Det blef en mödosam dag. Vi närmade oss hjord efter hjord, men då vi voro utan det minsta skydd på de kala, om skurna rågfält påminnande vidderna, var det icke möjligt att få dem inom skotthåll. Äfven flockar af gnuer sågos här och hvar, och mot en sådan liten hjord långt bortåt stäppen vid randen af akacieskogen styrde vi stegen. Med mausern i hand och åtföljd af Amesi, vek jag af bortåt de betande djuren, som snart fingo se oss och formerade frontlinje. Skygga, började de dock snart röra på sig, piskade sidorna med den svarta svansen och gjorde åter front, visande sina buffelhorn och sitt svarta framhufvud, men galopperade i nästa stund i en lång linje bort, hvarvid de veko af något mot oss. Det var en präktig tafla att se dessa buffelliknande djur störta fram öfver den öppna slätten, den höga framkroppen rörde sig i takt med galoppen, svansen piskade viftande sidorna, och den ljusgrå, framtill mörkstrimmiga fällen med dess svarta nackman och hvita man längs halsens undersida lyste i solen. Jag utvalde en af dem, kastade geväret till ögat och sköt. Med ökad fart rusade alla bort, åter en kula, och vacklande skiljer sig det påskjutna djuret från de öfriga, rör sig i krets, reser sig svagt på bakbenen men störtar i nästa ögonblick framstupa, nedsjunkande på den mjuka gräsmattan. Vi skyndade fram och betraktade det med utsträckta ben liggande djuret, som ej mer gaf lifstecken ifrån sig, och granskade skotten. Utan att säkert kunna veta det, då djuren efter första skottet rusade om hvarandra, hade jag båda gångerna skjutit på samma gnu, och de två kulorna hade under fullt språng träffat väl, den ena på bogbladet, den andra högre upp mot ryggen.

Nu sändes bud till lägret, där dschaggamännen ännu voro kvar för att hämta de för prepareringen nödiga verktygen, och efter en stunds väntan syntes männen försedda med knifvar och rep närma sig. Amesi får, sedan huden uppskurits i midtlinjen och böjts åt sidan, göra snittet öfver strupen och låta blodet friskt afrinna, och prepareringen började. Själf uppskar jag huden, ett viktigt arbete för den blifvande monteringen af djuret, och mått af kroppen togos i flera riktningar, hvarpå alla grepo sig an med prepareringen. Iklädda endast ett öfver ena axeln knutet, framtill, baktill och åt ena sidan nedfallande tygstycke, kasta de detta under arbetet ofta på ryggen och sitta i den kostym, en nådig natur förlänat dem. Efter prepareringens slut blef det ett rusande bort till den flådda kroppen, där alla ville skära till sig några stora stycken. Dessa lades, om händerna voro upptagna med andra bördor, i nödfall på hufvudet, hvarvid blodet i strimmor rann ned öfver ansikte och kropp, och äfven vandorobbo försågo sig med rikliga förråd, som voro dem väl unnade, då kvarlefvorna under natten eljest till sista bit skulle ha blifvit rof för hyenor och schakaler.

Gnujakt vid Ngare nairobi.

Gamarna komma. Inom kort visa sig svarta punkter här och hvar på himlen, hvilka allt mer växa i storlek, liksom deras antal ökas; och snart sväfvar ett tjugutal gamar högt öfver vårt hufvud, väntande på sin del af det på stäppen liggande bytet. Beundransvärd är i sanning dessa fåglars syn. Under dagar kan man vandra på stäpperna utan att se en skymt af dem, utan att ana, att de finnas inom det område man besöker. Men skjut ett större djur, låt det ligga en stund och återvänd därpå, och man skall finna hela

Efter prepareringens slut blef det ett rusande bort till den flådda kroppen.

flockar af gamar sitta på rofvet och sönderslita det med sina starka näbbar eller klifva omkring på marken, dragande i de utrifna inälfvorna, hvarvid de ända till svalget fylla kräfvan med lösryckta köttstycken. För de infödda visa gamarna ingen rädsla, och midt inne i en massaikraal har jag kunnat se flera gamar gå omkring som tama höns, hvaremot en första anblick af oss kom dem samtliga att skyndsamt gifva sig bort för att från toppen af några termithögar hålla vakt, till dess vi aflägsnat oss.

Bland de 27 inom området af mig observerade roffåglarna kunna endast två gamar, den stora Pseudogyps africanus och den något mindre, bruna

Neophron monachus, hvilka regelbundet i antal infunno sig vid hvarje större slakt på stäppen, betecknas som vanliga. Mera sparsamt såg man däremot den hvitaktiga smutsgamen (Neophron percnopterus) och den ståtliga stora örongamen (Otogyps auriculatus), hvilka voro de fyra gamar, som jag där anträffat.

Efter ett besök i lägret, där kött och hud aflämnats, beslöt jag att före den fortsatta jakten uppsöka platsen, där den sista gnun fällts, och där tarmar och dylikt kvarlämnats åt gamarna. Solen strålade genom de brustna molnen, och luften genomkretsades af talrika gamar, under det att marabuer och gycklare redan sutto på marken kring de spridda resterna af gnun. Knappt hade vi närmat oss fåglarna på flera hundra fots afstånd, förr än alla gåfvo sig i väg för att snart försvinna ur vår åsyn. Förvånad öfver deras skygghet, då jag hoppats komma dem nog nära för en fotografisk bild, vände jag af bort mot en akacieskog, spejande efter nya hjordar. Innan jag ännu kommit på ett kulhålls afstånd från slaktplatsen såg jag mig om och fann då några gamar redan nere på marken och andra, som med till hälften hopfällda vingar susande närmade sig jorden. Emellertid hade jag knappt börjat gå åt dem till, förr än de flögo upp, och min förhoppning att dold i närheten snart åter få se dem samlade gäckades. Alla voro inom kort långt borta för att högt uppe i rymden skjuta fram på sträckta vingar, tills de snart alldeles försvunno för blicken. Då jag åter var bland de väntande bärarna, kastade jag blicken än en gång mot slaktplatsen, dit fåglarna ånyo nalkades. Med en hastighet, som var förvånansvärd, döko de upp från alla håll. Först se vi blott tre, under det att den uppklarnande himlen för öfrigt var utan någon fläck, som var möjlig att tyda som lif. Men som af ett trollslag — man ser ej, huru de komma — voro två till bland de andra, allt flera döko upp i skyn som mörka prickar, deras antal växte, allt mer förstorades bilderna och blefvo allt tydligare för att snart låta de väldiga fåglarnas former klart framträda.

Vi fortsatte mot den åt stäppen till utbredda akacieskogen, där några grantgaseller i sin isabellgula och hvita skrud samt höga, svagt s-formigt krökta, högringade horn betade bland det gulnade gräset. Något skydd fanns emellertid ej från detta håll mellan de ofta på långa afstånd från hvarandra spridda akaciorna, ej en termithög, ej en buske att dölja sig bakom, och med siktet på 200 meter sände jag från en liten svagt skuggande akacia den gamla bocken en kula, som träffade i bröstet och kom honom att efter några osäkra steg störta till marken. Det var ett vackert djur, dess mjuka färg i sandgult och hvitt smekte ögat, dess graciösa former voro som mejslade af konstnärshand. Och länge stod jag i beundran framför detta naturens mästerstycke, tills de framkommande vadschagga ryckte mig ur mina tankar, och arbetet med prepareringen tog sin början.

En ståtlig gam (Pseudogyps africanus).

En spännande jakt. Vi drogo vidare, solen brände på den öppna stäppen, och intet djur syntes till mer än en sekreterarfågel (Serpentarius serpentarius), som med sina långa ben hastigt gaf sig i väg genom det torra gräset. Blicken följde den tranliknande roffågeln under hans egendomliga, brådskande, vaggande eller styltande traf öfver stäppen, då en af de svarta pekade på en långt i fjärran stående ensam gnutjur, och ditåt styrdes stegen. Efter en stund voro vi så nära, att han tydligt kunde urskil-

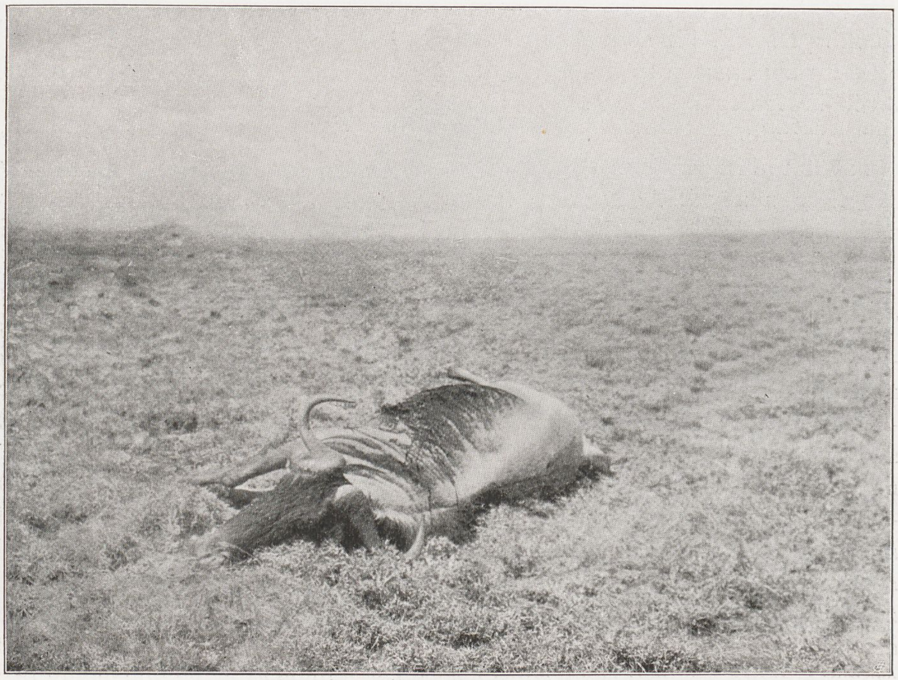

Grantgasell.
Dess graciösa former voro som mejslade af konstnärshand...

jas, och nu inträffade något, som jag knappast trott vara möjligt. Efter att hafva rört sig i en kort båge stannar plötsligt det vaksamma djuret, ser sig några ögonblick omkring utan att upptäcka oss och — lägger sig!

Då vi nu nalkades i motvind, och gnuns hufvud riktades mot vinden, var ryggen vänd mot oss. Blott då och då vred den makligt hufvudet, hvarvid vi genast kastade oss ned mot marken för att strax därpå åter hastigt skynda framåt. Skulle det väl vara möjligt att midt på öppna stäppen öfverraska en vaksam gnutjur! Hastigt men varsamt, noga iakttagande djurets rörelser, gå vi vidare, solen bränner med glödande styrka, farlig, då solhjälmen, som är i hög grad hindrande för hvarje rörelse, ej medtagits

på jakten. En näsduk lägges därför vikt öfver hjässan under mössan, och så går det vidare. Tungan var torr, törsten brände allt mer, och sällan har jag väl varit så sjudande het som under denna spännande jakt. Åter är gnuns hufvud riktadt bortåt, och ingen fara syntes vara att vi skulle upptäckas, där vi allt mer närmade oss det hvilande djuret. Redan är afståndet blott ett vanligt kulhåll; men med tummen på hanen fortsätter jag framryckandet, beredd att skjuta vid första oroande rörelse af djuret. Allt hastigare strömmar

Det var en präktig gammal tjur, en sådan där enstöring, som, skild från hjorden, ensam ströfvar omkring — — —.

blodet i ådrorna, snart är det blott ett hagelhåll, hvarför det ju var ändamålslöst att gå vidare. Siktar och ger eld.

Stapplande rusar tjuren upp, vacklar hit och dit och springer utåt stäppen, som det tycks färdig att när som helst falla. Men hvad dessa djur äro sega. Allt mer kryar han till sig och galopperar snart i väg med god fart. Det var med tanke på att ej skada det värdefulla skinnet, jag ej genast sände honom ännu ett skott. Då och då stannar tjuren i sitt lopp och vrider hufvudet för att strax åter fortsätta, tills en bakifrån erhållen kula kom honom att sakta af. Allt makligare blir farten, allt mer an-

stränga vi oss att ej förlora det flyende djuret ur sikte, då det hela tiden närmade sig kammen af en liten höjd, utan att det var oss möjligt att se, hurudan terrängen där bakom var. Åter har jag honom inom håll, kastar mig på knä och sänder honom en ny kula. Stegrande kastar han sig gapande upp på bakbenen för att i nästa ögonblick störta till marken, där ett sista skott hastigt gjorde slut på hans plågor. Det var en präktig gammal tjur, en sådan där enstöring, som, skild från hjorden, ensam ströfvar

En sårad gnu.

omkring. Tre kulhål sutto i bogen, där de bildade en triangel, som nästan täcktes af handen, under det att en fjärde kula bakifrån inträngt i kroppen.

Men nu var jag som en enda rykande massa. Solen brände som eld, och endast vinden, som svalkande drog fram, gjorde det möjligt att uthärda hettan, rocken kastades af, och med den öfver hufvudet till skydd mot solen andades jag ut efter den hetsande marschen. »Maji, maji! (vatten!)» var mitt enda rop åt den nu anländande eftertruppen, och ett par djupa klunkar ur den framräckta vattenkalebassen kom den brännande törsten att något svalna.

I denna hetta, under en glödande sol, var prepareringen ett drygt arbete, men efter en timme var huden afdragen, hopsnodd med rep och på väg till zoologiska stationen på berget.

Nu anlände våra gamla vänner vandorobbo, hvilka som gamar uppspårat rofvet för att efter ett ljudligt »jambo, bvana!» och erhållen tillåtelse kasta sig öfver de rikliga kvarlefvorna, af hvilka vadschagga blott kunde medtaga en del, hvarpå vi lämnade dem att frossa af det läckra slaktet. Jämte koantilop är intet vildt på stäppen bättre än gnu, särskildt yngre djur, hvilka smaka lika förträffligt som ungnöt.

En vildmarksidyll. Åter styra vi utåt stäppen till fortsatt jakt, då ännu en mängd hudar äfvensom skelett behöfdes för samlingarna. En grantgasell är den första vi stöta på, och denne faller på 500 fots håll för den goda winchestern. Efter att ha öfverlämnat honom åt de kvarvarande vadschagga för transport till lägret fortsätter jag med Amesi bortåt och är snart midt ibland hjordar af gnu, zebra, grantgasell, thomsongasell och kongoni. Det var en tafla, som det ej ofta förunnas en jägare att se, och sådan jag för kort tid sedan aldrig vågat hoppas att med egna ögon få skåda, ja, som jag hade svårt att tro tillhörde annat än sagan. Hvart vi se, stå gnuer, zebror, gaseller och antiloper. I en lång, oregelbunden linje, delad i midten af en zebrahjord på omkring 60—80 stycken, stå gnuer, de till vänster mera spridda öfver sluttningen af en däld, de till höger bildande en frontlinje, de flesta med hornen och den svarta pannan åt oss. Deras antal var omkring 80 i hvardera hjorden, och i den början de skymningen och till följd af deras stora antal voro de nu så litet skygga, att vi på några hundra fots afstånd kunde betrakta dem, där de stodo som vanliga boskapshjordar. Det var för vackert att störa med ett skott! Men nu börja de röra på sig, zebrorna trafva fram uppför däldens flacka sluttning, hopa sig åter däruppe, i sin randiga skrud och sina smäckra former bildande en tafla af oförliknelig skönhet. Efter följa gnuer med piskande svansar och nedböjda hufvuden. Galopperande åt samma håll, vända de om, formera frontlinje, kasta åter om och försvinna bakom kullens rand i ett moln af upprykande damm. Vi skyndade dit upp och blickade ned för sluttningen. Den tafla, som här upprullade sig, var kanske den märkligaste, jag i fria naturen någonsin sett. Redan förut hade hjordar här varit samlade, till hvilka de ankommande sällat sig. I hundraden stodo gnuer och zebror, de närmaste på helt ringa afstånd, somliga lugnt betande, andra lyssnande med mot oss riktade hufvuden.

Galopperande hjordar. Men jag var utkommen för jakt. Så godt den rätt djupa skymningen tillät, sköt jag på en gnu, som efter att gång på gång hafva tumlat omkring, upprörande jorden i hela moln, åter reste sig och försvann i dunklet. Det dånar i marken, när de stora hjordarna rusa bort. Zebrorna, skyggare än de andra, fortsätta längre, hvaremot

de öfriga snart göra halt. Inom kort är det nedmörkt, och förföljandet af den sårade gnun måste afbrytas, för att vi ej skulle löpa fara att icke återfinna lägret; himlen är färgad i rödt, där solen försvinner under synranden.

Vi gå vidare. Åter stöta vi i mörkret på en gnuhjord, som rusar i väg, bildande en lång linje. Jag skjuter, ser ej hur det tar, men hör att kulan träffar. Hela raden af djur synes nu i silhuett mot den röda skyn

Nådeskottet.

vid horisonten, och den höga framdelen med det nedböjda hufvudet gifva dem utseende af bison. En är efter, de öfriga stanna för att invänta denna, ett hest råmande höres från hjorden, som synes uppretad, under det jag fortsätter rakt på den. Åter galoppera de i väg ett stycke, marken dånar under deras tyngd, och den torra jorden ryker upp i moln. Men fortfarande är en af dem långt bakom de öfriga, och på den riktar jag hela min uppmärksamhet. Mörkret bredde sig allt mer öfver stäppen, knappast kunde det stora djuret längre urskiljas, då det plötsligen blef så smalt — det sprang nu rakt ifrån mig — att jag ej vågade skjuta,

då jag trodde, att det var någon vadschagga, som lockad af skotten kommit häråt från lägret. Med tummen på hanen fortsätter jag efter det otydliga, i dunklet nästan försvinnande föremålet, urskiljer några svängningar af svansen, ett skott så godt det gick att sikta, och djuret störtar till marken för att strax därpå få en ny kula genom hjärtat.

Ett slakt i månskenet. Det var praktfullt att se den långa eldstrålen ur geväret, som i kvällens mörker för ett ögonblick upplyste det fallna djuret. Detta, åter en gammal tjur, måste räddas, då jag icke gärna ville sköfla några lif, åtminstone bland stäppens storvildt, som ej kom de zoologiska samlingarna till godo; men huru? Nästa morgon skulle endast några ben återstå, sedan hyenor och schakaler hållit måltid på det välkomna bytet. Att sända bud till lägret efter folk, som först om fem timmar kunde vara där, var ej tänkbart, och så återstod blott att lita på oss själfva. Månen gick just upp och spred sitt svaga sken öfver stäppen, hvilket dock var nog starkt att vägleda oss under det förestående arbetet. Jag klappar Amesi på axeln, han nickar förstående tillbaka, och nu börjar ett arbete, som väl sent skall gå ur mitt minne. En pennknif och en slö köksknif voro våra enda verktyg för att uppskära och flå en stor gnutjur. Vi arbetade förtvifladt, ty ginge månen bakom moln, vore ej blott gnun förlorad, utan äfven möjligheten att nå lägret på natten ute. Ändtligen har jag skurit upp gnun under och längs benen, prepareringsarbetet är i gång, och så småningom börjar det ena stycket af huden efter det andra att lossna.

Men så kom ett parti, som satte kraft och tålamod på hårda prof, det att afskära benen i lederna. Vi skära och gnida, slita och draga, men senorna äro som stål, lederna äro svåra att urskilja i det svaga månskenet, och blodet kokar af oro att till slut ej kunna rädda det vackra djuret. Ingen brynsten fanns, och aldrig har jag så lifligt som då insett nyttan af en sådan tingest. Jag går omkring i gräset, finner en sten, söker fukta den, men någon saliv fanns ej, då strupen var torr och brännande af törst, och så återstod blott att söka bryna mot stenen sådan den var. Men nu blef knifven alldeles rund. Med knogar och fingrar arbetade vi tum för tum att få loss den tjocka huden, äfven klackar och knän fingo hjälpa till, och ett utrop af glädje följde på hvarje framgång. Därpå kom åter ett svårt parti, nämligen att få det stora hufvudet från kroppen. Vi skära, rycka och slita men endast långsamt skrider det mot målet, djurets blod, som ej var aftappadt, flyter öfver allt, och vi voro ganska hemska att skåda, där vi sutto med kläder och händer röda af blod. Stundom skredo tjocka moln framför månen, lämnande oss i mörker för att åter dela sig och komma det silfverklara ljuset att skingra stäppens dunkel.

Efter mer än en och en half timme var det slut, ryggen värkte, då vi reste oss upp, och kroppen var stel. Inga rep funnos att surra kring den tunga huden, som med kvarsittande hufvud fordrade en stark man

till bärare. Men Amesi visste råd: under sin randiga skjorta trollar han fram ett blått kläde, stort som en filt, inknyter däri den hopvikta huden och lyfter den tunga bördan upp på sitt hufvud.

Hem öfver stäppen. Så anträda vi under tystnad färden öfver den öde stäppen mot lägret. Stora sträckor, härjade af massaiernas eldar, lågo svarta och dystra i månens silfversken, under det att andra genom sitt höga snärjande gräs, med refvor som kvickrot, voro i hög grad hindrande och tröttande. Djupa hålor efter jordsvin voro spridda öfverallt, bildande lömska fallgropar, och i en af dessa stupar Amesi, kastande sin börda långt framför sig, och det var endast genom en lycklig tillfällighet, han därvid undgick att bryta sig. På vinst och förlust går det vidare, ingen väg finnes, icke ett ljus i fjärran visar oss den rätta riktningen, molnen tätna ofta och glida hän framför månens lysande skifva för att åter dela sig för dess nedträngande ljus.

Där elden härjande gått fram är en bild af dödens rike. Svart och ödslig ligger här den vida stäppen, endast några gula, kvarstående tufvor, äfven dessa svedda, uppskjutande ur sot och aska, afbryta den mörka taflan, öfver hvilken i det nedsilande månskenet en jagande uggla tyst sväfvar fram. Syrsornas eviga konsert ljuder som ett svagt brus genom luften, och schakalernas skrik höras på afstånd, där de vädrat det rika byte, som under natten skall blifva tummelplats för dem och hyenorna. Eljest är det tyst på de kala vidderna.

Efter två och en half timme nå vi lägret, dit det ej varit möjligt för mig — jag erkänner det gärna — att ensam finna vägen. Redan på afstånd hördes ljudliga om ock föga melodiska hornstötar, då folket börjat oroas öfver vårt uteblifvande, och då vi kommit närmare, lyste oss skenet från en upphängd lykta vänligt till mötes. Trött kastar jag mig på fältbädden, Amesi sjunker ned vid tältöppningen, ej utan orsak kvidande öfver sin värkande rygg, tills jag med en blank rupie i någon mån lifvade upp de till ytterlighet anlitade krafterna.

Det var ingen lätt sak att på morgonen ordna bördorna, då ej mindre än åtta man voro bortsända med hudar till Kibonoto, och själfve Akida fick, om ock brummande, förse sig med en stor last på hufvudet Men inga hinder äro oöfverstigliga, och ju mindre affär man gör af sådana saker, desto bättre. Utan vidare — bördorna voro med beräkning från början rätt små — fördelades de öfverblifna sakerna än här, än där, hvarest bäraren syntes tåla vid det, och strax efter åtta bröt den lilla jaktkaravanen upp. Nu, när allt var ordnadt, fick gärna skrattet och munterheten släppas lös, det skämtades öfver de stora flyttlass, som t. o. m. vägvisaren, kocken o. a. marscherade i väg med.

Vägen gick i nordvästlig riktning öfver den här med spridda små, busklåga, bladlösa träd beväxta stäppen. Snart visade sig en bland några grant-

gaseller gående struts, som med långsamma steg promenerade bortåt, då och då seende åt oss, hvilka han redan upptäckt, och längre bort var åter en struts. Vi voro nu nedanför Merus nordöstra afslutning, som i en vågig jätteterrass och kullar sänker sig nedåt stäppen, till stora delar beväxt med samma vegetation som denna. Här på stäppen lågo några väldiga eruptivblock, på hvilkas sidor och öfre delar några ödlor (Agama atricollis och A. doriæ) lågo och gassande sig i solen. Här var turturdufvornas paradis, och hundraden och åter hundraden Turtur capicola tropicus och T. ambiguus perspicillatus flögo från öppna, torra fläckar i det korta gräset upp bland de låga träden. Efter ett par timmar stötte vi på en sump med grönt gräs, en grönskande oas bland stäppens gula vidder. Manshöga, gulblommiga ärtväxter, troligen af samma slag som i sumparna nedanför Moschi, bildade större, vackert gullysande fält, genom hvilka en noshörning nyligen banat sig väg och efterlämnat tydliga tecken på sin närvaro. Talrika spår af giraffer, än djupare och större af någon gammal tjur, än mindre af kor och ungdjur, sågos på många håll, och deras här och där strödda spillning var ännu så färsk, att den endast hunnit torka på den mot solen vända sidan. Grantgaseller betade på öppnare terräng och gåfvo sig vid vårt annalkande inåt skogen, och äfven pallahantiloper visade sig ofta i mängd, då vi här voro inom deras egentliga område. I en rad kommo sex zebror makligt gående för att i Ngare nairobi släcka sin törst, och en familj vackra gaseller stod betande ej långt från dem — som man ser, ett sannskyldigt jägarens paradis! Ehuru dagens mål egentligen var giraffer, siktade jag på den ståtliga i täten stående bocken och lät skottet gå. Med ett väldigt språng var denna i luften, som jag sedan såg träffad midt på kroppen. Alla skyndade bort men vände åter mot oss, då de ej förstått, hvarifrån skottet kommit, och efter en sväng bland skymmande buskar visar sig bocken ånyo, långsamt gående bort, hvarefter han föll för en ny kula.

Vi voro nu rätt långt ifrån lägret, dit ingen mer än vadschagga hittade vägen. Afbryta jakten för en gasells skull ville jag ej, liksom jag å andra sidan ej ville gå miste om det skjutna djuret, då jag, som nämndt, strängt följde principen att, såvidt möjligt, aldrig låta ett fälldt djur gå förloradt utan för samlingarna bevarade hvarje sådant, särskildt då det gällde stäppens vackra hjordar. Det vore det enda sätt att försvara, att jag fällde så många af dessa vackra varelser. Biträdd af Amesi, började jag därför i den heta solen flå gasellen, men måste snart söka skugga under ett akaciesnår. Det måste visserligen blifva ett hastverk, ty tiden medgaf ej något finare arbete, och snart stod jag med blodet ända upp till armbågarna under det ifriga prepareringsarbetet. Slutligen var huden af, hvarpå den skrapades ännu en gång och hoplades till en börda, som hopsnoddes med bajonettväxtens klufna sega blad och öfverlämnades till Amesi. Det skar i de svartes hjärta

Preparering af en gnu på stäppen.

att lämna så mycket kött åt gamarna, och ehuru de redan hade tillräckligt att bära, skuro de dock af några läckerbitar för att medtaga till lägret. Mig däremot, som för framtiden bevarat det vackra skinnet, var det likgiltigt, hvilka, djur eller människor, som fyllde magen med de snart förgängliga kvarlefvorna. Som vanligt bars allting på hufvudet, och Amesi aftog sitt höftkläde för att invira sitt förråd, under det att Tulullua, som ej ville taga af sitt skört, bar sin andel direkt på hufvudet, hvarför ansiktet efter en stund var strimmigt af nedrinnande stelnadt blod, håret styft och händerna »svarta». Ja, äfven mina händer voro svarta efter slaktet, då icke en droppe vatten på långa håll fanns att få, och endast spetsen af ett finger hade sugits ren för att då och då kunna pressas i det ena sedan vistelsen på de svartbrända gräs-slätterna alltjämt svidande och nu variga ögat. Redan under första dagens marsch öfver de sträckor, där massaiernas eldar gått fram, hade ögonen värkt af det ständigt upprörda sotet och sedan blifvit röda och svullna, så att jag fruktade en farlig inflammation. Ibland var äfven det andra ögat liksom dimmigt, så att hela landskapet föreföll oklart.

Ehuru nya spår af giraff visade sig, kunde djuren ej upptäckas. Uttröttad af det ständiga vandrandet i det höga, torra, gräset, hade jag för några minuter lagt mig ned under en kandelabereuphorbia af ovanlig täthet. Det är eget i detta land, att allt skall brännas, skäras eller stickas; det är en ogästvänlig natur, som föga synes bekymra sig om sina bebyg-gares välbefinnande. Tar man i ett gräs, skär det, hvarje växt tycks hafva taggar, och själfva gräsmattan, som hos oss inbjuder till bekväm hvila, är hård och risig. Det är en produkt af det naturliga urvalet. All mjuk och fin vegetation har af de i den karga naturen ständigt kringströfvande djuren blifvit uppsökt och utrotad, hvaremot den hårda, stickande och brännande lämnats orörd.

Det var därför ej med en känsla af välbehag, jag kastade mig ned i skuggan, utan med ett vid sådana tillfällen här så vanligt »aj!», och från alla håll stacks det, som om det varit i en nyslagen rågåker i stället för bland alnshögt gräs, jag slagit mig ned.

Efter att till fram på aftonen hafva genomsökt trakten återvände vi till lägret.

Flockar af stäpphöns drogo mot skymningen som dufvor under sitt knorrande eller rapande »um-um, ah-ah-ah» med hvinande flykt genom luften och slogo ned på de svartbrända fläckarna på stäppen, där de samlade sig i hundratal. De kommo vanligen enstaka, några få tillsam-mans eller i små flockar på ett tiotal fåglar under nästan duflik flykt; vingarna äro spetsiga och röras ständigt, påminnande på visst sätt om tornsvalor, då dessa gifva sig fart i luften. Det är ett nöjsamt flyktskytte att gå och skrämma upp dessa fåglar på stäppen, där de äro ytterst svåra att se, förr än de lyfta.

Det skymmer allt mer, där vi samlats i lägret, en sydlig vind drar fram öfver stäppen, och himlen är till större delen betäckt med grå, flockiga moln, genom hvilka månen då och då lyser fram.

Sinnet var denna afton fylldt af märkliga stämningar öfver allt, hvad naturen haft att visa från djur och växtvärld, stämningar som i sitt innersta väsen kanske bäst afspeglas i följande rader ur mina anteckningar från denna dag: »Må lifvet hädanefter te sig, huru det vill, jag har dock sett den märkliga, främmande, af människohand ännu orörda naturen i Afrikas inre, sett djurvärlden i dess ännu sagolika, åtminstone af mig ej anade rikedom, ännu ostörd af den hastigt framstormande kulturens nivellerande vågor. Det är dock ej denna naturs egentliga skönhet, som ingifver denna stämning, det är känslan att få lefva i naturen sådan den är i sig själf, sådan den med sin rika djurvärld utan människors inverkan utvecklat sig från tidernas början . . .»

Under tiden klarnade det upp, månen, som nu stod nästan i zenit, började lysa med starkare sken, och flera stjärnor framträdde på fästet, då jag med bössan öfver axeln gjorde en rond bland buskager och eldar. Insvepta i sina skynken lågo vandorobbo för sig själfva vid de nu nästan slocknade glöden, svåra att se mot den mörka marken. Ett stycke därifrån koka vadschagga sina bananer, aftaga och bortkasta skalen, rensa dem sedan med knifven, afskära topparna, klyfva dem på längden med två motsatta snitt samt stycka dem sedan i tärningar för att så kasta dem i den kokande grytan, kring hvilken snedt i jorden inåt nedstuckna spön stodo, till hela sin längd besatta med uppträdda fräsande köttstycken, som spredo kring sig en aptitretande doft. Men natten skrider fram, lägerlifvet tystnar allt mer, och endast sirpet af syrsor, cikador och gräshoppor tonar ännu genom den stilla naturen.

Efter en orolig natt, hvarunder sömnen ofta stördes af den häftiga vinden, som, våldsamt slitande och ryckande i det bland buskagen uppslagna tältet, stundom hotade att slå ikull det, steg jag efter gryningen upp för att fortsätta ströftågen öfver stäpperna. Den till större delen molnhöljda himlen visade flera blå ytor, hvilket gaf hopp om en vacker dag. Bakom Kilimandjaro steg just solen upp och spred sitt ljus öfver bergets nedre delar, under det att de öfre voro höljda i moln. Öfver den brända, af nytt uppspirande gräs klädda terrängen, vid hvars sida i stäppbuschen lägret blifvit slaget, tågade vi efter en hastig frukost bortåt giraffmarkerna. Här och hvar reste sig stora med akacior och kandelabereuphorbior beväxta kullar, de senare växterna af en säregen typ, palmliknande med en hög grenfri stam och en rundad krona af kaktusliknande bladlösa grenar. I spetsen voro dessa grenar röda, hvaremot de vanliga kandelabereuphorbiorna längs grenspetsarnas tilltryckta ränder bära gula blommor. Här uppe erbjöd sig en präktig utsikt öfver den rundt omkring oss utbredda

Massai Nyika, de vida massaistäpperna med deras rika hjordar. Bland stäppens spridda akacior uppsköto på vissa håll taggiga, egendomliga träd med bladlösa runda kronor, liksom de förra dufvornas hemvist. Häremellan utbredde sig gulnadt hårdt, knähögt gräs, uppblandadt med hela massor af bajonettväxter med deras gröna, cylindriska, nedtill tillplattade, upptill i en stålhård spets utlöpande blad. Länge banade vi oss väg i denna svåra terräng, där allt syntes vilja hindra vårt framträngande. Viker man af åt ett håll för att undgå någon hotande spets, hakar man kanske fast i några grenars krokiga taggar, hvarvid mössan ofta slites af och händerna blifva fulla af skråmor. Som redan på annat ställe är omnämndt, sprida en del växter i dessa trakter kring sig en stark lukt af Mentha. Här voro åter dylika buskager, och äfven bland gräset visade sig en del krypande örter, som hade en intensiv sådan lukt. Dessa glesa akacieskogar med deras spridda större eller mindre buskager var pallahantilopernas förlofvade land, där ofta stora hjordar af dem visade sig, i januari till och med sådana på 30—40 djur, däribland dock endast en enstaka gammal bock med vackra horn, de öfriga ungdjur. Egendomliga äro, som nämndt, de höga språng, som de plötsligt skrämda djuren göra, innan de bestämt sig för en viss riktning, hvari de sedan störta bort.

På en öppen terräng bland akacior och andra träd föll ögat på en pallahfamilj; ett skott ljöd, och den vackra bocken sjönk ned bland det alnshöga gräset. Knappt var prepareringen afslutad och huden med rep af de sega bajonettväxterna hopvirad till en börda, förrän den ena lilla flocken af pallahantiloper efter den andra visade sig under vår frammarsch, där de lyssnande stodo i det bland de spridda träden uppskjutande gula gräset. Redan hade en sådan flock upptäckt oss, och alla djuren stodo med spetsade öron och bröstet vändt mot oss, erbjudande helt ringa skottafla. Med höga språng, nästan som tumlare i hafvet, då de riktigt äro i farten, kastade de sig upp som elastiska bollar, böjande ryggen i halfcirkel, och studsade hit och dit flera gånger för att sedan under snabb flykt ila bort genom gräset eller bland de spridda buskagen. Utan att på det rätt långa afståndet kunna se, hur det aflossade skottet tog, fortsatte vi nedåt platsen och voro efter en stunds fruktlöst sökande beredda att fortsätta, då ett buller kom mig att hastigt vända blicken snedt bakåt, där på en liten öppen plats en isabellfärgad, hornlös pallahhind låg under fåfänga försök att åter komma på benen, sårad af en snedt genom bröstet framifrån inträngd kula; ett nytt skott med en fullmantlad kula gjorde hastigt slut på hennes lidande.

Under en skuggande akacia började prepareringen af pallahn, mått togos, och den flådda huden hoprullades, men något rep fanns icke, och äfven bajonettväxterna tycktes hafva försvunnit. Men Amesi visste, som alltid, råd; med knifven i hand gick han in bland akaciorna, afhackade en lång tumstjock gren, som jag trodde han ämnade linda kring huden,

afskar därpå lugnt alla taggar, klöf grenen på längden, afskalade barken, som lossnade nästan som pilbark, och hopband med äkta sjömansknutar strimmorna till ett långt rep, förträffligt för sitt ändamål, hvarpå hud och hufvud hopsurrades till en stadig börda, som kastades på hufvudet.

Här bland akaciorna flögo midt i solskenet ett par gulaktiga, med ofantligt långa öron försedda flädermöss (Lavia frons frons) fram och åter mellan

Pallah-antilop.

kronorna eller slogo till bland dem med hängande kropp och nedåtvändt hufvud.

Vi hade under tiden kommit in bland friskare gräs i en fuktig terräng, då på en gång väl ett tjugutal ugglor kastade sig upp från alla håll för att snart åter slå ned här och hvar bland gräset. Det var en om vår jorduggla något påminnande art (Asio nisuella), med svartbruna, ej gula, ögon.

Knappt hade vi nått randen af en här började akacieskog, då en hjord af zebror och gnuer visade sig på afstånd. Snart började zebrorna spetsa öronen, lysande i sin vackra randiga dräkt, och äfven gnuerna började

blifva oroliga och svänga med svansarna, ett tecken att de ämnade gifva sig i väg, hvarpå hela hjorden i en lång rad rusade bort, utåt den öppna stäppen.

Åtföljd af Amesi upptog jag förföljandet. Men det blef en mödosam färd, en hetsjakt öfver de öppna vidderna. Snart visade sig en ensam tjur, som vädrande, med upplyftadt hufvud stod på den kala stäppen och betraktade oss, där vi vandrade fram. Men han var skygg, redan på långt afstånd svängde han om, rusade med piskande svans bort, stannade åter, gjorde

Zebror i buschstäpp.

front, visade sina respektingifvande buffelhorn, skakade oroligt på hufvudet och störtade åter i galopp bort öfver den svarta, förbrända terrängen.

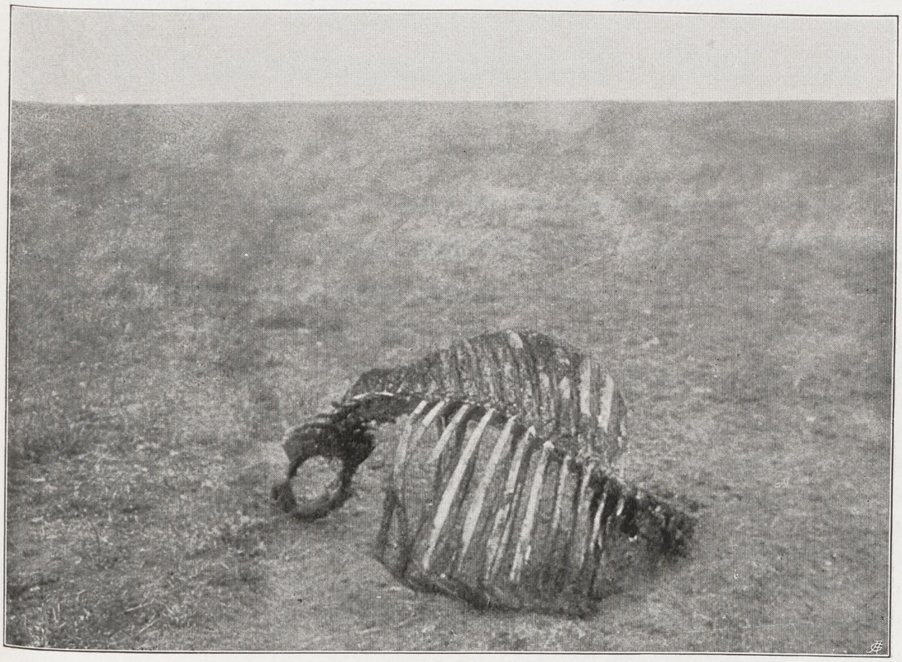
Inom kort stötte vi på en präktig zebrahjord, där djuren syntes rätt lugna, och då en om ock helt obetydlig upphöjning i marken med några stenar visade sig på ej för långt håll från dem, sökte vi nedhukade, i skydd af denna, nå dem. Steg för steg gick det varsamt framåt. Redan stodo zebrorna samlade i front mot oss med lyssnande öron, en och annan började redan springa omkring till tecken på oro men stannade nyfiket åter; ledaren, en gammal hingst, stod på något afstånd från de öfriga, ståtlig i

sin lyssnande ställning med upplyft hufvud och spetsade öron. Slutligen hade jag nått det låga skyddet och vågade ej gå vidare, siktade och sköt. I ett nu rusade hela hjorden i väg, den torra marken yrde omkring dem, då plötsligen min blick kom att riktas åt den punkt, där djuren först stått. Men hvad var det som rörde sig där på marken? Plötsligt rusar en zebra upp, störtar åter till marken, tumlar hit och dit, så att stoftet ryker om den, är åter på benen, faller, är åter uppe och slår i traf efter den försvinnande hjorden. Snart hade den nått de andra, hvilka ej gärna skilja sig från de efterblifna och därför saktat farten, och nu gällde det att hafva ögonen fästa på det sårade djuret, som vanligen sedan plägade skilja sig från de öfriga för att på egen hand söka rädda sig. Solen brände nu med häftig styrka, svetten flöt i strömmar från kroppen, hjärtat klappade starkt, och andhämtningen blef allt svårare. Amesi med sina skarpa ögon hade ej sett, när djuret bakom några små kullar i en sänka skilde sig från de öfriga, hvilket jag i ett lyckligt ögonblick gjort. Med en sista ansträngning hade jag zebran åter inom skotthåll, där hon långsamt gick bortåt, afståndet blef allt mindre, det sårade djurets steg blefvo allt långsammare, tills det efter några försök att åter komma i jämvikt stupade till marken. Drypande af svett stod jag vid mitt vackra byte. Amesi besteg en kulle för att tillkalla de långt borta på stäppen varande svarta, som efter en stund hunno fram för att deltaga i prepareringen af huden, hvilken, ännu varm, med Hamsini, en af mina bärare från kusten, genast sändes till Kibonoto.

Den kvarliggande kroppen, hvaraf endast några delar kunde medföras, fick blifva gamarnas och marabustorkarnas byte, och dessa läto ej heller länge vänta på sig. Under hela prepareringen hade de från molnen följt arbetet och endast afvaktat tiden att, då ingen fara längre hotade, i susande fart sänka sig och springande närma sig den flådda kroppen. Då jag kastade geväret på axeln, sägs icke en gam i luften, och några minuter därefter — vi voro ej 200 fot från platsen — vimlade det faktiskt af gamar rundt omkring, hvilka dock åter höjde sig högt upp, så snart de sågo mig vända om. Några marabustorkar, som på sträckta vingar i stark fart sänkt sig från höjden, hade redan slagit ned, och på en af dessa väldiga fåglar riktade jag nu mausern. Med slängande ben kastade han sig vid skottet upp på sina jättevingar, for hit och dit alltjämt med hängande ben och styrde med långsamma vingslag och låg flykt bort öfver stäppen för att snart med utbredda vingar falla ned. Fruktande hans ofantliga, konformiga näbb, hvarmed han hackar hål till och med på tjocka hudar, ville jag ej närma mig den respektingifvande fågeln, förrän en ny kula gått genom hans kropp. Utom kadaver, benkotor, råttor o. dyl. förtära dessa stora fåglar äfven grodor, och massor af ruttnande grodyngel runno som ett slem ur det öppna gapet. En sådan vedervärdig stank, som denna fågel vid hemkomsten på aftonen spred omkring sig, har jag väl knappast känt, och

hur värdefull han än var, höll jag flera gånger på att uppgifva arbetet med prepareringen för att nöja mig med de dyrbara fjädrarna. Det slem, som ur svalget utkommit på tältgolfvet, var nära att göra tältet obeboeligt för natten, och först efter flera tvagningar var det möjligt att vara därinne, ehuru det ej gick att somna, förrän filten dragits öfver hufvudet.

Åter stötte vi på hela hjordar af gnuer, af hvilka ett par efter en längre jakt öfver stäpperna fälldes, och då slutligen den andra föll, var jag omkring

Från gamarnas måltid.
Hvad som jämte några kringströdda kotor återstod efter en blott några få timmar förut fälld zebra.

en half timmes väg från den första, som vaktades af Amesi. Solen närmade sig oroande hastigt horisonten, men att ensam vaka öfver gnun under natten var ej möjligt, och lämnad åt sig själf skulle den inom kort vara söndersliten af gamar, hyenor och schakaler eller kanske af lejon. Att låta den ligga för att uppsöka de öfriga var ej heller rådligt, då den på de öppna vidderna ej var lätt att återfinna. Länge stod jag därför på en sten med den afkastade rocken som signalflagga, utan att några uppdykande punkter tydde på, att signalen observerats.

För att kunna återfinna djuret beslöt jag därför att uppgöra en kartskiss öfver terrängen. Med kompassen på djurets sida uppritade jag i olika riktningar synliga kullar för att, när detta var afslutadt, i rask marsch begifva mig till Amesi, som troget vaktade den första gnun och genom signaler lyckats göra sig observerad af tre bärare, hvilka nu som mörka punkter döko upp vid synranden. Men det var ingen tid att förlora, solen sänkte sig allt mer, och arbetet måste snabbt afslutas, om vi skulle hafva förhoppning att på aftonen kunna medföra de båda djurens hudar. Sedan snitten, som äro en viktig del af prepareringsarbetet, gjorts, lämnade jag det öfriga arbetet åt Amesi och Majaliva, den senare en vasuahili från kusten, sände vadschagga till lägret efter de tre där varande svarta samt efter rep och lykta och styrde sedan, åtföljd af Tanganjika, bort för att uppspåra den andra gnun. Då och då betraktade jag min kartskiss, men fann snart, att den var af föga värde. Afstånden till kullar och höjder voro för stora, så att kartan syntes stämma nästan hvar jag stod, de ögonmått, jag sökt taga på små uppskjutande föremål, visade sig i den enformiga terrängen ej vara lätta att hålla i minnet, och då vi slutligen framkommo till den plats, där jag antog gnun skulle ligga, fanns ingen sådan att se. Icke heller terrängen var sig lik, och hoppet att återfinna det fällda bytet syntes nästan vara ute.

Men då kom hjälpen oförmodadt från skyn.

I luften syntes plötsligt ett par gamar kretsande sänka sig mot jorden och därpå slå ned på marken på någon kilometers afstånd. Åter kom en dylik susande genom luften för att slå ned på samma plats, där djuret utan tvifvel måste vara, hvilket också visade sig vara fallet. Redan den timme, som kunnat förflyta, sedan platsen lämnats, hade varit nog att komma de skarpögda fåglarna att högt från rymden upptäcka den på stäppen liggande kroppen. Hela dagar kan man så ströfva omkring på dessa stäpper utan att ana deras tillvaro, under det att de kanske hela tiden med blicken följa en, där de sväfva omkring, utom synhåll för det mänskliga ögat. Efter en stund voro vi nog nära för att urskilja en hel liten flock med gamar, som voro samlade på och omkring gnun. En stor smutsgul Pseudogyps africanus spatserade just fram mot den döda kroppen, då den hejdades af en mauserkula, hvarefter de öfriga med makliga, tunga vingslag begåfvo sig bort.

Det var ej stor skada, som fåglarna ännu hunnit åstadkomma; det ena, uppåtvända ögat var uthackadt, hvaremot ögonlocken dess bättre ej skadats, och trakten kring anus var äfven något sönderhackad af deras kraftiga näbbar. Som jamande kattor började schakalerna sitt skrik på stäppen, där de vädrade det färska bytet.

Under tiden klarnade himlen upp allt mer, och spridda stjärnor trädde fram på fästet. Borta på Kilimandjaros n. v. sluttningar lyste

Jakttåg öfver stäppen.

långa eldlinjer som vid en praktfull illuminering. Den om dagen endast som tjocka rökmoln synliga gräsbranden klarnade vid nattens inbrott upp till flammande eldar, som sträckte sina lysande bälten långt öfver de vida gräsfälten.

Slutligen var äfven denna gnu flådd. Den tunga huden omlindades med rep och blef för Tanganjika en ordentlig börda. Själf kastade jag den svantunga gamen som en mjölsäck på ryggen, och med geväret på andra skuldran — tillsammans en rätt ansenlig börda — gaf jag mig bort för att uppsöka de öfriga. Ett klart ljus lyste oss snart till mötes, hvilket visade, att hjälpen från lägret ankommit, stegen påskyndades, och snart stodo vi bland den arbetande negerflocken, som just lyckats afdraga djurets hud. Alla hade naturligtvis äfven skurit till sig stora bördor af kött och inälfvor, hvilka senare de svarta, som nämndt, värdera vida mer än det fasta köttet.

Så anträddes den två timmars marschen hem öfver stäpperna. Månen spred ett svagt skimmer öfver de kala vidderna, och äfven lyktan var oss en god hjälp för att kunna undvika alla de förrädiska hål, som jordsvinen öfverallt gräft. Så småningom voro vi inne i de glesa akacieskogarna, flockar af pärlhöns uppskrämdes och foro under skrik bort i mörkret, flädermöss flögo ljudlöst omkring mellan träden, under det att en uggla med långsamma vingslag sväfvade fram, sökande efter byte.

Om dagens marscher varit ansträngande, blef tröttheten nu så öfverväldigande, att jag nästan tviflade på att kunna nå lägret, och ändtligen inkommen i tältet sjönk jag handlöst ned på bädden. Hela kroppen var stel, och ena foten sargad af slag mot en skarp sten, som genomskurit skon. Vid ena knäet hade benkläderna spräckts sönder så långt, att rämnan nästan gick rundt omkring knäet, hvilket var blodigt af taggar och skärande gräs.

Inom kort voro de för denna jaktfärd beräknade nio dagarna till ända, och ett öfverslag af bytet visade, utom en del mindre villebråd, följande lista: 2 zebror, 7 gnuer, 4 pallahantiloper, 4 grantgaseller, marabuer, gamar, ugglor, kärrhökar, stäpphöns m. m.

Så ter sig jägarens lif på Massai Nyikas soliga stäpper. Ansträngande för krafterna, för seghet och uthållighet, fyller det i gengäld minnet med oförgätliga bilder från en af den afrikanska kontinentens på storvildt rikaste trakter, där hjordar af zebror, gnuer, antiloper och gaseller hvarje dag möta ögat, där giraffer ännu fritt beta från akaciornas kronor, där schakalers och hyenors tjut ljuda under nattens timmar — om ej lejonets mäktiga stämma kommer dem att försiktigt tystna.

Massaierna.

Afrikas indianer. Ett krigiskt nomadfolk.

Vida mer än det åkerbrukände bergsfolket, vadschagga, tilldrager sig stäppens massaier uppmärksamheten och intresset. Genom sitt fientliga uppträdande mot kringboende folk, genom sina röfvar- och plundringståg mot dessa, hvilka gifvit anledning till deras benämning Afrikas indianer, hafva de under vissa tider varit sina grannars skräck och utbredt sitt välde långt ned mot oceanen. Utan förmåga till verkligt arbete, endast vaktande och vårdande sina hjordar, som ofta ökas genom plundring från grannarna, höra de till de folkslag, hvilka, liksom indianerna, såsom ras ej torde hafva så lång historia kvar, då de som stäppernas friborna härskare äro föga ägnade att böja sig under den rastlöst framåtskridande civilisationens tvång.

Om detta märkliga folks ursprung råder olika åsikter.

Under det att Baumann och andra förklara dem för hamiter från trakterna kring öfre Nilen, hvilka uppblandats med negerblod, har Merker i sitt intressanta arbete öfver detta folk sökt påvisa deras semitiska ursprung. De tillhöra enligt den senare författaren den stora folkfamilj, som vid olika perioder under årtusendenas lopp i olika riktningar utvandrat från Arabiska halfön, de semitska folkens vagga. Hvilken af dessa åsikter angående deras ursprung som omfattas, kvarstår dock, att de från norr under tre särskilda perioder invandrat till sina nuvarande hem i engelska och tyska Ostafrika, kämpande med föregående befolkning eller med sina egna förut invandrade samsläktingar om de för deras hjordar värdefulla betesmarkerna. Den första af dessa intågande trupper var de s. k. asá eller vandorobbo, den andra invandrargruppen var el kuafi eller på bantudialekt vakuafi, den tredje el masai eller de egentliga massaierna.

I detta nu hafva massaierna, såsom de tre mycket närbesläktade stammarna med ett gemensamt namn vanligen kallas, sin utbredning mellan Victoria Nyanza och Ostafrikas kust, utan att på något håll fullt nå fram till kusterna. Åt norr utbreda de sig till öfre Leikipiaplatån, något norr om ekvatorn, söder ut till omkring sjätte graden, ungefär i

bredd med Sansibar, och upptaga här till större delen de vidsträckta stäpperna mellan 34 och 38° östlig längd.

Ett bland de äldsta af de innerafrikanska folken af likartadt ursprung är de i sydöstlig riktning från Victoria Nyanza intill bantufolket vasukuma boende tatoga eller vatatúru, hvilka af den först inträngande massaitruppen, vandorobbo, fördrefvos från sina hem på de ostafrikanska stäpperna. Beröfvade sina hjordar, blefvo de först kringströfvande jägare för att slutligen öfvergå till jordbrukare, hvartill ett första försök enligt traditionen skulle ägt rum på Meru. Härifrån fördrifna af den andra massaiska invandrargruppen, vakuafi, sökte de skaffa sig nya bostäder längre åt väster i närheten af vasukuma. Antagligen till följd af röfverier bland dessa kringboende stammar och däraf föranledda förföljelser mot dem drog en del mot sydost, där den utan att kunna fullfölja sina försök att blifva jordbrukare nu mest lefver på sina hjordar elier som parasiter bland kringboende folk.

Eljest skola tatoga vara ett harmlöst och rätt sympatiskt släkte. De äro slanka, långbenta och seniga och hafva föga af negerdrag.

Det ligger i sakens natur, att massaiernas framryckande från norr och deras utbredning i Ostafrika söder om ekvatorn skett så småningom, mer genom en fortgående förskjutning. Den första af de framträngande stammarna var, som nämndt, asá, vanligen känd under namnet vandorobbo, af hvilka den dock egentligen blott utgör en del. Namnet vandorobbo är en bantu-ordbildning, som uppstått ur massaiorden el dorobbo, de fattiga. De nuvarande vandorobbo, som uppstått ur tre särskilda grupper: asá, el asiti och el gasurek, hvaraf den sista talar massaiernas språk, hvaremot de andra två hafva en egen, skild dialekt, äro alla fattiga jägare, som med sina förgiftade pilar på stäpperna söka sitt uppehälle och där lefva ett tillbakadraget och isoleradt lif.

Ursprungligen, under sitt framträngande från norr, nomader och i besittning af stora hjordar, försvagades vandorobbo sedermera genom inbördes fejder, genom bland boskapen utbrytande sjukdomar och sammanstötningar med de af dem fördrifna tatoga så, att det för den nästa inträngande massaitruppen, el kuafi eller vakuafi, utan synnerlig svårighet lyckades att fördrifva dem från de stora stäpperna. Några af de sålunda fördrifna vandorobbo togo sin tillflykt till kringboende åkerbrukande folk, i hvilka de så småningom uppgingo. Andra sammansmälte med sina segrande släktingar, under det att en del drog sig undan till stäpperna, där de ännu i dag lefva som kringströfvande fattiga jägare, lifnärande sig af de större djur, de med sina förgiftade pilar kunna fälla, — fåglar, reptilier och fiskar äta de ej — af vilda bär, vildhonung, en del örter, och af hvad de vid tillfälle kunna erhålla från de åkerbrukande, kringboende folken.

Massaikrigare; Ol marani.

Det var deras afkomlingar, som i spridda familjer lefde på stäpperna kring Kilimandjaro och Meru och regelbundet infunno sig under jakterna för att, sedan djuren flåtts och de medföljande bärarna erhållit sin del af kropp och inälfvor, glupskt kasta sig öfver de öfverblifna resterna, hvilka emellertid stundom kunde vara rikliga nog. Under frimodig hälsning anlände de ett par eller några i sällskap, beväpnade med sina bågar, sitt med förgiftade pilar fyllda koger, sina långa, svärdliknande, i en läder-

Vandorobbo, stäppens vilde jägare.

balja instuckna knifvar och sina öfver ena axeln hängande, af hud eller tyg förfärdigade skört, de senare insmorda med rödbrun jord, så att hela gestalten verkade mörk. Tålmodigt väntade de sedan i nedhukad ställning som gamar kring slaktplatsen, tills deras tur kom, om de äfven stundom dessförinnan med ett hastigt snitt sökte skära till sig ett stycke och bära ut det på stäppen.

Vanligen söka vandorobbo under natten skydd i några snår, där man ofta ser lämningar efter deras uppgjorda eldar, som tändas med ett i spetsen glödande trästycke, som de nästan alltid bära med sig, om de

ej, som äfven ofta sker, genom ett par träbitar förskaffa sig eld. Eller ock bygga de sig torftiga små hyddor af gräs eller löf, som stundom bilda en kraal, till hvilken förborgade stigar föra.

Utan att alldeles förneka sin släktskap med vandorobbo, ringakta dock massaierna dem till följd af deras fattigdom men upptaga dem dock stundom bland sig. Kringströfvande på stäpperna, skilda från kringboende åkerbrukande folk hafva vandorobbo föga eller icke uppblandat sig med dessa utan i mycket bevarat sin ursprungliga ras med dess kroppsliga och andliga karaktärsdrag. Något fast arbete underkasta de sig ej, lika litet som de egentliga massaierna, och endast det fria kringstrykande jägarlifvet, huru armt det än kan gestalta sig, tilltalar dem. Några bördor vilja de ej heller bära, och oaktadt allt det kött, som under jakterna tillföll dem, var det knappt möjligt att ens förmå dem att transportera de afdragna hudarna till lägret, om också detta vid ett par tillfällen mer genom pock än lock lyckades.

Jägare utbjuda en fångad servalunge vid lägret.

Deras egentliga vapen är som nämndt bågen med de förgiftade pilarna. Giftet erhålles genom afkokning på gren- och rotstycken från ett träd (Acocanthera abyssinica). En på elden ställd lerkruka fylles därvid till hälften med flodvatten, hvari trästyckena läggas. Efter flera timmars kokning borttages träet, och kokningen fortsättes, tills dekokten antager en tjock konsistens, mycket påminnande om mörk sirap. Denna viktiga förrättning sker under vissa ceremonier. Ingen kvinna får vara närvarande, och de af dessa, som hämta den för kokningen behöfliga veden, nedlägga denna på så långt afstånd, som deras rop höras. Det i en träask eller läderpåse in-

Vandorobbo lägrade på stäppen för att speja efter vildt.

lagda giftet medföres ej till lägret utan upphänges i ett träd på något afstånd därifrån. Detta gift verkar snabbt, genom plötsligt upphäfvande af hjärtverksamheten. Så skall hos en genom magen skjuten ginsterkatt dödskampen ha börjat efter fem minuter, och efter omkring tio var lifvet slocknadt. En höna afled på 7, ett par gamar på 10—11 minuter. Nyberedt gift verkar vanligen kraftigare än äldre. Den till giftberedningen använda grytan skuras med sand och vatten för att sedan åter tjäna för kokning af föda. De olika jägarna märka sina pilar med olika tecken för att, då det fällda djuret uppspårats, kunna se, hvem bytet egentligen tillhör. De långa massaispjuten användas särskildt till angrepp på noshörningar, lejon och elefanter.

Ofta har den frågan framkastats, om de svarta jägarna i verklig mening kunna inverka skadligt på vildbestånden inom de trakter de bebo, om de förmå att med sina förgiftade pilar så förfölja vissa af stäppens jaktbara djur, att dessa löpa fara att försvinna från de lefvande djurens antal. Att så icke är förhållandet, torde dock vara otvifvelaktigt, så länge de nämligen endast äga sina primitiva jaktredskap. Sedan urminnes tider tillbaka hafva dessa jägare ströfvat omkring på stäpperna för att, liksom de stora rofdjuren, hvarje dygn beskatta stäppens hjordar, hvilka dock ständigt föröka sig i samma grad, och intet exempel torde vara kändt, att någon djurart härigenom blifvit utrotad. Helt

En vandorobbo som budbärare.
I spetsen på den i handen hållna käppen fanns ett i den klufna ändan insatt bref.

annat blefve förhållandet, om de på ett eller annat sätt försåges med moderna gevär, då de, liksom boerna, troligen snart komme att ödelägga jakten inom de områden, där de en längre tid vistades.

På vissa områden, särskildt vid Kirarágua, hade vandorobbo för att fånga stäppens antiloper gräft djupa fallgropar, hvilka, skickligt täckta med tunna kvistar och beströdda med stäppgräs, äfven för människor kunde vara farliga. De för större djur anlagda groparna hafva stundom längs midten en uppstående jordbalk, så att djurens ben komma att skiljas till höger och vänster, bröstet tryckes ned mot jordbalken, och djuren blifva hjälplösa, då de utan möjlighet att på någon sida få fäste för fötterna, med hela sin väldiga tyngd hvila med bröstet mot jordkammen.

Såväl vadschagga som massaierna, särskildt vandorobbo, tycka mycket om honung. Men under det att de förra rationellt hålla bin i stora för dem i träden, från stäppen långt upp i regnskogen, upphängda ihåliga stockar, söka de senare vildhonung, hvar de kunna finna den ute i det fria. Det afrikanska honungsbiet (Apis mellifica v. Adansoni), en varietet af samma art som vi hafva, men något mindre, bygger sina bon i ihåliga träd.

Stort rykte för att förråda de vilda bisamhällena för människan hafva honungsgökarna (särskildt Indicator indicator) erhållit och detta med rätta. Sedan de upptäckt ett sådant, komma de flygande, slå ned i ens närhet under ideligt tjattrande skrik, flyga framför en ständigt skrikande, under det att de stycke för stycke närma sig det ställe, där bina hålla till.

Ofta hade jag hört dessa skildringar men aldrig i naturen kunnat kontrollera deras riktighet, förrän en dag, då lägret blifvit uppslaget vid floden Ngare na nyuki, hvilket just betyder »bifloden» (af Ngare = flod, och nyuki = bi), detta till följd af de talrika bisamhällen, som lefde i omgifvande akacieskogar. Jag fick nu blifva vittne till honungsgökarnas underbara uppspåringsförmåga.

Det var i januari, under torrtiden, solens brännande strålar hade börjat mildras, och vi återvände lastade med rikt byte från dagens ströftåg bland de glesa akacieskogarna och deras märkliga djurvärld. Utanför tältet hade ett par vandorobbo med sina bågar och pilkoger slagit sig ned för att möjligen erhålla några öfverlefvor från jakten. Tåligt hade de väntat i buskagen bland de där brinnande eldarna och trädde nu hälsande fram oss till mötes. Plötsligt ljöd en honungsgöks upprepade tjattrande läte från akaciorna vid stranden, och som elastiska bollar sprungo vandorobbo upp från sina platser vid eldarna, där de åter slagit sig ned, aftogo sina sandaler och styrde vägen ned till floden, som de öfvervadade. De smala vadlösa benens sandalklädda stora fötter lafsade i den torra flodsanden. Ännu några ögonblick syntes bågarna mellan buskagen, till dess att äfven dessa försvunno; och följande fågeln, som skrikande förflyttade sig framför dem stycke för stycke, voro de nu på väg för att uppsöka honungen.

Med ljudliga hvisslingar besvarade de fågelns skrik, som allt ifrigare, allt mer irriterande ljöd från träden, jakten blef allt mer spännande, och efter att på ryggen af en vadschagga hafva kommit öfver till andra stranden, var jag snart bland mina vandorobbovänner, som alltjämt med upprepadt hvisslande följde efter fågeln. Redan inom få minuter var målet hunnet, då fågeln stannade i ett stort buskage, hvarifrån han ej ville gifva sig ut. Snabbt kröp en vandorobbo in bland de taggiga buskarna och de låga stic-

Massaikvinnor utbjuda ägg vid köket.

kande akaciorna, dit äfven jag snart banade mig väg till en i midten varande fri plats, där jag ifrigt såg mig omkring för att upptäcka det sökta bisamhället. Men jag såg ingenting.

Efter en frågande blick på den bredvidstående vandorobbon får jag i nästa ögonblick den sökta förklaringen, då han lugnt visade på en krokig, torr, lutande akaciestam, med ett stort hål nedtill, vid hvilket hans kamrat just fallit på knä.

Någon fruktan för de allt mera kringsvärmande och oroade bina hyste ej denne stäppens frie son. Lugnt, som om det gällt ofarliga flugor, stack han in

hela armen i öppningen och drog ut den ena stora bikakan efter den andra, som placerades på marken, och dess gula nektar undersöktes, under det att bina i hela svärmar foro omkring hans hufvud och i mängd kröpo öfver den nakna kroppen. Men ej ett styng tycktes vandorobbon erhålla, ej ett ljud undslapp honom, och leende räckte han mig ett af de vackraste, af honung glänsande styckena, hvaremot de öfriga kakorna, som ofta voro fyllda med larver, lämnades åt sitt öde.

Det var ett af de egendomligaste drag ur fåglarnas lif, som jag sett, och det kunde icke råda något tvifvel om att honungsgökarna ej blott förstå att uppdaga binas undangömda tillhåll utan äfven att på ett otvetydigt sätt förråda dessa för människan. Men huru skall man förklara uppkomsten af denna märkliga förmåga, förklara, huru dessa i fria naturen lefvande varelser liksom dresserade genomsöka skog och mark för att, så snart en människa infinner sig, flyga henne till mötes och med alla i deras förmåga stående medel, genom skrik och tjattrande, genom uppseendeväckande flykt från träd till träd, ständigt närmande sig det uppspårade bisamhället, förråda detta för henne? Kanske vi hafva att söka nyckeln till gåtan däri, att dessa fåglar under tidernas lopp blifvit vana att vid bisamhällenas brandskattning af de svarta från de plundrade bona erhålla bortkastade godbitar, särskildt de med larver fyllda och af dessa ej tillvaratagna kakorna. De ha sedermera vant sig att genom skrik fästa de svartas uppmärksamhet på bona, lärt sig som hundar rapportera och så småningom förstått att själfva visa människan vägen till de funna fyndplatserna.

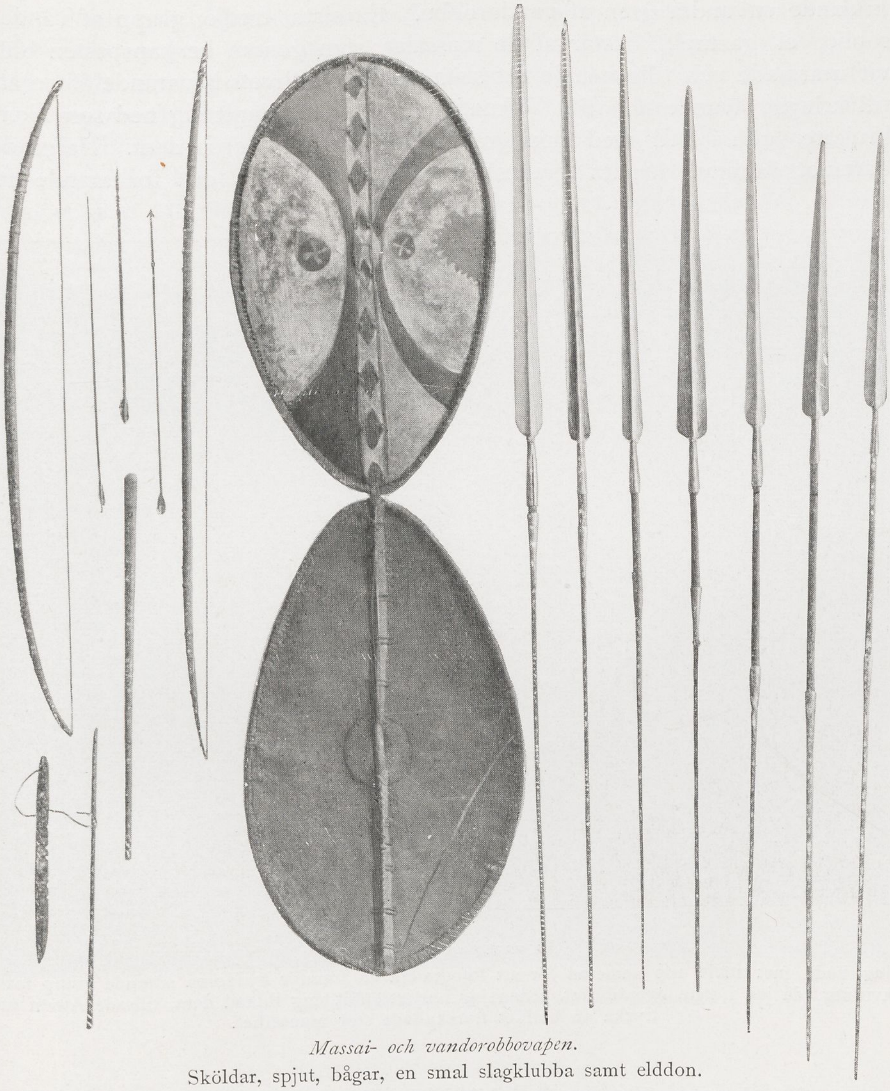
Men vi fortsätta våra skildringar af massaiernas invandring.

Det öde, som genom den andra invandrande massaigruppen, vakuafi, drabbat de äldre, vandorobbo, skulle vakuafi å sin sida icke själfva undgå. Efter längre rivaliserande strider om stäpperna med de tidigare tatoga, och sedan bland boskapen utbrytande pest bragt svält och död bland dem, sågo de sig från norr angripna af en tredje invandrande grupp af samhöriga, el masai, de nuvarande egentliga massaierna, som under blodiga strider fördrefvo dem från deras stäpper. Men de äldre, tatoga, voro delvis ännu mäktiga och fruktade, hvarför de nyankomna massaierna slöto sig tillsammans med de mera besläktade vakuafi, hvilka erkände massaiernas höfding som sin, till gemensam kamp mot tatoga. Snart utbröto dock blodiga strider mellan massaier och vakuafi, hvilka synas hafva uppfyllt hela första hälften af nittonde århundradet och delvis äfven fortsattes senare. En af de afgörande striderna utkämpades vid Kisongo sex timmars marsch väster om Meru, där sedermera massaiernas höfdingar togo sin ständiga boningsplats.

De fördrifna togo sin tillflykt till Meru, i hvars västra delar de ännu uppehålla sig som åkerbrukare. Länge lefde de här i ständig strid med stäppens massaier, tills de slutligen underkastade sig deras välde. Äfven på

Massaikrigarna äro ofta långa, smärta och eleganta gestalter med självmedveten hållning.

Massai- och vandorobbovapen.
Sköldar, spjut, bågar, en smal slagklubba samt elddon.

andra håll utkämpades strider mellan massaier och vakuafi, af hvilka de första synas hafva ägt rum i närheten af Kenia, bland kikuyu, och som slutade med vakuafis besegrande och öfvergång till jordbrukande folk. Af de besegrade vakuafi uppgick en del i sina besegrare, massaierna, en del blef åkerbrukare eller uppgick i kringboende åkerbrukande negerstammar, under det att en del, el asati, blef kringströfvande jägare,

bildande en andra gren af vandorobbo. En sista, tredje, grupp af vandorobbo, el gazurek, består af de massaier, som genom boskapspesten blifvit utarmade och tillgripande ett sista medel för lifvets bevarande öfvergått till kringströfvande jägarlif. Vakuafi lefva, där de slagit sig ned som åkerbrukare, ofta i fred med sina grannar, om dessa ej oroa dem. Hafva de däremot kommit i nära grannskap med massaierna och fortfarande ut-

På rast i en massaikraal.
Jag hade just ställt upp kameran för att fotografera en framför hyddorna sittande grupp med kvinnor, då jag i sista ögonblicket, sedan jag hastigt ställt mig ibland dem, tillsade Ameṣi att trycka af, hvilket framkallade stor munterhet.

sättas för dessas röfverier, så bibehålla de sin gamla stridslust. Så är t. ex. fallet i Aruscha och Meru på Meruberget, där de med vadschagga från det närliggande Kilimandjaro uppblandade vakuafi behållit alla sina dåliga förtryckare- och röfvaregenskaper, hvilket visar sig i en äfven mot de hvita framträdande öfvermodig fräckhet, sådan jag aldrig eljest såg i dessa delar af Afrika, i anfall på karavaner och mord på européer. En blick i militärstationens straffjournal, som vid besöket i Aruscha visades mig, fann nästan på hvarje rad rubrikerna stöld, öfverfall och mord.

Liksom förhållandet var vid Kilimandjaro mellan stäppens massaier och bergets vadschagga, som på vissa handelsplatser möttes för att utbyta sina produkter, så är också förhållandet vid Meru mellan de kringboende massaierna och bergets vakuafi, synnerligast sedan massaiernas hjordar i slutet af åttiotalet ånyo så förödande angrepos af den härjande boskapspesten. Massaiernas ökade behof af vegetabilier tvingar dem att sålunda vänskapligt närma sig sina gamla fiender, liksom

Massai- och dschaggakvinnor på torgplatsen vid Kibonoto.

vakuafis längtan efter kött, smör och mjölk å andra sidan befordrar detta närmande.

Den i Kisongo, väster om Meru, belägna höfdingbyn består af ett stort antal nära hvarandra liggande kraaler, af hvilka flera bebos af höfdingen med hans talrika hustrur. Den mäktige Mbatyan ägde omkring två hundra sådana.

Genom sitt krigiska sinne, sin sammanhållning, sin djärfhet och andliga öfverlägsenhet intogo massaierna snart en härskarställning öfver kringboende

åkerbrukande folk, hvilka, som nämnts, af dem ofta förtrycktes och beröfvades sina hjordar. Härigenom blefvo de emellertid ej blott fruktade af bantufolken utan äfven i hög grad beundrade. Bantufolken efterapade deras dräkter, vapen och seder, blefvo »massaiapor», de ståtliga krigarna funno mycket behag inför bantukvinnorna, och om än massaierna i kraalerna bibehöllo sig utan egentlig uppblandning, utbreddes genom männen deras ras hastigt bland omgifvande bantufolk, som nu nästan öfverallt äro mer eller mindre uppblandade med massaiblod.

De egentliga massaierna hafva sålunda, liksom vandorobbo, hållit sig mycket rena som ras. De gifta sig icke med negerkvinnor, röfva ej heller sådana eller barn under krigen och upptaga ej negrer i sina familjer. Då de lätt själfva sköta och öfvervaka sin betande boskap, skulle en tillökning af hungrande magar därvid endast vara till olägenhet utan motsvarande nytta, hvarför de icke hafva något skäl att med dessa främlingar dela afkastningen från hjordarna, deras enda egendom. Ett annat blef förhållandet med vakuafi, sedan dessa, undanträngda af sina rivaler och beröfvade sina hjordar, öfvergått att blifva ett åkerbrukande folk. Under sina krigståg sökte dessa att röfva och bortföra icke blott fiendens boskap, hvilken alltjämt var deras lifligaste åtrå, utan äfven kvinnor och barn, som blefvo en värdefull krafttillökning vid jordarbetet på fälten.

Oaktadt den smuts och snuskighet, hvari de försjunkit, gifva massaierna i många afseenden ett sympatiskt intryck. Krigarna äro ofta långa, smärta och eleganta gestalter, med säkra rörelser och självmedveten hållning. Lemmarna äro långa, vaderna smala och fötterna stora. Äfven kvinnorna hafva ett självmedvetet, intelligent utseende, och deras uppträdande är vida skildt från de närboende negerkvinnornas mera försagda sätt.

Deras ansiktsdrag äro finskurna, ofta sympatiska och hos en del yngre kvinnor nästan sköna. Tänderna äro bländande hvita och skrattet vackert, ansiktet är ovalt och långlagdt och från sidorna något tilltryckt, näsan fin, rak eller en smula böjd, ej plattad med bred rot, läpparna äro så att säga normala, ej tjocka, om än fylliga, ansiktsprofilen är föga framskjutande eller alldeles rak, ögonen mörka, mandelformade, huden djupt mörkbrun, nästan svart till ljust chokoladbrun, håret svart, i början rakt, sedan lätt krusigt, men ej krulligt som negrernas. Vanligen rakas hufvudet alldeles kalt, liksom öfriga hårbildningar alltid aflägsnas. Hos andra ordnas hufvudets hårstrån i en massa kulor, eller uppläggas i afdelningar, som afslutas med en piska o. s. v. Kvinnorna hafva mindre händer och fötter än männen, fingrarna äro långa och smala, naglarna långa och lätt böjda. På fötterna bära de oftast af hudstycken förfärdigade sandaler.

Massaierna lefva i månggifte. Stundom hafva männen ända till fem à sex eller ännu flera hustrur, af hvilka den första är den mäktigaste och bäst underhållna.

Massaikvinnor i sin kraal.

De af flera eller färre, ända till ett femtiotal uppgående, ovala, nära intill hvarandra i en stor cirkel uppförda hyddorna, som bilda en kraal, omgifvas till skydd mot kringströfvande lejon, leoparder och hyenor rundt omkring af en hög, ytterst tät och fast, mer än manshög häck af taggiga och torniga grenar, särskildt af akacior. Genom ett par öppningar på denna inhägnad indrifvas hjordarna mot natten, hvarför hela det inneslutna området snart liknar en enda gödselhög, som särskildt under regntiden ger

De ovala massaihyddorna uppföras först som ett slags burar af i marken instuckna, upptill böjda, fasta vidjor, hvilka genom tvärgrenar närmare fästas till ett stadigt gallerverk.

ett eländigt intryck. Denna gård är vanligen i midten indelad i flera afdelningar för olika slag af mindre boskap, kalfvar, får och getter. De ovala hyddorna uppföras först som ett slags burar af i marken instuckna, upptill böjda, fasta vidjor, hvilka genom tvärgrenar närmare fästas till ett stadigt gallerverk; detta beklädes med halm samt bestrykes ytterst med gödsel, så att hyddorna få en murad, jämn yta. Inuti är hvarje hydda uppdelad i tre rum; de två bakre för man och hustru äro skilda från hvarandra och från det yttre tvärrummet genom en mellanvägg, liksom ytterväggen bestruken med gödsel. I den yttre afdelningen ligger den af tre klöfverlagda

stenar bestående eldstaden, hvarifrån röken genom den öppna, sidoställda dörren utsläppes. Äfven en afbalkning för kalfvar plägar finnas här i ena hörnet jämte plats för bränsle.

En dag i slutet af september lyckades det mig att få se grundläggningen af en ny kraal, se huru kvinnorna af smala, långa vidjor och bast byggde de om stora burar påminnande stommarna till de i en stor cirkel placerade hyddorna. Dessa stommar täckas sedermera med gräs och öfversmetas med kospillning.

En massaikraal i närheten af natronsjöarna.

I olikhet med de vidskepliga och för allt under solen rädda vadschagga, som skrikande kunna rusa bort vid anblicken af en stackars kameleont, som tjudra skalbaggar på långa pinnar, innan de våga bära dem, som söka komma undan, då man riktar kameran mot dem, som försvinna i hyddornas innersta skrymslen, såvida de ej, såsom det en gång hände, då jag ville taga en bild af den utanför hyddan samlade familjen, rent af krypa ned i den från hyddorna ledande, långa, underjordiska gången, komma massaierna frimodigt fram, skratta och prata, ropande sitt högljudda »jambo!» — men tigga äfven gärna en peza för sig eller för den på ryggen hängande »mtoto».

Från det inre af en massaikraal.

De ogifta krigarna (el morán) och de unga flickorna (ndito) lefva gemensamt i särskilda kraaler, där det under spel, dans och sång ofta föres ett lustigt lif.

Det nämnda stora stäppområdet i engelska och tyska Ostafrika, som efter sina bebyggare kallas massaistäpperna, är i det stora hela ett öppet, gräsbeväxt land med eller utan glesa akacieskogar eller med enstaka bland gräset spridda akacior eller andra träd, ofta med spridda kullar och en mängd vulkaniska käglor, hvilka stundom, såsom Kilimandjaro, Kenia,

Massaihjordar.

Meru och Old Donjo, kunna vara upptornade till väldiga bergskäglor. Den salthaltiga marken frambringar ett förträffligt foder för deras hjordar, som ofta äro af ett ståtligt slag, glänsande feta, ett slags zebuboskap med låg puckel; äfven får, getter och åsnor ingå i dessa hjordar. För att ständigt hafva godt bete för desamma afbränna massaierna på olika tider det höga gräset på skilda områden och utdrifva djuren bland den uppspirande saftiga grönskan för att, när ett parti blifvit afbetadt, föra dem till under tiden på andra håll uppväxta betesmarker. Stora sträckor af de stäpper, där massaierna bo, äro därför under vissa tider svartbrända och gifva en öde och

dyster bild, till dess den uppväxande grönskan åter förlänar dem en leende prägel.

För ökning af hjordarna genom röfverier hafva de unga krigarna, de förr så fruktade massaikrigarna (el morán), att sörja. Beväpnade med sitt långa spjut, en sköld, en i en läderslida instucken omkring 60 cm. lång knif eller svärd, en kort kulformig slagklubba och kring ansiktet prydda med en inramning af strutsfjädrar, uppdela de sig vid anfallen i

Fårhjordarna drifvas på bete.

grupper, hvilka på ljusa dagen snabbt kasta sig öfver hjordarnas vaktare och sedan efter en vanligen lyckad kupp i hast bortföra boskapen. Misslyckas anfallet i följd af de angripnas styrka och mod, draga de sig hastigt tillbaka. Det var medvetandet om denna sin styrka, hvilken öfverallt var känd och fruktad, som förlänade dessa krigare deras stolta uppträdande.

Öfvermodiga af sina segrar öfver Meru-bergets vakuafi, som i tusental med kvinnor och barn lydigt måste aftåga till det väster om Meru liggande landskapet Kisongo, där den mäktige massaihöfdingen Mbatyan härskade, för att som slafvar gräfva en lång vattenledning, utbredde massaierna sina

19—100395. Sjöstedt, Bland storvildt i Ostafrika.

På handelsplatsen.

mord- och röfvartåg ända långt ned mot kusten åt Mombasa, Tanga och Bagamoyo. Men så kom bakslaget.

Den boskapspest, som i slutet af åttiotalet grasserade på flera håll och 1890—91 härjade öfver nästan hela Ostafrika, anställde bland massaierna fruktansvärdt elände. Mer än två tredjedelar af hela befolkningen dog ut, en del drog som vandrande skelett omkring till andra trakter för att söka någon föda, mödrar sålde sina barn, och många gingo i frivilligt slafveri

Den tyske sergeanten meddelar massaierna, att deras kraaler skola brännas.

för att undgå svältdöden. De två höfdingarna bröderna Lenana och Sindeo kommo under sin kamp om väldet att uppdela massaierna i två fientliga läger, Lenana med Nairobi i engelska Ostafrika som residens, Sindeo med Kisongo väster om Meru till hufvudläger. Sindeo blef besegrad af tyska kolonialtrupper, och hans folk spriddes dels till engelskt område, dels till skilda ställen söder och väster om Kilimandjaro och Meru. De tjugu år, som förflutit efter boskapspesten, hafva åter kommit massaiernas styrka att uppblomstra, hjordarna växa till, och då en del massaier börjat förse sig med insmugglade moderna gevär, synes det vara rådligt, att de maktägande ägna dem sin uppmärk-

samhet, så att ej deras beryktade krigståg, nu under farligare form, åter ta sin början.

Så snart massaierna känt sina krafter växa, har den gamla strids- och roflystnaden vaknat. De vid Kilimandjaro boende vadschagga blefvo åter hemsökta af deras boskapsstölder och klagade sin nöd för tyska guvernementet, till hvilket de numera vända sig i sina tvister och trångmål. För

En massaikraal uppgår i lågor.

att massaierna skulle afhållas från bergets närhet, hade dessa därför upprepade gånger fått befallning att draga sig tillbaka till södra sidan om floden Darjama, någon dagsmarsch från berget. Då de vid den för afflyttningen bestämda tiden ej lämnat sina kraaler, beslöt regeringen att bortdrifva dem, och som jag då hade tillfälle närvara, vill jag här i några drag skildra händelsen.

En märkesdag i massaiernas historia. Alla uppmaningar till massaierna att på förhand ordna för sig inom det för dem bestämda reservatet, så att, när tiden var inne, de hade ett hem att komma till och ej behöfde

invandra med sina hjordar till en öde trakt, hade förklingat ohörda. Då deras kraaler denna dag uppgingo i lågor, när de röda flammorna girigt svepte omkring de slätmurade, hvälfda boningarna, stodo de med sina hjordar och sin ringa egendom utan hus och hem, för att, om än med lätt förklarlig vrede, böja sig för den hvites makt och utan motstånd draga bort till det nya, dock rätt närliggande landet. Från Moschi militärstation hade

Lastade med sina få husgeråd fingo de utan dröjsmål gifva sig bort ....

en sergeant jämte en veterinär ankommit, då boskapen skulle undersökas för isolering af möjligen smittoförande djur — en välbetänkt åtgärd, då s. k. kustfeber utbredt sig bland boskapen i dessa trakter — hvarefter tiden var inne för de tredskande massaiernas bortdrifvande.

En tung, molndiger himmel fördystrade på morgonen stämningen, och först senare bröt solen då och då fram och spred sitt ljus öfver landskapet.

Det var en minnesrik, en historisk dag. Från sina gamla hem på stäppen kring berget skulle dessa »Afrikas indianer» nu fördrifvas för att liksom Amerikas samlade i ett reserveradt område, där ingen annan hade

rätt att slå sig ned, vara lättare att öfverblicka och hålla inom laglydighetens råmärken. Anträffades de utom detta beväpnade med spjut och sköld, voro de förfallna till straff. Endast i den hvites tjänst ägde de rätt att röra sig på andra områden och skulle då vara försedda med en bricka, som angaf detta, ett märke, som sedan skulle införas.

Åtföljd af en svart, som bar gevär och kamera, bröt jag vid elfvatiden upp för att öfvervara den märkliga tilldragelsen. Visserligen var det, som nämndt, blott till ett rätt nära beläget område, som de denna gång fördrefvos, intet ondt vederfors dem för öfrigt, ingen boskap blef dem fråntagen; och dock var dagens händelse utan tvifvel en vändpunkt i deras historia, en spik i denna människoras' likkista. Ur nationalekonomisk synpunkt se dock myndigheterna mycket gärna att de fortlefva, och för kolonien innebära de genom sina stundom stora hjordar en rikedom, som ej bör underskattas, så mycket mer som de skickligt förstå dessas rationella skötsel, boskapens utgallring och förbättring. Hatande allt verkligt arbete, utan vilja att underordna sig den framskridande civilisationens trängande fordran på verksamhet och handling i det helas tjänst, gå de dock utan tvifvel sin om kanske ej snara, dock hvad det tyckes säkra undergång till mötes. Fördrifna från sina gamla stäpper, hvilkas suveräna härskare de kanske under årtusenden varit, hopträngas de nu på reserverade områden, som de ej få öfverskrida. Deras fria lif är redan kringskuret, ännu visserligen blott föga, men dock med stålhårda band. Det är historiska ögonblick i en människoras' öden, och af ett visst intresse måste de bilder vara — och än mer blifva —, som åt eftervärlden bevara dessa ögonblick, naturtroget återgifvande scener från de minnesvärda dagarna.

Massai och askarisoldat.

Längs den vanliga vägen genom vadschaggas farmer utmed Kilimandjaros sluttning hade vi kommit ned i blandskogen med dess spridda akacior, stäppens typiska träd, blandade med träd af vanlig typ tillhörande den ofvanför liggande kulturzonen. Större eller mindre sträckor mellan dessa fläckar eller remsor af trädvegetation, särskildt kraftigt utvecklad längs flodernas lopp, lågo öppna och beväxta med kort gräs eller glesare buskager.

Efter afslutad handel.

Här beta massaiernas hjordar, här höras vaktarnas egendomliga, skarpa hvisslingar, hvarmed djuren hållas tillsammans, här ströfvar den feta, fromma boskapen fram i hopträngda massor, här höres fårens och getternas bräkande, än de gamlas grofva röster, än de små kidens späda ifriga skrik, där de tätt följa sina mödrar, ängsliga att lämnas ensamma. Här synas de vaktande massaierna i famnen bära sina små skyddslingar, då dessa nyfödda eller sjuka ej förmå följa de öfriga. På somliga ställen är marken

På väg till det nya hemmet.

svart af härjande eldar, på andra har grönskan åter skjutit upp till frodiga ljusa mattor, prydda med spridda blommor. Här på den öppna terrängen ligga äfven massaiernas kraaler, omgifna af sin skyddande krans af tätt hopade törnen, långtaggiga fällda akacior och andra stickande träd och buskar.

I dag var deras tid kommen. Redan på afstånd skjuta på flera håll hvirflande rökmoln mot skyn och utbreda sig vidare. De röda flammorna bryta fram ur hyddornas väggar, den brinnande torra spillningen, hvarmed de bestrukits, rasar stycke för stycke, skelettet af grenverk glimmar, flammar och glöder, brister äfven detta, gnistrande hopfallande till en glödande massa.

En massai vaktar hjordarna från toppen af en kulle.

Det är den hvite mannens verk i hans segertåg kring jorden, då han undantränger en på lägre utveckling förblifven mörk människoras. Det är ej fysisk kraft, som kommit honom att lamslå deras mod, som kommit honom att ofta utan direkt motstånd bringa dessa folk under sitt välde. Det är den ständigt arbetande hjärnans verk, den stolta byggnad af sinnrika uppfinningar, som bildar en styrka, som det för dem är lönlöst att söka bryta. Ej en arm höjdes till försvar för hus och hem. Villigt fogade sig de stora massorna efter en enda hvit mans befallning, där han med några svarta askarisoldater red från kraal till kraal, meddelande dem den hvites befallning att omedelbart anträda tåget till det område, denne behagat bestämma som deras blifvande hemort.

Samlade rundt omkring fingo de åse sina hyddors antändande, se huru dessa, slukade af giriga flammor, störtade tillsammans till rykande och glimmande askhögar, fingo under askarisoldaternas rop, lastade med sina få husgeråd och drifvande sina hjordar framför sig, utan dröjsmål tåga bort.

Ännu i sista stunden, då flodhästpiskan ljöd genom luften som en erinran att skynda på, hördes kvinnornas vänliga »jambo, bvana!» till hälsning, då jag för att taga några bilder gick ibland dem. Det var från mina gamla vänner, som jag sedan snart ett år under mina marscher och exkursioner lärt känna och ofta rastat hos i deras kraaler, denna hälsning kom, en hälsning som nästan kom mig att rodna, och som jag vid ett sådant tillfälle hellre velat se förbytt till vrede, då jag ju tillhörde den ras, som nu fördref dem.

Så försvinner grupp efter grupp bland buskar och träd, hjordarnas bölande och bräkande dör allt mer bort, de långa spjuten glimma ännu här och där bland löfverket, tills äfven de försvinna . . .

Giraffjakt på massaistäppen.

Det var i midten af oktober, och solen brände hett på stäpperna, som från stationen utbredde sig för blicken, åt väster begränsade af Merubergets väldiga kägla, hvaremot i norr och söder endast spridda kullar eller lägre åsar hindrade ögat att se bort öfver stäppernas stora vidder.

En länge hyst plan, resans förnämsta mål beträffande de högre djuren, att intränga i giraffernas område för att om möjligt fälla ett eller ett par af dessa märkliga djur — det högsta tillåtna antalet, då de eljest äro fridlysta och endast genom guvernörens personliga välvilja ett undantag beredts expeditionen — skulle nu förverkligas, och ett större antal bärare hade anskaffats för en omkring tolf dagars marsch till stäpperna nedanför Merus nordöstra

sida. Det låg en sällsam tjusning i tanken att nu långt inne i de svartas världsdel stå vid målet, att i naturen få se dessa djur, se dem höja sina slanka, väldiga halsar mellan akaciornas glesa kronor, se deras märkliga stela lopp, där de oroade rörde sig fram öfver den heta, soliga trädstäppen; och att fälla ett af dem föreföll mig till och med vida mer lockande än att sända en dödande kula i djurens konung, hvilket i all sin märklighet mistat något af sitt intresse till följd af alla de tusende berättelser, som i alla tonarter skildra sådana jakter.

Med giraffen är det något annat. En typ utan närmare motsvarighet i hela djurriket — om man ej dit vill räkna den rätt nyligen i Västafrikas skogar upptäckta okapin —, märklig genom sin skapnad, genom sin imponerande storlek, sin panterteckning och ej minst genom det ringa område, detta tyvärr kanske till en jämförelsevis snar undergång dömda djur ännu bebor, framstod den för fantasien som en varelse, med hvilken ett möte i fria naturen måste vara något nästan underbart.

Under förmiddagen före uppbrottet ordnades allt för färden, tältet nedtogs och fördelades på mansbördor, proviant och andra förnödenheter, verktyg, rep, saltsäckar, alun, slipsten, yxa, knifvar m. m., allt inpackades, och bördorna ordnades, för att vara färdiga tills dschaggamännen strax efter middagen ankommo. Allt efter som dessa anlände, utsågo de sina bördor och buro dem afsides, påsnörde sina bananer, hvilken proviant var afsedd att räcka åtminstone en liten tid bortåt. Denna medtogs dock i så ringa förråd, att den blott räckte någon dag, då de svarta, enligt erfarenhet, litade på att under färden hafva fullt upp med kött från de för samlingarna fällda djuren.

Nedhukade på marken och insvepta i sina smutsiga kläden sutto de sedan här och hvar gruppvis eller enstaka, väntande som gamar i närheten af ett slakt. Nya kommo, togo sina bördor, kringsnörde dem med rep för att sedan, som de andra, nedhukade gruppera sig framför stationen.

Slutligen voro alla bärarna där, bördorna uppställdes utmed gårdsplanens ena sida, hvar och en med sin bärare bakom, tillsnörningen af bördorna granskades, för att icke marschen ständigt skulle afbrytas af de oupphörliga omsnörningarna, bärarnas namn antecknades, för den händelse någon skulle rymma under färden, och med anteckningsboken i hand går jag utmed linjen under den stereotypa frågan »Jina lako nani?» (hvad heter du?) till hvarje man. Som jag sedermera genom missionär Bleicken i Schira, hvilken kände flera af dem, fick höra, uppgåfvo de därvid vanligen falska namn, hvilket för mig i själfva verket var likgiltigt, då de i alla händelser svarade, när de uppropades med de fingerade namnen, och afsikten med antecknandet var att i stammen sedan kunna få tag i dem, som möjligen rymde. Genom att alla i karavanen hörde de namn, bärarna upp-

gåfvo, visste de också, hvem som menades med ett visst namn, om jag fann att någon rymt, något som dock nästan aldrig inträffade.

Under namnet antecknades också, hvad slags börda de hade (tältdelar, proviant, kökssaker o. s. v.), då de stundom bytte bördor, och hvar och en var ansvarig för den han ursprungligen fått. Så var allt färdigt, och med ett skränande »haya, haya!» från hela skaran kastades bördorna på hufvudet, och i en lång rad tågade vi bort utför bergets sakta sluttning genom infödingarnas farmer ned mot stäppen.

Närmast efter mig gick Amesi-Kongoni med kulgevären, därpå följde den lille fule men säkre Tulullua med hagelbössan, den från Tanga medföljande boyen Bora, som under irrfärden bland Merus raviner sedermera tyvärr skulle gå förlorad, med insektshåfvar, burkar och rör, och så hela raden af bärare. Solen brände från nästan klar himmel, och hela naturen syntes bada i ljus. Kilimandjaros snökrönta hjässa lyste i sitt hvita dok af snöfält och gletschrar, en bild af arktisk nord, sällsamt begränsad af därunder utbredd tropisk grönska.

Genom blandskogen gick marschen öfver Sanyafloden, där kalebasser och andra kärl fylldes med klart, kallt vatten, och efter något mer än en timmes marsch hade vi nått den öde buschstäppen med dess risiga, vid denna tid genom massaiernas eldar svartbrända, torra, glesa buskar samt här och hvar uppskjutande gamla gräsbeväxta termitkullar.

Jag stod just, efter att hafva satt in patroner i bössan, och drack ur kalebassen, då en schakal lik en ljus räf på något afstånd kom fram ur de glesa buskagen och satte sig att titta på oss helt lugnt, stirrande med de godmodiga ögonen. De få ögonblick, som gingo åt, medan jag ryckte till mig bössan från den bakom mig stående Tulullua, voro emellertid nog för att komma honom att med ens kasta sig in bland buskarna, följd af ett hagelskott, som förmådde honom att yrande rusa hit och dit för att sedan som en rem utmed marken störta bort genom den svarta, sotiga terrängen.

Så ödslig denna vegetationsbild i det hela än var, med sina kala gräsvidder och på gränsen ut mot dessa partier med manshöga, buskager och enstaka små akacior, var dock djurlifvet här ingalunga fattigt. Under vissa tider möttes här rätt regelbundet vårtsvin, som gärna ty sig in i sådan terräng.

Knappt hade en ny patron kastats i bössan, förr än en ståtlig trapp (Otis melanogaster) flög upp bland de glesa, brända, risiga buskarna. Ehuru afståndet var långt, kastade jag till ögat, men sänkte dock geväret, då hållet syntes mig för stort, stod några ögonblick och såg på den sandgula, mörkfläckiga under ramsvarta stora fågeln, där han med jämna något tunga vingslag drog bort öfver stäppen, kastade åter till ögat, då trappen svängt af vinkelrätt mot oss, och sköt, fastän hållet var nästan utom möj-

lighetens gränser, i synnerhet då det gällde en så stor fågel. Men »CE»-patronerna hade redan förut visat prof på sin utomordentliga styrka och gåfvo nu ett nytt glänsande bevis på sin genomträngande kraft, då trappen vinglande störtade till marken; och det dröjde en god stund, innan jag hunnit fram till den redan nästan döda fågeln.

Men nu började solen försvinna bakom Merus norra sluttning, allt längre sjönk hon ned, färgande horisonten i rosenskimmer, under det att molnen närmast den röda skifvan upplöste sig i ett slags töcken som liknade en stäppeld. Snart började skymningen falla på, där vi tysta tågade fram längs den allt otydligare stig, som af massaierna upptrampats öfver de kala vidderna. Bärarna började sakta af och granskade närmare marken, för att ej störta ned i de lömska hålor, som jordsvinen gräft, eller i vandorobbos långsträckta antilopgrafvar.

Emellertid hade eftertroppen med bland annat en del tältbördor försvunnit i mörkret utan att besvara våra höga rop, och vi fruktade redan att utan tält få hvila bland packningen för öppen himmel, då slutligen Tululluas genomträngande rop svagt besvarades långt borta i mörkret. Efter hand dyker den ene bäraren efter den andre upp i dunklet, hvarpå vi i sluten tropp, för att ej åter skiljas i den nu svarta natten, på vinst och förlust tågade bortåt i den riktning, hvari den sökta bäcken skulle befinna sig. Följd af Amesi, stötte jag slutligen på den porlande lilla strömmen med dess friska bergsvatten och kallade under ljudliga rop de öfriga till platsen. Slutligen har Sandberg med några bärare hunnit fram, men då natten nästan var kolmörk, tände vi, för att kunna slå läger, eld på stäppens här rätt höga, torra gräs. Elden blossade smattrande upp och hotade att utbreda sig mer än vi önskade, hvarför den med förenade krafter måste begränsas. Inom kort flammade eldar på flera håll, hvarvid dschagga-männen, sedan de borttagit sitt öfver axeln knutna kläde, i paradisisk kostym slogo sig ned kring de värmande lågorna.

Det är tyst på stäppen, och blott eldarnas allt mer bortdöende smatter höres ännu. Fullmånen stiger i oändlig prakt fram öfver Kilimandjaros topp, spridande sitt silfver öfver den tysta naturen, där snart endast syrsornas monotona citter afbröt det stämningsfulla lugnet. Den kylande sydostvinden drar svagt fram öfver vidderna, och de svarta svepa om sig sina tunna skört och krypa ihop på marken, färdiga att somna.

Plötsligen höras skärande skrik genljuda i luften, och oväsendet ökas allt mer och besvaras från flera håll; det är kronvipan, »hjordarnas väktare», som med några kamrater under hiskligt skrik drar fram öfver våra hufvuden i månskenet.

Åtföljd af Sandberg går jag utåt den i det silfverklara månskenet badande stäppen, där hyenornas tjut, löpande från en djup grundton upp till ett skarpt afslutadt úi, nu började höras. Åt Meru lysa massaiernas eldar

i långa linjer illuminerande stäppens kullar och vidder. Efter en stund återvände vi till lägret, där bärarna som en massa svarta bylten hopat sig under det yttre tälttaket, och inom kort var det tyst i lägret.

Huru varma dagarna vid vissa tider än äro på stäppen, inträder om nätterna en betydlig temperatursänkning. Under det att om dagen solhjälm ofta måste begagnas mot de glödande solstrålarna, som komma krafterna att slappas och kroppen att liksom stelna, måste filtar och den öfverbredda jaktrocken om natten tillgripas för att hålla nödig värme mot den kyliga luften.

Daggsättningen var vid denna tid ymnig, och tältet dröp på morgonen som efter regn.

Medan solen bröt fram öfver Kilimandjaros bergskammar och luften ännu var sval och frisk, daggen glittrade i det gula gräset och liksom millioner guldklot återspeglade de gyllene första solstrålarna, medan ännu en svag dimma som en tunn slöja låg utbredd öfver stäppen, och den mäktiga Schirakedjans konturer i praktfull skönhet omstrålades af morgonens purpurgloria, lämnade jag tältet för att under en tur utåt stäppen lära känna dess nyvaknande djurvärld.

Insekterna voro ännu knappast mornade, den svala luften kom dem fortfarande att förblifva stilla, och endast några vackert gulröda, svartrandiga nyckelpigor (Alesia kibonotensis) och blå- eller kopparskimrande lagriider (Lagria cuprina) sutto på gräset för att så småningom med den tilltagande värmen något lifligare krypa omkring. På andra sidan den öfver stäppen i slingringar sakta framlöpande bäcken, som icke långt ifrån vårt läger afslutades i en iten grönlysande sump med klart från Schirakedjan kommande vatten, bekransad som den var af risiga buskar, enstaka låga träd, högt gräs och blommande örter, utbredde sig den kala grässtäppen långt bort till synranden i nordväst. I väster bildade Merus breda kon stäppens begränsning, hvaremot i norr en rad om Uppsala högar påminnande kullar begränsade synfältet. Under framträngandet bland de risiga, hårda, busklika örterna visade sig plötsligen vid en öppen plats en vacker fågelgrupp; det var två ståtliga krontranor (Balearica regulorum gibbericeps), som i sin brokiga isgrå, svarta, hvita och rödbruna dräkt här vandrade omkring, hvarvid den ofvan rundadt afskurna kronlika tofsen gaf de gravitetiskt kringspatserande fåglarna ett präktigt utseende. Föga skygga, läto de oss nalkas på rätt nära håll, för att sedan med tunga vingslag, under sitt ihåliga, nästan som nödrop genljudande »ha-ô»! styra bort till den närliggande, grönlysande sumpen. Lärkor, hvaraf somliga (Anthus rufulus cinnamomeus) liknade våra piplärkor, andra (Mirafra africana athi) med rödbrunt lysande vingar voro besläktade med våra sånglärkor, kastade sig upp från den sterila marken för att snart åter slå ned. Den svartbröstade stenskvättan (Saxicola pileata) slog upp i toppen af de små spridda akaciorna eller hoppade på marken bland

brända tufvor och stenar. Ute på stäppen syntes betande thomsongaseller i sin vackra, isabellfärgade, under hvita dräkt med det breda djupsvarta sidobandet. Då och då höjde de hufvudet, stodo så lyssnande allesammans, då vi nalkades, för att redan på mer än ett par hundra meters afstånd gifva sig af bortåt stäppen.

Nu var det tid att bryta upp, hvarför vi återvände till lägret. En hastig frukost från en uppslagen konservburk och litet té inmundigades, tältet nedtogs, bärarna kastade under rop och skrik sina bördor på hufvudet, och i en lång rad marscherade vi öfver bäcken utåt stäppen bort mot Merus nordöstra delar, där floden Ngare na nyuki, färdens mål, flöt fram genom stäppens glesa akacieskogar.

Åtföljd af Amesi, gick jag ett stycke framför karavanen för att studera djurlifvet, innan bärarna genom sina rop hade stört de mera skygga djuren. Framför våra fötter kastade sig ofta piplärkor upp i luften och flögo bort under ljudande kvitter, en elegant, isgrå, svart och hvit stäpphök for fram öfver stäppen, där han bildade en verklig prydnad för det öde landskapet. Höjande sig med lätta vingslag, stannade han fladdrande som en tornfalk, öfverblickade den underliggande terrängen för att vid upptäckten af ett rof störta ned med hängande klor och snedt uppåtsträckta vingar. Åter arbetar han sig upp i luften, stundom rätt högt, står några ögonblick stilla med utspända vingar, fladdrar på ett ställe, flyger ett stycke, stannar åter för att därpå med lediga vingslag fortsätta sin snabba färd.

Några egendomliga, halft knorrande, halft liksom rapande, i hög grad karaktäristiska ljud, »um-um-ah-ah-ah», kommo oss att blicka uppåt, där på afstånd en flock stäpphöns drog fram, genomilande luften med sina spetsiga vingar under skarp något dufliknande flykt. En af dem faller för skottet. Det är en gammal hane, som, då han ännu ej var död, måste tagas med stor försiktighet, för att ej fjädrarna skulle falla af, hvilka på dessa fåglar sitta lika löst som på ringdufvor eller gökar. Några ryckningar i kroppen eller ett par slag af de kraftiga vingarna, då man söker fasthålla den ännu lefvande fågeln, äro nog för att komma hela partier af hans kropp att blifva nakna, hvarigenom den vackra dräkten förstöres.

I augusti och september men äfven i oktober voro dessa stäpphöns vanliga på de trädlösa vidderna vid Ngare nairobi och Ngare na nyuki, hvaremot de under andra tider voro försvunna eller blott tillfälligtvis observerades. I skymningen, liksom äfven i dagningen, draga de flockvis under susande flykt genom luften, då och då utstötande sitt karaktäristiska läte, slå ned på stäppen, gärna där den blifvit svartbränd af massaiernas eld, och samla sig här i svärmar ofta på hundratal. Icke särdeles skygga, låta de skytten äfven på öppna stäppen utan synnerlig svårighet komma inom skotthåll. De trycka bland de sotiga tufvorna, där de då äro mycket svåra att upptäcka, tills de under häftigt klatschande kasta sig

upp i luften. Vid stäppsjöarnas stränder infunno de sig flockvis för att dricka.

Snart började hjordar af grant- och thomsongaseller blifva allmänna, och nästan hvart man vände blicken, syntes större eller mindre flockar, om än djuren ej alltid voro lätta att få inom skotthåll. I skydd bakom en helt låg, flat kulle närmade jag mig en ensam stående bock af thomsongasell, hvilken redan var på sin vakt och oroligt svängde den korta svansen hit och dit. Långsamt spatserade han bort för att på bortåt hundra meters afstånd plötsligt störta i väg under långa språng, följd af en kula, som genomborrade halsen och kom honom att efter en volt à la hare störta till marken. Amesi, var snart framme för att, efter att försiktigt hafva uppskurit skinnet i en rak linje längs halsens undersida och afskurit de innanför varande blodkärlen, börja prepareringen, under det jag gick upp till toppen af en något högre kulle och sökte genom tecken få karavanen att marschera mot oss. Emellertid hade jag upptäckt en stor gnuhjord, hvarför Sandberg fick öfvertaga prepareringen af gasellen, hvarefter jag fortsatte för att söka ett ungdjur med ej inåtböjda horn, hvilket det hittills aldrig lyckats mig att erhålla.

Solen brände redan skarpt öfver stäppen, och solhjälmen måste, så besvärlig och hindrande den än var, tagas på för att dock så ofta som möjligt utbytas mot den bekväma och lätta mössan, hvari för säkerhets skull en näsduk blifvit lagd till skydd mot solstrålarna.

Framför oss stod en liten hjord på ett tjugutal djur, men alla syntes, så som de nu voro placerade, vara gamla. Plötsligt vände sig några af djuren åt sidan, hvarvid till min glädje ett ungdjur med uppskjutande, framifrån raka horn upptäcktes bland dem, hvaremot de öfrigas voro buffellikt böjda inåt. Men djuren voro redan oroade. De kastade hastigt om och störtade bort för att snart åter stanna i sitt lopp och gående fortsätta sin väg, tydligen i afsikt att förena sig med någon af de stora flockar, som på skilda håll voro spridda på stäppen. Åter gjorde de emellertid halt och vände sig i frontställning, då ett skott kom dem att kasta om och i karriär störta bort. Ungtjuren, ty det var en sådan jag sköt på, dansade utåt stäppen som en kesande kalf, kastade sig hit och dit, rusade efter de andra, stannade, rörde sig i cirkel för att nästa ögonblick som träffad af blixten liflös störta till marken, hvarvid hela bröstsidan färgades röd af en utträngande blodström från winchesterns stora blykula.

Men han är icke ensam, modern har återvändt från hjorden och går rundt omkring den fallna ungtjuren, nosar på marken och skrapar med foten för att skrämd af vårt annalkande åter gifva sig bort. Detta var det enda ungdjur af gnu, jag under hela färden såg, trots de stora gnuhjordar, som nästan vid hvarje marsch åt dessa trakter, åtminstone vissa tider, iakttogos.

Efter en stunds väntan var karavanen framme, de svarta slogo sig ned med bördorna på stäppen, och prepareringen af den fällda gnun började.

Af alla större djur på stäppen ha, såvidt jag funnit, inga ett så läckert kött som gnun, och särskildt köttet af de yngre, om än utväxta, djuren är alldeles delikat, mört, saftigt och rensmakande. Också utskuros för köket af sådana fällda djur alltid några breda remsor längs ryggen vid njurarna,

Ehuru gnuerna voro så allmänna, lyckades det blott vid ett tillfälle att få se och fälla ett ungdjur med framifrån raka, ej inåtböjda horn.

och äfven buljongen var förträfflig, särskildt till uppfriskning af de konserverade köttsopporna.

Men snart måste vi åter i väg för att innan mörkrets inbrott hinna fram till lägret, hvarvid dock det rikliga bytet vid flera tillfällen tvingade oss att åter stanna. En hona af thomsongasell hade nyss fallit, och arbetet med att i hast afdraga huden var i full gång, då en af de kringvandrande bärarna uppskrämd, som jag tyckte, stäpphare med ilande fart kom snedt åt oss. Att rycka till mig bössan och kasta ett skott på den lilla gynnaren var ett ögonblicks verk, då jag till min öfverraskning såg, att det var ett litet gasellkid, som vid hagelskottet tumlade om på marken. Det är en

förvånande snabbhet, de små kalfvarna af stäppens gaseller ha, och att springa fatt äfven de nästan nyfödda är ingen lätt sak, om man också har hela stäppen för sig.

Bördorna af hudar, kött och fåglar började allt mer tynga bärarnas redan förut duktiga laster, hvarför en och annan blef efter, och det återstod, för att vi ej skulle blifva allt för mycket fördröjda, icke annat än att trots allt motstånd lasta en del på våra vänner vandorobbo, som lockade af

Icke en muskel rörde sig vid vår framkomst på den fällda zebran.

skotten infunnit sig, och utan att släppa dem ur sikte läto vi dem med sina bördor åtfölja oss till lägerplatsen för aftonen.

Men än en gång måste marschen afbrytas, innan vi uppnådde lägerplatsen, denna gång för en ännu längre stund. Under det jag såg ut öfver stäppen framför oss, där akaciorna allt oftare började uppträda, bildande en öfvergång till den rikare akacievegetationen bortåt Meru, visade sig plötsligt en liten zebrahjord, som trängt sig tillsammans under en akacias utbredda krona. Redan på öfver ett par hundra meters afstånd började djuren röra på sig, och en aflossad kula kom hela flocken att i karriär störta bort öfver stäppen. Förvånad öfver att så helt och hållet hafva skjutit fel, springer

jag i ilande hast upp på en ej så långt från oss varande kulle för att få reda på, hvart hjorden tog vägen — och se, där borta på den kala marken ligger en af zebrorna liflös, utan att röra en muskel. Högst märkligt var det, att den kunnat springa så långt, då kulan hade gått in strax vid hjärtat och snedt ut vid motsatta frambogen, efter hvilket skott den, utan att man kunnat märka den vara sårad, sprungit en god kilometer. På marken strax intill där hon fallit voro blodpölar, som visade, att hon stupat och rest sig flera gånger. Icke en muskel rörde sig vid vår framkomst, och det vackra djuret, som i felfritt skick hemförts, hoppas jag en gång skall blifva en prydnad för vårt riksmuseum. Snart anlände Sandberg med några vadschagga, och prepareringen af zebran började.

Framför oss utbredde sig inom kort med sitt gula förbrända gräs de vidsträckta grönlysande glesa akacieskogarna, hvilka inom sina gränser hyste de varelser, hvarom tankarna i främste rummet rörde sig — giraffer.

Det var med en känsla nästan af vördnad jag beträdde dessa märkliga djurs område. Blicken for hänförd öfver den egendomliga taflan, som gaf en bild både af lifskraft och död, af rikedom och nöd. Markens förr så frodiga gräs, som stundom var knähögt, stundom bildade små låga, isolerade tufvor, hade af solens utpinande strålar förlorat sin friskhet. Gult och torrt, hade det redan skattat åt förgängelsen och endast vid jorden bevarat sin lifskraft för kommande utveckling, hvaremot de glest växande akaciornas kronor lyste i den vackraste ljusa grönska som nyutslagna bokar.

Knappt hade vi kommit in bland de plattkroniga träden, förrän Amesi stannade och granskade en öppen fläck bland gräset och pekade på ett par knappt märkbara intryck på den här hårda, torra marken. Det var spår af »tvigga», och vi befunno oss sålunda inom deras områden. En fortsatt granskning rundt omkring kom oss att upptäcka allt flera spår, än väldiga stämplar efter någon gammal tjur, än mindre af kor och kanske kalfvar. Deras spillning, som utgöres af rundade, stundom oregelbundet tillplattade eller tillspetsade kulor af spanska nötters storlek, låg glest, hopvis strödd här och där, allt tecken på att vi voro på rätt stråt.

Plötsligt stå vi på öfre delen af en liten sluttning, under våra fötter framrusar med dansande fart floden Ngare na nyuki, målet för färden, öfver sin delvis steniga bädd, slingrande sig fram från Merus branta sidor för att ute på stäppen upplösa sig i en från närliggande höjder synlig, grönlysande sump och med hela sin vattenmassa där uppgå i gasform. Så är förhållandet med de flesta från dessa berg nedströmmande vattendragen, hvilket visar, hvilken ofantlig afdunstning som under den torra årstiden äger rum på dessa stäpper.

En känsla af lif och friskhet pulserade genom blodet vid anblicken af den klara, raskt framilande strömmen, som bildade en slående motsats till den

solbrända stäppens sterila, orörliga bild. En obetvinglig lust att kasta mig i dess svalkande famn kom öfver mig, och vadande ut i det kyliga vattnet fick jag en försmak af aftonens uppfriskande bad.

Under en hög akacias glesa löfverk slogo vi upp tältet på andra sidan floden, bördorna packades upp, eldar uppgjordes, som snart sände sina rökpelare mot skyn, och lägerlifvet tog åter sin början.

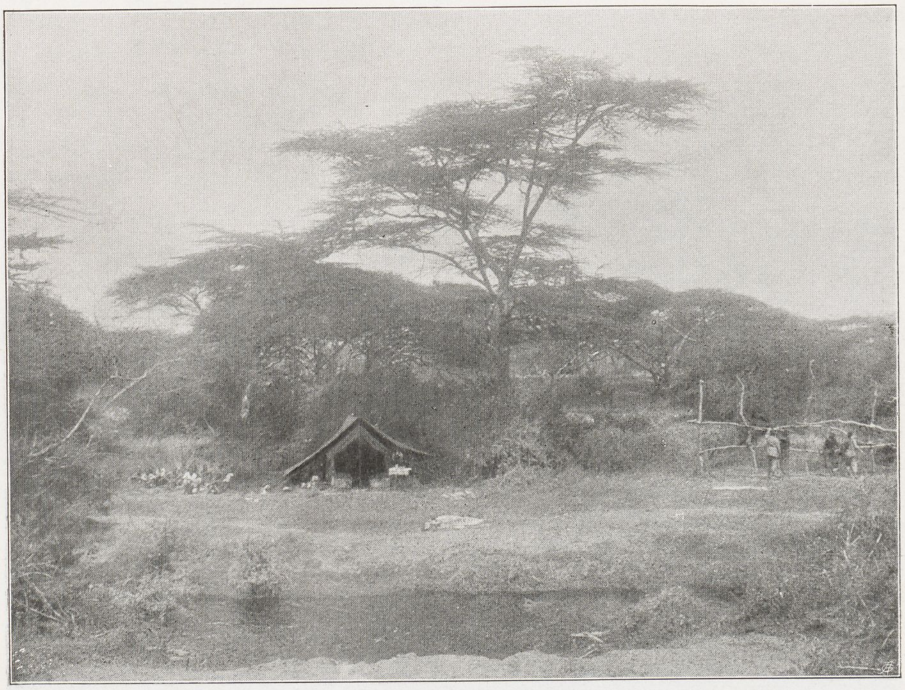

Snart anlände Sandberg med några vadschagga, och prepareringen af zebran började.

Öfver all beskrifning vacker var den plats, på hvilken vi lägrat oss midt ibland akacieskogens jungfruliga grönska, som öfver vårt hufvud utbredde sig som ett glest tak. Det omgifvande gräset närmast floden, vattnadt af dennas något salta vatten, lyste af friskhet, och den förbiilande klara strömmen gaf ökadt lif åt taflan, som var en af de mest tilltalande jag sett i dessa trakter. Då jag efter solnedgången utanför tältet slagit mig ned vid min enkla måltid, omgifven af flammande lägereldar och svalkad af ett härligt bad, och aftonluftens rena fläktar fyllde lungor och bröst, då kände jag mig så fri och glad, som en människa kan, inga band tryckte för stunden, en-

dast resans mål hägrade för blicken, och med tankarna fyllda af dagens oförgätliga bilder drog jag mig slutligen tillbaka inom tältets väggar för att afvakta morgondagens efterlängtade gryning.

Efter en af törst pinad natt, då det svagt natronhaltiga klara flodvattnet blott för tillfället släckte törsten för att sedan uppreta densamma till verkliga kval, kom ändtligen morgondagen, utan att dock någon giraff

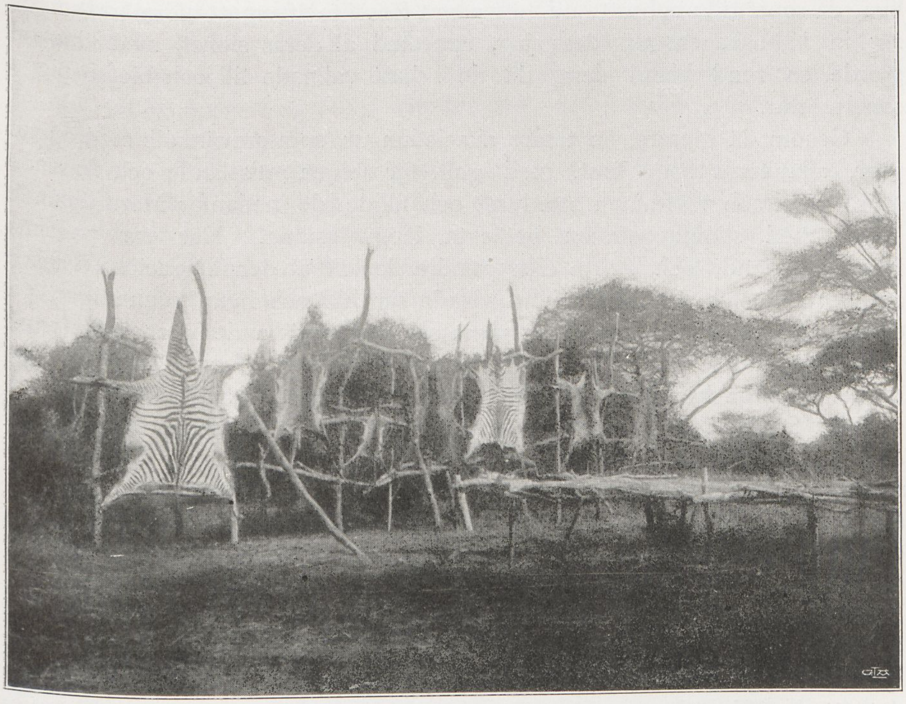
Under en hög akacias glesa löfverk slogo vi upp tältet på andra sidan floden . . . .
I förgrunden Ngare na nyuki.

under vårt vida kringströfvande kunde anträffas. Först följande dag skulle kröna de lifliga förhoppningarna med framgång.

Regnet duggade märkvärdigt nog hela morgonen genom luften, och först vid tiotiden bröt solen fram genom de grå molnslöjorna. Redan tidigt hade Sandberg lämnat lägret för att med en del vadschagga hugga långa stänger till torkställningar för hudarna, och inom några timmar reste sig dessa vid sidan af lägerplatsen.

Det är ett drygt arbete att uppsätta sådana ställningar. Akaciornas stammar äro vanligen knotiga och låga, och att klättra upp i de af tu-

sende taggar stickande högre träden är för de svarta med deras nakna kroppar förbundet med de största svårigheter. Men nöden har ingen lag, arbetet måste utföras, och snart började den ene negern efter den andre, skrikande vid de oundvikliga styngen, varsamt krafla sig upp i de gulstammiga träden, hvarifrån den ena långa grenen efter den andra kom nedbrakande. En rad gröfre grenar nedsattes i gräfda hål och omgäfvos med sten-

Torkställningar med skinn och hudar.
På den liggande ställningen en girafhud.

eller slaggblock samt bildade den bärande, fasta ställningen. Andra, smalare, fästes med spikar och rep tvärs öfver. Men allt måste göras så solidt, att ej blott de ofta tunga, rå hudarna kunde uppbäras, utan äfven ett möjligen utbrytande oväder ej skulle komma hela ställningen med hudar och allt att rasa till marken. Mycket stora hudar, såsom af giraff, noshörning o. dyl., hvilka under torkningen upprepade gånger måste bestrykas med het alunlösning, utspännas lämpligen på en någon meter hög, liggande ställning, hvars grundpålar upptill bilda klykor, hvari tvärslåarna läggas.

Den friska, gröna gräsmatta, som lyste så inbjudande vid lägret, sträckte sig emellertid icke mer än ett tjugutal fot från vattnet och begränsade floden som en smal ram, utanför hvilken akacieskogens gula, torra, fotshöga gräs, ofta nedslaget af skogens talrika djur, låg på marken som tilltrampad halm.

Dåsiga af de köttmassor, hvarmed de under natten fullproppat sina magar, sutto vadschagga vid sina rykande eldar utan att röra sig ur fläcken, då ropet till uppbrott ljöd, och några försökte äfven att oförmärkt smyga sig in i buskagen, till dess jag, uppretad af deras slöhet, med kibokon gjorde en rond bland dem, då de i hast vaknade till och blefvo pigga som mörtar.

Genom än glesare, än tätare akaciedungar, som omväxlade med öppna ytor, alla torra som krut, med gult, för stegen gnisslande och frasande gräs, vandrade vi fram i nordväst och följde de nedanför Meru löpande höga, med stäppvegetation betäckta långa åsarna. Här var pallahns förlofvade land, och större eller mindre flockar af denna graciösa, vackra antilop med sina lyrformiga horn visade sig här och hvar, synnerligast på de öppnare platserna mellan akaciorna och de där växande bajonettväxterna.

Nedkomna från en helt liten kulle, möttes vi af en bild, som kom blodet att löpa hastigare i ådrorna, icke därför, att de antiloper, som här i en liten flock på ännu rätt stort afstånd stodo framför oss, voro några sällsyntheter i dessa delar af Afrika; men det var första gången jag i naturen såg dessa stora djur, älg-, eland- eller elenantiloper (Taurotragus oryx Livingstoni, eller Oreas Livingstoni), med deras långa, raka, nedtill skrufvade horn och redan på afstånd synliga hvita tvärband. Tyvärr låg vinden från oss, eljest syntes djuren, som makligt gingo i en lång rad, vilja komma rakt åt oss. Plötsligt stanna de, vädra, och fortsätta i en annan riktning, åt vänster. Nu måste jag skjuta, ehuru hållet ännu var ett par hundra meter, och som det syntes dödligt sårad släpade sig den påskjutna elenantilopen sakta i väg, under det att de öfriga försvunno nedför kullen. Utan ett ögonblicks tvekan om, att jag vid framkomsten skulle finna den ligga på stäppen, laddade jag och gick långsamt bort i den riktning, hvaråt djuren försvunnit.

Tyvärr hade jag användt fullmantlad kula (mauser), hvilken visserligen har enorm kraft, men gör så litet hål, att djuren först efter någon stund stupa genom inre förblödning, om ej direkt vitala delar eller viktiga skelettpartier träffas. På den öppna stäppen, där synfältet på långa håll är fritt och man med blicken ofta kan följa det sårade djuret ända till stäppens gräns vid horisonten, har detta mindre betydelse. Men i terräng, som är bevuxt med spridda eller stundom rätt tätt stående träd och buskar, försvinna de däremot kanske inom några få ögonblick för jägaren, och oviss om hvilken riktning djuret tagit, har denne då ett mödosamt och stundom lönlöst arbete vid sökandet efter det sårade eller fallna bytet. En god hjälp

vid sökandet kunna mången gång gamarna lämna, och om bytet är värdefullt, kan det vara lönande att stanna kvar någon eller några timmar i närheten och gifva akt på, om icke några gamar sänka sig ned genom luften till en bestämd plats, där det då är all utsikt att anträffa det sökta djuret.

I dag skulle lyckan ej vara oss gunstig, och inga gamar sågos slå ned. Detta berodde antagligen på att antilopen ej stupat ute på öppna stäppen utan trängt sig in i ett buskage, där han mer var skyddad för fåglarnas skarpa blickar; och efter långvarigt sökande måste vi draga vidare.

Elenantilopen hör till de djur, som i tyska Ostafrika äro fridlysta, och det var endast genom skriftligt tillstånd från guvernören grefve v. Götzen, jag sålunda kunde jaga dem.

Det är Afrikas största och gröfsta antilop, och särskildt de gamla tjurarna äro väldiga djur, i storlek som en kraftig oxe, vägande ända till 900 kg. och däröfver. Genom sin allmänna byggnad och ej minst genom den längs halsens framsida nedhängande vammen hafva de mer än andra antiloper likhet med vår boskap, liksom de äfven lätt kunna tämjas och hållas som husdjur. I en vieboma vid Kwarefloden fanns en ko af denna antilop, som fritt betade på stäppen bland boskapen, och en af massaierna den 17 juli fångad nyfödd elenkalf uppföddes vid mitt läger, där den som en vanlig kalf vallades af en massaipojke, efter att första tiden hafva left af komjölk. Utan minsta rädsla vandrade han omkring vid stationen på planen, in i köket o. s. v. eller in i mitt arbetsrum, där jag ibland kunde se hans vackra hufvud med de klara stora ögonen dyka fram vid sidan, då jag satt vid arbetsbordet.

I åtta månader trifdes han här bra, och jag hoppades kunna hemföra honom vid återresan tillsammans med gnun, zebran och strutsarna, då han en morgon helt plötsligt dog, enligt de inföddes påstående till följd af att han uppe på berget saknade stäppgräset. Att detta icke kunde vara orsaken, är lätt att inse, då elenantiloper finnas till och med på Kilimandjaros bergsängar, där professor Meyer sett en liten hjord ända upp på den vegetationslösa sadelplatån vid 4,400 meters höjd. Delar af skelett påträffades af samme forskare vid 4,500 m. nära glaciären vid Syd-Kibo och färsk spillning från samma antilop vid Väst-Mavenzi, 4,700 m. högt och så långt upp, som enstaka tufvor af gräs eller blommor ännu kunna utkämpa sin hårda kamp för tillvaron.

Elenantiloperna vandra under sökandet efter bete vida omkring och uppstiga därvid stundom högt på bergen och förekomma då äfven i dessas täta regnskogar.

Som af fotografierna synes, hafva kalfvarna, liksom äfven förhållandet är med de utväxta djuren, hvita tvärstrimmor öfver bröstpartiet. En närstående art af samma släkte saknar dessa hvita strimmor.

Om jag än denna dag icke med säkerhet skulle få se någon lefvande giraff — de svarta påstodo sig en gång på afstånd se en sådan, och äfven jag tyckte mig kunna urskilja hans konturer, tills bilden slutligen försvann — skulle ett i den tropiska solen hvitnadt skelett af en sådan, som låg kringspridt på en öppen plats i den glesa skogen, där giraffen väl en gång fallit för ett lejons angrepp, ytterligare visa, att vi befunno oss inom dessa djurs område. Efter fruktlöst kringströfvande i omgifningarna, fruktlöst ej

En nyfödd kalf af elenantilop.

blott, emedan inga giraffer anträffades utan äfven i öfriga hänseenden, då jag ej genom skott på andra, om än rätt värdefulla djur, ville störa de förra, återstod för oss ej annat än att åter draga oss mot lägret.

Vi hade närmat oss floden med dess ganska rika vegetation af träd och gräs och vandrade tysta fram mellan öppningarna i akacielundarna med deras heta, kala, svarta sandpartier och omgifvande bajonettväxter, då en mindre zebrahjord af i rad efter hvarandra gående djur på ej 15 meters afstånd kom upp från floden och lugnt fortsatte sin väg inåt akaciedungen. Vid skottet, som kom ett af djuren att stupa som träffadt af åskan, störtade de föl-

jande först fram i samma linje, men hejdade sig vid den fallna zebran, stegrade sig, kastade sig hit och dit, då de ej märkt, hvarifrån skottet kom, för att i nästa ögonblick i vild karriär rusa rakt åt det håll, där vi stodo bland buskarna. Och det var endast genom att springa fram med upplyftadt svängande gevär, som jag i sista stund fick dem att ändra riktning så mycket, att vi undgingo att få hela flocken öfver oss, hvarvid de blott på någon meters afstånd i ursinnig fart störtade förbi, så att marken dånade under

Efter ett halfår hade den vackra elenantilopen redan rätt präktiga små horn.

deras kraftiga hofslag. Det var ett sto, som fallit, och egendomligt nog stod en zebra, kanske dess fullvuxna föl, kvar, när vi kommo fram. Först då vi voro alldeles inpå den, gaf den sig bort.

Flockar af pallah-antiloper drogo äfven förbi, och en ungbock med raka horn fick komplettera samlingen af dessa vackra och eleganta djur.

Efter en mulen morgon strålade solen följande dag vid niotiden upp och kastade sitt gyllene skimmer öfver den vackra lägerplatsen. Stäppens eljest svala för att icke säga kyliga nattluft hade tack vare flodens närhet varit ljum och behaglig, den gröna vegetationen, som bekransade flodens

stränder, glittrade i sin daggskrud, och strömmen gled fram med lifvande hastighet. En mängd malfiskar (Clarias mossambicus), den enda fisksort, jag här i floden kunde anträffa i större antal, slog i vattnet, där de förorsakade högt buller, eller rörde sig utmed bottnen som lakar.

Med den framträdande solen voro vi färdiga att öfvervada floden för att på dennas högra sida genomströfva den glesa, här och där genom grupper af buskager, genomväxta af hotande bajonettväxter, tätare akacieskogen, för fortsatt sökande efter det djur, som utgjorde målet för hela vårt intresse.

Sedan solen väl blifvit herre öfver de underliggande molnen, brände den snart med tropisk glöd, daggen var försvunnen, och genom det frasande, torra, gula gräset gingo vi i en slingrande linje fram genom stäppskogen. Mina blickar gledo spanande fram under de platta akaciekronorna, öfver de öppna mellanliggande större eller mindre gräsfläckarna, in mellan höga buskager och enstaka trädgrupper, under det att en enda tanke behärskade mig, och en enda bild — giraff! — stod för min fantasi. Det var nästan med andakt, jag rörde mig i denna natur långt in på Afrikas stäpper, som hyste dessa märkliga varelser, hvilkas spår hvarje stund mötte blicken i den torra, brännheta, svarta vulkansanden, som utan växtlighet utbredde sig mellan buskager och trädgrupper, och där hvarje ögonblick de väldiga djurens panterfläckade gestalter plötsligt kunde dyka upp eller deras långa halsar nyfiket titta fram bland akaciornas kronor.

I en båge hade vi åter närmat oss floden, som vi öfvervadade, och styrde stegen in bland den här vida tätare terrängen, hvarvid vi följde de stigar, som noshörningarna banat genom de svårgenomträngliga buskagen. Hvarje stund kunde vi också vänta att stöta på någon af dessa tjockhudingar, som öfverallt lämnat tydliga och färska spår af sin närvaro. Då terrängen åter antagit stäppkaraktär, uppträdde grantgaseller och thomsongaseller i spridda flockar, men som de hörde till »yama kidogo», »small game», voro de i dag för obetydliga för att vidare fängsla vårt intresse och fingo utan tribut draga vidare. Vi fortsatte nu utåt den torra, glesare, solheta terrängen bort mot de förut omtalade, med stäppvegetation beväxta, ganska höga åsar, som åt n. o. bilda liksom en förskansning mot Merus upptornande breda kägla. Då och då stanna vi, granska landskapet rundt omkring, men endast »yama kidogo» visade sig här och hvar.

Plötsligt rycker en vadschagga till och kastar sig ned mot marken, under det att ropet »tvigga, tvigga!» (giraff, giraff!) som klingande musik nådde mina öron. I nästa ögonblick har äfven jag på långt afstånd upptäckt djuren, en hjord på 8 stycken, däraf två kalfvar, som långsamt vandrade bort öfver den med akacior glest beströdda grässtäppen upp mot de höga åsarna. De blyspetsade mauserpatronerna utbyttes mot fullmantlade, och granskande vindens och djurens riktning sätter jag mig med Akida och Amesi i långsam marsch åt dem, hvaremot de öfriga blefvo kvar i gräset.

Endast en akacias glesa krona gaf en smula skydd, bakom hvilket jag sökte närma mig de vid sluttningens nedre del stannande djuren, som redan observerat oss och nyfiket vände sina långa halsar och sedan åter fortsatte och försvunno bakom de höga kammarnas krön. Genom olidligt hindrande, högt, frasande, torrt gräs, som uppsköt ur en med idel lösa vulkaniska stenar betäckt mark, en ytterst tröttande terräng, gick det nu i hastig fart, under det att solen sände sina blyheta strålar öfver vårt

Giraffmarker.
Stäpp med spridda akacieskogar i närheten af Ngare na nyuki nedanför Merus nordöstra sida.

hufvud. Svetten flöt i strömmar från pannan, och lungor och muskler sattes på svåra prof. Men uppåt gick det, uppåt till dess krönet af kammen, målet för våra förhoppningar, uppnåtts, då jag här väntat finna djuren, som utan att vidare störas långsamt gått uppåt. Med besvikna blickar såg jag mig omkring här uppe, och en känsla af förintande trötthet grep mig plötsligen. Spänstigheten var på en gång försvunnen, då ej en skymt af girafferna stod att upptäcka inom hela synfältet; och först från en närstående kulle visade de sig långt borta bland af massaierna svartbränd skog, långsamt gående uppför en höjds sluttande sidor.

Stäpptörsten hade nu pinande infunnit sig efter den hetsande språngmarschen genom det hårda gräset och den steniga terrängen, och då jag var för uttröttad att gå längre, slog jag mig, under väntan på den efter vattenkalebassen bortsände Amesi, ned på en närstående termithög för att hafva utsikt öfver trakten.

Om en kort stund dök Amesis svarta ansikte fram nedanför kullen, och efter några djupa klunkar ur den medförda kurbitsen begaf jag mig åter i väg, bort i den riktning, hvaråt girafferna försvunnit.

Vi hade emellertid knappt brutit upp, förr än andra giraffer visade sig nedåt stäppen i riktning mot lägret. Det var tre gamla djur, som betade från några akaciors kronor ett par kilometer bort eller mer, och då den större hjorden visade sig skygg, beslöt jag att söka närma mig dessa senare. Att komma dit var emellertid ej så lätt, som det i början såg ut; en djup klyfta med branta, af alla slags stickande och rifvande buskar beväxta sidor hejdade snart vår väg, hvart vi sågo sköto bajonettväxter sina sylhvassa spetsar hotande mot oss, som ville de säga: »kom inte hit!», och först efter långvarigt sökande upptäckte vi en smal, tydligen af stäppens djur upptrampad klyfta, på hvilken vi, om ock med svårighet, kunde komma ned till däldens botten, tydligen en uttorkad flodbädd, hvarpå det mödosamma uppstigandet förestod.

Uppkomna till ravinens rand, sökte de svarta vägra att fortsätta uppför höjden, dit djuren under tiden begifvit sig. Äfven jag var i hög grad uttröttad, och då krafterna voro liksom bortvissnade af den ständiga marschen uppåt genom alnshögt, ur liksom ett enda väldigt stenkummel uppskjutande, hårdt gräs, kunde jag först efter en stunds hvila under en akacia göra en sista kraftansträngning. Betydligt före bärarna hade jag nått fram till en öppen plats och såg bort öfver den med spridda buskar och glesa akacior beväxta omgifningen, då ett par på något afstånd mellan trädkronorna uppskjutande halsar kom mig som träffad af blixten att stanna. Med tecken åt de svarta att kasta sig ned gick jag varsamt framåt utan möjlighet att finna något skydd, och redan efter några ögonblick gåfvo sig djuren i väg under egendomlig, stel, maklig galopp, vaggande fram och åter à la gunghäst, hvarvid fötterna blott obetydligt höjdes öfver marken. Det var första gången, jag i det fria på så nära håll, att de tydligt kunde urskiljas, såg giraffer, och våldsamma känslor bestormade mig, än mer kanske, då de efter djuren sända kulorna tycktes vara utan verkan.

Efter några ögonblicks hvila ett stycke bort satte sig djuren åter i en egendomlig, maklig, dock till följd af deras storlek rätt drifvande galopp, vaggande fram och åter som skepp, under det att jag, efter att ha kastat i nya skott, utan att invänta de svarta fortsatte förföljandet, så fort de yttersta krafterna medgåfvo. Snart voro girafferna åter inom synhåll, men den ene försvann dock strax, och blott den andres brunfläckiga gestalt syntes borta bland akaciorna framskymta mot den svartbrända marken.

Åter var han i gång, men rätt makligt, utan att ett ögonblick lämnas ur sikte, där jag, springande eller, då giraffen spanande vände sig om, nedhukad på marken följde hans rörelser, kvarliggande, till dess att han åter rörde sig framåt. Nu uppenbarade sig åter den andra, och då jag på detta sätt i den ganska öppna terrängen endast kunde något så när dölja mig för en i sänder, blef jag genast upptäckt, hvarpå den nykomna i galopp försvann bland buskagen, följd af den första, som äfven blifvit oroad.

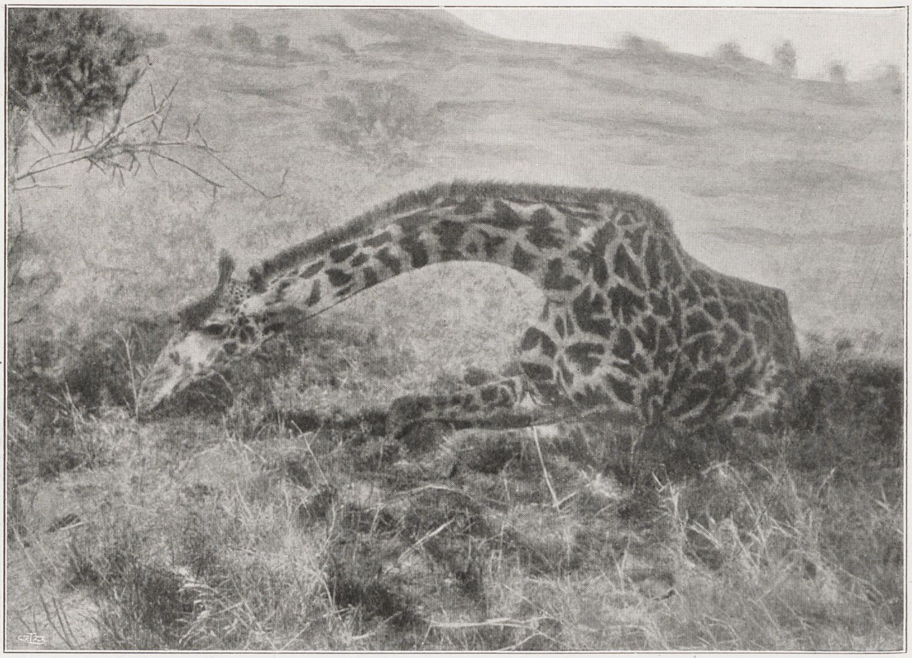

Vandorobbo utpeka med sina pilbågar en mellan akaciorna stående giraff.

I nästa ögonblick visade sig den första tydligt, då han passerade en liten öppen plats. En kula for genom luften, och svårt träffad i bröstet under skulderbladet, gaf giraffen sig bort, hvarvid han blott genom en svag haltning förrådde det dödliga skottet (mauser, fullmantlad), som med våldsam kraft afslagit det ofantligt kraftiga öfverbenet. Men åter försvann han för mina blickar, åter var jag, sjudande af hetta, efter honom, men nu voro krafterna slut. Hjärtat slog så hårdt, att det hotade att kväfva mig, och under det jag stannade vid ett buskage, sökte jag blifva herre öfver mig och med djupa andedrag pumpa luft i de våldsamt arbetande lungorna. Under tiden hade Amesi

hunnit fram med vattenflaskan, men en första klunk ur den fastnade i luftstrupen och var nära att kväfva mig.

Men jag måste åter i väg dit, där giraffens brokiga fäll ett ögonblick hade lyst fram bland träden; han var tydligen sårad och fick ej gå förlorad. Snart voro äfven vadschagga framme, och alla bröto åter upp på spaning efter det sårade djuret, men giraffen var försvunnen. Öfverallt bland kullar och i dalsänkorna sökte vi efter honom men förgäfves, tills jag

Med kameran i hand sprang jag ned längs sluttningen och kom fram, medan han ännu höll sig upprätt — — —.

slutligen upptäckte den andra stående långt nedanför oss på stäppen, orörlig som en bildstod.

Genast slog mig tanken, att, då det blott var en, den andra ej haft krafter att följa och måste finnas på vägen mellan den punkt, där jag sist såg honom och där den andra nu stod. Efter att hafva återvändt till de svarta, gaf jag dessa order att sprida sig i jägarkedja och stod själf just i begrepp att följa de sista längst bort, då en låg hvissling hördes. Jag vände mig om och såg en vadschagga vinkande komma fram bakom en kulle. Aldrig har en negers svarta anlete varit så ljufligt att skåda eller

ingifvit mig så mycken glädje som nu, och skyndande dit upptäcker jag nedanför kullen den mellan spridda små akacior stående giraffen, som här stannat på vägen nedåt stäppen. En triumferande känsla genomgick hela min varelse, och för första gången trodde jag på möjligheten att få fälla ett af dessa underbara djur. Varsamt steg jag nedför sluttningen, beredd att vid första rörelse af giraffen sända den ännu en kula, ehuru afståndet fortfa-

En känsla af outsäglig glädje bemäktigade sig mig, då jag stod vid det så efterlängtade målet.

rande var rätt ansenligt. Snart hade jag nått en liten grön buske, som hittills gifvit något skydd, och att framtränga längre var ej rådligt. Långsamt höjdes studsaren, ett skott — och tydligt hörbart träffade kulan sitt mål. Giraffen vacklar, men står ännu nästan stilla och rör sig blott några få steg, åter ett skott, och osäkert vacklar han hit och dit för att i nästa stund störta till marken. Med kameran i hand sprang jag ned längs sluttningen och kom fram, medan han ännu höll sig upprätt, hvilande helt naturligt med framåtsträckt hals, för att, efter att hafva tagit några bilder, nästan i andakt stanna framför den fallne kolossen. Blodet glödde

ännu i ådrorna, pulsen slog hastigt, och svettdropparna pärlade från pannan, då jag gick fram till mitt stora jaktbyte. Ögonen kunde ej se sig mätta, de öfverforo den panterfläckiga huden, benens kraftiga konturer, det breda bröstet, de korta hornen, den med kort tagelkvast försedda smala svansen, allt karaktäristiskt för denna sällsamma afrikanska djurtyp, som utan närmare motsvarighet i hela djurvärlden bevarats intill våra dagar.

En känsla af outsäglig glädje bemäktigade sig mig, då jag stod framför det så efterlängtade målet. Bilder af fällda zebror, gnuer, antiloper, vildsvin, gaseller o. a. försvunno som skuggor, allt syntes mig obetydligt mot det praktfullt fläckiga, bisarrt skapade väldiga djur, som låg utsträckt framför mig på den steniga, brända marken. Vi pröfvade våra krafter, men med åtta vadschaggas hjälp var det dock ej möjligt att rubba giraffen från sin plats.

Nu återstod prepareringen af det stora jaktbytet. På ett ur notisboken rifvet blad sändes med ett par vadschagga bud till lägret för att hämta alla för prepareringen nödiga saker, verktyg, rep, alun, salt m. m. samt mat. Vägen dit var emellertid lång, och först några timmar före solnedgången anlände Sandberg med de begärda sakerna. Att denna dag påbörja prepareringen var icke mycket lönt, och att öfverlämna bevakningen åt de svarta vågade jag ej, hvarför jag beslöt att öfvernatta på stäppen bredvid giraffen och följande morgon gripa mig an med prepareringen af hud och skelett. De svarta skickades därför bort att skära gräs, som med ett par filtar bildade ett genom den steniga marken något knaggligt läger, eldar började flamma här och hvar, och snart sutto vi vid en delikat antilopsoppa på kött af ett af de förra dagen fällda djuren. Det var feststämning i luften, ett äkta friskt naturlif. Framför oss utbredde sig till långt i fjärran Massai Nyika som ett enda, bortåt med enstaka höjder försedt gult gräshaf, smyckadt af akaciornas ljusgröna, spridda, utbredda kronor, än bildande täta grupper, ofta markerande de på stäppen slutande flodernas lopp, än glesare spridda öfver den gula, som ett sandfält lysande grunden. Blicken for bort öfver den sällsamma taflan för att däremellan åter och åter dragas till den på marken liggande panterfläckiga giraffen, hvarom allt intresse fortfarande rörde sig.

Efter slutad jakt. Men solen har redan sjunkit ned bakom Merubergets höga förskansningar, skymningen faller på, och stjärnornas tallösa skaror framträda. I nordväst börjar himlen flamma som af norrsken och leda tanken tillbaka till norden. Kupolformigt höjer sig från horisonten den bländande ljuskällan och sprider blixtsnabbt sitt hvita, intensiva skimmer öfver denna del af himlahvalfvet, för att nästa ögonblick dö bort och ersättas af en ny, ljusbringande kraftkälla. Länge betraktade vi detta praktfulla skådespel, tills det så småningom mattades och slutligen upphörde. En kylig vind började efter dagens hetta draga fram och svepte bort öfver

Praktfull i sin panterfläckiga teckning låg giraffen på den med spridda små akacior beväxta stäppen.

den vidsträckta sluttning, på hvilken lägret var slaget, filtarna rullades tätare kring kroppen, de rundt omkring spridda eldarna, omgifna af de i sina skynken hoprullade svarta, började aftyna, och månen trädde fram, förbleknande stjärnorna genom sitt klara ljus.

Det är natt på stäppen. En högtidlig tystnad råder, och knappt ett ljud når våra öron. Endast enstaka insekters citter tonar svagt genom luften för att äfven detta snart dö bort. Vinden far susande genom akaciornas

Den vackra fläckigheten är på djurets undersida vida svagare markerad.

glesa kronor, himlen öfverdrages allt mer af moln, som mot midnatt blifva allt mörkare, äfven månen går i moln, och dimmor lägra sig allt tätare öfver den slumrande naturen, skymmande bilden af det omgifvande landskapet.

Så småningom gryr åter dagen, ljuset bryter fram och förjagar nattens mörker, dimmorna upplösas i tunna slöjor, som trasiga jagas af den lätta morgonbrisen. Röster höras från de upplifvade eldarna, som snart sända sina rökpelare upp mot skyarna. Men ännu är solen skymd bakom de grå molnen, för att först något senare, i början svagt, sedan allt skarpare, bryta sig väg genom dessa.

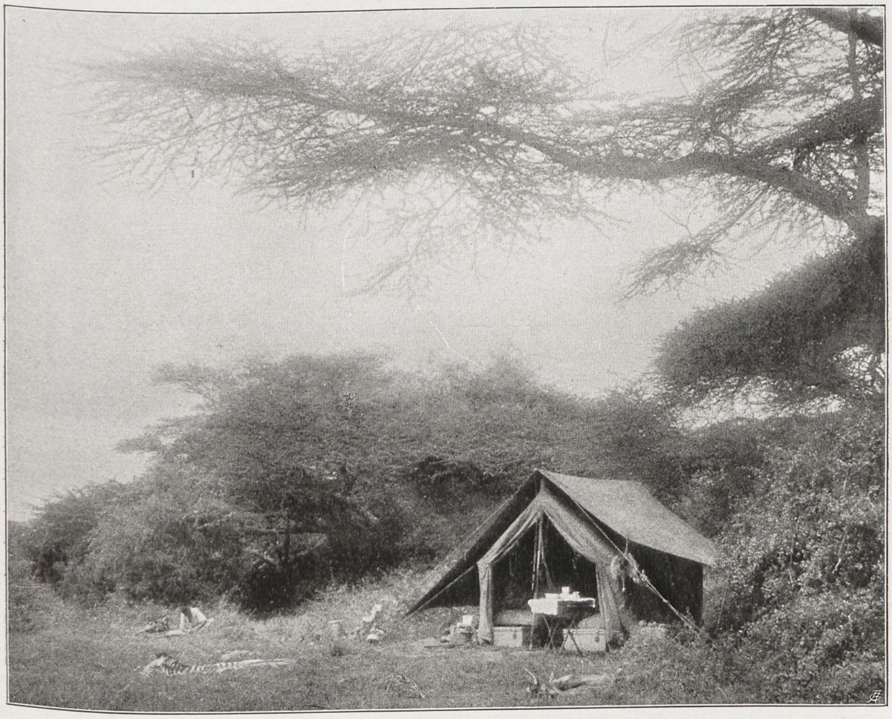
Efter att i daggryningen hafva undersökt en del termithögar (Termes bellicosus) med deras märkliga hvalf, pelare och gångar funno vi tiden vara inne att börja arbetet med hudens preparering, och det var ej utan, att icke Sandberg var litet nervös inför denna fordrande uppgift. Sedan de viktiga snitt, där huden skulle uppskäras, voro gjorda, fingo alla svarta, som själfva ägde eller kunde förses med knifvar, deltaga i den väldiga hudens afflående, då det nästan var omöjligt för dem att tillfoga den någon skada. Efter några timmars arbete var huden afflådd och hoplagd, hvarefter den fastsurrades på en hopsnickrad bår för att under ledning af Sandberg i triumf bäras till lägret vid Ngare na nyuki. Sedan behöriga mått för kommande montering tagits af den stora kroppen, kunde rengöringen af skelettet, hvilket äfven var ett drygt arbete, taga sin början. Bit för bit styckades djuret i lämpliga delar för skeletteringsarbetet. Först lösgjordes ett framben, skulderbladet, öfverbenet och underbenet lossades från hvarandra och utdelades till de svarta, som, samlade i en krets, så att de lätt kunde öfvervakas, snart ganska väl hade bortskurit hvarje köttbit, ett för dem särdeles kärt arbete. Därpå kom turen till bakbenet, den andra sidans extremiteter, hals, bröstkorg, bäcken och kanske det viktigaste, kraniet. Det blef en hel rad af bördor, när efter sex timmars arbete i den brännande solen alla de på marken liggande skelettdelarna skulle ordnas, men ehuru de svarta nästan dignade under dessa, hindrade detta icke, att de ytterligare lastade på sig en mängd köttremsor, som under arbetet skurits och upphängts på kringstående låga akacior, och äfven vandorobbo tvungos för ovanlighetens skull att sluta sig till lastkaravanen. Under rop och skrik sattes tåget i gång för att mot solnedgången framkomma till lägret, där den på planen framför tältet utbredda huden redan samma kväll måste undergå en första insaltning. Rikligt med vått salt och alun ströddes på den uppåtvända köttsidan, ett dussin svarta togo plats rundt omkring, och under taktmässig sång började ingnidningen bit för bit, tills de sista partierna afslutats, då ropet »bassi, chakula!» (slut, gå och ät!), besvaradt af ett ljudligt »tanto, bvana!» (tack, herre!),[1] befriade dem från vidare arbete för dagen. Härpå rusade alla i väg till eldarna, där massor af kött hängde rundt omkring på träd och buskar, hvilket nu uppstacks på pinnar och snart fräste af hettan vid de flammande lågorna.

Följande morgon ljöd tidigt i dagningen yxhugg från träden kring lägerplatsen. Det var Sandberg, som med de svarta arbetade på att fälla en del kraftiga grenar af den gulbarkiga höga akacian för att få en ställning till den stora huden, hvilken sedermera under torkningen upprepade gånger öfvergöts och ingneds med mättad varm gara af salt och alun.

Om några varelser äro utpräglade stäppdjur, så är det girafferna. Men ehuru de också gifva sig ut på de öde grässtäpperna, föredraga de dock sådana,

[1] Tanto är en här införd förvrängning af det engelska thank you.

som mer eller mindre äro beströdda med akacior, framför allt af s. k. flöjtakacior. Att de dock äfven vissa årstider stiga upp på bergen, har påvisats af professor Schillings, som funnit dem i bergsskogarna upp till 2,000 m. Ett märkligt drag af dessas och andra stäppdjurs fysiologi är, att de kunna släcka sin törst med det ganska starkt natronhaltiga vatten, som vissa floder och sjöar här ha. Såsom det nyligen är omtaladt, fällde jag en eftermiddag en zebra, som

Lägret vid Ngare na nyuki.
På marken en nyss preparerad zebrahud; vid tältet en upphängd trapp.

kom direkt upp ur Ngare na nyuki, och hvars mage var alldeles utspänd af vattnet. Detta vatten var dock så natronhaltigt, att jag under första natten, som jag där slagit läger, formligen led kval af törst, emedan jag på kvällen druckit af det, som jag tyckte, ganska användbara vattnet. Under torrtiden voro stäppsjöarna mellan Kilimandjaro och Meru ständigt besökta af en del antiloper och andra djur, ehuru vattnet var tjockt, gult och hade brännande lutsmak.

* * *

Rast på stäppen.

Så voro några af de minnesrikaste dagarna under denna färd ändade. Det så mycket eftersträfvade målet var vunnet, och ett exemplar — en tid senare åtföljdt af ett annat — af dessa märkliga djur hade fällts för museet, dit det sedermera — både hud och skelett — i oskadadt skick framkom. I mynt kan svårligen dess värde uppskattas, då det på så sätt väl knappast vidare är åtkomligt.

Då giraffen numera är totalt fridlyst, både i engelska och tyska Ostafrika, är dess fällande möjligt endast genom särskildt tillstånd, beträffande tyska området genom guvernörens officiella medgifvande, ett medgifvande som väl ej torde erhållas, om djuren äro afsedda till handelsvara. Därtill representerar den vid Meru förekommande giraffen en särskild art eller kanske närmare en afvikande geografisk ras (Giraffa Tippelskirchi), som förut ej var representerad i vårt riksmuseum.

Den första noshörningen.

Den mest spännande af alla jakter på den afrikanska stäppen, i dess sumpiga skogar, kärr eller moras är utan jämförelse noshörningsjakten. Redan anblicken i det fria af dessa väldiga tjockhudingar kommer blodet att flyta hastigare i ådrorna, och de äro ej så få, för hvilka ett sådant möte varit det sista. Men äfven om många oskadda slippa undan vid det uppretade djurets angrepp, förblir dock denna jakt nästan alltid ett farligt experiment, som fordrar mycken sinnesstyrka, kallblodighet och förakt för det egna lifvets värde; och för den, som är allt för rädd om sitt eget dyrbara jag, är det rådligast att vid ett sådant möte hellre gå ur vägen, om det därtill finns möjlighet. Om redan en på något afstånd i det fria stående noshörning ej undgår att framkalla dessa upphetsande känslor och kommer muskler och nerver att spännas, stiga dessa intryck i styrka och våldsamhet, ju mer man närmar sig sin imponerande motståndare. Man känner sig stå inför en fiende af förkrossande styrka, och geväret är nu ens hela tillit. Redan marschen genom trakter, där talrika spår visa, att dessa tjockhudingar hvilken stund som helst kunna mötas, är spännande, och såväl bärarnas som ens egna blickar mönstra snabbt hvarje framskymtande föremål, som på något sätt har formen af dessa djur.

Den 26 nov. 1905 skulle jag för första gången på den kala, öde stäppen plötsligt stå inför denna motståndare och, utan den minsta betäckning, ha att välja mellan att antingen vika undan, medan det ännu var tid, eller att väpnad med en liten mauserkarbin gå min fiende på lifvet.

Jag hade förlagt mitt läger till nordöstra delarna nedanför Meru, till akacieskogarna vid Ngare na nyuki. Floden strömmade hastigt öfver sin steniga bädd framför den synnerligen vackra lägerplatsen under en storkronig akacia, och solen höjde sig just bakom det på stäppens östra sida uppskjutande Kilimandjaros snöglänsande kupol, som vackert aftecknade sig i den rena morgonluften, då jag, väckt af det genom tältets lilla fönsterlucka inträngande solskenet, beredde mig till en vandring utåt stäppen, hvilken jag under de dagar, som jag denna gång här haft mitt läger, icke egentligen besökt, då tiden hittills varit upptagen med undersökning af traktens i hög grad intresseväckande insektvärld. Denna visade en så genomgripande olikhet med Kilimandjaros, att jag kunnat konstatera, att en ny zoologisk subregion här tager sin början.

Under en föregående giraffjakt i traktens glesa stäppskogar, där, som nämndt, ett af dessa djur fälldes, hade uppmärksamheten fästs vid en stor del mig förut obekanta insekter af skilda ordningar, hvarför jag beslöt en ny färd till samma trakt, som hufvudsakligen skulle ägnas åt den entomologiska faunan. Det hade varit minnesrika dagar dessa ströftåg bland en förut oundersökt natur, insektvärlden hade, som nämndt, visat en från Kilimandjaros helt och hållet afvikande typ, och den verkliga stäppen hade gifvit den sin prägel, under det att stäppfaunan kring Kilimandjaro i det hela visade en typisk öfverensstämmelse med den, som tillhörde detta bergs nedersta delar.

Ehuru bärarna vid vår afmarsch från stationen blifvit tillsagda att medföra rikligt med proviant, hade de redan efter ett par dagar samlats vid tältet och klagat, att plantaner och bönor snart vore slut, då de varit förvissade om att snart erhålla tillräckligt med »chakula» af de för konservering fällda djuren.

Det var därför med tydlig glädje, de mottogo meddelandet, att vi i dag skulle utbyta sökandet efter »dudu» mot en vandring ut på stäppen, då detta utan tvifvel vore detsamma som en välkommen tillökning i deras matsedel. Utan att tänka på någon egentlig jakt stoppade jag de patroner, som funnos till hands, i fickan, bärarna togo gevär, väskor och kalebass, hvarpå floden öfvervadades, och färden fortsattes genom den framförliggande, allt glesare delen af akacieskogen ut på den öppna, vida grässtäppen. Solen spred sitt allt varmare ljus öfver den ljusgröna, glesa skogen med dess gula men under träden mer gröna och friska gräsmattor, och daggens glittrande vattendroppar återkastade som lysande ädelstenar dess brutna strålar.

Under tiden fortsatte vi vår vandring, granskande terrängen omkring oss mellan akaciornas spridda låga stammar och utbredda platta kronor,

från hvilka turturdufvurnas (Turtur ambiguus perspicillatus och T. capicola tropicus) kutter hördes, och några småfåglar med sin glada sång hälsade den gryende dagen.

Intet undgick den bredvid mig gående Akidas svarta ögon, när han såg bort öfver de sterila, här ofta stenbeströdda, vidderna, och äfven långt mot synranden, där föremålens bilder började upplösas i ett osäkert töcken, framstodo de klart för hans skarpa syn.

Vi voro nu nära den allt glesare skogens bryn, då en i gräset uppspringande schakal (Canis adustus), på afstånd liknande en liten räf, tilldrog sig min uppmärksamhet, där han då och då stannade och betraktade tåget för att så åter vända och fortsätta sin makliga färd. Ytterligare två schakaler (Canis variegatus och schabrakschakalen, Canis mesomelas) anträffades på stäpperna i dessa delar af landet.

Men snart började djurlifvet blifva rikare. Ett par väldiga jättetrappar spatserade med afmätta steg i det korta gräset, den grå stäppfalken, så karaktäristisk för dessa trakter, rör sig elegant i den solklara luften, skjuter uppåt med lätta vingslag, stannar fladdrande som en tornfalk, störtar med snedt uppåtsträckta vingar och hängande klor ned på sitt byte, höjer sig ånyo på sträckta vingar för att i nästa ögonblick fortsätta sin spanande färd öfver de kala vidderna.

På sluttningen af en flack kulle betade en hjord thomsongaseller och grantgaseller. Oroligt höjde djuren redan på afstånd sina vackra hufvuden och formerade en lång linje, som långsamt rörde sig framåt öfver stäppen och sedan på afstånd åter spred sig, under det att några små lifliga kid oroligt hoppade omkring hit och dit. Men äfven öfriga djur syntes i dag skygga. En hartebeest, en stor vacker ensam bock, som flera gånger var tämligen nära, visste alltid att i rätt tid begifva sig vidare, innan den kunde nås med en kula, några gnuer, som lyste ute på stäppen i sin silfvergrå, mörkrandiga fäll, piskade oroligt sidorna med svansarna och störtade bort i galopp med nedböjdt hufvud, stannade åter, gjorde front mot oss, hvarvid de visade sin präktiga buffelfysionomi, för att ånyo vända och galoppera vidare. Hjordar af zebror betade på den karga, steniga marken längre bort, men som de voro fridlysta och jag redan fällt de fyra, hvartill jag genom guvernörens välvilja erhållit särskildt tillstånd, lämnades de ostörda i sin sterila omgifning, där de vid vårt närmande stodo lystrande, bildande en af de vackraste taflor stäppens djurvärld har att uppvisa.

Solen började nu bränna allt hetare, luften strök i dallrande vågor fram öfver marken, och »stäpptörsten», denna gnagande plåga, började redan hopsnöra den torra strupen. Den från Meru direkt kommande delen af floden har, som nämndt, sött vatten, hvilket, sedan floden ofvanför lägerplatsen emottagit en natronhaltig biflod, dock blir så bittert, att det för oss var odrickbart.

Kalebassen, den ständige ledsagaren på stäppen, hade vid afmarschen fyllts med godt kallt vatten, som flitigt anlitades, och Amesi, som alltid bar denna viktiga tingest, fick ej vara så långt borta. Särskildt när ett länge förföljdt djur blifvit fälldt, då törsten i den glödande solen efter de långa språngmarscherna hopsnörde strupen, kom Amesi först af alla de svarta springande med sin vattenkalebass.

Vi gingo just och betraktade några gnuer, som likt tjurar på arenan gjort front mot oss, och granskade emellanåt stäppen rundt omkring öfver synfältet, där en del vulkaniska block lågo spridda öfver den liksom makadamiserade marken, somliga af meterhöjd, somliga mindre eller helt små, under det att tre af vida ansenligare storlek, mörka, håliga slaggblock dominerande höjde sig på den kala ytan, som för öfrigt endast var försedd med några fotshöga, vresiga, torra och torniga buskar bland det förbrända, i smutsgrå tufvor växande korta gräset, då ett af de förmenta blocken framför oss tycktes ha förändrat form. Jag stannade, fixerade det närmare, och i nästa ögonblick fann jag, att det var den mörka massan af en på stäppen stående noshörning. Äfven Amesi hade nu upptäckt den, de hvita tänderna lyste hastigt fram vid hans egendomliga leende, ögonen fingo en tindrande glans, där de oaflåtligt voro fästa på kolossen, och ett svagt »kifaru!» (noshörning!) gick öfver hans läppar, hvarvid han respektfullt, halft omedvetet, drog sig bakåt. Men äfven jag erfor en underlig känsla, då jag så här midt på stäppen stod detta fruktade djur så nära, synnerligast som det var mitt första möte med en noshörning och jag endast var beväpnad med min mauser, som jag då ännu icke visste, om jag kunde lita på, då det gällde en sådan motståndare. Tvekande följde jag efter, Amesi drog sig bort till det ena af de stora blocken och gjorde tecken åt de efterföljande dschaggamännen, som, utan att ha märkt djuret, fortfarande gingo det allt närmare.

Slutligen hade de uppfattat, hvarom det var fråga, och i brådstörtande fart kommo de fram mot blocket, där de i hast klättrade upp för att från toppen taga djuret i närmare betraktande.

Efter några ögonblicks betänkande var mitt beslut fattadt. Geväret synades, och ett par lösa patroner stoppades i fickan, hvarpå jag långsamt, med bultande puls, begaf mig bort mot min motståndare, under det att de svarta från sin trygga plats på det höga blocket nyfiket följde jaktens gång.

Allt mer närmade jag mig noshörningen, som stod med profilen mot mig. Hufvudet med de respektingifvande hornen höjdes då och då för att åter sänkas till den framåtlutade ställning, som dessa djur vanligen intaga.

På omkring hundra meters afstånd stannade jag, rigeln kastas om, geväret höjes, och i nästa ögonblick susar en kula genom luften bort mot den mörka kolossen. Det var spännande ögonblick, som nu följde, oviss som jag var, huru han skulle bete sig efter skottet, där jag stod utan minsta skydd,

vida närmare till honom än till det långt borta varande blocket. Att det ej kunde vara dödande, sade mig den svaga ammunitionen, då jag endast var försedd med $^2/_3$ mantlade blykulor. De tre helmantlade kulorna, jag hade med mig, bevarades för ett möjligen kommande mer afgörande ögonblick. Med uppkastadt hufvud tog noshörningen några steg framåt, gjorde liksom sökande en båge och stannade spanande rundt omkring framför sig. Åter fortsätter jag framryckandet, stannar och skjuter. Med sänkt hufvud rusar noshörningen nu omkring hit och dit för att därpå försvinna i en sänkning af terrängen.

Då jag ej kunde se, hvart han tog vägen, vände jag mig mot de på blocket samlade infödingarna, hvilka alla med ifver pekade åt höger och med tecken visade, att djuret var såradt.

Jag skyndar framåt, ser noshörningen haltande följa sänkningen för att slutligen stanna i närheten af det andra stora blocket, som jag snart uppnådde. De svarta lämnade nu sitt skyddande stenblock och gåfvo sig ned på stäppen och följde efter utåt denna i en lång båge. Framkommen till blocket fann jag, då jag svängde om ena hörnet, noshörningen stå på ett par hundra fots afstånd bakom detta med hufvudet rakt mot mig. Nu måste de helmantlade kulorna fram. Men att skjuta på ett sådant djur rakt framifrån är icke att rekommendera, hvarför jag med geväret skjutfärdigt gjorde en sväng utåt för att kunna gifva sidoskott samt närmade mig honom på 75 stegs afstånd, där han stod med utslagna öron, med hufvudet följande alla mina rörelser. Plötsligt sätter han sig i gång och blottar präktigt bogpartiet, i hvilket i nästa ögonblick en fullmantlad kula inträngde, splittrande det kraftiga öfverbenet under skulderbladet. Det var ett bra skott, och svårt sårad störtar han i väg rakt fram, förföljd af mig i fullt språng, hvarunder några kulor åter borrade sig in i den klumpiga kroppen, där en af dem, som från bakre delen af bröstet gått snedt framåt, sedermera visade sig ha gjort god effekt.

För hvarje minut blir hans lopp allt mödosammare, han stannar, får en blykula och ger sig åter i väg. Inom kort har han nått en dunge af glesa, bladlösa, låga akacior och stannar under en sådan. Munnen är vidöppen och blodig, flämtande vacklar djuret fram och åter, tar några steg och — faller! Men han ligger ej utsträckt eller på sidan, hufvudet är upplyft och vändes hit och dit, benen ligga under kroppen som i hvila, och hvilken stund som helst tycks han åter kunna resa sig. Huru många gånger ha ej antiloper, som först stupat, vid ens närmande åter plötsligt sprungit upp och rusat bort, som om ingenting händt, synnerligast den hårdskjutne koantilopen, som ej utan orsak af kolonisterna fått namnet hartebeest. Jag skyndar fram, under det jag söker i fickorna efter några nya patroner — men icke en enda fanns kvar! Det var en enerverande situation. Att sända de svarta till lägret var lönlöst, då de säkerligen ej kunnat finna några patroner,

synnerligast som jag till och med var osäker på, om öfver hufvud taget några fler medförts på färden, då den egentligen varit afsedd att ägnas åt den entomologiska faunan, under det att en med Akida planerad ny färd till de på noshörning rikare trakterna en dagsmarsch längre bort, vid Gasoraj, först något längre fram skulle företagas.

De svarta fingo nu befallning att hålla vakt i noshörningens närhet, följa honom, om han ginge vidare, och ej för något pris lämna honom ur sikte.

Följd af Amesi vänder jag därpå i språngmarsch tillbaka mot lägret. Under två timmar ila vi i brännande sol öfver den stekheta stäppen, törsten blir allt svårare, solhjälmen hålles fläktande och svalkande öfver hjässan, från hvilken svetten flyter i strömmar. Men framåt går det; så småningom ha vi nått akacieskogens yttersta vakter mot den kala stäppen. De åsar, vid hvilkas fot Ngare na nyuki löper fram, blifva allt tydligare, flodens sorl når våra öron, dess glidande vatten är inom synhåll, ännu några minuter, och vi stå i lägret.

Första besöket gällde den bleckkoffert, där ammunitionen förvarades, och där allt ända från bottnen undersöktes, men ej en patron stod att finna.

En känsla af obeskriflig missräkning gick genom hela min varelse. Skulle det för samlingarna så värdefulla bytet gå förloradt och de nästan till segervisshet öfvergångna förhoppningarna grusas, blott för att en enda kula i denna stund ej kunde anträffas. Jag visste, att vid affärden från zoologiska stationen en öppen patronask med fullmantlade kulor, de sista som funnos kvar, framtagits; men hade de också kommit med? Ännu en möjlighet, kanske funnos de bland verktygen? Lådan öppnas, och se där i ett hörn står asken med de glimmande, långa kulorna.

Nu blef det lif och rörelse i lägret, filtar och kuddar nedstufvades i sin vattentäta stora säck, då det ej var att tänka på att komma tillbaka före kvällen. Några konserver, kaffe och potatis från Kilimandjaro fingo göra sällskap, salt, knifvar, rep m. m. instufvas, tältet stänges, bevakadt af den kranke Tanganjika, floden öfverpulsas, och genom den glesa akacieskogen med dess ljusgröna kronor voro vi snart åter ute på stäppen, följda af fem vadschagga, som buro de medtagna bördorna. Efter mer än ett par timmar passerade vi de stora stenblocken, och tankarna rörde sig allt ifrigare kring valplatsen och huru där skulle se ut. Skulle de fega och opålitliga svarta ej vågat följa noshörningen, om han gifvit sig af, utan låtit honom undkomma, detta var den fråga, som ständigt kom för mig, utan att jag vågade tro, att djuret redan kunde vara dödt; därtill hade det sett allt för lifskraftigt ut, där det låg på marken.

Slutligen urskilde vi de akacior, under hvilka de svarta skulle hålla vakt, men ingen varelse sågs till. Oron steg allt mer för att i nästa stund efterträdas af segerglädje vid anblicken af en del svarta figurer vid just de akacior,

där noshörningen fallit. »Caputi!» säger Amesi, och däri hade han rätt; med alla benen rakt utsträckta låg kolossen på stäppen, under det att vadschagga lägrat sig i den svaga skuggan af den akacia, där han först fallit, och hvarifrån han blott flyttat sig några få steg.

Jag gick rundt omkring synande mitt väldiga byte, som liknade ett mörkt stenblock; dess längd var tre meter, bröstets vidd var öfver två och en half, den ofta tumtjocka huden var som ett pansar och lofvade ett hårdt arbete. En mängd stora svartbruna och guldglänsande fästingar af flera arter (Dermacenter rhinocerotis, Amblyomma personatum, A. marmoreum, A. hebræum), som sutto i ljumsktrakten, där huden är mjukast, och under svansen samt bekransade öronen, blefvo under arbetet rätt obehagliga, då de, så snart djuret kallnat, började vandra omkring nästan som krabbor och ej voro sena att borra sig fast i de med prepareringen sysselsatta svartas nakna kroppar. I magsäcken påträffades väldiga larver af ett styng (Spathicera (Gyrostigma) rhinocerotis bicornis), tillhörande samma släkte som de en tid därefter i en vid Meru fälld noshörning anträffade och sedermera utkläckta larverna. Ännu återstodo ett par timmar af dagen, hvarför vi genast grepo oss an med prepareringsarbetena. Men redan att öppna kroppen syntes först vilja trotsa alla försök med de för handen varande verktygen. Ändtligen är det hål på huden, och följande en uppritad linje arbetar Amesi med en lång knif upp och ned, bit för bit, mer sägande än skärande, så att innan solen började försvinna ej blott hela djuret var öppnadt i en jämn söm utan äfven två af benen uppskurna. Det var också af vikt att hafva öppnat den stora kroppen, innan inälfvorna exploderade af det ofantliga tryck, som utvecklas i dem af de jäsande födoämnena, och följande morgon sjöd och jäste hela kroppen som ett puttrande moras. Det är en enorm kraft, som därvid utvecklas, och på en vid Merus sumpsjöar skjuten flodhäst, som först efter ett par dygn kunde fås i land, hade inälfvorna exploderat och i en lång massa skjutit ut ur den söndersprängda anus.

Det är skymning, solen sänker sig bakom Merubergets höga kägla, en sval vind drar fram öfver stäppen, och molnen hopa sig i svarta flockar, som stundom antaga de underligaste former. Öfver hela östra himlahvalfvet utbreder sig en molnakacia, förvillande lik ett af stäppens träd. Från en kort stam utbreder sig en platt väldig krona likformigt åt båda håll: grenar, kvistar, allt tycker man sig urskilja i denna egendomliga snart försvinnande molnbild.

Men hvar äro lägereldarna? Inga muntra lågor flamma upp mot skyn, de hopade rishögarna stå öfvergifna, de svarta sitta tysta i sin nedhukade ställning med höftskynket uppdraget till hakan, och på min fråga, hvad detta skulle betyda, svarade kocken undvikande, att han glömt tändstickor, en allt annat än angenäm upptäckt. Hungern började allt mer kännas i

den tomma magen, äfven de svarta behöfde något till lifs, och den framför oss liggande noshörningen utgjorde ju snart sagdt ett outtömligt förråd af kött.

Men Akida visste råd. En vadschagga sändes bort och återvände snart med ett torrt trästycke och ett par hårda, torra pinnar; och nu skulle jag bland naturfolken för första gången få se, huru de på detta ursprungliga sätt förskaffade sig en flammande eld. Med spetsen af en knif borrades en liten

Bit för bit lossar det fasta pansaret — — —.

grop i det torra vedstycket och därifrån en öppen, ut till randen löpande ränna, en af de hårda, långa pinnarna afrundades i ena ändan, en handfull kruttorr zebraspillning hämtades från stäppen, sönderkrossades till ett stoft och lades i en liten hög på marken. Vedstycket placerades nu med det borrade hålet rätt upp, rännan fylldes med stoft intill gropen, där elden inom kort skulle framkallas. Förberedelserna äro färdiga, Akida och en annan vadschagga slå sig ned, fukta händerna, mellan hvilka pinnen, hårdt nedtryckt i gropen, hastigt rullas fram och åter mellan de flata insidorna, hvarvid de båda männen hastigt växla om med hvarandra. Förvånande snart,

efter en knapp minut, börjar det ryka kring pinnens spets, hålan kolas, en svag rök börjar visa sig, och i nästa stund glimmar det till i rännans torra bränsle; det är den första eldgnistan. Varsamt strö de svarta några korn däröfver, med en aftagen sandal fläktas en sakta luftström uppfriskande på den allt mer rykande högen, mer och mer gripa glöden omkring sig för att inom kort öfvergå till en hastigt förstorad glödkula, hvaröfver litet torrt gräs varsamt lägges, luftströmmens kraft ökas, och i ett nu bryter den första lilla lågan slickande fram mellan de grågula smala bladen.

Noshörningen skeletteras.
I bakgrunden det af fällda taggiga akasior omgifna lägret.

Därmed är sorgen förbi och förbytt i gladaste stämning. Muntert fladdra lågorna fram ur de antända rishögarna, stora köttremsor skäras ur det öppnade djuret och fästas på långa, snedt öfver elden nedstuckna pinnar, som snart omkransa de flammande bålen, negrernas rörliga tungor komma i gång, och öfverröstande hvarandra skildra de dagens lyckade jakt. Men äfven jag behöfde något till lifs, potatisen stekes på glöden, en konservburk öppnas och värmes för att snart vara inmundigad, hvarpå jag med en mugg svart kaffe i handen och rökande en cigarrett, en present för dagen

af en från Moschi återkommen tysk i Kibonoto, som vänligt sändt några saker till lägret, sätter jag mig på klädsäcken och betraktar den lifliga taflan.

Öfver den ena elden, stödd på några stenar, tronar en med bönor fylld gryta, det hvita skummet dansar fram och åter öfver ytan, under det att Tulullua, min lille säkre uppassare på färden, söker aflägsna det med en bränd pinne. Köttremsorna fräsa och pösa, saften sipprar längs pinnarna ned i askan, och de svartas ögon betrakta begärligt den snart färdiga anrättningen.

Allt djupare lägger sig mörkret öfver stäppen, stjärnornas lysande och glimmande skaror framträda i all sin prakt, molnen ha försvunnit, och kornblixtar upplysa då och då horisonten mot norr.

Vinden blir allt kyligare, syrsornas konsert, som äfven här efter solnedgången cittrande ljudit genom luften, upphör med den tilltagande svala temperaturen, och insvept i ett par filtar går jag till hvila under en närstående akasia, där dagens stora byte utkämpat sin sista kamp.

Det susar sakta i den torra kronan öfver mitt hufvud, där jag ligger med blicken mot den vackra, glittrande stjärnhimlen, allt omkring är tyst, och endast en uggla, som då och då far fram öfver eldarna för att sedan försvinna i dunklet, stör i denna timma stäppens stillhet. Sömnen har kommit.

Plötsligt väckes jag af ett upprepadt tjut från hyenor, som vädra den döda kroppen och infunnit sig för att stilla sin ständiga hunger.

Men äfven lejonen voro ej långt borta — vi voro i närheten af den trakt, där vi senare efter en giraffjakt på natten omringades af mer än ett tiotal lejon —, och vid midnatt hördes från flera håll åt Gasoraj till deras mäktiga stämmor rulla öfver stäppen. Himlen täcktes af grå moln, och de lysande stjärnornas skaror försvunno allt mer, under det att en rå dimma lägrade sig öfver stäppen, marken täcktes af dagg, och filten blef allt tyngre af den tilltagande fuktigheten.

Morgonen randas, dimman är borta, efterföljd af en den renaste luft. Tydligt, som jag sällan sett dem, synas Merubergets skrofliga, vulkaniska, djupa raviner utan skymmande moln höja sig i den ljusnande luften, inom kort belysta af den bakom Kilimandjaro uppstigande solen, och äfven detta berg sköt med sin snötäckta hjässa fritt upp mot den klara skyn. Eldarna började åter att flamma, en välbehöflig värme för de svarta, som insvepta i sina små skört legat på blotta marken, och arbetet för dagen tog sin början. Noshörningens tunga pansar lossades bit för bit men tycktes dock vid hufvudet vilja gäcka våra bemödanden, och först med långa stänger lyckades vi bända huden från kraniet. Särskildt hornen, som äro öfverhudsbildningar, egentligen uppkomna af sammankittade hår, och som därför medfölja huden, vållade ofantliga svårigheter. Mot eftermiddagen var huden aftagen, hopvikt och kringsurrad med rep; men tio man förmådde knappt lyfta den till axlarna, hvarför den måste kvarligga

på stäppen, tills 18 från Kibonoto eftersända vadschagga på tredje dagen hunnit anlända jämte 9 andra för skelettet, hvilket följande dag rengjordes. Genom nära trettio mans förenade krafter, af hvilka en del omväxlade vid den stora båren, fördes slutligen hud och skelett lyckligt till Kibonoto.

För bevakning af den med het alunlösning och koksalt upprepade gånger ingnidna huden kvarlämnades några svarta, däribland den från sin bevakning vid hufvudlägret eftersände Tanganjika med hustru. Då jag åter-

Hud och skelett hemföras.
Genom nära trettio mans förenade krafter, af hvilka en del omväxlade vid den stora båren, fördes slutligen hud och skelett lyckligt till Kibonoto.

kom för hudens och skelettets transportering, hade dessa af fällda hvasstaggiga akasior gjort sig ett befästadt läger till skydd mot de talrika hyenor, som lockade af de i närheten liggande inälfvorna samt skelettet, som ännu spred sin stank vida omkring, om nätterna svärmade kring dem.

Stora flockar af gamar sutto hopvis på stäppen, orörligt vaktande, tills vi lämnade lägret, då de glupskt kastade sig öfver de rester af djuret, som ännu funnos kvar. Bland dessa fåglar visade sig den eljest här ej så allmänna Neophron percnopterus jämte de vanliga Pseudogyps africanus och Neo-

phron monachus. Äfven den stora örongamen, Otogyps auriculatus, upptäcktes bland de tåligt väntande skarorna.

Det var redan sent, då marschen till lägret anträddes, mörkret inbröt, och vägen förlorades. Osäkra, om vi voro på rätt håll, vandrade vi fram i det allt djupare mörkret, tills slutligen ett ihållande ljud nådde våra öron. Det var den till lägret redan på morgonen afsände kocken, som, anande att vi i mörkret ej hade lätt att finna vägen i ödemarkerna, med något föremål, jag vet ej hvad, åstadkom denna hiskliga signal som genast besvarades med ett skott, hvarefter signaler växlades, till dess vi påträffat den till floden ledande stigen. Allt var redan insvept i mörker, då vi nådde lägret på motsatta stranden; den smala månskäran hade dolt sig bakom molnen, stjärnorna voro svaga och himlen delvis insvept i mörka draperier. Vid sidan af lägret brann den stora stockelden och i tältet en från taket nedhängande lykta, vid hvars ljus den just från Europa ankomna posten till långt på natten åter och åter studerades.

Kulturzonens högre djurvärld.

Bland kulturzonens däggdjur göra sig i synnerhet buschsvinen (Potamochœrus chœropotamus dæmonis) och de närgångna och fräcka babianerna bemärkta genom den skada, de förorsaka i infödingarnas farmer, särskildt på majsodlingarna, hvilka mot skördetiden natt och dag måste bevakas af de svarta. Här och hvar hafva dessa bland odlingarna på stolpar eller i träden uppfört kojor, i hvilka de vakta på de närgångna snyltgästerna. I skogspartier och farmer äro markattor vanliga, såväl den mörka, mer i täta buskager ända upp i regnskogen lefvande Cercopithecus albogularis kibonotensis som den eljest mest bland stäppens akasior lefvande gröngula, svartnosiga Cercopithecus pygerythrus Johnstoni.

Den förra är på ryggen gulbrun och svartmelerad, bakryggen är något roströd, hjässan och framryggen mer grönaktiga, skuldertrakten mer mörkgrå, kindskägget grönt och svartspräckligt, hakan och framhalsen hvita, bröst och buk smutsigt svart-grå. Extremiteterna äro svartaktiga med grå inblandning, på gamla djur rent svarta, svansroten svart med grå inblandning, mot spetsen rent svart, trakten kring anus och svansroten liksom lårens baksida ofta vackert rödbruna.

En i ett träd byggd vaktkoja för bevakning mot buschsvin och babianer.

Denna apa lefver i större eller mindre sällskap i tät skog och täta buskager, som gifva den skydd vid hastig flykt, och förblir i fångenskap länge vild och svår att tämja. Vanligen fångades den af vadschagga i ett slags på marken stående, af vidjor gjorda, uppgillrade slagburar, i hvilka äfven frankoliner och andra djur stundom inkommo. En vid stationen i fångenskap hållen sådan apa, som efter sin första vaktare fick namnet Songoro, var ständigt opålitlig och för Sandberg en källa till daglig muntration, där de retades med hvarandra, tills hon blef vild af raseri och bet och ryckte i sin lina.

Den gröna, svartnosiga markattan var äfven inom området allmän utan att dock gå högre upp än i kulturzonen. Allmännast var hon i låglandet, särskildt bland de höga gulbarkiga akasiorna vid Ngare na nyuki.

Det är verkligen förvånansvärdt, hur väl dessa djurs färg på något afstånd sammanfaller med nämnda akasiors. Då de sitta orörliga nära intill stammen med det svarta ansiktet vändt mot åskådaren, liknar det senare slående ett af de svarta märken efter affallna grenar, som finnas på dessa

stammar. Aporna synas äfven vara medvetna om denna skyddande likhet, ty när de skrämda fly från träd till träd, stanna de ofta plötsligt, trycka sig intill stammen och vända det svarta ansiktet orörligt mot fredsstöraren. Deras eljest så skarpt framträdande svarta ansiktsfärg visar sig sålunda märkligt harmoniera med dessa djurs naturliga omgifning.

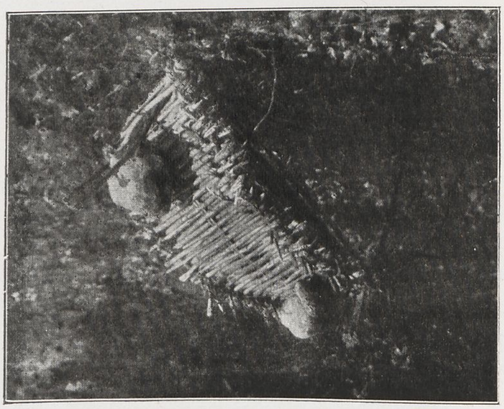
Babianerna (Papio ibeanus) äro som nämndt skadedjur, och detta i högsta grad, hvarför de lifligt och uppriktigt hatas af de infödda. Det är i synnerhet för dem, som vaktkojorna i farmerna uppsättas, där, som förut blifvit omtaladt, särskildt majsfälten under skördetiden äro utsatta för deras sköflande angrepp. De ströfva omkring i större eller mindre flockar, särskildt där omgifvande tät underskog ger dem skydd mot hastigt påkommande fara.

Är jägaren en gång upptäckt, är hvarje vidare förföljelse fruktlös. Ständigt äro de långt före, och endast genom de gamlas hundliknande skällande vet man, i hvilken riktning de gifvit sig af. Blott då de lämnat de täta snärjena och gifvit sig ut i det fria, kan man vid något tillfälle öfverraska och fälla dem.

I fångenskap blifva babianerna mycket tama men äro ständigt opålitliga och tjufaktiga. En på berget boende farmare, herr Domke, ägde en sådan, som nästan var så klok som en människa. Babianens förtjusning var en hundvalp, med hvilken den lekte, som om det varit ett barn. Han tog den i famn, smekte den och försvann med sin älskling i yrande hast till en säker plats under en hög bro, så snart den trodde honom vara i fara.

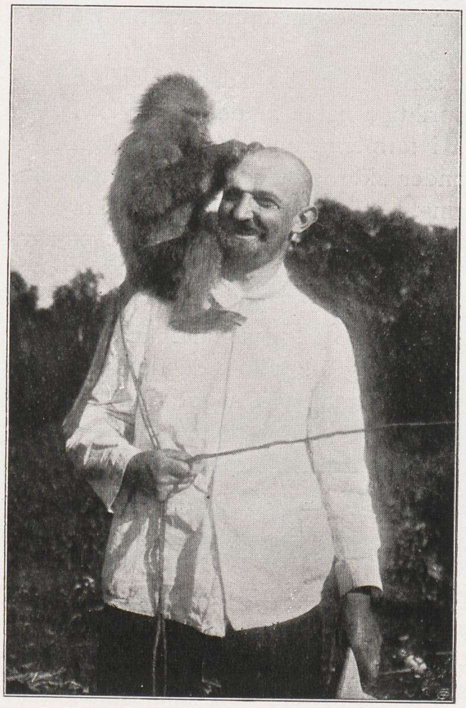
Vid mörkrets inbrott började, särdeles under vissa tider, nattaporna (Galago panganiensis) sitt skarpa skrik i träden. De äro stora som ekorrar och gråbruna, undertill ljusa.

De voro mycket allmänna i kulturzonen och nedre delarna af regnskogen, liksom jag äfven fann dem allmänna i Merus regnskogar ända upp till en höjd af 3500 meter. En i fångenskap hållen halfapa sof hela dagen i det mörkaste hörnet af buren med hufvudet mellan framfötterna; den var vanligen godlynt men sökte, om den blef retad, att bitas. Närmade man hastigt handen mot henne, då hon var vaken, ryggade hon tillbaka, stirrande med de gul-

Slagbur för fångst af apor i farmerna.

bruna ögonen på angriparen med halföppen mun och utslagna armar, som hon velat gifva en örfil. Förtjust i mogna bananer, bet hon af dem stora stycken, räckte ut den långa tungan och slickade upp den söta saften och det mjuka fruktköttet, tydligen högst belåten med sin värld. Dessa apor äro mycket stationära, så att man natt efter natt hör dem från samma träd.

Herr Domke och hans babian.
Det är alltid skäl att försöka — — —!

Flädermössen voro i dessa trakter ej så synnerligen talrika, om än ett par mindre arter (Nycteris thebaica och Vespertilio nanus) kunde kallas ganska allmänna; den förra fångades rätt ofta af vadschagga i de underjordiska gångar, som ibland leda mellan hyddorna, där dessa gångar af någon anledning rasat och bildat öppningar ut åt det fria. Sällsyntare var Rhinolophus augur zambesiensis, liksom de på andra ställen ofta så talrika flygande hundarna, hvaraf blott 2 arter, Epomophorus Neumanni och Rousettus lanosus, den senare först upptäckt på Ruvenzori, anträffades.

Bland buskager lefde mer eller mindre allmänt näbbmöss (Crocidura fumosa och maurisca) och flera råttor, såsom Mus Hildebrandti, som här uppträdde såsom den vanliga husmusen, vidare Mus Jacksoni, Mus Hindei, Mus dolichurus, den i plantanschamber anträffade lilla Mus minutoides, vidare Pelomys fallax och den strimmiga vackra Arvicanthis pulchellus, som från kulturzonen träffades rätt allmänt ända ned till stäppen. I hyddorna, särskildt i de hvitas bungalows, höll ett par sjusofvare (Graphiurus murinus och parvus) till. Mycket allmän var den i jorden lefvande hamsterlika Tachyoryctes splendens ibeanus, hvars uppkastade jordhögar likna mullvadshögar. Skadlig för planteringarna, förföljdes den af infödingarna, som ofta bragte exemplar af dessa djur lefvande till lägret, fastbundna vid pinnar. Vanligast i kulturzonen och nedåt stäppen till anträffades den äfven så högt upp som i öfversta delarna af Merus regnskog.

Ett mycket tillbakadraget lif föra de i kulturzonen lefvande piggsvinen (Hystrix galeata och dess subsp. ambigua), hvarför de sällan påträffades.

Grupp i riksmuseet af från Kilimandjaro hemförda piggsvin.

Ekorrar voro tämligen allmänna och förekommo i tre arter, hvaraf den ena, den punkterade jordekorren (Xerus rutilus), blott anträffades bland de glesa akasieskogarnas spridda täta snår, där han mest höll till på marken och stundom visade sig springande på de öppna fläckarna mellan buskagen eller längs stigarna. Dess päls är kort och ganska hård, öfversidan är rödbrun till gulbrun med hvita hårspetsar, så att ryggen synes hvitpunkterad, undersidan är hvit eller rödaktigt hvit, fötterna hvita och svansen rödaktigt brun med hvita eller smutsigt gråbruna ringar. Allmännast var den lilla ockrafotade ekorren (Funisciurus ganana), som är ofvan olivgrå med mörk till rödbrun inblandning, men har undersidan gråhvit till gulhvit och fötterna ockragula. Han har ett fint gnäggande, upprepadt, af enstaka pointerade ljud afbrutet läte, som han vanligen låter höra från bladverket, där han sitter framåtlutad på någon gren, under det att den uppåtkrökta svansen slås upp och ned. Långa stunder kan han med vidöppen mun sitta skrikande så i skuggan bland det täta bladverket, hvarvid hela den lilla varelsen darrar af ifver.

Songoro ser med förvåning, att någon utan vidare vågat taga plats i hans närhet.

Större och vackrare än denna är Heliosciurus undulatus, som från kulturzonens nedre delar anträffades ända till den dystra regnskogen och under vägen genom Usambara, vid Mombo, fälldes i flera exemplar; ryggsidan är roströd till brun med hvit eller gulhvit inblandning, undersidan rostgrå till gulaktigt roströd, svansen är yfvig med breda ljusa ringar. Denna ekorre växlar för öfrigt mycket i färg efter årstiderna. Bland inom området för öfrigt anträffade gnagare är att nämna den vackra, stora, långsvansade, under bländande hvita, ofvan grå med roströdgul schattering vid sidorna försedda Tatera Mombasæ, som särskildt höll till bland de spridda buskagen i akasieskogarna vid Ngare na nyuki, Arvicanthis Neumanni, Lophuromys aquilus, Pelomys fallax, den nästan

öron- och svanslösa, silfvergrå, rostgult schatterade, i jorden lefvande Myoscalops argenteo-cinereus samt de på stäpperna lefvande små hararna, som stundom uppskrämdes af den framtågande karavanen och med utomordentlig hastighet försvunno bortåt det öppna landskapet.

Bland rofdjur, som kunna sägas egentligen tillhöra kulturzonens område, fästes särskildt vår uppmärksamhet vid de här mycket vanliga fläckiga ginsterkattorna (Genetta suahelica), såväl hufvudformen som den äfven ganska allmänna svarta varieteten, motsvarande samma typ, som vi ha hos svart panter i förhållande till den normalt tecknade pantern.

De melanistiska ginsterkattorna se helt glänsande svarta ut, men i viss belysning framträder dock ofta en antydan till den vanliga teckningen. Infödingarna fångade ofta ginsterkattor i sina fällor, bundo dem vid stänger eller längre käppar, så att de stackars djuren ofta voro nära strypta, och utbjödo dem i detta skick vid stationen. Närstående bild visar en dschaggaman, som just utbjuder en sådan bunden ginsterkatt. Som förföljare af hönsen äro de hatade af de infödda, hvilka därför söka infånga och döda dem.

Stundom löpa herpestider (Mungos cafer, M. sanguineus ibeæ och M. galera robusta) fram öfver vägen för att vanligen snart sätta sig i säkerhet, hvaremot den till kroppsformen något utterlika, fläckiga Nandinia Gerrardi, honungsgräflingen (Mellivora ratel) och zibetkatten (Viverra civetta orientalis) blott vid enstaka tillfällen kunde anträffas. Äfven en vildkatt lefver på berget, liksom elefanter på sina ställen genomströfva det ända upp till bergsängarna. Ehuru egentligen stäppdjur, stiga både lejon, leoparder, fläckiga hyenor och schakaler (Canis adustus) stundom lägre eller högre upp i kulturzonen, där hyenorna och leoparderna uppsöka de af vadschagga utlagda liken, hvilka i dessa delar af berget ej begrafvas utan utkastas i buschen för de vilda djuren. Det är under sökandet efter kvarvarande, ofta söndriga kranier och andra skelettdelar, som den förut återgifna bilden är tagen, där en dschaggaman med ett par fynd just kommit fram ur de som kyrkogård tjänstgörande täta snärjena. Men äfven mindre rofdjur, antagligen ginsterkattor, angripa och äta stycken ur de utlagda liken, såsom jag vid ett tillfälle kunde iakttaga, då endast mindre delar här och hvar, ofta riktiga gropar, den första natten uttagits på det färska liket. En blott några stenkast från lägret utlagd död massai var följande morgon fullständigt uppäten, och blott några fragment af refbenen kunde uppletas i den upptrampade buschen, där djuren öfverallt valsat omkring under kampen om bytet.

Till regnskogarna höra klippdassarna (Dendrohyrax validus), som där voro allmänna.

De två inom området upptäckta nya hyenorna (Crocotta kibonotensis och Crocotta panganensis), den förra mer röd och kortsvansad, den senare

Till salu!
Vadschagga utbjuder en ginsterkatt.

mycket mörkare och mera långsvansad, den i regnskogen lefvande Colobus-apan, den i akasieskogarna och buskstäppen förekommande babianen (Papio Neumanni), den bland akasiorna på stäppen lefvande långörade flädermusen (Lavia frons frons), den på stäppen i en termithög anträffade näbbmusen (Crocidura Fischeri), den äfven i låglandet anträffade Crocidura hirta, de på stäpperna lefvande schakalerna (Canis variegatus, adustus och mesomelas), den på stäppen iakttagna svarta, hvitsvansade stäpphunden (Lycaon pic-

Ung serval.
Från zoologiska stationens menageri.

tus venatus), den i akasieskogarna vid Ngare na nyuki fällda strimmiga hyenan (Hyæna Schillingsi), den på stäppen lefvande, ganska sällsynta geparden (Cynælurus guttatus), den norr om Kilimandjaro upptäckta nya lejonrasen Felis leo sabakiensis, leoparden (Felis pardus nimr), den högbenta servalen (Felis serval), noshörningar (Rhinoceros bicornis), zebror (Equus Chapmani Böhmi), vårtsvin (Phacochœrus æliani massaicus), sumpsjöarnas flodhästar (Hippopotamus amphibius), giraffer (Giraffa Tippelskirchi), koantiloper (Bubalis Cokei), gnuer (Connochætus albojubatus), de små dvärgantiloperna (Cephalophus abyssinicus och Rhaphicerus Neumanni stigmatus), den lilla myskbocken (Nesotragus moscha-

tus), den stora vattenbocken (Cobus ellipsiprymnus), den vid vatten sig uppehållande riedbocken (Redunca bohor), den eleganta pallahantilopen (Aepyceros melampus suara), de vackra grant- och thomsongasellerna (Gazella Granti och G. Thomsoni), den stora vackra oryxantilopen (Oryx callotis), den hvitstrimmiga buschbocken (Tragelaphus sylvaticus meruensis), den lilla skrufantilopen (Strepsiceros imberbis), den väldiga elenantilopen (Taurotragus oryx Livingstoni) och stäppens jordsvin (Orycteropus); detta är de däggdjur, som jag där anträffade, och som i dessa trakter af Afrika bilda den omväxlande och rika däggdjursfaunan.

Bland de i kulturzonen förekommande reptilierna, hvaraf inom hela området ett sextiotal äro kända, är den på infödingarnas hyddor, på trädstammar o. s. v. kringlöpande bruna, glatta, med ett bredt ljust sidoband försedda ödlan Mabuia striata den vanligaste och mest i ögonen fallande, till sitt lefnadssätt mycket påminnande om den i de västafrikanska negerbyarna så talrika Agama colonorum. Äfven den lilla långstjärtade, om vår skogsödla påminnande Lacerta Jacksoni ser man stundom försiktigt krypa omkring i bananschamberna eller skrämd försvinna mellan de hyddorna betäckande bananbladen.

I träden visa sig stundom kameleonter, såväl Chamæleon dilepis som tavetensis. Kameleonterna, hvilka som bekant särskildt äro kända för sin förmåga att hastigt skifta färg, klättra med stor säkerhet men ytterst långsamt omkring, fasthållande sig med de starka tårna, som blifvit omdanade till särskilda griporgan.

Dagen lång kunna de sitta orörliga, väntande på sitt byte, som består af insekter, särskildt flugor, som de hastigt gripa med den slemmiga, långt framkastbara tungan, hvilken kan utslungas till ett afstånd motsvarande öfver djurets halfva längd och i spetsen är försedd med en slemmig, bägarformig knapp.

Märklig är äfven ögonens förmåga att oberoende af hvarandra kunna röras åt alla håll.

Det är i början af maj, regnet far, särskildt under nätterna, brusande genom luften, och hela naturen dryper af de nedfallande regnmassorna. Exkursionerna under sådana dagar gifva ej mycket, hvarför äfven det minsta fynd af ej alltför vanligt slag väcker intresse, där man invirad i regnkappan gör en rond ut bland omgifningen. Se där på en löfomkransad gren har en vacker kameleont (Chamæleon dilepis) tagit plats, och här stanna vi för vidare iakttagelser. Kameleontens undersida ligger tryckt intill grenens öfversida, och benen omfatta med sina skarpa klor dess sidor, svansen ligger riktad bakåt, med den spiralvridna spetsen nedhängande utmed sidan. Orörlig som en sfinx sitter han där, ej en muskel rör sig, ej en linje af kroppens konturer förändras, allt är som gjutet i metall. Men ett fin-

nes, som gör undantag härifrån, ett förråder, att i denna orörliga varelse lifvet pulserar och att blodet, om ock kallt och långsamt, banar sig väg genom blodkärlens förgrenade nät; det är de stora ögonen, som på ständig vakt oafbrutet granska omgifningen och oberoende af hvarandra röra sig för att då och då stanna och fixera någon särskild punkt, som fängslat uppmärksamheten. Hela den fritt liggande, orörliga globen är öfverdragen med hud, som blott i midten lämnar en liten pärlglänsande svart pupill fri för ljusets inträngande.

Dschaggapojkar vakta en del vid stationen till torkning uthängda skinn och hudar.

Harmonierande med omgifningen, har djuret antagit en helt ljusgrön färgton, och blott utmed sidorna visar det ett roströdaktigt streck, ett slags sidolinje. Knappast har jag vidrört det, förrän inom få sekunder hela utseendet liksom genom ett trollslag är förändradt: från nos till stjärtspets är kameleonten beströdd med hampfröstora mörka tätt strödda fläckar, först svagt framträdande likt en öfvergående skugga. Djuret ser nu ut, som om det hade fått kopporna, den roströda sidolinjen och tre spridda begränsade fläckar vid nacken, på bröstet och en framför bakbenens fäste hafva antagit en något blekviolett färgton, och en svag antydan till mörka strax åter för-

svinnande flammor visar sig. Åter lämnas djuret för sig självt, de mörka fläckarna och svaga flammorna antaga en mörkgrön färg, ljusna allt mer, först flammorna, så allt mer de runda små fläckarna, tills det helt ljust gräsgröna djur, som vi först sågo, åter visar sig för våra ögon.

Men vi gå vidare granskande buskar och lägre, af vatten drypande kronor; där hafva vi åter en kameleont af samma storlek men en hane, något afvikande genom större nacklappar och en smula högre hjässkam. Hela djuret är på ljusgrön botten stort och skarpt panterfläckigt af svartgröna, oregelbundna stora flammor med små runda hampfröstora prickar på mellanliggande fält, liksom den föregående. Ända till svansspetsen sträcka sig dessa svartgröna fläckar, längs ryggen och svansen bildande öfver ett dussin mer ordnade svartgröna partier. Ett säreget utseende förläna de från pupillen öfver ögongloben strålformigt utgående strecken. Så i hela sin färgteckning helt olika honan, hvilken från helt grönt öfvergick till helt mörk, punkterad teckning, blott stundom med svaga snart försvinnande mörka flammor, hade den äfven den mellan den uppblåsbara strupens hudveck varande s. k. skräckfärgen, som djuret under hväsande med vidöppet gap visar, mörkare pomeransgul. Efter några timmar var hanen helt bladgrön som den förra, med sidolinje och tre fläckar i ljust. Vid beröring började punkterna framträda i svagt roströdt, öfvergående i mörkrödt, liksom hela den panterfläckiga flammigheten inom en kvarts minut åter var där.

En nattapa (Galago panganiensis).

»En upptäckt kameleont är en förlorad kameleont», heter ett ordspråk, som äfven på dessa hade sin tillämpning, då de från det fria hemfördes till stationen för att komplettera de zoologiska samlingarna.

I kulturzonen klättrade på väggar och stammar små nakna geckoödlor (Lygodactylus Conradti) omkring, under det att stundom en Lygosoma kilimensis eller en Gonatodes africanus kunde visa sig i bananschamberna.

Bild från nedre kulturzonen.
Skogen delvis borttröjd för en första majsskörd. Huru kraftig denna är, framgår vid jämförelse mellan de enorma majsstånden till vänster på bilden och den i midten stående negern.

Dessa trakter af Afrika äro inga ormtrakter, och om också ett trettiotal olika ormar därifrån äro kända och 85 exemplar af mig hemfördes, ser man i det stora hela ej så ofta till dem. Relativt allmänna voro Boodon lineatus, Leptodira hotambœia, Dendraspis angusticeps, Causus rhombeatus. Men icke heller Chlorophis neglectus, Python sebæ, den farliga Bitis arietans och den maskliknande Typhlops punctatus voro så sällsynta. Sparsammare voro Philothamnus semivariegatus, Lycophidium capense, den om en torr gren erinrande Thelotornis Kirtlandi, Elapechis Guentheri, den svarta glasögonormen Naja melanoleuca, en ny Dendraspisart och andra.

Den farligaste af dem alla är Bitis arietans, och mitt första sammanträffande med denna på visst sätt om skallerormarna erinrande korta, platthufvade, med fruktansvärda gifttänder försedda orm vill jag i korthet skildra.

Det var en dag i slutet af juli. Under arbete med de dagen förut gjorda rika samlingarna satt jag på förmiddagen ännu kvar i stationen, då en dschaggapojke gestikulerande kom inspringande och under ropet »nyoka mkubva, bvana!» (en stor orm, herre!) ifrigt pekade nedåt farmerna. I hast griper jag bössan, kastar några patroner i fickan och ger mig, åtföljd af pojken, i väg nedåt odlingarna, genom vadschaggas grönlysande bönfält med deras spridda kvarstående träd och uppstaplade högar af uppsamlade torra pinnar och grenar, förbi några eleusinefält och kommer fram till farmens bortre del med dess glesa blott delvis upprensade skog. Redan genom de på afstånd växlade ropen mellan min vägvisare och hans vid fyndstället kvarvarande kamrater kunde jag förstå, att djuret ännu var kvar, hvarför vi kastade oss öfver ett i vägen varande stängsel och ogeneradt tågade genom ett hirsfält, där en man och kvinna sutto och klippte ax, hvarefter vi snart kommo till en större grop, där en vadschagga stod och fixerade en genom ett jordras mellan några rötter bildad smal öppning å den tvära jordväggen.

Här bland rötter och jord framskymtade den stora gul- och mörkbrokiga ormen, som nämndt traktens farligaste giftorm, den tjocka, platthufvade, kortstjärtade, med fruktansvärda gifttänder försedda Bitis arietans. Då den var för nära för att utan att för mycket skadas kunna fällas med ett skott, framdrogs den ett stycke med en lång klyka, men inom några ögonblick befriade den sig från denna och försvann bland rötterna. Efter en försiktig granskning upptäcktes åter den giftiga reptilen, där han sökte bana sig in allt längre, utdrogs några ögonblick ur sitt gömställe och blef i nästa stund genom ett hagelskott hejdad i sitt försök att glida in bland närstående buskar. Dschaggamännen skreko högt af rädsla, då jag fattade den ännu slingrande ormen i stjärten, barnsligt rädda som de både i tid och otid äro för alla möjliga krälande djur, från larver och på vägarna marscherande krabbor till oskyldiga ödlor; alla sådana tjudras, om de skola transporteras,

i långa vid käppar fästade tåg, och blott med svårighet och sedan jag själf en stund burit ormen, kunde jag förmå en stor pojke att bära den vidare.

Men det varade ej länge, ormen gjorde en krökning på kroppen, och med ett skrik kastade hjälten honom ifrån sig för att först, då ormen fått en lian kring halsen, blifva modigare. Stolt viftade han nu med bytet åt en förbigående massai, som dock var af samma skrot och korn och vid blotta åsynen af ormen skrikande gjorde ett långt hopp åt sidan och först efter en ansenlig omväg försiktigt vågade närma sig och betrakta det fruktade djuret.

Inom området äro hittills 31 slags ormar och 17 slags groddjur bekanta.

Under det att grodor i dessa trakter äro rätt allmänna, och särskildt ett par arter (Rana mascareniensis och klogrodan Xenopus lævis) vissa tider och på vissa lokaler, speciellt vid stäppens lutstinkande natronsjöar, voro ytterst talrika och utgjorde den hufvudsakliga födan för flera där i mängd lefvande fåglar, såsom hägrar, skarfvar o. a., hafva paddorna blott en representant, nämligen den stora, fläckiga Bufo regularis, hvilken, liksom våra grodor, under parningstiden gaf sig till känna genom sin högljudda stämma.

Det var i slutet af juli, solen hade för länge sedan gått ned, och ett ogenomträngligt mörker utbredde sig kring stationen, då egendomliga, om trumningar på en torr stam eller om hastiga, upprepade, i något växlande tonarter ljudande snarkningar påminnande läten nådde örat. Utan att i början ägna dem någon särskild uppmärksamhet fortsatte jag de under arbete varande prepareringarna, tills oljudet slutligen blef så starkt, att jag beslöt mig för att närmare undersöka fridstörarna, hvilka jag för öfrigt anade icke kunde vara annat än paddor. Åtföljd af en med lykta försedd boy följde jag en stig, som ledde från stationen till en ej långt från massaiernas kraal befintlig damm, från hvilken vattensamling ljuden tycktes komma. För hvarje steg blef oväsendet värre, snarkningarna och trumningarna tilltogo i styrka, tydligen angifvande den riktning vi hade att följa, och vår förmodan, att djuren höllo till i den ankdamm, som herr Sauerbrunn här låtit gräfva, besannades.

I denna stora, djupa gryta med dess branta kanter rådde en nästan hemsk konsert. Från alla håll snarkade, klapprade och trummade det utmed kanterna med demoniska, ihåliga ljud, nästan alltid ljödo de grofva och finare i takt efter hvarandra, just som de olika ljuden vid in- och utandningen under snarkningar.

Vi riktade ljuset ned i dammen och upptäckte snart flera stora, vid ytan hängande fläckiga paddor, under det att andra omfamnande hvarandra sprattlande summo omkring eller döko ned i det tjocka af den röda jorden färgade vattnet. Men det var icke från ytan utan från dammens af nedhängande gräs skyddade kanter som allt detta oväsen kom, hvarför vi hämtade en acetylen-

lykta vid stationen, och i dess intensiva ljus fingo vi, sedan vi vikit undan det långa, nedhängande gräset, se rader af till hälften ur vattnet uppkrupna paddor musicerande af hjärtans lust. Struppartiet hos de stirrande tonkonstnärerna var uppblåst till en stor ljus blåsa, hvari luften syntes verka som i en säckpipa.

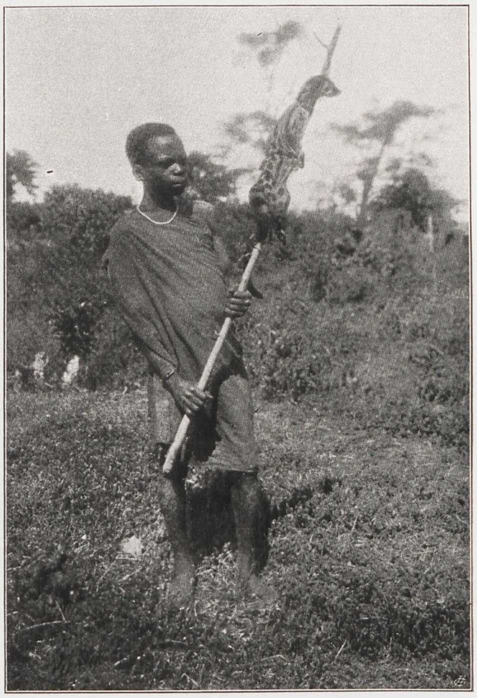
Utan att låta störa sig af ljuset fortsatte de sin konsert, snarkande och stundom klapprande liksom storkar; händerna med deras fem fingrar hvilade mot den röda jorden, framkroppen var upplyft, under det att bakrygg och bakben voro kvar i det våta elementet.

Snart hamnade den ena efter den andra af de föga skygga djuren i vattenhåfven för att därpå tömmas i en eftersänd cylinder, där omfamnande par tumlade om hvarandra under de utanför varandes högljudda musik.

Ännu vid sjutiden på morgonen, sålunda någon timme efter soluppgången, hördes enstaka stämmor, men snart efter solens framträdande tystnade de.

Under andra tider voro dessa djur försvunna och kunde då anträffas gömda långt ned i högar af multnande blad.

Bland öfriga af kulturzonens batrachier kunna nämnas Rana angolensis och Rana oxyrhyncha samt den särskildt nere bland stäppens vattendrag allmänna Phrynobatrachus natalensis, vidare Rappia marmorata, Cassina senegalensis, Arthroleptis minutus och Bottegi, Phrynobatrachus ranoides och Hemisus sudanense.

Den stackars ginsterkatten var nästan strypt, då jag befriade honom från hans bojor.

Fiskar voro på berget sparsamma för att ej säga sällsynta och anträffades af mig icke högre upp än vid omkring 1300 meter, där i Fuggaflodens forsande kalla vatten en silurid (Amphilius grandis), något påminnande om en stor stensimpa, vid några tillfällen fångades. Längre nedåt blef fiskfaunan rikare för att t. ex. vid Kahe, en dagsmarsch från berget, uppvisa en öfverflödande rikedom. Stora delar af floden voro här af de infödda afspärrade med mjärdar, som vid vittjandet lämnade den

rikaste fångst. I Sanyafloden, på något afstånd från berget, var den idstora Barbus Percivali rätt allmän och metades med spö och krok på bete af sländor, som med begärlighet slukades af fiskarna. I samma flod lefde äfven Barbus Hindii, Discognatus Hindii, Barbus Pagenstecheri och Neumayeri. Inalles äro hittills 18 fiskarter kända från Kilimandjaro-Meru-området.

Hornskata (Bycanistes cristatus).
En af områdets mest karakteristiska fåglar.

Vi hafva förut i allmänna drag lärt känna stäppernas och stäppsjöarnas fågelvärld och vilja nu äfven kasta en blick på *fågelfaunan i Kilimandjaros kulturzon.*

Viktigast af bergens alla zoner är kulturzonen, inom hvilken infödingarnas hyddor och planteringar äro belägna, och hvilken på Kilimandjaro sträcker sig ungefär från 1200 till 1700—1900 meters höjd öfver hafvet. Förr var kulturzonen betäckt med yppig skog, hvaraf rester ännu nästan öfverallt kvarstå, dels som enstaka träd eller grupper af sådana, dels som större eller mindre områden, som i sin helhet ännu ej uppodlats och som

t. ex. vid Madschame nå en skönhet och yppighet, som på hela Kilimandjaro icke ha sin like och vida öfverträffa regnskogens sammanhängande skogsgördel. Hela kulturzonen från Schira och Kibonoto söder-öster ut till Kimangelia kan sägas vara en enda sammanhängande bananfarm, i hvilken infödingarnas hyddor ligga spridda, endast afbruten af de talrika erosionsdalarna och här och hvar kvarstående partier af den gamla

Leonotis mollissima, nektarinidernas älsklingsblomma.

urskogen. De täta bananplanteringarna hysa ingen rik fågelvärld, då fåglarna nästan aldrig sitta bland de breda, glatta, snedt uppskjutande bananbladen och lika så litet trifvas på marken därunder i skuggan bland multnande nedfallna blad utan hellre ty sig ut till öppnare platser mellan bananschamberna eller till de bland desamma uppskjutande träden. Här är den trastlika Pycnonotus öfverallt allmän och låter från träden höra sina ganska klangfulla strofer. Öfver öppna platser fara svarta svalor (Psalidoprocne holomelæna massaica) fram och åter, och äfven andra svalarter, såsom Hirundo Smithi, Hirundo Emini och Riparia rufigula, visa sig stundom här. I träd och bus-

kar uppehålla sig flöjttörnskator (Laniarius æthiopicus ambiguus), små tamburindufvor (Tympanistria tympanistria), gröna fruktdufvor (Vinago calva nudirostris), hökar (Astur tachiro), guldgökar (Chrysococcyx cupreus, C. Klaasi och Metallococcyx smaragdineus), bucconider, särskildt den svarthvita Buccanodon kilimense, hornskator (Lophoceros melanoleucos), kungsfiskare (Halcyon chelicuti), flugsnappare af olika slag, såsom den nästan helt gråblå, med hvit ögonring försedda Dioptrornis Fischeri, den långstjärtade Tchitrea perspicillata suahelica, den svart-gula väfvarfågeln (Ploceus Reichenowi), svart-hvita, långstjärtade änkefåglar (Vidua serena), svarta väfvarfåglar (Amblyospiza unicolor), flera nektarinider, särskildt den svarta, grönt metallglänsande, med förlängda mellersta stjärtpennor försedda Nectarinia kilimensis, som gärna besökte sin på öppna ställen växande älsklingsblomma Leonotis mollissima, en till labiaterna hörande växt med kring de ett par meter uppskjutande smala stänglarna knutvis öfver hvarandra ordnade blomställningar. En af de praktfullaste nektariniderna är Drepanorhynchus Reichenowi; hufvud, hals och öfversida glänsa i kopparrödt, undersidan är svart, ving- och stjärtpennor svarta med kromgula sömmar, de båda mellersta stjärtpennorna långa och smala. Näbbet är långt, smalt och skarpt bågböjdt.

Vid Kibonoto höll sig denna underbart vackra nektarinid nästan uteslutande på bestämda platser i kulturzonens öfre delar, gärna vid erosionsdalarnas öfre ränder, vid omkring 1800 meters höjd, där han var ganska allmän, men anträffades äfven nedåt stäppen. Vid Meru var den på öppnare platser i regnskogen vid omkring 3,500 meter allmän bland gulblommiga ärtväxtträd, som utgjorde samlingsplats för omgifvande trakters nektarinider.

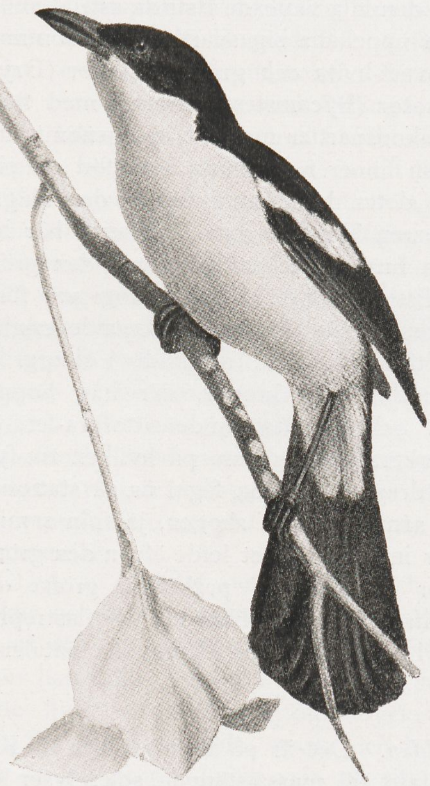
Det är en liflig och orolig fågel. Snabbt flyger han upp i toppen af buskar och mindre träd, kastar sig plötsligt lekande flera meter upp i luften för att åter lika hastigt dyka ned och försvinna bland bladverket, där han, sedan han fällts, vanligen är mycket svår att återfinna. Med ovanligt bullrande flykt, hvarvid man ofta mycket förr hör fågeln än man får se honom, far han i sin gula, svarta och kopparröda dräkt och gula långa stjärt som en pil genom luften rakt på sitt mål och försvinner bland bladverket för att kanske åter lekande fara upp i luften och åter dyka ned bland löfven. Då honan, som ej så mycket visar sig, med bullrande flykt kommer flygande, utstöter hon ett tämligen svagt, fyrtonigt húít-húít eller ett hårdt tjipp, tjipp - - -. Dessa fåglar lefva af små skalbaggar, psocider, parasitsteklar, termiter, larver o. dyl.

I kulturzonen förekommer också den guldgröna, under gula nektariniden Anthreptes collaris hypodilus, en liten liflig varelse, grässångare (Cisticola rufopileata), musfåglar (Colius leucotis affinis), timeliider, såsom Camaroptera griseovirides, Cossypha caffra iolæma, brokiga törnskator (Pomatorhynchus australis minor) och andra.

Vid vadschaggas vanligen vackra och välskötta öppna planteringar af majs, eleusinehirs och flera slags bönor finner man äfven en rätt typisk fågelvärld samlad. På den uppröjda marken spatsera små dufvor (Chalcopelia afra och Ch. chalcospila acanthina) stillsamt omkring, här finner man äfven turturdufvor (Turtur semitorquatus), frankoliner (Francolinus Hildebrandti), stora svärmar med änkefåglar (Vidua serena) och den svart-röda, långstjärtade Coliuspasser laticauda, den om vår grönsiska mycket påminnande Spinus citrinelloides hypostictus, den lilla vattrade Estrida astrild minor och andra. Bland de spridda träden uppehålla sig svarthufvade sommargyllingar (Oriolus lavatus Rolleti), svart-hvita och grå törnskator (Dryoscopus cubla hamatus), stora hornskator (Bycanistes cristatus) med flera. Här och där kvarstå i kulturzonen urskogspartier med tät, svårgenomtränglig underskog, erinrande om den man finner i skogarna innanför de vidsträckta mangrovesumparna. Här i detta halfdunkel lefver den blågrå, öfver vingarna hvitbandade flugsnapparen Trochocercus bivittatus, här hör man dag från dag nästan från samma buskage eller låga krona den gröna Macrosphenus Kretschmeri's karakteristiska toner. Dess biologi var förut okänd. Såsom Andropadus-arterna, om hvilka den i sitt utseende erinrar, håller denna fågel sig ständigt i täta bladverk, särskildt i skuggrika, med lianer och slingerväxter behängda lägre kronor, där han hoppar omkring i skydd af bladverket, då och då utstötande sitt fyra-fem-toniga läte; detta börjar med en markerad anslagston, på hvilken tre-fyra raska toner följa, den sista något utdragen. Denna fågel är så stationär, att man dag från dag hör den från samma del af skogen, ja från samma krona, som han en gång utvalt. Här inne i dunklet lefde äfven den gröna, gulfläckiga, hvita törnskatan Nicator gularis, den praktfulla gröna och gula törnskatan Chlorophoneus nigrifrons, de trastliknande Phyllastrephus nigriceps, Ph. kilimandjaricus och Ph. cerviniventris, Cossypha natalensis och andra.

En tonkonstnär bland fågelvärlden. Det är på återmarschen till Kilimandjaros kulturzon efter en längre färd till massaistäppen, solen lyser klar mot aftonens annalkande, och karavanen närmar sig den floden begränsande skogsgördelns första utlöpare mot stäppens gräsöken. En ofta främmande djurvärld har under den sist förflutna tiden nått ögat, främmande toner hafva ljudit oss till mötes ute på de kala vidderna eller bland akaciornas glesa kronor, alltmer försvagande de gamla intrycken från bergets natur och fauna. Vi hafva inträdt i den med träd och buskar glest beväxta blandskogen i bergets omkrets, då plötsligt en rask, klar flöjtstrof kommer mig att rycka till ur mina tankar. Som genom ett trollslag ila nya känslor och nya stämningar genom sinnet, i ett nu hafva stäppens bilder försvunnit, gamla välkända vyer från bergets omgifning, från trädstäpp och kul-

turzon träda fram i deras ställe, nästan utplånande intrycken från allt det främmande, som under en tid nått blicken. En känsla af trygghet kommer åter efter färdens ansträngningar och svårigheter, och »hemmet» väntar däruppe på jättebergets sluttning. Men hvad åstadkom denna sinnesförändring, som likt ett trollslag vibrerande for genom hela ens varelse, hvad mäktade omskapa den trötta, dystra stämningen till detta harmoniska lugn och fylla sinnet med idel ljusa bilder? Den lilla trollkonstnären är icke något märkligt, det är en af dessa trakters vanligaste bevingade varelser, en flöjttörnskata (Laniarius æthiopicus ambiguus), till färgen svart, under hvit, af en varfågels storlek, och hvars första toner redan ljödo som en känd stämmas välkomsthälsning efter kringflackandet i främmande land. Det låg ej något särskildt karakteristiskt i tiden, att det just var mot aftonen tonerna ljödo från de spridda buskagen vid stäppens gräns, ty om någon sångare är oberoende af dagens timmar för att låta sin glädje i toner uppfriska naturen, så är det denna. I morgonens första gryning, mot solens nedgång, i fallande regn och i strålande sol, ja under dagens alla timmar och årets alla tider, om än mest under häcktiden och regndigra, duskiga morgnar, ljuda hans flöjttoner i sin märkliga omväxling, förvånande genom sin mångfald af toner och strofer. Man hör dem från buskagens täta snärjen, från trädens bladrika kronor eller glesa grenverk, genom bladskog och kulturzon, ja till och med högt upp på berget genom regnskogens dystra, täta bladverk, oemotståndligt lockande till närmare studier af den märklige tonkonstnären.

Flöjttörnskata.

Det är en majmorgon i Kibonoto vid den zoologiska stationen i bergets kulturzon, regnet far duggande genom luften, stämningen är tung och dyster, temperaturen låg.

Den första ljusningen sprider sig öfver skyn och väcker naturen till

nytt lif. Då tona genom luften flöjttörnskatans kända strofer, och sedan jag öppnat tältdörren, lyssnar jag till de underbart växlande tonerna. Det är ett helt studium att lära känna alla dessa så vidt växlande strofer, att utforska, hvilka toner tillhöra hanen, och hvilka äro honans inlägg i det växlande programmet, då dessa senare vanligen så oförmärkt infalla i hanens sång, att blott den skarpaste iakttagelse, gynnad af en lyckligt vald plats, förmår urskilja, när de med en beundransvärd precision falla in vid ha-

På botten af en erosionsdal i kulturzonen.

nens strofer. Ja, jag anade ej ens, så ofta jag än hört sången, närvaron af dessa främmande toner, förr än en dag de båda makarna af en händelse befunno sig på hvar sin sida om den stig, där jag gick fram, och det föreföll, som om vissa toner i strofen plötsligt liksom af ekot blifvit förlagda till urskogen på stigens motsatta sida. Nästan förvirrad började jag närmare lyssna; oafbrutet följde de flöjtklara, fylliga stroferna, ständigt inföll, ofta midt i desamma, den främmande rösten på bestämda ställen. Det var en vildmarkens underbara konsert af dess bevingade tonkonstnärer, sådan jag aldrig hört förr i Afrika.

Nu i den tidiga timmen ljöd redan hans underbara stämma, bebådande dagens ankomst, tonade under långa stunder oafbrutet en af fågelns strofer, visserligen kanske den minst melodiska, ett slags hväsande läte, gnisslande som ljudet af en rostig svängande vindflöjel. Men dessa föga melodiska ljud hördes ej oafbrutet, utan de gledo då och då öfver i en omedelbart följande flöjtton. Det var honan som så föll in, under det att hanen med upprätt ställning, snedt uppåtsträckt hufvud och uppburrad strupe, nickande vid hvarje ton, lät de gnisslande lätena oafbrutet tona genom den regniga luften.

I ett nu har temat blifvit ett annat! Klara flöjttoner ljuda från buskagen, formande en rytmisk daktyl, som bestod af en hög, accentuerad, och två lägre likvärdiga korta toner. Försiktigt går jag fram och ställer mig bakom några skyddande löfverk för att på närmare håll lyssna till den upprepade strofen. Nu har jag kommit nog nära för att kunna analysera strofen, som fortfarande ljöd från det vattendrypande löfverket.

Men hvad är detta! Nyss hade jag tydligt hört alla tre tonerna komma: från samma buskage, nu har med ens en främmande röst från ett närstående lågt träd tillkommit, med beundransvärd säkerhet infallande på hanens andra ton med en likaljudande tredje.

Plötsligt har den främmande rösten upphört, och endast hanens daktyl tonar klart genom luften. Det var honan, som ibland föll in, där hon oroligt hoppade omkring bland blad och grenar.

Åter vänder sig notbladet, man vet ej af hvad anledning, och en ny strof ljuder upprepadt — en ny duett mellan det tontrollande konstnärsparet. Det är som en musiköfning, där hanen i oändlighet upprepar sina tre-fyra darrande, vemodiga flöjttoner, varierande på högre och lägre grundton, under det att honan då och då faller in med ett sträft, nästan vresigt tji-i-schu. Lätt kringhoppande bland buskar och låga kronor, låter hanen sina toner obesväradt förklinga för att ibland stanna i sina lekande hopp; kroppen och hufvudet höjas, strupens fjädrar burras ut, och hufvudet följer med djupa nickningar de utflödande tonerna. Men äfven denna växelsång har slutat, en stunds tystnad, välbehöflig kanske ej minst för lyssnaren, inträder, och jag bereder mig att från det våta gräset åter komma en smula på det torra, då plötsligt nya toner ljuda genom luften.

Men huru underbart har ej temat växlat! Åter klinga helt främmande, men dock ständigt från samma strupe kommande toner genom den disiga luften från buskager eller kronor. Vackert ljuda de raska klock- eller flöjttonerna i en sextonig strof, inledd af tre något darrande hastiga ljud, följda af ett par stigande och så åter fallande toner. Är det hanen ensam, eller utfylles strofen af honans infallande röst? Länge hördes blott hanen, tills med ens honan från ett buskage fyllde i med en fjärde och sjätte ton; men allt gick så flytande, allt så preciseradt, att ingen utan skarp uppmärk-

Bild från zoologiska stationen.
Hvad naturen redan första tiden hade att bjuda.

samhet kunde ana, att mer än en utförde den ledigt, utan afbrott glidande strofen.

Ständigt hålla makarna tillsammans, där de hoppa omkring bland buskar och bladrika lägre kronor; mera sällan höja de sig upp bland de resliga kronornas bladverk, hvarifrån deras stämma dock stundom höres. Kastar sig den ena ut i det fria för att efter några vingslag snart åter dyka in bland de skyddande snärjena, följer oftast makan inom få ögonblick efter, alltid synas de veta, hvar de ha hvarandra, och skulle de skiljas, förenar dem snart den uppstämda flöjtsången.

En ostörd familjelycka synes därför råda, aldrig äro de i kif, alltid fylla de hvarandras strofer till en harmonisk växelsång. Dock, stundom tycks för våra öron det goda förhållandet vara på väg att brista, om ej hanens lätta humör trädde räddande emellan. I ett nu tycks honan hafva blifvit vid dåligt lynne, hon låter höra ett utdraget, vresigt, hväsande tji-u-i, som dock ögonblickligen följes af hanens hurtiga, glada hui-po-po!

Åter faller regnet, åter draga tunga moln fram öfver Kilimandjaros himmel, naturen är dyster och knappt ett ljud höres från den omgifvande skogen, blott flöjttörnskatan hvilar icke.

Uppe i toppen af ett träd sitter en hane med uppburrad strupe och nickande, framsträckt hals och sänder ständigt sina tonfulla daktyler genom luften, hvilka inom kort i samma toner besvaras af en annan hane i buskaget, där en hona då och då faller in med sitt tretoniga hväsande.

Stämningen börjar nu stiga, de båda hanarna hoppa omkring med uppburrad strupe och nickande hals, löpa lätt och ledigt som små skator längs grenarna eller upp och ned bland grenverket, ständigt upprepande en tvåtonig strof. Den ene har tröttnat, men rivalen fortsätter, stannar då och då, nickar och blåser sina dubbeltoner. Men regnet gör vår sångare våt, hungern vaknar, han ruskar på sig, hoppar ledigt omkring, griper en larv, som med näbbet slås mot grenen, slukar den och hoppar så vidare.

Plötsligt får han se mig, där jag lyssnande står under det vattendrypande löfverket. Nyfiken ger han sig ned bland buskagets täta bladverk, utstöter ett varnande, dämpadt, af honan besvaradt läte för att snart, lämnad åt sin ostörda frihet, fortsätta sin jakt bland grenar och bladverk och inom kort åter uppstämma någon strof från sin rika repertoar. — — —

* *
*

Så rik dessa trakters fågelvärld än är, har den dock endast få verkliga sångare att uppvisa, hvaremot en hel del af dess representanter mer genom sina högljudda än melodiska toner tilldrager sig uppmärksamheten. Ja, äfven den skildrade flöjttörnskatan kan, huru omväxlande och egna hennes flöjtto-

ner än äro, icke egentligen kallas för någon sångare. Vackert ljuda däremot från regnskogens lägre kronor de klara tonerna af Alcippe abyssinica, som väl är områdets bästa sångare. Hans dräkt är enkel; rygg och vingar äro rostfärgadt olivbruna, hufvud och nacke mörkgrå, strupe, kräfva och främre delen af bröstet ljusare grå, strupen med enstaka hvita fjädrar, undersidan grå, något skuggad med olivgulbrunt, i midten liksom de undre stjärttäckarna gråhvit.

Ifrigt klinga i regnskogen sångarens rena toner från de täta med slingerväxter omspunna kronorna, en uppfriskande liten konsert i denna tysta och dystra skog. Hans sång består omväxlande af högljudda och mera dämpadt klingande toner, som bilda en längre, då och då upprepad strof, under det att fågeln i skydd af det öfverhängande bladverket varsamt rör sig mellan grenar och slingerväxter på jakt efter sin af insekter, särskildt skalbaggar, bestående föda. Men äfven den i Merus öfre regnskogar anträffade, nyligen på Kenia upptäckta, sällsynta och föga kända Chloropeta natalensis similis förrådde genom ovanligt klangfulla toner sitt mästerskap som sångare. Paret uppehöll sig bland täta blommande örter på öppnare platser mellan träden, visade sig några ögonblick, hvarvid hanen utstötte de klangfulla tonerna, och försvann så åter snabbt bland markens örter. Det är en gulaktig, under hvit liten fågel, närmast liknande vår bastardnäktergal, men med plattare näbb och räknad till flugsnapparna. Liksom den nämnda flöjttörnskatan utmärker sig äfven dess samsläkting, den nästan helt sotsvarta Laniarius funebris, genom parets växelsång, om denna än ej är så varierande. Ehuru den äfven tillfälligt förekom i Kilimandjaros kulturzon, hörde denna törnskata typiskt till den mer öppna, med spridda träd och buskager beväxta terrängen i de glesa akacieskogarna vid floden Ngare na nyuki. Knappt hade man kommit inom dessa trakters gränser, förrän denna fågel tilldrog sig uppmärksamheten genom makarnas växelsång. På honans knorrande hö-i-jö eller je-i-je svarade hanen i nästa ögonblick med en högljudd, rask och frisk dubbelhvissling tju-ipp, tju-ipp eller ett tjutt, i förra fallet först lågt sedan med en hög, skarp afslutning. Stundom lät honan höra ett knarrande, dämpadt »rrrh!».

Från de högre akaciornas toppar tonade stundom den svarthufvade sommargyllingens (Oriolus larvatus Rolleti) dämpade klangfulla rop. Under häckningstiden höjde sig hanen af den brun-svart- och hvitbrokiga törnskatan Pomatorhynchus australis minor upp i luften för att som en piplärka under högljudd sång sänka sig ned till någon krona.

Andra af områdets fåglar utmärka sig mer genom sin högljudda än välljudande stämma. Så tonar under vissa tider vidt omkring sporrgökens (Centropus superciliosus) tutande, egendomliga, högst karakteristiska stämma från bergens omgifning i träd- och buskstäpper. Under genomträngande trumpettoner draga väldiga hornskator (Bycanistes cristatus) ofta parvis

fram genom luften öfver regnskog eller i farmer, i de glesa stäppskogarna höras gröna hackspettars (Dendropicus nubicus) egendomliga genomträngande skrik, som paret, ackompanjeradt genom trumningar på torra grenar, gemensamt låter ljuda genom skogen. Uppskrämda frankoliner och pärlhöns upphäfva ofta öronbedöfvande skrik, flera slags dufvor, särskildt de större turturdufvorna (Turtur semitorquatus intermedius), låta sitt högljudda kutter tona från trädens kronor, från kulturzon, blandskog och stäpp. Tamburindufvans (Tympanistria tympanistria) märkliga toner höras isynnerhet om morgnarna från infödingarnas plantanfarmer. I stäppskogarna ljuda under vissa tider de vemodiga, hvisslande, under hela timmar med korta uppehåll upprepade tonerna af en gök (Cuculus solitarius) och det lika underbara, upprepade, af tre långdragna vemodiga, dock vidt omkring hörbara toner bestående lätet af Cuculus clamosus. Bland skogens höga kronor draga stundom små svärmar af Sigmodes Retzii tricolor — en mörk fågel af en stares storlek — under i korus upprepadt klangfullt läte omkring. Från den täta underskogen af i kulturzonen kvarstående urskogspartier höres någon gång den gröna, på vingarna svafvelgulfläckiga, under hvita törnskatans, Nicator gularis', höga, upprepade, smackande stämma. I busk- och trädstäppen uppstämde ibland den i svärmar kringstrykande, traststora Crateropus plebejus Emini sitt förskräckliga larm. Från spetsen af något träd ljöd den blå, hvita och svarta kungsfiskaren Halcyon chelicuti högljudda karakteristiska drillande skrik, från toppen af buskar och gräs läto ofta grässångare (Cisticola-arter) sin efter förmåga högljudda, föga melodiska stämma ljuda, från underskogens tätaste kronor hördes ofta, dag efter dag från samma plats, den gröna Macrosphenus Kretschmeri's, fyra-femtoniga, af en markerad anslagston och tre — fyra raska toner bestående sång, under det att lärkor (Mirafra africana athi o. a.) med sin vemodiga sång upplifvade de öde stäpperna.

Detta är i korthet några orienterande drag från den högre djurvärlden inom Kilimandjaros för människan viktigaste delar, dess kulturzon.

Vildsvinsjakter.

Två slags vilda svin förekomma i denna del af Afrika, det mer på stäpper och torrare lokaler lefvande vårtsvinet (Phacochoerus æliani massaicus) och det i täta skogen, särskildt i bergens kulturzoner, huserande buschsvinet (Potamochoerus choeropotamus dæmonis). Vårtsvinen voro i trakterna mellan Kilimandjaro och Meru rätt allmänna och anträffades regelbundet inom vissa områden, som de utvalt till sina favoritplatser. Utpräglade stäppdjur gå de vid Kilimandjaro från låglandet icke högre upp än till blandskogen vid bergens fot och ersättas högre upp, i kulturzonen och regnskogen, af buschsvinen. Vårtsvinen föredraga sålunda öppen terräng, helst sådan, där spridda buskager uppskjuta bland gräset, bildande trädeller buskstäpp, men anträffas äfven ute på den öppna trädlösa stäppen. Här, isynnerhet på buskstäppen, vandra de omkring familjevis eller honan med sina två ungar, under det att den gamle galten ofta ses ströfva omkring för sig själf. De äro ej synnerligen skygga, deras syn är icke skarp, hvarför det med någon försiktighet icke är så svårt att komma dem inom skotthåll, äfven ute på öppna stäppen.

Mellan Kibonoto och natronsjöarna fanns en af vårtsvinen omtyckt terräng. Vi voro under en jakt i dessa trakter på halfannan timmes väg

från vår station och hade öfvervadat Sanyafloden samt vandrade bort mot Kirarágua. De sista spridda träden från blandskogen hade försvunnit, och det flacka landskapet låg för blicken med sin risiga, ofta af massaiernas eldar svartbrända busch och sina spridda höstacklika kullar, som stundom icke voro annat än med gräs beväxta termithögar, och gulnade lägre växter. Längre bortåt hade den torra glesa buschen försvunnit, stora vidder bildade öde, med kort, ofta tufvigt gräs beväxta stäpper, med öfver allt framträdande grå, stenig och torr mark. På många ställen voro äfven tufvorna svartsvedda af massaiernas eldar, som härjande gått fram för att komma ny brodd att spira upp för deras hungrande hjordar af nötboskap, får och getter. Här ute hade de på buskstäppen öfver allt uppskjutande termithögarna försvunnit, ögat såg bort öfver ett enda flackt, gulnadt, delvis svartbrändt gräshaf med svagt kuperad mark af sänkor och höjder. Under marschen hade vi kommit in bland de svartbrända busktrakterna, som från blandskogen utgöra en mellanlänk till grässtäppen. Här var vildsvinens hemvist, här ströfvade dessa omkring bland den svartbrända buschen och på den sotiga marken, som de till färgen så likna, att de, då de stå stilla, på något afstånd blott med svårighet kunna urskiljas från densamma; här betade äfven små buschantiloper eller sprungo skrämda med lätta språng bort mellan kullarna; här höjde sig svartbröstade stenskvättor sjungande i luften, under det att sporrvipor, stäppdjurens pålitliga väktare, då och då kastade sig upp i luften under öronskärande skrik, som kallade antiloper och gaseller till gif akt. Ja, själfva det vresiga gamla vildsvinet reste därvid sitt väldiga hufvud med dess fruktansvärda, krokiga, långa betar, den upplyfta svansen kröktes som på en babian, och i spetsen för de sina, som följde i rad, trafvade han med högburet hufvud bort bland de svartbrända buskarna eller styrde ut på den öppna stäppen, där de länge på afstånd kunde följas med blicken, då de stundom stannade för att se sig tillbaka och därpå fortsätta. I dag visade sig just en sådan familj, det var tre stycken, som skrämda af vårt annalkande rusade upp och försvunno, innan geväret ännu hunnit laddas; några oroliga ögonblick förgingo, medan patroner kastades i winchestern, och så gåfvo vi oss hastigt iväg i den riktning, som djuren försvunnit. Blott en half minut hade förflutit, tills de åter voro inom synhåll, där de i linje rusade bortåt och rörde upp den sotiga marken. Nu kastas geväret till ögat, och i nästa ögonblick se vi marken uppröras af hvirflande damm och sot, flera gånger störtar det träffade djuret till marken, reser sig åter för att strax ånyo rulla om bland buskagerna, en andra kula genom bröstet, och vildsvinet sjönk liflöst till marken. Två vadschagga lyfte det därefter på sina skuldror och anträdde med det värdefulla bytet marschen till Kibonoto.

Vi fortsatte utåt stäppen, där en på långt afstånd lyftande jättetrapp för en välriktad kula med svindlande fart störtade ned från höjden. Äfven

den präktiga Otis melanogaster visade sig här och lyfte från ett mindre, efter branden ännu kvarstående gräsfält, för att under jämna vingslag, framsträckt hals och bakåthängande ben i sin präktiga hvita, svarta och gulvattrade dräkt snart åter sänka sig bland gräset. Fixerande den punkt, där trappen slog ned, närmade jag mig efter en stunds vandring varsamt densamma, färdig att skjuta, hvar han än kastade sig upp, äfven om det skulle vara på mycket långt håll. Men dessa fåglar äro icke skygga, och först sedan jag redan

Två vadschagga kastade vårtsvinet på sina axlar.

passerat det ställe, där han tycktes hafva sänkt sig, lyfte han på något afstånd för att vid skottet genast störta till marken. Emellertid hade äfven makan lyft ur det torra gräset längre bort och sedan på rätt långt afstånd sänkt sig bland gräsfläckarna på den brända stäppen. Innan jag kommit fram till denna plats, fann jag en förut ej observerad hökart, som för närvarande hade större värde för samlingarna. Men ej ens denna skulle jag komma fram till, innan andra fynd ådrogo sig uppmärksamheten, så rik på villebråd var denna trakt. Just som jag kommit i hökens närhet föll nämligen blicken på en liten antilop (Rhaphicerus Neumanni stigmatus), som under hastiga hopp

Grupp i riksmuseum af från Kilimandjaro-Meru hemförda vårtsvin.

dansade i väg mellan buskagen; han hejdades af ett par för höken afsedda hagelskott, som kom honom att falla till marken.

Genom en tagg, som på förmiddagen trängt in i mitt ben, hade detta börjat värka, hvilket förorsakade en allt mer tilltagande och häftig smärta. Nu hade plågan blifvit mycket svår, endast med möda kunde jag röra mig i den buskiga terrängen, och efter att hafva fastsurrat den lilla antilopen öfver den af fåglar fyllda bleckkofferten afslutade jag därför dagens jakt med dess redan nu rika byte af ett vårtsvin, en i förbigående fälld koantilop, en jättetrapp, en svartbukig trapp, en dvärgantilop och en stor mängd fåglar, som fyllde hela kofferten. Det är förunderligt, att just det magra, förbrända, så långt den härjande elden ej gått fram mest af gulnadt gräs och delvis buskar betäckta landet skall hysa en sådan rikedom på värdefulla djur, under det att den af saftig grönska svällande skogen ofta står tom och öfvergifven.

Före solnedgången voro vi åter vid stationen. På gården såg det nästan ut som i ett slakthus, kött och kroppar lågo och hängde hvar man såg; vid ett par lådor stod Sandberg och flådde vårtsvinet, hvari ett par svarta höllo, och kroppen såg ut som en stor julgris. På marken låg en kongoni, en kalf af samma antilop, en buschantilop och annat. Köttet styckades, och stora delar tillföllo de svarta, svinets inkråm bars bort i en låda, då det redan spred en outhärdlig stank, och stekar af antiloperna jämte präktiga ryggpartier upphängdes i köket för presenter till närboende hvita vänner.

De två vildsvin, som varit tillsammans med det fällda, voro emellertid i tankarna och sporrade till fortsatt jakt. En gammal hona, den första jag fått, var visserligen fälld, men de två andra i hennes sällskap hade försvunnit bland de svarta brända buskarna, då honan tumlade omkring bland damm och sot. Men hvart hade dessa tagit vägen? Skulle de åter kunna anträffas på samma ställe eller i dess närhet, eller hade de skrämda dragit åt längre bort liggande marker? Se där de frågor, hvarpå det möjliga återfinnandet af dem berodde. Utan tvifvel synnerligen välkomna för riksmuseet, skulle de fylla en stor och betydelsefull lucka bland samlingarna. Nya ansträngningar måste därför göras för att kunna fälla dem, och redan följande förmiddag befunno vi oss åter i vildsvinsmarkerna, där på vissa håll det uppspirande gräset började gifva det ofta svartbrända landskapet en fläkt af gryende lif.

Vi hade just inkommit i terrängen med spridda af elden svärtade buskar, då jag plötsligen ryckte till, midt för mig rusade de två vårtsvinen förbi med upprest borst och krökta svansar för att i nästa stund, innan jag ryckt geväret från den några steg efter gående Amesi, vara försvunna bakom de högre eller lägre termitkullar, som här voro spridda öfver allt. Hastigt sprang jag upp på toppen af en sådan och spejade rundt omkring

utan att upptäcka något af de liksom bortblåsta djuren, tills de slutligen visade sig långt borta i den riktning, hvaråt de hela tiden sprungit i skydd af en större termithög, och där de med höjda svansar och ganska högbenta trafvade fram i gåsmarsch för att så åter försvinna.

Några minuter förgingo. Jag stod fortfarande kvar på termithögens topp och såg bort öfver den solbrända buskmarken, där just ingenting skulle hindrat mig från att se äfven mindre djur, om de rört sig där, då Tanganjika, som på

En dubblé.

samma sätt höll utkik från en annan termitstack, gjorde tecken, att han såg vildsvinen. I ilande fart skyndade jag dit, hvarvid jag alldeles svärtade ned mina nyss påtagna kläder mot gräs och buskar, och var i nästa stund uppe på en annan termitstack, hvarifrån jag på ej så långt afstånd såg de båda djuren stå och hvila efter den långa språngmarschen. Knappt nedhunnen bland buskarna för att komma dem inom godt skotthåll fann jag dem ånyo försvunna, hvilket oroade mig, då jag ej ville gå miste om detta värdefulla par af som det såg ut vuxna men yngre djur. Åter förgingo några minuter, tills jag upptäckte de båda vildsvinen, som i lunk efter hvarandra troppade

i väg bortåt. Skyddad af en termithög skyndade jag i full språngmarsch efter, stannade vid kullens fot, där jag försiktigt tittade fram vid sidan, spejande efter djuren. Och se där! På blott ett par hundra fots afstånd trafvade de sakta i väg efter hvarandra med svansarna i den karakteristiska, bågböjda ställningen. I nästa ögonblick for en kula genom luften, och det ena tumlade omkring, upprörande den blygrå sotiga marken, under det att det andra i ökad fart vek af åt höger; ett nytt skott, och äfven det rullade omkring, skrikande som en vanlig gris. Några vadschagga togo nu hand om de båda djuren, det rinnande blodet flöt ned öfver deras tygstycken, som de därför aftogo, visande sig i paradisisk dräkt, och så kostymerade, ogenerade som det tillhör den vilda naturens söner, anträdde de hemfärden. Målet för dagen var därmed vunnet, samlingarna hade riktats med ett par värdefulla, för dem nya djur, och efter en marsch utåt stäppen, där 60—80 gnuer påträffades, utan tvifvel lätta att komma inom skotthåll, då de utan synnerligen oro betraktade oss, där vi tågade förbi på ett kanske väl drygt kulhåll, återvände vi till Kilimandjaro. Hemma hade en mängd vadschagga samlats för att beskåda de ännu på marken utlagda djuren, som efter en tvagning upphängdes för att följande dag prepareras. Behäftade med en mängd parasiter, voro de ej så angenäma att handskas med. Synnerligen vid ryggens och nackens borstkam satt en mängd ofantligt stora löss (Hæmatopinus phacochoeri) samt massor af stora loppor (Echidnophaga larina o. a.), under det att en mängd trådmaskar (Cylichnostomum pugnicaudatum) lefde i djurens inälfvor.

Ehuru vadschagga ej brukade komma med så synnerligen många djur, hade de i dag fångat och hemfört en stor pytonorm, för hvilken de begärde den lilla nätta summan af 8 rupies, om hvilket pris man kan göra sig ett begrepp, då 3 rupies vanligen utgjorde månadslönen för en bärare. Då de funno försöket misslyckadt, antogo de emellertid med glädje den halfva rupie, som de ädelmodigt bjödos för sin fångst.

De sista goda jakterna hade försatt oss båda i ypperligt lynne, hvilket denna afton fick sitt uttryck i en af Sandberg tillredd lukullisk supé, bestående af soppa på småtrapp med sparris och äggula, stek af jättetrapp — i smak som nötkött — och potatismos samt plättar, sylt och kaffe.

Den 9 oktober ordnades för en ny vildsvinsjakt. Här och där passerade vi under marschen nedåt stäppen vadschaggakvinnor med bördor af plantaner, bönor och annat på väg till den på sluttningen belägna marknadsplatsen för att hos massaierna utbyta sina vegetabilier mot kött, mjölk, smör och hudar. Redan på afstånd hördes ett sorlande lif, rösterna ljödo öfver hvarandra, de flesta i gäll falsett, för att, då vi passerade, tystna af och därpå vidtaga med förnyad kraft. Stund efter annan mötte vi därpå från stäppen med bytesvaror kommande massaikvinnor, insvepta i smutsiga, svarta hudar och prydda med sina karakteristiska hals- och armringar.

Äfven dessa voro på väg till den gemensamma handelsplatsen, där högar af torra, gulnade bananblad, hvari allt inviras, buro vittne om dess lifliga användning. Med vinkelrätt från kroppen utskjutande ben slogo de sig här gruppvis ned på marken eller vandrade omkring bland de sittande, köpslående och kritiserande varorna. Hela luften luktade af härsket smör eller annat fett, hvarmed de insmörja kroppen, det utbjudna köttet bildade ofta vedervärdiga, halfruttna slamsor, och allt bar prägel af vämjelse och oren-

På väg till zoologiska stationen.

lighet. Efter en och en half timmes marsch blef stäppen öppen, de sista träden hade försvunnit, och det flacka landskapet låg framför oss.

Solen började bränna med allt större kraft, och endast svagt mildrades dess strålar af den nästan ständigt framfläktande sydostvinden, »stäpptörsten» hade redan plågsamt infunnit sig, och den behagliga lätta mössan måste utbytas mot den klumpiga solhjälmen.

Ett vildsvin, en präktig hona, hade efter en kort stund skjutits och var redan på väg hem till stationen. Knappt hade vi därpå kastat de första blickarna ut öfver stäppens gula vidder, förr än en flock grant- och thomsongaseller visade sig, betande bland det korta, tufviga gräset, och ditåt

styrde vi raskt våra steg. Deras vackra, isabellgula, under hvita dräkt, med det hos thomsongasellen bjärt framträdande breda svarta sidobandet, som skiljer ryggens och bukens mjuka färger, lyste i den skarpa solen, och de böjda med upphöjda ringar försedda hornen gåfvo de stolt burna hufvudena ett i hög grad präktigt utseende, där djuren vid vårt annalkande lyssnande stodo och sågo på oss. Men för jägaren är det ej nog att på afstånd beundra de vackra djuren, samlingarna vänta på sin skörd — en kula far genom luften, och flyende spränger den brokiga hjorden bort öfver stäppen, kvarlämnande en ståtlig bock af thomsongasell som mitt byte. Inom kort var Amesi framme för att skära snittet öfver den förut afflådda strupen, vadschagga dela sinsemellan lefvern, som i stora stycken sväljes rå, så att blodet står kring munnen, inälfvorna uttagas för att lätta bördan, och öfver stäppen styr åter en bärare bort åt Kilimandjaro för att till preparering öfverlämna det fällda djuret.

Men redan på ett par tusen fots afstånd har den bortspringande hjorden stannat, med lystrande hufvud betrakta djuren oss, där vi utan det minsta skydd närmade oss dem, tränga sig tillsammans, sprida sig åter för att snart i språng skynda bort öfver det öppna landet. Några lifliga kid äro de första att skrämda dansa bort. De vända sig då och då sökande sina mödrar för att därpå, förvirrade af att dessa ej äro i deras närhet, åter springa bort öfver det korta gräset. Ännu stå dock några kvar, och en af dem, en grantgasell, faller träffad i bogen, hvarpå de öfriga försvinna mot synranden.

Men det är ej ondt om det vilda, en hjord gnuer, jämte några zebror, visar sig efter en kort stund, men får lugnt aftåga, då de redan fällda och preparerade tolf exemplaren tills vidare fingo anses fylla samlingarnas behof. Under tiden blef törsten allt mer plågsam, strupen hopsnördes, och tungan nästan klibbade vid gommen. Några vandorobbo, som infunnit sig, sade sig veta, hvar vatten fanns, och följd af en bland dem vandrar jag bort åt en från Schirakedjan kommande bäck, som på ett ställe bildade en liten med frisk grönska och glesa buskar beväxt sump.

Det är ej vanlig törst, som här plågar, det är en svidande och gnagande känsla, som kommer allt annat att försvinna ur tankarna. Vatten, vatten ljuder det ständigt inom en, och dit, där detta finnes, riktas blicken, under det att stegen allt mer påskyndas.

Försedd med en metallbägare följde en vadschagga vandorobbon för att uppsöka den åtrådda drycken och mötte oss sedan ute på stäppen med den fyllda bägaren, som tömmes i ett drag. Men det var som en droppe i hafvet, mer, mycket mer behöfs för att släcka plågorna, och alla skynda bort mot det angifna stället.

Men äfven andra än vi hade sina ögon på denna grönlysande matta, som så bjärt framlyste mot stäppens gula gräs. Flera slags fåglar flögo

upp från vattnets sidor; gällt tonade de bekanta ljuden af gropsnäppan (Totanus ochropus) oss till mötes, ett par stora krontranor spatserade omkring i sin brokiga dräkt, bruna kärrhökar (Circus ranivorus) seglade fram sökande grodor och andra vattendjur, gulärlor foro skrikande upp från den våta marken, och stäpplärkans vemodiga men klara toner ljödo genom luften.

Plötsligt hördes ropet »grue, grue!», och ett mörkt föremål visade sig framför oss.

De gamla vårtsvinsgaltarna hafva fruktansvärda, på långt håll hvitlysande betar.

Det var ett vårtsvin, och med mausern i hand gick jag bort mot djuret, som redan märkt oss och lyssnande reste sitt med väldiga betar beväpnade hufvud och därpå drog sig tillbaka bland den skyddsmur af buskar och lägre träd, som bekransade bäckens båda sidor. Så lockande det stora villebrådet än var, brände ännu törsten för mycket för att icke taga ut sin rätt, och först efter att ytterligare hafva tömt tre fulla bägare af det rätt goda vattnet skyndade jag vidare, i den tro att vildsvinet följt de skyddande buskagerna. Steg för steg undersöktes dessa, i hvarje ögonblick väntade jag att upptäcka vildsvinets mörka massa och på långt afstånd hvitlysande betar,

tills jag plötsligen vid en blick utåt den öppna stäppen fick se den väldiga galten med högburet hufvud och böjd svans raskt trafva i väg bort öfver det gula gräset. Slutligen stannade han, såg sig omkring och började, troende sig vara i säkerhet, lugnt att beta. I första ögonblicket syntes också vidare förföljelse där ute vara lönlös, då intet skydd fanns för det på den öppna grässtäppen gående djuret och icke en buske att närma sig bakom. Slutligen upptäckte jag dock bortåt en sänka en rätt tät men låg buske, nog hög att möj-

Fyra vadschagga hade ett drygt arbete att bära den väldiga galten till lägret.

ligen lämna något skydd. Öfver den gyttjiga terrängen vid bäcken hade jag snart nått denna, höjde mausern och skickade en kula bort åt den betande galten, som utan att synas träffad i raskt traf gaf sig bort för att dock snart sakta af, synbarligen allvarligt sårad. Allt långsammare blef loppet, allt oftare stannade han och såg sig omkring för att åter för hvarje gång fortsätta. En ny kula, som bakifrån från öfre delen af låret genomträngde hela kroppen, kom honom att nedsjunka på stäppen, där jag skyndade fram för att taga det präktiga bytet i betraktande.

Så småningom hade de svarta hunnit fram, och prepareringen började. Emellertid hade den sista forcerade marschen på nytt kommit stäpptörsten att bryta ut, vatten, vatten ljöd det åter i tankarna, och först ytterligare tre stora bägare, sålunda tillsammans sju på några få minuter, kom den så småningom att försvinna.

Under tiden började himlen mulna, åskmoln lägra sig kring det närliggande Kilimandjaro, utbreda sig vidare öfver stäppen och tätna allt

Då vårtsvinsungarna växte upp, följde de sin ägare under hans promenader i det fria.

mer, blixtar genomkorsa luften, följda af dofva hotande dån, genljudande mot den väldiga bergjättens sidor. Som trasiga slöjor hänga molnen, svarta och hotande, ur skyn ned mot jorden, utgjutande sina vattenströmmar öfver bergets branter, hvilka snart döljas i ett grått töcken af det piskande regnet. Hastigt instufvades alla ömtåliga saker, såsom kamera, patroner o. d., i den vattentäta bleckkofferten, och endast vi själfva voro utan skydd mot det hastigt annalkande ovädret. Tunga, stora, kalla vattendroppar nådde oss redan och genomträngde på en gång kläderna in på kroppen, blixt på blixt följde, himlens slussar stodo på vid gafvel, och insvepta

i det som ett skydrag framstörtande regnet, genomvåta till sista tråden, tågade vi framåtlutade bort öfver den brända öppna terrängen. Sotet från gräset fastnade i kläderna, hvilka, sedan vi passerat genom ett brändt buskage, från att hafva varit khakigula nu voro dystra att skåda.

En kall vind drog fram och sopade regnet i hvirflar öfver stäppen och genomträngde de vattendrypande vid kroppen klibbande kläderna.

Men inom kort har naturen rasat ut, solen strålar åter upp och molnen skingras, Kilimandjaros iskrönta hjässa, belyst af aftonsolens purprande skimmer, framträder i förhöjd skönhet i den rensade luften, i grandios prakt höjande sig mot den blå skyn.

Det var vid ett annat tillfälle, den 22 oktober, och lägret var särskildt för giraffjakt förlagdt till Ngare na nyuki. En liten flock elenantiloper hade under mödosam marsch uppför och utför höga åsar med deras svåra grund af lösa stenar och höga torra gräs under hela förmiddagen förföljts, utan att det varit någon möjlighet att komma inom skotthåll.

Ett ungt vårtsvin hade redan fällts, och marschen fortsattes utåt stäpperna, då plötsligt en ensam galt sågs gående ute bland gräset. I skydd af en risig buske närmade vi oss för att dock snart observeras af det i frontposition stående djuret. Den kula, som nu sändes, tog så midt i bröstet, som om skotthålet blifvit geometriskt uppmätt. Icke desto mindre rusade galten vid skottet med yrande fart i väg, tumlade om, så att det torra stäppgräset yrde i moln kring honom, reste sig, för att så liflös störta till marken. Det var en koloss, vägande omkring 3 centner, och de fyra vadschagga, som fingo honom på sin lott, hade ett drygt arbete att bringa honom till lägret. Ja, de förmådde ej ensamma föra den till det ej så aflägsna tältet, förrän hjälp därifrån hämtats.

I fångenskap blifva vårtsvinen, om de infångas som små, tama och följa sin ägare som hundar. En på Kilimandjaro bosatt tysk farmare, herr Domke, ägde tre af infödingarna tagna små ungar, hvilka uppammades af en honom tillhörig tik, ett ovanligt klokt djur. Då de växte upp, följde de sin ägare under hans promenader, springande på stigen i rad efter hvarandra med i vädret upplyft svans. Ehuru fostermodern nog tycktes besvärad af de besynnerliga barnen, särskildt sedan de vuxit upp, behandlade hon dem dock väl och tycktes äfven bevara en viss ömhet för dem. Hennes kloka ögon sågo riktigt bedjande ut, då man tog dem ifrån henne, och det var, som om hon velat säga: ja nog äro de fula, men låt mig behålla dem, då ni tagit mina riktiga barn! Då de unga djuren betade, föllo de ofta på knä och spatserade så omkring för att ej behöfva sträcka hufvudet så långt nedåt. Halfvuxna började de blifva rätt besvärliga för sin omgifning, öfver allt snokade de omkring och voro därvid så närgångna, att de ogeneradt kommo in i bostäderna. Särskildt hanen visade

ofta en obehaglig näsvishet och återvände snart, om han jagades bort, till den förbjudna platsen, om den på något sätt lockade honom. Sålunda hade jag all möda att bevaka de till torkning utlagda skinnen, som han gärna kom och rotade i, sedan han funnit vägen till zoologiska stationen, och det var ej utan, att han stundom under ett ilsket skrik var färdig att försvara sig, då han med ett rapp jagades bort.

Vårtsvinsungar och deras fostermor.

Böhm uppger, att vårtsvinets stek är »utmärkt». För min del har jag flera gånger försökt att förtära köttet af de fällda djuren, men det har aldrig varit mig möjligt. Redan på långt afstånd kändes den fräna, obehagliga lukten från grytan vid lägerelden, då Sandberg skulle tillaga den, såsom vi trodde, läckra steken. Äfven köttet af yngre djur kunde vi trots upprepade försök aldrig förtära.

Insektlif.

Flera af dessa trakters insekter äro för människan besvärliga, smärta genom sina styng eller bett och förbittra ens tillvaro. Främst af alla gäller detta, utom de förut omtalade vandringsmyrorna, sandloppan (Sarcopsylla penetrans), som vid Kibonoto vissa tider var allmän och visste att snabbt praktisera sig fast på fötterna, då man lämnade bädden; och trots all försiktighet voro fötterna stundom så förstörda af den, att man blott med svårighet kunde företaga marscher och exkursioner. Ja, den hotade vid vissa tillfällen att alldeles omöjliggöra sådana färder. Den äggläggande honan borrar sig in genom huden, där abdomen genom äggstockarnas tillväxt så småningom antager relativt enorma dimensioner, hvarvid djuret, förut knappt så stort som ett knappnålshufvud, får ända till en större ärtas omfång och under tillväxten genom omgifvande väfnaders undanträngande förorsakar en olidlig klåda och stor ömhet, hvilket blir ännu besvärligare och plågsammare, då djuren vanligen borra sig in under fötternas naglar. Äfven uttagandet af dem är smärtsamt, och de kvarlämnade såren inflammera ofta, om de ej noga skötas med antiseptiska medel, och kunna blifva i hög grad svåra och plågsamma.

Blodsugande myggor, som vid stäppsjöarna uppträdde i myriader, voro uppe på berget i det hela taget ej så talrika, om man också vissa tider plågades af deras bett. Särskildt svår var Stegomyia calopus, en elegant mygga med svart- och hvitbandade ben, vidare Pyretophorus costalis, Culex drymœcius o. a. Vid vatten kunde en »blinning» (Chrysozona hirta) stundom i mängd angripa människorna, och särskildt de nakna bärarna plågades därvid af hans bett. Äfven bromsar (Tabanus biguttatus och tæniola) kunde vara besvärliga. Flera arter fästingar voro äfven emellanåt obehagliga, och de svarta besvärades ofta af ohyra, särskildt af den vanliga hufvudlusen (Pediculus capitis), vidare af spolmaskar (Ascaris lumbricoides) och bandmaskar (Tænia mediocannellata).

Till nyttiga insekter kan man på grund af deras funktion som renhållningshjon räkna coprophagerna, dit de beryktade heliga pillerbaggarna höra, hvilka insekter i dessa trakter voro mycket talrika och genom den

mängd spillning, som lämnades af noshörningar, zebror, antiloper, elefanter, flodhästar och andra, hade riklig tillgång på föda för sina larver. Deras nytta som renhållningshjon framgick tydligt under vistelsen uppe på bergsängarna, där coprophagerna ej förekommo, och där spillningen till stort obehag låg kvar orörd dag från dag, under det att densamma nere på stäppen redan efter någon dag var försvunnen i jorden. Det anträffades af dessa insekter icke mindre än omkring 90 arter. Sol- och värmeälskande som de äro, tillhöra de egentligen de omgifvande stäpperna, blandskogen och nedre kulturzonen, men blifva redan i dennas öfre delar sparsamma och synas icke gärna öfverskrida den, då de endast tillfälligt (Onitis sulcipennis och Onthophagus vinctus) anträffades i regnskogen. Några dithörande arter uppträda i stort antal och bilda hufvudkontingenten af dessa trakters rika coprophagfauna. Sådana äro Scarabæus purpurascens, pustulatus och salebrosipennis, den senare en utpräglad stäppform, Onitis sphinx v. alexis och O. crenatus, Copris orphnus, Oniticellus militaris och nasicornis, Sisyphus crispatus, Onthophagus vinctus, den gröna Gymnopleurus sericeifrons, flera Aphodius-arter o. a. Jättarna bland dem är Heliocopris Hunteri och hamadryas, den förre mest anträffad i kulturzonen, den senare på stäppen i spillning af noshörning.

I slutet af september och under oktober kunde man på stäppen och i blandskogen, där massaiernas hjordar betade, se pillerbaggarna tillverka och rulla sina beryktade kulor, särskildt den allmänna stora svarta Scarabæus pustulosus, under det att andra, såsom den gröna Gymnopleurus sericeifrons, betjänade sig af de redan färdiga kulorna efter får och getter, med hvilka kulor de gåfvo sig iväg, rullande dem åt olika håll. Deras förmåga att uppspåra spillning är förvånande, och på stäppen kommo de stundom flygande och slogo ned i de just öppnade fällda antiloperna och andra djur, under det att man förut på hela dagen kanske ej sett en enda pillerbagge.

Det är ett intressant skådespel att se en stor pillerbagge utskära och forma sin kula, hvilket ofta försiggår under ifrig kamp med hans gelikar, som därvid äro mycket närgångna och behändigt söka beröfva honom hans mödosamt formade boll. Med tillhjälp af hufvudets tandade, platta framrand, som under insektens roterande rörelse liksom bökande hastigt röres upp och ned, har omsider ett för den blifvande bollen tillräckligt stycke afskilts från den färska spillningen. Lifligt rör sig nu den stora skalbaggen på det afsnörda, slutligen alldeles frigjorda stycket, hvarefter han, stödd på de starka frambenen, med de två bakre benparen börjar rulla kulan bort från den öfriga delen af spillningen. Härvid utvecklar han en stor liflighet; än är han uppe på kulan, än åter på marken, och de starka frambenen böjas till kraftiga spänntag, då något hinder kommit i kulans väg. Under tiden hafva andra infunnit sig, och nu uppstår en våldsam kamp, hvarvid motståndarna genom hastiga ryck på hufvudet söka kasta hvarandra

från kulan, som sålunda gång på gång under striden kan byta ägare. De äro därvid i full extas och utveckla en rörlighet, som man knappt kunnat vänta. Slutligen har någon af dem segrande gått ur striden och söker bringa sin kula i säkerhet. Efter något letande tycks han hafva funnit en lämplig plats att gräfva ner den och börjar med det rörliga hufvudet böka upp marken. Men platsen synes ej hafva passat, åter är han uppe på sin stora kula, som genom rullandet och det därvid fastnande stoftet blir allt jämnare och hårdare, och rullar vidare. Nu möter han en tufva, som han måste öfver, frambenen spännas mot marken, sträckas så långt som möjligt, och stående rakt upp och ned lyfter han kulan som en jordglob på spetsen af dem. Det är nästan som på en cirkus, då någon clown med benen i vädret vänder och jonglerar med en stor boll. Ännu några stötar, och kulan rullar öfver hindret ned på andra sidan, där pillerbaggen genast är efter. Åter borrar han ned hufvudets breda, tandade framrand i en grop. Men icke heller denna vinner hans gillande, antennerna stå snedt utspärrade, och hela varelsen är i lif och rörelse; än tumlar han rundt med sin börda, än rullar han den utan svårighet öfver jämnare mark. Det går fort undan, tibiernas ändtaggar stickas med kraft in i bollens massa och gifva stöd åt benens kraftiga spänntag. Plötsligen tar kulan öfverbalans och rullar tillbaka öfver den stretande pillerbaggen, som ett ögonblick är dold under dess massa. Men snart visar han sig åter och spänner krafterna till nya ansträngningar; och efter mycket sökande finner han slutligen en lämplig plats att begrafva födan för de blifvande larverna.

Vi skola nu söka lära känna de viktigaste dragen af insektfaunan äfven inom andra delar af det undersökta området.

Det var efter första veckan i september, solen hade just fått fullt öfvertag öfver regnet och strålade en längre tid framåt nästan oafbrutet ned från klar himmel, om ock sydostvinden ännu drog fram rätt kylande. Fuggas solbelysta, djupa erosionsdal i kulturzonen, icke långt från zoologiska stationen, hade ännu icke visat sina entomologiska skatter och blef nu föremål för närmare undersökningar. Fjärilarna voro ännu ej så talrika, och blott en del vanligare former, särskildt svarta och hvita pierider, drogo fram öfver det solbelysta bladhafvet. Nere i det kalla, friska, om ock något mjölkhvita vattnet sågs blott en fiskart, den om en stensimpa något erinrande siluriden Amphilius grandis, som lefde på bottnen i det forsande vattnet, där äfven en ofantlig groda (Rana angolensis) upptäcktes på omkring en half meters djup. Hela svärmar af gyrinider (Orectogyrus rugulifer) summo på lugnare ställen, hvaremot insektlifvet för öfrigt långt ifrån visade någon rikedom. Blott mödosamt uppletades under löf, stenar o. dyl. den ena insekten, onisciden och spindeln efter den andra. Vid sökandet bland Cyperusblad, kom en i botten af ett sådant gömd snäcka (Vitrina), att afbrytas, då en tvestjärt (Chætospania rodens) hastigt

sågs försvinna nedåt bladslidan. Vid närmare undersökning anträffades flera exemplar såväl af denna som af Diasperasticus sansibarica; och nu började en genomgående undersökning, stånd efter stånd slets upp, blad för blad undersöktes, och här tedde sig en hel liten insektvärld. En trög pentatomid, en ljusbrun enfärgad elaterid, talrika rödbruna cucujider (Silvanus pullus) påträffades. Längst bladens ränder sutto massor af ljusgröna capsider (Prodromus æthiopicus) med deras larver o. a. Af fjärilar voro några pierider, Tereas-arter och blåvingar, särskildt Cupido bæticus, allmännast, vidare sågos Salamis anacardii, en mängd jungfrusländor (Pseudagrion Deckeni), den blå trollsländan Orthetrum contractum, de förra bland vattenväxterna och gräset i närheten af vattnet, de senare på stigen och på torra kvistar. I vattnet sågos flera krabbor (Potamon Johnstoni), som dels sutto fritt på bottnen, där vattnet var litet djupare, dels voro gömda under stenar, där en del fångades med händerna, hvarvid man fick se upp för deras skarpa nyp.

På öppna ställen i farmerna längre nedåt Fugga var en annan jungfruslända (Lestes virgatus) allmän, där hon vanligen höll till på något beskuggade ställen med genombrytande sparsam sol. Här satt hon vanligen med hopfällda eller halft öppna vingar på torra grenar och nedhängande lianer; hennes flykt är maklig, och vanligen slår hon åter snart ned, sedan hon uppskrämts.

En gulblommig, nästan buskliknande syngenesist besöktes ofta af gräfsteklar (Ammophila Tydei), af små guldsteklar, parasitflugor, getingar o. a. Under multnande blad lefde flera slags snäckor, myriopoder, oniscider, collemboler och röda trombidiider. Då marken började sakna tillräcklig fuktighet på ytan, hade snäckorna dragit sig ned i jorden ett litet stycke och täckt öppningen af skalet med ett kalklock.

Som bekant utmärka sig phasmiderna, de s. k. »vandrande pinnarna» och »vandrande bladen», framför andra insekter genom sin skyddande likhet, sin påfallande öfverensstämmelse med omgifvande grenar, blad eller gräs, och särskildt bland gulnadt gräs hade jag tillfälle att se öfverraskande exempel därpå, hvilka jag närmare vill skildra, i synnerhet som jag vid sökandet efter dem kom att betjäna mig af ett vid sådana tillfällen sällsynt medel, nämligen eld, som visade sig kunna gifva det bästa resultat. Det var i början af oktober, solen brände från klar himmel, då jag med de svarta vandrade nedåt obstgartenstäppen, målet för dagens undersökningar. Men faunan visade sig här fattig. Längs stigens sidor, där vi tågade fram, syntes blott gräshoppor af några få, vanliga arter, en och annan fjäril, en gul Tereas Desjardinsi, hvit- och svartvingade pierider, den gulaktiga för stigar karaktäristiska Precis ænone v. cebrene med sina stora blå vingfläckar o. a.; men många arter var det icke. Från stigen trängde vi in bland den glesa buschen och det gula gräset, som här än nådde till knäna,

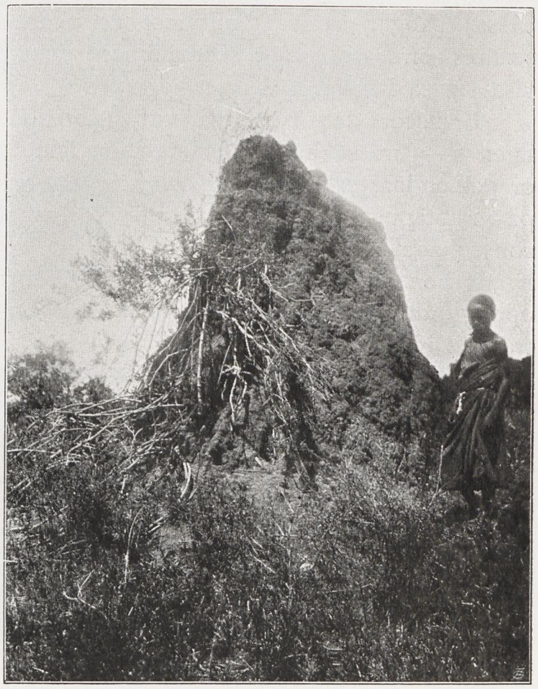
än manshögt sköt upp mellan buskarna; men insektvärlden syntes fattig, trots den tropiska sol, som lyste öfver vårt hufvud. Då föll tanken på en idé, hvartill en föregående händelse gifvit uppslag, och som jag nu ville försöka.

Det var ett par veckor förut under en marsch genom busch- och trädstäppen, massaierna hade antändt långa sträckor, just där stigen gick fram, för att få nytt uppspirande gräs till sina hjordar, och redan på afstånd hvirflade elden högt mot skyn. Snart voro vi midt i eldhafvet, på alla sidor bryta röda flammor upp bland gräs och buskar, förkolnadt gräs, som med röken dansar upp högt öfver de spridda trädtopparna, yr af lufttrycket omkring i ringdans och sprider sig vida omkring för att slutligen som ett regn falla ned på marken. Det sprakar och knastrar, eldtungorna slicka begärligt efter allt, som de kunna förtära, springa längs de torra grenarna öfver till andra buskar och träd för att, när vinden då och då drar fram genom den kvafva luften, fräsande stiga mot skyn, medförande sot och glödande kol, som likt härjande brandfacklor spreds åt skilda håll. Slutligen hafva vi, om än ej utan svårighet, genombrutit eldhärden, där de framböljande rökmassorna stundom hotade att kväfva oss, och kunna i lugn betrakta branden, som redan lämnat stora sträckor som svarta fält efter sig, förödande tusende och åter tusende lif. Utmed stigens ena sida löpa lågorna ännu fram, och här fäste några framilande insekter min uppmärksamhet, där de skyndsamt sökte nå det på stigens andra sida befintliga gräset. Detta var signalen till närmare granskning af de talrika insekter, som, löpande framför den härjande eldlinien, sökte rädda sig ur dess brinnande famn; och inom kort voro alla fångstburkar fyllda till brädden. Krälande komma phasmider, dessa eljest så orörliga varelser, med uppböjd smal abdomen ur det torra gräset fram öfver stigen, gräshoppor krypa och hoppa här och där, och äfven mantidlarver med sitt trekantiga hufvud och tindrande blick visa sig. De bästa fyndplatserna voro dock icke på stigen utan på den svarta marken, där elden gått fram, och på de här och hvar af elden orörda träden. Allmännast voro Miomantis affinis och kilimandjarica samt Hoplocorypha galeata, af hvilka den senare hade en stor likhet med omgifvande gulnade gräs. Där elden kring träden kvarlämnat en liten omkrets af gräs, dit hade de skrämda insekterna sökt sin tillflykt, och där sutto de kring stammens nedre del, ofta i lä för elden. Hål och gångar, lossade barkstycken och dyl. voro tillflyktsorter, som de äfven sökt, och alltså ställen, som vid granskning gåfvo de bästa resultaten. I fördjupningar i marken, dit eld och rök ej kommit, kunde phasmiderna sitta i hela hopar, liksom äfven mantider, ehuru i det hela blott få arter. I jorden vid stammens omkrets dolde sig i mängd en staphylinid (Pæderus pedestris), en liten ljusbrun kackerlacka (Ischnoptera bimaculata), några ljusa spindlar och några curculionider. Jag tränger mig in under ett af högt gräs omgifvet träd, dit elden närmade sig, för att

Stäpplandskap med termithög vid Kvarefloden.

studera de anryckande insekterna. I den nästan vindstilla luften nalkas elden blott långsamt, ännu är den några meter ifrån mig, ännu hafva insekterna, som gömma sig kring mig, ej någon aning om den långsamt men säkert annalkande faran, och allt förefaller liflöst. En vindstöt, som plötsligt dref röken in bland det torra gräset till mitt gömställe, kom taflan med ens att förändras, och där nyss allt var som dödt, började nu den ena phasmiden efter den andra att röra på sig. De kommo fram som genom ett trollslag, och förundransvärd var deras anpassning till omgifningen och deras likhet med det gulnade gräs, bland hvilket de sutto. De representerade flera arter, hvaraf de allmännaste voro Gratidia sicca, graminis och kibonotensis, alla förut för vetenskapen okända. Jag granskar gräset på nära håll utan att upptäcka det minsta, allt är blott gula strån, flätade i hvarandra till ett tätt virrvarr. Men så kommer röken silande in mellan stråna och plötsligt är det som om gräset finge lif. Än här än där börjar det röra sig, och så förvillande lika äro dessa insekter det torra gräset, att det snarare såg ut, som om detta plötsligt fått lif. Men elden närmar sig allt mer, värmen blir kännbar, och insekterna allt oroligare. Phasmidernas långa ben kommo i rörelse, och med en snabbhet, som man ej skulle tilltrott dem, spatserade de ned från stråna till marken, där de kröpo fram med rätt stor liflighet och sökte något gömställe för den anryckande elden.

Bo af Termes bellicosus på stäppen.

I dag hade massaiernas eldar slocknat, hvarför vi själfva antände det gulnade gräset. Inom kort löpa lågorna smattrande upp bland grupper af torra buskar, uppflammande till hela eldhaf, ett nästan hemskt men mycket ståtligt skådespel. I timmar granskade vi alla lämpliga platser, där elden gått fram, i timmar vandrade vi omkring vid eldlinjens sidor och in på de kolnade platserna, genomsökte kring träden kvarstående gräs

och stammarnas håligheter och kompletterade samlingarna med många värdefulla fynd.

Ett slags insekter, som i varmare trakter alltid ådraga sig uppmärksamheten, är termiterna, hvilkas ofta höga jordbyggnader lätt falla i ögonen och stundom kunna förekomma i sådant antal, att de sätta sin prägel på landskapet. Under färden genom Usambara och Pare sågos de här och hvar och voro kring bergen särskildt i ögonen fallande vid vissa trakter, kring Ngare na nyuki och vid Kvarefloden. Då de tycka om fuktighet och värme ha de sin utbredning på kringliggande stäpper och i dessas skogar samt i kulturzonens nedre delar, men förekommo i den senares öfre delar allt sparsammare och torde icke, åtminstone ej gärna, visa sig så högt som i regnskogen.

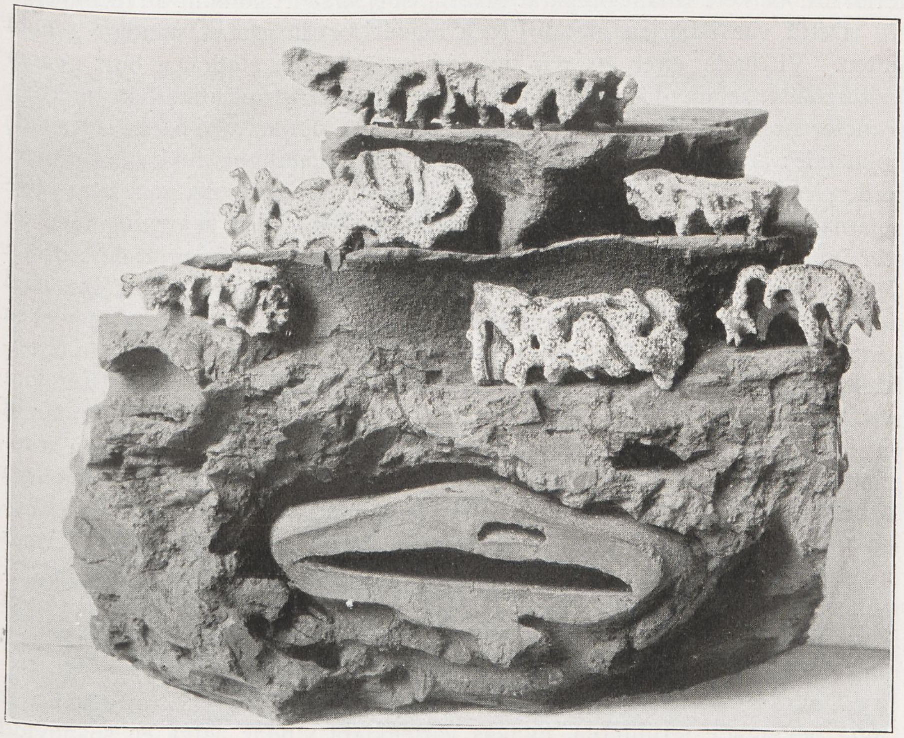
Frånsedt den i Afrika vidt utbredda Termes bellicosus, hvars vanligen 1—3 meter höga eller stundom ännu högre, vanligen höstacklika eller oregelbundna, med spetsar och torn försedda bon här och där anträffades på grässtäppen, i obstgartenstäppen och blandskogen, mera sällan i kulturzonen, som i stället hyste den ännu större och ståtligare Termes goliath, hvars bon här vanligen utgjordes af stora, rätt flata, af rödbrun laterit uppbyggda jordhögar, utan arkitektonisk utstyrsel, voro termiterna i dessa trakter ingalunda så allmänna (inalles 17 arter kunde konstateras, hvaraf nära hälften voro förut okända former), särskildt i jämförelse med den rikedom på dessa insekter, som man träffar i Västafrikas fuktiga och heta skogar. Här och där såg man i blandskogen små fotshöga, svarta, vid basen väl $^1/_2$—1 meter breda kullar, som voro bebodda af små termitarter, såsom Eutermes segelli, hastatus, massaicus, parvus och bilobatus.

Under elefantspillningen lefde en liten förut okänd, till badiusgruppen hörande art, Termes stercorivorus.

I kulturzonen förekom däremot Termes badius, hvilken uppträdde som förstörare af bostäderna, af proviantkistor o. dyl., hvarigenom den biologiskt bildade en parallellform till Västafrikas Eutermes fungifaber. Det var denna termit, som de stora, svarta röfvarmyrorna (Megaponera foetens), förde med sig, då de hemvände från sina röfvartåg och marscherade fram i långa glesa kolonner, hvar och en med en termit i käkarna.

Här och där i kulturzonen, ofta på fria platser under skuggande träd mellan bananfarmerna, stodo de stora, vid basen ungefär 3—4 meter i genomskärning mätande, relativt rätt låga, till det yttre konstlösa, om flata höstackar i form erinrande bona af Termes goliath. Under regntiden infaller dessa insekters svärmning, och vid denna tid företogos flera utgräfningar för att kunna hemföra prof på deras egendomliga gallerier med den stora drottningcellen och de märkliga svampodlingarna. Dessa insekter äro helt enkelt trädgårdsmästare, som för sina larvers räkning i bostäderna rationellt odla svamp. I ett krustaartadt, af söndertuggade växtpartiklar bestående

och af dem själfva fabriceradt underlag så termiterna från det fria hämtade svampsporer. Då dessa i fuktigheten och värmen gro i stackarnas inre och spinna en väf af fina, hvita groddtrådar, mycelier, kring det krustaartade underlaget, uppkomma på groddtrådarna genom termiternas bett små runda, knappnålsliknande kulor, hvilka larverna förtära. Vidstående bild visar sådana »svampträdgårdar» i deras naturliga läge i de öppnade gångarna

Del från det inre af ett termitbo (*Termes goliath*) *med drottningcell och svampträdgårdar.*
Drottningcellen är i naturlig storlek 16 cm. bred.

samt den stora drottningcellen. Under elfva dagar voro jag och mina svarta sysselsatta med mödosamma gräfningar i de rätt hårda stackarna, innan det lyckades att erhålla en hel drottningcell med omgifvande svampodlingar. Gång på gång hade vi efter mödosamt gräfvande kommit till stackarnas inre delar utan att dock kunna afgöra, hvar den stora cellen var, förr än kanske ett nästa tag med verktygen visade det redan krossade rummet. Jag hade nästan förlorat allt hopp att få en felfri sådan cell, då på elfte dagen, när vi i det brusande regnet fortsatte gräfningarna från den ena stacken till den andra, en smal strimma plötsligen visade sig just där hackan sist tagit.

Nästa hugg, som skulle krossat denna cell, hejdades i sista ögonblicket; varsamt undersöktes gallerierna, och under dagens lopp utmejslades därpå hela det stora preparatet, som sedermera, om än med stora svårigheter, äfven lyckligen kunde hemföras. Genom hela Pare och Usambara tog det en särskild bärare i anspråk, på hvilken jag ständigt måste hafva ett öga, så att han ej ovarsamt satte ifrån sig sin dyrbara last, då allt arbete varit förloradt, och ett sådant preparat säkerligen ej så snart kommit till riksmuseet.

Detta var i början af april, och regnet for då nästan ständigt genom luften. Vi hade efter ett par timmars marsch från stationen bort genom kulturzonen sagda dag påträffat en termithög af ovanlig storlek, omkring 6 meter bred vid basen, men ganska låg. Nu börjar med hacka och spade öppnandet af den stora högen, hvilket var ett synnerligen mödosamt arbete. Jorden var, sedan man kommit igenom de af regnet mjuka men sega yttre delarna, fast som hård lera och lät blott med svårighet skära sig med en stor knif. I timmar ljödo hackslagen, och den stora hålan in emot de centrala delarna blef allt djupare, till dess att slutligen de stora gallerierna med deras märkliga »svampträdgårdar» visa sig, och den stora drottningcellen genom en lycklig slump, i förening med noggrann observation, i sista ögonblicket kunde räddas. Här och hvar i de tjocka väggarna sågos, stundom rätt ofta, i små kamrar inneslutna, omkring valnötstora svampodlingar af en helt liten termit (Termes vadschaggæ), från hvilken talrika, fina jordgångar gingo i olika riktningar. Upptäckten af denna lilla termit i väggarna af boet till Termes goliath var af största intresse, då den utgjorde en parallellform till den hos Termes bellicosus på samma sätt lefvande lilla Termes incertus. De två stora, mycket närstående men dock skilda termiterna T. bellicosus och T. goliath hafva därvid visat sig i sina stora stackar hysa hvar sin lilla snyltgäst, hvilka å sin sida äro hvarandra mycket lika men dock tydligt skilda former.

De svarta förtära med begärlighet de omkring ett par centimeter långa bevingade termiterna, hvilkas vattenklara vingar hafva en spännvidd af nära 9 centimeter; och då under arbetets gång en del sådana krossades af öfverfallande jordstycken och uppkastades på den närliggande vägen, samlade sig vadschagga för att med ifver upplocka de utkastade läckerheterna, särskildt äldre kvinnor, hvilka utan vidare med välbehag stoppade de af den röda, blöta jorden nedsmorda djuren i munnen. Äfven unga flickor förtärde dem, däremot ej männen, hvilka, enligt deras utsago, blott som små få äta dessa djur. Jag ville också pröfva på en sådan där läckerbit och stoppade ett lefvande djur, som om det varit ett ostron, i munnen, tuggade på den kalla feta insekten, som jag till min förvåning fann smaka mycket bra, om än något oljigt, mycket påminnande om hampfrön, en likhet, som det mellan tänderna knastrande kitinet bidrog att förstärka. Under svärmningen fångas de med vingar försedda termiterna af de svarta på

följande sätt. Rundt omkring några ej långt från hvarandra mynnande, vanligen något halfmånformiga, 4—7 cm. breda, rätt låga, öfver den genom regnet uppmjukade ytan af boet spridda öppningar, hvilka ännu äro tillslutna med en propp, som, då djuren svärma fram, bortskaffas af arbetarna, uppdrages med en käpp en ränna, i hvilken på vissa afstånd mjuka vidjor nedstickas. Dessas öfre delar böjas därpå tillhopa, så att ett slags spjälbur uppstår, hvilken sedan täckes med gräs och blad utom på ett ställe, där en glugg lämnas fri, framför hvilken en rätt djup grop gräfves. Då de ut-

Af infödingarna i ett träd upphängda bistockar

svärmande insekterna ej kunna flyga upp i luften för det mötande taket, störta de massvis ut genom öppningen, där de med bladruskor slås ned i den framför densamma varande gropen. De här hopade djuren uppsamlas därpå med händerna och uppätas antingen genast eller bevaras i medförda kärl. Blott de bevingade termiterna förtäras, aldrig soldater och arbetare.

Ehuru termiterna ofta benämnas »hvita myror» och biologiskt mycket erinra om dessa insekter, höra de dock till en helt annan grupp inom insekterna, nämligen till corrodentia, hvaraf vi i vår fauna hafva representanter i fågellössen (mallophagerna) och i de små psociderna.

De egentliga myrorna, hvaraf ej mindre än 42 arter kunde konstateras,

voro i dessa delar af Afrika mycket talrika och tillhörde likaledes låglandet samt kulturzonens nedre delar och blefvo redan i dennas öfre delar mycket sparsamma. Blott en gång fann jag dessa insekter i regnskogen, där en mängd vandringsmyror tågade fram vid en höjd af omkring 3,000 meter.

En grupp af steklar, som hittills varit mycket litet känd från Afrika och som äfven under färden ej så ofta sågs till, är växtsteklarna eller tenthrediniderna, hvilka iakttogos från stäppen ända till långt upp på bergsängarnas öfversta med vegetation försedda delar. Af de tolf anträffade arterna, som nästan alla förut voro okända, förekommo Athalia fumosa, himantopus, segregis och clavata så högt som i regnskogen, under det att de två sistnämnda äfven lefde på bergsängarna.

Bland inom området förekommande bin fäste man sig i främsta rummet vid honungsbiet, som var mycket allmänt och af de infödde »odlades» i stora, bland träden, från stäppen långt upp i regnskogen, upphängda bistockar. Vilda honungsbin voro ofta allmänna i gamla ihåliga träd o. dyl. särskildt vid Ngare na nyuki, som häraf fått sitt namn (»bifloden»). För öfrigt konstaterades öfver ett åttiotal olika slags bin, däraf tjuguåtta förut okända arter.

Af de i ett fyrtiotal arter anträffade getingarna fäste man sig särskildt vid de stora, mörka Belenogaster-arterna, som med långsam, tyst flykt fara omkring bland blommor och annat, och hvilkas vid en stjälk utan yttre hölje fästa larvkakor anträffas på skyddade ställen, såsom vid mynningen af stora, ihåliga, fällda stammar, under klippblock och så vidare.

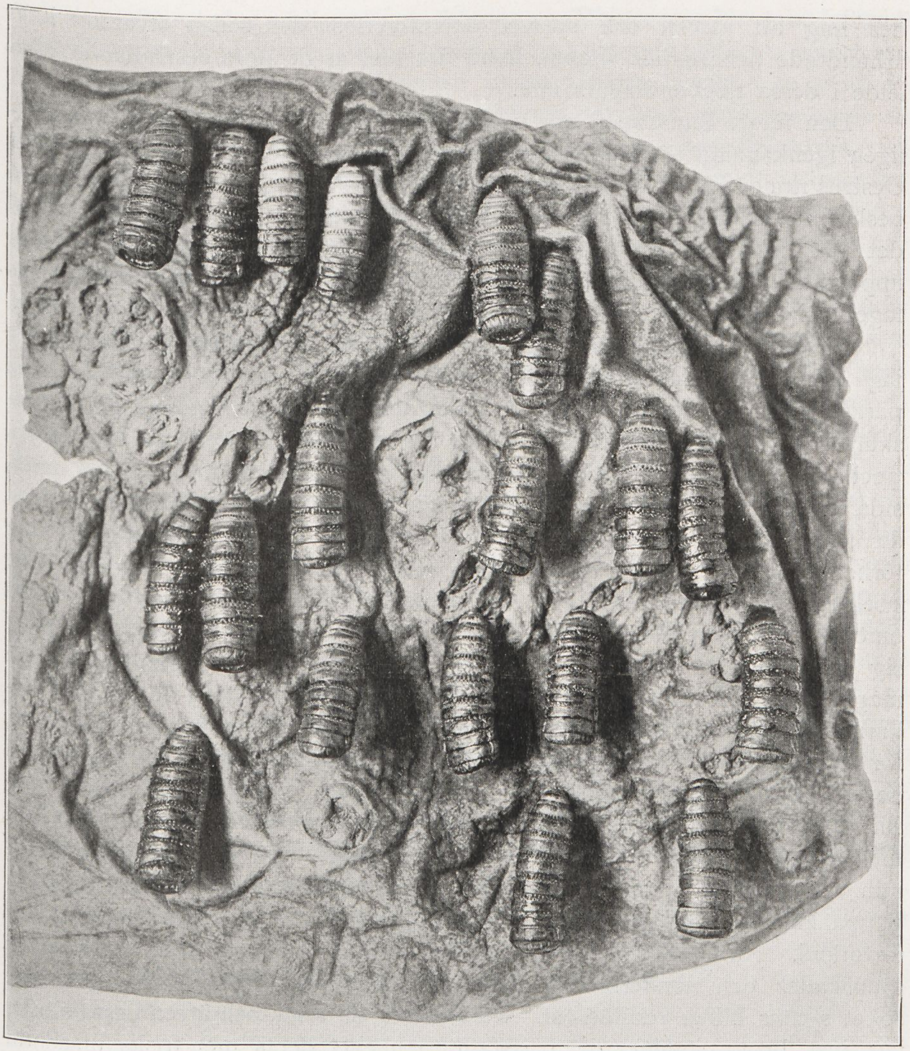
Af gräfsteklar hemfördes 177 arter, af hvilka icke mindre än 146 voro för vetenskapen förut okända. Mest i ögonen fallande af dessa var den stora, svarta, rödbenta pompiliden Salius Caroli-Waterhousi, som under knäppande flykt drog fram längs vägarna.

Lika litet kända från dessa delar af Afrika voro parasitsteklarna, braconider och ichneumonider, då af de 130 medförda arterna blott trettioen förut voro kända.

Guldsteklarnas lilla familj var blott representerad af fem arter, hvaraf dock tre voro nya.

Vända vi oss till fjärilarnas rika grupp, fanns den representerad alltifrån stäppen ända upp till bergsängarna. I regnskogarnas öfre delar, där äfven floran bär en nordisk prägel, uppträdde emellertid en hel del fjärilar, mest mindre former, framför allt mätare, hvilka hade ett typiskt nordiskt utseende. Af de medförda 537 arterna voro, utom en del ännu ej närmare bestämda, sextio för vetenskapen förut okända.

Flugorna, som anträffades i närmare 300 arter, af hvilka största delen förut var okänd, voro rätt talrika och träffades till närheten af snögränsen; talrika voro harkrankar, syrphider och myggor, vidare bromsar,

Ett stycke af noshörningens mage med vidfästa stynglarver.
Förminskadt, larvernas nat. längd är 30—34 cm.

rofflugor, parasitflugor och många andra. Af intresse kan ju vara att nämna, att vår vanliga husfluga (Musca domestica) äfven här var allmän, liksom äfven att det hos oss förekommande fårstynget (Oestrus ovis) med massaiernas får- och gethjordar inträngt ända hit till Afrikas inre.

Under en jakt vid Meru hade en noshörning blifvit fälld, i hvars mage en mängd stora stynglarver (oestrider) anträffades, hvilka det slutligen lycka-

des mig att kläcka och därmed definitivt lösa den sedan öfver ett halft århundrade debatterade frågan, hvad det blef af de stora oestridlarver, som lefde i dessa tjockhudingars inre.

Den första kunskapen om dylika larver lämnade Hope, som 1839 tämligen igenkännligt afbildade en sådan, hvilken sedermera af Owen fick namnet Oestrus rhinocerontis. Sådana larver ha sedermera vid upprepade tillfällen beskrifvits, så att deras morfologi rätt ingående blifvit bekant. Men hvad det blir af dessa väldiga larver, hade aldrig blifvit utforskadt, oaktadt upprepade uppmaningar från vetenskapsmännen till i Afrika resande zoologer och andra intresserade att söka bringa klarhet i denna svårlösta fråga.

Sysselsatt med prepareringen af den fällda noshörningens skelett, hade jag öppnat de framdragna inälfvorna för att se, om de kunde innehålla parasiter af något slag. Knappt hade den med några kraftiga snitt uppskurna magsäcken öppnats, förr än en stor mängd mer än tumslånga, tjocka, med i kransar sittande korta taggar försedda, på magväggens innersida fastsittande larver visade sig, än glesare, än mer hopade tillsammans, de flesta stora, mörkfläckiga och till utseendet mogna. Detta ingaf mig förhoppning att genom kläckning kanske kunna erhålla den utbildade insekten, hvilket såsom ett vetenskapligt faktum hittills gällt vara omöjligt, då man aldrig förut lyckats kläcka någon oestridlarv, som ej af sig själf lämnat värddjuret. Varsamt lösgjordes några mogna larver från magväggen, hvarvid största omsorg måste användas, så att ej de fästande hakarna på något sätt skadades, då larven ofelbart dör. Härpå inlades desamma, för att så mycket som möjligt bevara sin naturliga miljö, i en burk med noshörningens maginnehåll och transporterades sedan med största försiktighet till zoologiska stationen, där de genom fuktig värme höllos vid lif, till dess de efter någon vecka gingo i puppa. Så voro de länge under min observation, men då slutligen öfver en månad gått utan att någon puppa kläckts, upptogs en sådan och öppnades, men befanns vara död och förtorkad. Nu undersöktes äfven de öfriga; den ena efter den andra granskades och sönderbröts, alla voro döda och torra, och hela försöket syntes blifva resultatlöst. Så kommo de sista, och äfven dessa skulle jag just bryta sönder, då i sista ögonblicket deras mer friska utseende kom mig att närmare granska dem, hvarefter jag, ej säker på, om de ej kunde vara vid lif, lade dem tillbaka i kläckburen. Så hade jag nästan åter glömt af de i ett hörn stående pupporna, från hvilka ännu intet lifstecken visat sig, då en morgon i slutet af april en väldig, svart, rödbent fluga satt på burens galler — den så länge och ifrigt sökta insekten. Då larven blifvit tagen ur noshörningen den fjärde mars och efter någon vecka förpuppat sig samt kläcktes den 24 april, har därmed äfven bevisats, att den i noshörningarnas mage lefvande oestriden — som jag benämnt Spathicera meruensis — har en pupptid af omkring sex veckor. Ännu

två slag af de i den afrikanska noshörningen (Rhinoceros bicornis) lefvande oestridlarverna äro bekanta, utan att man säkert känner de utkläckta insekterna.

Många gynnsamma förhållanden måste förenas liksom i en knut, för att en sådan fråga, som den om noshörningsstynget, skall kunna få sin lösning. Först och främst måste den jägare, som i den afrikanska vildmarken söker dessa djur, vara bevandrad entomolog och midt i den villervalla, som uppstår i karavanen, när en noshörning blifvit fälld, och så mycket annat tar hans uppmärksamhet i anspråk, då hud och skelett skola prepareras, och hela lägret förvandlas till en enda stor marknadsplats, bevara sitt intresse och förmå sig att bland de stinkande inälfvorna, kringsvärmad af tusende flugor, söka efter dessa bland exkrementerna lefvande larver. För det andra måste man vara lycklig att hafva fällt ett djur, som verkligen har sådana larver i sig. Vidare skall det nästan just på dagen inträffa, att dessa larver befinna sig i fullgånget stadium, så att de omedelbart kunna gå i puppa, då alla försök att nära dem äro lönlösa. Därpå måste larverna, som med kraftiga men lätt utrifna hakar sitta fast vid magväggen, så varsamt uttagas, att munapparaten ej skadas, i hvilket fall larverna ofelbart duka under. Slutligen måste den plats, dit larverna skola föras för vidare utveckling, ej vara för långt aflägsen, enär larverna äro mycket ömtåliga för transport. Så säger dr Bau, som långa tider i Europa studerat oestriderna, att det ännu aldrig lyckats honom att få kläckt några larver af det vanliga häststynget som, om än aldrig så omsorgsfullt packade, sändts honom med posten. Han betecknar i ett arbete det här vunna resultatet som »ein Ereignis ersten Ranges auf dem Gebiete der Oestridenforschung», som särskildt bör glädja »den vom Glück begünstigten Forscher», något som äfven här är fallet, då jag kanske mer än åt något annat entomologiskt resultat af resan gladt mig att kunna få lösa denna intressanta fråga.

Flera slags loppor lefva på människor och djur. Däribland förekommer en mycket stor art på de fula vårtsvinen, hvilka äfven besväras af en ofantligt stor lus (Hæmatopinus phacochœri). Både människor och boskap besväras för öfrigt af löss, de förra af den vanliga hufvudlusen, samt troligen äfven af Phthirius pubis, den senare af Hæmatopinus eurysternus. Af renlighetsskäl raka de svarta ofta hela hufvudet och bortrycka kroppens hår.

Sköldlöss förekomma dels fritt lefvande i gräset, såsom en stor, ända till öfver ett par centimeter lång Monophlebis-art, dels fastsittande vid grenarna, såsom den kosmopolitiska på Ficus erhållna Saissetia oleæ, den enda af de sju funna arterna, som förut var känd.

I vattensamlingarna funnos vattenskinnbaggar, såsom belostomider (den stora Hydrocyrius Columbiæ, Sphærodema procera) och nepider (Laccotrephes Fabricii, Ranatra Bottegoi), på vattnet sprungo flera slags »skräddare» (gerrider) och i detsamma lefde corixider och notonectider.

De små capsiderna och närstående voro representerade af öfver fyratio arter däraf tjugunio nya, pentatomiderna af 126 arter, hvaraf en del förut var okänd.

Af de 112 arterna af homoptera bland halfvingarna var mer än ett femtiotal nya, representanter för cicadider, fulgorider, cercopider och jassider. Dessa insekter lefde ända långt upp vid vegetationsgränsen, vid 4,000 meter, där de representerades af en liten märklig ny form Molopopterus nigriplaga.

Äfven bladlöss förekomma i dessa trakter om än deras antal ej är så stort, och man blott mera sällan ser till dem. Af de närstående psylliderna fann jag äfven fyra arter hvaraf tre voro förut okända.

Reduviiderna voro rätt talrika, dock mer till individer än till arter, hvaraf trettiofem, däraf elfva nya anträffades. Af pyrrhocoriderna voro motsvarande tal tolf och fyra.

Någon gång sågs en nattslända (trichoptera) bland gräset eller vid vattnet, af hvilka en Crunoeciella-art anträffades ända upp till bergsängarna och på Merus högsta delar, där larverna lefde i de kalla vattensamlingarna.

Perlider samt ephemerider (dagsländor) voro ytterst sällsynta, hvardera gruppen representerad blott af en enda art.

De tunnvingade florsländorna, hvaraf tjugufem arter anträffades, däribland tio nya, hade representanter bland myrlejonen (myrmeleonidæ), hemerobiidæ, chrysopidæ samt panorpata, däribland de egendomliga, om harkrankar mycket påminnande Bittacus-arterna, som om kvällarna, lockade af ljuset, stundom infunno sig i tältet.

Bland trollsländorna, hvilka höra till låglandet och kulturzonens nedre delar och blott mera sällan förekommo så högt upp som i regnskogen, märktes särskildt den stora, vid vattensamlingarna förekommande, ganska skygga och svårfångade Anax imperator mauricianus, samt flera Aeschna-arter. Vid vattensamlingarna uppehöllo sig flera slags flicksländor (agrionider), vidare den röda, med hyalina vingar försedda Crocothemis sanguinolenta, den med brokiga vingar försedda Palpopleura lucia och andra, under det att flera Orthetrum-arter (särskildt contractum och caffrum) voro allmänna på vägarna. Af de femtiotvå arterna voro omkring tio nya.

De fällda fåglarna voro nästan alltid behäftade med fågellöss (mallophager), och äfven på däggdjur kunde sådana parasiter anträffas, däribland, på den vackra colobusapan, den nya Trochodectes colobi, den första mallophag, som anträffats på ett apdjur.

De små, i blommor förekommande blåsfotingarna (physapoderna), hvaraf sex, däribland fem nya, arter anträffades, lefde ända upp i regnskogen, vid öfver tre tusen meters höjd.

Bland de talrika orthoptererna eller rätvingarna märka vi först tvestjärtarna (dermatoptera) med sina femton, däribland några nya, arter. Af dessa lefde en ny Forficula-art i stort antal ända upp till bergsängarnas

öfversta delar, under det att en annan form (Anisolabis læta) talrikt förekom i kulturzonen bland nedfallna multnande bananblad.

Talrika voro de i femtioen, däraf tjugusex nya, arter funna kackerlackorna (blattider), hvaraf några, vanligen små, vinglösa, former voro allmänna i regnskogarna långt upp vid bergsängarna. Äfven en svensk art, den kosmopolitiska Blatta germanica, förekom på berget.

I låglandet lefde under stenar i ofta stor mängd en stor vinglös glänsande svart, gulfläckig art (Pseudoderopeltis petrophila), hvars hane är försedd med stora, mörka vingar.

Mantiderna tillhöra gräs-, busk- och obstgartenstäpperna, akacieskogarna och nedre kulturzonen, gå blott sparsamt till den senares öfre delar och anträffas endast tillfälligt så högt upp som i regnskogen, där vid 3,000 meter den allmänna och vidt utbredda Polyspilota variegata erhölls. De medförda samlingarna omfatta trettiotvå arter, däraf fjorton nya. Deras nära släktingar phasmiderna eller de »vandrande pinnarna» och »vandrande bladen» äro förut något närmare skildrade. De hemförda representera tjugu arter, däraf sexton nya.

Af gräshopporna, som här voro talrika, voro locustiderna representerade af trettioen, däraf tjugu nya arter. De äro icke så utprägladt sol- och värmeälskande som acridiiderna, och några höllo sig till och med helst i skuggig underskog, bland nedfallna multnande blad. De flesta på bergen förekommande arterna föredraga kulturzonen med dess friska bladverk och gröna gräs och gå härifrån ned i blandskogen och trädstäppen och kunna till och med, såsom Xiphidion maculatum och conocephalus, uppträda som mer utpräglade stäppformer. Flera i låglandet förekommande arter lefde där gärna i närheten af floderna, bland det friska gräs, som kantade dessa.

Den andra gruppen bland gräshopporna, den med korta antenner, acridiiderna, var mycket talrikare och hemfördes i öfver 3,600 exemplar, som representerade sjuttiofyra, däraf sexton nya, arter. Utpräglade sol- och värmeälskande, voro dessa skaror hufvudsakligen utbredda öfver stäppen, blandskogen och kulturzonens nedre delar, under det att de högre uppe i kulturzonen, där Ixalidium hæmatoscelis, Catantops decoratus och Parepistaurus deses lefde bland multnande blad på marken i de vidsträckta bananschamberna, aftogo såväl i mängd som i arter. I regnskogen förekommo dock några former, liksom äfven på bergsängarna, där den förut okända, nästan vinglösa Chrysochraon kilimandjaricum i mängd anträffades. Här lefde äfven några andra arter, däribland vandringsgräshoppan (Schistocerca peregrina), som under sina svärmningar höjde sig ända hit upp och slog ned på de öppna vidderna ofvan skogsgränsen. Äfven syrsorna (grylliderna) voro talrika och bidrogo med sina cittrande läten till den tropiska nattens evigt tonande konsert. De föredra, liksom sina släktingar, låglandet, om än vissa former stiga upp till 3—4,000 meter, och blifva

uppåt allt sällsyntare. Ett fyrtiotal arter med tjugufyra nya arter kunde konstateras. Bland syrsorna kan särskildt nämnas vår hussyrsa (Gryllus domesticus), hvilken här var inhemsk och lefde uti fria naturen, långt ifrån några människoboningar.

Högt upp vid gletschrarna, vid sidan af snöfälten, träffades vid omkring 5,500 meters höjd en collembol eller snöloppa. Det är den högst belägna punkt, från hvilken ett afrikanskt djur är kändt! Collembolerna, som mest lefde bland nedfallna blad och andra multnande växtämnen, representerades af tolf, däraf sex nya, arter. Äfven de närstående thysanurerna med sina tre, däraf två nya, arter förekommo stundom rätt högt upp i regnskogens öfre delar.

I vattendragen fanns, särskildt i natronsjöarna, en hel del vattenskalbaggar, nämligen dytiscider, gyrinider och hydrophilider, uppgående till ett sextiotal arter, hvaraf en om våra nordiska arter mycket påminnande form (Agabus dytiscoides) lefde i de kalla vattensamlingarna på bergsängarna, ofvan skogsgränsen. På Meru förekom vid samma höjd en annan form (Hydroporus abyssinicus atratus) i de djupa bassängerna.

Histeriderna äro däremot stäppdjur och infunno sig vid spillning och vid utkastade djurkroppar. De synas ha en vidsträckt utbredning, och de tjugutvå anträffade arterna voro nästan alla förut kända.

Vackra i sin metallglans äro ofta buprestiderna, hvaraf nära ett femtiotal med en mängd nyheter kunde konstateras.

Sparsammare voro trägnagarna (bostrychiderna) med sina tolf arter. Knäpparna (elateriderna) funnos i tjuguåtta, däraf tretton nya, arter och förekommo ända upp i regnskogen, där de dock voro sparsamma. Clerider, erotylider och endomychider voro ej talrika, men anträffades stundom upp på bergsängarna. Af de talrika staphyliniderna, sextiotre arter, förekomma några ända upp på bergsängarna. Malacodermerna, representerade af nära femtio, däraf trettiotvå nya, arter gå äfven högt upp på bergen. Cerambyciderna, med sjuttioåtta, däraf tjugutre nya, arter, hafva utpräglad ostafrikansk typ och föga relation med den västafrikanska dithörande faunan.

Ofantligt talrika voro chrysomeliderna, hvaraf icke mindre än tvåhundrasextiofyra arter hemförts, däraf åttiosju för vetenskapen nya. Äfven coccinelliderna, representerade af femtioåtta, däraf tolf nya, arter, voro mycket allmänna, särskildt vissa arter, som i stora massor lefde bland gräset på stäpperna. Till den förra gruppen komma särskildt cassiderna med tjugufyra nya arter. Lagriiderna, som äfven kunde uppträda i massor på stäpperna bland gräset, räknade sexton, däraf några nya, arter. Cantharidderna, sjutton arter, stego stundom, såsom Meloë monticola, upp ända till 3,500 meters höjd. Clavicornes voro representerade af nära ett femtiotal arter med mycket nytt, scarabæiderna hade, utom coprophagerna, en mängd representanter i trogonider, melolonthider, rutelider, dynastider, trichiider,

valgider och cetoniider. Tenebrioniderna hade femtiosju arter, däraf tjugusex nya, och äfven curculionider voro väl representerade.

Jag har velat anföra dessa namn och siffror för att gifva dem, som äro entomologiskt intresserade, en allmän öfverblick öfver insektfaunans sammansättning i dessa delar af Afrika och en viss föreställning om det relativa antal, hvari de olika grupperna uppträda.

Äfven några andra djurgrupper kunna här i sammanhang omnämnas. På marken bland multnande blad lefde, från stäppen upp genom regnskogen till bergsängarnas öfre delar, en hel del tusenfotingar (myriopoder), hvaraf trettiotre arter, däraf tjugu förut okända, hemförts.

Bland spindeldjuren voro de egentliga spindlarna mycket talrika och hemfördes i öfver 9,000 exemplar, hvaraf hittills blott en del hunnit att bearbetas. Denna del omfattar 148 arter, hvaraf öfver ett hundratal visat sig vara okända för vetenskapen. Äfven en spindel, en lycosid, lefde högt upp vid gletschrarna vid sidan af snöfälten, där collembolen anträffades; men då han ej kunde lefva af de under stenarna gömda snölopporna, måste äfven andra insekter, såsom t. ex. vintermyggor, som sågos litet längre ned, förekomma här.

Bland öfriga spindeldjur hade skorpioner, solifuger och klokrypare sina representanter i dessa trakter. Acarider lefde såväl fritt som ektoparasitiskt på en del insekter; de företrädde aderton, däraf tolf nya, arter. Opilioniderna eller låckespindlarna lefde äfven från stäppen till långt upp på bergsängarna, de voro representerade af tjugutre arter, alla förut för vetenskapen nya, däribland representanter för en särskild familj inom denna djurgrupp.

Under nedfallna multnande blad fanns en mängd gråsuggor (onisciider), representerande aderton, däraf tretton nya, arter.

Man finner dessa landtisopoder från stäppen ända upp till de högsta med vegetation försedda delarna af bergen, vid Kilimandjaro på bergsängarnas öfre delar, på Meru ända upp till toppen. Allmännast voro Synarmadillo marmoratus, Setaphora suarezi och Microcercus anomalus, de två förra mer utpräglade bergsformer, talrikt anträffade från kulturzonen genom regnskogen upp till bergsängarna, den senare en låglandsform, från akacieskogarna kring bergen och från Usambara.

Af andra kräftdjur finnes på berget en landtkrabba (Potamon Johnstoni), som var allmän i kulturzonen. Icke sällan bragtes sådana, med bast vid pinnar fängslade krabbor till stationen af de infödda. De svarta frukta mycket deras ofantligt rörliga och kraftiga klor, och det är i själfva verket knappt möjligt att med handen fatta en sådan krabba, utan att hon når en med klorna, hvarvid hon vet att försvara sig med kännbara nyp. Äfven ett par andra krabbor äro kända från berget.

Kilimandjaros regnskog och dennas djurvärld.

Mellan ungefär 1,700—1,900 och 2,600—3,000 meter öfver hafvet sträcker sig kring Kilimandjaro en sammanhängande skogsgördel, som kallas regn- eller gördelskog, stundom äfven helt enkelt urskog. Under hela året bibehåller denna skog sitt typiska utseende och sin evigt grönskande prägel, om den än under vissa tider, då träd och örter mer allmänt blomma, genom dessas färger kan få en något mer leende prägel, särskildt i dess yttre, för sol och ljus mer tillgängliga delar eller vid de tillfälliga gläntor, som stundom finnas i närheten af stigarna, och hvilka uppkommit genom infödingarnas uthuggning af träden. Dessa öppna platser hafva sedermera beklädts med en lägre, mer örtrik vegetation. Regnskogens begränsning så väl mot kulturzonen (den norra, obebodda delen af berget saknar kulturzon) som mot de ofvanför skogen belägna bergsängarna är skarpt markerad. Visserligen sträcka sig skogspartier ofta längre ned i erosionsdalarna än till regnskogens egentliga undre gränslinje och öfvergå i och förbinda sig med i kulturzonen ännu kvarblifna rester af de skogar, som troligen en gång täckt äfven större delen af kulturzonen. Men på de breda ryggarna mellan erosionsdalarna uppskjuter den i regeln på en gång, utan någon egentlig, så småningom skeende öfvergång af lägre träd och buskager.

Den viktigaste orsaken till denna hastiga förändring af vegetationens karaktär ligger i terrängens förändrade beskaffenhet. Berget, som förut från stäppen höjt sig ganska långsamt, reser sig nu betydligt brantare för att öfver skogsgränsen, på bergsängarna, åter antaga en mer långsluttande karaktär.

Det är en underbar förändring, som inträder i den omgifvande naturen, då man intränger i regnskogen. En tryckt, dyster stämning härskar ofta i dessa täta, kalla, allvarliga, fuktiga skogar, öfver hvilka en molnbetäckt himmel under långa tider af året hvilar. Marken är nästan ständigt våt och kall, och träden hafva ofta samma regnskogstyp, som den man finner i Västafrikas regnskogar, med fasta, glänsande, helbräddade blad, som afsmalna i en spets, rötterna grena sig ofta ofvan jorden eller nedskjuta som lufträtter högt uppifrån stammar och grenar, och träden äro ofta omspunna

med gröfre eller finare lianer, hvilka stundom som trådar nedhänga från kronorna. Mossa, som ibland hopat sig i stora klumpar, betäcker mer eller mindre stammar och grenar, och underskogen har ibland antagit en nästan ogenomtränglig fasthet, men kan äfven vara glesare, så att man, om än med svårighet, kan intränga mellan stammar, skott och grenar. Temperaturen, som om dagen den varmare tiden ej torde öfverstiga 20° C., sjunker om natten betydligt, olika på olika höjd, och går ofta ned till + 4 à 5°, i juni och juli, särskildt vid större höjd, ännu lägre. Själf fann jag temperaturen vid öfre regnskogsgränsen i februari, sålunda under den varmare tiden, på natten vara + 4 à 7°. Att det fryser här om natten under kallare årstider är otvifvelaktigt. Förutom då under vissa tider en del träd prydas med blommor, som därvid stundom utsända en balsamisk doft, visar sig i det inre af dessa skogar knappt en blomma.

I början af juli var det ännu regnigt och kallt, och himlen ständigt höljd i grå moln. Skogen var tyst, och endast sparsamt sågs någon fågel här och hvar bland träden eller i underskogen. Den mest typiska af dessa var hjälmfågeln (Turacus Hartlaubi), en parallellform till den i de kamerunska regnskogarna lefvande T. Meriani. Hårfåglarna, som äro typiska karaktärsfåglar i Kameruns fuktiga, varma regnskogar, hade äfven här sina representanter (Phyllastrephus nigriceps, striifacies, placidus). Tysta röra sig bland trädens kronor små flugsnappare, nämligen den brungrå Alseonax murinus och de i grått, svart, hvitt och roströdt brokiga Batis mixta och Batis molitor montana, den senare under ett besök upptäckt här uppe i dessa skogar. I regnskogens lägre delar lefde äfven turturdufvor (Turtur semitorquatus intermedius), honungsgökar (Indicator variegatus), svart-hvita bucconider (Buccanodon kilimense), svarta svalor (Psalidoprocne holomelæna massaica), den blågrå Coracina cæsia pura, den till samma grupp hörande gulgrå, hvitbrokiga Campephaga flava med dess svarta hane, de grön-, gul- och svartfärgade törnskatorna Chlorophoneus nigrifrons och Chlorophoneus Abbotti, som med sin välljudande sång och sina klangfulla toner uppfriska den dystra naturen, flöjttörnskatan (Laniarius æthiopicus ambiguus), den mörka, i trädkronorna lefvande starfågeln Amydrus Walleri, den lilla i flockar genom skogen dragande gröna glasögonfågeln (Zorterops eurycricota) med dess stora, hvita ögonfläckar, den lille Apalis griseiceps o. a. Öfver trädkronorna sköto stundom hanen och honan af den stora hornskatan Bycanistes cristatus fram, följande efter hvarandra under något vågig flykt. Då under den torra årstiden molnen skingra sig, och solen sänder sitt ljus öfver skogen, lifvas den eljest dystra stämningen, om ock djurlifvet äfven då visade sig rätt fattigt. Endast här och där hör man en fågels stämma. Från en krona tonar stundom turturdufvans femtoniga, doft tutande och darrande kutter, i några lägre, täta, med slingerväxter omspunna kronor hör man de ifriga, vackra tonerna från Alcippe abyssinica,

kanske den vackraste sång som man här får höra. Mellan regnskogens täta bladverk lyser Tarsiger orientalis' ljust guldgula undersida fram, och den om vår löfsångare mycket erinrande Cryptolopha umbrovirens dorcadichroa hoppar omkring bland bladverket, då och då utstötande sitt fina läte.

I dessa öde skogar, där ofta vinden, som i nordens furuskogar, susande drar fram genom kronorna, än mer fördystrande den tryckta stämningen, är colobusapornas hemvist, och vanligen behöfver man ej, åtminstone i vissa delar af skogen, länge vandra fram under det skyddande bladverket, förrän deras egendomliga klapprande och surrande konsert höres från de höga kronorna, där aporna, så stora och i ögonen fallande de tyckas vara, genom sina hvita sidofransars likhet med den från grenarna nedhängande skägglafven (vår vanliga Usnea barbata) ej äro lätta att upptäcka. Skrämda gifva de sig, såsom på annat ställe närmare skildras, på flykten; den ena stora apan efter den andra, som suttit bland kronorna, kastar sig från de höga grenarna nedåt, klättrar ut till de yttersta spetsarna, hvarifrån den med utspärrade fram- och bakben samt rakt efter sig hängande yfvig svans kastar sig öfver till närstående träd, hvarvid sidornas långa, hvita fransar fladdra ut och gifva den ett spöklikt utseende.

Ännu en apa (Cercopithecus albogularis kibonotensis), som dock är vanligare i kulturzonen, lefver i bergets regnskogar, där äfven en halfapa (Galago panganiensis), en liten flädermus (Verpertilio nanus), som i svindlande sicksackflykt stundom syntes kasta sig fram mellan träden i Merus regnskog och väl därför äfven finnes i Kilimandjaros, i hvars kulturzon den anträffades, en vacker ekorre (Heliosciurus undulatus) med yfvig, gråbandad svans, de ända upp till bergsängarna uppträngande elefanterna samt den lilla pygméartade myskbocken (Neotragus moschatus), hvars skinn blifvit en handelsvara, förekomma.

Det mest karaktäristiska däggdjuret för dessa regnskogar, näst colobusapan, är den lilla murmeldjurliknande, i träden lefvande Dendrohyrax validus, och om än själfva djuret ej är så lätt att upptäcka, förråder det däremot lätt sin närvaro genom sitt skarpa, genomträngande skrik. Under en exkursion i öfre kulturzonen, en dag i augusti, mötte jag ett par från regnskogen kommande vadschagga, som medförde en gammal hane samt sju stycken klippdassungar. Dessa senare lärde jag känna som de näpnaste små varelser; i lådan, där de vid zoologiska stationen bevarades, var ofta ett pip som af fåglar eller ett sisande och nästan grymtande fint läte, som i korus upprepades af hela flocken. Så snart locket öppnades, hoppade de upp utmed väggarna för att komma ut, hvilket vanligen lyckades dem, då lådan ej var så hög. Stack man handen ned bland de små mjuka djuren, började de under ett fint grymtande klättra upp med sina mjuka, behagliga tassar. Gärna borrade de sig in i rockärmen, dit de sökte krypa in för att värma sig.

Äfven i regnskogens nedre delar var faunan rätt sparsam, om än betydligt rikare än längre inåt. Vid sidan af stigen, några meter öfver marken, sutto ofta här och hvar små flicksländor (Ischnura elongata) på blad och kvistar eller flögo med långsam flykt ett stycke, stannade i luften på dallrande vingar för att snart åter slå ned. Större gul-svarta tipulider (Pachyrhima crocea) flögo utmed marken, och mindre dithörande former sutto i sin dystra dräkt på de mosshöljda stammarna eller flögo upp, då man på nära håll sökte granska dessa. På öppna, af solen belysta, blomstersmyckade platser, troligen uppkomna genom af de infödde anställd ut-

Under marscherna från zoologiska stationen till regnskogen gick vägen förbi Schira missionsstation, där herr och fru Bleicken alltid visade den största gästvänlighet.

huggning af stammar för anskaffande af material till hoar, bistockar och andra ändamål, flög en del fjärilar såsom den i teckningen något om vår amiral påminnande Anthanartia hippomene, den närstående men mindre Anthanartia abyssinica, som tillika med A. schoeneia äfven lefde i Merus regnskogar, omkring. Vid stigens öppna sidor surrade hesperider, den svartbruna, gulfläckiga Padraona zeno, den under otydligt ljusbandade Sarangesa lugens liksom den under ockragula, ofvan med en hvit ocellarfläck försedda Eagris astoria, eller gåfvo sig skrämda bort under svindlande snabb flykt. Kring trädens kronor eller öfver dessa öppnare platser fladdrade ett slags kålfjärilar, pierider, den hvita, svartfläckiga Pieris zachalia, den hvit-svarta med svafvelgula bakvingar försedda Mylothris narcissus och

den svartbruna, i disken hvita, under något orangefläckiga Pieris Raffayi vidare den svalstjärtade, svart och grönblå Papilio phorcas v. nyukanus, den gulbandade Papilio echerioides, den för dessa regnskogar så karaktäristiska brunröda, delvis hyalina Acræa insignis v. siginna och andra acræor. Den stora blå och svarta Papilio Hornimani kastade sig vinglande fram hit och dit för att åter styra bort bland kronorna. Från marken i den dunkla underskogen fladdrade stundom en mörk, med stora påfågelfläckar prydd Gnaphodes parmeno v. diversa upp för att under vinglande flykt snart åter slå ned. Här och hvar visade sig i dessa skogar äfven en del andra insekter såsom små brokiga steklar (Cerceris erythroura), fläckiga coccinellider (Solanophila umbratilis), taggiga hispider (Dactylispa misella, contribulis, Hispa pallidicornis), gulbandade sväfflugor (Melanostoma annulipes), taggiga parasitflugor (Dejeania hecate), mycket karaktäristiska för dessa skogar, där de enstaka sitta på bladen och lätt fånga uppmärksamheten, tunnvingade neuropterer (Chrysopa chloris och vulgaris), den märkvärdiga, mer om en tipulid erinrande och smalvingade, långbenta Bittacus Sjöstedti, växtsteklar (Athalia fumosa), parasitsteklar såsom braconider (Braunsia bilunata), flera ichneumonider (Theronia lurida, Neotheronia concolor, Trichstus bicolor), såväl honungsbiet (Apis mellifica Adansoni), för hvilket infödingarna, som nämndt, upphänga bistockar i träden, som andra bin, såsom tapetserarbin (Megachile truncaticeps), och i jorden lefvande små mörka bin (Halictus montanus), bromsar (Tabanus amblychromus, Chrysozona maculiplena och imbrium) o. a.

Äfven på den ofta fuktiga och kalla marken med dess nedfallna, multnande blad var djurlifvet rätt fattigt, om än en del former förekommo där. Flera slag af tusenfotingar, såväl platta polydesmider (Nodorodesmus kibonotanus, Strongylosoma julinum) som scolopendrider (Cryptops numidicus tropicus), geophilider (Orphnæus meruinus, Lamnonyx punctifrons) och julider (Odontopyge kilimandjarona, Haplothysanus polybothrus och levis) voro här jämte små vinglösa larvliknande kackerlackor (Apteroblatta perplexa), som snabbt sprungo omkring, då man rörde bland de multnande bladen, oniscider eller gråsuggor, såsom Phalaba brevis o. a., syrsor (Callogryllus kilimandjaricus), opilionider (»helge högben», såsom Phalangium pictum och flera andra), jämte flera slag af spindlar voro här de vanligaste och mest typiska djurformerna, om man äfven här träffade andra syrsor (Ectatoderus kilimandjaricus och Montigryllus silvæpluvialis), tvestjärtar, hoppstjärtar, jordlöpare, snäckor, fästingar, smala hemipterer, curculionider, lygæider, cercopider, melolonthider o. a., hvilka gifva en märklig bild af den djurvärld, som här bildar faunan och af de djurformer, som lefva tillsammans på den fuktiga marken eller i dess närhet bland dessa dystra regnskogar långt upp på Afrikas högsta berg.

Colobusapan eller guerezan.

Regnskogens ståtligaste bebyggare.

Knappast hade vi landstigit på den ostafrikanska kusten, och ryktet om den zoologiska expeditionen spridt sig bland Tangas befolkning, förr än indiska köpmän infunno sig för att utbjuda en del svarta skinn med långa nedhängande sidofransar och yfvig hvit svans. Det var colobusapor eller guerezor, den afrikanska världsdelens vackraste apor, som med sitt lif fått plikta för sin skönhet, och hvilkas skinn på senare tider som en eftersökt handelsvara i mängd utskeppas till Europa. Att förvärfva några af de på gården utbredda hudarna önskade jag dock icke, synnerligast som jag just var på väg till dessa vackra apors förlofvade land, regnskogarna på Kilimandjaro och Meru, hvarifrån de utbjudna hudarna för öfrigt direkt kommit ned till kusten.

Colobusaporna, hvilka, representerade af ett tjugutal hvarandra ofta mycket närstående arter eller geografiska raser, alla tillhöra det tropiska Afrikas regnskogar, utmärkas genom framhändernas förkrympta, stumpformiga, med eller utan nagel försedda, stundom ej utom huden synliga tumme, hvaremot bakhänderna hafva fem utbildade fingrar. Kroppen, åtminstone hos den här närmast ifrågakommande arten, är ganska undersätsig och tung och extremiteterna långa, sittvalkarna äro små, kindpåsarna små eller inga och i alla händelser för djuren af ringa betydelse, då dessa apor hufvudsakligast lefva af blad, som konsumeras i väldiga kvantiteter och direkt införas i den stora tredelade magen. Äfven vissa frukter ingå i deras diet, men blott i obetydlig grad. Den på Kilimandjaro och Meru, liksom äfven på Kenia, lefvande arten är den hvitsvansade guerezan (Colobus caudatus), den vackraste af alla sina stamsläktingar.

Inga apor gifva ett så präktigt och tilltalande intryck som dessa, med sin djupsvarta täta päls, utan vanställande nakna partier, sina långt utmed sidorna nedhängande hvita fransar och yfviga, hvita, under hvilan rakt nedhängande svans. På skilda håll äro också dessa djur af de vilda folkslagen eftersökta som prydnader för krigarnas utsmyckning, såsom i Abys-

sinien, där den först upptäckta arten (Colobus guereza), efter hvilkens inhemska namn hela gruppen blifvit benämnd guerezor, lefver, och bland massaierna, hvilkas beryktade och förr så fruktade krigare, el moran, öfver vristen bära af sådana skinn förfärdigade prydnader, liksom deras långa knifslidor i spetsen sluta med en smal tofs af långa hvita hår från samma djur.

Dessa infödingarnas jakter efter guerezor hafva emellertid fortgått sedan uråldriga tider tillbaka utan någon fara för djurens utrotande. Men så blefvo de vackra skinnen kända för Europas pälshandlare, och då blef faran öfverhängande. En allt lifligare efterfrågan kom priset att stiga, jakten efter de föga skygga djuren blef allt ifrigare, och deras antal decimerades på sina ställen i oroväckande grad. Indiska och grekiska köpmän uppköpte dem i hundratal, och ej blott infödingarna med sina förgiftade pilar förföljde dem, utan äfven hvita deltogo i den lönande jakten, då hvarje fälldt djur på ort och ställe betingar 4—7 mark. Så omnämner den tyske jägaren och sportsmannen, prof. Schillings, huru han sammanträffade med en missionär, som på »fristunder» under en månad skjutit ett åttiotal guerezor eller mera, och af en i Västafrika förekommande, den hvitsvansade guerezan närstående art har från dess hemland, enligt officiella rapporter, många hundra tusen skinn exporterats. För att hindra colobusapornas utrotande på Kilimandjaro och Meru har tyska regeringen belagt hvarje skinn med en skatt af 3 rupies (omkring 3,60 kr.), hvilket i någon mån torde minska efterfrågan af den sålunda fördyrade varan. För närvarande synes icke någon direkt fara för deras försvinnande från Kilimandjaros och Merus regnskogar vara förhanden. På Meru hafva ännu få eller inga hvita jägare förut trängt upp till regnskogarna, där dessa apor ofta läto höra sina surrande, i korus från hela sällskapet tonande konserter i närheten af lägret under min vistelse däruppe, och på Kilimandjaro sågos de nästan vid hvarje besök i regnskogen vid Kibonoto eller Schira. Af stort zoologiskt intresse var upptäckten af en pälsätare (Trichodectes colobi)

Efter första jakten.

Min boy i regnskogen med en fälld colobusapa.

på dessa djur, den första mallophag, som någonsin blifvit anträffad på en apa.

Endast med största svårighet kunna dessa apor hållas i fångenskap, då de ej gärna fördraga andra födoämnen än regnskogarnas aromatiska blad. Emellertid lyckades det Schillings att från Kilimandjaro till Berlins zoologiska trädgård hemföra en gammal hane, som dock endast i två år uthärdade fångenskapen. Såradt i hufvudet af ett skott hade det eljest svåråtkomliga djuret infångats lefvande, efter en tid hämtat sig från blessyren och så småningom vant sig vid dieten af bananer, hvilket möjliggjorde dess transport till Europa. Men redan att första tiden föda det med blad var ingen lätt sak, hvarje dag måste friska sådana hämtas från de högre liggande regnskogarna till lägret i kulturzonen, då man ej gärna kan hafva sitt läger i den fuktiga och särskildt om nätterna kyliga regnskogen, och de hemförda bladen vissnade snart, hvarefter apan bestämdt vägrade att förtära dem. Under häftiga, ryckande grepp ref hon med de tumlösa framhänderna till sig bladen från framsträckta grenar, ville äfven med sina armar fånga och draga till sig vårdaren, och sökte därvid stundom under grymtande läten att göra bruk af sina kraftiga bett.

Dessa colobusapor hafva, svansen oberäknad, en längd af 65—70 cm., kroppen är tung och utgör en dryg mansbörda.

Redan länge, i synnerhet sedan jag vid kusten sett de vackra skinnen, hade dessa ståtliga djur särskildt fängslat mitt intresse, och en allt ifrigare önskan hade uppstått att få se dem i fria naturen, se dem där de som väldiga spöken kastade sig fram mellan regnskogens löfbehängda kronor, och nästan min första fråga rörande djurvärlden efter framkomsten till berget gällde dessa djur. Men äfven de upplysningar, jag då erhöll, nämligen att de i regnskogen voro ganska allmänna, och att de nästan vid hvarje besök däruppe, åtminstone åt vissa håll, brukade visa sig, kunde förtaga en viss farhåga, att det kanske ej skulle förunnas mig att i det fria få fälla några af dessa präktiga djur. Dagen efter framkomsten, medan allt ännu stod i ett kaos på den inhägnade gården, beslöt jag att företaga en första orienterande färd till deras hemvist ofvan kulturzonen.

Det var ännu morgon, då vi bröto upp. Kölden var rätt kännbar, hvarför den tjocka regnrocken kom väl till pass, vägen genom bananschamberna, — som på båda sidor ofta var begränsad af en lefvande häck af dracænapalissader med sina en eller ett par tum tjocka, tätt intill hvarandra ställda, genom tvärslyor sammanhållna stammar och deras i spetsen uppskjutande bladkvastar — var ofta hård men på ytan hal och slipprig, stundom ganska starkt uppstigande, stundom, synnerligast ofvanför bananregionen, mera flack och långsluttande. Efter några timmar stodo vi framför den nästan på en gång som en mur uppskjutande regnskogen och trädde in under dess skuggande löfhvalf. En smal, af infödingarna upptrampad stig

ledde slingrande in genom skogen, men blef allt otydligare och kunde till slut knappast urskiljas. Det är sökandet efter vissa af dem använda träslag och läkeörter samt vittjandet af de i träden upphängda bistockarna, som förmå infödingarna att gifva sig upp till dessa af dem eljest ej bebodda delar af berget.

Träden voro här ofta behängda med långa för vinden svajande festoner af grå skägglaf och mossa, som, ibland samlad i stora klumpar, betäckte grenar och stammar, underskogen var tät och svårgenomtränglig, naturen tyst och ödslig. Plötsligt stannade den i spetsen gående vadschaggan och gjorde ett tecken med handen, pekande uppåt en hög, ekliknande krona, sakta ropande »mbega!» — colobusapa! Pulsen slog hårdt, då jag närmade mig trädet, hvarunder den svarte stod. Var det möjligt, att jag nu i den tropiska regnskogen stod så nära dessa märkliga apor, hela apgruppens stolthet, som så länge fängslat mitt intresse? Blicken for från gren till gren för att upptäcka det sökta djuret, som jag antog skulle sitta någonstans som en väldig mörk klump. Men ingenting sågs. Ifrigt pekar den svarte upp mot toppen, där grenarna voro helt smala, och där den dock väl icke kunde sitta utan att på långt håll vara synlig, som ett skatbo i en poppel. Gång på gång tittade jag äfven granskande uppåt en af andra bladverk något skymd, bakomvarande, hög krona utan att något kunde upptäckas, då jag plötsligt upptäckte liksom ett hvitt knyte, som satt i en smal grenklyka. Då jag i själfva verket knappt hade vågat hoppas att första gången få se dessa apor i regnskogen, hade jag ej medtagit kulgevär utan endast hagelgevär för fågeljakt, hvars gröfsta hagelsort motsvarade ungefär harhagel. Men det är ett stort djur, denna apa, och ett försök att fälla den med så små hagel på sådant håll tycktes ej hafva stor utsikt att lyckas. Dock, bössan till ögat, ett skott, och något kommer genom den undervarande tätare underskogen nedstörtande bland bladverket. Ifrigt arbetade vi oss fram bland grenar och lianer och afslita alla hinder för att snart stå framför en helt liten ap-baby, en silfverhvit liten varelse, som modern haft i sitt sköte, och som närmast träffats af skottet. Det var af stort värde att erhålla denna lilla sällsynta unge, som i dräkt mycket afviker från de svart-hvita, långhåriga gamla djuren, under det att hos andra apor ungarna redan från början likna föräldrarna, om också pälsen är kortare och mjukare, utan långa mantel- och svanshår. Men hvart hade den gamla tagit vägen? Intet djur af sådan storlek kunde hafva obemärkt lämnat trädet, alla grenar och kronor rundt omkring oss granskades, men ingenting syntes, förr än den svarte åter pekade uppåt, rakt öfver våra hufvuden, där den gamla, tydligen svårt sårad hängde på undersidan af en tjock gren; ett nytt skott, och med brak kommer det praktfulla djuret nedstörtande från höjden. Då det var för tungt att medföra, måste det kvarlämnas under en af de svartas vård, medan vi fortsatte vår vandring längre uppåt skogen.

En grupp från Kilimandjaro hemförda colobusapor på riksmuseet.

Föga skygga låta colobusaporna jägaren med någon varsamhet komma ända under de glesa, höga kronor, där de, vanligen något hopkrupna och med slakt nedhängande svans, sitta. Genom sin omgifning af från grenarna nedhängande ljusgrå skägglaf, med hvilken deras yfviga, hvita svans och från sidorna nedhängande hvita fransar på afstånd sammansmälta för blicken, äro de dock ofta svåra att upptäcka.

Tyst gingo vi vidare fram i den ödsliga skogen, där knappt ett ljud afbröt stillheten, än banande oss väg mellan tätt nedhängande fina lianer, än krypande under nedfallna stammar, då plötsligt den svarte åter stannade. Spejande såg han upp i en hög, vid sluttningen stående krona, mönstrade med tindrande blick dess grenverk, hukade sig ned för att fixera något parti och reste sig åter hastigt, pekande uppåt bladverket. Men äfven nu sveko mig mina ögon, som dess bättre, som nämndt, efter någon tid uppöfvades, så att jag ofta långt före de svarta upptäckte djuren under jakterna, och jag såg icke ett lif, förr än på en gång den ena väldiga apan efter den andra kastade sig ned från grenarna ned mot marken, i hvars för blicken ogenomträngliga bladverk de försvunno. Besviken att ej ha fått skott på någon af hela flocken, var jag på väg att fortsätta, då på en gång något rörde sig i en hög och tät krona, delvis skymd af framför stående träd. Alla sågo vi dit upp och uppfångade i nästa ögonblick bilden af en präktig, högt uppe mot toppen sittande apa. Endast en enda patron med tämligen grofva hagel fanns kvar, afståndet var ansenligt, men med det kraftiga, röksvaga krutet vågade jag dock ett försök. Krampaktigt klamrade sig apan efter skottet fast vid några grenar, hängde en stund med nedåtvänd kropp, men syntes snart åter hämta krafter. Ett sista försök att med vanliga fina rapphöns- eller orrhagel genom den trångborrade pipan (Huskvarnas utmärkta vapen) fälla den stora apan kröntes med oväntad lycka. Ett knastrande af afbrutna grenar hördes, och apan var försvunnen, men om lefvande eller död visste vi icke. Från skilda håll störtade vi fram för att genom de täta buskagen på sluttningens sidor tränga in till det höga trädets fot, svetten lackade från pannan, och de insatta nya skotten måste uttagas, då lianer och grenar från alla håll slogo emot hanarna och möjligen kunnat komma ett skott att gå af i våda. Den lille vadschaggan hade, naken och smidig, först kommit igenom de murtäta snärjena, herr Sauerbrunn, som äfven följt med, kom strax efter i hans spår, och själf arbetade jag för att bana mig fram från ett annat håll, då herr Sauerbrunns röst: »hier liegt der Affe, er ist schon tot!» plötsligen ljöd från de mörka snärjena. Mycket riktigt, inne i regnskogens mystiska halfmörker låg den svarta och hvita, långhåriga guerezan på den mörka marken, skyddad af lianer, blad och grenar. Med förenade krafter bars den fram och lastades på vadschaggan, hvarpå vi uppsökte den andra och anträdde återfärden. Med starka lianer bundos de båda tunga djuren som bylten

vid en smal stam och hamnade slutligen efter rätt mycket besvär lyckligt i lägret.

Det var under ett annat besök i regnskogarna. Åter vandrade vi fram på den smala, af infödingarna upptrampade stigen, hvaröfver ett tätt bladverk utbredde sig liksom en tunnel, och blicken granskade då och då de höga, ekliknande kronorna med deras från grenarna nedhängande fransar af grå skägglaf.

I ett nu blef det lif och rörelse i trädkronorna öfver oss, grenarna vägde djupt ned under en mängd större djurs språng, bladverket frasade och hela kronorna tycktes ha fått lif. En hastig blick dit upp visade en hel flock colobusapor, som i sin vackra svarta och hvita dräkt, med fladdrande sidofransar och lång yfvig svans, kastade sig öfver från träd till träd och brådskande löpte ut på grenarna för att hasta bort under djärfva språng. Om en stund hade de lugnat sig, och deras egendomliga, dofva klapprande och nästan likt en spinnrock surrande läte hördes åter, på afstånd bildande ett monotont sorl. Det är i synnerhet om morgnarna, när de kalla dimmorna svepa fram genom regnskogen, när vattnet dryper från träden och allt är tyst och förstämdt, som dessa konserter i korus ljuda från de i flock samlade djuren.

Colobusaporna äro typiska för bergens regnskogar och visa sig aldrig i farmer eller eljest i människors närhet, om de också stundom följa de höga skogsbältena och nedkomma i stäppområdet, såsom vid Kahe, där de dock på senare tiden varit starkt förföljda, ej minst af svarta, med moderna skjutvapen försedda jägare, och numera äro sällsynta eller kanske utrotade.

Bestigning af Merus högsta delar.

En dyster jul.

Marschen till berget. December månad hade inträdt. Alltmer började trakterna kring zoologiska stationen visa sig vara genomforskade, och förut okända djurformer blefvo för hvarje dag sällsyntare. Långt utåt kringliggande massaistäpper hade färderna utsträckts, och äfven där blefvo nya former af helt naturliga skäl allt sparsammare.

Ehuru vi redan snart voro inne i den egentliga torrtiden, lägrade sig nästan ständigt digra moln kring Kilimandjaros öfre delar och tätnade ofta, synnerligen fram på eftermiddagen, till svarta massor, som utgöto sina strömmar öfver regnskogens breda bälte.

Vid nästan hvarje besök uppe i denna senare öfverföllos vi af kalla störtskurar, och faunan visade sig sparsammare ju högre upp man framträngde.

De främmande och i hög grad intresseväckande djurformer, som anträffats vid floden Ngare na nyuki nedanför Merus nordöstra sida, hade framkallat planen på en orienterande färd rundt omkring hela detta vulkaniska berg, och den 19 dec. var allt färdigt för den planerade marschen. Endast väntan på en del från Europa rekvirerade saker, särskildt fotografiplåtar och patroner med stålspetsade kulor, samt Sandbergs iråkade dysenteri hade gjort, att färden ej omedelbart efter sista vistelsen vid nämnda flod blifvit realiserad. Nu hade de färska filmrullarna, som redan blifvit afprofvade och gifvit de bästa resultat i jämförelse med de gamla dåliga kvarlefvorna af det från början medförda förrådet, samt hundra winchesterpatroner med stålspetsade kulor kommit, och Sandberg var helt och hållet återställd från sitt onda.

I dag skulle resan anträdas. Gårdagen hade varit upptagen med alla förberedelser, och innan vi gingo till hvila, var allt, som redan då kunde nedpackas, inlagdt i de olika lådorna.

Morgonen gryr, solen lyser fram öfver horisonten, bebådande en vacker dag, en kopp te drickes, tält, stolar, bord, kökssaker m. m. framtagas, och allt göres i ordning för de olika bördorna. De på stationsgården samlade bärarna uppräknas, och bördorna granskas och fördelas, hvarpå alla uppställas i en linje, och under ljudande »haya!, haya!» sätter sig karavanen i rörelse nedför bergets sidor.

Vägen gick söderut nedåt farmen öfver Fugga in i obstgartenstäppen, och inom kort började den förut milda solen blifva brännande.

Men vi vilja närmare granska den djurvärld, som denna tid på året var karaktäristisk för träd- och buskstäppen. Vi voro vid den egentliga torrtidens början. Talrika små blåvingar (Cupido-arter) vimlade fram öfver den heta, svartgrå vägen, och flöjttörnskatans (Laniarius æthiopicus ambiguus) tretoniga strofer upprepades från de spridda buskagen, där massaiernas vackra hjordar skymtade fram, under det att en vaktande massai i sin karaktäristiska ställning, stående på ett ben och stödjande det andra mot det förras innersida, med sin egendomliga hvissling sammanhöll de betande djuren. Från en trädkronas täta bladverk ljöd den lilla grå, grönvingade sångaren Camaroptera griseoviridis upprepade tjipp, tjipp . . ., stora bruna och svarta trähumlor (Xylocopa flavorufa) foro brummande mellan de glesa buskagen med deras gulblommiga, alnshöga ärtväxter och manshöga, gulblommiga syngenesister. Stora rofflugor (Leptogaster) sutto på vägen och flögo stycke för stycke före oss, där vi tågade fram, stora trollsländor (Anax imperator mauricianus) foro fram och åter i luften, hvita och svarta kåltjärillika pierider (Pieris zachalia) och gula Tereas Desjardinsi f. Marshalli flögo hit och dit vid vägen, där äfven ett tåg af vandringsmyror marscherade fram. Svarta och hvita fjärilar (Neptis agatha) fladdrade vid sidan af det höga gräset. Den brunbrokiga törnskatans (Pomatorhynchus australis minor) om vår trädpiplärkas erinrande sång ljöd från omgifvande glesa skog, där fågeln från toppen af ett träd höjt sig i luften och sedan under högljudd, drillande sång åter sänkte sig ned. En liten Syrichtus-liknande fjäril (Hesperia dromus) for vinglande fram för att snart slå ned på marken med halft utbredda vingar. Den stora gulbrunröda Danaida dorippus flög omkring under rätt långsam, darrande flykt, hvarvid den vek af hit och dit mellan de glesa buskarna och spridda alnshöga ärtväxterna. Den gulbandade Precis elgina och den blåfläckiga Precis clelia flögo vid vägen eller i dess närhet. Små grässångare (Cisticola-arter) sutto skrikande i buskarnas toppar, den om vår grå flugsnappare erinrande Bradornis pallidus murinus satt bland de plommonträdliknande träden, från de höga, glesa akaciornas kronor ljödo stundom sommargyllingens (Oriolus

Bora med en ung riedbock.
(Redunca bohor).

larvatus Rolleti) karaktäristiska, vanligen tvåtoniga, dämpade, men dock långt hörbara flöjtrop. Gröna hackspettar (Dendromus nubicus) syntes ibland på stammarna, musfåglar (Colius leucotis affinis) klättrade i de låga, täta kronorna och bland buskagen, en sporrgök (Centropus superciliosus) lät sin tutande stämma tona öfver trakten, under det att en gycklare (Helotarsus ecaudatus), denna eleganta örn, från sin upphöjda plats i en krona betraktade den framtågande karavanen. Men i det hela var djurlifvet nu som nästan alltid i obstgartenstäppen ganska fattigt, och upplifvades hufvudsakligen af fågelvärlden.

Ett par timmar hade förflutit, och vi hade framkommit till Gangasumpen med dess stora ruggar af Cyperus samt bredbladig säf och däremellan grönlysande gräs. Här var allt igenväxt, ingen fri vattenyta glänste i solen, inga vattenfåglar syntes till, och endast en kärrhök (Circus ranivorus) strök spejande fram öfver dess gröna yta, sökande efter grodor bland den sumpiga terrängen. Ett försök att för fotografering framtränga till cyperusruggarna misslyckades, då hela gräsmattan snart förrädiskt började gunga och bölja, hvilket varnade för vidare framträngande. I sumpens närhet visade sig åter den stora, gråryggade, svarthvita, om en varfågel erinrande långstjärtade Lanius Cabanisi, som jag förut fällt just vid denna sump, och som nu blef första bytet under färden, då öfriga påträffade fåglar redan funnos i tillräckligt antal bland samlingarna. Biätare, nämligen den under flyttning stadda Merops apiaster, sutto på de spridda trädens torra grenar eller kastade sig med snabba vingslag, något påminnande om sidensvansar, fram i luften, med vingar och stjärt utspärrade, kretsade därpå vackert omkring i lugna bågar, sköto åter fart och styrde kretsande bort till sin förra plats.

Vi gingo fortfarande fram i samma glesa busk- och trädstäpp, med dess ofta plommonträdslika, storbladiga träd. Bakom oss följde hela raden af bärare med sina lådor och packor, de yngre med håfvar, gevär och väskor och med sina hopsurrade filtar snedt öfver bröstet som soldater. Landskapet har en något höstlik prägel. Här och där står ett halft gulnadt träd, och torra löf falla då och då ned öfver den redan förut glest bladbeströdda marken. De manshöga, busklika örternas döda, risiga gamla skott skjuta upp bland gräset mellan de spridda träden. Stundom drar en fläktande vind oss till mötes och mildrar solens strålar. Redan här började de ute på stäppen så vanliga termithögarna att visa sig och voro ofta uppbyggda under skuggande träd och buskar, än till stor del öfverväxta med gräs, än fria från all vegetation och omslutna med en jämn gräsfri omkrets kring basen.

En massaikraal med dess omgifvande ring af taggiga akaciegrenar och stammar bebådade stäppens närhet. Ännu efter tre timmars marsch följde vi på afstånd en från berget utlöpande sluttning, hvilken som en svagt sluttande kam fortsatte utåt låglandet. Men snart syntes sista utlöparen åt detta

håll upphöra, och vägen vek af åt vänster till Madschame, det närmast Kibonoto liggande landskapet. Vi passerade en viehboma, enligt Akida kallad »Boma askari», där väl sålunda äfven askarisoldater plägade bo. Här var öppen, låg buschstäpp. Merubergets blånande utlöpare åt söder mötte blicken i fjärran västerut, och äfven mot söder höjde sig åsar, med jämna öfre konturer, under det att skogsbältet vid Kvarefloden strax i vår närhet begränsade synfältet åt öster. Öfverallt sågos spridda termithögar, hvilka genom sin mängd stundom förlänade landskapet en säregen prägel. Djurlifvet var dödt, åtminstone på denna timme af dagen. En blek Acræa equatorialis for fladdrande fram mellan de glesa buskarna, där den hårda svartgrå marken var brännande het i den nu tropiska hettan. Först klockan ett veko vi af åt väster, där flera af höga palissader, ej af riskransar, skyddade kraaler lågo spridda. Här och hvar sågos äfven plantanfarmar och majsfält, men några människor syntes icke till. Endast ett slags stenskvättor (Saxicola pileata) flögo från den ena termithögen till den andra, och några turturdufvor kuttrade i de spridda små träden. Plötsligt framglittrade på afstånd något, som väckte mitt särskilda intresse. Det syntes vara en liten stäppsjö, och medan karavanen slog sig ned vid vägen för att hvila ut en smula, styrde jag vägen dit, då jag var säker på att där alltid anträffa något af speciellt intresse. Men illusionen försvann med ens vid framkomsten; det var blott en fördjupning af ett par hagelskotthålls längd och bredd. De flacka stränderna voro beströdda med knytnäfstora stenar, och vattnet — o fasa! — var som en enda gödselpöl. Det är massaiernas vattningsställe, och stränderna voro upptrampade af deras hjordar, vattnet var tjockt, svart och ogenomskinligt, stinkande af urin. Och äfven omgifningen var öde och dyster. Hesa skrik af ett par på några uppskjutande vulkaniska klippor sittande korpar (Corvultur albicollis) ljödo genom luften, ett par gråblå hägrar (Ardea cinerea) vandrade med långsamma steg längs vattnet, flockar af strandlöpare, däribland en under resan blott här observerad art (Charadrius asiaticus), löpte utmed stränderna och kastade sig ut öfver dess yta, flockar af gulärlor (Motacilla campestris) foro skrikande upp under ryckvis flykt, efterhängsna flugor flögo en i ansiktet eller surrade i tusental fram och åter öfver stränderna, och några trollsländor (Cacergates leucosticta) foro fram vid stränderna eller sutto på desamma. För öfrigt fanns det icke mycket lif vid denna lilla stäppgöl. Vid tvåtiden började stäppen blifva allt flackare, gräset blef mer dominerande och gaf vidderna en gulaktig färgton. Inom en timma hade vi uppnått den en smula bredare och mer upptrampade väg, som leder mellan Moschi och Aruscha. Här på den flacka terrängen var en liten eljest inom området just ej mycket sedd långstjärtad dufva (Oena capensis anonyma) rätt allmän, liksom äfven den svartstrupiga lärkfågeln (Pyrrhulauda leucopareia). Efter ännu en stunds marsch hade vi Sanyas friska vattenström med dess här inmynnande till-

flöde Ngare Sukuta framför oss, hvari bärarna skyndade att släcka sin törst. Här slogs tältet upp midt på kala stäppen, då hela platsen under ett par skuggande träd vid stranden var upptagen af en massa negrer, som slagit sig ned där under väg till Moschi. Det var brännande hett och kvaft, blågrå, tunga moln hopade sig vid Meru eller drogo fram i riktning mot oss, och vinden ryckte och slet i tältet, som stundom hotade att störta tillsammans.

Det är afton. Vid det af lyktan svagt upplysta tältbordet sitta vi ännu under arbete med preparering af dagens skörd. Från Sanya ljuda grodornas

Tältet slogs upp midt på kala slätten.

kvittrande konsert, nästan som från en massa småfåglar, lägerelden brinner endast svagt till följd af brist på det sparsamma bränslet, och himlen gnistrar af stjärnornas lysande skaror, som blott här och hvar vid horisonten döljas af uppstigande moln.

Morgonen är inne, solen strålar klart öfver den rundt omkring utbredda stäppen, som begränsas af de båda bergsjättarna. Kilimandjaros väldiga kupol med sina i solen lysande snömassor och däremellan framträdande mörka stengrund, ej olik en vinterbild från Bohusläns klippiga skärgård, ligger blottad utan minsta skymmande moln, praktfullt aftecknande sig mot den ljusblå himlen, under det att bergets hela nedre delar, otydliga af en blåaktig töckenslöja, delvis skymmas af i skikt lagrade ljusa moln.

Så bryta vi upp. Sanyas rätt breda men grunda vattenmassa brusade friskt under våra fötter, där vi balanserade oss iväg öfver floden genom att hoppa från den ena stenen till den andra, hvilka blifvit ditlagda för att möjliggöra öfvergången, men för tillfället ofta lågo rätt djupt under ytan.

En kal grässtäpp låg framför oss, och endast här och där sköto små taggiga flöjtakacior upp med sina som talrika frukter öfverallt sittande galler. Hjordar af grant- och thomsongaseller visade sig likasom äfven en flock zebror.

Efter en kortare marsch framkommo vi till en mindre flods uttorkade bädd, där vi en stund slogo läger i afvaktan på de efterblifna bärarnas ankomst. Under tiden förnöjde jag mig med att betrakta en gammal bekant från hemmet, en vanlig törnskata (Lanius collurio), som sin vana trogen upprätt hvilade i en torr busktopp. Vid sidan af dalen voro stora vulkaniska håligheter blottade, som bildade förträffliga skyddsplatser för vandrare; här gjordes eld, och en af Sandberg bjuden kopp kaffe var en välkommen öfverraskning. Någon timme efter middag passerade vi Merus första förskansningar, som vi sedan hela tiden följde. På skilda håll höjde sig fristående kullar eller från själfva åsen någon rundad upphöjning. Allt tydligare syntes berget, och hvad vi tyckt vara en uppskjutande kägla, visade sig vara en enda ihålig krater med rasad framsida, i hvilken moln lågo lägrade. Här nedanför ligger kratersjön Ngongo Ngare, till hvilken flodhästar, som där skulle finnas i rätt stort antal, uppträngt, om de än numera kanske blifvit utrotade eller i alla händelser decimerade af de allt utödande boerna. Vi fortsatte genom gles och låg akacieskog, öfvergingo flera forsar med härligt, klart, kallt vatten och framkommo slutligen mot solnedgången till ett af hvita bebodt läger nedanför Merus södra fot. En grek med godt utseende, snyggt klädd, med grå af strutsfjädrar prydd filthatt, kom oss här till mötes och inbjöd oss artigt att kvarstanna i hans boma till följande morgon, emedan Aruscha, det tilltänkta målet för dagens marsch, ännu låg tre timmars väg aflägset. Då det snart blef mig klart, att man äfven från detta håll kunde bestiga Meru, slogo vi läger och utsände en del svarta att inköpa mat för vistelsen på bergets högre delar.

Bestigning af berget. Åter randades en ny dag. Belyst af den uppgående solen låg Meruberget i den rena, kyliga luften fritt för våra blickar. Endast toppen var omsvept af en hvit molntapp, under det att sidorna, som för öfrigt voro fria, omgåfvos af några smala, ljusa, trasiga band.

Vid lägret rådde lif och rörelse. De svarta, som på aftonen blott erhållit en del af den behöfliga provianten och tidigt sändts att inköpa mer, återkommo vid jakthornets signal i språngmarsch från Meru by. Stora hjordar af de vackraste kreatur voro samlade vid boman bakom tältet, råmande och bölande, snälla och trefliga hundar sprungo kring oss, täflande att få någon smekning, svarta, hvitnackade korpar, spatserade utan skygg-

Meru sedt från stäppen.

het strax intill lägret, höns kratsade och balade i sina gropar, och åsnor betade i det korta gräset eller tumlade sig lekande på den gröna mattan. På den fria terrängen voro massaier i grupp samlade till handel. En boer-familj, som zigenarlikt slagit upp sitt tillfälliga läger bortåt berget, var äfven i rörelse. En efter annan af dess ägare lämnade den stora, med böjdt tälttak försedda vagnen för att hänga ut kläder på uppspända streck eller för att tillreda sitt första mål, hvarvid röken lugnt steg upp i den rena luften.

Här och där höjde sig stora kullar, hvilka ända till spetsen voro beväxta med en frodig grönska . . .

Klockan åtta var allt inpackadt, tältet nedtaget och lasterna fördelade, jakthornet ljöd åter, och tåget satte sig i rörelse upp mot berget. Genom låg men tät akacieskog med alnshögt gräs vandra vi här fram, öfvervada flera bergströmmar med kristallklart, kallt vatten — som tvang hela flocken att stanna för att i djupa klunkar släcka sin törst —, möta af fetma glänsande boskapshjordar och äro snart inne bland Merufolkets plantanfarmer. I dessas skugga kunde den tunga solhjälmen utbytas mot den lätta mössan. Fält af bönor, majs och hirs utbredde sig mellan plantanschamberna och deras spridda hyddor, allt prunkande i den ståtligaste växtkraft, luften var sval och frisk, och öfverallt utbredde sig en svällande,

lifskraftig vegetation genom hela kulturzonen. Här och där höjde sig stora kullar, och äfven dessa voro ända till spetsen beväxta af den frodigaste grönska. Det var en natur så rik, så storslagen och vacker, som jag väl knappast förut sett, vare sig i Ost- eller Västafrika. Är naturen med sin dessutom härliga, friska luft ett verkligt litet paradis, är befolkningen så mycket sämre, och Merus och Aruschas invånare äro ansedda för det sämsta slödder tyska Ostafrika äger, något som en blick i militärstationens straffjournal, hvilken vid besöket å Aruscha visades mig, äfven i allo kunde bekräfta. Djurlifvet syntes ej vara så rikt, åtminstone för tillfället, då knappt någonting af detsamma nu visade sig. Gång efter annan mötte vi djupa flodbäddar med klara bergströmmar. Praktfull vegetation af rankor, ormbunkar, träd och buskar beklädde dess stupande sidor, bildande ett enda böljande löfverk. Redan nu började emellertid bärarna att blifva oroliga och sade, att det var omöjligt att komma upp på berget. Särskildt visade sig vägvisaren, en massai eller halfblod af obehagligt utseende, lömsk och otillförlitlig och var slutligen, innan jag visste ordet af, försvunnen, till dess att höga rop nedåt bärarlinjen förrådde, att man sett honom där bland bananplanteringarna. Hastigt skyndade jag mig nedför sluttningen, där jag snart påträffade honom, och gaf honom med kibokon ett vänligt nyp öfver benen, då han brutit nyss ingångna förbindelser, hvarpå hela dagens marsch berodde, fattar honom i den nakna skuldran och för honom framför mig på

På marsch genom Merus kulturzon.
Kvinnorna upphörde med sitt arbete för att begapa den upptågande karavanen.

28—10039. Sjöstedt, Bland storvildt i Ostafrika.

Hydda i Merus kulturzon.
Af samma utseende som i Kilimandjaros västra delar.

stigen. Men nu kom hans blod i svallning. En så hatfull och giftig ormblick, som glödde ur hans ögon, har jag väl aldrig sett från mänskliga ögon, obehagligt lekte han med den i handen hållna stridsklubban, och jag ångrade ett ögonblick att obeväpnad hafva gifvit mig i uppgörelse med honom, särskildt som vi stodo ensamma i halfmörkret och de öfriga redan voro rätt långt ifrån oss. Då vi så stodo öga mot öga, visade sig plötsligt mellan de täta bananstånden tre Meru-män, hvilka efter en kort palaver erbjödo sig att visa vägen till bergets öfversta delar, hvarpå massaien försvann nedåt berget. Det byte, jag gjort, skulle emellertid visa sig ej vara så mycket att fröjda sig åt.

Särskildt visade sig vägvisaren, en massai eller halfblod af obehagligt utseende, lömsk och otillförlitlig. .

Så långt jag kunde se, hade faunan, liksom växtvärlden, samma typiska prägel som vid Kilimandjaro, vidt skild från den jag lärt känna nedanför Merus nordöstra sida, vid Ngare na nyuki. Jorden syntes dock vara ännu fruktbarare än på Kilimandjaro, där jag knappast sett en så prunkande växtkraft, som här utbredde sig, hvart man såg.

Men åter var det oro i ledet, åter hördes detta enerverande sorl, som förebådar en katastrof. En bärare hade af förskräckelse vid tanken på de fruktade höjderna kastat sin börda, och äfven de öfriga voro ej att lita på; hvarje rop från den spridda linjen kom mig ständigt att oroligt lyssna, då jag visste, att om blott några började att försvinna, detta snart kunde gifva signal till allmän upplösning af hela karavanen. Det är nervspännande att under sådana förhållanden hafva en mängd svarta, på hvilka allt för till-

fället beror, under sitt kommando, blodet löper feberhett i ådrorna, hvarje ögonblick förgår under ovisshet för närmaste stunden, då genom de svartas opålitlighet ingenting säkert kan förutsägas, om än allt på förhand synes omsorgsfullt ordnadt.

Här och hvar korsade stigarna hvarandra, och vägvisarna bröto kvistar, som lades tvärs öfver dem, som vi ej skulle följa, hvilka därigenom utmärkas vara stängda. Under tiden närmade vi oss regnskogen, som efter fyra timmars marsch uppnåddes. En vacker, hög trädvegetation mötte oss, från hvilken hjälmfågelns bekanta, kråklika rop hördes, och snart trädde vi in under den vida brantare regnskogens svalkande skydd. I långa tofvor hängande mossa betäckte stammar, lianer och grenar, torra, multnande blad voro spridda på marken, lianer löpte från krona till krona, än sänkande sig nedåt i långa bågar, än lodrätt nedhängande mot marken eller hopvridande sig till ett oändligt kaos. Det hela hade en stor likhet med regnskogarna i Kamerun; dock saknades palmer liksom äfven de öfver alla andra träd sig resande skogsjättarna. I sluttningarna stodo dock ofta höga träd, som voro rikt prydda med nedhängande mossa, påminnande om Dorés bilder i Atala. Men vägen stiger alltjämt, ofta besvärande brant, isynnerhet för bärarna, som med händerna här och hvar måste gripa i blottade rötter eller nedhängande grenar för att komma upp för den ofta slippriga och hårda vägen.

Fram på eftermiddagen slogo vi läger på en af oss afröjd plats ofvanför en bergsbäck, närmare 3,000 meter öfver hafvet, en höjd, som vi tack vare bergets branta sluttning på denna tid kunnat uppnå. Ännu hade dock endast en del af karavanen anländt. Redan förut hade, som antydt, en af de opålitliga vadschagga kastat sin börda och försökt att rymma, nu kom bud att ånyo två man försökt att göra samma manöver, af hvilka en var densamme som förut, den andre en för dagen anställd Meru-man; förföljda af Sandberg hade de emellertid infångats. Så småningom anlände de öfriga bärarna, en efter annan dyker upp öfver floddalens kant, nedlägger sin börda på den under tiden upprensade platsen för att därpå utröttad af det verkligen mödosamma uppstigandet, då de i ofta stupande branter fått bana sig fram med full last på hufvudet, nedsjunka bland det vattendrypande gräset.

Det var en zoologiskt alldeles oundersökt trakt af Afrika jag här hade omkring mig, hvarje djur, som mötte blicken, var okändt från denna del af världen och, såsom det visade sig, nästan genomgående äfven för vetenskapen. Men att under nu rådande förhållanden, omgifven af detta opålitliga folk, plötsligen börja de zoologiska undersökningarna var svårt, huru intressanta de än voro. De svarta, som helt naturligt sakna begrepp om dessa föremåls värde och intresse, le åt dem, detta under stunder, då det fordras allt allvar och all kraft för att böja dem under sin vilja och hindra dem från rymning och oordningar.

Skörd af Eleusine-hirs i Merus kulturzon.

Sedan tältet blifvit uppslaget, sakerna ordnade och en bit mat förtärd, började emellertid med alla medel insamlingarna på denna märkliga lokal, hvarvid alla fingo biträda så mycket de voro i stånd till. Och när kvällen kom, kunde vi glädja oss åt att i timmar få vara sysselsatta med preparering och inläggning af öfver ett halft tusen djur, hvilket redan detta var ett ej föraktligt bidrag till kunskapen om bergets okända lägre djurvärld.

Mörkret föll på, och nattaporna började skrika, ersättande fåglarnas upplifvande sång, då plöstligt ett fruktansvärdt oväder, sådant endast ekvatoriala trakter ha att uppvisa, utbröt. Brusande störtar regnet genom luften, nedvältrande oerhörda vattenmassor, som piskade mot blad, grenar och stammar. Darrande i den kalla, råa luften ty sig de svarta under det yttre tälttakets skydd, eldarna slockna, och allt insvepes i ett ogenomträngligt mörker.

Det var ej en god början för bärarnas kurage och humör, hvilket i den alltmer tilltagande kölden blef allt miserablare. Cyklonen var öfver, och rundt omkring härskade graflik tystnad, ej ett ljud hördes från skogen, där endast prasslet af fallande regndroppar afbröt stillheten. Då och då lyste blixtar snabbt genom mörkret, under det att åskans dån alltmer bortdog.

Upp till Merus högsta delar. Det är åter morgon. Gryningen har inträdt, smattrande slår regnet, som nästan hela natten farit genom luften, mot tältets tak och väggar, och allt dryper af vatten, då jag i den tidiga timman blickar ut genom tältets fönsterglugg. Luften är kall och dimmig. I långa tofvor hänger den vattendrypande mossan från grenar och lianer, allt är grått och förstämdt, och endast en liten fågels toner ljuda stundom upplifvande från den ödsliga skogen. Khakikläderna äro våta och klibba kallt mot kroppen, då de pådragas. Den lille uppassaren, som kommit in med tallrikar, står darrande vid tältbordet, nedtill omsvept af ett genomvått kläde. Stickande sandflugor, som redan äro i verksamhet, komma hals och händer att svida, som om de hade varit slagna med nässlor, hvaremot myggorna för ögonblicket lyckligtvis ej syntes till.

Den mörka mylla, på hvilken vi lägrat, var synnerligen lös, nästan som mossjord, och de på sluttningen stående bäddarna hade under natten gång på gång velat glida utför berget, oaktadt de så godt det lät sig göra blifvit nedgräfda och stöttade med stenar.

I dag skulle bergets högsta delar bestigas, men då tält och andra tyngre bördor enligt de medföljande Meru-männens utsago ej kunde föras med mer än ett mindre stycke till, beslöt jag att med blott några få svarta företaga en undersökning af terrängens beskaffenhet och utsikterna för tältets transport högre upp.

Fram på morgonen stodo vi färdiga till uppbrott och tågade förbi tältplatsen in på den smala, uppåt ledande stig, som infödingarna upptrampat vid upphängandet af sina här och hvar i träden dinglande bistockar. Öf-

verallt dryper det af nattens regn, nedhängande grenar slå oss i ansiktet, vägen är hård och slipprig med blottade rötter och gropar af vatten, och multnande blad betäcka marken, som uppåt blir allt brantare. Plötsligt bryter solen fram genom de hopade molnen, spridande sitt efterlängtade, upplifvande ljus öfver skogen, hjälmfåglarnas kråklika stämma ljuder rundt omkring, hvarefter äfven andra fåglar här och där stämma upp sina friska toner. Terrängen blir allt friare med rätt tät vegetation af halft manshöga örter och gräs; blå, gula och andra blommor smeka ögat, hvart man

Öppen plats i regnskogens öfre delar.

ser, de höga men spridda träden äro höljda af lång, i tofvor hängande mossa, och mellan dem löpa bryggor af lianer i samma skrud, liknande sirliga gröna girlander. Träden börja nu hastigt blifva sparsammare, vägen går fram i smala bergspringor, som nedtill äro just breda nog att genomsläppa en människa och på botten försedda med djupa, ofta vattenfyllda gropar, som på ytan äro förrädiskt täckta med tjocka lager af blad. På en gång är emellertid vägen slut, där den utmynnar i en brant, mot bergets topp löpande ravin, hvars botten utgjordes af urberg, öfver hvilket en kall, klar vattenmassa spolade fram, än bildande forsar vid någon af sidorna, än utbredande sig mer likformigt öfver de ofta mossbelupna stenhällarna. Gropar med tusentals mygglarver funnos öfverallt liksom äfven en mängd

Bild från ericinellaregionen på Merus högre delar.
Marken är betäckt med en ytterst rik och tät örtvegetation.

grodlarver och tagelmaskar (Parachordodes Sjöstedti och Gordius meruanus), märkliga nya former från denna höjd och sedermera äfven anträffade ännu högre upp på berget.

Från båda sidor öfver ravinen sträckte sig täta och svårtillgängliga bambuskogar. Stammarna, som nedtill voro nära armstjocka, sköto härs och tvärs öfver klyftan, där de stundom nådde hvarandra från motsatta håll, bildande ett glest spjältak, öfver hvilket enstaka uppskjutande höga mossbehängda träd höjde sina kronor.

Vi följde den ofta branta ravinens botten än på de ojämna, delvis af mossa beväxta hällarna, hvaröfver vattnet sakta spolade fram, än på af glaciärer jämnslipade och tydligt refflade bergytor, hoppade vinglande från block till block eller fattade i hvarandras händer för att hjälpa någon efterblifven till den punkt man själf nått. Snart började nordiska växttyper att framträda bland den främmande vegetationen. Än möter blicken blommande klöfver, rätt lik vår rödklöfver, men med något mer violett färg, än lyser någon sten gul af en fetbladig Sedum. Bland det våta gräset uppskjuter en blommande Cardamine pratensis, rankor af violer slingra sig utefter marken, en snärjande Galium aparine sitter intrasslad bland gräs och örter, bland hvilka äfven violetta geranier framlysa.

Allt brantare blef vägen, en helt främmande vegetation utbredde sig snart för våra blickar, den bergiga erosionsdalen hade försvunnit, och ingen bambu syntes vidare till, allt var egendomligt och främmande. Korta nedlöpande åsar sträckte sig uppåt, beklädda med låg, glesare eller tätare skog af trädartade, finbladiga växter, som på afstånd påminde om små cedrar och troligen voro samma Ericinella Manni, som på Kilimandjaro ofvan trädgränsen bildar den så kallade ericinellaregionen. I dälder och på höjder, öfverallt uppsköto dessa, ofta bildande täta snår ända upp mot bergets öfversta delar. Deras af köld och hvinande kalla vindar ofta döda grenar och stammar voro behängda med hvitgrå skägglaf, och marken var täckt af den rikaste örtvegetation, öfver hvilken vi utan att nå den under varande grunden stundom liksom drogo oss fram under den allt brantare färden. Trädliknande jätteörter, väl samma Senecio Johnstoni som på Kilimandjaros bergsängar, af 3—6 meters höjd, med alnslånga, i topparna till buketter samlade blad, stodo enstaka spridda på sluttningarna eller hopade några få tillsammans. Det var en sällsam naturbild, tjusande genom sin främmande prägel och så olik allt, hvad jag i naturen förut sett. Under vårt ofta mödosamma uppstigande granskade jag växt efter växt för att upptäcka något af dessa höjders okända djurvärld.

En liten snäcka (Vitrina nigrocincta) med tunt skal satt här och där på bladen. I den blommande toppen af en hög, vacker tistel hade en af kölden stelnad blåvinge (Cupido juno meruana) med hopslagna vingar tagit plats, under ericinellans bark sutto tvestjärtar (Forficula Sjöstedti), en lång och smal,

svartgul sväffluga (Melanostoma floripeta) visade sig äfven på blommorna, liksom några curculionider (Entypotrachelus Meyeri, Parasystates albovittatus) o. a., hvilka alla blefvo min fångst under det mödosamma uppklättrandet. Öfver åsar ned i dalar och åter uppför högre åsar gick färden, lungorna arbeta våldsamt och tvungo oss att allt oftare stanna. Vägen blef brantare, vi fatta i grenar, tufvor och hvad som var till hands, ja i själfva marken, för att komma vidare. Ibland möta branta väggar, som synas omöjliga att passera, stundom hafva vi stora djup framför våra fötter. Under tiden tilltager kölden allt mer, kalla dimmor draga fram och uppfylla dalgångarna kring oss, ett fint kallt regn börjar falla, och de svarta skälfva af köld. Under vägran att gå längre uppåt stanna de i skydd af ett par klippor, sägande att det ingen väg funnes vidare, och att alla försök att komma högre upp voro lönlösa. Men det hjälpte dem föga, och då de ej ville visa vägen vidare, eller kanske ej kunde, fick jag själf gå i spetsen. Från afsats till afsats gick det vidare i tilltagande regn och blåst, den ena höjden med följande sänka öfvervinnes efter den andra, molnen hopa sig allt tätare som iskalla dimmor, och synfältet förminskas allt mer. Slutligen stå vi på en af Ericinella beväxt topp, och bergets öfversta kraterrand synes vara uppnådd. Varsamt närmar jag mig den stupande branten, där en lika vild som märklig tafla tedde sig för blicken. I yrande kaskader sopar den till storm växande blåsten det isande regnet genom luften, branterna äro insvepta i hvita, framilande, med regn blandade dimmor, som uppifrån sedt bildade ett enda bländande ljushaf, hvarur ericinellans döda, med fladdrande lång skägglaf behängda grenar framsköto längs bråddjupets sidor. Men ännu var ej målet hunnet. Ofvanför den branta dalen visar sig genom regn och dimma de svaga konturerna af en ännu högre spets. Motvilligt fortsätta de svarta ned i dalen och uppför de nya höjderna, som öfverallt äro beväxta med ericinellans gråblå massor, med deras ofta döda, med skägglaf behängda grenar och stammar. Regnet och kölden tilltaga, vattnet far yrande genom luften, och allt, från hufvud till fötter, är genomdränkt, kroppen börjar darra, och de svartas hud har antagit en askgrå färgton. Men uppåt går det alltjämt, uppför de stupande branterna, där vi än tränga oss fram mellan buskagen, än klättra uppför de tufviga sidorna. Ändtligen är, som det tycks, öfre kraterranden uppnådd, men genom dimmorna och regnet framskymtar ånyo en högre afdelning. I språngmarsch går det vidare i det piskande regnet öfver sänkan dem emellan, en egendomlig, stenbeströdd, sluttande platå utan högre vegetation, blott med lägre, fria buskar, skilda genom den blottade, stenbeströdda marken. Här faller blicken på en växt af helt bekant utseende, hastigt betraktad lik vår Trichera arvensis, samt en hvit, nedtill röd, bägarformig prästkrage. Andra sidan platån är nu uppnådd, och åter arbeta vi oss fram genom buskagen. Grenar slå oss i ansiktet, luften är nästan ogenomskinlig, och det häftiga iskalla störtregnet

Vegetationsbild från Merus högre delar, sedd från en uppskjutande höjd.
Här och hvar bland det täta bladverket synas kronorna af Senecio Johnstoni.

och vinden hvina genom de låga kronorna. Jag blickar mig omkring, men allt är insvept i regn och framilande dimmor. Nedanför där vi stå, är en stupande afgrund med tvärbranta sidor, hvitlysande af de döda trädens fladdrande skägglaf. Strax intill är den andra, en smula högre spetsen, som tillika med den vi stå på synes bilda bergets krön, »Kilima ya Meru». Jag svänger min mössa. För första gången hade högsta delarna af Meru, i

Trädliknande jätteörter.
Förmodligen samma Senecio Johnstoni som på Kilimandjaros bergsängar stodo spridda på sluttningarna bland den täta vegetationen.

höjd den fjärde af Afrikas berg, bestigits af en zoolog, för första gången hade en svensk sett denna jättekäglas spets, för första gången en svensk haft lyckan att få se dessa nästan i allt okända trakter.

Med ökad kraft drar vinden fram, piskande regnmassorna öfver oss, och någon närmare undersökning af djurvärlden var därför häruppe nu ej möjlig, hvarför vi började nedstigandet från den ogästvänliga platsen. Ju längre ned vi komma, ju lugnare föll regnet, och ju mindre kännbar blef kölden, om än temperaturen fortfarande var låg.

Vilse i regnskogen. Ett människolif går förloradt. Hittills hade allt gått väl, om också med de svårigheter, hvilka alltid äro förknippade med bestigning af större höjder, och här ökade genom ogynnsamma klimatförhållanden och en tät vegetation, som ofta tröttande hindrade framträngandet. Men nu var lyckan slut, och allt hopade sig till svårigheter, som slutligen voro nära att bringa oss alla i fördärfvet — de blefvo dock tyvärr en af de svartas död.

De i spetsen gående Meru-männen började taga vägen än hit, än dit, än vandrade de öfver åsar, än vände de tillbaka till ungefär samma plats, hvarifrån de kommit. Men då de voro födda på berget och därför väl borde känna detta, följde vi efter, öfvertygade att de snart skulle vara nere i den erosionsdal, som vi under uppstigandet följt. Medan vi så vandrade fram öfver åsarna i det åter utbrytande regnet, hörde jag de svarta säga, att en af dem blifvit efter, och ehuru sådant dagligen hände under marscherna, utan att någon vidare notis togs därom, då de svarta bättre än andra bruka finna sig till rätta i skog och mark, sändes dock till följd af det regniga vädret och den främmande terrängen två åtföljande massaier för att uppsöka och hämta honom. Åter började vägvisaren ändra kurs, sägande, att ravinen, som vi kommit uppför, låge bakom nästa ås; och nu började ett irrtåg i den allt vildare terrängen, som sent skall gå ur mitt minne. Än bryta vi oss långa stunder fram i de tätaste bambusnår, nära att förlora hvarandra ur sikte i detta virrvarr af tätt växande stammar, än krypa vi genom tillfälliga öppningar eller nedbryta i vägen stående hinder. Ibland såg det ut, som om de lömska Meru-männen med afsikt förde oss på afvägar, inga rop besvarades af dem, och med stor hastighet försvunno de än hit och än dit för att blott med möda kunna uppspåras. Ändtligen nå vi en erosionsdal. Branta höjder, behängda med ormbunkar och slingerväxter i sällsam prakt och rikedom, begränsade den på båda sidor, en bäck med kallt, klart vatten löpte fram i dess botten, här och där syntes samma af glaciärer slipade refflor som förut, men det hela gaf ett främmande intryck. Ingen af mina svarta kände heller igen den och ruskade betänksamt på hufvudet. Åter bana sig vägvisarna fram i de tätaste snåren, än genom bambuskogen, än genom regnskogens svårgenomträngliga underskog, än går det åt höger, än åt vänster. Än passera vi klyftor och gapande djup för att kanske strax åter vända tillbaka dit, hvarifrån vi kommit. Inga frågor besvarades; det gick framåt utan beräkning, utan plan.

Under tiden mörknade det alltmer, ännu blott en half timme, och berget skulle vara inhöljdt i mörker.

Plötsligt började den framför mig gående Meru-mannen att gå, som om han varit drucken, och raglade hit och dit och störtade i nästa stund handlöst till marken. Hans krafter voro slut, och äfven vi voro rätt medtagna af dagens alla vedermödor. De långa irrmarscherna genom skogar

och snår, öfver stupande raviner och slippriga berghällar, regnet och det iskalla bergsvatten, hvari vi ofta vadade fram, allt hade förenat sig att till det yttersta anlita våra krafter. Svårigheterna ökades nu genom att den stupade måste bäras, då jag icke ville följa de svartas råd att helt enkelt lämna honom kvar i skogen. Själf tog jag större delen af Amesis börda och lämnade det öfriga åt Akida; och halft stödjande, halft bärande honom följde Amesi-Kongoni och den andre Meru-mannen efter med den

Bland den täta vegetationen ofvan Merus skogsgräns.
De förrädiska vägvisarna.

uttröttade stackaren, följande våra spår. Allt mer sänkte sig mörkret öfver skogen, allt tröstlösare blef färden. Utan att veta hvart det bar, trängde vi oss fram nedför berget för att söka uppnå bebodda trakter, dit det dock var »baly, baly!» (långt, långt!). Ingen stig ledde från dessa skogar, som de infödda besöka, endast när de där i träden upphänga sina bistockar. Bördan för de två männen blef allt tyngre i den svåra terrängen, synnerligast som den uttröttade envist vägrade att hjälpa till, utan handlöst kastade sig, däråt det sviktade. Han var nu, som om han blifvit få-

nig, ögonen stirrade uttryckslöst, och något svar gaf han icke på våra frågor, han var ej längre normal.

Skymningen blef allt djupare, knappast på några alnars afstånd framför oss urskildes föremålen i mörkret, och allt vidare framträngande var lönlöst.

Akida klagar, att han är förbi, och stannar vid ett stort, mossbehängdt, nedtill med en stor urholkning försedt träd, där han utan vidare kröp in. Den lille Tulullua, som hela dagen stadigt vandrat bakom mig med sin börda af håfvar, väskor och en bössa, lägger äfven ifrån sig sina saker utmed stammen och kryper in i hålans ena hörn, som utifrån var skyddadt af nedhängande slingerväxter. Bärarna komma nu fram med sin lefvande börda, som de kasta ned i gräset bredvid mig, där mannen låg och stirrade som en dåre. Alla öfriga ha, insvepta i sina våta skört och filtar, krupit in i stammens hålighet eller lagt sig utmed dess sidor. Genomvåt som dragen ur vattnet ställde jag mig under en tjock gren för att där i det åter börjande regnet stående tillbringa en tröstlös natt i den kalla regnskogen. Att sätta sig på den iskalla, våta marken var ej rådligt, då jag möjligen kunnat somna in och väl då ej haft mycket hopp att följande morgon vakna annat än dödssjuk, och därvid antagligen för maktlös för att fortsätta färden. De våta khakikläderna klibbade iskalla mot kroppen, och endast genom att stå och då och då röra på mig, hade jag hopp att kunna uthärda den råa och kalla luften. Till skydd för hjässan, som af det ständiga regnet blifvit oroande kall, utrefvos stycken ur en medtagen filt, som Tulullua för öfrigt fick disponera.

Det är natt, regnet smattrar i träden öfver mitt hufvud, nattaporna och klippdassarna skrika i träden rundt omkring, kalla dimmor sänka sig ned mellan kronor och stammar, och benen börja allt mer att värka af trötthet. Hungern blef allt plågsammare, ingen eld fanns att värma sig vid, ingenting att äta, då jag plötsligen erinrade mig, att en fälld hjälmfågel låg i en af håfvarna. Famlande i mörkret påträffade jag den slutligen och ref af skinnet, stycken af bröstet utbrötos med fingrarna och smakade rätt godt; och det dröjde ej länge, innan hela fågeln var förtärd utom hufvud, hals och inkråm.

Det var en lång natt. Ännu syntes ingen ljusning på himlen, benen började darra af trötthet, då jag, som nämndt, genomvåt ej vågade sätta mig på den kalla marken, och då och då böjdes och ledades ben och armar för att uppehålla spänstigheten.

Ändtligen börjar morgonens första ljusning att sprida sig öfver skogen, och en fågels toner ljödo bland träden, förkunnande dagens ankomst. De svarta bärarna väcktes och tittade sömniga fram ur trädets stora hålighet. Meru-männen hade däremot, endast täckta af sina våta klutar, sofvit i gräset. På marken framför mig lågo de blodiga resterna af nattens måltid, som nu sågo föga aptitliga ut med lösryckta tarmar och öfriga tillbehör.

Hydda i Merus öfre kulturzon.

Sedan hvar och en tagit sin börda, satte vi oss i marsch för att söka nå Meru by. Men snart visade det sig, att allt åter gick fram och åter utan plan. Jag beslöt därför att själf taga ledningen som vägvisare för att söka påträffa en erosionsdal. Genom att följa den måste vi nödvändigt förr eller senare komma ned till stäppen och därifrån återfinna lägret.

Snart mötte vi en väldig erosionsdal, som de svarta ville öfvergå för att på andra sidan fortsätta nedåt kulturzonen. Men jag hade beslutit, att huru lång tid det än skulle taga, och så långt krafterna ännu räckte till, orubbligt följa denna väg nedåt. På ravinens båda sidor höjde sig den täta regnskogen med sitt vattendrypande bladverk, sina mossbehängda stammar, sina lianer och sin täta, ofta med tjock, hög bambu blandade underskog. Vi vandrade fram djupt i ravinens botten på de af det kalla bergsvattnet bespolade klipporna med deras stupande afsatser och vattenfall af ofta betydande höjd med därunder varande mörka bassänger. Här var det ej möjligt att komma ned utan att bryta sig väg utmed de tätt bevuxna sidorna, tills fallet var passeradt. Plötsligt störtade den olyckliga Meru-mannen, som ännu tycktes sakna nödig styrka, ned för ett mer än meterhögt klipputsprång och fortsatte som längs en rutschbana på ryggen ned utefter den glattslipade ytan, öfver hvilken vatten silade fram, och ned i en damm, dock, märkvärdigt nog, utan att just taga vidare skada, då vi däremot trodde, att han så godt som slagit ihjäl sig.

Nu började emellertid lyckan åter vända sitt soliga ansikte mot oss, och efter fem timmars färd längs ravinens steniga och klippiga botten med dess ofta tvärbranta, djupa afsatser, vattenfyllda jättegrytor och stora bassänger nådde slutligen rop våra öron. Vi hade kommit att följa en strax förbi lägret gående erosionsdal; ropen besvarades, skott lossades och genom skogens täta snärjen banade vi oss väg mot de då och då ljudande rösterna och framkommo till lägerplatsen.

När vi lagt ifrån oss bördorna, var min första fråga till de svarta i lägret, om Bora blifvit återfunnen. De två massaierna trädde fram och meddelade, att de trots ifrigt sökande ej sett eller hört något från honom, och att vidare sökande vore förgäfves. Men detta var ej min åsikt. Så fort Sandberg, som redan på morgonen gifvit sig ut på spaning efter oss, vid våra skott återvändt till lägret, sändes han med folk att söka den förlorade. Hela denna och följande dag undersöktes berget långt upp till de trakter, där han skilt sig från oss, skott lossades, hornsignaler ljödo öfver klyftor och djup, eldar upptändes — men allt förgäfves. Äfven den tredje dagen skulle det numera nästan lönlösa sökandet fortsättas, bärarna hade redan fått befallning att göra sig redo, då uppassaren kom in och sade, att alla hade rymt; de kunde ej längre uthärda kölden och det ösande regnet och vägrade att åter gå upp i de kalla trakterna. Endast genom löfte att genast få aftåga, förmåddes de af ett eftersändt bud att afhämta sina bördor.

Så bröto vi upp, det var som ett sorgetåg, där vi tysta vandrade ned för den klippiga, stupande stigen. Efter nattens ösande regn dröp hela skogen af vatten, bladen glänste, grenarnas och lianernas långa mosstappar hängde som våta draperier, allt var tyst och förstämdt. Blott en liten fågels stämma ljöd då och då från skogens inre. Dystra tankar behärskade sinnet, forskningen hade åter kräft ett människolif, men allt hvad i mänsklig förmåga stod var gjordt för att återfinna den försvunne.

Merufolk vid lägret i öfre kulturzonen.

Så småningom närmade vi oss regnskogens nedre gräns, värmen steg och med den de svartas domnade lifskrafter. Solen lyste fram och spred sina lifgifvande strålar öfver naturen, det blef åter lif och rörelse i leden, och jag beslöt därför att ånyo slå läger för att med några utvalda än en gång bestiga bergets öfre delar och söka den förlorade. Men hvarken lock eller pock kunde förmå dem att återvända; och skulle några med våld ha tvingats att medfölja, hade de öfriga under tiden rymt, och jag befunnit mig i ett högst obehagligt läge bland detta illa beryktade folk, där redan européers blod flutit, och från hvilket, enligt de hvitas utsago, ett allmänt neger-

uppror i dessa trakter i första rummet kunde tänkas börja. Betecknande ruskade Akida, vid tal om dem, på hufvudet och sade med lång tonvikt på sista ordet: »baya, sana!» (riktigt dåliga!). Framför tältet samlade sig en obehaglig flock närgångna Meru-män, och äfven flickorna syntes vara af samma skrot och korn. Oförsynt skrattande hopade sig männen utanför, och trängde sig fram till tältdörren — och fordrade betalt för den plats, där vi lägrat!

Det var den 24 december; det var vår julafton!

Snart bryter ett nytt oväder löst. Himlens slussar äro öppna, åskan mullrar fram uppåt berget, genljudande mellan raviner och höjder, det susar vildt i luften, det är som drefve onda makter sitt spel i denna vackra men osäkra trakt.

Följande morgon lämnade vi Meru och fortsatte marschen kring berget.

Hvad jag på detta märkliga berg sett lockade emellertid till förnyade och längre undersökningar under ett kommande besök. Redan dessa första dagar hade varit oskattbara; under stigande intresse hade jag fått genomvandra den täta regnskogen med dess mossbehängda träd, buskar och lianer, intränga till en erosionsdals botten och följande denna uppkommit genom bergets märkliga bambuzon till högre belägna trakter med deras skiftande flora af ofta nordisk typ och iakttagit de karaktäristiska förändringarna i densammas prägel mot bergets spets. Jag hade insamlat rika skördar af djurvärlden från denna zoologiskt okända trakt af de svartas världsdel, hvilket allt fyllt sinnet med märkliga bilder och obetvingligt lockade till förnyade, mera omfattande undersökningar.

En marsch kring Meruberget.

Det var isande kallt i tältet, då vi på morgonen den 25 december vaknade för att önska hvarandra god jul. Natten hade varit ännu kallare, och blott genom att tätt svepa filtarna omkring oss, hade vi kunnat någorlunda uthärda den låga temperaturen. Bärarna voro redan vid soluppgången i rörelse för att ty sig kring de värmande eldarna, och riklig tillgång på sköna majskolfvar försatte dem snart i bästa lynne. Berget låg klart, utan den minsta molnslöja, och soluppgången var den praktfullaste.

Men den harmoniska stämningen varade, såsom ofta härute är fallet, ej länge. Regnet hade kommit tältlasterna att betydligt tilltaga i vikt, och de gamla bärarna ville tillbyta sig lättare laster. Snart var hela skaran i luffven på hvarandra, och skrik och skrän ljödo från alla håll för att vid åsynen af kibokon (flodhästpiskan) med ens tystna. Efter en stund voro vi i väg ned genom de stora bananschamber, som utbredde sig på sluttningarna och på åsarnas ryggar. Landskapet var vackert med sina gröna, stora, spridda kullar och sin präktiga vegetation, där äfven molla och klöfver framskymtade. Karavanen gick fram i en kuperad dal mellan spridda, konformiga, af rik grönska betäckta kullar och fält med bönor, hirs och majs och mellan dessa i träda liggande jordlotter, som voro beväxta med Ricinus och allehanda buskar, örter och ogräs. Hvarje mötande massai eller Meru-man frågade vi efter den försvunne boyen, om han kanske själf kunnat finna väg ned till kulturzonen, och utlofvade mer än tre månaders aflöning till den, som förde honom till rätta.

Liksom på Kilimandjaro ligga hyddorna äfven på Meru spridda utan att bilda begränsade byar.

Vid eftermiddagen hade vi uppnått Aruscha, en vackert belägen plats vid foten af Meruberget. Det var, åtminstone vid denna tid, den sista tyska militärstationen inåt kontinenten åt detta håll, belägen på en höjd af 1,440 m.

Det var en by med raka gator och fyrkantiga hus af samma slag, som man ser vid kusten, och hvilka ofta äfven voro bebodda af indiska handelsmän och kustnegrer. I fonden af hufvudgatan mot berget var den vackra stationen belägen med dess prydliga anläggningar af gräsvallar

och växtgrupper, bredbladiga bananer, gula rabattväxter m. m., och rakt här bakom höjde sig bergets imponerande kägla, som på eftermiddagen vid vårt besök till större delen var molnfri, blott upptill med spridda, hvita molnslöjor. Husen voro, som antydt, rektangulära, korta, med två längre och två kortare sluttande takdelar samt omgifna af skuggande verandor, som voro bildade af det på smala pelare stödda öfverskjutande taket, hvarunder den höjda marken blifvit hårdt tilltrampad. Hyddornas väggar voro jämna och be-

Bild från Aruscha.

strukna med lera. Efter att något hafva ordnat lägret och en smula riggat upp den medfarna toaletten, gjorde jag ett besök i militärstationen, där det allra hjärtligaste mottagande röntes. En af militärerna, med hvilken jag under inmarschen hade sammanträffat vid Kahe, påstod sig aldrig ha sett en människa, som på så kort tid förändrat sig så nästan till oigenkännlighet; kläderna hängde som på ett skelett, ansiktet var aftärdt och skägget vildt! Utom militärstationen finnas två evangeliska missionsstationer vid berget, en i Aruscha, en i Nkoaranga. Redan vid denna tid hade en del boer, hvilkas invandring understödts af regeringen, slagit sig ned vid Meru, ehuru de flesta blott syntes vara till för att utrota det vilda i omgifvande trakter i stället för att

verka som jordbrukare. Sedermera hafva äfven greker, ryssar, österrikare, engelsmän och italienare invandrat. Bäst synas greker och engelsmän sköta sig och äro ofta en förebild för de öfriga. Få emellertid boerna fortsätta med sin jakt och utan urskillnad föröda det vilda, torde den tid snart vara förestående, då de utskjutit de sista resterna af de ännu vid denna tid så ofantligt rika hjordar af antiloper, gnuer och gaseller, äfvensom giraffer, flodhästar och annat storvildt i Merus närhet. Stundom mötte vi vid Ngare na nyuki boervagnar ända upp till det höga väfta-

Vi slogo läger på den kala, kuperade öde stäppen för att närmare studera den egendomliga fågelvärld, som visat sig bland afsatserna vid närliggande genombrutna höjder.

ket lastade med hudar, som vi först antogo vara af nötkreatur, får och getter, men som vid närmare granskning befunnos vara idel gnu- och gasellhudar. Hela karavaner med vadschagga möttes stundom på väg från Kilimandjaro till boerlägren för att mot vegetabilier, som dessa »jordbrukare» ej iddes odla, tillbyta sig kött i mängd.

Som förut är nämndt, är Aruschas befolkning illa känd, och en blick i stationens straffjournal, där stöld, öfverfall och mord stodo öfverallt i kolumnerna, kunde bekräfta dess anseende såsom det sämsta slödder i hela tyska Ostafrika. Rader af fångar, som, följda af med kiboko och gevär beväpnade askarisoldater, gingo på gatan i rasslande länkar, visade också prof på en del icke alltför trovärdiga ansikten.

Följande morgon bröto vi upp under stor tillströmning från Aruscha-folket. Vägen gick genom farmer nedanför rader af höga, runda kullar och höga förskansningar längs bergets nedre del. Längre bort blef terrängen mera trädlös och öppen, och bananschamberna mer fristående och skilda genom vanligt busch-ogräs. Nedåt sänkte sig den kuperade, med spridda, höga kullar försedda terrängen bort mot den långt nedanför utbredda stäppen. Solen brände allt mer, och luften var fuktig, het och tryckande. Småningom försvunno farmerna, och vägen gick fram genom skog af högre och lägre träd med mellanliggande underskog af höga buskager. Blott några fåglar upplifvade denna skog, åtminstone under den tid, då vi tågade igenom. Efter ett par timmars marsch voro vi ute på stäppen, där bland annat praktfulla biätare (Melittophagus bullockoides) tronade i ett par fristående träd. Vid Ngare Mtoni, där vi stannade något, hade boer slagit sig ner liksom äfven en mängd massaier, som här hade en stor kraal. Vidsträckta gräsmarker med flatare eller något mer tillspetsade, gräsbeväxta, stundom till åsar sammanlöpande kullar utbredde sig framför oss. Ännu klockan fyra gingo vi i samma kulliga grästerräng, inga träd syntes till, inga antiloper visade sig på de vidsträckta, utmärkta betesmarkerna, ett förhållande, hvilket boerna möjligen skulle kunnat förklara. Susande sköt en örn (Aquila rapax) fram genom luften och tumlade vid skottet hvinande ned mot den hårda stäppen. Klockan half sex passerade vi egendomliga dalgångar med ofta branta sidor och utkommo åter på den kala, kuperade, öde stäppen, där vi slogo läger för att närmare studera den egendomliga fågelvärld, som visat sig bland afsatserna vid de genombrutna höjderna.

Af den rika daggen låg hela marken följande morgon liksom efter regn och glittrade i solen som af myriader ädelstenar. I luften flögo talrika svalor; den om vår ladusvala något erinrande gaffelstjärtade Hirundo Emini, den liksom den rätt närstående hussvalan med ljus öfvergump försedda Hirundo griseopyga, den stora, ofvan brungrå, med vår backsvala närbesläktade Riparia cincta och den mindre Riparia minor. Alla flögo här omkring utmed de branta väggarna eller höjde sig öfver deras spetsar. I dalgångarna var den eljest sällsynta rödstjärtade stenskvättan Saxicola Schalowi, hvars hona och ungar förut voro okända, allmän; här höllo de sig på de branta väggarnas afsatser, flögo fram längs sidorna och hoppade lifligt omkring på marken. Skadskjutna exemplar visste att med stor snabbhet som råttor rädda sig in i hål mellan stenar och block. I dalgångarnas buskager drogo svärmar af långstjärtade musfåglar (Colius leucotis affinis) omkring, och äfven svartstrupiga buskskvättor (Pratincola salax axillaris), den om en grönsiska mycket erinrande Spinus citrinelloides hypostictus, grässångare (Cisticola arter) o. a. visade sig här.

På de stora gulnade grässtäpperna väster och norr om Meru lyckades det mig att få se dessa trakters ståtligaste väfvarfågel, den präktiga

Drepanoplectes Jacksoni. Det är egentligen den stora, svarta hanen med dess väldiga, skärformiga, nedåtböjda stjärt och gulbruna öfre ringfläckar, som fängslar uppmärksamheten, under det honan bär en enkel, nästan lärkfärgad dräkt. Trakten, där stora svärmar af dessa fåglar höllo till, utgjordes af vidsträckta, med omkring ett par fot högt gräs beväxta stäpper i närheten af vårt läger samt på liknande lokal något mer åt norr. Vidt omkring fanns icke ett träd, knappt någon enstaka buske, och framträngandet i det täta gräset var rätt mödosamt. Svärmar af väfvarfåglar, som flögo upp här och hvar ur gräset, hade flera gånger väckt min uppmärksamhet, då bland de enkelt färgade exemplaren, honor och ungfåglar, hvilka utgjorde hufvudmassan, här och där en stor, svart fågel med nedåtböjd, lång och stor stjärt genom sin färg och storlek skarpt afbröt från de öfriga. Äfven enstaka svarta hanar lyfte här och där och drogo under något tung flykt genom luften för att därpå åter sänka sig bland gräset. Långsamt drogo de uppskrämda skarorna genom luften, styrande än åt ett, än åt ett annat håll, än utbredande sig i större glesare svärmar, än hopdragande sig i tätare massor, för att därpå långsamt sänka sig i gräset, där honor och ungfåglar mer eller mindre försvunno för blicken. De stora, svarta hanarna voro däremot synliga på långt håll, där de ofta tronade i spetsen på de höga grässtånden. Här och hvar kunde man få se hanarnas egendomliga dans, och ett sällskap sådana, hvilka från gräset upprepadt fara upp någon aln i luften för att åter, som en i vattnet äggläggande trollslända, sänka sig mot samma ställe, åter höja och sänka sig, hvarvid den långa stjärten nästan synes fladdra i vågor, är en lika komisk som märklig bild från den ostafrikanska stäppen. De äro icke just skygga. Hanen har en längd af omkring 32 cm., hvaraf omkring 23 komma på den stora stjärten. Denna vackra väfvarfågel är endast känd från trakterna öster om Victoria Nyanza.

Insektvärlden var i dessa ödsliga stäpptrakter gifvetvis ej rik. En del gräshoppor, lagriider, pentatomider, och coccinellider lefde bland gräset, längs stigarna flögo några hesperider, bland buskarna brokiga steklar. Här och hvar for en blåvinge fram bland tufvorna, under stenar lefde tusenfotingar af flera slag, spindlar och opilionider, vinglösa kackerlackor, syrsor och tvestjärtar och i spillningen en del af stäppens vanliga coprophager.

Oaktadt faunans skäliga fattigdom riktades dock samlingarna med omkring femhundra djur under den dag, som här anslogs till undersökningar.

Dimmor voro lägrade öfver stäppen, då vi följande morgon bröto upp från lägret och inom kort passerade ett slags boerläger. Jorden syntes här god, liksom klimatet utan tvifvel var det bästa. Äfven här visade sig på gräsvidderna svärmar af Drepanoplectes Jacksoni, hvars stora, svarta hanar redan på afstånd urskildes bland gräset. Hela landskapet var beströdt med spridda, rundade, gräsbeväxta kullar och mellanliggande flacka, eller

En uttorkad flodbädd nedanför Merus norra sida.

svagt buktande trädlösa gräsvidder. Åter passerade vi ett boerläger, denna gång ett verkligt litet hus och omgifvande odlingar af majs, skärbönor och möjligen annat; ännu en timma och vi voro vid floden Ngare Mosor. Här blef den förut ypperliga jorden mer stenbunden. Åter stötte vi på ett boerläger, men dess ägare syntes bo i vagnar eller tillfälliga skjul, dragare voro dock i arbete, och stora fläckar voro redan upplöjda, vattenledningar voro ledda från berget och det såg ut, som om dessa boer verkligen något mer ville ägna sig åt jordens uppodling än de öfriga jag såg. Flera nu torra eller endast föga vattenförande flodbäddar med stenig botten och omgifvande buskig terräng med akacior och andra stäppväxter mötte oss gång efter annan. I söder, ej långt från vår marschruta, steg Meruberget upp mot skyn, nedanför löpte dess med spridda akacior beväxta förskansningar, i norr utbredde sig massaistäppens gullysande vidder med sina spridda, glesa eller något tätare akacieskogar, i fjärran begränsad af åsar och kullar, stundom påminnande om ett slags månlandskap. Inga antiloper syntes här på de stora vidderna med deras, som det tyckes, outtömliga och goda betesmarker. Åter visade sig ett slags boerläger på den öppna stäppen, tält och stora vagnar samt en med akaciehäck omgifven kraal à la massai. Flera jättetrappar (Otis kori struthiunculus), som nämndt näst strutsen områdets största fåglar, voro här ovanligt litet skygga, där de spatserade ute på den öde, trädlösa grässtäppen, och med winchestern i hand gick jag bort och fällde en gammal ståtlig hane.

Denna väldiga fågel var för öfrigt på flera håll inom området tämligen vanlig. Ofta ser man jättetrappen ensam, eller stundom hane och hona i hvarandras närhet, långsamt och gravitetiskt spatsera omkring på den öppna stäppen, eller där denna är beväxt med spridda akacior, sökande sin hufvudsakligen af insekter bestående föda. Blott tillfälligtvis visade sig några i hvarandras sällskap. Oroad spatserar han långsamt några steg framåt med framsträckt hals, går därpå en liten bit med utbredda vingar, först långsamt, sedan något fortare, för att därpå under långsamma, tunga vingslag höja sig i luften och sedan på tämligen långt afstånd åter sänka sig ned på marken. Närmar man sig långsamt en jättetrapp ute på öppna stäppen, där ej den minsta lilla buske finnes att dölja sig bakom, spatserar han framför, då och då vändande sig om, söker att slå in på andra riktningar för att undgå förföljaren, blir stående, går därpå vidare, tills man kommer på 50—75 meter, då den ger sig af. Blott en gång har jag med hagelbössa kunnat fälla en jättetrapp, en hona, som jag lyckades närma mig i skydd bakom en kulle, hvarvid de svarta fingo tåga vidare, hvilket gjorde fågeln, som blott betraktade dessa, tryggare; eljest kunna dessa stora fåglar i regel blott fällas med kula. Den stora magen af en undersökt jättetrapp var alldeles fullproppad med gräshoppor, skalbaggar o. dyl., och blott sparsamt sågos enstaka frön (af akacior) och gräsdelar.

Under tiden hade hela norra delen af himlen öfverdragits med hotande moln. De mörkna allt mer, utbreda sig vidare och hänga blåsvarta och trasiga från skyn. Ett oväder närmar sig, stora regndroppar falla, som med ens slå genom khakidräkten, och hela luften brusar af ett framdragande stört-regn, sådant jag sällan sett i denna del af Afrika. Det regnar ej, utan vattnet störtar som floder ner genom luften, hela stäppen liksom kvider, himlen svartnar allt mer, bärarna försvinna som bland framyrande snö, det skum-mar på stäppen af nedstörtande vattenmassor, som smattrande slå mot

Jättetrapp.

marken, hvilken är hvit af dess piskande och uppyrande stänk. Trappen, som bäres af Amesi och Tulullua, är våt som dragen ur vattnet, och den hop-rullade anteckningsboken är som en trasa. Framåthukade skynda vi bort öfver stäppen för att nå ett litet på afstånd synligt boerhus, där vi för en liten stund fingo skydd för regnet. Men detta ville ej upphöra, om äfven dess första våldsamhet aftagit, hvarför det var lönlöst att här förnöta tiden och kanske riskera att ej före solnedgången nå den gamla lägerplatsen vid Ngare na nyuki. I nästan ständigt regn gingo vi därför vidare och fram-kommo efter två och en half timme till nämnda lägerplats. De nedvält-rande regnmassorna hade dock redan kommit floden att betydligt stiga,

30—100395. Sjöstedt, Bland storvildt i Ostafrika.

Lägerplats i akacieskogarna vid Ngare na nyuki.

så att den hotade att snart öfversvämma tältplatsen. Icke utan svårighet och äfven fara måste vi därför öfvervada den nu brusande floden med dess gula, framvältrande vatten för att på den andra, högre belägna stranden finna en trygg plats bland dess glesa akacior.

Flera bärare voro försvunna, men ankommo mot aftonen så småningom. Naken måste jag i den allt annat än varma luften byta om allt från tröja till rock, strumpor och skor, då kläderna voro som om de direkt dragits ur vattnet. I Aruscha hade två flaskor gin och en halfflaska konjak inköpts af några greker för sådana tillfällen som detta; och det var nu som ett lifselexir för våra förfrusna och uttröttade kroppar. Sandberg såg utpinad ut, men litet konjak och varmt te kom snart blodet att flyta hastigare och krafterna att återställas. På platsen framför tältet antändes ett väldigt bål, där de frysande bärarna så småningom uppvärmde sina af det kalla regnet stelnade lemmar.

* * *

Sandberg medföljde blott på längre marscher, då de fällda djuren dag för dag måste prepareras i lägret och ej lämpligen kunde sändas ända till Kibonoto. Länge hade han efter vår ankomst till berget under träget och duktigt arbete från morgon till kväll på stationen varit upptagen med preparering af de från de dagliga marscherna och exkursionerna hemförda högre djuren, däggdjur och fåglar, hvarvid särskildt de förra, från jakterna på stäppen, gåfvo honom en del hufvudbry. De zinkbeslagna stora lådor, som företänksamt nog medtagits, blefvo här räddningsplankan, utan hvilken säkerligen en del skinn och hudar gått förlorad till följd af det ständiga regnet under denna tid. Se här, huru många hudar dessa lådor vid ett tillfälle på en gång innehöllo för alunberedning: 1 zebrahingst, 5 gnuer, 4 gaseller, 3 herpestider, 4 apor, 2 halfapor, 3 ginsterkatter, 1 schakal. Oupphörligt måste hudar och skinn vändas för att ej taga skada, då alungaran ständigt måste komma åt alla partier, och ehuru de voro mycket starka, hotade dock lådorna slutligen att brista af det packade tunga innehållet. Ja, en dag brast äfven den enas väggar. Då voro goda råd dyra. Regnet for genom luften och gjorde det lönlöst att söka hänga upp hudarna, som i sådant väder skulle ha ruttnat, då de ännu ej genomdragits af garan. Alla hudar måste därför uttagas och metallen skuras med aska för att blifva ren, hvarpå ett ej lätt lödningsarbete tog sin början och slutligen lyckligen fullbordades.

Emellertid hade Sandberg blott fått mottaga och bereda de fällda djuren, och några jakter hade ej hunnits med, då jag själf den första tiden långt ifrån jagade för nöjes skull utan snarare under oro för att kunna

för samlingarna erhålla exemplar af stäppens alla djur. Efter en tid funnos de flesta af dessa representerade i samlingarna, så att jag med mera lugn kunde fortsätta jakterna. Att jägarblodet mången gång kommit i svallning hos honom vid åsynen af alla hemförda hudar af storvildt, kunde lätt inses, och att under sådana förhållanden ständigt sitta instängd i prepareringsrummet, måste stundom medföra förstämning. För att känna sig fri i jaktmarkerna, utan några band, borde han under några jaktdagar vara ensam med de svarta. I stället för de fyra man, han därvid önskade med sig, försågs han med nio för att ej sakna bärare, om flera djur skulle fällas, hvilket är en i hög grad irriterande situation, hvari jag vid en föregående jaktfärd till stäppen befann mig, då de med hudar hemsända bärarna ej förr än efter flera dagar återkommo, och af hela den svarta karavanen på öfver tjugo man till slut blott fyra funnos kvar i lägret.

Som nämndt hade jag först tänkt att ensam företaga Kilimandjaro-expeditionen och blott hafva svarta medhjälpare under mitt arbete i den afrikanska naturen.

Erfarenheten från Västafrika hade dock visat, huru tidsödande en del prepareringsarbeten äro, särskildt då det gäller de stora djuren, hvilket stundom kan lamslå hela det vetenskapliga arbetet, hvarför jag beslöt att medtaga en särskild preparator. Med förbigående af en mängd ansökningar från in- och utlandet riktade jag direkt till den mig sedan länge välbekante, energiske och skicklige konservatorn GUNNAR SANDBERG en erbjudan att medfölja, hvarpå genast ett jakande svar ingick, ett val, som jag under hela expeditionen hade all anledning att vara belåten med. Huru Sandberg utförde konserveringsarbetena torde bland annat framgå af det erkännande, som en del till Berlinermuseet såsom gåfva från resan öfverlämnade skinn erhöllo, hvilka af prof. Reichenow, nutidens förnämsta kännare af Afrikas fåglar, betecknades som »ausgesucht prachtvolle Bälge». Såsom ett erkännande för detta arbete tilldelade K. Vetenskapsakademien honom efter vår hemkomst sin äldre Linnémedalj, i guld.

Om sina lefnadsöden har konservator Sandberg lämnat följande kortfattade skildring, hvilken jag i samband med redogörelsen för den vetenskapliga färd, som han med sådan plikttrogenhet tjänade, här vill anföra:

Jag föddes i Uppsala i november 1871. Min gamla morfar, en äkta jägartyp från 1830-talet, präntade in hos mig så mången underlig bragd från jaktens dagar, därför var det med en viss förtjusning, jag följde honom på hans fiskturer.

Efter mångt och mycket, när skoltiden väl var slutad, fick jag uti lifvets skola den luttring, som en pojke behöfver, och om det än mången gång kändes hårdt, hade det dock den glädjen med sig, att allt, hvad som händer, är till ens egen lärdom.

I juli 1887 lämnade jag Stockholm, ett bref från min far kallade mig till plats hos konservator Kolthoff i Uppsala, mina ungdomsdrömmar skulle då verkligen gå i fullbordan, och fastän jag en tid varit sjuk, blef jag genom detta bref fullkomligt kurerad, och ett par dagar därefter stod jag redan inne i mitt arbete.

Under min skoltid fick jag aldrig äga någon bössa, men nu blefvo omständigheterna förändrade, och jag tror till och med, att jag första natten hade det gamla lånade vapnet utmed mig i sängen.

Konservator Gunnar Sandberg.

Nu gingo läroåren raskt framåt, fastän den gode mästaren ibland uttryckte missnöje med någon fågel, hvilken måhända fått sina ben oförlåtligt nära stjärten, men alla barn i början, och så blef det flera, och tills dato är antalet konserverade, och uppstoppade fåglar mycket öfver 12,000 exemplar.

Under årens lopp lärde jag känna och älska min hembygds marker med deras djurlif, men detta var snart icke nog, med konservatorn följde jag år 1890—1891 till norra och södra Öland, och 1895 anträdde jag re-

san mot Gellivare, min första egna expedition. Djurlifvet i fjällen och de vidsträckta myrmarkerna voro för den unge samlaren idel nyheter. Med Petter Korax som lots sträckte jag färden vida omkring, samlade och såg, vårt hemvist var oftast skogen, ibland någon gammal lappbod, det var dock lifvet, jag var ju bland mina djur, hvad gjorde det då, om min hufvudkudde utgjordes af granris. En stunds hvila samt en tår ur Korax kaffepanna, och så bar färden på nya upptäckter. Efter ett par månaders vistelse i Gellivare buro mig fortkomstledamöterna ned mot Kalix. Kanhända skulle jag fara tillbaka samma väg jag kommit, nej då! det fanns nog andra vägar med nya iakttagelser att göra, och hemåt bar det i alla fall. Väl hemma bar färden efter tvenne dagars utrustning åter mot fjällen, denna gång mot Jämtlands skogsklädda höjder och hamnade jag vid Medstugan, där en dust med lemlar företogs. En månads vistelse, och några hundra konserverade lemlar jämte fågelskinn fyllde min packning, då vi båda togo Uppsala som mål.

Så gick tiden, arbetet med Stockholms Biologiska museums bevingade skara samt en del däggdjur hade jag lämnat bakom mig, och snart stod jag åter inför en ny resa, denna gång som preparator å 1898 års svenska Polarexpedition.

Undervakten blef min första törn. Om styrbord fladdrar det röda skenet från Vinga fyr, där jag ensam står vid ratten, frigasten drager timmerstockar å barken, för fyllda segel ilar den gamla Antarctic åter mot norr, nordsjövåg bryter hvit mot bogen, vaggande de trötta själarna ombord i ro.

Någon gång under nattens lopp sticker ett hufvud upp ur akterkabyssen, det är 1:ste styrman, som spörjer om kursen — väst nordväst, och ett streck till nytt. Ja väl styrman, och så är han åter borta. Ingen fara på taket, hela hafvet ligger öppet för om, inte ska jag sätta i land.

Jag ser några hemvändande grisslor, samt för första gången stormfåglar, hvilka med ugglelika vingslag sakta stryka utefter vågtopparna. Om styrbord har jag Norges raggiga kust, den kvidande dyning famnar, hundvakten går sakta men säkert, en och annan gång smattrar det i klutarna. Det är åsynen af ett par lekande stormfåglar, som lockat mig att göra en skruf ur kursen, ett hastigt tag i ratten och straxt äro alla segel åter fyllda.

Nu som alltid fann jag, att hvad som lärts kom mig till godo, ty under denna resa sysslade jag som lättmatros, kock, barberare, gevärssmed samt preparator, och snart var den fyra månaders färden ett minne blott.

Högsta nordliga breddgraden var 81°25 n. br. men de otäcka isbitarna gjorde, att vi åter släpade mot söder. Mina fåglar försummade jag ej. På en klippa utanför Beeren Eiland kommenderade jag en flock grisslor i »gif akt» för doktorns kamera, och själf blef jag förevigad, där jag

smeker en rufvande ejderhona. Vid Kung Karls land synes jag hängande i en smäcker lina utmed en klippvägg för att lyckas hemföra några dun-ungar och ägg af ismåsen. Vid samma land hade jag nöjet afklippa lifs-gnistan hos en stackars jäktad isbjörn, det var min gamla hagelbössa »Lotta», som med kulor i sina pipor då talade.

På våren 1899 startade jag i Boden Nordiska Naturaliehandeln, min tjänstetid hos konservator Kolthoff var afslutad, det hade varit en lärotid,

Sandberg vid sin första antilop.
Bredvid står Amesi-Kongoni.

som aldrig förglömmes; och med aktning skall jag allt framgent minnas den hjärtegode mästaren, i hvars hem så mycket godt har kommit mig till del.

De ord, som konservatorn en gång yttrade till mig, att om någon skulle träda i hans fotspår, så vore det Sandberg, dessa hans ord har äf-ven blifvit min lifsuppgift, aldrig har ett ögonblick försummats för iaktta-gelser bland mina djur, det gifna erkännandet står för mig orubbligt, och jag hoppas äfven en gång få sluta mitt lifs arbete, midt ibland det, som för mig i lifvet varit kärast!

Mitt arbete i Boden gick raskt framåt. Det var äfven ett tacksamt arbetsfält jag valt, de vidsträckta myrmarkerna med sitt rika fågellif, de djupa dystra skogarna, där likt en spåkvinna lappugglan spöklikt drager fram, den sagolika lafskrikan gungar på lafvig gren, visande vandraren vägen mot de mäktiga fjällen, där man liksom försvinner i atomer, emot det storslagna, ens öga möter. Härliga land, i sanning oförgätligt.

Af större arbeten, jag under dessa år utförde, var Norrbottens läns Biologiska utställning i Gäfle 1901, för hvilket Turistföreningen i Luleå erhöll guldmedalj.

Denna samling utgör numera Norrbottens Biologiska museum, inrymdt i gamla landskanslihuset i Luleå.

Tiden gick framåt, våren 1905 randades, de norrbottniska snömassorna tinade bort för solen, kråkan var anländ, en flyttfågel i dessa nejder. Jag sitter försjunken i mitt arbetsrum, då med ens ett bref famnar mitt intresse, jag läser och läser om igen, skall jag tro mina ögon, jag den gamle skogsmannen, skulle jag vara den lycklige, nej det är inte möjligt; ja! men det står ju här tydligt, en förfrågan, om jag har lust att som preparator medfölja till Afrika. Ja det var en fråga det! Att jag blef glad är säkert, och än i dag förvånar det mig, att jag hade så mycket fattning att genast svara och tacka för den vänliga hågkomsten.

Så fort som kungl. postverket kunde förmedla bref, hade alla underhandlingar växlats, och jag stod under min chefs vänliga ledning.

Onda och goda vindar följa mig ständigt i lifvet, men sedan jag tillbörligt skakat seglen fria, stod jag klar för kommande kall, och som en runa, där hjärtat präntat stilen, skall professor Sjöstedt utgöra den största fyllnaden i mitt lifs intresse, på samma gång det vore mig kärt att i framtiden få skildra ett och annat af hvad jag njutit bland djuren i tropikerna.

* * *

Men vi återvända till lägret vid Ngare na nyuki.

Då vattnet i floden följande dag fortfarande var tjockt, gulbrunt och odrickbart, måste vi bryta upp och anträda hemfärden. Knappt hade vi kommit ut på stäppen, utanför den glesa akacieskogen, förr än vi mötte de vanliga hjordarna af gaseller, hvaraf ett par exemplar fälldes, och stäppen hade efter regnet i hast fått en grönare prägel, som förlänade den ett friskt utseende i jämförelse med dess vanligen gula färgton.

Så var den elfva dagars färden till Merus öfre delar och marschen kring hela detta berg afslutad. Sorglig genom förlusten af ett människolif hade den för utforskningen af dessa zoologiskt okända delar af Afrika varit af största vikt. En ungefärlig föreställning om djurvärlden på detta bergs öfre delar var vunnen, hvilken dock inom kort lockade till vida mer ingående undersökningar, än som under denna första färd varit möjliga.

Flöjtakaciorna och deras bebyggare.

Det var under tiden motsvarande vår höst, regnet hade upphört, och solen sken öfver den gula, vida grässlätten nedanför Kilimandjaros nordvästra sida, där vi nu under en jaktfärd tågade fram. Här och hvar syntes några höga, flatkroniga akacior bland den gulnade gräsöknen, och på andra håll voro stora delar af stäppen glest beströdda med helt små, hvittaggiga, finbladiga akacior, som voro öfversållade med en massa på afstånd äpplelika, mörka kulor, hvilka vid närmare betraktande visade sig vara ihåliga gallbildningar och bebodda af tusentals små mörkbruna, ettriga myror. En sådan akacia, som var öfverströdd af de vackraste galler, afkvistades och afskalades nedtill samt fälldes, för att sedan transporteras till stationen och därifrån så småningom föras till riksmuseet. Tusentals ilskna myror kommo emellertid härvid utrusande ur sina bostäder, de nämnda stora ihåliga ansvällningarna, skyndade snabbt med högt upplyftad bakkropp utmed grenar och stam och vidare öfver på de svarta bärarna, som jämrade sig och ville kasta ifrån sig den stickande, genom myrorna ännu obehagligare bördan. Men däraf vardt intet, framåt marsch hette det, och när blott »dura necessitas» som ett välgörande damoklessvärd hängde öfver dem, blef pjunkigheten mindre, och akacian befann sig snart under rask transport mot lägret.

Med dessa märkliga bildningar och deras bebyggare äro vi inne på ett i hög grad intresseväckande, förut nästan obeaktadt kapitel om samlif mellan växter och myror, som jag närmare har skildrat i en del af denna expeditions vetenskapliga verk, och äfven här i korthet vill redogöra för.

Sedan länge har, särskildt från botanisternas sida, uppmärksamheten varit fäst vid det egendomliga förhållandet, att vissa akacior, isynnerhet i Central- och Sydamerika, äro försedda med ombildade, ihåliga, af myror bebodda taggar, ehuru dessa notiser blott i korthet omnämnts. De akacior, som härvid omtalas, äro Acacia sphærocephala (cornigera) och Acacia spadicigera.

Från Afrika föreligga öfver detta ämne blott helt sparsamma iakttagelser, nämligen af Schweinfurth, som 1867 i sin beskrifning af Acacia fistula från Nubien omnämner de på denna bland de normala taggarna

förekommande, af myror bebodda, vid basen uppsvällda och ihåliga stipulartornarna. Äfven Forel omnämner samma akacia, som mycket liknar den af mig i Usambara iakttagna A. zanzibarica, hvaraf ett par stipulartornar här längre fram äro afbildade.

En flöjtakacia.

På stäpperna kring Kilimandjaro och Meru, liksom äfven under marschen genom Pare och Usambara, hade jag, som antydt, tillfälle att iakttaga sådana med uppsvällda, ihåliga, gall-liknande taggar försedda akacior och deras bebyggare, och vill i det följande anföra några af de iakttagelser, jag kunnat göra öfver denna så föga kända, i hög grad intresseväckande fråga, särskildt beträffande den mest utbredda af dessa växter, den s. k. flöjtakacian.

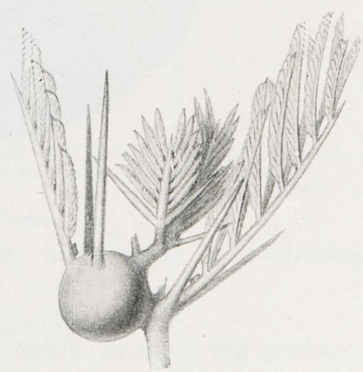
Märkligt te sig på massaistäppens vidder de glest växande, ofta rätt låga flöjtakaciorna, som här stundom äro spridda på större eller mindre områden, där de uppskjuta bland stäppens gräs och örter. Med undran ser man på afstånd dessa små glesa träd liksom rikt behängda med svarta frukter; ända ut till spetsarna bära grenarna omkring kastanjestora svarta kulor, hvilka liksom stam och grenar äro beväpnade med långa, raka taggar. Vidrör man dessa gallbildningar eller knackar på dem, utrusa talrika myror (Cremastogaster tricolor), som här inne hafva sina bon.

I nervös ifver störta de fram, den ena bakom den andra, ur de små, af dem själfva gjorda öppningarna, med rakt i vädret upplyft, fram och åter ideligen vippande bakkropp, i hvars spets en liten droppe illaluktande, mjölkhvit vätska sitter frampressad, och sprida sig öfver gallens yta, ut på taggarna, på blad, grenar och stam. Allt flera komma ut och rusa vidare till andra galler, hvarur äfven dylika små myror framtränga. Men det är endast de 4 mm. långa, svartbruna, med brunrödt eller rödgult hufvud och thorax försedda arbetarna, som vi ännu gjort bekantskap med. Vilja vi se de möjligen denna tid förefintliga bevingade könsdjuren, måste gallerna öppnas med en knif. Är tiden gynnsam, såsom förhållandet i dessa trakter var i mars—maj, finna vi äfven de med rödgult hufvud och rödgul bakkropp försedda honorna och de helt mörka, betydligt mindre, med glasklara vingar försedda hanarna, som tröga sitta på gallens innersida eller

långsamt röra sig bland larver, puppor och arbetare, utan att vilja gifva sig ut på gallens yta.

Låtom oss något närmare betrakta dessa galler, myrornas förträffliga bostäder, »formicidarierna», inom hvilkas fasta murar de tryggt kunna bjuda sina fiender spetsen och med skäl säga: My home is my castle!

Gallernas form och storlek. De i början gröna, inuti kompakta, i form af små kulor ifrån hampfrös till ärters o. s. v. storlek utväxande gallerna äro i början runda, upptill mellan taggarna stundom något tillplattade och liksom de skott, från hvilka de uppstå, fint sammetsludna. I sin fortsatta utveckling bibehålla de en i det hela taget klotrund eller kastanjliknande, här och där något tillplattad typ och nå som utbildade storleken af en större nöt, en kastanj eller ett mindre äpple, de största med en genomskärning af 5—6, någon gång ända till 7 cm. Ytan är då något skroflig, ej glatt och polerad, sotsvart, väfnaden barkbrun, konsistensen träartad, och väggarna omkring 1 mm. tjocka med hårdare ytterlager. Då vinden drar fram öfver stäppen, höras från dessa torra ihåliga klot underliga, svagt ljudande toner, stundom påminnande om suset i tackel och tåg, eller som i styrka med vinden tilltagande och bortdöende eolstoner. Det låter så vemodigt; det är en äkta stäppens konsert, harmonierande med dess nakna vidder och ödsliga natur. Äfven stäpplärkan låter från toppen af någon öfverväxt termithög sådana där vemodiga, nästan klagande om ock i klangfärgen helt olika toner ljuda öfver stäppen, helst då solen i purprande sky sänker sig mot synranden.

Ung utväxande gall af flöjtakacia. Vid basen af de sidoställda bladen synas de knappformiga nektarierna.

Den utväxande, i början gröna, sedermera, först på sidorna som ett äpple, därpå rundt omkring rödaktiga, bruna och slutligen sotsvarta gallen är, som antydt, i början inuti fylld med en mjuk, homogen, något opak väfnad, som sedermera från centrum allt mer upplöser sig i en porös, luddig, fnöskliknande massa för att, gulbrun och hoptorkad, sedan bekläda gallens inre väggar. Härifrån bortrensas den slutligen af myrorna, hvarvid gallens innersida snart får en jämn och glatt yta. Belt omnämner från Nicaragua, att taggarna af den centralamerikanska Acacia sphærocephala i början äro fyllda med en söt, mjuk substans, så att, då myrorna först borra sig in, de finna sin blifvande bostad fylld med föda. Så var dock ej här förhållandet, och i den gröna, ännu massiva gallen borrade sig Cremastogaster tricolor aldrig in.

I början hel och sluten öppnas gallen sedermera utifrån af myrorna, hvilket sker, sedan den nått omkring en hasselnöts storlek och ännu är rödaktig och mjuk, stundom något tidigare. Den sprider denna tid omkring sig en behaglig, om äpple påminnande doft.

I regel förses gallen af myrorna med endast ett eller två hål, stundom dock med flera, hvaraf de två första gärna borras inåt vid basen af taggarna,

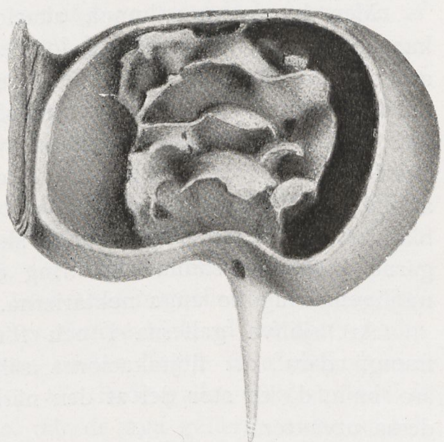

Gall af flöjtakacia i naturlig storlek.

mera sällan hvar som helst på gallens yta. I början, särskildt i vinkeln vid taggarnas nedersta delar och gallen, bilda de något långsträckta urgnagningar, som fördjupas, tills de genombrutit väggen, och ett hål uppstått, som dock ej är större, än att myrorna bekvämt kunna komma ut och in. Den färdiga öppningen är cirkelrund. Ibland synas väggarnas materia hafva trotsat myrornas mandibler, och flera gropar äro spridda öfver ytan, utan att det lyckats djuren att komma genom det hårda skalet, som för sent

blifvit angripet. Ihärdiga, som de äro, hafva myrorna emellertid sökt nya platser för sina angrepp, tills deras arbete slutligen krönts med framgång, hvarvid väggen genombrutits och förbindelse till det inre uppstått.

Gallens inredning. Det skulle vara förknippadt med största olägenhet, om ägg, larver och puppor låge blandade på den nakna botten af de inuti slutligen glatta gallerna och utan stöd vore utsatta för att vid hvarje vindstöt kastas om hvarandra. På ett praktiskt sätt hafva myrorna vetat att lösa denna svårighet, vetat att så inrätta sina bostäder, att de, då stäppens vindar susande draga fram öfver de kala vidderna, ryckande och slitande i akaciornas grenar och svängande de ihåliga bollarna af och an, med den ömtåliga, ännu embryonala afkomman i lugn kunna möta naturens utbrott. Större eller mindre oregelbundet formade, ofta med uppvikta kanter försedda buckliga lameller hafva från gallens väggar inåt håligheten murats af en gråpapperslik, bräcklig, svartbrun massa, tydligen, till en del bildad af de fnöskliknande resterna af gallens upplösta inre partier Dessa bilda flera eller färre hyllor eller fack, på hvilka ägg, puppor och larver läggas. För att åstadkomma bättre stöd äro dessa fack äfven sins emellan förenade genom balkar och utskott, så att hela gallens inre uppfylles af glest stående buckliga oregelbundna skifvor, af pelare och sammanbindande utskott, som här och där äro förbundna med väggarnas ytor.

En dylik gall öppnad för att visa det af myrorna inuti densamma byggda boet.

Vid en sådan symbios, som här föreligger mellan akacior och myror, kunna följande fall tänkas:

A. Båda parterna (akacior och myror) hafva nytta af symbiosen, (mutualistisk symbios).

AA. Blott ena parten har nytta af densamma.

a. Den ena parten har nytta, den andra skada (antagonistisk symbios).

* Myrorna hafva nytta, akaciorna skada.

** Akaciorna hafva nytta, myrorna skada.

aa. Den ena parten har nytta, den andra är indifferent.

* Myrorna hafva nytta, akaciorna äro indifferenta.

** Akaciorna hafva nytta, myrorna äro indifferenta.

AAA. Båda parterna hafva skada af symbiosen. Detta är i naturen otänkbart, då ingen af parterna söker den andra till sin egen skada.

Att ingendera parten här har skada af den andra är uppenbart, och skadan skulle i så fall gälla akaciorna, då det i motsatt fall stode myrorna fritt att lämna träden. Men då myrorna ej förstöra bladverket eller på annat sätt åstadkomma någon åverkan på träden, äro de icke akaciorna till någon skada eller olägenhet.

Att här ett fall af mutualistisk symbios föreligger är därför påtagligt, då båda parterna äro hvarandra till ömsesidig nytta. I de hårda, ihåliga, rymliga gallerna finna myrorna det bästa skydd och de bekvämaste bostäder, detta desto mer, som gallerna i regeln äro så talrika, att utrymme för de tillväxande kolonierna bekvämt står till buds i närmaste omgifning och år från år genom nybildade galler ökas, under det att dessutom de äldre mycket längre synas bevara sin styrka och friskhet och genom tilltagande förvedning med tiden gifva allt bättre skydd.

Men hvad gagn kunna akaciorna hafva af myrorna? frågar man sig kanske med en viss tvekan. Jo, deras roll i den ömsesidiga symbiosen är att skydda akaciorna mot flera fiender. I denna armé af ilskna, illaluktande myror, hvilka ständigt röra sig på grenar, stammar och blad, och som vid minsta beröring af växten i mängd strömma ut ur gallerna, hafva akaciorna det bästa skydd mot angrepp ej blott från stäppens giraffer, antiloper och gaseller utan äfven mot insekter, som eljest förstöra deras bladverk. Särskildt äro de unga skotten väl skyddade genom att myrorna gärna i mängd samla sig kring där sittande sköldlöss och stritar, samt möjligen kring de unga nektarierna.

Att själfva gallerna i och för sig dock äro träden till skada, synes framgå däraf, att flöjtakaciorna sällan bära blommor och frukt och ofta äro små, då en stor del af den näring, de upptaga, åtgår för bildandet af dessa utväxter.

Gallerna uppstå hos flöjtakaciorna på de unga, ännu med gröna, mjuka taggar försedda skotten nära grenarnas spetsar och bildas af den del af grenarna, som ligger under skottet med dess två stipulartaggar och mellansittande blad samt väl äfven af bladstjälkens understa del (hos denna akacia således endast till ringa del af taggarnas nedra del), och dessa taggar och blad medfölja den ansvällande ihåliga gallen och sitta på dess yta. Under det att stipulartaggarna, från spetsen nedåt, allt mer hårdna och antaga utseendet af de öfriga grenarnas taggar, vissnar och affaller det mellan dem sittande bladet efter att dock länge, äfven sedan gallen hårdnat, svartnat och antagit träartad konsistens, hafva bibehållit sig friskt och grönt och tillväxt liksom öfriga blad. Genom gallens tillväxt i omfång komma de båda på densamma sittande taggarna, som i början sammanhänga vid basen, att nedtill allt mer skiljas åt, under det att bladet bibehåller sitt centrala läge mellan dem, tills det slutligen vissnar och faller af eller, som det tycks, vid basen ofta afgnages af myrorna själfva, hvarvid det lämnar

efter sig ett ärr på gallens yta. Den i bladets veck innanför sittande knoppen med dess småblad kvarsitter oförändrad och frisk, utan att medfölja eller blifva sittande på den ansvällda gallen.

Hur uppstå gallerna? Vid betraktande af dessa underbara bildningar, som genom sin form, sin storlek och sin talrika förekomst gifva en karakteristisk prägel ej blott åt de träd, hvarpå de sitta, utan äfven åt hela de öde grässtäpper, öfver hvilka nämnda akacior äro spridda, uppstod helt naturligt den frågan, huru desamma uppstå. Hafva myrorna något direkt med deras uppkomst att skaffa, eller taga de endast sedermera de på annat sätt bildade gallerna i besittning?

Ehuru det a priori föreföll föga sannolikt, att en med bitande mundelar försedd insekt kunde åstadkomma dessa gallbildningar, syntes i början allt tyda på, att så dock här måste vara fallet. Särskildt var det i ögonen fallande, att en mängd myror ständigt voro samlade i spetsen af grenarna, där de små gallerna anlades och började uppstå på de unga skotten. Enligt en iakttagelse af Belt öfver de uppsvällda, ihåliga, af myror bebodda taggarna på Acacia sphærocephala syntes det också ej vara osannolikt, att det i nämnda fall kunde vara myror, som åstadkomma taggarnas ombildning.

Under en marsch kring Kilimandjaro skulle denna fråga slutligen få sin definitiva lösning, men i motsatt riktning mot den, åt hvilken förhållandena först syntes tyda, dock så, som det var att förmoda.

Det var en dag i maj månad, och karavanen marscherade fram nedanför Kilimandjaro åt nordost. Timme efter timme hade vi vandrat genom grässtäpper med glesa, spridda flöjtakacior, nästan hvarje liten akacia, som passerades, hade flyktigt undersökts, men alla hade galler, alla vimlade af myror i synnerhet i spetsen af grenarna, där de nya gallerna anlades, och där ständigt myror i mängd uppehöllo sig bland de späda bladen, löpande på dessa och längs deras gröna, mjuka skaft. Det var nu tidpunkten för gallernas utbildning, och alla storlekar af dem, från de minsta gröna ansvällningar, öfver större, delvis röda, men ännu helt mjuka till utvuxna, träartade, hårda, svarta galler, visade sig, hvart man såg.

Så långt blicken nådde, var under hela timmar grässtäppen, äfven upp på de spridda kullarna, glest beströdd med vanligen 3—5 meter höga tunna och glesa flöjtakacior, som på vissa områden slöto sig tätare tillsammans och bildade verkliga akacielundar, tätare och mera skogliknande, än jag någonstädes förut sett. De med galler försedda akaciorna buro endast sparsamt blommor och frukt, och jag fick söka länge för att erhålla baljor för kommande bestämning af akaciorna. De stundom påträffade träd, som saknade galler (samma art akacia?), voro däremot ganska rikt beströdda med välluktande, i grenarnas yttre delar samlade blommor och uppsköto till större höjd än de öfriga. Enstaka mindre akacior utan galler saknade

äfven myror, eller förefunnos sådana blott i helt ringa antal. I närheten af floden Ngare nairobi, i området Leloaj, voro flöjtakaciorna på sina sträckor långa, smala, väl 20—30 fot höga och påminde stundom om tunna, glesa martallar.

Efter flera timmars marsch genom dessa växlande områden med deras än glesa, spridda, lägre, än tätare stående och då ofta högre akacior upphörde plötsligen all sådan vegetation, och stora vidder af öde grässtäpper utbredde sig framför oss.

Vi hade snart kommit långt ut på grässtäppen, och ej en buske eller ett träd hade på länge setts i vår närhet, då en liten knotig akacia visade sig ensam i det alnshöga gräset, rikt behängd med galler, hvilka aftecknade sig mot den ljusa skyn. Funnes äfven här ute i gräsöknen myror i gallerna, borde dessa senare stå i oskiljaktig förbindelse med myrorna och väl också leda sitt ursprung från dem. Den undersökning, som nu företogs, visade emellertid, att icke en enda myra stod att upptäcka, hvarken på stam, grenar eller galler, hvilka senare uppträdde i olika utvecklingsstadier, äfven små och gröna.

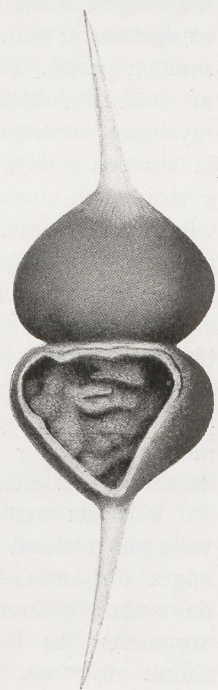
Men kunde icke myror hafva varit där förut och af någon orsak sedermera försvunnit? Att så ej kunde vara förhållandet, visade det faktum, att alla gallerna voro hela och slutna, utan de vanliga, af myrorna borrade hålen, vare sig vid taggarnas bas eller på gallernas yta. Ibland funnos visserligen hål, men dessa voro då åstadkomna af andra insekter, särskildt fjärillarver, som anträffades i gallerna. På akaciornas taggar sutto äfven flera af törnskator uppstuckna gräshoppor, hvilka väl ej fått sitta i fred, om myror förefunnits.

Dessa galler hade sålunda normalt utvecklat sig här ute på den vida stäppen utan myrornas inverkan, ett förhållande, som sedermera genom flera fynd bekräftades. Äfven här inga hål i gallerna, inga myror, men dock normalt utbildade galler. Genom undersökning på andra, längre fram omnämnda slag af med galler försedda akacior visade det sig, att hos dessa stundom inga myror förekommo på stora sträckor, ehuru nästan hvarje träd var behängdt med gallbildningar. Häraf är konstateradt, att g a l l e r n a u p p s t å u t a n m y r o r n a s i n v e r k a n, och att myrorna först senare taga de som bostäder för dem lämpliga, ihåliga bildningarna i besittning.

Den primära orsaken till uppkomsten af flöjtakaciornas galler synes bero på styng från andra insekter, kanske dipterer eller hymenopterer. Mycket ofta anträffades på de unga skotten, just där gallerna anlades, små sköldlöss (Dactylopius coccineus), som möjligen hafva något att göra med gallernas uppkomst.

Enligt Belt och andra författare finna de i Centralamerika lefvande myrorna på sina värdväxter, de förut omtalade akaciorna, ej blott bostäder utan äfven näring, nämligen socker, som afsöndras från de knappformiga

extranuptiala nektarierna på bladens midtstjälk. Äfven på flöjtakaciorna funnos sådana nektarier (fig. sid. 457), men trots upprepade observationer kunde jag aldrig finna, att myrorna uppsökte dessa bildningar eller ens för ett ögonblick uppehöllo sig vid dem, då de tillfälligt passerade. Äfven såg jag aldrig dessa nektarier afsöndra någon vätska utan fann dem alltid torra och glänsande. Det är dock möjligt, att de i mycket ungt stadium verkligen afsöndrade något för myrorna lockande ämne, och att detta var orsaken, hvarför en sådan massa myror ständigt samlade sig kring de unga skotten, där visserligen sköldlöss och stritar bjödo dem liknande läcker föda, men knappast ständigt voro tillräckligt talrika för att förklara myrornas regelbundna rusning till de späda skotten.

Vid basen uppsvällda taggar af Acacia zanzibarica.

Flera andra akacior med galler eller uppsvällda stipulartaggar iakttogos, särskildt på vägen genom Pare, såsom Acacia zanzibarica, bebodd af Cremastogaster Chiarinii, Acacia drepanolobium bebodd af myrorna Sima Penzegi och två Cremastogaster-arter, Acacia Bussei med dess egendomliga, på midten spolformigt uppblåsta, af Cataulacus intrudens och Cremastogaster solenopsides v. flavida bebodda stipulartornar o. a.

Inom gallernas hårda hölje äro myrorna skyddade nästan för hvarje angrepp från yttre fiender, och äfven då de röra sig på stam och grenar synas de så väl försvara sig genom sina bett och genom den illaluktande vätska, de afsöndra, att inga eller få varelser trakta efter deras lif.

Skulle emellertid vandringsmyrorna (Dorylus nigricans Burmeisteri v. molestus), dessa Afrikas renhållningshjon men tillika ett af dess värsta plågoris, komma i deras närhet, är spelet förloradt, hvilket framgick af ett dylikt angrepp, som iakttogs vid zoologiska stationen. Ett stycke utanför tältet hade en mängd med galler försedda akaciegrenar, som hämtats från stäppen, upplagts i en hög. Cremastogaster-myrorna hade här inrättat sig som nere på stäppen, och deras lif förflöt, som det syntes, normalt. Redan på morgonen samma dag hade vandringsmyrorna infunnit sig vid lägerplatsen, och hela köket var öfversvämmadt af de obehagliga insekterna, till dess att eld och brännhet aska slutligen kommo dem att fortsätta sin färd. Snart stötte de därvid på akaciegrenarna med deras galler och invånare, öfversvämmade inom kort dessa i stora massor och började snart ett hätskt angrepp på de i förhållande till dem rätt värnlösa Cremastogaster-myrorna, hvilka bekymmerslösa vandrade upp och ned utmed grenarna, längs taggar

och öfver gallerna. Häftigast i sina angrepp voro de små ilskna och kvicka arbetarna. Snabbt kastade de sig öfver en mötande gall-myra, rullade ihop sig som vesslor och beto sig fast i henne, hvarefter de snart fingo hjälp från flera håll af både arbetare och soldater, hvarpå det sakta bar i väg med hela klungan längs grenen. Men ej blott de fritt kringkrypande gall-myrorna angrepos, utan äfven gallerna belägrades af hela massor med vandringsmyror, som med raseri skockade sig vid hålen för att intränga i gallerna. Visserligen sökte dessas bebyggare inifrån att hindra invasionen och stucko ut spetsen af sina tillsammans tätt gyttrade bakkroppar genom öppningarna som en propp. I spetsen af hvarje bakkropp lyste en liten mjölkhvit droppe af deras illaluktande vätska, och ibland kunde de äfven hindra vandringsmyrornas inträngande, hvilka i timmar kringsvärmade dem för att komma dit. Ja till och med i större hål, blott de voro smala, kunde de innanför hopgyttrade gall-myrorna med bakkropparna tätt tillsammans mota de inträngande vandringsmyrorna. Där hålen voro för stora, i de utväxta, gamla, svarta gallerna, fingo gall-myrorna däremot ständigt rymma fältet. Som vilda horder genom porten af en eröfrad stad rusade vandringsmyrorna i ursinniga massor in genom hålen för att snart komma ut, i ett aldrig sinande tåg medförande hvita yngel i alla utvecklingsstadier, med hvilka de gåfvo sig i väg. Utom larver och puppor sågos bland bytet blott enstaka bevingade samt stora ägghögar. De större, med vingslidor försedda nymferna hade en mörk skuggning öfver den för öfrigt mjölkhvita kroppen och igenkändes dessutom lätt på sitt lilla hufvud.

För att utröna, huru länge de innestängda myrorna skulle söka bevaka sin position vid öppningarna, bortskrapades alla vandringsmyrorna från några förbommade galler. I omkring en kvarts timme var allt lugnt, de svarta abdomspetsarna lyste orörliga, tätt hopade (3—5 st.) i de vid taggarnas bas befintliga hålen, och ej ett lifstecken syntes från de inneslutna myrorna. Men därpå började tiden blifva dem för lång; att gå ut direkt vågade de dock ej, då deras hätska fiender nyss voro »ante portas», där de som ursinniga rusat hit och dit omkring på deras borg för att komma in och börja blodbadet och bortföra de innestängda och deras afkomma. Endast med stor försiktighet vågade de därför uppgifva sin fasta position för att rekognoscera, om fienden var där. Plötsligt framstack vid sidan af bakkropparna ett par antenner; de röra sig hit och dit med stor försiktighet och skjuta allt längre fram. Allt mer växer modet på deras ägare, och mellan bakkropparna tränger sig en kunskapare ut och stiger med dödsförakt rakt uppför den långa närstående taggen för att vid ungefär halfva vägen åter vända, gör flera slag upp och ned och besluter sig så att fortsätta ända upp till spetsen. Men ingen fara syntes förhanden, och efter en vandring utöfver gallens buktiga yta återvänder han till hålet. Ögonblickligen igenkänd och insläppt, oaktadt han endast vidrörde de utstickande

abdomspetsarna, försvinner han mellan dessa, hvilka strax åter sluta sig samman till en kompakt propp, som täpper ingången, och allt är åter tyst och orörligt.

Väl inkommen, har kunskaparen meddelat, hvad han erfarit, och att ingen fara längre syntes hota. Snart visar sig en ny utskickad, som börjar samma rekognoscering som den andre, hvilken vidare utsträckes öfver gallen och ut på grenen, hvarpå det åter bär af upp på gallen, där han vet de sina vänta på resultatet af hans undersökningar. Det gröna bladskottet granskas nu ända upp till toppen, och då han icke heller här finner någon fiende, ilar han tillbaka till öppningen, palperar de vaktande bakkropparna, en signal, som strax uppfattas, i det att en ny myra tränger sig fram inifrån. Så kommer en till, under det att de innevarande, ännu ej säkra på att faran är öfver, genast med sina bakkroppar tillsluta öppningen, så snart de andra trängt sig ut.

Jag knackade på gallen, hvilket under vanliga förhållanden var nog för att få de innevarande myrorna att i myllrande skaror rusa ut. Nu visade sig däremot ej en enda, så skrämda hade de blifvit af sina fienders angrepp, ehuru gallen inuti var full af myror. Och först efter ett par timmar voro portarna åter öppna, och myrorna såsom förut i rörligt lif spridda på gallernas yta. Efter fyra timmar marscherade vandringsmyrorna vidare, sedan de hade gjort rent hus öfver allt, där de lyckats tränga sig in, och blott enstaka gall-myror sågos bland grenarna.

På äkta röfvarmaner hade de ej blott tagit med sig allt, som kunde nyttjas af dem, utan äfven förstört bona inuti gallerna, hvarvid de af trämassa gjorda gallerierna sönderbitits och i ett kaos lågo hopade på gallernas botten.

Dessa rofgiriga röfvare tillintetgjorde sålunda utan fruktan de eljest ingalunda försvarslösa, illaluktande gall-myrorna, under det att sådana, enligt Fritz Müllers iakttagelser i Brasilien, genast och utan motstånd drefvo på flykten en skara bladskärarmyror (Atta hystrix), hvilka börjat sin ödeläggelse af ett Luffa-träd, dit de lockats af där befintliga nektarier.

Med ett stigande intresse hade jag på stäppen och i lägret studerat denna märkliga symbios mellan stäppernas små akacior och myrorna, följt de senare i deras lugna arbete vid uppförandet af sina bostäder, vid inrättandet af sina hem och ej minst i deras försvarskrig mot de angripande vandringsmyrorna, hvilka visserligen kunna vara nyttiga som renhållningshjon, men tillika äro ett af landets värsta plågoris.

En andra färd till Meru.

Djurlifvet på bergets högre delar.

Den märkliga vegetation och intresseväckande djurvärld, som visat sig vid första bestigningen af Merus högre delar, dessa i zoologiskt hänseende dittills alldeles okända trakter af de svartas världsdel, där man ej minst till följd af bergets betydande höjd mer än på andra områden kunde vänta sig okända och öfverraskande djurformer, hade trots de sorgliga förhållanden, som voro förknippade med denna första bergsbestigning, och de svårigheter, som mött i dessa ogästvänliga trakter, icke kunnat undgå att allt starkare fängsla mitt intresse, och planen om en ny bergsbestigning för vidare undersökningar af djurvärlden började därför snart att förberedas. Men denna plan måste realiseras inom den närmaste tiden, färden till Kilimandjaros högsta delar med deras gletschrar och isfält förestod, och båda dessa företag måste vara afslutade före regntidens inbrott i slutet af februari eller början af mars.

För att med ro kunna vistas någon tid på Merus höjder inköptes ett parti varma, tjocka filtar för dem af de svarta, som hela tiden skulle vistas med oss däruppe, och ett tält förfärdigades för dessa till skydd mot regn och blåst. Men som ofta är förhållandet, skulle en småsak länge förhindra företaget. Redan på hösten hade en ny sändning fina dunsthagel rekvirerats från Sverige, och oaktadt de, såsom jag visste, genast afgått därifrån, hade de ännu ej hörts af. Nästan alla de fågelformer, som jag sett på Merus höjder, voro små, och framför allt var det bland dessa, som de värdefullaste fynden kunde päräknas. Då de emellertid lefva bland det täta löfverket, ofta i buskager, där de först på helt nära håll kunna upptäckas, måste de allra finaste hagel användas, om fåglarna skola vara användbara till konservering.

De med möda och svårighet uppspårade fynden kunna eljest, det ena efter det andra, gå förlorade eller genom sitt söndertrasade tillstånd i alla händelser vara af ringa värde; och om de äfven äro användbara för bestämning af arten, blifva de sedermera för de zoologiska samlingarna

mer en barlast än en värdefull tillökning. Med hvarje dag, som gick under fåfäng väntan, blef oron allt större. Bästa tiden för vistelsen däruppe var nu inne, och icke blott Merus utan äfven Kilimandjaros högsta med organiskt lif försedda delar skulle, som nämndt, zoologiskt undersökas, innan den utbrytande regntiden omöjliggjorde alla tankar på sådana färder.

Men äfven om fågelvärlden hade sitt synnerliga intresse, var det dock den lägre djurvärlden, som däruppe utan tvifvel skulle lämna de flesta okända och zoologiskt mest värdefulla fynden, hvarför afmarschen bestämdes till den 24 januari.

Emellertid hade jag kommit att omnämna saken för en på berget boende farmare och bedt honom att, om de väntade sakerna under min frånvaro skulle anlända, öppna lådorna och uttaga hagel och några andra behöfliga föremål och med ett säkert bud skicka upp dem till berget. Men då nöden är störst är hjälpen närmast. I Moschi vistades denna tid en ungrare för insamling af fåglar; med honom var vår tyske vän bekant och skulle därför söka sätta sig i förbindelse med honom för att möjligen erhålla fina hagel. Sysselsatt med inpackning för afmarschen, fick jag besök af den tyske farmaren, som medförde en påse med fina dunsthagel, just sådana jag önskat. Nu gick arbetet med lif och lust. En viss nedslagenhet, framkallad af känslan att trots all möda, som väntade, dock i vissa fall ej kunna fullt tillgodogöra mig de skatter, naturen hade att gifva, hade förut tryckt på sinnet, detta än mer, då det gällde dessa okända trakter med deras mer än eljest intresseväckande fågelvärld. Med ens var nu denna sorg borta, och allt ordnades under de bästa auspicier.

Till min öfverraskning infunno sig följande morgon alla de värfvade bärarna, 25 man, på hvilka jag vid sådana tillfällen eljest just ej vågade lita, och detta t. o. m. så tidigt, att de ej ens ätit. En ovanligt god ordning härskade äfven, hvilket kanske berodde på att det stora antal af mitt gamla garde, som nu skulle medfölja, säkerligen höll de andra i ordning. Vägen gick som förut genom obstgartensteppen. Vi öfvervadade den nu föga vattenrika Sanyafloden med dess goda om än ogenomskinliga vatten, vidare en mindre flod, af de svarta kallad Beriri, med brunt, salt eller urinstinkande sumpvatten.

Medan vi under den följande marschen betraktade det omgifvande öppna landskapet, sågo vi på afstånd några nyfikna hufvuden af ko-antiloper titta fram öfver gräset vid slutet af en rad med hufvudsakligen Scirpus beväxta vattensamlingar af natronhaltigt och illaluktande vatten, deras enda källa här ute på stäppen. Och då Sandberg vid inpackning af konserverna yttrat, att köttförrådet vore mycket anlitadt, och att en antilop blefve en välkommen tillökning för köket under vistelsen på berget, ropade jag till mig Tulullua, som bar kulgeväret, stoppade i en patron och närmar mig de stora antiloperna i skydd af litet uppskjutande

gräs. Längs den torrlagda ena sumpen kom jag dem allt närmare och såg fram öfver gräset, där en rad af djur stod lyssnande; ett skott ljöd och alla antiloperna rusade bort, den ene dock med svårighet. Farten minskades visserligen allt mer, men bort bar det i alla fall med det hårdskjutna djuret. Under tiden kom Tulullua springande med patronerna, hvarpå ett nytt skott kom det sårade djuret att ännu mer sakta af, tills det tredje skottet, midt i halsen framför bogen, sträckte det liflöst till marken. Amesi, som på afstånd följt efter, var i hast framme för att som muhammedan göra snittet öfver djurets strupe, hvilket nu utan vidare tilläts, då endast en trofé af djuret skulle bevaras. Så anlände hela raden af bärare, köttet styckades och fördelades bland dem; och under den muntraste sinnesstämning satte sig tåget åter i gång.

Mot klockan 4 hade vi närmat oss den jättevall nedanför Meru, som åt oss till begränsade stäppens område.

Det var nu midt i den stora torrtiden, ehuru detta just ej så mycket märktes, då det regnade ofta nog. Sedan någon vecka hade emellertid solen varit klar och brände under dagen med tropisk glöd. Mot aftonen började det åter mörkna i zenit, gråblå moln drogo sig tillsammans, och vinden for svalkande fram öfver den öppna terrängen. Snart ankomma vi till en bäck, som af de svarta benämndes Tjingoli eller Kingoli och väl är densamma, som på Meyers karta heter Kimoli. Då det var det enda drickbara vatten, som vi i dag kunde nå, lägrade vi oss bland stäppens gräs och spridda buskar.

Dagen led mot sitt slut, ett högtidligt lugn hvilade öfver stäppen, och ej ett ljud mer än sorlet från de kring eldarna samlade svarta nådde mitt öra, där jag vid dagboken satt i tältet. En frid och ett lugn, sådant jag sällan känt i det ständigt jäktande arbetet här ute, spred sig i sinnet och framkallade en sällsam harmoni. Jag vågade se mig omkring utan att känna denna ängslan och oro, som oåterkalleligen synes vara förenad med lifvet, sådant det vanligen ter sig under färder som denna. Det var, som om veka toner smekt örat, det var naturens egen mäktiga ande, som tryckte sin prägel på den låt vara öde men dock så mäktigt verkande tafla, som stäppen en sådan stund visar. Sakta sänker sig solens bländande klot ned mot horisonten vid Merubergets långa förskansningar, återkastande sina sista strålar mot Kilimandjaros mäktiga hjässa med dess snöbländande gletschrar och isfält, som omväxla med bergkupolens mörka grundmassa, och de i purpur färgade molnen simma här och där i skyn, än som böljande massor, än som späda, eteriska, af luftens blå lager skilda slöjor.

Men snart förändras den stämningsfulla taflan; ljusets mäktiga källa har dolt sig bakom stäppens höjder, och Kilimandjaros nyss i bländande purpur lysande snöfält ligga mörka, allt mer försvinnande för ögat, en bild som af

nordens snöbetäckta klippkuster. Nattens djurvärld vaknar till lif, grodornas högröstade, nästan kvittrande skaror ljuda som fåglar från bäckens sumpiga stränder, och nattskärran far vinglande fram och åter, än sväfvande ut öfver stäppen, än följande bäckens buktande lopp. Hopkrupna, med uppblåst strupe, stämma paddorna upp sin klapprande och snarkande konsert, som ljuder vida omkring i aftonens lugn. För öfrigt är stäppen kring oss tyst, en högtidlig stillhet råder, och ej ett blad rör sig i denna timma, ej ett vajande synes bland tufvornas lättrörda stånd.

Mot lampan i tältet fara insekter fram, och en mängd små fjärilar fladdrar från kupan ned mot bordet. Skalbaggar, mest små trägnagare, ha från oljehuset fallit ned på duken, där de intrassla sina ben mellan dess trådar och sedan med spända vingar söka nå sin frihet. Men äfven myggorna, fridens förstörare, börja röra på sig, och deras enerverande pip ljuda i öronen, under det att deras bett kännas på händer och hals.

Så småningom tystnar det vid lägereldarna, äfven vårt arbete för dagen är fullbordadt, och sedan vi tillslutit tältdörren, gå vi till hvila, medan ännu växlande bilder från dagens marsch länge hägra för tankarna.

Snart väcktes jag emellertid af hyenornas tjut. Det var än liksom en enda dämpad, morrande, utdragen ton, än mer energiskt, öfvergående till det så karaktäristiska tvåtoniga hyentjutet, hvars sista ton är en som ŭí ljudande dubbelton, ett ūh-ŭí! De hade vädrat det vid tältet liggande antilopköttet, men närmade sig ej så nära, att de kunde urskiljas i gräset.

Det är morgon med sol och nästan molnfri himmel. Ännu glittra gräs och buskar af nattens dagg, insektvärlden slumrar, hvaremot några små grässångare och andra fåglar börja upplifva naturen, då jag åtföljd af ett par bärare vandrar ut genom det våta och ofta i tufvor högt uppskjutande gräset. Solen började värma, och en svag vind drog sakta fram vajande de höga stånden, bland hvilka blommor här och där framlyste. I toppen af ett vid bäcken stående träd, ej olikt en nordisk ek, tronade en ståtlig örn, som vi allt mer närmade oss. Hans hufvud rörde sig redan vaksamt hit och dit, nu lyftas de stora vingarna till flykt, för att nästa ögonblick brutna af skottet falla tillsammans, under det att fågeln vinglande störtade genom luften ned i flodrännans botten, hvarur den efter en del svårigheter upphämtades. Det var en Aquila rapax, mycket lik vår kungsörn.

Snart bröto vi upp och tågade vidare öfver den öppna terrängen. Stora, om varfåglar påminnande svart-hvita, gråryggade törnskator med lång, vigglik stjärt (Lanius Cabanisi), sådana jag förut endast sett vid Gangasumpen, sutto flera stycken i toppen af stäppens spridda buskar och låga enstaka träd, och några små antiloper (Cephalophus) betraktade oss nyfiket och försvunno därpå bland gräs och buskar.

Så småningom voro vi ute på den stora vägen mellan Aruscha och Moschi, i hvars midt en upptrampad negerstig i alla riktningar slingrade

sig fram; och vore än vägen utstakad linjerak, måste de svarta förlänga den genom hit och dit slingrande stigar. Af insektvärlden syntes ej mycket. Blåvingar (Cupido bæticus o. a.) foro här och hvar öfver vägen, en trollslända surrade fram i den soliga luften, gräshoppor syntes här och där på marken, trähumlor (Xylocopa) foro brummande fram mellan de sparsamma blommorna, hvita fjärilar (pierider) fladdrade öfver gräset, och svarta vägsteklar syntes stundom på stigen; eljest tedde sig insektlifvet här ute på stäppen magert nog. Vi gingo fortfarande fram genom gles träd- och buskstäpp. På torra grenar sutto enstaka blåkråkor (Coracias caudatus suahelicus) eller kastade sig med behaglig flykt fram mellan träden, praktfullt lysande i sin rödbruna, blå och gröna färg. Framför oss på stigen visade sig ett par svartstrupiga lärkor (Pyrrhulauda leucopareia), i sitt uppträdande påminnande om hämplingar, i en plommonträdliknande krona satt den om vår grå flugsnappare erinrande Bradornis pallidus murinus, och piplärkor (Anthus rufulus cinnamomeus) sprungo på vägen och flögo upp vid vårt annalkande. En svart, i metalliskt blått starkt skimrande, med stora hvita vingfläckar försedd långstjärtad Rhinopomastus cyanomelas Schalowi, hörande till samma grupp som vår härfågel, flög från träd till träd, den brun-, svart- och hvitbrokiga törnskatan Pomatorhynchus senegalus armenus hoppade under lifligt skvättande med stjärten omkring bland risiga buskar, den om vår hussvala erinrande Hirundo griseopyga och ladusvalor (Hirundo rustica) sköto fram öfver de låga kronorna, den lilla gråa, grönvingade sångaren Camaroptera griseoviridis' klippande, upprepade stämma ljöd från något träd, den svarta Dicrurus adsimilis divaricatus med sin klufna stjärt satt spejande på en torr gren, små grässångare (Cisticola) foro från träd till träd, upprepande sitt ljudande, tjattrande skrik, under det att en vacker kortstjärtad örn (Helotarsus ecaudatus) sirligt for fram högt upp i luften.

Allt mer brände solen, där vi tågade fram, det var tropisk hetta och svetten flöt från panna och ansikte. Insekterna blefvo litet allmännare, svärmar af blåvingar (Cupido bæticus, lingeus, gaika, telicanus v. plinius, jesous, och den gula Falkensteini) fladdrade bland på vägen liggande spillning, där äfven den rödgula Atella phalantha v. æthiopica löpte omkring med halft utslagna, lifligt rörda vingar, under det att den utrullade snabeln ifrigt sög på de undersökta föremålen. Stundom drog en svart och gul, machaonliknande, stor Papilio menestheus v. ophidicephalus fram bland gräs och buskar, en gulröd Danaida dorippus fladdrade långsamt med uppåtböjda och något darrande vingar öfver gräset, och den jordgrå, hvitprickiga Hamanumida meleagris satt med platt utslagna vingar på stigen eller kastade sig med hastig flykt fram längs vägen. Flera slags Acræor flögo här och hvar öfver gräset och de därstädes allmänt spridda violettblommiga, om luktärter påminnande papilionacéerna. Stora svarta, med lysande

hvit bakkropp försedda anthracider hängde på osynliga vingar surrande i luften eller sköto med svindlande fart bort, och rofflugor (acilider) flögo utefter vägen, på hvilken de slogo ned lurande på rof. Se där några af de i den tryckande hettan rätt sparsamma fynd af insektvärlden, som under vår marsch genom den öppna stäppskogen visa sig. Vid middagen tågade vi fram längs de i öster och väster gående ofantliga vallarna eller förskansningarna i Merus närhet. Öfver allt, så långt man såg, utbredde sig samma vegetation öfver det i söder sig sträckande fria landskapet med dess högre eller lägre rundade kullar, som helt och hållet voro beväxta med trädstäppens karaktäristiska vegetation.

Emellertid hade en del bärare blifvit så långt efter, att vi måste stanna för att invänta dem. Trött af den stekheta solen sökte jag, medan vi väntade, skydd under ett stort träd, men fann till min öfverraskning, att de svarta lägrade sig i solhettan utanför, under det att de eljest plägade vara de första, då det gällde att krypa i skuggan. En blick upp i trädet gaf mig emellertid nyckeln till gåtan; det var en Kigelia, med väldiga, gurkliknande, stenhårda, på långa skaft nedhängande frukter, som voro farliga nog att få i hufvudet, om de lossnade.

Snedt åt höger reste sig Merus vulkaniska massa. Lugnt och fridfullt synes det vara där uppe, och ingen anar, då han i solskenet nedifrån stäppen betraktar dessa höjder, hvilka stormar där kunna hvina, och alla de svårigheter, hvarmed uppnåendet af desamma är förknippadt. Hvita molnmassor lägrade sig som drifvor utmed deras södra sluttning, under det att berget för öfrigt låg klart för blicken.

Vid fyratiden hade vi kommit fram till vår förra lägerplats vid grekernas boma och träffade åter ett par af dem, med hvilka en stund bortspråkades i vårt tält vid en kopp kaffe och en cigarrett.

Redan innan vi började marschen upp till bergets öfre delar, skulle bärarnas opålitlighet åter visa sig. Vid ett tillfälle hade en af dem rymt och lämnat sin börda vid vägkanten, och nu på aftonen visade det sig, att ännu en saknades och med honom äfven hans börda, innehållande bland annat den isärtagbara tältlampan, en oersättlig sak, som hela återstående tiden skulle ha varit en djupt kännbar förlust, och hvars försvinnande skulle hindrat eller i alla händelser i hög grad försvårat alla prepareringsarbeten efter skymningens inbrott. Ej utan oro tänkte jag på morgondagens marsch, och huru den skulle aflöpa, då skräcken hade börjat få hand med de svarta och kommit ett par af dem att rymma redan på stäppen i bergets närhet.

Det var helmulen, grå himmel, då vi vid åttatiden med en stor, rätt grof halfblodvameru till vägvisare bröto upp från lägret. Öfver kulturzonen började dock snart solen sila ned, hvaremot hela berget för öfrigt insveptes i en grå molnslöja. Liksom för en månad sedan stodo

akaciorna på stäppen i blom och spredo sin söta och behagliga doft omkring sig, fastän blombollarna nu ofta antagit en brun färgton, som visade, att fruktsättningen snart var inne. Från akaciorna hördes ideligen sånggökens (Cuculus solitarius) tretoniga läte, stundom besvaradt af och blandadt med samma röst från annat håll.

Alla i karavanen gingo tysta. En tryckt sinnesstämning var rådande, och hvarje rop nedifrån linjen kom mig att med oro vända mig om för att se, om något redan var på tok. Förlusten af en enda börda med sina för expeditionen dyrbara och för närvarande oersättliga föremål skulle kunnat bereda de största svårigheter, ja omöjliggöra vissa arbeten under lång tid. Den åter allt mer mörknande himlen var just ej heller ägnad att uppmuntra dem och stålsätta deras humör för kommande vedermödor. Efter en timme mötte vi de första höga och ståtliga plantanschamberna samt odlingar af majs och bönor, som voro skilda från hvarandra af i träda liggande jordstycken, och rop och skrik hördes från farmernas inre af arbetande vameru. Solen började lysa för att dock åter försvinna bakom tjocka, blygrå moln; och ingen kunde ana, att ett af Afrikas högsta berg reste sig strax bakom dessa gråa draperier. Här och där stodo grupper af vameru och betraktade den frammarscherande karavanen, och rök uppsteg från farmernas hyddor, idylliskt betecknande deras spridda läge. Redan efter två timmars marsch nedifrån stäppen, tre från lägret, började luften att kännas en smula sval, och plantanfarmerna sågo ej längre så frodiga, höga och täta ut. Efter tre timmars marsch genom kulturzonen hade vi nått dennas öfre delar med deras spridda hyddor, och bergets på en gång vida brantare öfre del med dess regnskogsbeklädda sidor började.

Det dröjde ej länge, innan vägvisaren förlorat vägen, och vi började de vanliga irrmarscher, som tack vare vamerus opålitlighet tyckas vara oskiljaktigt förknippade med detta bergs bestigning. Efter inträdet under regnskogens skuggande bladtak hade luften blifvit sval, ja nästan kylig. Vägvisaren, som syntes allt mer osäker om riktningen, sökte försvinna, och stigen förlorade sig allt mer i buschen. Visserligen var den ännu här och hvar synlig, men det visade sig, att det blott var någon tillfällig uppgång, som snart var alldeles utplånad. För att finna sig till rätta i tid, innan man alldeles förirrat sig, var det därför rådligast att genast vända om och söka en tillförlitlig väg, hvarför hela karavanen tågade tillbaka nedåt kulturzonen. De redan framkomna bärarna hade trötta kastat sig på marken och voro nu ej lätta att åter få på benen, och en viss trotsighet började visa sig, som dock efter ett hastigt ingripande snart försvann. Jag hade gått någon kvarts timme och undrade just, hvart Sandberg, som borde hafva varit strax bakom, tagit vägen, då vid en krökning af den buktande och rätt branta stigen en tafla visade sig, som åter skulle framkalla den gnagande oro, som syntes oskiljaktig från Merus bestigning. Vid sidan af vägen hade

en bärare stupat och låg som döende i ett slags kramp. Händerna grepo konvulsivt efter grenar och annat, ögonen voro slutna, munnen var ihopbiten och ansiktet, då anfallen kommo, förvridet. Bredvid stod Sandberg, som nyss för att söka styrka den sjuke gifvit honom litet kallt kaffe. Han skildrade, huru bäraren jämrat sig för sin börda, men då denna var en af de vanliga tältbördorna, som nu under ett halfår varit med på alla marscher och utan svårighet burits af alla andra, dref han på bäraren, troende att det som nästan alltid blott vore lättja. Genom de svartas ständiga jämrande, då de hafva något att bära, och oupphörliga osanningar om sjukdomar och skavanker, blir man slutligen så misstrogen, att man, då de någon gång verkligen äro sjuka och detta ej till det yttre tydligt kan ses, icke längre tror på deras uppgifter. Då den sjuke först föll, hade det sett mycket obehagligt ut, och Sandberg trodde att han dog; ännu var anfallet långt ifrån öfver, och det var ovisst, hur det skulle aflöpa, och om krafterna skulle återkomma eller den sjuke duka under.

En vameru.

Efter en stund, sedan han erhållit litet mer styrkande medel, reste han sig till hälften, men föll dock åter till marken under förnyade anfall, vridande sig på marken som en mask. Med tillhjälp af en svart reste han sig om en stund ånyo och gaf sig, stödd på denne, vinglande nedåt, där han inlämnades i en hydda.

Efter ytterligare någon timme kommo vi plötsligen fram till vår gamla lägerplats från julaftonen. Nu var oss vägen klar, och sedan bärarna samlats, afskedades den dålige vägvisaren och marschen upp genom regnskogen

anträddes på den en gång förut använda och kända vägen. Men det var en dryg och svår uppmarsch, stigen var hård och slipprig, ofta stupande brant, och då vi fram på eftermiddagen slutligen nådde den gamla tältplatsen, voro bärarna så förbi, att de kastade sig hvar som helst på marken och lågo som döda.

Att förlägga lägret högre upp måste jag äfven nu afstå ifrån, såväl till följd af bärarnas trötthet som emedan icke något godt vatten fanns högre upp åt detta hållet. Floden bredvid oss var nästan uttorkad utom i de stora, af myriader mygglarver uppfyllda jättegrytorna, och högre upp var det utan tvifvel ej bättre. Stor var därför glädjen bland bärarna, då de fingo order att slå upp tältet; rikligt med mat utdelades, lägereldar började snart flamma, och pratande kring dessa, frossande på sina läckra stora majskolfvar och utdelad antilopstek, glömde de snart som barn dagens alla vedermödor.

På morgonen lyste solen strålande öfver berget, luften var dock ännu sval och hade under natten varit rätt kall, andedräkten stod som moln ur munnen, och det behöfdes en värmekälla för att få lif i de stelnade lederna.

Redan tidigt hade en hel del vameru anländt med majs, honung, potatis, bönor och bananer, och bärarna fingo åter fylla magarna med ett godt mål, innan de återvände till Kilimandjaro. Just som de voro färdiga att aftåga, infann sig en man, som vi under det sista halfdygnet just icke skänkt våra bästa tankar. Det var bäraren, som försvunnit med den last, som innehöll fältlampan, och ehuru han egentligen hade bort bestraffas för sin rymning, blef glädjen öfver, att jag åter ägde min fina, oersättliga lampa, så stor, att han i frid fick aftåga.

Så voro vi åter midt i den okända naturen, midt bland denna märkliga djur- och växtvärld. De svarta, som nu fått sitt eget tält och dessutom snart byggt sig en solid bambuhydda, tycktes icke längre vara oroliga. Merumän bragte dem dagligen födoämnen i mängd, och sådan härlig honung, som här i myckenhet utbjöds, får man söka efter. De goda, tjocka filtar, hvarmed de försetts, bidrogo äfven att öka trefnaden och möjligheten att uthärda kölden, som under nätterna kunde vara rätt kännbar.

Solen lyste fram mellan de mossbehängda trädens stammar och grenar. Orörlig, som gjuten i metall, stod skogen vid dagens gryning i den kalla luften, och ej ett ljud hördes på långa stunder från dess inre, sedan colobusapornas spinnrocklika surrande, som väckt oss med solens första strålar, upphört. Stundom hördes hjälmfågelns (Turacus Hartlaubi) korr-korr från någon tät krona eller ljöd en liten sångfågels toner bland träden. Den låga natt-temperaturen hade dock redan kräft ett offer, nämligen en af de svarta, som jämrande och stönande låg insvept i filtar utanför tältet i skydd af dess utskjutande tak. Det var särskildt den iskalla, våta marken, som var farlig, och äfven jag plågades af knip.

På den öppna platsen vid tältet hade Sandberg slagit upp ett tillfälligt prepareringsbord, där arbetet i den svala luften redan var i gång för att då och då afbrytas, medan han nere vid eldarna uppvärmde de stela fingrarna.

Åtföljd af några svarta, bröt jag sedan upp mot bergets öfre delar för att närmare lära känna dess märkliga natur, dess djur- och växtvärld. Vi vandrade fram längs den alnsbreda, med multnande blad beströdda stig, som infödingarna upptrampat, särskildt vid sina besök för att i trädkronorna upphänga de stora bistockarna. Grofva trädrötter bildade ofta ett slags trappsteg, därigenom att omgifvande jord bortförts af de regnmassor, som här ofta störta ned, träden, i synnerhet de stora, voro behängda med grågrön, nu torr mossa, liknande skägglaf, ormbunkar hade i grenvinklarna vid stammen slagit ut sina långa bladrosetter eller sköto här och där upp på marken, och lianer, som äfven voro behängda med mossa, nedlöpte från kronorna. Större eller mindre fria platser mellan de uppskjutande höga träden voro beväxta med halft manshöga örter och gräs, ofta med här och hvar framlysande blommor. Vid stigens sidor växte stånd af en storbladig Plantago, (väl palmata). Svart-hvita fjärilar med svafvelgula bakvingar (Mylothris narcissus) fladdrade omkring uppe kring kronorna eller drogo fram öfver de öppna platserna, honungsbin (Apis mellifica v. Adansoni) surrade öfverallt bland blommorna för att sedan flyga upp till de i träden upphängda bistockarna, på soliga platser vid vägen hade kolonier af små mörka bin (Halictus meruensis) sina hål i marken, där de, belastade med pollen, kröpo ned, på bladen funnos ofta talrika snäckor (Vitrina nigrocincta), så att skörden på en dag kunde uppgå till fem hundra stycken, flugor med långskaftade ögon (Diopsis apicalis) sutto bland örterna på friare platser, en stor brunsvart, ljusbandad och ljusfläckig förut okänd fjäril (Papilio Sjöstedti) for fram mellan de spridda träden, fladdrande öfver de fria platserna för att därpå höja sig högre upp och fortsätta sin oroliga färd genom skogens gläntor. Taggiga, stora parasitflugor (Dejeania hecate) med röd bakkropp, högst karaktäristiska för de båda bergens regnskogar, sutto här och där på bladen, och äfven syrphider (Melanostoma floripeta) och sarcophagider surrade här och där, under det att små vackra blåvingar (Cupido juno meruana) stundom drogo förbi under svindlande och kastande flykt.

Så hafva vi åter kommit in i ett tätare skogsparti. Lianer genomkorsa luften mellan träden och bilda armstjocka eller smalare mossbehängda girlander. Här inne står en uråldrig, ända upp mot den höga kronan mossbelupen och delvis af blixt eller stormar splittrad skogsveteran, i hvars bladverk små gulgröna, med en stor hvit fläck kring ögonen försedda glasögonfåglar (Zosterops eurycricota) fint pipande hoppa omkring, eller hvarifrån de sänka sig ned bland buskager och lägre kronor. En mörk trast (Turdus Deckeni) rör sig raskt bland bladverket, där han är lätt att upptäcka genom det framlysande gula näbbet.

Det är för öfrigt isynnerhet fågelvärlden, som tilldrager sig den största uppmärksamheten och bildar det mest upplifvande elementet här. Då och då tonar som nämndt hjälmfågelns karaktäristiska kråklika rop från de täta kronorna. Det är en strålande vacker varelse, och en sann ögonfröjd är det att se honom, då han med elegant, pilsnabb flykt från en krona skjuter ner bland undervarande bladverk. Som glödande purpur

I öfre delen af Merus regnskog.
Trädens grenar voro vanligen beväxta med tjocka mosslager.

lysa för några ögonblick i det reflekterade ljuset vingarnas röda färg; det är, som fore en eldkula genom luften. Knappt har han slagit ned, förr än hans välbekanta korr, korr, korr, dämpadt men dock genomträngande, ljuder genom skogen. Smidig och elegant hoppar han från gren till gren, löper med beundransvärd lätthet längs grenarna, med upprest, hjälmartad fjäderkam, ser sig omkring för att kanske snart åter försvinna. Plötsligt har något fängslat hans uppmärksamhet, från alla sidor — man vet ej

hvarifrån alla fåglarna i en hast komma, det är som vid vissa tillfällen nötskrikor hos oss — ljuda deras rop för att lika hastigt åter tystna. Härmfåglarna äro af en nötskrikas storlek men med längre stjärt. Strupe, hals och bröst äro gröna, buken svart, rygg, vingar och stjärt glänsande violettblå, vingpennorna delvis purpurröda, den hjälmartade, från sidorna hoptryckta fjäderkammen är mörkt stålblå, framför ögat är en sammetshvit fläck liksom ett dylikt band löper under de med en röd ring försedda ögonen.

På marken bland multnande blad och i den omgifvande täta underskogen var en liten brunaktig dufva (Aplopelia larvata) med kopparröd och lilafärgad, i reflekteradt ljus grönglänsande hals ganska allmän. Ehuru densamma äfven anträffades i skogspartier inom nedre kulturzonen, synes den dock gifvet föredraga bergens högre delar och anträffades sålunda såväl i Kilimandjaros som i Merus regnskogar, på Meru till och med hufvudsakligast i dess högsta delar vid omkring 3,500 meter. Liksom dess nära släkting i Västafrika (Calopelia puella) älskar hon mest den dunkla, täta underskogen, där hon gärna vandrar omkring på marken för att söka sin af frön, insekter, små snäckor, grus o. dyl. bestående föda. Störda flyga de upp med bullrande och klatschande flykt och försvinna bland det täta bladverket. De äro ej skygga, och särskildt ungfåglarna kunde man komma helt nära. De träffas enstaka, parvis eller i små flockar.

En annan dufva, som i dessa regnskogar tilldrager sig uppmärksamheten, är den stora Columba arquatrix arquatricula, en präktig fågel af en ringdufvas storlek; bröst och buk äro hvitfläckiga på mörkt vinröd botten, öfre delen af ryggen och skuldrorna äro mörkt vinröda med hvitfläckiga mindre vingtäckare, hjässan och nacken ljusgrå, halsens sidor gråaktigt vinröda med mörk midtfläck, bakryggen skiffergrå, stjärten svart, näbb, en naken ring kring ögonen och fötterna gula.

Dessa stora dufvor tillhöra typiskt bergens regnskogar, där de anträffades mer eller mindre ofta, om de äfven stundom iakttogos i kulturzonernas urskogspartier. Under vissa tider syntes de vara försvunna, och från juli hade jag vid hvarje besök i regnskogen förgäfves spanat efter dem, tills de i januari på en gång blefvo rätt allmänna, där de ensamma eller några tillsammans sutto i de höga trädkronorna, hvarifrån de, störda, med klatschande vingslag gåfvo sig i väg. Vid Kiboscho anträffades de ända till regnskogens öfre del vid 3,000 meter, där de från de med lång skägglaf behängda träden läto sitt vemodiga, darrande, med den dystra omgifningen harmonierande kutter tona genom den förstämda skogen. Äfven på Merus lägre delar sågos de rätt ofta. Regnskogens praktfullaste fågel är dock Heterotrogon vittatum, hvartill en nära släkting, förut ansedd som samma art, lefver i Kamerunbergets regnskogar. Den är af en trasts storlek med tämligen lång och bred stjärt, öfversidan och framhalsen stråla i metallgrön skrud, kroppens undersida är rosenröd, de större vingtäckarna

äro svartaktigt stålgröna med fina hvita tvärband, de mellersta stjärtfjädrarna stålblå, de yttre i spetsen bandade med hvitt och svart eller svartaktigt stålblått, det rätt korta näbbet är gult. Honan har pannan, hufvudets sidor och framhalsen gulbruna. Så väl i den täta underskogen som i de lägre kronorna kan man stundom få se denna praktfulla varelse, där den i upprätt ställning sitter på någon gren eller under tyst flykt försvinner mellan bladverket. Det tycks vara en storätare, och i magen af ett fälldt exemplar, som af födan var till ytterlighet utspänd, påträffades 10 phalangider, 2 andra spindlar, 4 stora, två—tre tum långa phasmider, 6 fjärillarver, en gräshoppa, en daggfjäril (pierid), en stor fulgorid samt rester af mossa.

Under det att denna trogonid sålunda nästan alltid lefver i bergens regnskogar, förekommer en annan dithörande äfvenledes praktfull art (Apaloderma narina) i kulturzonen, där rester af urskogspartier ännu skonats från yxan. I november visade sig denna fågel i sådan skog vid Kibonoto på en gång allmän, under det att den för öfrigt aldrig kunde anträffas.

På marken bland regnskogens täta underskog lefde en vacker, ofvan olivbrun, under rödbrun trast (Geocichla Gurneyi kilimensis) med hvit buk och hvita understjärttäckare, där han som en koltrast hoppade omkring bland nedfallna blad och dylikt. Särskildt mot aftonen kunde man få se dessa fåglar hoppa omkring ute på den öppna stigen för att vid annalkande fara hastigt gifva sig in bland den täta underskogen. De lefva af insekter, snäckor och bär. Ett rätt liknande lefnadssätt har äfven Cossypha caffra iolæma, en till sitt uppträdande något om en rotgel påminnande fågel med olivbrun öfversida, ljust rödbrun kräfva, grått bröst, grå hals- och kroppsidor samt hvitt ögonstreck och hvit buk. Äfven i kulturzonen ser man rätt ofta denna lifliga fågel hoppa fram från buskagen ut på stigarna och så åter gifva sig in under det skyddande bladverket.

Liksom Kameruns täta regnskogar, synnerligast deras nedre delar i närheten af marken, hade äfven dessa bergs regnskogar typiska bebyggare i de om våra trastar något påminnande hårfåglarna, af hvilka flera arter anträffades på Merus högre delar. Allmännast var Phyllastrephus nigriceps, en ofvan gulaktigt olivgrön fågel med grå framhals, olivgul undersida och brunsvart hufvud. Talrikast i bergens regnskogar, förekom han äfven stundom i de rester af urskogen, som här och där ännu funnos kvar i kulturzonen. Det är en liflig fågel, som raskt hoppar omkring bland det täta bladverket, särskildt i underskogen och i trädens nedre delar. Ofta svängande på stjärt och bakkropp höjer han hjässans förlängda fjädrar som en sånglärka för att sedan med bullrande flykt gifva sig af till ett annat träd. Då de hoppa kring bland bladverket, låta de upprepadt höra ett tjattrande skrik; deras sång är tämligen melodisk, men dämpad och kväkande. Äfven låta de höra mer dämpade, pjunkiga, af två dubbel-

toner och två mer utdragna och hväsande toner bestående strofer, med stark accent på näst sista tonen: hŭ-ópp, hu-ópp, rhú-ŏ; afslutningen erinrande om kornsparfvens hväsande toner. Paret följes ofta åt. De lefva af bär, insekter och frön. Äfven Phyllastrephus placidus lefde på samma lokal, där den var tämligen allmän.

I regnskogen voro äfven de förut omtalade små gröna glasögonfåglarna (Zosterops eurycricota), om hvilkas lefnadsförhållanden hittills knappast något varit kändt, hvardagliga företeelser, där de drogo omkring i små sällskap, såväl i täta skogen som vid öppnare, ljusare platser. De äro icke skygga; blir man stående en stund, komma de ofta helt nära, hoppa rörligt omkring som löfsångare, undersökande kvistar och blad, för att sedan under tämligen bullrande flykt gifva sig i väg till andra träd. Därpå flyga de ned bland underskogens buskager eller bland de kring stammarna slingrade lianerna, hvarvid hela tiden, äfven på rätt långt håll, den breda, hvita ögonkransen bjärt framlyser. Fängslar något deras uppmärksamhet, ett skott eller dyl., utstöta de ett fint långdraget kvitter, som från flera håll sorlar i korus och därpå hastigt upphör. Ett upprepadt tju, tju höres under tiden från de skilda fåglarna för att hålla svärmen tillsammans, ungefär som hos oss, när svärmar af mesar och kungsfåglar draga genom skogarna.

I regnskogens höga kronor, i synnerhet vid erosionsdalarnas branta sidor, uppehöllo sig små gröna, gråhufvade sångare (Apalis griseiceps) bland bladverket, sökande sin af små skalbaggar, larver o. dyl. bestående föda. Rätt mycket uppmärksamhet väckte en till färgen om en gärdsmyg påminnande, ehuru större, sångarlik fågel (Bradypterus Mariæ) med längre stjärt af vanligt utseende. Den tillhörde båda bergens regnskogar och nästan uteslutande dessas högsta delar, vid 3,000 meter och däröfver. Här hoppade han omkring i de täta buskagen, ofta nära marken, då och då utstötande ett än skarpare än svagare, af maken eller makan besvaradt »tji». Stundom ut drogs lätet till ett långt upprepadt »tsitr». Hans sång är mycket karaktä ristisk för dessa skogar; det är en kraftigt klingande drill, tilltagande och aftagande i styrka, liksom om fågeln närmade sig och åter aflägsnade sig, och som kommer hela den lilla i buskagen kringhoppande fågeln att darra af ifver. Det är den enda stämma, som under långa stunder upplifvar den dystra, hemlighetsfulla regnskogen.

En annan liten sångare, som gärna tilldrager sig ens uppmärksamhet i regnskogen, är Cryptolopha umbrovirens dorcadichroa. Denna lilla fågels biologi var hittills alldeles okänd; i hela sitt uppträdande och utseende påminnande om en löfsångare, tillhör han typiskt bergens regnskogar och anträffas blott tillfälligt nedanför dessa. Liflig och rask hoppar han omkring bland löfverket, sökande sin af insekter och larver bestående föda hvarvid han då och då låter höra sin fina stämma: hiö-tju-hi'tt, hi'tt-tjö,

den första tonen något vemodig, de andra mera klingande; stundom följa tre eller fyra toner efter den första, längre utdragna, stundom fördubblas den sista. Står man still, kommer den lille sångaren helt nära, nyfiken som en löfsångare, svängande hit och dit med stjärt och bakkropp. Och man kan knappt ana, att man icke har någon löfsångare utan ett slags flugsnappare, dit han genom sin bredare näbb med dess styfva hår vid basen systematiskt hör, framför sig. En dithörande art har äfven en gång blifvit beskrifven under det till sångarna hörande släktet Ficedula eller Phyllopneuste.

I regnskogens öfre delar.
De svarta medhjälparna i arbete.

Under genomträngande skrik flögo stundom svärmar af frankoliner (Francolinus Schütti) som rapphöns upp bland buskagen, under klangfulla rop drog en hvitnackad korp (Corvultur albicollis) öfver skogen, eller kretsade en vråk (Buteo desertorum) under fina skrik högt öfver kronorna. Öfver öppna platser flögo svarta svalor (Psalidoprocne holomelæna massaica) omkring. Bland blommande träd höllo sig flera slags nectarinider, såsom den svarta, metalliskt grönglänsande Nectarinia kilimensis och den briljant metalliskt kopparröda och violettröda, i viss belysning koppargröna Nectarinia tacazze, den i gult, svart och kopparrödt glänsande, med långa smala mellersta stjärtpennor

försedda Drepanorhynchus Reichenowi och den ofvan metallgröna, rödbröstade Cinnyris mediocris. Bland markens täta örtvegetation sågos stundom den hvita och kanelröda Bradypterus cinnamomeus och den lilla Chloropeta natalensis similis, den senare, som något påminde om en bastardnäktergal, genom några ovanligt klangfulla toner förrådande sin utmärkta sångkonst.

I buskager och lägre träd visade sig svärmar af den lilla mörka, med de bekanta små tigerfinkarna rätt närbesläktade Cryptospiza Salvadori liksom äfven den till fringilliderna hörande Polyospiza striolata. Här och hvar sågs den enfärgadt blågrå, med hvit ögonkrans försedda flugsnapparen Dioptrornis Fischeri och den lilla tysta, brungrå, till samma grupp hörande Alseonax murinus, vidare den gulnäbbade, om vår grönfink erinrande Linurgus kilimensis och grässångaren Cisticola prinioides, hvars klingande stämma hördes bland framdragande dimmor långt upp vid bergets topp.

Däggdjuren höllo sig som vanligt mera undan och visade sig icke mycket. Stundom läto flockar af colobusapor från kronorna höra sin egendomliga, i korus tonande, surrande konsert. Vid nattens inbrott hördes från trädkronorna nattapornas (Galago panganiensis och, att döma af det egendomliga lätet, möjligen ännu en art af samma släkte) skrik, och äfven den lilla egendomliga, till det yttre om ett murmeldjur något erinrande klippdassen Dendrohyrax validus var här allmän. I luften flögo stundom små flädermöss (Vespertilio nanus) omkring under svindlande sicksackflykt, i jorden lefde den gul-, svart- och hvitbrokige hamsterlike gnagaren Tachyoryctes splendens ibeanus, under det att spillning af buschsvin, spår af elefanter och affallna taggar af piggsvin förrådde närvaron af äfven dessa djur i Merus regnskogar.

Att de sol- och värmeälskande reptilierna icke skulle vara allmänna vid denna höjd, var att förutse, om också en liten kameleont (Chamæleon gracilis) här anträffades, liksom en denna närstående form (Chamæleon bitæniatus) lefde på Kilimandjaros öfre delar.

Allmännast bland lägre djur voro i dessa regnskogar landtsnäckor, spindlar, parasitsteklar, kackerlackor, fjärilar, hoppstjärtar, chrysomelider och några andra insektsgrupper, vidare tusenfotingar, gråsuggor och jordmaskar.

I de kalla vattenbassängerna i de väldiga erosionsdalarnas botten lefde dytiscider, grodor (Rana merumontana, fuscigula och angolensis), phryganeidlarver, tagelmaskar och talrika mygglarver. Bland skalbaggar voro vid denna höjd särskildt chrysomeliderna förvånansvärdt talrika, och äfven nyckelpigorna voro representerade af många arter. Vidare funnos malachodermer, staphylinider, cerambycider samt enstaka coprophager, lagriider, meloider o. a.

På marken bland multnande blad finner man i sådana skogar alltid en säregen fauna, på Meru bestående af tusenfotingar, såväl lithobiider, scolopendrider och geophilider som polydesmider och andra diplopoder. Äfven

en representant för de eljest så värmeälskande skorpionerna och pseudoscorpionerna bebodde dessa regnskogar. Under nedfallna blad lefde vidare thysanurer, talrika oniscider, collemboler, mollusker, blattider, forficulider och flera slags spindlar. På blommande växter sutto physopoder, och äfven psocider visade sig här. Neuropterer, såväl ljusvingade chrysopider som de harkrankliknande Bittacus-arterna, lefde äfven bland bladverket och kommo ofta om aftonen in, lockade af den i tältet brinnande lampan.

Liksom i Kilimandjaros regnskogar förekommo äfven här ixodider, fästingar, ehuru på intet sätt så talrikt som nedåt slättlandet. På öppna ställen bland de spridda träden flögo stora vackra trollsländor (Aeschna meruensis, en förut okänd form), flera acarider visade sig äfven bland blad och mossa på marken, och de i kulturzonen så obehagliga vandringsmyrorna hade äfven sträckt sina tåg långt upp i dessa regnskogar. Särskildt talrika voro ichneumonider och äfven braconider, getingar, pompilider och sphegider. De här förekommande fjärilarna voro papilionider, nymphalider, lycænider, pierider, hesperider, notodontider, noctuider, geometrider, pyralider, tortricider och äfven tineider. Som nämndt lefde i vattensamlingarna uppe på berget talrika mygglarver, och äfven tipulider, rofflugor, gula och svarta syrphider, köttflugor och parasitflugor visade sig mer eller mindre talrikt.

Att de värmeälskande orthoptererna uppe i det kalla klimatet icke skulle vara allmänna, var att förutse, om också några mantider, locustider, acridiider och gryllider där anträffades, af hvilka flera, liksom öfver hufvud de flesta från dessa trakter hemförda djuren, voro för vetenskapen förut okända.

Den halft manshöga eller manshöga vegetationen af hårda örter, gräs och ormbunkar, som betäckte de öppnare platserna, var snärjande, tät och mödosam att bana sig väg igenom. Brännande nässlor kommo ej blott händerna, som oförsiktigt kommo att vidröra dem, utan, då brännhåren lätt genomträngde khakin, äfven benen att svida. Finbladiga lycopodiacéer utbredde sig utmed marken, Plantago och violer visade sig, och äfven enstaka umbellater reste sig bland den öfriga vegetationen. Då och då for en dufva (Aplopelia larvata) bullrande upp från marken i de täta snärjena för att vanligen snart slå ned bland virrvarr af grenar och bladverk, där den ej var lätt att se. Allmännast bland fågelvärlden var äfven högre upp hjälmfågeln, hvars stämma nästan ständigt ljöd än från det ena än från det andra hållet, vidare arter af Zosterops, Phyllastrephus, Cinnyris, Columba, Cryptolopha, Francolinus, Turdus och Geocichla.

I regnskogens öfversta delar stodo träden så rikligt behängda med mossa och fladdrande skägglaf, att blott upptill i kronorna fria partier kunde ses. Fågelvärlden var äfven här uppe ej så fattig. Grässångare hoppade bland ur bottenvegetationen uppskjutande buskar eller stänglar, den rödbröstade nectariniden (Cinnyris) samt den vackra Drepanorhynchus flögo bland blommande träd, ett par vråkar (Buteo) kretsade skrikande i

luften öfver våra hufvuden, sparffåglar (Poliospiza) hoppade i de låga kronorna, flugsnappare (Alseonax) foro från öfverhängande lianer ut för att gripa något byte, och svarta svalor (Psalidoprocne) kretsade fram och åter öfver öppnare platser.

Insektvärlden var här uppe rätt fattig. Några blåvingar syntes då och då fara i luften, talrika physopoder lefde i blommorna, och bruna cantharider sutto på bladen med nedvändt hufvud, liksom äfven blå malachiider, och coccinellider uppehöllo sig bland stånden. Honungsbin flögo här och hvar, likaså talrika malfjärilar. De öppna platserna voro vid marken täckta af en rödblommig, alnshög, nedtill med ytterst tät stjälkmassa försedd ört, hvari man endast med möda kunde arbeta sig fram, och där äfven nässlor brände en och björnbärsrefvor stucko med sina hvassa taggar. Då dimmorna, som ofta likt rök drogo fram uppför bergets sidor, skingrade sig, spred solen sitt lifgifvande skimmer öfver ravinernas böljande bladverk, som uppåt mot bergets tinnar bildade sluttande åsar, hvilka begränsade den därbakom varande kratern. Likt röken vid en väldig eldsvåda foro gråhvita molnmassor förbi nedåt stäppen, skingrade sig och sammansmälte åter stundom till en tät ridå, som dolde hela det nedanför utbredda panoramat.

Efter en tids fortsatta undersökningar af bergets högre delar anträddes återmarsch till Kilimandjaro. I dessa korta skildringar ha de lägre djuren i allmänhet endast omnämnts gruppvis för att ej upprepa en mängd främmande nanm, som för de flesta äro utan intresse. Den, som önskar närmare taga kännedom om de olika grupperna, får jag hänvisa till det öfver expeditionen utgifna vetenskapliga verket, i hvars inledning jag lämnat sammanfattade skildringar öfver de olika zonernas djurvärld.

Kibo sedt från expeditionens lägerplats ofvanför skogsgränsen, omkring 3,000 m. öfver hafvet.

Bland evig snö under tropisk sol.

Bestigning af Kilimandjaros högsta delar.

Utrustning och afmarsch till Kiboscho. Sedan Kilimandjaros olika lägre och rikare regioner, den rundt omkring berget utbredda stäppen, blandskogen och kulturzonen under nästan två tredjedels år vid dagliga marscher och insamlingar genomgående blifvit undersökta och den mäktiga Schirakedjans öfver kulturzonen belägna regnskog gång efter annan utgjort målet för mina studier, återstod bland annat den viktiga, ehuru mindre lättlösta uppgiften att bestiga det väldiga bergets högsta med organiskt lif försedda delar, hvilkas åtminstone lägre djurvärld ännu var så godt som okänd. Från den omkring två dagsmarscher från Kibonoto belägna missionsstationen i Kiboscho skulle uppstigning ske till dessa märkliga trakter, som gränsa emot evig snö, glaciärer och snöfält, och läger slås

på de ofvan regnskogen belägna bergsängarna, vid en höjd af omkring 3,000 m. öfver hafvet, för att jag därifrån skulle kunna nedstiga i regnskogens öfre delar och äfven undersöka de högre upp mot snön nående alpina regionerna med deras fortsättning af kala klippor, sten- och grusöknar, hvilka så sterila de än förefalla, så rått och kallt klimatet där än vanligen är, dock visade sig hysa ej blott enstaka, i skydd af klippor och större stenar, i rämnor o. s. v. uppspirande plantor utan äfven representanter för såväl den högre som den lägre djurvärlden.

Sedan tjugu pålitliga bärare genom missionär Bleickens hjälpsamma bemedling föregående dag erhållits från Schira, bestämdes affärden till den 12 februari.

Missionär Bleicken med fru vid Schira missionsstation.

Ehuru torrtiden, som är den bästa tid att bestiga bergets högsta delar, hvilka eljest oftast äro omsvepta af för blicken ogenomträngliga moln, ännu hade bort vara i sitt flor, hade det under några föregående dagar regnat nästan ständigt. Men den 10 febr. klarnade luften upp, och solen göt sitt lifgifvande ljus öfver berg och stäpper för att följande dag utan afbrott lysa i sin fulla kraft. Denna afton var himlen blå, blott här och där sväfvade hvita molnflockar i den klara etern, fullmånen strålade under natten öfver den stilla naturen, där endast syrsornas och stritarnas konsert ljöd som ett svagt brus genom luften, då och då öfverröstadt af enstaka, kraftigare skärande toner eller af skriket från någon i träden kringklättrande nattapa.

På morgonen af den för marschen bestämda dagen samlade sig bärarna utanför stationen, bördorna granskades och fördelades, och manskapet uppräknades, hvarvid det emellertid visade sig, att två af de sedan länge i tjänst varande svarta hade rymt.

Det var den gamla visan. Af fruktan för bergets högre delar, hvilka bland de infödde äro förknippade med hvarjehanda föreställningar om där grasserande onda makter och därför ständigt äro föremål för deras skräck, hade den ene redan aftonen förut försvunnit för att aldrig mer våga visa sig. Den andre, den eljest så pålitlige Tulullua, hade på morgonen varit inne med kaffe och hoppades i det längsta, att färden ej skulle gälla dessa fruktade trakter. Men då strumpor och ylletäcken utdelades, och intet tvifvel fanns om, hvad som förestod, brast modet, och efter att vid köket hafva upphängt de mottagna kläderna försvann han obemärkt i omgifvande plantanschamber.

En tredje, Segelli, som under vistelsen på Merus högsta delar liksom de båda andra fått pröfva på svårigheterna i dessa ogästvänliga, kalla och dystra bergstrakter, hade likaledes på morgonen försvunnit för att dock, käck som han var, trots sin ungdom, i sista ögonblicket infinna sig, beredd att medfölja upp till köldens och isens regioner. De för denna färd särskildt värfvade bärarna, som genast skulle återskickas efter framkomsten till de ofvan regnskogen belägna bergsängarna, där det var bestämdt att slå läger, hade alla infunnit sig. Fram på morgonen bröto vi därför upp och tågade ned genom vadschaggas farmer, öfvervadade Fugga-floden och utkommo på den om en förvildad fruktträdgård påminnande obstgartenstäppen, vandrade vidare förbi papyrussumparna och därefter åt vänster in på den till det närliggande landskapet Madschame ledande vägen för att genom detta landskap följande e. m. nå Kiboscho, hvarifrån den egentliga bergsbestigningen skulle ske.

Vi hafva inkommit i obstgartenstäppen, på väg upp genom landskapet Madschame, terrängen stiger från låglandet i början rätt sakta, och vegetationen är ännu i det stora hela densamma, med sin täta undervegetation af de här så allmänna, risiga, menthaluktande, sträfbladiga buskarna. Under marschen kasta vi en blick på den här mötande djurvärlden. Den är ej så rik. Här och där flyger en gul eller rödaktig vandringsgräshoppa (Schistocerca peregrina) upp och kastar sig under surrande vingslag fram genom luften för att vanligen snart åter slå ned. En del af områdets allmännaste fjärilar visade sig här och hvar i den frampå dagen solglödande hettan, och särskildt vid vattensamlingar hopade sig sådana i fladdrande moln eller sutto sugande i den våta stranden. Allmännast voro blåvingar af flera slag såsom Cupido bæticus, plinius, gaika, Falkensteini, lingeus o. a., vidare Acræa-arter såsom terpsicore, vinidia v. tenella, cabira, uvui, æquatorialis m. fl., den allestädes närvarande Danaida

dorippus, Atella phalanta, Papilio-arter, mörka pierider (Pieris Raffrayi), den hvita eller hvitröda Mylothris agathina, de vanliga vägfjärilarna Precis clelia och P. oenone v. cebrene, båda med en stor blå rund fläck på bakvingarna, den förre för öfrigt brun och hvit, den senare gulröd och brun m. fl. Äfven i Västafrika plägade en del fjärilar på samma sätt samla sig vid vatten eller på den omgifvande fuktiga sanden, ifrigt sugande med de nedsänkta snablarna. Vid half tvåtiden hade vi nått upp i kulturzonen och mötte de första bananfarmerna, passerade en till de inföddas omfattande bevattningssystem hörande kanal med framrusande klart vatten, inträdde under skuggande trädgrupper och gingo vidare genom till hälften förfallna farmer med gulnade bananstånd. Här och hvar hördes den trastliknande, brungrå, under hvita, med svafvelgula understjärtfjädrar försedda Pycnonotus barbatus micrus' stämma. Redan i första morgongryningen låter, som nämndt, denna i kulturzonen allmänna fågel liksom för att väcka den ännu slumrande naturen till ny verksamhet sin vackra, friska sång tona genom luften, men äfven mot aftonen hör man denne sångare, ifrig som en bofink, från någon gren upprepa sin lifliga, af fyra toner bestående raska strof. Paret håller troget tillsammans; kommer den ene, infinner sig snart äfven den andre, och ofta ser man dem i rad efter hvarandra flyga fram mellan träden. Deras bon äro liksom våra piplärkors byggda af strån, och äggen äro på hvit grund tätt beströdda med fina rödbruna fläckar, som stundom kring den tjockare änden bilda en tydlig krans.

På ett bananblad har en liten, som en ädelsten lysande isfågel (Ispidina picta) med korallrödt näbb, roströd, hvit och blå dräkt tagit plats, och i buskagen hoppar ett par svarta och hvita flöjttörnskator, dessa underbara tonkonstnärer, omkring. Snart blifva farmerna större, och grönlysande eller mogna fält af fotshög eleusinehirs synas här och hvar mellan bananfarmerna. I dessa fält sutto med skörd sysselsatta infödingar, som, hvar och en med en liten skuggande, i marken nedstucken Dracæna öfver sig, afplockade de toppställda axen, hvilka sedan torkas på utbredda hudar. Majsfält och högväxta bönor (Cajanus indicus) med bottensådd af Eleusine, samt lägre bönor (Phaseolus vulgaris v. nanus, och Dolichos lablab) i större eller mindre fält mötte här och hvar ögat, men förefollo att vara utan vidare växtkraft, hvaremot grupper af till bladen Calla-liknande taro (Colocasia) i en fuktig, beskuggad däld nådde en ståtlig växtkraft. Rankor af yams (Dioscorea), hvilkas stora rotknölar utgöra en rätt viktig del af infödingarnas föda, slingrade sig som lianer uppför stammarna af här och hvar stående större träd eller uppför bananstånden. Under vår fortsatta marsch mötte oss en däld med ett haf af böljande bladverk, hvarur de öfver allt spridda bananfarmerna framlyste i sin ljusa grönska. Svagt genomlysande ur ett gråblått töcken skönjes allt mer regnskogens konturer mot norr, under det att bergets högre delar försvunnit bak-

om töcknet. Kulturzonen var sig sedan öfver allt tämligen lik. Vid eleusinefälten flögo flockar af små kvittrande Estrilda astrild massaica och Vidua serena. Prålande i sin sammetssvarta och guldgula dräkt satt en uppburrad väfvarfågel (Euplectes capensis xanthomelas) poserande i toppen af en fristående buske. Ploceus ocularius suahelicus' gröngula dräkt lyste bjärt, då fågeln kastade sig fram mellan träden, en rödhufvad bucconid (Lybius melanopterus) framskymtade ett ögonblick mellan en kronas gröna löfverk och föll för ett fint dunstskott, under det att den rödbruna dräkten af den till flugsnapparna hörande svarthufvade Tchitria perspicillata suahelica sågs bland bananståndens dekorativa blad. Liflig och stundom vacker fågelsång tonade från buskager och kronor.

Vid tretiden passerade vi Kikafus ståtliga floddal, hvaraf en bild togs under första marschen till Kibonoto. Det var en imponerande utsikt, som från höjden mötte ögat ned mot erosionsdalen med dess böljande, blott här och hvar af öppna gräsfläckar afbrutna bladverk beklädda höga stupande sidor, nedanför hvilka floden som en glittrande jätteorm ringlade sig fram längs den steniga bottnen.

Under tiden hafva de en stund hotande skyarna åter skingrat sig. Längs den brant uppstigande regnskogen hvila blott enstaka hvita molntappar, och hjässan börjar framlysa som en hvit jätteglob genom de upplösta molnen. De första husen af den på höjden vackert belägna missionsstationen i Madschame framträda, och efter ytterligare en stund slå vi läger utanför densamma, där sedermera föreståndaren, herr Müller, visade gästfrihet för aftonen.

Belyst af den uppgående solen låg Schira-kedjans kam klar för våra blickar, då vi följande morgon trädde ut i den kyliga, friska luften. I bländande snöskrud höjde Kilimandjaro sin här och där af ljusa moln omflutna hjässa upp mot skyn. Vi bröto tidigt upp och följde den öfver ofta djupa floddalar med branta och höga sidor ledande vägen. De mellan dalarna belägna partierna eller flata åsarna voro beväxta med kulturzonens vanliga spridda träd och buskager, där ej en bananschamb eller ett majsfält upptog någon mindre del. Efter tre och en half timmes marsch stodo vi vid uppgången till den katolska missionen i Kiboscho, där Pater Dürr, en energisk man med skarpa svarta ögon och sydländskt utseende, på det mest gästfria sätt hälsade oss välkomna och släckte den brännande törsten med en flaska af det uppfriskande syrliga honungsdricka, som här bryggdes. På en rymlig, inhägnad plan med ett par resliga, skuggande träd uppslogs därpå tältet. Under Pater Dürrs älskvärda ledning besågs den vackra trädgården, ladugårdens präktiga kreatur, missionens praktiska inredning m. m., hvilket allt visade föreståndarens ordnande och ledande kraftiga hand. Missionens bord var äfven det bästa, med vällagad och utmärkt mat, ett riktigt klosterkök.

Det är åter morgon, solen höjer sig från österns horisont och kastar sitt gyllene skimmer öfver den nu i sin imponerande prakt för våra blickar synliga snöjätten. Som en långsamt, nästan jämnt sluttande ås löper bergets öfre kontur åt den östra, för blicken blottade sidan nedåt den aflägsna stäppen. Böljande bladverk sträcka sig långt upp utmed bergets sidor och bilda regnskogens breda gördel, under det att de ofvanför varande öppna delarna te sig som gräsbeväxta ängar. Bakom den långsamt sluttande åsen uppskjuter Mavenzis taggiga topp, hvaraf hela detta uppskjutande vulkaniska parti fått sitt namn (Mavenzi = taggig). En stor del af den öfriga himlen är betäckt med ljusa moln, som då och då glida fram öfver solens lysande skifva. Lägrade under de stora träden sitta bärarna pratande vid sina eldar och sortera sina goda majskolfvar, omgifna af stationens kreatur, som begärligt förtära de bortkastade hylsorna.

Marschen genom regnskogen. Så ljuder signal till uppbrott, bärarna kasta sina bördor på hufvudet, och i ett långt tåg vandra vi upp genom kulturzonen mot den på afstånd som en mörk gördel framträdande regnskogen, hvilken vi nu hade att genomtränga för att kunna slå läger på de där ofvan vidtagande öppna bergsängarna. En viss oro och osäkerhet låg denna dag i luften. Föraren från Kiboscho, som blott med svårighet förmåtts att medfölja, började snart visa sig motsträfvig och gick med dröjande steg framför mig seende sig omkring liksom för att söka ett lämpligt tillfälle att kunna försvinna.

Kulturzonen syntes här vara ganska mager eller kanske dåligt vattnad, bananfarmerna hade ett ljust, nästan sjukligt utseende, och de stora bladen voro splittrade och trasiga, tydande på, att häftiga vindar ofta draga fram här. Som regntiden snart var förestående, arbetades öfverallt med eleusineskörden.

Efter någon timme hade vi passerat de sista hirs- och majsfälten, terrängen höjde sig hastigt, skogens första utposter började visa sig, allt mer ökades deras antal, och bladverket tätnade. Ännu några minuter, och vi befunno oss i regnskogens svalka, under det att vi följde den uppåt slingrande stigen. Marken var betäckt med löf, som prasslande för stegen, men knappt ett ljud hördes från den dystra omgifningen, där allt var stilla. Ju längre vi tränga upp, dess svårare blir vägen att urskilja och försvinner ofta alldeles, och huggknifven är i ständig verksamhet, där öfverhängande bladverk, lianer och grenar försvåra framträngandet med de tunga bördorna. Hit och dit, hvar en öppning visar sig, söker föraren bana sig väg för att ofta plötsligen hejdas af en ogenomtränglig vägg af stammar, buskager och grenar. Bärarna stanna, föraren tränger ensam in i snärjena, sökande någon riktning att bryta sig fram, och återkommer tecknande åt de öfriga att följa.

Efter middagen börja de första Erica arborea, 6—12 meter höga träd med ljungliknande blad, karaktärsväxter för regnskogens öfre delar, att visa

sig. Trädartade praktfulla ormbunkar, de första jag såg i Ostafrika, uppskjuta till väl ofta en 6 meters höjd utmed bergsbäckarnas sidor, där öfverallt hvita dagfjärilar (Pieris zachalia) dansa fram och höja sig utmed det omgifvande bladverkets sidor och fladdra upp till trädens högsta delar.

Men färden uppför de snåruppfyllda höjderna var oändligt mödosam, och ständigt måste vi ropa för att hålla bärarna tillsammans. Vi följde nu Garangafloden, af de svarta kallad Karungo, vid öfre kanten af dess stupande djupa branter. Men oron hos bärarna tilltog allt mer, och framkomna till en öppen plats, där några gamla hyddor reste sig, vägrade de fortsätta uppåt de så fruktade högre trakterna af berget. Och det var endast genom ett ögonblickligt, ej för mildt ingripande, innan de riktigt enat sig om planen för motstånd, som det lyckades mig att hastigt åter få dem på benen och med bördorna som en skock får rusa i väg uppför höjderna. Vid 4-tiden voro vi midt inne i Erica arborea-formationen, grenar och stammar voro behängda med grå skägglaf, vår vanliga Usnea barbata, som förlänade skogen en bild af ålderdom och förfall, marken var täckt med mossa och gräs med uppskjutande spridda växter af ofta nordisk typ, såsom violer, orchidéer, ormbunkar, Juncus, lycopodiacéer och andra, små fjärilar dansade uppskrämda omkring bland träden, stora taggiga röda flugor (Dejeania hecate) sutto på bladen eller surrade upp för att snart åter slå ned. En stor dufvas (Columba arquatrix arquatricula) vemodiga kutter ljöd från en krona, den till färgen gärdsmygliknande Bradypterus Mariæ lät höra sitt högljudda läte från buskagens nedersta delar, och en nektarinid (Cinnyris mediocris) lyste fram i sin metallgröna dräkt och sitt blodröda bröst.

Det lider mot aftonen, men ännu lyser solen klar, då med ens den dystra skogen ljusnar af framifrån inträngande ljus. Bergsängarna med deras ericinellaregion ligga framför oss, ännu några minuter, och under de svartas glädjerop träda vi ur skogens tryckande dunkel ut på en öppen terräng, som rätt långt upp mot bergets snöhöljda kupol var tätt beväxt med mer än manshög Ericinella Mannii, till utseendet liknande jättestor ljung, därofvanför ersatt af hvita evighetsblommor och andra växter. Ännu längre upp förmedla sten- och grusöknar, klippor och öde moräner öfvergången till köldens och snöns därofvan vidtagande rike.

Under tiden fortsatte vi in på de mellan ericinellan utbredda, af gräs och spridda blommor beväxta öppna partierna och framkommo till en större friare plats. Föraren kastade ifrån sig sin bananbörda och försvann för att söka vatten, som äfven anträffades strax i närheten, lasterna nedlades och tältet slogs upp, eldar började flamma här och hvar, och lägerlifvet tog åter sin början.

Nu kunde jag ändtligen i mera ro betrakta omgifningen. En sällsam tafla, hvartill jag aldrig sett något jämförbart, låg framför mig, visserligen stel, kall och enformig, men därför ej mindre storslagen. Belyst af

den nedgående solen reste sig Kilimandjaros hvitskimrande jättekupol på ej en dagsmarschs afstånd, till utseendet dock helt nära. Här och där utmed sidorna voro mörka, nakna partier, under det att den hvälfda hjässan höljdes af nyfallen bländande snö. Från lägret strax ofvan regnskogens öfre, skarpt markerade gräns sträckte sig en dal uppåt, ett oafbrutet fält af ericinellans gröna och grå toppar, upptill liksom begränsadt af en horisontal kam. Denna kam var emellertid ingen egentlig kam utan tedde sig blott som en sådan därigenom, att terrängen, som förut höjt sig starkare, där blef vida mer horisontal, så att bortomliggande partier från lägret ej kunde ses, med undantag af det långt borta uppstigande Kibos öfre snöhöljda delar.

Men solen försvinner, och stjärnorna träda fram, himlen är som en enda vintergata, och aldrig har jag sett, att det fanns så många himlaljus

Lägret på bergsängarna ofvan skogsgränsen.

på fästet, som denna undersköna kväll. I sällsam belysning framskymta infödingarnas mörka gestalter vid eldarna bland buskarnas täta massor, sorl och glam höres trots den låga temperaturen, som kommer andedräkten att stå som hvita moln ur deras mun. Beundransvärd är i sanning dessa naturmänniskors motståndskraft för växlande temperatur, och ehuru de voro vana vid kulturzonens och stäppens ofta tropiska värme, uthärdade de nu så godt som nakna denna låga temperatur, som snart nedgick till blott + 5° C. Vi däremot klädde oss i jaktrockar och funno det trots detta ej afundsvärdt varmt. Utom sorlet från lägereldarna var naturen tyst, och ej ens en syrsa störde den mystiska stämningen på denna märkliga plats intill snöfältet under ekvatorn.

Morgonen har inbrutit, kall och bister. Darrande af köld samla sig vadschagga tidigt framför tältet, då och då bortspringande till eldarna för

att värma upp de frusna kropparna, lönen utdelas, och under höga rop »kvaheri, bvana!» (adjö, herre!), hvilket lät, som om de velat säga: »lycka till att må godt här uppe i kölden!», störtade de bort i en lång rad nedför den öppna sluttningen och försvunno i regnskogens dunkel. Endast ett mindre antal med kläder och filtar försedda svarta kvarstannade i lägret, till dess enligt uppgörelse nytt manskap vid tiden för återmarschen infann sig. Himlen var på hela norra halfsidan, åt Kibo, molnfri, klar och blå. I en obeskriflig, grandios prakt låg den alpina naturen med dess af den uppgående solen belysta snöhöljda jättekupol för blicken, allt var tyst, och blott ett par fåglars sång mötte någon gång örat. Som en dyster hög mur reste sig den bakom oss varande regnskogen, och ej en vindfläkt drog genom buskar och gräs.

Innan några undersökningar företogos inom bergsängarnas nedre delar, beslöt jag att söka framtränga till den eviga snön, till gletschrar och isfält — den yttersta gränsen för det organiska lifvet på dessa väldiga höjder — en af expeditionens viktigaste uppgifter, utan hvilket programmet för densamma i alla delar ej varit slutföljdt.

Åtföljd af två svarta, bröt jag efter soluppgången upp för att söka nå dessa Kilimandjaros högsta med organiskt lif försedda delar. Endast motsträfvigt hade föraren från Kiboscho förmåtts att stanna kvar i lägret för att medfölja under denna färd, men mycket fick jag ångra, att jag någonsin litade på en neger, då det gällde dessa alpina, af de svarta fruktade trakter. Knappt hade han kommit upp i de kalla, sterila delarna mot gränsen af den eviga snön, förrän han blef som förvandlad. Krafterna voro borta, slö och liknöjd sjönk han ned hvar som helst, slutligen utan att kunna bringas ur fläcken.

Efter fyra timmars marsch började ericinellabuskagen, som redan förut blifvit allt glesare och lägre, att nästan försvinna, och hvitlysande, en till två fot höga, i tufvor stående eterneller (Helichrysum Newii och Helichrysum Hochnelii) hade till större delen ersatt dem. Spridda uppåt bildade de ett enda hvitlysande fält, som var blandadt med enstaka, allt sällsyntare, låga ericinellabuskar och den gulblommiga, omkring alnshöga, med fina, barrlika, intill stammen tilltryckta blad försedda Euryops dacrydioides.

Den mellan eternelltufvorna blottade marken var ofta beväxt med smärre tufvor af smalt gräs (Kœleria cristata, Danthonia trisetoides) och cyperaceer (Cyperus nigricans), samt krypande refvar af Alchemilla Johnstoni och Alchemilla argyrophylla. Marken var beströdd med småsten och stenflisor. De silfverhvita Helichrysum-tufvorna voro vackrast i toppdelarna, hvaremot de nedåt successivt förlorade sig i friskhet. Kort mossa betäckte äfven här och där marken.

Men vi vilja äfven något närmare betrakta den djurvärld, som här under uppstigandet visade sig. Med svindlande fart for en liten blåvinge (Cupido

æquatorialis), på Merus höjder ersatt af den närstående Cupido juno meruana, fram bland de hvitlysande tufvorna. Under stenar träffades röda trombidiider (Allothrombium pergrande), ett slags sammetsludna små spindelartade djur, i rätt stor mängd, vidare små metallgrönt glänsande carabider och en omkring sjutton millimeter lång, svart, trög, på öfversidan knottrig skalbagge, en tenebrionid (Phrynocolus ater) med hopväxta skalvingar. Tvestjärtar (Forficula Sjöstedti) med högar af larver sutto under stenarna, och kort-

Hvitlysande Helichrysumfält vid omkring 3,500 meters höjd.
I midten en finbladig Euryops dacrydioides.

vingade gräshoppor (Chrysochraon kilimandjaricus) hoppade bland gräs och tufvor. Djurlifvet bland stenar och tufvor var ju icke rikt, men dock ej så fattigt, som man vid denna höjd kunnat befara.

Redan vid half tiotiden hade moln börjat sluta sig rundt omkring den snöglänsande kupolen. Vid elfvatiden kommo hvita dimmor längs dalsänkorna nedifrån skyndande uppåt med god fart och svepte snart fram öfver de hvita och grönsprängda fält, på hvilka vi gingo fram. Det var de af solen redan uppvärmda, fuktiga luftlagren från de lägre och varmare trakterna, som sålunda höjde sig upp, framträngde i dalsänkorna och förtätades till dimmor af den kalla luften.

Plötsligt löpte något djur snabbt fram mellan tufvorna. Det var en liten ödla (Mabuia varia), som uppträngt ända till denna höjd, under det att de flesta ödlor, som bekant, ofta utvälja heta och torra trakter till sin uppehållsort. Små, några tum höga korgblomstriga växter med gula blommor (Senecio Telekii) och en liten hvitblommig crucifer (Arabis albida) framlyste äfven här och hvar bland tufvorna.

Strax före middagen började en rätt kylig vind draga fram från söder, drifvande de hvita dimmorna med fart uppåt kupolen, och hvart man såg, foro dessa dimmor fram som röken vid en väldig eldsvåda. De större, öfverallt spridda stenarna voro beklädda med i gulhvitt lysande lafvar, andra lafvar voro silfvergrå, och äfven bollar eller utbredda tufvor af mossa hade här och hvar hopats på stenar och block.

Emellertid började vägvisaren blifva allt mer motsträfvig, hvarken lock eller pock kunde sporra hans tilltagande slöhet och äfven Amesi-Kongoni klagade öfver smärtor i bröstet. Framträngandet hade också börjat sätta krafterna på hårda prof, hjärtat bultade och lungorna arbetade häftigt. Allt mer försvann vegetationen. Slagna till marken af de här ständigt framilande vindarna och blott visande sina friska toppdelar lågo eternell-tufvorna tryckta utmed jorden. Stora stenar voro i allt tätare massor strödda öfver marken, som framskymtade mellan småsten, grus och jord.

Allt tätare svepa dimmorna fram omkring oss, dalsänkorna äro som rykande jättegrytor, bergets öfre delar ligga dolda bakom hopade molnmassor, och luften är kall, nästan isande. Kölden tilltar allt mer, fingrarna börja blifva krumma, och de svarta slå sig ned på marken och vägra att fortsätta uppstigandet. »Vägvisaren» klagar hvarje stund och ser ut som själfva olyckan. Ett sista försök att sporra dem hade föga inverkan, blott långsamt följde de efter mig med tunga steg, och det var, som om de skulle ha gått till döden. Med bultande puls hade jag framträngt öfver de långsamt sluttande sterila, med stenar och block beströdda fälten, då de omgifvande dimmorna plötsligt öppnade sig något, och vi fingo se kupolens snömassor på, som det tycktes, ej så långt afstånd. Det klirrade under fötterna af tunna skifferliknande stenar, som här betäckte hela sträckor af marken, allt omkring oss var sterilt och öde, och blott en liten däld lyste grön af en del Euryops-stånd, några Senecio och Arabis samt spridda grästufvor, som där ännu höllo sig vid lif. Ytterst tröttande var vandringen vid en sådan höjd genom denna uppåtstigande grusöknen, fötterna sjönko ned i den lösa, glidande sanden, lungorna arbetade allt våldsammare, och hvarje muskel måste spännas till ytterlighet.

Snart resa sig branta klippor med mångspetsade ränder framför oss och hotade att förhindra allt vidare framträngande i denna riktning. Hagelblandadt regn började falla, hvilket förhindrade fotograferingen af de

märkliga trakter, där vi vandrade fram. Att arbeta sig upp för de branta, af rasande sten- och skifferliknande plattor belamrade sidorna höll på att förtaga de sista krafterna, ropen på de efterblifna svarta genljödo i den sterila ödemarken, och ekot svarade mot de upptornade klipporna.

Efter stora svårigheter var den höga åsen bestigen, och jag hoppades ha nått fram till snön, då till min missräkning ett bråddjup befanns skilja oss från den stora kupolen. Ständigt drogo kalla dimmor upp genom dalgångarna fram öfver klipporna och hindrade utsikten åt den hvita toppen.

Sten- och sandöken på Kilimandjaros högre delar, ofvan vegetationsgränsen.
Omkring 4,500 meter öfver hafvet.

Vägvisaren satt som en stackare, hopkrupen, med hufvudet nedböjdt i rocken, och kylan började äfven för mig att blifva kännbar, klädd som jag var i endast en tunn khakidräkt. Emellertid kunde vi ej framtränga vidare, då bråddjupet framför oss var höljdt i täta dimmor, och nedstigandet utför de stupande höjderna därför hade kunnat bringa oss i fördärfvet. I afvaktan på att dimmorna skulle skingra sig slogo vi oss ned bland grus och stenar för att söka upptäcka något djurlif. En liten röd trombidiid visade sig, då jag lyfte på en skärfva, och sökte snabbt gömma sig i dess närhet, och äfven en spindel upptäcktes. Ändtligen började dimmorna vid tretiden att skingras, och landskapet nedåt stäppen lyste fram, molnen höjde

sig till en hätta, och allt klarare syntes hela den nedanför varande bilden, först det öde klipp-, sten- och moränlandskapet, dödens dystra rike, hvars yttre konturer dolde de underliggande brantare delarna af berget, och djupt där nedanför stäpplandet med sina som mörka fåror markerade floder.

Men åter tilltager kölden, hufvudet värker, dimmorna utbreda sig åter, och då klockan redan var half 4, måste färden till lägret anträdas. Hagel började yra genom luften, det mulnade allt mer, och följande våra spår som hundar anträda vi ofta i half språngmarsch färden nedåt lägret, som kl. 6,20 lyckligen uppnåddes.

Följande dag ägnades åt zoologiska arbeten i lägrets omgifning, särskildt åt entomologiska undersökningar bland markens gräs och blommor, i blomstjälkar och blomhufvuden o. s. v. På eftermiddagen gjordes rika skördar af insekter och fåglar i regnskogens öfre delar.

Vid snöfälten!

Det föregående, resultatlösa försöket att uppnå den eviga snöns gräns hade snarare sporrat än minskat mitt beslut att nå detta mål. Åtföljd af Sandberg, som hyste en liflig önskan att få se snöregionen, samt af min uppassare Amesi, den ende svarte, på hvilken jag nu trodde mig kunna lita, bröt jag den 17 februari kl. half 8 upp från lägret med den bestämda föresatsen att öfvervinna alla hinder och upptränga till den eviga snön. Det var en solig, härlig, om ock något sval morgon. Belyst af den uppgående solen, låg hela den väldiga snökupolen klar för blicken, fri, utan den minsta molnslöja. Men redan vid 8-tiden började de första dimmorna uppstå kring densamma och sprida sig rundt den hvitglänsande hjässan. Här och där framträda därvid plötsligt genom den fuktiga luftens afkylning i den eterblå luften små ljusa molntappar, som hastigt tilltaga i storlek och täthet. Det är underbart att se dessa hvita moln uppstå i den eterklara, rena luften. Lika obemärkt som dessa egendomliga förvandlingsbilder, där, utan att man rätt kan urskilja huru, linjer och ytor inför ens ögon förändras till de mest skiftande former, uppstå, taga de plötsligt gestalt i den tomma, klara luften, växa och utbreda sig, sammansmälta och tätna, inom kort bildande en för blicken ogenomtränglig mur, som döljer hela det nyss så mäktigt framträdande och praktfulla naturskådespelet. Från bergets nedre delar äro dimmorna i antågande och hafva redan en half timme efter det hjässan dolts nått vår lägerplats, där de svepa fram längs dalgångarna och utbreda sig öfver mellanliggande flacka åsar.

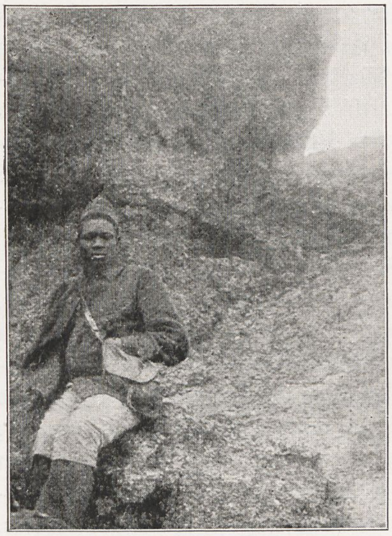
Vägen gick först uppför den breda och flata, af ericinellan beväxta dalen, hvilken på afstånd tedde sig som en enda i grönt och brunt skiftande matta.

Större eller mindre af tufvigt gräs och enstaka blommor beväxta öppna platser utbredde sig mellan ericinellans buskager, tufvor af hvitludna evighetsväxter med sina gula blommor började visa sig, och enstaka tistlar (Carduus leptacanthus) höjde sina raka stjälkar med deras rödvioletta blomkorgar mot ljus och luft. Meterhöga, i friskaste bjärta grönt lysande umbellater sågos stundom, och låga geranier visade bland mossa och gräs sina vackra kronor. På fuktiga ställen i dalsänkor reste sig några tre à fyra meter höga stånd af den märkliga trädartade jätteörten Senecio Johnstoni med sin upptill greniga stam, hvarifrån utgå alnslånga, ovala och tillspetsade blad, som bilda stora och täta buketter. Det är den egendomligaste karaktärsväxt, som dessa trakter ha att uppvisa, och hvilken också från första ögonblicket såväl genom sin storlek som genom sin märkliga gestalt tilldrager sig uppmärksamheten i den för öfrigt enformiga taflan.

Men vi fortsätta vår vandring uppför berget. Nakna, med sten beströdda partier af marken blifva allt allmännare och tilltaga i utbredning, blottade klippartier, ofta konglomerater, uppskjuta som kammar, vid sidorna försedda med håligheter, som likna jättestora slaggblåsor, bildade vid eruptivmassans stelning. Den lägre djurvärlden visade en del former af stort intresse såsom carabider, heteromerer, acarider, collemboler, oligochæter lithobiider, phalangider, coccinellider, capsider, psocider, acridiider, snäckor m. m. Men äfven den högre djurvärlden hade i hög grad intressanta former att uppvisa, som i samband med de öfriga längre fram utförligare skola omnämnas.

Vid elfvatiden började molnen rundt omkring oss att rycka allt närmare, svepte fram i dalsänkorna och utbredde sig öfver mellanvarande flacka åsar. Hvart vi vände ögat mötte vi rykande dimmor, som i jagande fart förföljde hvarandra, och alla styrde kurs upp mot snöfälten. Högre upp blefvo nakna, med sten beströdda delar allt allmännare och tilltogo i utbredning. Vid 4 000 m. eller något högre hade all i ögonen fallande vegetation upphört utom de lafvar, som beklädde stenar och klippor. Dock kunde enstaka tvinande gräs- och örtstånd spåras här och hvar långt upp mot snö och is. Öde moräner och sandöknar, som voro beströdda med mindre eller större stenar och block, utbredde sig långsamt stigande så långt blicken nådde uppåt, bildande ett sannskyldigt dödens dystra rike. Efter hand blefvo stegen allt mödosammare och andhämtningen svårare, lungorna arbetade allt häftigare, och hjärtat bultade hårdt. Allt tätare svepte dimmorna fram kring oss, dalsänkan vid vår sida var en enda rykande håla, och luften var kall och isande. Min förhoppning att den nu medförde svarte, den bäste i lägret, skulle uthärda strapatserna hade redan börjat gäckas, då vi kommit in bland stenöknar och sandfält. Allt långsammare blefvo hans steg, allt slappare hans drag. Snart började samma slöhet bemäktiga sig honom, som den svarte jag medförde under föregående bestigning, och för hvars skull jag egentligen hade måst vända. Stel och apatisk

stod han där utan att gå ett steg vidare, utan att lyssna till vare sig lock eller pock. Dessa båda voro inga enstaka fall. Uppkomna i dessa kalla trakter och omgifna af en ödslig, vild och för dem främmande natur, blifva de svarta helt förvandlade och sjunka ofta viljelöst tillsammans, menande att de skola dö, och bekymra sig icke om någonting. Stundom blifva de som förryckta.

Amesi bland klipporna ej långt från snöfälten.

Men åter fick ej en neger hindra detta företag, hvarför gevär och ränsel hastigt togos af honom, och sålunda utan börda började han ånyo långsamt röra sig uppåt.

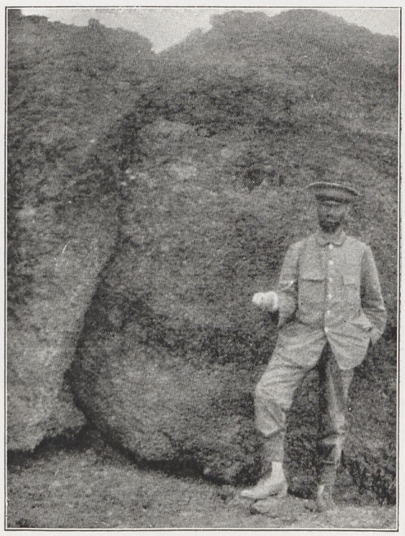
Då framskymtar för några ögonblick plötsligt ett hvitt snötäcke långt upp på en till höger gående ås, brant höja sig klipporna dit upp, långt och svårt, om ens möjligt, är arbetet att nå dessa höjder, bena hafva blifvit tunga som bly, och ständigt få vi stanna för att i djupa andedrag inpumpa luft i de allt våldsammare arbetande lungorna. Nu är det slut med den svartes krafter, slapp och liknöjd, färdig att sjunka till marken, står han där nästan oigenkännlig. Är det samme man, som kraftig, glad och hurtig på morgonen bröt upp från lägret? Det fanns längre ej stor likhet!

Men tiden var långt framskriden, allt berodde på en sista ansträngning uppför de upptornande höjderna. För hvarje ås, som vi sedan länge nått och mödosamt passerat, hade jag hoppats att stå inför hvitglimmande snöfält. Men alltid samma missräkning, alltid möttes blicken af samma mörka och dystra tafla af nakna skrofliga klippor, stenar, block och splittrade skiffermassor. Den genom dimmorna framskymtande snön hade kommit nya krafter att genomströmma sinnet, målet måste nås — men den svarte var som ett block om foten. Tiden var redan framskriden, återvägen till lägret lång, och utsikten att i förening med de öfriga nå färdens mål blef allt mindre. Ännu högst en timma och sista fristen skulle oåterkalleligen vara ute.

Ehuru faran var öfverhängande att förlora vägen i dessa öde vidder bland upptornande klippor, raviner, sand- och stenfält och omsvept af framjagande dimmor — irrmarschen på Merus högsta delar, som tyvärr kostade ett människolif, var i lifligt minne —, beslöt jag att ensam söka nå snöfälten. Geväret räcktes till Sandberg med tillsägelse att från samma plats efter en half timma och sedermera hvarje kvart lossa ett skott, hvarpå

uppstigandet fortsattes. Öfver ofantliga stenkummel, öfver med skifferliknande flisor och lösa stenar beströdda grus- och sandfält gick den mödosamma färden, pannan var feberhet och andhämtningen försvårad. Hagel och snö började åter fara genom luften, dimmorna voro iskalla, och kölden genomträngande. Här och där måste stenar i hast uppläggas eller vändas och jorden upprispas med stafven för att i detta kaos kunna återfinna vägen. Närmare en halftimma hade uppstigningen fortgått, men dimmorna hindrade alltjämt utsikten bortom närmaste omgifningar, och vägen fortsattes i den riktning, där de några ögonblick skingrade molnen låtit de hvita snömassorna framskymta.

Med blytunga steg hade jag öfverkorsat ett djupt, med stenar beströdt sandfält, som ledde inåt en i den afsedda riktningen gående dalgång, då plötsligen något hvitt kom mig att hastigt kasta blicken bort mot några klippor till vänster, där i en inskjutande klyfta en första drifva af snö mötte mitt hänryckta öga. Nu var all trötthet borta, hastigt är jag framme och borrar händerna djupt in i den rätt hårda snön och formade en boll af den isglittrande massan. Jag såg mig omkring. Utmed klipporna i dalgången låg drifva vid drifva lysande mot de mörka stenmassorna. Stundom bildade de stora utbredda täcken, som visade, att jag var midt bland Kilimandjaros snöfält, stundom utgjordes de af mindre, i hörn och vinklar hopade drifvor. Ja, det framgick sedermera, att jag länge haft Ratzelgletschern vid min sida, utan att jag för de täta molnen kunnat se det.

Snöbollar kramade nära ekvatorn vid 5,500 meters höjd!

Det var en egen känsla, som i dessa ögonblick grep sinnet. Den snökrönta hjässan af Afrikas högsta berg var uppnådd, ej en dagsmarsch skild från den subtropiska regnskogen med dess böljande bladverk, trädartade ormbunkar och vindlande lianer. Genom soliga stäpper, genom blandskog, kulturzon, regnskog och bergsängar, bärare af den sista mot köld och is nående högre vegetationen, följd af en sista, öde, nästan steril, blott lafvar ännu hysande zon, kanske äfven med ännu någon enstaka tynande grästufva, hade färden gått och djurlifvet successivt undersökts, till dess att bergets is- och snöregion och därmed gränsen för det organiska lifvet uppnåtts. En stunds undersökning bland

stenar och grus i snöns närhet vid omkring 5,500 meters höjd kom mig att påträffa ett par representanter för djurvärlden, nämligen ett collembol (Mesira annulicornis) och en mörk spindel, en lycosid. Men då de förra höllo sig dolda under fuktiga stenar, oåtkomliga för spindlarna, måste man antaga närvaron af ännu några insekter till föda åt de senare, t. ex. flugor, hvaraf en del såsom Chrysotus malachiticus, Hydrophorus incisicornis, Hilara chiragrica, Hilara philina och andra anträffades vid omkring 4,000 meters höjd och säkerligen äfven kunna förekomma ännu högre upp.

Den första snödrifvan.

Det var första gången en zoolog uppnådde Kilimandjaros snöfält och därmed den högsta punkt i Afrika, där, under angifvande af en bestämd djurform, djurlif någonsin blifvit konstateradt! Men tiden var långt framskriden, och försedd med litet i näsduken invirad snö skyndade jag ned utför sand- och grusfält, klippor och åsar och hade efter en stund nått Sandberg och Amesi. Därpå fortsattes, ofta i språngmarsch, nedstigandet till lägret, som strax efter solens försvinnande lyckligen uppnåddes.

Bergsängarna och deras djurvärld. Ofvanför regnskogens sammanhängande gördel vidtager, som nämndt, på Kilimandjaro vid en höjd af

omkring 2,600—3,000 meter den öppna gräs-, ört- och buskbeväxta, relativt långsamt sluttande platå, som fått namnet bergsängarna, hvars uppåt allt mer aftagande fanerogamvegetation vid 4—4,500 meter i det stora hela taget upphör och sedan blott fortsättes af en vegetation af lafvar på klippor och stenblock. Lafvarna taga emellertid egentligen sin början redan nere bland fanerogamvegetationen för att dock sedan under form af en utpräglad lafregion ensam utbreda sig längre uppåt gletschrar och snöfält.

Redan vid bergsängarnas nedre delar, där jag i februari, sålunda under den heta årstiden, under nätterna konstaterade en temperatur af + 4 à 7° C., nedgår densamma under kallare årstider till åtminstone — 2 à 3°. Om dagen stiger temperaturen på bergsängarna enl. prof. Volkens i solskenet till omkring 15 à 20, vid molnhöljd himmel till 8 à 12°. Om en så regelbunden stigning och sänkning af temperaturen från morgon till middag och från middag till kväll, som i de lägre regionerna af berget, kan här ej vara tal. Språngvis stiger och sjunker kvicksilfret i termometern, allt efter som solen strålar fritt eller skymmes af moln och dimmor. Dessa senare äro i ständig rörelse, de gå och komma i oafbruten växling dagen om, och blott däri visar sig en skillnad under årstiderna, att från mars till oktober himlen vanligen är molnhöljd, under den öfriga årstiden solen däremot är mer förhärskande.

Lika tilltalande, som denna alpina natur är, då solen kastar sitt lifgifvande ljus däröfver, lika dyster blir den, då regnet nedstörtar ur de framdragande molnen. Hela höjderna insvepas i grått, ej ett ljud mer än vattnets fallande och brusande höres, allt är tyst och förstämdt, temperaturen sjunker och kölden blir kännbar. Insvepta i sina filtar samlade sig då de svarta under tältets skyddande yttertak, där de dystert blickande sutto nedhukade.

En egendomlighet uppvisade just den del af berget, där vårt läger var uppslaget, däri, att de mellan regnskogen och ericinellaregionen eljest förekommande gräs- och blomsterbeklädda öppna delarna här nästan alldeles fattades, i det att ericinellan tog sin början omedelbart ofvan skogsranden. Relativt små med gräs och blommor beväxta ytor sträckte sig dock mellan ericinellans täta buskager. Gräsmattan bildar här icke, såsom på våra ängar, ett sammanhängande täcke, utan utgöres af isolerade, visserligen ofta nära hvarandra stående men dock skilda tufvor, enligt prof. Volkens på vida sträckor nästan uteslutande bestående af Eragrostis olivacea. Bland de blommor, som, strödda öfver gräsmattan, vissa tider gifva den ett tilltalande utseende kunna nämnas den gulblommiga Hypoxis angustifolia, den violetta Romulea campanuloides, den röda Herperantha Volkensii och flera andra.

Det öppna mindre område, på hvilket vi slagit upp tältet, var rundt omkring omgifvet af den här manshöga till dubbelt manshöga ericinellan,

hvars busklika stånd, som uppsköto på ett afstånd af en eller annan meter från hvarandra, nedtill genom bristande sol och ljus voro brungrå, liksom döda, upptill däremot gröna, med liksom i täta kvastar hopade ljunglik-nande fina blad. Ofta pryddes dessa toppdelar af täta samlingar af små lutande, hvita, något rosafärgade, knappt ett par millimeter långa, svagt fyrkantigt klocklika blommor med kort rundadt fyrflikiga kronor, i hvilka de åtta korta ståndarnas brunröda knoppar helt och hållet fyllde partierna

Vegetationsbild från bergsängarna vid lägret.
Bland de höga grästufvorna står en uppskjutande Lobelia Deckeni.

mellan klockan och den i midten uppskjutande långa pistillen med dess mörkröda, skiflikt utbredda runda märke. Hela den omgifvande öppna ytan var beväxt med finbladigt tufvigt gräs. Glest spridda bland dessa tufvor växte rikt gulblommande, täta, silfverhvita stånd af en eller annan fot höga artemisior med smala och hvitludna blad. Meterhöga stånd af den sällsamt formade och om en kanonviska erinrande Lobelia Deckeni, hvilken jämte Senecio Johnstoni som nämndt är bergsängarnas mest karakteristiska växt, syntes här och där på större afstånd från hvarandra, liksom äfven deras klotrunda och af talrika smala blad bildade unga plantor, som äro af om-

kring ett människohufvuds storlek. En blekt rödblommig tistel (Carduus leptacanthus) sköt på spridda håll sin intill meterhöga stängel mot ljuset, en hvit prästkrage med på yttersidan violettröda blad höjde sin krona bland gräset, och på öppna mellan tufvorna varande, ofta af mossa betäckta fläckar stodo grupper af gulblommiga örter med under hvitludna, ofvan glänsande, till täta tufvor hopgyttrade blad. En helt liten men rätt storblommig Geranium synes stundom bland tufvorna liksom ett par gula Leontodon-liknande compositéer, hvilka gåfvo det hela en ganska välbekant, nor-

Lägerbila från bergsängarna.
Till höger de svartas med hopar af ericinellabuskar täckta stora hydda.

disk prägel. Uppåt och omkring oss voro dälder och åsar öfverallt betäckta af ericinellan, som på afstånd något påminde om täta, sammanhängande grupper af enbuskar. Inga träd höjde emellertid sina kronor öfver buskarnas i det hela taget jämnhöga spetsar, utan det hela erbjöd en likformig och rätt kal bild.

Strax intill tältet hade två täckta hyddor blifvit uppförda af täta ericinellagrenar, den ena som prepareringsrum, den andra för de svarta till skydd mot nattkölden. Nästan ständigt flammade en stor eld på planen mellan tältet och hyddorna, såväl för kokning af chakula (mat) som för att upplifva de frusna kropparna. Tidigt på morgonen kröpo de svarta

fram ur sitt skjul, där eld under natten ständigt brann, och samlade sig, dufna som kräldjur, kring den öppna stora elden, innan solen ännu hunnit uppvärma den bistra morgonluften. Andedräkten stod som moln ur deras munnar, marken var isande kall, och ofta förvånades jag öfver, huru väl de i längden uthärdade den låga natt-temperaturen, då de blott voro insvepta i en yllefilt och försedda med strumpor och några andra plagg.

Att däggdjuren här uppe skulle vara fåtaliga, var att förutse. Dock iakttogos ända till högt upp mot vegetationens öfversta delar, där den eljest på stäppen lefvande stora elenantilopen (Oreas Livingstoni) enligt Meyer äfven skall förekomma, spår af någon liten antilopart, troligen Cephalophus spadix. Vid sidan af stenar och i hålor anträffades oval, tillspetsad spillning af antagligen någon gnagare, liksom äfven spillning och spår af de bergsklättrande elefanterna sågos i regnskogens öfversta delar och på bergsängarna. En öfver den öppna terrängen framflygande och af Sandberg påskjuten falk släppte vid skottet ur klorna en råtta (Arvicanthis Neumanni), det enda exemplar af denna sällsynta art, som jag under färden såg.

Af den högre djurvärlden var på bergsängarna fågelvärlden bäst representerad. Mest i ögonen fallande var den praktfulla, om en stor kolibri erinrande hanen af Nektarinia Johnstoni, där den i sin metalliskt guldgröna, skimrande skrud och långa stjärt lik en surrande pil och glänsande som en ädelsten sköt fram i luften eller tronade i toppen på ericinellabuskarna. Honan och ungarna ha däremot en helt anspråkslös, mörk, grönaktig, under ljusare dräkt. Denna praktfågel var där rätt allmän, så att jag på några dagar kunde fälla ett tiotal exemplar. De höllo nästan uteslutande till bland ericinellan, där särskildt de gärna i toppen af grenar och buskar sittande ungfåglarna voro allmänna. Jämte denna var en grå grässångare (Cisticola Hunteri) den vanligaste fågeln här uppe. Ofta två à tre tillsammans slogo de sig lifligt ned i buskarnas toppar och yttersta grenar för att åter hastigt försvinna bland de täta buskagen. Muntra och rörliga som de flesta af sitt släkte, läto de på en gång höra sitt raska läte; det var ett klingande, drillande och surrande om hvartannat, en uppfriskande liten konsert i den enformiga och tysta naturen. Äfven den på vandring stadda stenskvättan (Saxicola oenanthe) visade sig på denna höjd, där den i sin ljusa dräkt tronade i toppen af en på någon öppen plats stående buske. En annan om denna något påminnande fågel var Pinarochroa hypospodia, hvilken dock var mörkare till färgen. Det var en föga skygg varelse, som iakttogs långt upp, nära fanerogam-vegetationens yttersta gränser. Högt upp i luften kretsade stundom den tjocknäbbade korpen Corvultur albicollis, då och då utstötande sitt rätt klingande rop. En falk sköt, som nämndt, vid ett tillfälle fram öfver den öppna terrängen, en vråk (Buteo desertorum) kret-

sade under fint, långdraget skrik fram i luften, och vid den sterila stenöknens början, på nära 4,000 meters höjd, visade sig den lilla grönsisk-liknande Serinus flavivertex bland köld och dimmor.

Äfven i regnskogens öfversta delar förekommande fåglar såsom den rödbröstade, ofvan metalliskt grön-guldskimrande nektariniden Cinnyris mediocris, den till färgteckningen om vår gärdsmyg påminnande, ehuru större, Bradypterus Mariæ, den lilla tysta brungrå flugsnapparen Alseonax murinus, den lilla gröna, med en bred hvit krans kring ögonen försedda glasögonfågeln (Zosterops eurycricota), den svarta, grönt metallskimrande, med ett par förlängda stjärtfjädrar försedda Nectarinia kilimensis o. a. torde äfven visa sig ute på bergsängarna i de där på sina håll stående, spridda bestånden af Erica arborea, Agauria salicifolia o. a. träd, liksom äfven en del till betydlig höjd i luften uppstigande seglare och svalor (Apus melba africanus och Psalidoprocne holomelæna massaica) utan tvifvel stundom flyga fram öfver dessa högt liggande öppna trakter.

Man kunde förmoda, att de värmeälskande reptilierna i dessa kalla delar af berget ej skulle vara synnerligen talrika; dock anträffades ett par arter, nämligen den nämnda ödlan (Mabuia varia) och en liten kameleont (Chamæleon bitæniatus). Denne skiftade från gröngult till delvis sotsvart eller något blåaktigt, med rödaktiga, obestämda sidofläckar och rosafärg i »armhålorna» och längs benens innersida samt rödaktig strupe. I de kalla vattensamlingarna anträffades en del grodlarver tillhörande arten Rana angolensis.

Bergsängarnas nedre delar, till omkring 3,500 meter, hyste en icke så fattig insektvärld liksom äfven andra lägre djur såsom opilionider eller helge högben och egentliga spindlar, acarider, tusenfotingar, oniscider, oligochæter (jordmaskar) och snäckor.

Särskildt de torra blomstånden af Lobelia Deckeni voro samlingsplats för en mängd skalbaggar, isynnerhet nitidulider såsom Meligethes gloriosus, Sjöstedti och subcaeruleus, tvestjärtar (Forficula Sjöstedti), små snytbaggar (Hypsomias lobeliæ) och den kortvingade lilla egendomliga chrysomeliden Sjoestedtinia montivaga. Här lefde äfven scarabæider (Trox montanus), tenebrionider (Phrynocolus ater), clerider (Apteroclerus brevis), malacodermer (Lycus constrictus, Diaphanes Sjöstedti, Silidius denticulatus), andra chrysomelider (Menius simplex, Oides collaris, Stellenia meruensis, Crepidodera Sjöstedti, Psylliodes montana, Haltica puritosa, Eremiella rubra, Aphthona montivaga, Longitarsus usambaricus), curculionider (Parasystates minor, Oreoscotus serratus) och coccinellider (Adalia sexareata).

På dessa mer vegetationsrika delar af bergsängarna, och äfven högre upp, flög en del bladsteklar (Athalia segregis och clavata), parasitsteklar, särskildt ichneumonider (Limnerium nigrum och Pimpla cyanea), honungsbin (Apis mellifica v. Adansoni), getingar (Nortonia striativentris) och väg-

steklar (Pompilus masaiensis och melanochrous), på bladen sutto små vackra psocider (Psocus kiboschoënsis), en mängd tipulider och andra nematocerer (Dicranomyia tangentialis, Limonia rhizosema, Tipula asbolodes, eumecacera och capnioneura, Lycoria bibianea och isarthria), på marken den lilla vinglösa och i regnskogen så allmänna kackerlackan Apteroblatta perplexa o. a.

De eljest så sol- och värmeälskande gräshopporna hade här en typisk representant i den bland tufvorna allmänna, kortvingade Chrysochraon kilimandjaricus, och äfven Heteropternis coloniana och Parasphena pulchripes, liksom de ända från stäppen hit uppsvärmande vandringsgräshopporna (Schistocerca peregrina) visade sig på bergsängarna. Bland gräset, där flera halfvingar, capsider (Lygus vicarius och obscuratus, Proboscidocoris fuliginosus, Dimorphocoris alpinus) och pentatomider (Brachyplatus testudonigra, Sepontia mesella, Dismegistus funebris) lefde, var en ljus pyralid (Crambus Sjöstedti) allmän. De på marken bland stenar och mossa lefvande snölopporna, collembolerna, representerades af Lepidocyrtus flavovirens annulosa och Mesira annulicornis, tusenfotingarna genom såväl lithobiider (Lamyctes fulvicornis) som geophilider (Cryptops numidicus tropicus och andra grupper (Diopsiulus Sjöstedti). De små acariderna voro representerade af Rhyncholophus siculiformis och Allothrombium pergrande, under det att en del jordmaskar (Polytoreutus Sjöstedti och Pygmæodrilus montanus) lefde i den kalla fuktiga marken.

Några af områdets vanligaste dagfjärilar såsom Danaida dorippus, vår vanliga Vanessa cardui, Papilio demodocus och Colias electo visade sig äfven på bergsängarna, liksom lycænider (Cupido æquatorialis), lithosiider (Phryganopsis elongata), noctuider (Borolia eriopygioides), geometrider (de bland ericinellan lefvande små vackra Hypsometra ericinellæ och Hydrelia ericinellæ och flera andra), pyralider, och hepialider (Gorgopis alticola).

Flera slags snäckor voro allmänna mellan mossa och örter, särskildt små tunnskaliga Vitrina-arter (V. kiboschoensis, ericinellæ och viridisplendens), vidare Edentulina montium, Thapsia radiata, Helix Sjöstedti, Helix alticola, Buliminus Théeli och Opeas varicosum.

Men äfven de kalla vattensamlingarna i botten på erosionsdalarna hade sin djurvärld. Kringsimmande eller bland bottengräset sittande svarta dytiscider (Agabus dytiscoides), mycket påminnande om den nordiska typen, höjde sig här och där till ytan och samlade snabbt en luftblåsa för att sedan åter simma ned till den slammiga bottnen. Phryganeidlarver (Crunoeciella Sjöstedti) kröpo på bottnen eller bland grässtråna, och äfven talrika grodlarver (Rana angolensis) kunde här anträffas. Nästan alla dessa djur voro för vetenskapen nya. Blandade med den uppåt så småningom i storlek och utbredning aftagande ericinellan, lyste här och där de stora, gulhvita blomhufvudena

af Protea kilimandscharica fram, en af dessa alpina trakters mest karaktäristiska växter, med fasta, glatta, mörkgröna, i blåhvitt och rödt skiftande långsträckt ovala blad, upptill allt mer röda grenar och hårda, stora blomfjäll, hvilka gifva knopparna och de sammanslagna, mogna blommorna en viss likhet med kottar. Såväl nedåt lägret som högt upp till öfre vegetationsgränsen fortsattes de zoologiska undersökningarna under isynnerhet i början gynnsamma förhållanden. Vid en af dessa exkursioner hade vi en dag nått de hvitlysande Helichrysum-fälten, vid omkring 3,600 meters höjd. Med hagel blandadt regn for genom luften, molnen utbredde sig allt mer, temperaturen var låg, nära fryspunkten (något högre upp, i lafregionen, har Volkens i oktober på natten konstaterat en köld af — 9 à 12°), och sökandet efter djur på den kalla, fuktiga marken blef allt svårare. Med förskräckelse betraktade de svarta sina krumpna händer, böjde de stela nyporna så godt de kunde och trodde, att de voro förstörda. Min boy, den lille käcke Segelli, fann jag en dag sitta hopkrupen vid en buske, med stoiskt lugn betraktande sina styfva händer. På min fråga, hvarför han ingenting gjorde, visade han mig sina krumpna fingrar och sade att han var »kaputt». Då hagel dansade fram öfver marken, sökte de svarta plocka upp dem, troende att det var »maue» (stenar), tills de till deras förvåning smälte och försvunno ur händerna. Med intresse lyssnade de till den enkla förklaringen, att det var sådant, som lyste hvitt på hela Kibo, och att en del af det klara och goda vattnet i forsarna nere i kulturzonen just ledde sitt ursprung från sådana »stenar», som där uppe funnes i stora massor.

Det var emellertid ej utan orsak, som lägret blifvit förlagdt just till den plats, där vi slagit ned våra tillfälliga bopålar. Ty det var ej blott de på 3,000 meters höjd och högre upp belägna skoglösa trakterna, som under denna färd skulle undersökas, utan i ej mindre grad regnskogens öfre intill dessa gränsande delar, hvilkas fauna hittills förblifvit mig obekant, hvaremot regnskogens lägre intill kulturzonen gränsande partier gång efter annan blifvit studerade.

Det var kort efter vår ankomst till bergsängarna. Efter en kall och kuslig natt randades åter en ny dag, ännu i sin gryning klar och utan några moln framför det snöhöljda Kibo. Men redan vid åttatiden började dimmor hopa sig kring hjässan och utbreda sig alltmer, så att de snart såsom en ogenomtränglig vägg dolde den för våra blickar. Ödsligt, tyst och dystert var allt kring lägret, molnen hopade sig på himlen, och dimmorna började åter sitt tåg uppför dalgångarna. Efter några få minuters promenad stodo vi framför regnskogen, men ej ett blad rörde sig här, ej ett ljud hördes, allt var förstämdt. Från högsta toppen till de understa grenarna voro träden behängda med grå skägglaf, det var en tafla af nästan sinnesbeklämmande dysterhet, af ålder och förfall. Som spöken stodo de resliga träden i sin trasiga dräkt, vaktande vid ingången till denna naturens slumrande borg,

där under långa stunder ej ett ljud åstadkom något afbrott i den tryckande ödsligheten. Det var som en dödens boning. Ytterst stodo träden mindre tätt och tilläto blicken att tränga in ett stycke bland de laf- och mossbehängda stammarna och öfver markens rika och täta vegetation med dess växlande växttyper. Ormbunkar, förmodligen den eljest i dessa trakter så allmänna Pteridium aquilinum, bildade ofta stora bestånd. Än såg man refvor af blommande violer, än reste en hög lilja sin med bjärtröda blom-

Träden i regnskogen voro behängda med grå skägglaf.

mor prydda stjälk bland gräs och mossa, under det att andra djupröda eller blekare blommor knappt höjde sig öfver de lägre gräsen. I tjocka klumpar hängde mossa på stammar och grenar, och äfven marken var ofta täckt med mossa mellan gräset och örterna.

Hvad som gaf något lif åt den stilla, tysta och öde naturen var isynnerhet en mängd småfjärilar, särskildt mätare, hvilka hvar man såg vinglade fram i luften och därpå slogo ned på stammarnas mossa, på blad och gräs och strax ersattes af nya uppflygande likar. Sådana voro Hydrelia ericinellæ, hvilken äfven lefde bland ericinellan ute på bergsängarna, Lobidiopteryx

veninotata och Larentia monticolata. De större hvirflade hastigare fram men voro, sedan de kastat sig ned på marken, rätt hjälplösa, borrade sig här ofta ned mellan gräs och dylikt och voro då lätta att fånga. På utmed en stam slingrade cucurbitaceer sutto vackert tecknade och rätt stora nyckelpigor (Epilachna umbratilis), på andra blad såg man mjuka, rödgula skalbaggar med svarta vingspetsar (Xylobanes nigricollis), orörliga och förfrusna i den kalla luften. En vacker, i silfver, grönt och brunt prunkande spindel (Argyropeira) hade, hvar man än såg, spunnit sina nät, där han tronade i midten. Bland öfriga djurformer, som här i regnskogens öfversta del bildade den typiska faunan, kunna nämnas geophilider (Lamnonyx punctifrons), lithobiider (Lamyctes fulvicornis) och andra myriopoder, små blattider (Hololampra æthiopica), phasmider (Xylica kilimandjarica och Gratidia montivaga), talrika spindlar, jordmaskar, landtplanarier, blåsfotingar (Idolothrips africana), pseudoskorpioner (Chelifer Palmquisti), flera cantharider, staphylinider, bladsteklar (Athalia fumosa, himantopus, segregis och clavata), parasitsteklar, honungsbin, capsider, pentatomider, machilider (Machiloides malagassus) och andra. På bladen sutto ofta snäckor, Vitrina nigrocincta med tunt, glasartadt skal och genomlysande brunbrokig mantel och Helix Gregorii med bruna band. Nästan alla djuren voro tröga till följd af den låga temperaturen. Plötsligen höras några fina pip som ett välkommet afbrott i den stora stillheten; det är en liten flock gröna glasögonfåglar (Zosterops eurycricota), som draga fram från krona till krona, pipande som kungsfåglar. Åter inträder tystnad, till dess ett vemodigt, darrande utdraget läte ljuder från toppen af ett högt Ericaträd. Det är en dufva, den vackra, vinfärgade, hvitprickiga Columba arquatrix arquatricula, som föga skygg tronar däruppe och sänder sitt med den dystra omgifningen harmonierande kutter genom den förstämda skogen. Bland buskagen höras också fågelljud, det låter som ett fint än hastigare än långsammare tji-tji-. Som en ädelsten glimmar den lilla lifliga varelsen till, visande sin i grönt och guld skimrande dräkt och sitt bjärt blodröda bröst. Det är en nektarinid (Cinnyris mediocris), och snart visar sig äfven hans i enkel gulgrön och gråaktig dräkt klädda maka.

Vi fortsatte nedför den slingrande och otydliga vägen, ibland förvillande oss in på något af de elefantspår, som öfver allt korsade skogen, undersökande grenar och stammar, där djuren ofta sutto dolda. Men dimmorna kommo åter dragande nedför bergets sidor, luften mörknade och kölden tilltog. De svarta sågo dystra ut, och då de utan tvifvel ej hade det för godt i den kalla luften, återvände vi så småningom till lägret, medförande rätt rika skördar af såsom det visade sig till stor del för vetenskapen nyupptäckta djurformer. Följande dagar fortsattes våra studier och insamlingar i regnskogen och på bergsängarna.

Regntiden närmade sig emellertid allt mer, och vistelsen i denna högalpina trakt bland köld, dimmor och nedstörtande regn blef allt svårare. Med

glädje såg jag därför en afton vid återkomsten till lägret ett antal främmande negrer sitta vid eldarna. De från Kibonoto beställda bärarna hade anländt, och uppbrottet tycktes därför kunna ske på den därtill bestämda följande dagen. Emellertid visade en närmare undersökning, att icke alla infunnit sig, men dessa, något dussin, som ej vågat öfvernatta här uppe, vore enligt de andras utsago att vänta följande förmiddag. Hopkurade kring eldarna tillbragte de öfriga omsvepta af sina korta skört natten i den 4- à 5-gradiga temperaturen, antagligen utan att hafva anat, hurudan en sådan natt i självfva verket skulle blifva.

Morgonen för uppbrottet var kommen, regnet for genom luften, dimmorna drogo fram genom dalgångarna, och hela Kibo var genom en ogenomtränglig molnvägg skild från våra blickar. Allt ödsligare blef bilden, och icke ett ljud förnams, icke en varelse upplifvade naturen. Dystra sutto de svarta kring eldarna, några omsvepta af från mina boys lånade täcken, andra nödtorftigt skyddade af sina till hakan uppdragna höftkläden. Men de väntade bärarna hade icke än anländt, och klockan gick redan mot middagen utan att några visade sig. Ett försök att förmå de öfriga att stanna kvar, om de väntade ej i tid komme, hade äfven under vanliga förhållanden varit fruktlöst, då de haft nog af kölden under den gångna natten; nu hade det dessutom när det saknades proviant till dem alla, ej varit tänkbart att behålla dem till nästa dag. Snart började de äfven högljudt yrka på att få bryta upp och otillförlitliga som de voro, hade de äfven snart gifvit sig i väg utan laster. Vi skulle då ha varit afspärrade från alla människor på denna dystra plats, då det knappt varit oss möjligt att ensamma finna vägen genom den täta och svårgenomträngliga regnskogen. Men äfven om detta hade lyckats, och vi utan tält och proviant kommit ned till Kiboscho, hade nästan alla samlingarna måst kvarlämnas i det öfvergifna lägret, tills vi erhållit nya bärare, något som redan i och för sig varit nästan omöjligt, sedan de hemvändande berättat om sina lidanden i kölden, berättelser, som för att bättre motivera vederbörandes rymning säkerligen skulle färgläggas. Ja, bärarna voro sedermera, ehuru de värfvats för återfärden ända till Kibonoto, vid ankomsten till Kiboscho så förskräckta, att de flesta försvunno utan betalning. Och först efter en dags ifrig ansträngning, hvarvid såväl Pater Dürr som Frater Brunner hos höfdingen och bland folket uppbjödo hela sin auktoritet för att erhålla nödigt manskap, lyckades detta, hvarvid Frater Brunner slutligen halft med våld kastade bördorna på en del män, som grepos ur den omgifvande folkhopen.

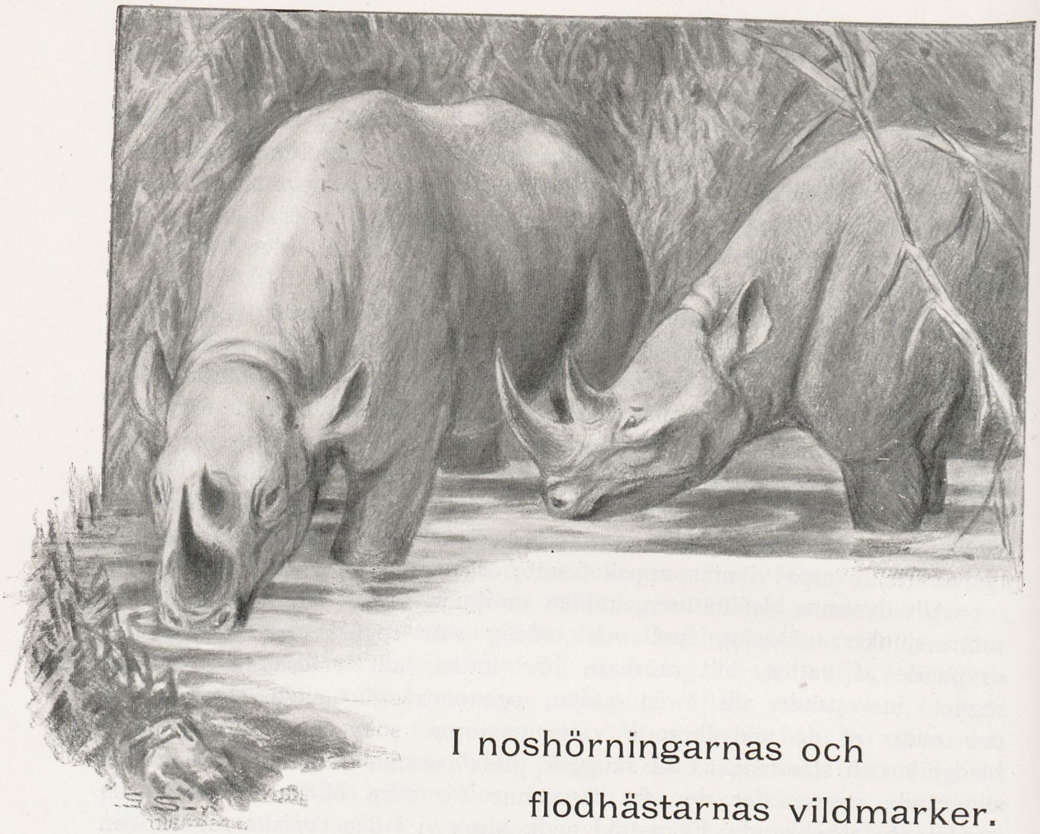
De lyckligt anlända bärarna fingo sålunda under inga förhållanden försvinna utan laster. De redan färdiga bördorna grupperades för att möjligen kunna fördelas på den disponibla styrkan, hvarvid äfven mina boys, som under marscher voro befriade från andra bördor än väskor, gevär o. dyl., måste bekväma sig till bärartjänst. Allesammans visade sig emellertid

med glädje beredda att öfvertaga äfven den tyngsta börda, blott de fingo lämna denna trakt, för hvilken de redan förut haft stor fruktan, hvilken under deras uppehåll här säkerligen ej blifvit förminskad. Sedan allt ordnats, visade det sig emellertid, att en börda var öfver, till hvilken ingen bärare fanns. Och alla hade redan så stor packning, som deras krafter öfver hufvud taget tilläto. Det tycktes alltså icke vara annat öfrigt än att lämna denna kvar, ehuru jag visste, att dess afhämtning sedermera skulle förorsaka stora svårigheter och dessutom tvinga oss att under tiden blifva kvar i Kiboscho.

Under det att vi talade härom, erbjöd sig Sandberg resolut att agera bärare och med lasten på hufvudet företaga nedstigandet genom regnskogen. Packningen profvades och befanns möjlig att bära, signal till uppbrott ljöd ur jakthornet och alla fattade sina laster. Knappt hade emellertid de första bärarne höjt sina bördor, knappt ljödo de första ropen genom den regndigra luften, då de nya skymtade fram bland buskagen nedåt skogsranden. I nästa stund stodo de på lägerplatsen, och i ett nu hvilade lasterna på deras hufvuden till icke ringa glädje i synnerhet för de unga uppassarna, som nu blefvo fria, hvarpå vi utan uppskof satte oss i marsch ned mot regnskogen.

Allt dystrare blef naturen, himlen mörknar, regnet faller och temperaturen sjunker. Ödslig, tyst och orörlig står regnskogen, lafbehängd, drypande af vatten, allt mörkare blir luften, allt våldsammare piskar regnet, insvepande allt i en nästan ogenomtränglig slöja. Det brusar och susar af de nedvältrande vattenmassorna, som smattrande slå mot bladverk och stammar. Likt skuggor glida bärarna fram längs den nedåt slingrande stigen, där de ofta försvunno för våra blickar. Genom en gördel af lafbehängda Erica-träd nedkomma vi i den typiska regnskogen för att fram mot aftonen åter känna sol och värme bland kulturzonens farmer och fält.

Den sexton dagars färden till Kilimandjaros snöfält och högsta, i zoologiskt hänseende förut nästan okända delar, från hvilken färd endast de viktigaste dragen här kunnat nämnas, var härmed fullbordad. Den sista viktiga länken i undersökningarna af bergets djurvärld var därmed afslutad, och programmet för resan i alla sina hufvuddrag fylldt. Öfver ett hundratal för vetenskapen förut okända djur blefvo under denna färd upptäckta.

I noshörningarnas och flodhästarnas vildmarker.

Det märkliga djurlif, som visat sig bland de glesa akacieskogarna vid Ngare na nyuki, hade upprepade gånger under olika årstider studerats. Rika skördar af tusentals djur, representanter för de mest skiftande grupper och omfattande många hundra för vetenskapen nya arter, hade därvid inhöstats, och de allt mer likartade resultat, som numera erhöllos, började visa, att faunan till sina hufvudsakligaste drag blifvit utforskad. Men sydost om Meru utbredde sig ett system af sjöar med bittert natronhaltigt vatten, trakter som i zoologiskt hänseende voro alldeles okända, om man undantager, att några jägare, däribland den bekante zoologen och sportsmannen professor Schillings där fällt några större djur. Hela komplex af med hvarandra sammanbundna långsträckta sjöar och dammar, skilda genom åsar eller bredare landsträckor, som ofta voro beväxta med en ytterst tät, nästan ogenomtränglig vegetation, utbredde sig här i olika riktningar och bildade omtyckta uppehållsorter för flodhästar, under det att kringliggande tätbeväxta terräng genomströfvades af en mängd noshörningar. Dessa sjöar,

dammar eller komplex af sådana synas hafva uppstått på det sättet, att landet, hvilket här liksom på många andra ställen är kuperadt med kullar och åsar, öfversvämmats af från Merus östra sida kommande, åt stäppen nedflytande vatten, som här fyllt hela terrängen och mellan kullar och åsar bildat ett nät af under regntiden djupare och mera utbredda, under torrtiden grundare sumpar. De mellan dessa varande flata kullarna eller långa åsarna voro beväxta med spridda, högväxta, gulbarkiga akacior och därunder af en buschvegetation, som i täthet och ogenomtränglighet söker sin motsvarighet i hela Afrika.

Vid dessa sumpsjöar slogo vi flera gånger läger för att fälla ett par af de där lefvande flodhästarna. Den första af dessa jaktfärder företogs från Ngare na nyuki under torrtiden, i början af december,

Redan vid soluppgången bröto vi upp från floden. Solen hade just stigit upp bakom Kilimandjaros breda kägla och göt en strålande glans öfver landskapet. I lägret var det lif och rörelse, då beslut om afmarschen redan aftonen förut var meddeladt de svarta. Uppassarna sutto, då jag kom ut ur tältet, med sina filtar hoprullade snedt öfver ena axeln, färdiga till uppbrott, en stor gryta med bönor puttrade öfver elden för ett godt mål före färden, och allas fysionomier tycktes lysa vid tanke på den läckra kibokostek, de inom kort väntade sig.

I hast inmundigas en burk soppa och en kopp kaffe, säng, stolar och bord slås ihop, grytor och pannor inpackas, tältet nedtages, de olika delarna hopvikas och hoprullas, tältpinnar och klubbor m. m., allt skall i en hast instufvas på sin bestämda plats. Så ljuda ropen för uppställning och bördorna fördelas, hvarvid det till följd af de ökade tunga samlingarna befanns, att ett par bördor saknade bärare.

Men den saken blef snart afhjälpt. Till lägret hade två män kommit på besök hos sina vänner bland vadschagga, den ene en vanlig dödlig, den andre en förnämitet i röd fez och bälte kring lifvet och en lång svärdliknande knif i en gul läderslida. Den förre fick snart en ordentlig börda på hufvudet och dessutom en ränsel med spritflaskor, sublimatbuteljer och arsenikburkar på ryggen, den andre stod tills vidare fri, till dess jag plötsligen fick honom i armen och trots alla hans protester ledde fram honom till den sista bördan. Naturligtvis var detta under hans värdighet, han, kanske en höfding eller dennes närmaste skulle gå som en simpel bärare i ledet! På en vink af mig hade emellertid Amesi lyft bördan i höjden och med eftertryck placerat den på hans hufvud, sedan en bärare i hast utbytt hans fez mot en virad gräskrans. Men ännu mer stego hans protester, då en på marken ännu kvarliggande saltpåse hastigt hyfvades upp på den öfriga bördan, som nu bildade en försvarlig last, och först några milda smekningar öfver de nakna benen med ett fint spö kom hans tunga att tystna. Det är förvånande, hvad en sådan liten påminnelse hastigt kan

gifva krafter; den nyss så svage mannen blef på en gång stark och spänstig för att sedan hela dagen oklanderligt fylla sin uppgift som bärare, blott en gång utbedjande sig tillstånd att få fastbinda saltpåsen, som ej ville ligga still, en begäran som i nåder beviljades. Det var emellertid ej blott för att mer arbetskraft för tillfället behöfdes, som han erhöll en tung börda; jag ville äfven göra slut på dessa besök under marscherna af snyltgäster, som utan att vilja göra den minsta nytta infunno sig vid köttgrytorna kring läger-eldarna. Fingo de väl höra, att de utan vidare påtvingades stora bördor, skulle de nog mer hålla sig undan. Vi voro i dag blott 16 man, som i rad vadade öfver floden bort genom den glesa akacieskogen, hvarifrån vi snart kommo ut på den öppna stäppen, hvilken åt detta håll var starkt kuperad af låga, runda kullar, som voro glest beväxta med små låga flöjtakacior. Längre bort mot resans mål ersattes dessa af ännu högre kullar, mellan hvilka vi tågade fram i den heta solen, hvars strålar dock behagligt mildrades af en från nordväst framdragande, svalkande vind. Efter fyra timmars marsch stodo vi på en höjd och sågo ned öfver det framför oss utbredda land-skapet, som åt vänster var begränsadt af en lång, åt Meru löpande bergås. Akaciornas ljusgröna kronor stucko öfverallt fram bland den mellanliggande grönskan, en bild ej olik den terräng, som vi på mor-gonen lämnat. Men en närmare granskning visade något helt annat. De plattkroniga stäppakaciorna hade försvunnit och ersatts af höga, gulbarkiga andra akacior, som höjde sina glesa kronor öfver den undervarande grön-lysande, ytterst täta vegetationen, bland hvilken vi efter en stund inträngde. Här började dagens möda på allvar. Allt tätare blefvo snåren, allt ogenom-trängligare de i hvarandra flätade massorna af grenar, bladverk och kvistar för de med last försedda bärarna. Vi voro inne i elefanternas, noshör-ningarnas och flodhästarnas förlofvade land, och alla de stigar, som vi träffade på, voro upptrampade af dessa djur och ej af människor. Se där till vår glädje en gångstig, till hvilken vi med möda arbeta oss ut i hopp om att sedan kunna bana oss fram litet lättare. Men glädjen var ej lång-varig, i ett nu var stigen försvunnen vid ett stort rundt hål, hvars öfver-hängande tak bildade en hopfiltad massa af bladverk och grenar, som trotsade alla försök att bryta sig fram.

Den lågbenta tjockhudingen, en noshörning, hade borrat sig väg genom snärjena, och därvid endast bortvräkt så mycket af grenarna, att han kunnat komma fram som genom en tunnel. Bärarnas bördor kunde däremot ej komma igenom, och nu började en vedermöda utan like. Med lasten på hufvudet kräla de svarta på knäna eller släpa sig fram i sittande ställning, och själf kryper jag som en mask längs marken för att då och då, där snärjena öfver hufvudet försvunnit, stiga upp och räta ut den vär-kande ryggen. I timmar gick färden genom denna busch, där allt luktade af mentha; buskar, örter, allt hvad man tog i hade denna lukt, som genom-

trängde hela luften. Här och där visade sig en fri terräng. Vattensamlingar med natronhaltigt brunt vatten, som luktade nästan som hafsvattnet bland ruttnande tång, sågos här och hvar. Enstaka hålor voro ännu grumliga efter det sista besöket af någon tjockhuding, och stigen utmed deras sidor bar djupa spår i den svarta dyn. En frän urinlukt spred sig ofta genom sådan terräng, och talrika flugor surrade upp från djurens här och där i stora högar liggande spillning.

Men det var ingen lätt sak att hålla kurs i detta virrvarr af täta buskager, af grenar, bladverk och låga kronor. Akida, som sändts i förväg, återvände nedslagen och meddelade, att han förlorat vägen. Det fanns ingen möjlighet att tränga fram åt det håll, som han ansett vara det riktiga, och vi hade nu nått höjden af alla vedermödor, som sådana marscher öfverhufvud kunna medföra. Än kräla vi genom buskagen i de låga gångar, som noshörningarna gjort, än arbeta vi oss med armar och huggknifvar fram genom underskogen, som bildade ett enda kaos af buskar och grenar, sega örter och slingerväxter. Med sina tunga bördor, som balanserades på hufvud eller skuldror, banade sig bärarna väg fot för fot, än uppåt kullar, än nedför deras sidor för att slutligen framkomma till en långsträckt sump, utmed hvars sidor vi tågade fram i den stinkande modden. Plötsligt spärrades vägen af en smal däld och en annan där mötande djup sump.

Där stodo vi nu! Bördorna kastades af, och bärarna sjönko utröttade ned vid deras sida. Akida, som alltid visade sig vara en utmärkt spanare, försvann emellertid längs ena sidan af den långa sumpen eller smala sjön, som blott var ett hagelskotthåll tvärs öfver. Han banade sig väg genom de täta snärjena och visade sig åter inom kort, meddelande, att flera flodhästar lågo i sjön ett stycke längre bort, dit vi dock måste taga en annan väg.

Ju närmare vi komma stränderna, dess ogenomträngligare blef terrängen. Akidas långa ben gledo på marken framför mig som ett par jätteormar, där han krälade fram genom en af de slingrande låga tunnlar, som upptrampats af de ur vattnet uppstigande flodhästarna. Än kröp han uppför kullar, än brant nedför som vid en stupande kälkbacke. Här inne var en hel labyrint af gångar, hvaraf somliga voro jämna och uppnötta, tydligen ofta begagnade stråkvägar från och till vattnet, andra mer tillfälligt genombrutna. En af gångarna slutade med en rymlig tilltrampad håla, liknande en tät löfsal, som visade sig vara ett af en flodhäst nyss begagnadt sofställe med hård och tilltryckt mark. Längre ned mot vattnet, midt ibland den täta undervegetationen, stod ett med vresig krona försedt träd, under hvilket all växtlighet var borta; den blottade marken var tilltrampad, fast och jämn med flera till vattnet ledande rymliga öfverväxta gångar. I dessa trakters sumpsjöar var det de sedermera för samlingarna preparerade flodhästarna fälldes. Det största antal, jag på en gång såg, var 15—18 stycken. Jag

följde nu en af de upptrampade stigarna och stod snart i närheten af vattnet utan att dock kunna se mycket utanför de framskjutande buskagen. Jag vände därför om, kröp uppför en af de andra tunnlarna och kom upp på toppen af en liten kulle med fri utsikt öfver de rundt omkring utbredda sumpsjöarna.

Ett öfver ytan uppdykande flodhästhufvud var det första jag såg, men endast öfre nosspetsen och öronen, hufvudets högsta partier, voro synliga

Flodhästarna dyka upp.

på det ganska vaksamma djuret. Längre bort höjde sig i luften liksom ett moln af vattenånga, och högljudda fnysningar hördes, hvilka kommo från en hjord på 6—8 flodhästar, som på samma varsamma sätt blott höjde hufvudets högsta delar öfver vattnet, under det att ett par ibland äfven visade den breda ryggen. Det var en märklig bild att långt inne i Afrika se dessa väldiga djur i fria naturen. Rundt omkring utbredde sig en vegetation så tät och svårgenomtränglig, som man äfven i dessa trakter eljest sällan finner. Malfiskar slogo i vattenytan, på hvilken eftermiddagssolen nedsände sina intensivt heta strålar, som snart tvingade mig att söka

skydd under bladverket, då jag hade utbytt den vid framträngandet svårhandterliga solhjälmen mot en mössa, i hvars kulle friska blad och en näsduk gåfvo ett om än svagt skydd. Ingen vindfläkt hittade åtminstone denna tid vägen till dessa täta snärjen, där allt var instängdt och kvaft, hvilket gjorde att hettan kändes plågsammare. Emellertid var det för sent att samma dag pröfva jaktlyckan, då solen redan började närma sig horisonten, och vi ännu ej uppnått lägerplatsen; och efter en stunds mödosamt framträngande genom de låga tunnlarna voro vi åter hos bärarna, som nu marschera vidare till den bestämda lägerplatsen. Fram mot skymningen hade vi slagit upp det gröna tältet på en jämn plats vid sumpens strand, eldar flammade muntert mot skyn och trötta af dagens marsch gingo snart de svarta till hvila utmed tältets sidor i skydd af det öfverskjutande yttre taket.

Mörkret har inträdt. Vinden far susande genom trädens bladverk, ryckande i det fladdrande tältet, gevären slamra på sina hängare, och vattenflaskan, denna här med argusögon bevakade skatt, lät mot dem höra ett ganska ihåligt ljud, som tyvärr tycktes visa, att dess innehåll snart var slut. Tältdörren var sluten och luckorna neddragna, då vi befunno oss i moskiternas förlofvade land.

Men öfver oss hvälfver himlen sitt mörkblå, af millioner stjärnor glimmande och lysande fält, månskäran sprider sitt klara om än svaga ljus öfver skog och vatten, en sval luft har efterträdt dagens hetta, de sista syrsorna hafva redan tystnat, och endast vindens sus i akaciekronorna höres genom skogen, då jag går till hvila midt i detta flodhästarnas rike.

Det blef en kall och blåsig natt, liknande en kuslig septembernatt hos oss. Bärarna, som i sina små skört legat hopkrupna utmed tältet, hade utan tvifvel haft det bistert nog och sutto på morgonen i blåsten kring sina eldar, som tycktes lämna föga värme. Himlen var helmulen och betäckt med blygrå moln, som endast i zenit tycktes vilja dela sig en smula, och i öster arbetade sig solen fram genom den grå molnväggen. Gräset vajade för vinden, liksom på våra egna ängar, och den af träd omgifna lägerplatsen, med dess fuktiga mark, dess högre eller lägre gräs och spridda buskager hade i själfva verket en viss likhet med dessa.

Det är en regnrik trakt kring dessa vatten, och ofta ligga tunga moln lägrade på deras himmel, då närliggande stäpp badar i sol. Men mot eftermiddagen bruka molnen under torrare årstider äfven vid sjöarna skingra sig, hvarpå följer en brännande hetta, då solen sänder sina glödande strålar öfver det bruna, urinluktande vattnet, däri flodhästarna simma eller dyka upp ur djupet och slå med sina små hästöron och utfrusta hela moln af vatten, som rykande höjer sig i luften likt ånga. Fiskar slogo i vattnet, och massor af trollsländor (Cacergates) med en stor svartbrun fläck tvärs öfver de glasklara vingarna, höllo till vid stränderna. Några af områdets allmännaste änder, smådoppingar, nilgäss, hvita och grå hägrar, skarfvar, en

mängd nordiska vadare såsom spofsnäppor, småsnäppor, gluttsnäppor, gropsnäppor, grönbenta snäppor, grönfotade och småfläckiga sumphöns, dubbel- och enkelbeckasiner samt marabustorkar och flera andra fåglar lefde vid deras stränder. Parror sprungo med sina långa tår på den af Potamogeton ofta betäckta ytan, myriader myggor dansade mot aftonen i luften och inträngde i formliga moln i tältet, som därigenom nästan blef obeboeligt. Gång efter annan hördes dufvornas kutter från omgifvande träd, och mot aftonen genomkorsade flädermöss i sicksack luften under sin snabba jakt.

Knappt hade jag på morgonen börjat ordna för dagens jakt, förr än Akida infann sig och meddelade, att icke något drickbart vatten funnes på långa afstånd, och att de utsända dschaggamännen återkommit utan att ha funnit annat än bittert och brunt sumpvatten.

Ett läger må arta sig hur som helst, har man blott godt vatten, ordnar sig vanligen det öfriga; men saknas drickbart vatten, då börja de hårda dagarna. Det återstod nu icke annat än att bryta upp och uppsöka en annan lägerplats en half dagsmarsch längre bort, där vatten skulle finnas i närheten af en större sump med talrika flodhästar.

Hade gårdagens marsch genom snåren, där vi krypande släpade oss fram genom den mest svårgenomträngliga terräng, varit i hög grad tröttande, skulle dagens färd stundom blifva nästan än värre, då vi inkommit i vildmarker med höga kullar och åsar mellan vattendragen.

Upp och ned, stundom stupande brant, gick den mödosamma marschen genom den täta terrängen, och då vi vid middagen kommo fram till lägerplatsen, voro mina krafter så medtagna, att kroppen formligen darrade. Febern syntes vara i antågande efter gårdagens blyheta sol, hvarför kinin togs; och knappt hade jag lagt mig ned på bädden, förr än jag föll i en djup sömn. Men den var ej lugn, då som antydt en lindrig feber hade infunnit sig, svetten flöt från kroppen, och då jag efter några timmar vaknade, hade krafterna blott föga återkommit.

Det var snart afton, solen hade redan sänkt sig bakom horisonten, stjärnorna trädde fram och månen spred sitt silfver öfver landskapet.

Flodhästarna började nu blifva allt högljuddare, och följd af Akida som bar winchestern, trängde jag genom buskar och gräs ned mot vattnet. Från alla håll började djurens hästliknande frustanden höras, och vattnet yrde upp i luften från ett än här än där uppdykande hufvud. Allt vildare blefvo de väldiga djuren, och deras mäktiga stämma och flåsanden, blandade med ett slags vrålande eller skrik, ekade mellan stränderna. Det var en vild konsert.

Skogen stod svart, dess skuggor föllo delvis på den af månen belysta vattenytan och bildade kring denna en mörk ram, som försvårade möjligheten att se de ur djupet uppdykande djuren. För öfrigt var allt tyst och stilla, och blott en svag obestämd musik tonade genom luften. Jag

lyssnade; det är myriader myggor, som efter solnedgången börjat sin dans öfver vattnet. På ringa afstånd höjer Meru sin breda kägla mot skyn, som nu är fri från moln, endast nedåt omsvept af hvita slöjor, och lägerelden sänder sina blågrå rökpelare upp i den lugna luften. De svarta hafva redan gått till hvila utmed tältets sidor, själf sitter jag vid stranden och betraktar den blänkande ytan, hvarur det ena stora flodhästhufvudet efter det andra dyker upp och försvinner. Då och då höres de stora djurens snörplande, starka stämma, ett vidt ljudande ŭff! ŭff!, sūff! de första ljuden grymtande liksom under inandning, det sista utstött med fulla lungor. Så småningom hade de gått i land här och hvar för att beta och vrålade i buskagen rundt omkring lägret, där det började blifva rätt kusligt, då det bland den täta vegetationen ej var möjligt att se dem, förr än de voro alldeles inpå oss. Det visade sig äfven följande morgon, att de ströfvat fram i buskagen på knappast ett tiotal meters afstånd från tältet.

Jag beslöt nu att uppsöka flodhästarna i andra sumpar, där de möjligen lågo uppkrupna på land, då det visat sig ej vara lätt att fälla dem, när de om dagen blott stucko upp ögon och nosspets ur vattnet. Påskjutna hade de i den sump, vid hvars sida vi lägrat, blifvit varsammare och höllo sig ständigt under ytan, blott då och då varsamt visande yttersta nosspetsen för att ljudlöst taga ett djupt andetag och så åter sänka sig under vattnet. Åtföljd af Akida och Amesi vandrade jag på morgonen bort från lägret genom den omgifvande täta underskogen, följande de af flodhästarna upptrampade stigarna. Himlen var nu rätt molnfri, och solen började snart bränna, där vi banade oss väg genom den täta terrängen än uppför kullar, än utför dem för att öfver mellanliggande träsk med deras nästan ogenomträngliga snärjen fortsätta bortåt de bassänger eller långsträckta sumpsjöar, där andra flodhästar sades vara.

De talrika färska spåren af flodhästar och noshörningar visade, att vi voro midt i dessa tjockhudingars rike. Dessa djur skiljas på spåren lätt därigenom, att flodhästarna hafva 4, noshörningarna 3 med hofliknande naglar försedda tår, som i den lösa marken lämna djupa och lätt igenkännliga märken. En enda flyktig blick på spåren, om det är märken efter tre eller fyra tår, säger därför genast, hvilket af dessa djur, som brutit sig fram genom snärjena. Flodhästarna höllo sig om dagen nästan alltid i vattnet eller solade sig på ur detsamma uppskjutande bankar, hvaremot noshörningarna ständigt genomströfvade eller stodo bland de täta snärjena och därför kunde mötas när som helst. Ingen plats var säker, och hvilket snår än vägen gick igenom, kunde en sådan komma fram, hvarför stämningen ofta var rätt nervös.

Synnerligast Amesi visade i dag icke något mod utan höll sig ständigt ett stycke bakom, så att jag gång på gång fick ropa för att ej förlora honom ur sikte, under det att Akida mer oförskräckt bröt sig fram. Snart skulle det äfven braka lös.

Vi hade just kommit fram till en mindre helt och hållet af Scirpus igenväxt sump och beredde oss att bana oss väg genom den täta säfven, då plötsligt en noshörning under brak af nedtrampade buskager, grenar och mindre stammar rusade fram genom snärjena i riktning mot oss. Det är en enerverande känsla att i sådana täta snärjen höra detta fruktade djur störta fram mot sig, nästan som en dödssång ljuder hans flämtande, hetsiga stämma, hjärtat hopsnöres, och med andlös spänning och bultande puls följer man det hastigt närmande braket af sönderbrutna grenar, upprifvet bladverk och nedtrampade buskar. Hvilken riktning skall han taga? Se där den fråga, hvarpå väl och ve i dessa ögonblick hänga. Ej tio steg kunde vi taga, förr än han hunnit fram, man känner sin vanmakt och låter slumpen afgöra sitt öde, då en kula, om än aldrig så välriktad, svårligen så ögonblickligen, som här är af nöden, kan fälla en sådan koloss till marken.

I hufvudlös skräck hade Amesi kastat ifrån sig patronlådan och for blindt in bland gräs och buskar, hvaremot Akida, som var mer kallblodig, i hast klättrade upp på ett närliggande kullvräkt torrt träd, medtagande det åt honom anförtrodda geväret. Försvarslös, beröfvad mitt skjutvapen, banade jag mig väg genom gräset fram till samma träd för att i nästa ögonblick se noshörningen med sänkt hufvud flåsande rusa förbi på några få meters afstånd och därpå försvinna bland buskagen.

Den stackars Amesi var så illa skrämd, att han först då vi följde honom vågade söka efter patronlådan, som han ej hade en aning om, hvar han kastat ifrån sig. Dystra moln voro lägrade öfver hans ansikte, och gång efter annan hördes han mumla »kifaru baya!» (noshörningen dålig!). Ständigt blef han efter under vårt fortsatta framträngande, ständigt måste vi ropa för att ej förlora honom i den svåra terrängen, där vi hvarje stund måste vara beredda på att ånyo få höra det hetsande flåsandet af en ny best. Då jag sökte muntra upp honom och skingra hans förskräckelse, skakade han blott på hufvudet under det han upprepade sitt »kifaru hapana msuli!» (noshörningen inte bra!).

Men vi tågade vidare, lyssnande gå vi steg för steg, ty vi voro alltjämt midt bland djuren och nerverna voro i yttersta spänning. Snart nådde vi emellertid målet för färden, en större sump, där flodhästar plägade hålla till. Men djuren hade för tillfället lämnat den eller sofvo i vattnet, där de då och då ljudlöst lyfte upp nosspetsen öfver ytan för att strax åter sänka ned den. Att de då hela tiden ligga strax under ytan och ej hvarje gång dyka långt nedåt botten, kunde jag vid ett tillfälle säkert konstatera. En nosspets sköt nämligen då upp i linje mellan tvenne smala stammar, den ena på den strand, där jag stod, den andra på andra sidan. Med stor regelbundenhet, med två minuters mellanrum, stack nosspetsen sakta upp ofvan ytan för att strax åter försvinna. Alltid var det på precis samma plats, i

samma linje mellan stammarna, som den syntes, hvilket varit omöjligt, om djuret förflyttat sig upp och ned i vattnet. Flodhästarna sänka sig under denna hvila blott så mycket under ytan, att de genom att höja hufvudet upp, då och då kunna fylla lungorna med frisk luft. Det hela sker så automatiskt, att det ej synes uteslutet, att djuren härunder verkligen, såsom infödingarna sade, sofva.

Följande morgon strålade solen redan tidigt från klar himmel. Denna dag skulle ännu oländigare och farligare marker besökas, och stämningen var rätt orolig, hvilket äfven fick sitt uttryck i de rader, jag före afmarschen nedskref i dagboken: »Går nu med några man in i de farligaste markerna, för att sedan vända hem. Måtte allt gå väl!»; och sedan på aftonen: »Lyckligen åter».

Ja det var verkligen vildmarker, hvilkas like man ej ofta finner. Efter flera timmars framträngande genom de täta snärjerna och med en tropisk sol öfver vårt hufvud, som gjorde den instängda luften het som i en blykammare, nådde vi slutligen en större sump eller smal sjö, från hvilken redan på långt afstånd flodhästarnas våldsamma stämma då och då ljöd. I timmar lågo vi lägrade här bland strändernas buskager i väntan på, att djuren skulle visa mer än nosspetsen med de två korta rundade nästuberna, som hela tiden än här än där stucko upp för att frustande sända sina vattenduschar upp i luften. Ständigt hördes djurens stämma, som ibland förvillande liknade frustandet från en häst, men upp ur det våta elementet ville de ej kommo. Stundom höjde sig det bruna vattnet bullrande fotshögt, då djuren under ytan våldsamt utstötte luften ur lungorna; det var som vid slag af en propeller. Ständigt höllo de sig på samma ställe ute vid ytans midtparti, där de som cirkushästar rörde sig i cirkel inom en begränsad yta. Bortåt andra stranden höll sig en gammal hane af ofantlig storlek för sig själf, nästan alltid med hufvudets öfre hälft ofvan ytan, liksom om han varit på vakt. Då och då hördes hans kraftiga, dånande stämma ljuda öfver vattnet, han var tydligen ej riktigt belåten med besöket och varnade sin hjord för de då och då hvinande kulorna.

Under tiden betraktade jag äfven den omgifvande insektsvärlden. En mängd trollsländor med ett bredt, brunsvart tvärband öfver de hyalina vingarna, gröna rätt stora skinnbaggar, flera slags gräshoppor, spottstritar, med långskaftade ögon försedda, mest bland Scirpus lefvande flugor (Diopsis apicalis), talrika husflugor, moskiter, grafsteklar, myror, hvita och svarta, med våra kålfjärilar närbesläktade fjärilar och andra dithörande former såsom Acræor, Terias, vidare syrsor, nyckelpigor, pickelstritar, chrysomelider, cercopider, jassider, hispider, capsider och flera andra insekter visade sig bland gräs och bladverk. En stor trollslända (Anax imperator mauricianus), ofta mycket skygg, slog ned framför mig; hufvudet var stödt mot det strå, hvarpå hon hvilade, och benen krökta; det såg nästan ut, som

om hon böjde sig ned till bön! En roffluga med tindrande svarta ögon hade dolt sig bakom en gren och tittade emellanåt fram som en hackspett, bakbenen gnedos mot kroppen och vingarna putsades, hvarpå hon snabbt kastade sig ut i luften på sin färd efter rof.

I det hela taget var dock faunan bra fattig och hade en typisk öfverensstämmelse med Kilimandjaros, ej med den vid Ngare na nyuki och Merus öfre delar.

Nästa dag bröto vi upp genom den svåra terrängen utåt öppnare områden, där bland annat ett par Tragelaphus-antiloper fälldes, och framkommo så småningom till zoologiska stationen. Själf såg jag ut som en stråtröfvare, med tofvigt skägg och utslitna, trasiga och smutsiga kläder, och hade enligt Sandberg magrat ofantligt. Här började konserveringen af de medförda samlingarna, de ännu mjuka fågelskinnen måste putsas och ordnas, insekterna omläggas, torkas och inpackas, spritsamlingarna etiketteras och omses.

Att dessa ständiga marscher, exkursioner och jakttåg, som utan afbrott fortgingo vecka efter vecka, månad efter månad, skulle hårdt anlita krafterna är naturligt, kroppen blef till slut nästan som ett vandrande skelett, och endast det spända intresset kunde motverka, att man alldeles föll tillsammans. Sandberg, som antecknade ett och annat under färden, har skrifvit följande om sina intryck vid min återkomst från denna marsch:

»Zoologiska stationen synes öfvergifven, professorn är sedan många dagar ute på vandring, den rastlösa ifvern hade denna gång dragit honom bort till trakterna omkring Meruberget.

Till följd af sjukdom kunde jag denna gång ej medfölja, utan sökte så godt krafterna det medgäfvo samla af hvad som erbjöds i stationens närhet.

Förbindelse saknades ej emellan lägret och stationen, och några på vägen klapprande sandaler tillkännagåfvo plötsligt, att ett bud anländt.

Väl utkommen finner jag en vadschagga, hvilken öfverlämnar en mindre käpp, hvars topp var klufven, och däri syntes ett bref fästadt. Alltid var det med en viss spänning, som dessa små skrifvelser vecklades upp; är det onda eller goda nyheter denna gång, se där den tanke som korsade min hjärna.

Det lyder som följer: 'Irrat omkring i svår terräng, konserverna börja att tryta, sänd därför några burkar buljong samt några burkar med bondbönor, hvilka alltid äro välkomna. — Bästa hälsningar.'

Alltid en lättnad, så fort jag finner order om konserver, då vet jag att professorn är i lifvet, och mat skall det bli. Snart klappra sandalerna åter mot gångstigen, denna gång i riktning utåt stäppen, och vadschaggan medför väl inpackade rekvisita jämte en säkerligen kärkommen laddning post från vårt hemlands bygder.

Ytterligare gångpost anländer, nu heter det:

'Sänder i dag några vadschagga hem med bördor, och om intet oförutsedt inträffar, hoppas jag i morgon åter vara vid stationen; en rhinoceros visiterade i går på morgonen mitt tvättfat (en större sump i skogen).'

Nu går tiden strax litet fortare, professorn är snart åter hemma efter en för mig rätt lång bortvaro.

Följande dag, allt är i ordning i hans rum, arbetsbordet klart, matbordet står dukadt, och på elden puttra grytorna med stärkande läckerheter för den uttröttade jägaren. Det lider mot eftermiddagen, hvarje ljud uppfångas, till sist ser jag den gula khakidräkten skymta fram emellan lummiga buskar utmed gångstigen, ändtligen! Jag skyndar till mötes, ett välkommen; men är den nu anlände verkligen professorn? Hade jag ej känt igen den lappade khakidräkten och de med mässingstråd hopsydda skodonen, hade jag väl knappast vågat påstå, att den hemvändande varit han.

De första orden: 'Det har varit en ansträngande färd', och det kunde förvisso hans utseende intyga. Gestalten tedde sig som följer; bäst att börja från hufvudet!

I den svettdrypande pannan har solhjelmen tryckt en mörk bred linje, de annars så lifliga ögonen tycktes hvila i de med blåa skuggor omkransade ögonhålorna, det en gång vårdade skägget gungade likt en orolig busch på de utstående kindknotorna, rocken fyllde allt utom ändamålet, och utaf de lappade onämnbara fanns ytterst ringa kvar, de liknade i mitt tycke flanget på en nyss upptagen färsk potatis, hvaremellan man skådar köttet. Undras då ej på, om jag i den hemvändande skulle tviflat det vara min chef, som strapatserna i naturen gjort så oigenkännlig.»

Ehuru vistelsen i dessa sumptrakter redan vid första besöken i flera afseenden var gifvande nog, kunde dock inga flodhästar fällas, då den medförda winchestern visade sig för svag, hvarför jag förberedde en ny färd före hemresan. Denna gång medförde jag blott min mauser, hvars kraft jag under senare tiden lärt mig till fullo uppskatta och respektera, så små och ofarliga än dess projektiler se ut mot de vida gröfre winchesterkulorna.

Det var i mars månad. Med bestigningen af Kibo var programmet för denna andra färd till de svartas världsdel i sina hufvuddrag fullföljdt. Från den solglödande stäppen genom blandskogen, kulturzonen, regnskogen och bergsängarna hade undersökningarna sträckt sig upp till den eviga snöns och köldens råmärken, från hvardera af dessa allt kallare zoner hade ett för en samlad bild af Kilimandjaros djurvärld möjligast rikt material af dess skiftande fauna inhöstats, observationer anställts och de biologiska dragen, själen i naturen, ständigt varit föremål för iakttagelse.

Men ännu återstodo några kompletteringar i synnerhet beträffande ett par större djur, hvartill tiden hittills varit för knapp, däribland just flod-

hästar, trots det att så många af dessa kolosser under föregående besök vid flodhästsjöarna såväl setts som påskjutits. Men det var hög tid, den stora regnperioden förestod och kunde när som helst göra sitt inträde. Häftiga åskregn drogo redan förbi, afbrutna af solljusa stunder. Hotande svarta driflika molnmassor voro lägrade kring de båda väldiga vulkankäglorna, och utbredde sig ofta öfver mellanliggande flacka vidder, upplösande sig i blygrå, hela himlen omfattande molntöcken, hvarur häftiga störtregn i yrande kaskader nedstörtade öfver land och vatten, brak och dån, som om himlen velat rämna, kom luften att darra och nedtystade hvarje annan stämma i naturen. Omgifna af sumpiga, lågländta trakter skulle flodhästsjöarna inom kort förvandlas till ett enda af kärr och moras bekransadt sumphaf, hvarur de med tät och svårgenomtränglig vegetation af vidt utbredda höga buskager, spridda gulstammiga akacior och andra träd beklädda långsträckta åsarna och höjderna skulle uppskjuta såsom spridda och af de allt mer utbredda vattenmassorna skilda öar, hvilket komme att omöjliggöra hvarje försök att anträffa de nu ännu i de mindre bassängerna förekommande tjockhudingarna.

Den fjärde mars var inne, solen spred sitt första ljus öfver zoologiska stationen på bergets sluttning, och de för marschen anskaffade extra bärarna samlade sig så småningom på planen utanför, där de ökades af ett antal ungdomar, som medföljde för att bära de andras plantaner och väl äfven i förhoppning att få frossa vid någon kibokos feta kropp. Redan föregående dag hade allt för färden i hufvudsak ordnats, och tältet nedtogs och hopslogs för att jämte det öfriga fördelas på bärarna. Under högljudda rop satte sig tåget i rörelse nedför bergets sakta sluttande sidor genom vadschaggas farmer öfver den lilla klara Nassai bort genom buskstäppen förbi massaiernas nu ödelagda kraaler, hvarvid vi följde dessa nyligen från bergets närhet fördrifna folks gamla vägar bort öfver Sanya, på hvars andra sida åter buschstäppen vidtog.

Det dröjde icke så många timmar, förr än vi började nalkas tjockhudingarnas förlofvade land. Talrika spår af elefanter och noshörningar korsade vår väg, hvar vi gingo fram, än gamla, än nya af de ständigt kringströfvande djuren. Än ledde spåren bort öfver de flacka, torra busk- och gräsmarkerna, än följde de längs mötande sumpdrag eller genomkorsade dessa.

Omkring fem timmar hade vi vandrat fram, då vi kommo in i de sanka och af höga buskar, gräs och örter beväxta trakter med spridda, högresta, gulstammiga akacior, där de långsträckta sumpsjöarna sträckte sig fram i ett afbrutet system. Med Scirpus tätt bekransade eller igenväxta kärr utbredde sig här och hvar i den lågländta terrängen, och spår af elefanter — dessa djur voro här fridlysta — och noshörningar, blandade med spår af flodhästar visade sig nästan vid hvarje steg. Hvar vi sågo korsade

sådana spår vår väg, terrängen blef allt tätare, här och där med friare, mellan skogspartier utredda delar, och den plats, vi bestämt för lägret, kunde ej vara så långt borta.

Jag var just i samtal med Akida härom, då buller från en åt vänster varande öppen plats kom oss att hastigt vända hufvudet åt detta håll, hvarifrån i samma ögonblick två noshörningar på omkring femtio alnars afstånd med högburet hufvud kommo framsprängande mot oss. »Kifaru mbili!» (»två noshörningar!») ljöd det i samma stund från man till man nedåt den spridda bärarkedjan, alla kastade sina bördor, och hvar och en rusade åt sitt håll för att nå något skydd. Själf hade jag med Akida just kommit fram till en af buskar beväxt plats, där en akacia stod ett par meter från oss, till hvilken jag med några språng hann fram, beredd att där möta mina båda fiender, som med hornen i vädret linjerakt fortsatte sin väg mot mig. Det var några kritiska ögonblick. Ej tio meter voro de nu från mig, och om några få sekunder skulle de vara framme.

Muskler och nerver spändes, geväret greps fast, klaffen kastades om, och allt var färdigt för det sista afgörandet — då i ett nu den i spetsen framrusande hanen, följd af honan, vänder rakt in bland buskarna; geväret till ögat, och en fullmantlad mauserkula susar genom luften och borrar sig in i det sista djurets bröst, utan att dock komma noshörningen att ens rygga till. Det brakar i grenar och kvistar, gräs och buskar vaja hit och dit och visa den väg, som djuren tagit. Snabbt, nästan som tanken, hade det hela gått, och först efteråt kunde jag klart reflektera öfver hvad som egentligen passerat.

Efter en kort stund, då bärarna kommit fram från sina gömställen och åter fått bördorna på hufvudet, fortsattes marschen. Plötsligt kom det för mig, att ett förföljande af djuren kanske skulle löna sig och möjligen bringa något af dem i mitt våld. Visserligen var terrängen tät och farlig, men 'våga vinna' heter ett gammalt godt ordspråk. I hast stoppades därför en handfull patroner i fickan och Akida och en uppassare — Amesi litade jag icke längre på — fingo tillsägelse att följa med, hvaremot de öfriga fortsatte bort till lägerplatsen vid de ej långt aflägsna sjöarna för att där afvakta vår ankomst.

Snedt åt vänster trängde vi nu in på en mellan buskagen varande öppnare gräsbeväxt terräng för att söka spåren, hvilka äfven strax utan svårighet upptäcktes. Som två breda vägar visade den nedtrampade buschen, hvilken riktning djuren tagit, och följande dessa togo vi oss fram i samma riktning.

Knappt hade vi kommit in på spåren, förr än Akida pekade på marken, ögonen tindrade och uppryckande några med blod fläckade örter utropar han gång på gång med dämpad röst »piga, piga»! (»sårad!»). Vi granskade terrängen närmare; först visade sig blott enstaka blodstänk på

gräs och löfverk. Men längre fram blef blodet ymnigare, tills slutligen hela sidorna vid vägen på gräs och blad voro öfverstänkta med stundom fradgigt blod, som visade, att blodet äfven kommit upp genom svalget.

Vi fortsatte att följa spåren. Få jakter äro så farliga som förföljandet af en sårad noshörning, i synnerhet i sådan tät och svår terräng som denna. Knappt en bösslängd är synfältet fritt, halft krypande tar man sig fram under öfverhängande bladverk, grenar och gräs, då och då lyssnande, om något flåsande kan förråda djurets närhet. Blodet strömmar oroligt i ådrorna, hvarje prassel kommer en att stanna som fastnaglad, och spännande alla nerver måste man vara beredd på, att det sårade djuret rusar fram, man vet ej från hvilket håll.

Lyssnande gingo vi sakta vidare, än in i låga af djuren genom buskagen brutna tunnelliknande gångar, än öfver något friare terräng och framkommo så till en liten öppen fläck. Här hade djurens vägar skilts; den osårade hade fortsatt rakt fram, den andra åter hade brutit af till vänster och där borrat sig in i de tätaste och svårgenomträngligaste snåren.

Det var stickande hett. Mellan de täta moln, som spridt sig öfver en stor del af himlen, strålade solen brännande ned, svetten flöt i stora droppar från panna och ansikte och den tunga, oändligt obekväma solhjälmen som i hög grad hindrade alla rörelser måste åter påtagas i stället för den behagliga lätta mössan.

Jag hade stannat några ögonblick för att torka min panna, då en hvissling från den i snåren framför mig sakta framträngande Akida kom mig att lyssna och fortsätta in under det öfverhängande bladverket, följande de öfverallt synliga blodstänken. I tron att signalen blott gällde att finna hvarandra besvarade jag den på samma sätt, hvarpå en skarp utdragen ny hvissling, hvari en särskild bemärkelse tycktes ligga, kom mig att hastigt fråga, om han såg noshörningen. »Ndio, caputi»! (»ja, han är död»!) kom det oväntade svaret, som ljöd som musik i mina öron. Hastigt banade jag mig fram till Akida, som gående före mig pekade bort bland de täta buskagen, där efter några ögonblick ett mörkt föremål, den fällda noshörningen, framskymtade.

Men att utan vidare gå fram till honom var knappast rådligt. Var han död eller blott sårad? Skulle han i sista ögonblicket rusa upp mot sina förföljare? Detta var frågor, hvarpå allt hängde, och som försatte blodet i hastig svallning. Hjärtat började arbeta häftigt, och pulsen var het, då vi nu kommit alldeles in på djuret, hvars mörka massa skymtade fram mellan bladverket, och vi ej hade stor utsikt att lyckligt undkomma vid ett angrepp.

Då det emellertid var omöjligt att närmare urskilja den stora kroppen hukade jag mig ned och fann en öppning, genom hvilken bröstpartiet tydligen kunde urskiljas. Ett skott ljöd, och med spänning afvaktande utgån-

gen blef jag stående i nedböjd ställning för att, då intet ljud förnams, skynda fram till det orörligt liggande bytet. Nu sändes bud till de åt sumpsjöarna fortsättande bärarna att återvända, enär vi måste slå läger här bland de täta buskagen för att preparera det värdefulla djuret, som — en hona — jämte den förut fällda hanen en dag, såsom jag hoppats, skulle blifva en prydnad för riksmuseet, då ej blott hudarna utan äfven deras fullständiga skelett preparerades och hemfördes.

Någon timma hade förflutit, då bärarnas röster hördes från de omgifvande snåren. Snart dök den ena efter den andra fram bland blad-

Min andra noshörning.

verket och afkastade sin börda, hvarpå de samlade sig vid det fällda djuret. En plats afröjdes, tältet uppslogs och arbetet med prepareringen började, sedan Sandberg för kommande montering skisserat det liggande djuret med dess konturer och viktigaste partier i den ställning, hvari det fallit.

Vi voro här midt inne i de vilda stordjurens eldorado, ett menageri under fri himmel. På alla sidor hade noshörningar och elefanter genomkorsat buskagen, på ringa afstånd lågo sumpsjöarna med sina talrika flodhästar, hvaraf närmare ett tjugutal på en gång stucko upp sina hufvuden, då jag med Akida första aftonen framkom till deras stränder, under det att

en på andra stranden i en där stående akacia sittande »stor apa» plötsligt inför våra ögon förvandlades till en leopard, som vigt försvann nedför stammen, innan jag öfverraskad af den hastiga förvandlingen hann sända honom en dödande kula. Hyenornas tjut, än ett karakteristiskt ūh-uí, än ett utdraget morrande, ljöd hela natten rundt omkring lägret, där djuren vädrade det öfver vadschaggas eldar hängande köttet och de på slaktplatsen kvarliggande inälfvorna och oroligt ströko fram och åter. Allt bildade en tafla af oförfalskad afrikansk vildmarksprägel, en stämningsbild, som sent skall gå ur mitt minne.

Snart ökades de flammande eldarna, som brunno i buskagens grottor. Frossande på det rika bytet, som skuret i långa remsor hängde till torkning på uppförda gallerverk af grenar och kvistar, sutto bärarna i fullt paradisisk dräkt pratande och skrikande kring de flammande bålen. Tusentals moskiter, hvaraf luften i dessa sumptrakter vimlade, inträngde lockade af ljuset i ettriga skaror i tältet och omöjliggjorde nästan hvarje försök till sömn, där vi i den ännu rätt varma luften med en filt uppdragen öfver hufvudet sökte skydda oss för deras styng och olidliga pip.

Det var följande dag, och Sandberg understödd af de svarta var ifrigt sysselsatt med hudens och skelettets preparering, hvilket var ett i hög grad ansträngande och mödosamt arbete. Alunlösning kokades, och huden ingneds gång på gång med den varma garan. Bland den täta buschen, där tältet blifvit uppslaget på en afröjd plats, dit det ej var lätt att utan de svartas hjälp finna vägen, arbetades under högtryck dagen lång. Tusentals flugor svärmade här omkring bland de kringspridda resterna af kroppen och inälfvorna. Dessa senare hade äfven undersökts, hvarvid en upptäckt gjordes, som jag från zoologisk synpunkt måste räkna till den mest intresseväckande under hela färden hvad insektvärlden beträffar, och som sedan, efter den rätt ingående redogörelse jag hade tillfälle att lämna öfver densamma, i den utländska litteraturen blifvit omtalad med stort intresse. Några allmänna drag af detta märkliga djurs historia ha förut (sid. 384) blifvit anförda. Glupska att rycka till sig de lösskurna köttbitarna hade de svarta under detta arbete ej varit lätta att hålla i ordning, och endast några fingo samtidigt deltaga i prepareringen, för att arbetet skulle kunna kontrolleras. Då jag sedermera på kvällen efter dagens jakt funnit vägen genom alla snärjen och lyckligen hamnat på den afröjda lägerplatsen, hvarifrån en frän stank spred sig vidt omkring, var huden redan rengjord och garfvad med varm alunlösning samt hopvikt och fastsurrad vid en på marken liggande, af tvenne smala stammar och en mängd tvärslåar gjord bår. Bredvid låg det råpreparerade skelettet, som äfven till stor del var färdigt att sändas hem, om det ock sedermera behöfde rengöras något bättre, innan det inpackades för definitiv transport.

Leopardfäll från Kilimandjaro.
Förf:s samling.

Det blef åter kväll, solen hade redan sjunkit ned bakom Meruberget, och himlen var till stor del klar med flockar af hvita moln, mellan hvilka stjärnorna började lysa fram. Förgäfves sökte vi en friplats för hvila inne i tältet, hvilket, då lampan stod tänd, blifvit som en surrande bikupa af tusentals moskiter, hvilka blodtörstigare än vanligt anföllo oss. Med en rock öfver hufvudet och en kappa om benen, då myggorna lätt genomsticka khakikläderna, sökte jag nedskrifva några anteckningar, under det att djurens irriterande pip sade mig, hur de svärmade omkring mitt hufvud. Allt mer ökades deras antal, pipet af de stora svärmarna blef allt intensivare, och med en rysning tänkte jag på den stundande natten med dess tallösa styng, där vi utan skydd måste öfverlämna oss åt denna hungrande skara af blodtörstiga kräk.

Följande dag skulle målet för denna färd lyckligen uppnås. Visserligen hade jag ett ögonblick, då jag misströstade om en lycklig utgång på flodhästjakterna, tänkt att själf följa med de svarta hem för att förvissa mig om, att det redan vunna jaktbytet icke på något sätt skulle skadas, och sedan vända tillbaka; men denna plan tillfredsställde mig ej. En flodhäst måste fällas för samlingarna; såväl skelett som hud behöfdes, och ett uppbrott från sjöarna nu skulle betyda detsamma som hela planens uppgifvande. Om ett par veckor skulle den stora regntiden inbryta och snart förvandla hela den terräng, hvarpå vi nu befunno oss, till en enda sumpsjö, där det sedan skulle vara lönlöst att söka flodhästarna. Ännu vid den för hemresan till Europa bestämda tiden stode allt här under vatten och skulle trotsa alla försök att ertappa de nu i sina skogsbassänger instängda djuren. Nya ansträngningar måste göras. Sandberg fick order att göra sig i ordning för att öfvertaga ledningen af noshörningstransporten hem, och själf beslöt jag att än en gång genomtränga den oländiga terrängen för att vid sjöarna söka påträffa några mindre skygga djur, som ej ständigt höllo sig under vattnet.

Morgonen var inne. Under högljudda rop satte sig vadschagga i gång och bröto sig med sin besvärliga, af 12—16 man burna börda väg genom den täta skogen. Endast Akida, Amesi, Tulullua, Nossirupia, Segelli och några vadschagga stannade kvar, och med dessa lämnade jag half 8 lägret och tog vägen utmed den med Scirpus-ruggar beväxta kärrmarken. Här var sumpfåglarnas hemvist. Oupphörligt lyfta grönbenta snäppor under ljudande skrik, enkla beckasiner kasta sig under sitt bekanta knorrande upp och försvinna bort öfver skogen, hvita hägrar (Herodias alba) draga här och hvar fram genom luften eller stå lyssnande med sträckta halsar färdiga att flyga upp och styra bort med jämna vingslag och krökt, öfver ryggen tillbakakastad hals. Sumphöns (Gallinula chloropus och angulata) fara då och då upp vid säfruggarnas sida för att snart åter kasta sig ned och springande öfver gyttjan försvinna in bland stånden. Talrika ladusvalor kretsa kors och

tvärs öfver vassen eller sitta i långa rader på ur träsket uppskjutande torra träd, under det att en ståtlig hvithufvad skrikhafsörn (Haliaëtus vocifer) i en enstaka topp makligt njuter af den uppgående solens redan rätt varma strålar. Svärmar af myggor och flugor dansa i luften eller fara öfver den gyttjiga marken, stora trollsländor (Anax imperator mauriceanus) fara fram och åter öfver vattnet eller vid stranden, som på många ställen formligen vimlade af en annan förut nämnd slända med vattenklara, af en stor brunsvart fläck prydda vingar.

Emellertid hade vi från rader af efter hvarandra följande dammar kommit in bland en del med större gulstammiga akacior glest beväxta kullar, hvilka också voro täckta af en ytterst tät undervegetation. Vi granskade just kullarnas sidor och terrängen mellan desamma, då något ljust föremål mellan buskagen på en omkring ett par hundra fot från oss uppstigande mindre kulle fäste Akidas skarpa öga och i nästa ögonblick äfven mitt, mausern kastas till ögat, ett skott ger eko mellan kullarna samtidigt med att djuret, som visade sig vara en präktig buschbock (Tragelaphus sylvaticus meruensis), den enda gamla hane, jag fick af denna nyupptäckta antilopform, störtade till marken, för att dock i nästa stund åter vara på benen och försvinna i snärjena. I språng skyndade vi alla fram för att undersöka, hvart spåren ledde, och granskade gräset och löfverket, om blodstänk kunde förråda djupets väg, och funno snart, att antilopen var svårt sårad. Öfverallt hade blod stänkt på bladen, och spåren ledde ned till grupper af kring ett träd hopade buskager, hvilka jag just skulle söka gå omkring, då antilopen under brak kastade sig ut åt andra sidan. Försiktigt följa vi åter spåren, som voro markerade af det allt ymnigare blodflödet, och åter hade Akidas örnblick träffat målet. Hukande sig ned mellan ett par buskar pekade han på något långt inne bland snärjena liggande dunkelt föremål, från hvilket jag i detsamma såg en hornspets sticka upp, då antilopen som en boll åter rusade upp och i nästa sekund föll till marken, träffad af en kula genom nedre delen af halsen framför bogen. Ytterst hårdskjuten, såsom de flesta af dessa djur äro, syntes han strax därpå åter vara vid full vigör, då han under kraftiga språng i stark fart störtade fram för att dock åter, och nu död, falla för ett par snabbt efter hvarandra i bröstet erhållna kulor. Till min öfverraskning fann jag den som nämndt vara en gammal bock af Tragelaphus sylvaticus meruensis, hvaraf jag förut visserligen erhållit flera vackra honor, både gamla och unga, samt ungbock, men först nu den med vridna, starka horn försedda gamla bocken. De högljudda skrik man stundom hör från dessa trakters sumpskogar, och som jag länge undrat på, kommo enligt infödingarna, från denna bock. I magen funnos stora, gula äpplen med bitter smak från ett slags i dessa trakter ganska allmän buskliknande potatisväxt med hvassa taggar. I tarmkanalen anträffades en del parasitiska trådmaskar (Filaria cervina)

samt förut okända bandmaskar (Stilesia). Sedan antilopen blifvit flådd och hud och kött hemsändts med Amesi och Segelli, fortsattes färden bort till flodhästsumparna. Här måste vi se upp, då vi åter befunno oss i en af färska noshörningsspår upptrampad mark, där flåsandet af en sådan framrusande best hvilken stund som helst kunde ljuda från buskagen, när de vid bullret af steg pläga rusa blindt fram i ljudets riktning. Ständigt korsade nya spår vår väg utan att vi anföllos af eller sågo något af djuren, som dock förmodligen ej voro långt borta. Snart nådde vi öfre ändan af en något tusental meter lång, rätt smal och buktande sumpsjö, hvars yta nästan öfver allt var betäckt med Potamogeton och Lemna och blott vid sin ena ända visade en något friare vattenspegel.

Här skulle jag stå vid mina önskningars mål.

Knappt hade vi från den tätt beväxta och stupande stranden nedträngt mot vattnet, förrän flodhästarnas grymtande och flåsande nådde våra öron, och snart upptäckte vi flera ur vattnet uppdykande hufvuden långt bort i sjöns eller sumpens öfre del.

Men hur skulle man komma dit? Som en ogenomtränglig mur reste sig den snärjande och stickande strandvegetationen uppför de branta stränderna, ingen af djuren upptrampad stig syntes till, och att bryta sig igenom skulle, om det ock varit möjligt, i alla händelser varit förenadt med så stora svårigheter, att det praktiskt sedt varit nästan outförbart.

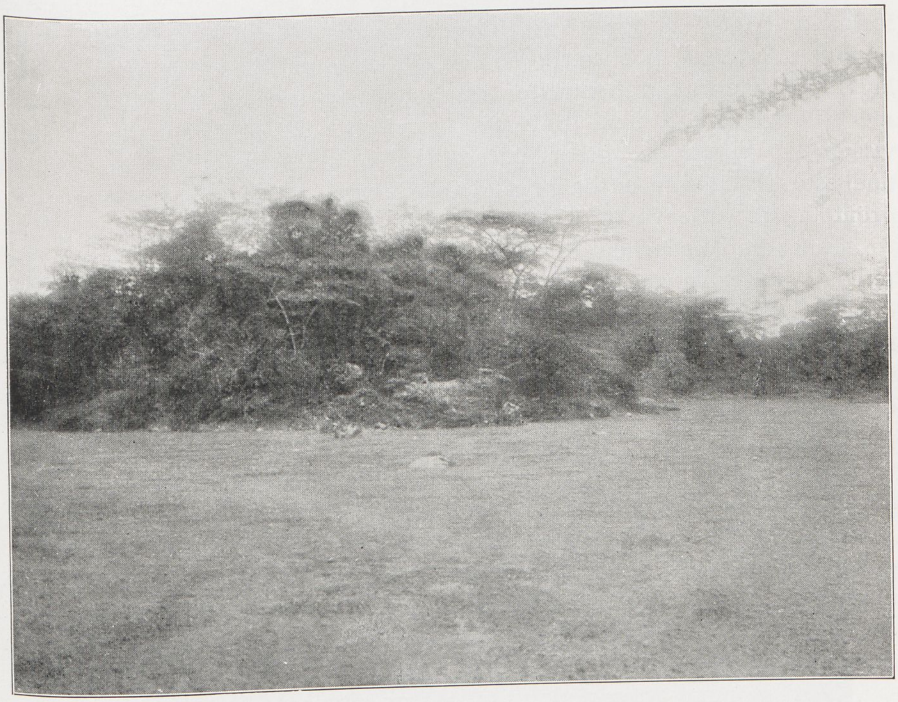
På bakre sidan af höjderna uppspårade emellertid Akida ett slags stig, som visserligen i det närmaste var igenväxt, men som dock var möjlig att taga sig fram på. Än kröpo vi genom flodhästarnas låga, tunnelliknande gångar, som ledde genom gräs och buskager från och till vattnet, än banade vi oss väg direkt genom de täta snärjena.

Efter en stund hördes flodhästarnas grymtande på andra sidan åsen, och under det att vi veko af genom den snärjande och stickande och rifvande undervegetation, ofta krypande utmed marken, där grenarna voro sparsammare, stego vi så småningom utmed åsens branta sida ned mot vattnet, hvarifrån flodhästarnas flåsande hördes allt kraftigare. Vi hade nu kommit ned kanske sex meter ofvanför sjön och sökte finna någon öppning bland bladverk och grenar för att uppfånga en blick af djuren och upptäckte snart en sådan öppning, hvarigenom en hel liten hjord flodhästar syntes i vattnet på ett hagelhålls afstånd. Djurens hufvuden voro ofvan ytan och de små öronen viftade och slogo energiskt. Än här än där dök ett nytt hufvud upp ur det lager af vattenväxter, som täckte vattnet, för att strax åter försvinna, under det att några i klunga samlade djur fortfarande höllo hufvudet ofvan ytan.

Insnärjd som jag var kunde jag knappt få fritt geväret, då en liten friare plats, till hvilken jag varsamt flyttade mig ned, upptäcktes mellan bladverket längre ned. Här hade jag en rätt fri öfverblick öfver de

i vattnet liggande djuren, en af de märkligaste naturbilder jag sett i Afrika. Jag utväljer en präktig, med ryggen åt mig vänd flodhäst och sänder honom en fullmantlad kula i halsens öfre del vid nacken.

Nu blef det lif i djurflocken. Uppbolmande vattnet försvunno flodhästarna under ytan, lämnande den påskjutna besten, hvilken liksom träffad af blixten blott hade vändt sig på sidan, där han blef liggande kvar på ytan

En grå massa, förvillande lik en afrundad stor sten, höjde sig öfver ytan, öfverst betäckt med ett grönt tak af vattenväxter . . .

som en tunna. Till min obehagliga öfverraskning började han dock om några ögonblick att sjunka och försvann snart under vattnet.

Som bekant flyta dödligt träffade flodhästar genom gasutvecklingen i deras inre snart åter upp, hvarför vi slogo oss ned, där vi voro, för att afvakta händelsernas gång. Försiktigt stack då och då yttersta spetsen af en nos upp öfver ytan bland vattenväxterna för att strax åter ljudlöst försvinna.

Under det att jag betraktade den solbelysta taflan och de af den täta vegetationen beväxta stränderna och vattnet med dess här helt och hållet

af simmande vattenväxter täckta yta, på hvilken flera skärfläckstora, i brunrödt och hvitt lysande och med ofantligt långa tår försedda vadare (Actophilus africanus), ett slags Parra, sprungo omkring, än ogeneradt löpande på den gröna mattan, än, där den var för svag, med snedt uppåtsträckta flaxande vingar underlättande sin gång öfver det gungande underlaget, hade en liten förut ej observerad grön fläck uppstått på ytan, till hvilken blicken ofta återvände. Allt tydligare stack dess grönska af från omgifningen. Så småningom tycktes den höja sig, och på en gång blef förklaringen af dess uppkomst tydlig; det var den under vattnet långsamt uppflytande döda flodhästen, som kom det öfver honom utbredda tjocka lagret af simmande vattenväxter att skjuta upp som en kulle, hvilken allt mer tilltog i höjd. En grå massa, förvillande lik en afrundad stor sten, visade sig under det gröna, och en timma hade knappt förflutit, förr än flodhästens sida som en ballong höjt sig ur vattnet, öfverst betäckt med ett grönt tak af vattenväxter.

Emellertid hade flera af de andra flodhästarna, såsom vi på vattenväxternas rörelse kunde se, gifvit sig bort under vattnet och samlade sig i den med fri yta försedda nedre delen af sjön, där en gammal hane oroligt sam omkring, under det han då och då utstötte sin kraftiga stämma, som mycket liknade ett groft och vidt ljudande gnäggande. Medan jag lämnade de två uppassarna att bevaka den blott omkring 10—12 meter från stranden uppflytande flodhästen, begaf jag mig med Akida tillbaka genom den täta terrängen för att slutligen komma ned utmed de rätt branta sidorna, nedanför hvilka flera flåsande och brummande flodhästar hade samlats. Obemärkta voro vi dem snart helt nära, där de då och då döko upp med öfre delen af hufvudet öfver ytan, och jag sände en af dem en kula, hvarvid alla försvunno under ytan, tills slutligen vattnet började bubbla och sjuda på en punkt. Strax därefter visade sig en stor kropp, som rörde sig i en trång cirkel, till dess att den träffad af en ny kula åter försvann.

Med spänning afvaktade jag jaktens utgång. Ännu var flodhästen blott svårt sårad, och därmed var spelet ej vunnet. På luftblåsornas gång sågo vi, hur han närmade sig andra landet, där utmed stranden just en af djuren upptrampad stig gick fram, till hvilken jag i språng skyndade bort, i lagom tid för att vid framkomsten se flodhästen dyka upp nedanför mig och med en ny kula få honom att döende försvinna under ytan.

Länge sutto vi i den glödande solen och vaktade på stranden, men ingenting sågs till. Tiden måste användas att få den redan skjutna i land, hvarför vi återvände till denna, hvilken som en stor grå sten på långt afstånd sköt upp öfver ytan.

Nu gällde det att få djuret i land. Efter att hafva mätt djupet funno vi det omöjligt att direkt komma dit ut, hvarför en flottbro måste göras, hvilket var ett hårdt arbete, då ingen yxa fanns. Med blott en knif

Ett svårt arbete. Preparering af en flodhäst.
Amesi, Tulullua, Akida och Nossirupia.

skulle stammar skäras af; bit för bit gick det tunga arbetet, och timmar förflöto, utan att de nödiga stängerna blifvit afskurna. Emellertid hade jag kommit att kasta blicken bort till sjöns andra del, där ett stort, rundt, grått föremål sågs skjuta upp öfver ytan — den andra flodhästen, som nu var död och höjt sig i vattnet.

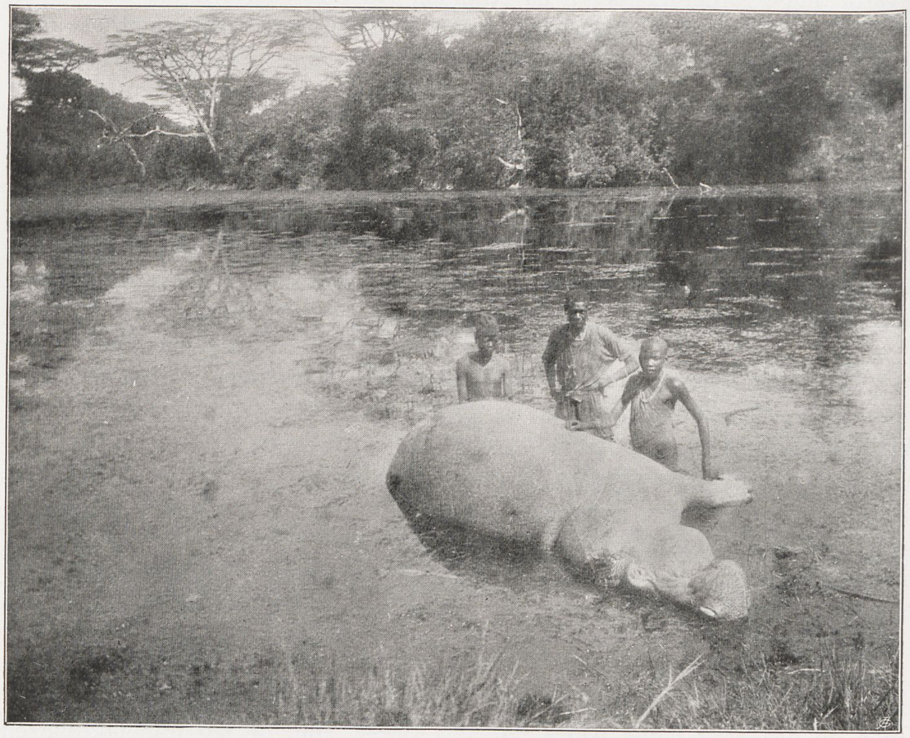
Dagen började nu lida mot sitt slut, och anstalter måste därför vidtagas att skydda de båda flodhästarna för hyenor till påföljande dag. Två af de svarta fingo order att sofva på stranden vid den ena, två vid den andra, en sak som de gärna gingo in på, blott de för hyenor och leoparder fingo låna hvar sitt gevär, hvilket äfven lofvades dem. Enär Amesi gått till lägret med den fällda buschbocken, följde Akida med för att hämta honom och medtaga mat och vatten för sig och de öfriga.

Vid lägerplatsen var det emellertid ödsligt. Några främmande dschagga-pojkar voro de enda, som funnos kvar där, då alla de öfriga aftågat med noshörningens hud och skelett, och det var icke utan fruktan, som de gingo till sömn utmed tältets sidor, då hyenornas tjut efter skymningen oupphörligt ljöd från omgifvande buskager, dit djuren lockades af en massa tarmar och kött efter det stora noshörningsslaktet. Äfven leopardernas rytande ljöd då och då i natten. Just då jag nedskref anteckningarna härom i tältet, började hyenorna åter att tjuta strax intill i buskagen, leoparder hade nyss gjort sig påminda och äfven för framträngande noshörningar voro vi ingalunda säkra.

Det var följande morgon, hyenornas utdragna tjut hade upphört, solen höjde sig åter öfver horisonten och sände sitt ljus öfver den af nattens regn vattendrypande naturen. I vårt lilla läger var det tidigt lif och rörelse; lägerelden, hvaröfver den sotiga kaffepannan tronade, sände sina rökmoln mot skyn, och snart kom Amesi in i tältet med en rykande kopp kaffe, visserligen »café noir», men dock uppfriskande.

Min första tanke var nu att på något sätt få bud till Kilimandjaro för att erhålla manskap till de stora flodhästskelettens och hudarnas transport, men då det blott fanns några pojkar i lägret, ämnade jag från jaktplatsen sända Akida, som var den ende, på hvilken jag trodde mig kunna lita. Emellertid fanns i lägret den lille duktige Segelli, med hvilken jag på kvällen talat om saken, men som då sade sig ej ensam våga gå dit, enär trakten var full af farliga djur (»kifaru na fisi na chui nyingi sana!», fullt med noshörningar, hyenor och leoparder!). Nu steg den lille mannen dristigt fram och förklarade sig vilja gå med brefvet till Kibonoto. Försedd med en vandringsstaf och sin röda filt à la soldat hopvirad snedt öfver bröstet från ena axeln marscherade den säkra och trygga pojken, som på hufvudet bar den fällda buschbockens hud, under ett lugnt »kva heri, bvana!» (adjö, herre!) från lägret, icke utan beundrande blickar från sina kamrater, och följde den väg, som de med noshörningshuden bortgående

svarta vid sitt framträngande hade upptrampat. Snart ankommo Tulullua och Nossirupia från vaktplatsen vid de fällda flodhästarna, och det var med en viss nyfikenhet jag frågade, huru de haft det bland alla de ur vattnet uppstigande flodhästarna. Till min förvåning fick jag höra, att det gått bra, en uppgift, som stod i bjärt motsats till Amesis utsago vid framkomsten till platsen. På ett negerkomiskt sätt skildrade han nattens alla fasor och vedermödor, härmade flodhästarna och visade, huru de från alla

Den ena flodhästen lyckligen i land.
De svarta äro: Nossirupia, Akida och Tulullua.

håll kommo upp ur vattnet, grymtande och snörflande. Att tänka på sömn hade ej varit möjligt, öfverallt valsade de stora djuren omkring, framför, bakom och på sidorna, elden slocknade slutligen, då de svarta ej vågade sig ut i mörkret efter mer ved, och belägenheten blef kuslig, tills flodhästarna så småningom drogo sig från sjön bort till en tryggare lokal.

Till min glädje såg jag nere vid stranden den sist fällda flodhästen vara transporterad så långt upp på grund, som de förmått föra den. Efter många svårigheter hade det på morgonen lyckats dem att få en lina kring

den på ytan ett stycke ut flytande kroppen, som nu låg förtöjd vid den rätt grunda stranden, och detta ståtliga exemplar beslöt jag att först söka flå och skelettera. Med förenade krafter fingo vi den blocktunga kolossen så långt upp på grund, att vattnet blott nådde ungefär till halfva kroppen, och nu började ett prepareringsarbete, som pröfvade både krafter och uthållighet.

Endast att skära upp denna tjockhuding var ett hårdt arbete. De af utvecklade gaser redan i hög grad uppsvällda inälfvorna fingo öppnas med varsamhet, hvarvid luft och exkrementer såsom vid ett vulkaniskt utbrott med våldsam fart rusade fram och fyllde hela omgifningen med en vedervärdig stank. Köttet och huden voro dock ännu alldeles friska, och de feta späcklagren under huden hade en tranlukt som hos vissa sjöfåglar, lommar eller skarfvar.

Hela dagen till fram mot fyratiden stodo vi under brännande sol i vattnet och arbetade med det väldiga djuret, den tjocka huden lossades bit för bit, och med förenade krafter lyckades det slutligen att vända djuret så mycket, att huden kunde lossas äfven upp mot ryggen. Hård som ett pansar och omöjlig att böja tillräckligt trotsade den dock här alla våra ansträngningar, hvarför vi måste företaga en styckning af kroppen.

Benen frånskildes och uppsläpades på land, tarmarna uttogos och utkastades i hela fång på vattnet, och den stora kroppen tycktes mig nu likna en jätteask, där den låg i vattnet med sitt blandade innehåll. Särskildt ansträngande var arbetet med att flå hufvudet och att preparera den tjocka nosen och läpparna, äfvensom att uttaga skelettdelarna ur tårnas hofliknande hölje.

Utom af den öfver det stillastående vattnet glödande solen plågades de svarta äfven af en mängd blodiglar, som sögo sig fast vid benen och då de bortrycktes efterlämnade öppna, blödande sår, som svedo af det bittra lutvattnet. Ännu vid half fyratiden var arbetet ej fullt afslutadt, då ryggens midtdelar trots de största ansträngningar af våra förenade krafter ej hade kunnat åtkommas, och äfven hufvudet var ej helt och hållet afflådt.

Emellertid var nu tiden inne för Sandbergs ankomst med det eftersända manskapet, och som de ej säkert visste, hvar vi befunno oss, hade Nossirupia sändts att möta dem vid den gamla lägerplatsen vid tältet. På en skrifven papperslapp hade Sandberg anmodats att genast vid ankomsten taga ned detta och därpå fortsätta marschen till sjöarna.

Det var en varm och solig eftermiddag, hvarför jag beslöt att med Tulullua gå de väntade till mötes. Under det att vi följde en med grön Scirpus tätt bekransad, långsträckt sump, mötte vi ej långt från lägret en lång rad vadschagga med tält och andra saker samt därpå Sandberg. Transporten hade gått bra, noshörningens hud och skelett voro lyckligen vid stationen, och folket hade mangrant infunnit sig på morgonen för att återvända till

jaktlägret. Af den mötande Segelli hade nyheten om de fällda flodhästarna nått honom någon timmes väg från Kibonoto, hvarför två man blifvit återsända för att hämta kamba (rep), hvaraf det sista i förrådet under marschen blifvit användt till fastsurrande af noshörningshuden.

Vid flodhästsjön blef glädjen stor vid underrättelsen att nytt manskap ankommit, då eljest samma fyra svarta äfven nu hade måst sofva där ensamma för att vakta flodhästarna, och denna natt säkerligen skulle blifvit vida otrefligare för att ej säga farligare genom den vid stranden liggande, delvis styckade flodhästen, som rundt omkring spred sin starka lukt, hvilket utan tvifvel skulle ditlocka en mängd hyenor.

Med hjälp af de talrika vadschagga, som kommit, drogs flodhästen nu upp på det torra; kroppen uttogs, huden utbreddes för ytterligare rengöring, skelettet rensades, och innan solen gick ned, var den sist skjutna flodhästen till största delen färdig, så långt som öfver hufvud taget kunde ske ute i vildmarken.

Följande morgon återstod det att föra den först fällda och ännu på vattnet liggande flodhästen i land. Under nattens blåst hade han drifvits från sin förra plats i det smala sundet ut på den bredare delen, omkring 50 meter från land. Som en uppblåst kautschukboll låg han här högt på vattnet, med ena sidans ben i luften. Den enorma kraften af de i kroppen utvecklade gaserna hade kommit inälfvorna att explodera genom anus ut på vattnet, där de lågo i långa hopar, huden var blåsig som af väldiga brännblåsor, och allt tydde på, att förvandlingen fortskred med stor hastighet.

För att komma ditut hade Sandberg på morgonen varit sysselsatt med att timra en flotte. Torra stammar höggos liksom tunnare tvärbjälkar, hvilka med starka rep fästes tillhopa, hvarpå flotten genom vadschaggas förenade krafter bars ned till vattnet. Men tungt som allt därvarande trä är, flyter det ej lätt och sjunker till och med ibland af sig självt. Den färdigtimrade flotten hörde visserligen till den förra kategorien men sjönk dock för den minsta tyngd genast under vattnet. Sandbergs försök att bestiga den kom den emellertid genast att gå mot botten, och flera försök af de svarta att komma ut misslyckades äfven, då de ej kunde simma, och det såg ut, som om det värdefulla skelettet ej på något sätt skulle kunna räddas.

Tyvärr var som nämndt nästan hela sjöns yta betäckt med ett tjockt lager af Potamogeton och Lemna, hvilket tycktes göra det omöjligt att simmande komma dit ut. Länge satt jag och funderade, om jag skulle riskera försöket att detta oaktadt simma dit. Ja, ett sista försök måste göras för att rädda det dyrbara skelettet. Kläderna kastades af, till stor förundran från de till väl ett hundratal på stranden församlade vadschagga, hvilkas antal ständigt hade ökats af nya anlända grupper, som, lockade af nyheten om de fällda djuren, infunnit sig för att få något med af de egyptiska köttgrytorna.

Den först fällda flodhästen föres i land.

En proftur längs ena stranden utföll dock dåligt, enär vattenväxterna snärjde sig kring armarna, så att jag ville sjunka. En annan metod måste därför användas. Endast genom ryggsimning skulle det möjligen kunna lyckas att nå den på vattnet flytande jättetunnan, om än risken att ute bland alla snärjande vattenväxter gå till botten långt ifrån syntes utesluten. Äfven denna metod pröfvades längs landet och utföll ganska väl, hvarför jag beslöt att våga det yttersta och styrde kurs ut mot flodhästen, under det att Sandberg från stranden tyst åskådade företaget. Då och då hördes ett rop från de svarta, men eljest syntes äfven dessa vara så upptagna med åskådandet, att de för ovanlighetens skull höllo sig tysta. Efter en stunds lycklig simning, hvarunder jag plågades af den rätt i ögonen lysande solen och af en klunk bittert lutvatten, som i ett obevakadt ögonblick fyllde munnen, uppnådde jag den stora kroppen. Sedan jag tagit en kort orienterande öfverblick öfver densamma, fattade jag med händerna i det väldiga hufvudets näsborrar, lade mig åter på rygg med benen på båda sidor om flodhästens hufvud och arbetade af alla krafter att få djuret i rörelse. Först låg det orörligt som ett stort block, då en del vattenväxter hade hopat sig kring kroppen och höll den kvar i sitt läge, och mina krafter tycktes ej räcka till för att få den fri från denna inbäddning. Men slutligen kom kroppen i svag gungning, till min glädje började den därpå att sakta röra sig framåt, farten blef allt raskare, hvarvid dock krafterna måste hårdt anlitas, och snart kom jag simmande mot land med mitt byte. Emellertid började krafterna allt mer att mattas, men flodhästen låg nu så nära att den säkert kunde räddas, hvarför jag upphörde med bogseringen för att i land hvila ut några minuter, innan jag fortsatte. Men nu brast jublet löst bland de på stränderna samlade infödingarna, rop och skrik ljödo från alla håll, och de svarta sågo på mig som på ett spöke, som stiger upp ur vattnet.

Efter en kort hvila på stranden kröp jag åter ned i det illaluktande, skarpa vattnet och var snart åter på väg ut till flodhästen. Vattnet, som än var källkallt, än mycket hett, var brunt och grumligt och som nämndt med brännande bitter lutsmak. Framkommen, kastade jag en snara af det medtagna repet, som var rätt besvärligt att föra genom de flytande vattenväxterna, om djurets ena ben, och grep med ena handen ett fast tag i en af flodhästens näsborrar, under det att jag stödde mig med benen mot halsens tjocka valkar, hvarpå det bar af med god fart mot land, dit jag på detta sätt drogs af Sandberg och de på stranden samlade vadschagga. Dessa, som voro okunniga i simning och för öfrigt mycket rädda för vatten, betraktade mig åter med stora ögon, då jag klättrade uppför stranden. Somliga bara tittade och ruskade på hufvudet, andra slogo sig för knäna under rop och skrik.

Men för mig var målet vunnet, det värdefulla skelettet var räddadt, och de tillströmmande vadschagga fingo nu deltaga i rengöringen af det-

samma, hvaremot huden redan var så rutten, att den ej var användbar för preparering.

Men att styra en sådan hop af vildar, då de kämpa om sådana läckerbitar som flodhäststek, hör ej till det lättaste. Hela luften genljöd af deras skrik, då hvar och en ville hugga till sig de bästa styckena, och tålamodet sattes på hårdt prof, ej minst för vadschaggas tjufaktighet att bortsnappa allt lösskuret kött, oaktadt det var tillsagdt, att detta skulle uppläggas i

Den tunga flodhästhuden transporteras från sjöarna till Kibonoto.

en stor hög och först sedermera utdelas, för att jag ej skulle riskera, att de svarta skulle försvinna med sitt byte, innan arbetet ännu var afslutadt. Öfverallt försökte de smuggla undan köttstycken, än i vattnet, där de täckte de feta, flytande delarna med vattenväxter, som sedan skötos mot land, än bland strandgräset, än på bottnen, där de stodo i vattnet och i dyn sökte begrafva lämpliga bitar. Innan solen gick ned, låg dock äfven detta skelett färdigt, råprepareradt, för att följande morgon ordnas i bördor till vidare transport.

Under större delen af natten rådde ett vildt marknadslif kring lägret. Vid sidan af tältet inne i buschen hade en mängd grottor upprensats,

där eldarna flammade till långt fram mot morgonen och inhöljde de på galler af pinnar hängande, i remsor skurna köttmassorna i en ständig rök. Detta uppfyllde luften med en olidlig lukt från det ruttnade köttet och än mer från de stinkande fettmassorna. Öronbedöfvande voro de svartas skrik och prat och skratt i detta inferno, från hvilket lågorna kastade sitt fladdrande ljus ut genom löfverket upp mot den mörka skyn, bildande en tafla lika vild som i sitt slag fängslande.

Men huru skulle man få någon ro för allt detta lif och för dessa hejdlösa skrän, som ljödo från alla håll? De svarta vid eldarna närmast tältet bragtes visserligen frampå natten till tystnad, hvaremot de, som höllo till längre bort i buskgrottorna voro oåtkomliga för hvarje disciplinärt ingripande; och så återstod ingenting annat än att med filten öfver hufvudet, äfven till skydd mot de talrika moskiterna, söka njuta en om också ofta afbruten hvila.

I första gryningen voro vi uppe, Sandberg för att med en del svarta hugga stammar och stänger till en bår; och redan före sjutiden låg den väldiga huden omsorgsfullt hoprullad och stadigt fäst med tjocka rep, färdig för transport.

För beräkning af bördorna nedtogs tältet, som jämte allt annat fördelades på mansbördor. Därpå ordnades alla skelettdelar på samma sätt, och det befanns då, att sexton man sedan återstodo för huden, hvilket just var ett lagom antal. Öfver ett dussin ungdomar hade anländt från missionär Bleicken i Schira för att hämta fett, och lastade med sådant samt med kött och hudstycken bildade de eftertruppen. I en lång linje rörde sig den till ett sextiotal man uppgående karavanen fram längs sumparnas sidor. Ett oändligt skrik och bråk härskade vid båren med flodhästhuden, där alla försökte komma ifrån så lindrigt som möjligt, och ofta fingo bärarna byta om, då några alltid gingo lediga för att kraftigare kunna ingripa, när de andra tröttnat. Men oaktadt detta ombyte togos krafterna i den ofta oländiga terrängen hårdt i anspråk, och de med skelettdelar lastade bärarna måste äfven ingripa och lämna sina lättare bördor för att hjälpa till vid den tunga flodhästhuden.

Före aftonen hade vi nått floden Nassai nedanför berget, där huden nedlades för närmare preparering och torkning, då dess torkning uppe på berget utan tvifvel skulle ha omöjliggjorts af regnet. En stor ställning uppslogs här för noshörningens och flodhästens hudar. I icke mindre än tre veckor var en negerfamilj sedan sysselsatt med i synnerhet flodhästhudens torkning. Öfver ställningen utbreddes ett tälttak, som hastigt kunde dragas fram, när det plötsligt kom regn eller då det hela dagen öste ned ur molnen. En mängd eldar, som ständigt denna tid fingo hållas vid lif för att sprida sin torra värme öfver hudens undersida, uppgjordes, och varm alunlut bereddes och påströks gång efter annan. Emellertid drog lukten från hudarna en mängd hyenor till lägret, hvilket därför måste omgifvas med en häck af taggiga

akacior, så att det till slut liknade en kraal. Äfven upp på berget vid stationen, där skeletten upphängts på höga ställningar, infann sig en mängd hyenor, af hvilka ett par fastnade i en utsatt stor sax.

Föga ana väl de flesta, som i en samling se en uppstoppad flodhäst eller en noshörning, allt hvad som föregått, innan dessa från Afrikas vildmarker hamnat på denna lugna plats; och endast den, som själf varit med om alla faserna i ett sådant företag, kan till fullo inse de svårigheter, det arbete och de mödor, som därmed varit förknippade.

Jakt på oryxantiloper.

Bland de talrika antiloper, som i större eller mindre hjordar höllo till på stäpperna mellan Kilimandjaro och Meru i norr, kring floderna Ngare na nyuki och Ngare nairobi, voro inga så skygga och svåråtkomliga som oryxantiloperna. Nästan ett år hade dessa trakter undersökts, utan att det lyckats mig att fälla ett enda exemplar, ehuru de i timmar förföljts öfver stäpperna, där någon gång enstaka djur visat sig. Inga hjordar hade däremot ännu anträffats, och hoppet att någonsin med samlingarna få införlifva någon af dessa egendomliga antiloper började blifva allt svagare.

Ehuru enstaka sådana djur, liksom äfven fallet var med gnuer och koantiloper, stundom visade sig, hålla dessa antiloper i regel tillsammans i ofta rätt stora hjordar, de största af mig observerade på något femtiotal djur.

Det var i slutet af mars, regntiden var inne, och de kring Kilimandjaro lägrade digra molnmassorna utgöto dagligen sina strömmar öfver skog och stäpp, djurlifvet på berget var nu så undersökt, att sällan några rikare fynd längre erhöllos, hvarför jag beslöt, särskildt med tanke på oryxantiloperna, att åter förlägga lägret till stäpperna kring Ngare na nyuki.

Den 26 bestämdes för uppbrott. Efter en mulen morgon började dimmorna vid åttatiden att lätta, molnen ljusnade allt mer, vadschagga, som

under regntiden ofta voro ovilliga att medfölja, infunno sig i mängd, lockade af utsikten att få fylla sina magar med antilopstek, och en kort stund efter det att Amesi meddelat dem, att sexton extra bärare behöfdes, stod hela flocken samlad utanför stationen. Tältet nedtogs och fördelades uti bestämda bördor, proviantlådor utdelades, och signal till uppbrott gafs, hvarpå tåget satte sig i gång ned längs bergets sluttande sidor genom vadschaggas farmer öfver Sanya och ut på den öppna stäppen.

Af det sedan länge ofta fallande regnet hade blandskogen närmast berget förvandlats till ett slags kärr, och i timmar vandrade vi fram i det längs stigarna framströmmande vattnet, grodorna bubblade och kvittrade — det låter nästan som fåglar! — öfverallt, hvilket var det enda, som för tillfället upplifvade den rätt tysta naturen.

Ute på stäppen hade regnet verkat uppfriskande. En ljus grönska hade efterträdt de gulnade, af solen under torrtiden förtorkade gräsmattorna, och nyss utslagna blommor förlänade taflan en vårlik prägel.

Djurvärlden var dock rätt sparsam, och endast få varelser upplifvade den öde stäppbilden kring oss, där vi vandrade fram. Enstaka, ofantliga gräshoppor (Acridium magnificum orientale) höjde sig ibland från marken och surrade bort som fåglar, lysande i sina vinröda bakvingar, regnbromsar (Chrysozona hirta) slogo ned på bärarnas nakna kroppar, och äfven enstaka andra smådjur syntes här och hvar. Fågelvärlden var däremot ej så fattig. Lärkor och piplärkor kastade sig här och hvar skrämda upp från marken, en gycklare (Helotarsus ecaudatus) sköt med sirlig flykt som en örn genom luften, stäpphökar visade sig stundom och stannade i luften som tornfalkar, spejande efter sitt byte, för att så åter glida bort. Ladusvalor foro under hastande låg flykt öfver stäppen, några Oedicnemus löpte som ljungpipare fram öfver marken för att först på helt nära håll lyfta och åter strax slå ned. Särskildt karaktäristiska fåglar härute äro de små grässångarna (Cisticola-arter), som sutto i de spridda buskarnas toppar, ifrigt skrikande sitt ljudande tisch-tisch eller under guppande flykt larmande förflytta sig från den ena busken eller det ena kraftigare grässtrået till det andra. Äfven kronvipor, hjordarnas pålitliga väktare, visade sig, ehuru de denna tid voro mera sällsynta, och äfven lugnare än eljest.

Vi hade marscherat någon timme ute på stäppen, då de första koantiloperna, nio stycken, visade sig, där de redan på långt afstånd stodo lyssnande och granskade den antågande karavanen. Solen började bränna, himlen blef klarare ju längre vi kommo ut från det regndragande bergets närhet, och öfver den soliga stäppen började äfven grant- och thomsongaseller uppträda för att vid vårt annalkande först makligt, sedan i traf försvinna. En gammal bock, som af skottet träffades i bogen, rusade äfven bort med de öfriga, störtade omkull med hufvudet mot marken, reste sig åter, vacklade i väg för att därpå döende sjunka ned på marken. Före sol-

Bajonettväxter och akaciesnår vid Ngare na nyuki.

nedgången hade vi nått den sump, hvari Ngare nairobi utmynnar, och uppsökte där en förut begagnad lägerplats, som nu liksom midt i ett kärr låg omfluten af vatten, uppränsade den från ogräs och slogo läger.

Det var följande morgon. Från de svartas eldar vid tältets sida, där vadschagga bland den manshöga, täta buschen byggt sig ett slags hyddor af hopsamladt kärrgräs, stego rökpelare mot skyn, och på stickor uppstuckna köttstycken fräste i lågorna och spredo en aptitretande doft kring hela lägerplatsen. Med hela sitt intresse upptagna af »chakula», hvarvid det ena väldiga köttstycket efter det andra försvann i deras rymliga magar, var det med allt annat än entusiasm, som de hörde signalen till uppbrott ljuda. Tio stycken stodo dock snart färdiga med gevär, rep, väskor, knifvar m. m., hvarpå tåget satte sig i rörelse genom de omgifvande kärren bort mot de glesa akacielundarna.

Solen lyste redan fram öfver stäppen, och skaror af grant- och thomsongaseller sågos öfverallt i större eller mindre flockar, från några få till ett femtio- eller sjuttiotal, lugnt betande i det korta gräset. Vi tågade fram genom akacieskogarnas af öppna gräsbevuxna sträckor skilda partier, då plötsligen ropet »pofu!» (oryx, äfven elenantilopen tycks på sina håll betecknas med detta kisuahilinamn) hördes från den vaksamme Akida, hvars skarpa ögon redan vid synfältet upptäckt och igenkänt några knappt urskiljbara skuggbilder. De svarta ögonen lyste af ifver, då han med handen gjorde tecken att följa honom.

Det var, som om en elektrisk stöt gått igenom hela min varelse vid detta enda ord. Jag hade sålunda åter det så länge sökta djuret i närheten. I skydd af spridda busk- och akaciegrupper närmade vi oss allt mer den vaksamma hjorden, där alla djuren stodo med hufvudena vända mot oss, oftast i den ställning, som det uppstoppade exemplaret på närstående bild visar. Snart var afståndet ej längre, än att djuren tydligt kunde ses, en kula for genom luften, hvarvid hela flocken kastade om och försvann i traf mellan de spridda trädgrupperna. Liksom de flesta antiloper äro oryxantiloperna mycket hårdskjutna, detta äfven till följd af deras mycket tjocka hud, hvarför det ej var troligt, att det påskjutna djuret genast skulle falla. Framkomna se vi på blodspåren, att djuret är såradt, hvarför bärarna uppställdes i jägarkedja, som långsamt rörde sig framåt i den riktning, det då och då upptäckta blodstänket visade. På vissa ställen, där terrängen var sandig, visade sig spår af hela den hopträngda flocken, som efter en kreatursjord. Det blef oss emellertid snart klart, att det sårade djuret lämnat de öfriga, blodet hade flutit rikare och förföljandet blef allt lättare, till dess vi plötsligen upptäckte den svårt sårade antilopen, där den vaggande med sänkt hufvud stod vid sidan af en liten akacia.

Öfvertygad, att den ej vidare hade krafter att fly, öfvergaf jag den

vanliga, af erfarenheten vunna försiktigheten och gick rakt mot antilopen, som därvid åter började röra på sig. En kula skulle nu visserligen lätt ha kunnat hejda den, men fruktan att onödigt förstöra det dyrbara skinnet kom mig att gång på gång sänka det höjda geväret. Inom kort var emel-

Den hemförda oryxantilopen (*Oryx callotis*).
Uppställd på riksmuseet.

lertid djuret redan i ganska god fart och försvann i ett nu bland några träd, för att sedan vara spårlöst försvunnet. I timmar genomsökte vi hela trakten, som inåt blef allt tätare, inträngde i buskager och snärjen, men ingenstädes stod någon oryx att se; och först då vi följande dag åter passerade samma trakt, kommo bärarna fram med några hudremsor af djuret, som under natten uppspårats och uppätits af hyenor.

Denna andra jaktdag skulle dock blifva en lyckodag. Åter befunno vi oss i de trakter, där hjorden förra dagen visat sig, timme efter timme hade vi vandrat fram öfver öppen terräng med spridda buskager och akacior, då ett par oryxantiloper på afstånd upptäcktes. Alla krafter måste nu sättas till för att ändtligen få ett af de så länge sökta djuren. Redan på långt afstånd kastade de emellertid om, där de förut stått med hufvudena vända åt oss, och trafvade bort öfver en större, af glesa akacielundar omgifven öppen terräng. Men nu voro infödingarna till hinder, då alltid någon eller några af

Mitt hopp hade varit att anträffa djuren på andra sidan om den glesa akacieskog, hvari de setts försvinna . . .

dem sågos under förföljandet, under det att jag ensam möjligen skulle bättre ha kunnat nalkas djuren, hvarför de tillsades att stanna och först vid skotten komma i den riktning, som dessa angåfvo.

Solen började bränna öfver stäppen med stor kraft, än mer kännbar under den språngmarsch, som nu började, stäpptörsten infann sig, och svalget var som förtorkadt. Mitt hopp hade varit att anträffa djuren på andra sidan om den glesa akacieskog, hvari de setts försvinna, och dit jag försiktigt framträngde, sökande bland buskager och spridda, stundom högre

akacior, men inga djur upptäcktes. Inga spår visade heller, hvilken riktning de tagit, då djuren plötsligt visade sig långt i fjärran på andra sidan en bakom akacieskogen åter vidtagande öppen terräng.

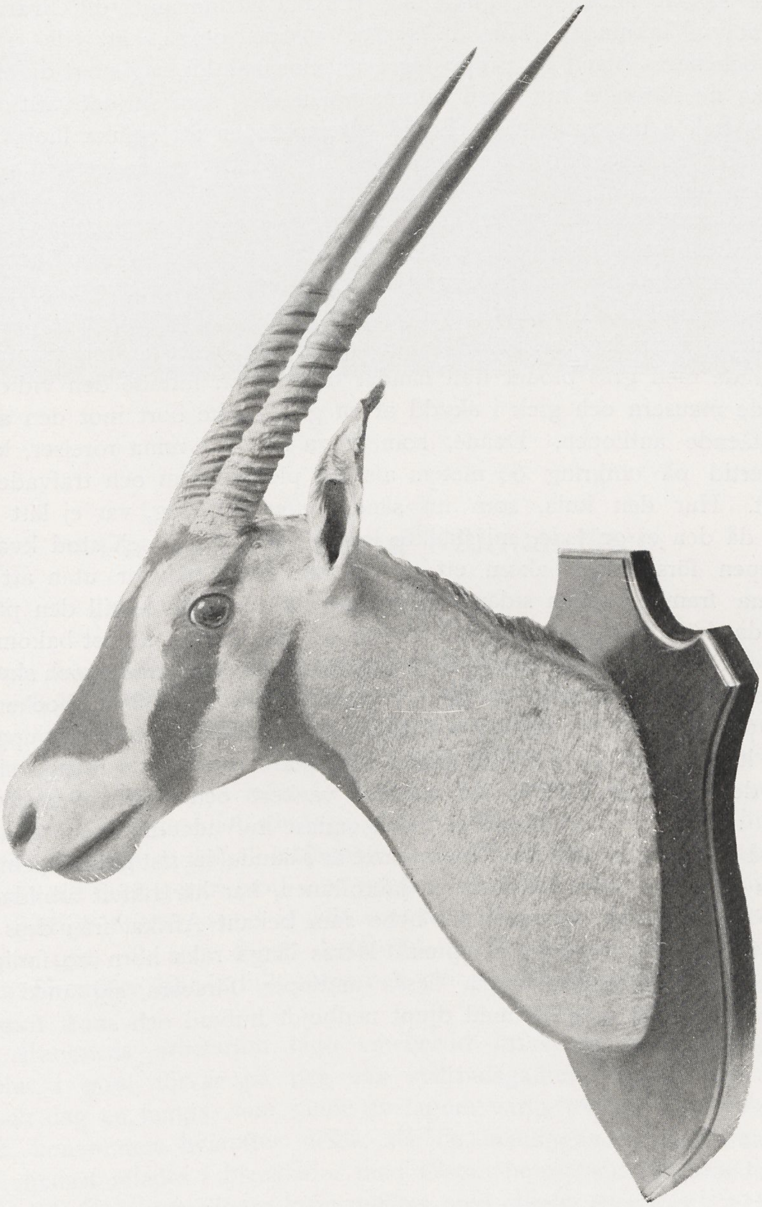
Törsten hade nu blifvit nästan outhärdlig, men målet var för lockande, för att ej ännu ett försök skulle göras, och åter gick det i half språngmarsch i den glödande solen åt det håll, där djuren sist sågos vid skogsbrynet. Men äfven nu skulle förhoppningarna gäckas, ej en varelse sågs i skogen, och några spår i den hårda marken kunde ej upptäckas. Modfälld fortsatte jag, hvart stegen än buro, och befann mig så vid akaciedungens ena

Den första oryxantilopen.

bryn, då till min öfverraskning en oryx utifrån lugnt kom gående rakt åt det håll, där jag stod vid ett litet buskage. Ehuru fem kulor sattes i kroppen — det hörs mycket väl, då kulan slår i, äfven på ganska långt håll — rusade djuret till min förvåning vidare och var, innan nya patroner lågo i geväret, försvunnet i den glesa skogen.

Emellertid hade vadschaggas varit närmare efter mig, än jag trodde, och inom kort visade sig det ena svarta ansiktet efter det andra bland buskarna. Amesi, van att följa spår, hade följt antilopen, och trots de små märken, som klöfvarna gjort i den hårda marken, hade han funnit, att denne

Hufvud af oryxantilop.
Monteradt af konservator Sandberg.
Förf:s samling.

kastat sig åt sidan och gifvit sig tillbaka nästan ända dit, hvarifrån v kommit. Vinkningar från de svarta visade också, att de upptäckt den, och borta bland en grupp lägre akacior urskilde jag snart djuret, hvilket jag nu närmade mig med samma varsamhet, som om det varit osåradt. En ny kula i bogen kom emellertid oryxantilopen att sjunka ihop, hvarpå de svarta samlades och prepareringen tog sin början under den gladaste segerstämning.

Medan vi efter några timmar ännu sutto vid prepareringen, visade sig den andre oryxantilopen ute på stäppen, och en första blick på honom gaf till känna, att han redan observerat oss, där han stod orörlig med hufvudet vändt åt vår plats. Ehuru det syntes föga lönande att på öppna stäppen söka närma sig det redan varskodda och skygga djuret, reste jag mig från slaktet, aftorkade med gräs blodet från händer och armar, fattade den vid ett träd stående mausern och gick i skydd af en gles buske bort mot den alltjämt kvarstående antilopen. Denne, som noga bevakat mina rörelser, kastade emellertid på omkring 60 meters afstånd plötsligt om och trafvade snedt bortåt. Hur den kula, som nu sändes efter den, tog, var ej lätt att se, men då den ej gräsade, misstänkte jag, att den tagit, och stod kvar, tills antilopen försvunnit bakom ett par tätare lägre akacior utan att sedan komma fram på andra sidan. Förvånad att ej vidare se till den på stäppen, då det väl knappast kunde tänkas att den svängt af just bakom dessa träd och fortsatt där bakom i rak linje, gick jag bort till träden och skyndade vidare i samma riktning, då jag plötsligt fick se den ståtlige bocken ligga liflös på stäppen, så vacker och felfri, att man knappast kunde upptäcka, hvar kulan gått in. Då det första exemplaret genom de många skotten, som delvis rispat huden, var mindre vackert och liksom det senare en bock, afbröts prepareringsarbetet och endast hufvudet medtogs som trofé. Det på riksmuseet uppställda exemplaret är sålunda det sist fällda exemplaret. Äfven det förra, som tillhör mina jaktminnen, har här blifvit afbildadt.

Flera arter af oryxantiloper bebo som bekant Afrika, från dess södra delar upp till Sahara och Egypten. Deras långa raka horn äro farliga anfallsvapen, och sårade kunna dessa antiloper försvara sig med raseri, hvarvid de göra anfallen med djupt nedböjdt hufvud och snedt framåtriktade horn.

På marsch kring Kilimandjaro.

I väntan!

Den, som under sina forskningsresor tillbragt långa regnperioder i tropikerna och lärt känna deras vedermödor i skilda delar af de svartas världsdel, instämmer utan tvifvel i att räkna dessa tider till de mest tålamodspröfvande och dystra, som man under sådana färder får upplefva. Dag för dag, vecka för vecka, ja månader inspärrad inom buschhusets eller tältets väggar, utan möjlighet att företaga något af värde, måste man se, hur den dyrbara tiden nästan gagnlöst försvinner, under det att de sparsamma fynd, som trots allt dock göras, blott med svårighet kunna hindras från att förstöras i den fuktiga luften. »Löd in allt som är möjligt att löda in!» heter det; och den gör väl, som följer detta råd, sedan dock de för inlödning bestämda föremålen blifvit fullt torra och om möjligt öfverströtts med något naftalin.

I stationens arbetsrum lågo emellertid insekterna upplagda i sina konvolut i godt förvar på det fina ståltrådsgallret. Under dem brann natt och dag en lampa, som sände en lagom varm, torkande luftström upp mellan konvoluten, hvarefter dessa, då de inneliggande insekterna fullt torkat, genast inlades i bleckådor med nästan hermetiskt tillslutande lock, hvilka vid fogen ytterligare kringsmältes med stearin eller vax. Från duken längs takåsen hängde massor af fågelskinn i sina ståltrådar, svängande fram och åter för de genomdragande vindarna. I ett stort skjul brann dag och natt eldar under de på stänger upplagda väldiga hudarna af flodhäst

och noshörning, i de svartas hyddor stodo hudar af hyenor, gaseller, honungsgräflingar och andra uppspikade på bräder och plankor för att, då solen ibland lyste fram, utflyttas i fria luften.

Sedan länge hade tankarna rört sig om ännu en färd, nämligen omkring Kilimandjaro, som dittills i sin helhet icke syntes hafva blifvit undersökt af någon naturforskare. Prof. Volkens gick visserligen rundt toppen, Kibo, men långt uppe på bergsängarna, ej nedom bergets fot, och Hans Meyer synes ej heller hafva besökt de vidsträckta stäpperna norr om berget. Någon zoolog hade i alla händelser aldrig i naturvetenskapligt syfte lärt känna vare sig detta berg eller Meru från alla sidor eller trängt upp till deras högsta med organiskt lif försedda delar för att därifrån lämna exakta uppgifter om djurvärlden.

Detta, den sista länken i undersökningarna af de båda bergens djurvärld, att genom en marsch rundt omkring hela Kilimandjaro lära känna de typiska dragen af faunan äfven från de norra och östra, hittills ej undersökta delarna, låg ständigt i mina tankar och måste nu om möjligt förverkligas. Men det var ännu regntid, dag och natt for regnet genom luften, och om än för en tid något uppehåll inträdt, var luften nu, omkring den 20 maj, åter grå af regn, som smattrade mot tak och bladverk dygnet om. På långa sträckor låg stäppen under vatten, såsom besöken vid natronsjöarna alltför tydligt visade, och hvad nästan värre var, stäpperna voro efter massaiernas fördrifvande kanske utan upptrampade stigar, så att karavanen möjligen dag för dag måste arbeta sig fram i högt, vattendrypande och svårgenomträngligt gräs, med därmed förknippad fara för dysenteri och andra allvarliga sjukdomar.

Men äfven vägvisare var ej lätt att erhålla, och en vadschagga, som slutligen förklarade sig villig att åtaga sig uppdraget, syntes ej hafva vidare förtroende bland de öfriga. »Baya sana!» (riktigt dålig!) fick han till betyg af sina kamrater, som därvid misstroget ruskade på hufvudet. Militäreskort med själfva befälhafvaren i spetsen, som Meyer och Volkens haft, stod mig ej till buds, jag måste ensam planlägga det hela, anskaffa bärare, inköpa proviant och svara för företagets gång.

Den 22 maj strålade solen fram genom de brustna molnen, och azurblå fält lyste åter fram mellan skyarna och gladde ögat, som så länge väntansfullt förgäfves spejat upp mot det molnhöljda himlahvalfvet, hvarur aldrig sinande regnmassor än i störtskurar, än som fint duggregn nedfallit öfver berg och stäpper. Det var, som om nytt lif kommit i ådrorna, då solskifvan åter sände sitt ljushaf öfver landet, det nedstämda sinnet rycktes åter upp, och själskrafterna spändes. Den planerade färden kring berget syntes sålunda före afmarschen mot kusten kunna förverkligas. Akida, som bland andra redan en gång förut sagt sig känna terrängen, tillkallades för att åter redogöra för de förut angifna vägarna och de olika lägerplatserna, hvilket allt befanns stämma med de uppgifter, som han förut lämnat.

Sedan första planeringen af denna färd hade dagligen en hop vadschagga tåligt stått utanför stationen för att anmäla sig som bärare, under det att de förr mången gång endast med svårighet förmåtts att medfölja. Vi hade med tiden blifvit ett slags vänner, detta ej blott till följd af de många goda mål, som de under de ständiga jakterna fått från de för samlingarna fällda djuren, utan kanske än mer för det bestämda uppträdandet mot dem, synnerligast då de funno, att hvarje till dem gifvet löfte punktligt uppfylldes.

Ju mindre angelägen jag visade mig om deras tjänst, då marschen ej fullt kunnat bestämmas, dess ihärdigare stodo de på vakt för att vid första tecken kunna infinna sig. Knappt hade en half timme förflutit, sedan en boy meddelat dem, att vi följande morgon skulle bryta upp, förr än de i långa rader kommo springande ur bananschamberna för att låta anteckna sig.

Dagen förflöt under de vanliga förberedelserna, och innan solen gick ned, stodo rader af bärarlaster färdiga för marschen. Aftonen var inne, molnen hopade sig åter och väckte oro för färden; men öfver stäppen strålade några stjärnor klart i ett mellan molnen framträdande blått bälte och ingåfvo ånyo förhoppning om en vacker marschdag. Från närliggande bananschamber hördes vadschaggas sång och dans, där de samlat sig kring den nyligen färdiga tembobrygden, hvars beredning dessa dagar fortgick. Denna dryck spelar en stor roll bland dschaggafolket, särskildt vid deras fester och danser. Det bereddes i Kibonoto på följande sätt. I ett långt tråg, som var förfärdigadt af en urhålkad stam, lades söndermosade mogna bananer och vatten. Sedan detta legat och jäst någon dag, upphälldes det så småningom på ett sluttande, meterhögt tak, som var täckt med friska, gröna bananblad och en däröfver liggande gräsbädd, genom hvilket det fick sila, så att bananmoset stannade kvar och saften rann ned i ett därunder stående kärl. Innan ett stort tråg på detta sätt silats, kunde hela dagen åtgå. Saften hälldes därpå i en gryta och kokades upp, krossad, mältad eleusinehirs slogs i och omrördes genom en nedtill med ett kors försedd pinne, som rullades fram och åter mellan händerna. Som tembon ej silas eller filtreras, utan det krossade maltet får stanna kvar, är den grumlig. Färsk är brygden söt, nästan som vört, och smakar då bra. Den utspädes med vatten till lagom tjocklek. Sedan den surnat, får den en för oss motbjudande smak och lukt, den senare erinrande om från trädstammar nedsipprande sur växtsaft.

Eleusinehirsen är för dschaggafolket en mycket viktig kulturväxt, ej blott vid brygd af tembo utan äfven till föda. Af det genom malning mot stenplattor erhållna mjölet kokas en mörk, brunaktig välling, något erinrande om linfrövälling, som smakar öfver förväntan godt. Den är mycket söt, då fröna, som nämndt, först mältas, innan de krossas till mjöl. Och om än utseendet ej är så tilltalande, klimpig och illa gjord som den

vanligen var, kunde jag vid afprofningen af en tallrik, som de svarta kokat åt mig, ej låta bli att äta den ena skeden efter den andra. En annan mera fast rätt består af eleusinemjöl och förvällda ärter, »kunde», som knådas tillsammans eller hopröres till en deg, som de svarta med begärlighet förtära.

Fram på eftermiddagen gjorde jag ett besök i den strax intill stationen varande bananfarmen, där tembo just bryggdes. Det var som vid en marknad på den midt i farmen belägna plats, som inrättats för ändamålet. Här och hvar stodo de omkring meterhöga sluttande ställningar, som voro täckta med friska bananblad och ett flera tums lager af friskt gräs, hvarigenom det jäsande moset af i vatten krossade mogna bananer silades, och saften nedrann i därunder på marken stående, af breda bananblad konstlöst gjorda stora fat eller rättare i af sådana blad beklädda flata gropar. Då och då upphämtades ur de stora moстrågen en skopa af deras innehåll och hälldes på den gräsbetäckta ställningen, och den nedsilande saften uppsamlades slutligen i stora svarta lerkrukor, hvarifrån den slogs i öfver elden stående större krukor, uppkokades och blandades med den krossade hirsen. Det var mest ungdom som deltog i detta arbete, hvilket äfven tycktes roa dem mycket. Ynglingar och flickor sutto pratande och skämtande kring eldarna, där brygden kokades. Då och då voro de borta vid de stora hoarna, som innehöllo färdigbryggd men ännu ojäst, grumlig tembo och slaskade i sig af den söta vörten. Icke kunde denna egentligen rusa, men glada blefvo de i alla fall af den goda varan; och snart dansade en trio af svarta gracer framför mig på den af regnet till en enda röd lerbänk uppblötta marken, hvarpå de som skolflickor under skrik sprungo efter hvarandra mellan bananstånden.

De voro denna afton sig själfva, och min närvaro tycktes icke hämma deras munterhet. Deras vanliga skygghet var under inflytande af tembo borta, hvartill väl äfven bidrog, att de nu så länge sett hvita, att deras fruktan för dem började försvinna.

Efter att ännu en stund ha sett på deras danser och lössläppta glädje återvände vi till stationen för en sista granskning af allt, som behöfdes för marschen.

Afmarschen.

Morgonen var inne, i tältet härskade ännu djupt mörker, och det i strömmar genom luften brusande regnet, som smattrade på tak och bladverk, ingaf en dyster känsla af att marschen ej kunde anträdas. Men regnet lugnade af allt mer, och molnen skingrade sig för den uppgående solen, som snart strålade ned öfver den vattendrypande naturen. Inom kort tycktes hela Kibonoto vara på benen, och från alla håll hördes skrik och rop. Insvepta i sina korta

skört, kommo vadschagga i långa rader från omgifvande farmer och samlade sig hopvis som vid en marknad under skrik och bråk på gårdsplanen. Äfven kvinnor och barn skockade sig öfverallt till stort hinder för ordningen, hvarför jag beslöt att ordna karavanen på stäppen, sedan vi blifvit kvitt alla åskådare. Med ett ljudligt »haya, haya!» kasta de svarta bördorna vid signalen till uppbrott på hufvudet, och i en lång rad sätter sig tåget i gång utmed bergets sida nedåt låglandet. Vägen hade under gårdagen torkat upp något, och nattens regn syntes ej hafva varit så långvarigt, solen lyste allt varmare, och själfva Kibo låg rent och fritt i sin hvita snöskrud, ett storartadt skådespel, som vi ej på länge sett.

I blandskogen, dit vi snart nedkommo, var det dödt, och endast några Pycnonotus, Cisticola och ett par andra fåglar samt här och hvar en fjäril visade sig. Halfvuxna grodor hoppade vid vattensamlingarna, på hvilkas yta en del gyrinider svärmade omkring, bruna skalbaggar, lagriider, sutto i mängd på gräset, under det att en väldig rödvingad gräshoppa (Acridium magnificum orientale) då och då surrade upp framför våra fötter. En sydlig vind, som kom gräset att bölja som sädesfält, drog fram öfver landet. På andra sidan Sanya var stäppen å stora sträckor öfversvämmad och stigen förvandlad till en strömmande bäck, där vi hela tiden vadade fram. Djurlifvet var äfven här dödt, blott enstaka svarthvita fjärilar och några svarta svalor foro fram genom luften. Ständigt hördes plumsandet af de efterföljande bärarna och vindens sus genom gräset. Snart tilltog vattnet i djup, mödosamt pulsa vi fram i det ofta till knäna nående våta elementet för att efter en stund vid terrängens höjning åter komma på torrare mark. Vid elfvatiden hade vi lämnat de sista träden bakom oss och tågade fram genom menthaluktande buskar och brösthögt gräs. Då och då framlyste Akidas röda fez öfver topparna, tills äfven dessa buskager försvunnit och grässtäppen dominerande låg framför oss. Schirakedjan med dess många uppstigande oregelbundna delar och mellanvarande breda åsar liknade på detta afstånd ett djupt och illa plöjdt fält. Bland de spridda buskagen framlyste den på afstånd om guldregn något påminnande, med uppåtriktade gula blomklasar försedda cassian från bergets kulturzon, hvilken växt eljest sällan sågs nere på stäppen. I det hela var naturen öde, och föga djurlif upplifvade den, flöjttörnskatans eviga konsert tonade dock från buskagen, där sådana ännu förekommo, och en rödstjärtad vråk (Buteo augur) seglade skrikande i den blå luften.

Den stora massaikraalen vid floden Kiraràgua, där de hvites boskap nu vaktades, uppnåddes vid middagstiden. Där rådde en smuts, som äfven för en massaikraal var ryslig, kanske till följd af det ständiga regnet, som förvandlat hela den stora inre gården till en enda djup, nästan simmande gödselsamling, i hvilken de smutsiga barnen krälade omkring. Kvinnorna stodo eller rörde sig på den smala, tilltrampade stigen längs

hyddorna för att vara något så när på det torra, flera af dem voro mig bekanta från andra kraaler, hvarför de hälsade med höga jamborop vid vårt inträde i denna smutsens förklarade helgedom.

Snart började flöjtakaciorna uppträda: så långt ögat såg i den sakta vågiga terrängen var allt, äfven kullar, glest beströdt med vanligen små låga och enkla sådana träd. Förrädiska gropar efter jordsvin funnos öfverallt och voro särskildt farliga, då jag vid anteckningarna ej ständigt kunde hafva min uppmärksamhet på marken. Äfven här var djurlifvet fattigt.

Hind af grantgasell.

Gula och svarthvita fjärilar flögo här och hvar, och pentatomider, cryptocephalider, curculionider och acridiider funnos i blommor och bland gräset och karaktäriserade faunan.

Vid tretiden passerade vi den första eller egentliga Ngare nairobi med dess spridda utmed stränderna stående träd, hvilka utåt stäppen markerade flodens lopp. Här bortom — vi voro nu i Leloaj — började koantiloper och grantgaseller åter att visa sig, och en ståtlig bock låg snart på stäppen, föremål för hastig preparering, hvarför vi först vid half fem-tiden nådde den andra

floden med samma namn, efter att någon halftimme hafva följt en med torr botten försedd flack dal med spridda träd och buskar, där äfven Erica arborea, eller några mycket liknande träd, som eljest tillhöra bergens öfre delar, anträffades i spridda exemplar. Vi hade nu uppnått den sista plats, på hvilken bränsle kunde erhållas för nattlägret; hvarje bärare förság sig därför med några torra grenar och kvistar, hvarpå vi åter bröto upp längs en med träd och buskar försedd svag sluttning upp mot stäppen. Några försök från bärarnas sida att vägra gå längre för dagen voro snart veder-

Hane af grantgasell.

börligen afvända, och i lugn takt rörde sig åter den långa linjen öfver den här alldeles kala och trädlösa grässlätten.

Till vår öfverraskning var den genom det höga gräset slingrande massai- och vandorobbostigen upptrampad och icke, såsom vi fruktat, igenväxt. Det land, som vi nu passerade igenom, kallades af Akida för Gådåtåsöjo. Djurlifvet var fattigt, stundom sågs en Cisticola eller en svärm af samma långstjärtade, svarta eller (honorna) gulgrå väfvarfåglar (Drepanoplectes), som visat sig på grässtäpperna väster och norr om Meru; men ej en antilop

kunde upptäckas, så långt ögat såg. Intresseväckande, på annat ställe återgifna iakttagelser öfver flöjtakaciornas egendomliga galler kunde här göras, hvarvid visshet vanns, att dessa galler uppstå utan inverkan af myrorna, som bebo dem.

Men det började skymma öfver stäppen, spridda hjordar uppträdde åter, på en ås aftecknade sig en kongonis silhuett med dess stela linjer à la pepparkaksbock, och en flock grantgaseller stod i gräset för att vid vårt annalkande makligt gifva sig bort.

Aftonen var lugn, syrsornas cittrande konsert började höras från gräset, solen sänkte sig bakom synranden, och mörkret bredde sig allt mer öfver stäppen, hvarför vi nu måste tälta, utan något skydd. Ännu hade emellertid blott några få bärare anländt. En efter annan, stundom några i flock, uppdöko de emellertid så småningom i dunklet, kastade bördorna och därefter sig själfva i gräset, uttröttade som de med skäl kunde säga sig vara efter en nästan oafbruten marsch från morgonen till klockan half sju på kvällen.

Ännu hade Sandberg ej anländt med eftertruppen, och mörkret låg redan tungt öfver landet, hvarför jag lossade ett skott för att visa, hvar lägerplatsen var; så småningom voro äfven de sista samlade. Vid en lyktas svaga ljus slogo vi därpå upp tältet i mörkret; men något vatten fanns ej att släcka törsten med och intet skydd för bärarna, som slutligen lade sig i spridda grupper bland gräset sedan en fälld antilop först till stor del försvunnit i deras rymliga magar.

Det var snart stilla öfver stäppen, himlen klarnade allt mer med de framträdande stjärnorna, kornblixtar flammade i nordväst på fästet, och breda ljusbälten höjde sig blixtsnabbt öfver horisonten för att lika hastigt åter slockna. Tyst ligger Massai Nyika; det är natt.

Morgonen var inne, stäppens kyliga nattluft började något mildras, om än de svartas hostande ännu hördes, där de för att uppvärma de stelnade lemmarna samlats omkring de små rykande eldarna. Gräset glittrade af den rika daggen som af millioner ädelstenar, och en lätt blå dunströk låg ägrad bortåt Meruberget. Hvart man än såg var ett oafbrutet gult eller något i grönt skiftande gräshaf, hvarur spridda träd framträdde som mörka prickar eller som mer eller mindre afbrutna bälten längs de båda Nairobifloderna. På de kuperade gräsvidderna betade i den svala morgonluften flera kongoni och grantgaseller, hvilket gaf taflan mera lif.

Det blef en våt och kall morgonmarsch i det vattendrypande gräset öfver den med sina flacka vågor framför oss liggande stäppen, som till höger begränsades af bergets yttersta delar, med deras många kullar på de längsgående åsarna. Till vänster sågo vi ned öfver de lägre liggande vidsträckta stäpperna vid Gasoraj, där det vilda åter på en gång uppträdde i stor rikedom. Hvart vi sågo, stodo mindre eller större flockar af kongoni spridda utåt vidderna, än som stela, dunkla silhuetter på vågornas krön, än

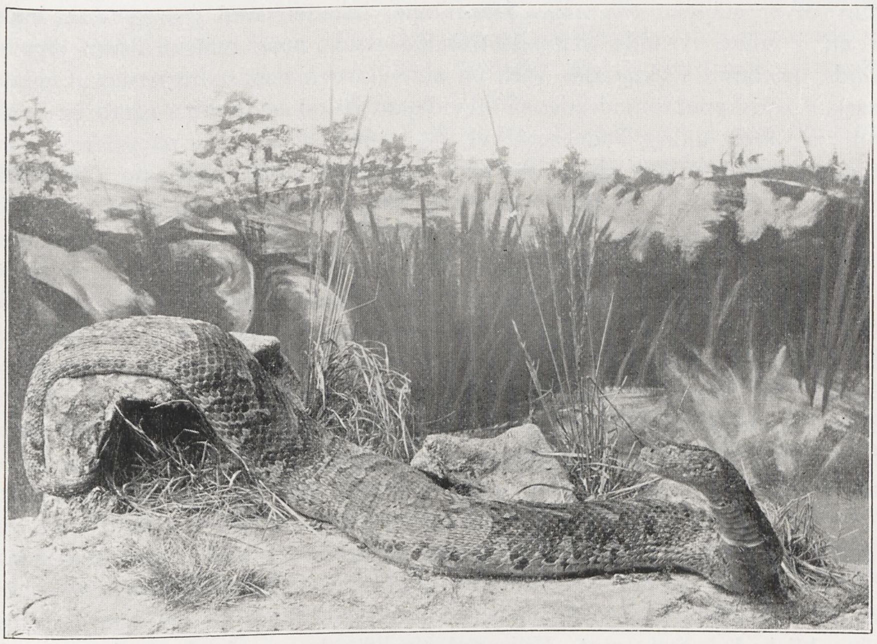
genom sin bruna fäll afbrytande mot stäppens gulgröna färg. Ehuru talrika gamla hanar och honor af denna antilop fällts och äfven ett par kalfvar blifvit införlifvade med samlingarna, hade halfvuxna djur med raka horn ännu icke påträffats. Här visade sig nu i en hjord ett par sådana mycket eftersökta ungdjur, hvarför en kula sändes bort med ett sådant till mål. Under spänstiga språng gaf sig hjorden vid skottet bort öfver stäppen, det påskjutna ungdjuret började dock allt mer att sakta farten för att snart stanna och lägga sig, steg ånyo upp, då de gamla gåfvo sig vidare, föll åter och var dödt. Flockar af grantgaseller visade sig gång på gång betande i det friska, ännu af daggen glänsande gräset, i hvilket äfven ett slags hvitklöfver eller kanske närmare alsikeklöfver i ofta riklig mängd var inblandad, som lämnade djuren ett kraftigt och läckert bete. Snart började solen blifva varm, himlen var blå, här och där med lätta ljusa moln, bärarnas långa rad slingrade sig som en orm fram genom gräset, och humöret var särskildt genom den nya tillökningen till köket det bästa. Utom antiloper syntes ej många djur till. Bland några enstaka buskager flög en del väfvarfåglar (Ploceus Reichenowi), en i Kilimandjaros kulturzon vanlig art och på långt afstånd synlig i sin lysande svarta och gula dräkt. Ur ett buskage for en musfågel (Colius leucotis affinis) fram, seglande på sträckta vingar, på toppen af en ur gräset uppskjutande buske tronade en svarthufvad buskskvätta (Pratincola salax axillaris), från en annan buske lät en gräsångare höra sitt käxande läte, under det att stora backsvalor (Riparia cincta) och den om vår hussvala erinrande Hirundo griseopyga då och då foro fram öfver stäppen. Med den lifvande solen kommo insekterna i rörelse. På stigen sutto bruna hesperider; flera slags blåvingar, däribland den violetta, skimrande, endast i låglandet anträffade Cupido mahallakoæna, fladdrade öfver gräset, i några efter regnet kvarvarande vattensamlingar summo små dytiscider, på gräset sutto talrika lagriider o. a. Svärmar af långstjärtade svartröda väfvarfåglar (Coliuspasser laticauda), stundom på väl ett halft tusental eller mer, flögo bland gräset eller slogo ned på ur detta uppskjutande buskar, hvilka stundom syntes fullsatta af de talrika fåglarna.

Länge hade jag här gått och betraktat några i norr liggande sjöar, hvilka jag antog möjligen kunde höra till de af prof. Schillings besökta Njirisumparna, och som tycktes blifva allt tydligare. Ej en ögonblick kunde jag ana, att det endast var en synvilla, då Akida på mitt utrop: »Maji mkubva sana kule! Ndege nyingi?» (Det var ett stort vatten det där! Finns där mycket fågel?) skrattande från marken tog upp en handfull torrt stoft, som han lät flyga för vinden sägande: »Hapana maji, udongo!» (Det är icke något vatten, det är jord!). Ja, hvad jag tog för en stor vattenspegel var icke annat än i solen lysande delar af naken jord; men fenomenet var så förvillande tydligt, att jag knappt kunde blifva öfvertygad, att det dock icke var en lysande vattenspegel.

Allt syntes under dagens marsch hafva förflutit lugnt, och i jämn marsch tågade karavanen fram öfver den vida stäppen, än samlad, än mer spridd, då eftertruppen saktat af. Plötsligt blef det oro i ledet, rop och skrik hördes nedåt linjen, och i brådskande fart kom Amesi springande nedifrån den nu rätt aflägsna eftertruppen, stannade flåsande och framräckte ett bref från Sandberg, hvari denne meddelade, att bärarna gjort uppror, kastat bördorna och vägrat att fortsätta marschen. I half språngmarsch begaf jag mig med den ur packningen i hast framtagna kibokon nedåt eftertruppen men mötte snart hela linjen i vanlig marschordning, hvari de funnit för godt att fortsätta, då de sågo Amesi försvinna med brefvet. Sedan en af Sandberg utpekad orostiftare fått känna den smidiga kibokon några gånger smeka sig — hvarvid han, utan att ana att äfven jag efter snart ett års dagliga marscher blifvit en tränad löpare, i vild fart sökte fly utåt stäppen — och han lofvat att för framtiden uppföra sig som det anstod en i laga ordning stadd trotjänare, fortsattes färden under den glada sinnesstämning, som ofta följer, sedan dylika ovädersmoln blifvit skingrade. Innan denna behagliga stämning inträdt, var det dock ännu en stund en viss osäkerhet rådande, hvarför jag beslöt att blifva kvar vid eftertruppen, där oron visat sig vara koncentrerad. Plötsligen hade karavanen där framme stannat och samlat sig som till palaver, och jag började befara, att de opålitliga dschaggamännen rufvade på några dumma planer, hvarför jag i hastig språngmarsch skyndade fram för att i lindan kväfva eventuella försök till oordning. Men det gällde denna gång ingenting sådant. Redan på något afstånd märkte jag, att alla stodo och sågo framåt stigen, och vid framkomsten hördes från flera håll ropet »njoka mkubva!» (en stor orm!). Utsträckt på vägen låg ett ganska tjockt och långt föremål, närmast liknande en stor ödla, en Varanus eller dylikt, som tycktes ingifva sin omgifning den största respekt. Vid ett fint hagelskott, som skickades den, ringlade sig ormen rundt på buk och rygg och blef därpå liggande orörlig. Det var den synnerligen farliga, något om en skallerorm påminnande puffaddern (Bitis arietans), områdets giftigaste orm. Efter att försiktigt hafva gripit det ännu lefvande djuret bakom hufvudet öppnade jag gapet och afbröt med knifven spetsen på den ena af de stora, af gult giftslem drypande gifttänderna; den andra hade redan blifvit stympad af skottet. Med ett snitt afskars sedan genom gapets insida förlängda märgen vid atlas, hvarpå ormen, den första i sitt slag, som jag fått på resan, under höga rop från bärarna lades i en af de medförda grytorna; och sällan har väl ett lock blifvit så noggrant ombundet som detta!

Vi voro nu i elefanternas område, och öfverallt gingo deras spår genom det alnshöga gräset. Färsk spillning sågs äfven på flera ställen, hvilket visade, att djuren antagligen samma morgon varit där. Alla spår gingo i samma riktning bortåt en flack höjd, längs hvars sakta sluttande sida vi nu

marscherade fram. Anande att elefanterna funnos på andra sidan höjden, hade jag just meddelat Sandberg denna förmodan, då de första bärarna, som redan nått krönet, stannade och vinkade åt oss. Vid foten af en stor trädlös kulle visade sig här två kolosser, den ena med mot marken nående hvitlysande betar, under det att en hjord på omkring fjorton djur sågs längre bort åt berget till. Tyvärr voro de i detta distrikt förbjudna, hvarför de lämnades åt sitt öde. Efter att ha fyllt vattenkalebasserna vid bäcken Kamanga, som egentligen var afsedd att blifva målet för dagens marsch, tågade vi vidare

Puffadder (Bitis arietans), områdets giftigaste orm; når en längd af 1,5 m.
Monterad af konservator Sandberg. Förf:s samling.

och voro inom kort åter bland flockar af kongoni med stora kalfvar. Ett af djuren, en gammal tjur, tumlade sig på marken, något som jag förut aldrig sett att dessa antiloper göra. Insektlifvet var mycket fattigt. Bland gräset sutto några små syntomider (Syntomis dilateralis), mörka Mycalesis-liknande fjärilar visade sig stundom, liksom en del skalbaggar, såsom Lagria cuprina, Trox setulosus, cryptocephalider och andra. Då vi här marscherade fram, blef det plötsligt oro i ledet. En bärare hade stupat, och hans börda måste fördelas på de öfriga, något som alltid väckte det häftigaste motstånd, då ingen ville bära mer, än han från början fått på sin lott. Det var alltid

en oangenäm känsla att se de svarta så där stupa som flugor på vägen, ej blott för deras egen skull och för de svårigheter, som uppstodo att få bördorna vidare, utan äfven för det deprimerande intryck, det gaf åt hela karavanen. Stundom är kraftlösheten mer eller mindre tillgjord, för att komma ifrån bördorna, stundom dock äkta. Mellan ett och två på middagen hade vi kommit så långt i norr, att vi beslöto vika af rakt åt väster. Vägen som gick fram genom gräsfält och gles flöjtakacieskog var gyttjig af blågrå seg jord, nästan som lera. Knappt ett lif visade sig. Här och hvar for en grässångare skrikande upp ur några små buskar för att åter strax slå ned, en grå hök drog fram öfver stäppen och några koantiloper betade bland gräset. Åter hade vi en i solen lysande stäppsjö framför oss åt norr, hvilken äfven den af Akida bestämdt förklarades vara en synvilla och endast utgjordes af naken mark. Landskapet förändrades så till vida, att flöjtakaciorna här nådde en höjd, som jag förut aldrig hade sett, väl 10—15 meter. Enstaka rökpelare ute på stäppen i fjärran förrådde, att vandorobbo här hade slagit upp sitt tillfälliga läger. Det hade blifvit tyst i leden, och bärarna började se trötta ut, där de med sina ofta dryga bördor mekaniskt rörde sig framåt, och nackarna började värka, hvarför de en stund fingo hvila ut i gräset, hvarefter vi vid half fem-tiden framkommo till en klar, från berget nedrinnande bäck, som af Akida kallades Njåråmatasia. I det brösthöga gräset slogo vi här upp tältet på en platå ofvanför ena stranden, och inom kort började lägereldar flamma och sända sina moln upp i den lugna luften. Vid en af eldarna hade Sandberg tagit plats, sysselsatt med att på en trälåda hacka några möra stycken af den på morgonen fällda antilopen, hvilka beströdda med salt och peppar snart utsände sin aptitretande doft från stekpannan.

Det var en hänförande afton. Då jag från det rörliga lägerlifvet vid eldarna lät blicken fara bort öfver de nedanför utbredda massaistäpperna, långt i fjärran åt engelska området begränsade af uppskjutande bergshöjder, öfver hvilka den nedgående solen spred ett haf af ljus, när jag därifrån blickade upp mot Kilimandjaros höjder med deras hvitlysande snökupol, och dagens oförgätliga bilder som i ett kaleidoskop upprullade sig för minnet, då kom öfver mig en sådan känsla af lycka, att jag undrade, hvarför just jag skulle hafva beskärts att få se så mycket af naturens prakt och att få intränga till dessa aflägsna ödemarker i Afrikas inre för att söka aflocka dem några af deras hemligheter.

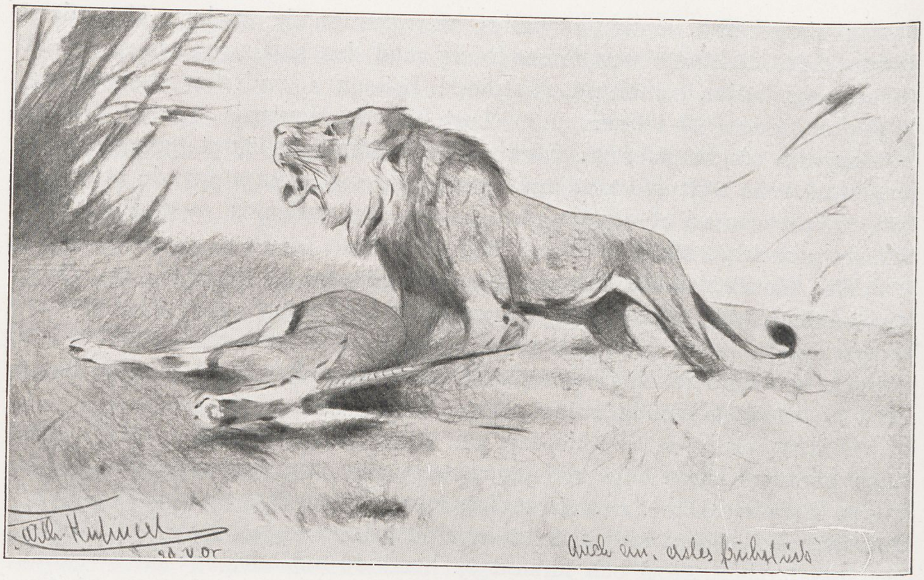
Efter en mörk natt, som endast upplystes af några sparsamma, på himlen glittrande och glimmande stjärnor, vaknade vi följande morgon något stela af den kyliga nattluften för att fortsätta marschen genom det dagglittrande gräset. I sydost höjde sig Kibos snöhöljda hjässa praktfullt i den rena kalla morgonluften, nedtill nästan tvärt begränsad af mörka klippartier. På gränsen mellan den bländande snömanteln och denna mörka zon sträckte sig ett smalt ljust molnband, hvaremot bergets lägre delar, ne-

danför skogsbältet, snart skymdes af uppstigande moln. Men dessa moln stego allt högre och förenade sig med den smala molnslöjan, så att endast den hvita, solbelysta, glittrande hjässan i underbar skönhet sågs uppskjuta i den blå luften. Inom kort började Mavenzis taggiga topp att framskymta längre öster ut. Efter en halftimme från lägret passerades Gajångou-bäckens rätt stora, djupa erosionsdal med ofta stupande branta sidor, rikt bekransad af höga träd. Nu var den vattenlös, med stenig bädd och stora spridda block.

Vid niotiden hade vi närmat oss bergets fot på blott någon kilometers afstånd, där det plötsligt i omkring 45° vinkel sköt upp med sin skogbeklädda sida. Den plana del, hvarpå vi tågade fram ända ned till stäppen, motsvarade alltså den på de bebodda södra, östra och västra delarna af berget utbredda kulturzonen.

Medan jag gick och tänkte på detta, började höga rop att höras längs bärarnas långa linje, där jag snart tyckte mig uppfatta ordet »piga!» d. v. s. »sårad». Då t. ex. en antilop efter skottet försvinner utåt stäppen, men träffad slutligen börjar halta, ropa de svarte: »piga, piga!» Nu hade jag icke lossat något skott och förstod ej, hvad de menade, förr än den framför mig gående Akida slutligen vände sig om och sade »tvigga mkubva, bvana!», »det är en stor giraff, herre». De båda rätt likljudande orden hade jag ej riktigt uppfattat, då ropen oredigt hördes nedifrån bärarna. Snart syntes Sandberg i full fart komma springande utmed ledet vinkande med solhjälmen; en kolossal giraff hade stått bakom en kulle, hvarför han ej kunnat observeras af oss, förr än han oroad, då vi passerade, vände af nedåt stäppen och då blifvit sedd af eftertruppen.

Jag beslöt genast att stanna karavanen och upptaga jakten efter den stora girafftjuren. Och här skulle sedan blifva valplatsen för de vackraste skott, jag under expeditionen gjorde, då inom ett dygn två af Afrikas präktigaste högdjur, giraff och lejon, föllo för mina kulor, jakter som jag i det följande kapitlet närmare vill skildra.

»Också en första frukost.»[1]

Giraff- och lejonjakt.

Det var som nämndt på morgonen den tredje marschdagen under färden kring Kilimandjaro. Vi tågade fram utmed bergets nordvästra, lägre delar ofvan stäppen, där enstaka mindre träd sköto upp ur gräshafvet, nedanför utbredde sig den vida massaistäppen med dess spridda akacior, då ropen plötsligt ljödo genom bärarnas led, att en giraff visat sig och fortsatt genom den glesa flöjtakacieskogen nedåt den öppna grässtäppen. Ännu hade endast ett exemplar af detta djur kunnat fällas, tiden för hemresan förestod, och utsikten att erhålla ett andra exemplar var ej längre så synnerligen stor. Nu stod jag inför möjligheten att med samlingarna kunna införlifva ännu en giraff, efter hvad det tycktes en tjur, under det att den förut fällda var en ko. Emellertid voro kulpatronerna till både winchestern och mausern nästan slut, den förra hade ej ens medtagits, och till den senare funnos nu blott några i magasinet liggande skott. En ny sedan många månader

[1] Som jag i början nämnt, hade jag nöjet att ha den berömde djurmålaren Kuhnert i ressällskap till Tanga. En morgon sutto vi vid »första frukosten» språkande om lejonjakter, då han vände på en bredvid liggande matsedel och på några få minuter skisserade ofvanstående präktiga lilla bild (»Auch ein erstes Frühstück»), hvilken jag gömde som ett minne från de gemensamma dagarna ombord.

rekvirerad sändning patroner hade hamnat i Tanga utan att trots ständiga förfrågningar skickas vidare. Ej ens vid min ditkomst erinrade sig vederbörande, att den fanns på tullen, hvarifrån den sedermera sändes tillbaka till Sverige! Orolig att utan tillräcklig ammunition företaga den långa marschen kring Kilimandjaro, hade jag af en farmare erhållit ett gammalt tyskt militärgevär och till detta på militärstationen i Moschi fått köpa 200 patroner, så mycket som hvarje tysk där har rättighet att rekvirera per år, och som äfven beviljades expeditionen. Ehuru af gammal modell (Potsdam 1882 stod det på patronaskarna), var detta gevär dock förträffligt och, om det också ej motsvarade de moderna, mycket skarpskjutande. Dess hufvudsakligaste brist var saknad af magasin, så att laddningen gick långsamt. Sedan militärgeväret med patroner lämnats åt Akida, granskade jag mausern, hvarpå vi skyndsamt gåfvo oss bort åt det håll giraffen försvunnit. Det var gles, hög flöjtakacieskog, marken bland det alns- till brösthöga gräset var beströdd med vulkaniska block och stenar, hvilket är en synnerligen svår och tröttande terräng, då man ständigt snafvar mot de i gräset dolda stenarna, synnerligast då man hastigt förföljer ett djur och ej vågar taga blicken från det af fruktan för att det kan försvinna. I half språngmarsch gick det genom den oländiga marken uppför en flack ås, där betande koantiloper öfverallt stodo bland det höga gräset. Om någonsin dessa djur varit närgångna, så var det här, där de som det tycktes aldrig varit ofredade och knappt hyste någon fruktan för människor. Stundom stodo de nästan liksom trotsigt stilla som tama kreatur på knappt ett hagelhålls afstånd, för att slutligen skrämda rusa i väg en liten bit och så åter nyfiket göra halt på ringa afstånd. Emellertid fingo alla dessa djur vara i fred, det gällde i dag något vida värdefullare, och medan vi noga granskade terrängen framåt, fortsatte vi vår väg, tills slutligen giraffen på ett betydligt afstånd upptäcktes på den nedanför varande sluttningen vid början af den flacka stäppen, där han stod bland några med honom jämnhöga akacior. I ilande fart skyndade jag ditåt, koantiloper skrämdes åt alla håll och stannade i rader som nyfikna kreatur, som fått ögonen på en hund, och äfven en liten zebrahjord sprängde skrämd af nedåt stäppen. Med ens var emellertid giraffen försvunnen, men om en stund dök han åter upp i fjärran, där han under vaggande sakta galopp begaf sig bortåt. Då och då stannade han och vände spejande hufvudet åt oss och fortsatte därpå.

Blott föga skyddad af de glesa, vanligen blott armtjocka akaciorna hade jag närmat mig giraffen på omkring 250 meter, då han makligt försvann nedanför den sista flacka afsatsen mot stäppen. Den häftiga språngmarschen hade kommit kroppen att sjuda af hetta, från pannan flöt svetten i strömmar, solen blef allt hetare, och fruktan för solstyng började oroa mig, då hufvudet blott var betäckt med en tunn mössa. Inga blad funnos att stoppa i mössan till skydd mot solen, ingen näsduk, då den på morgonen

användts till att förvara några stora larver, och så återstod endast notisboken att skydda hjässan med, hvarpå ilmarschen fortsattes. Framkommen till sänkans rand såg jag den stora giraffen sakta röra sig nedåt stäppen, då och då vändande den långa halsen för att se sig tillbaka. Mausern kastas till ögat, skotten gå i följd, giraffen fortsätter för att dock snart stanna bland några spridda flöjtakacior, tydligen rätt medtagen men ännu utan att vackla. Nu voro skotten slut, hvarför jag där fick invänta de efter kommande svarta. Men väntan blef för lång, och med risk att skrämma den fortfarande stillastående giraffen började jag höja några långdragna rop, hvilka besvarades af Sandberg, som snart kom nedspringande från sluttningens öfre del — men utan gevär! »Hvar är geväret?» var mitt första rop, då han skyndade fram. Jo detta hade Akida, som blifvit efter, då han knappt kunde taga sig fram i den med taggiga grenar beströdda marken! I ilande hast skyndade han tillbaka för att uppsöka Akida och återkom därpå med gevär och patroner.

Under tiden hade giraffen skrämd af ropen i sakta galopp gifvit sig af utåt stäppen, dit språngmarschen fortsattes så fort som krafterna medgåfvo. Han hade försvunnit i en uttorkad floddal och därpå stannat ett stycke bakom dess höga vall. Att passera ravinens botten var ej lätt, och då afståndet ej var så betydande, sände jag honom ett par kulor, som hörbart slogo i den stora kroppen. Inom kort var jag uppe på dalgångens andra sida, ett stort öde fält med brösthögt hårdt gräs utbredde sig här, där framträngandet höll på att taga mina sista krafter. Men framåt gick det, pulsen slog våldsamt, hjässan var brännande, och hela kroppen sjöd af hetta. Ånyo hade jag honom inom håll, och ett par kulor träffade hörbart, ehuru skotten alltid togo djuret bakifrån, och åter var han i väg under detta egendomliga lopp, som är så drifvande, oaktadt djuret knappt synes röra sig ur fläcken under det varliga, vaggande loppet, hvarunder fötterna blott helt litet höjas öfver marken. Om han ock vid skotten stundom setts svagt rycka till med ansats till ökad fart, som då en gammal häst får ett piskrapp, visste jag ej, hur kulorna tagit, ehuru hans rörelser syntes blifva allt stelare. Nu var han i linje bakom en något högre krona, men mina krafter voro efter nära en timmes förföljande i den heta solen så förbi, att jag ej förmådde röra mig annat än gående. Plötsligen var giraffen försvunnen. Åt alla håll såg jag bortåt stäppen och fortsatte i den riktning, där han sist sågs, till dess att på en gång en stor mörk ur gräset uppskjutande kropp visade, att bytet var mitt. Jag skyndade fram, det var en väldig gammal tjur, vida större och mörkare än den förut fällda kon. Det var en ståtlig bild detta stora djur, där det låg framför mig med sin panterfläckade hud och sina väldiga lemmar. Dess höjd var så ansenlig, att jag ungefär jämnt kunde stå rak under dess bröst. Huden af en stor giraff väger rå omkring 200 kilo.

Men hettan hade nu blifvit allt mer oroande, hela kroppen var brännande, och för att få någon svalka gick jag bort till ett litet tätt stäppträd och kastade i skuggan af mig rock och benkläder, under det att jag fläktade hjässan med den aftagna mössan. Snart hade Sandberg och Akida hunnit fram, och den senare sändes att hämta karavanen, som vid tretiden sågs komma marscherande öfver stäppen, hvarpå vi slogo läger ett stycke från den fällda giraffen. Så tog prepareringen sin början, men endast att vända giraffen på rygg var ett drygt arbete. Innan solen gick ned, var den tunga huden afdragen och lades inrullad i förvar utmed tältet för att följande dag vidare prepareras.

Den stora girafftjuren.
Huden med bår var en börda för 16, skelettet för 11 man.

Att rubba den ofantliga kroppen var ej möjligt, råskelettering af den medgaf ej heller tiden, hvarför något måste göras för att under natten skydda den för hyenor och möjligen äfven för lejon, då vi nu voro inom deras område. Något att täcka kroppen med fanns dock icke, i stället nedstacks i jorden bredvid den flådda kroppen ett massaispjut med en därpå hängande liten lykta, hvilket var det enda skydd vi hade mot de möjligen under natten kommande rofdjuren.

Ja där låg nu visserligen giraffen flådd, men hur skulle den tunga huden och det ofantliga skelettet kunna föras hem. Vi voro mer än

två dagsmarscher från Kibonoto, alla bärarna hade redan full börda, och det fordrades långt mer än tjugu man för att få hud och skelett till stationen. Att från de östra landskapen erhålla bärare var knappast tänkbart. Redan i Kiboscho hade det under hemfärden efter bergbestigningen blott med yttersta svårigheter varit möjligt att få nödiga bärare till det närliggande Kibonoto, detta oaktadt pater Dürr, som bodde på stationen, användt allt sitt inflytande bland de svarta. Rombofolket, Kretschmers och Lents mördare, ovant att se européer, skulle säkert icke heller lämnat något manskap, om bud sändts dit. Då hemresan snart förestod, var

Så tog prepareringen sin början, men endast att vända giraffen på rygg var ett drygt arbete.

tiden ytterst knapp, och en pinsam oro började komma öfver mig, att trots det oersättliga värde, som låg i denna dyrbara hud, den kanske till sist skulle få ruttna bort på stäppen. Att skicka vadschagga att hämta mer folk var lönlöst, då de i bästa fall skulle varit tillbaka på fem dagar och då antagligen med bud, att inga bärare velat följa med. Endast om att jag själf företoge återmarschen kunde saken utföras och hud och skelett räddas. Jag beslöt därför att skelettera djuret under morgondagen, fördela det på mansbördor och med nödiga bärare återvända till Kibonoto. Där skulle genast alla krafter sättas i gång för att hastigt

få bärare, och med dessa jämte det gamla manskapet skulle jag därefter återvända till girafflägret, där Sandberg under tiden skulle vara sysselsatt med beredning och torkning af den dyrbara huden. De extra bärarna skulle därpå, anförda af Sandberg, återvända med huden till Kibonoto och den öfriga karavanen fortsätta marschen kring berget.

Omringade af lejon.

Det blef en minnesrik natt. De af små akacior uppgjorda eldarna, där det i långa skifvor skurna giraffköttet stektes på nedstuckna pinnar, slocknade en efter annan. Månens vågräta skära hade försvunnit bakom de allt mer hopade molnen, och stjärnorna skymdes en efter annan, tills ett ogenomträngligt mörker insvepte vårt läger på den öde grässtäppen. Nedanför berget på några hundra meters afstånd sänkte sig marken till en rätt flack liten dalsänka, under vissa tider kanske vattenförande, nu däremot torr och med en del spridda akacior.

På ett afstånd af 32 steg från den flådda giraffkroppen hade tältet uppförts, och vid sidan af kroppen hade, som nämndt, ett med en liten lykta försedt massaispjut nedstuckits i jorden för att om möjligt hålla hyenor och andra rofdjur borta från skelettet. Men ingen anade, att vi i stället skulle få besök af djurens konung, icke ensam utan i stort antal.

De stickande myggorna, som märkvärdigt nog vid solnedgången infunnit sig i mängd här på det öde, torra slättlandet, hade jagat oss in bakom moskitonätens skydd, sedan dock först en rond gjorts omkring i lägret, där allt redan tystnat, och blott enstaka glimmande eldar förrådde, hvar de svarta lågo sofvande.

Det var djup natt, klockan var just två, och jag hade länge legat inslumrad, då jag plötsligen vaknade och reste mig upp i bädden. Det var, som om jag i sömnen hört något bullrande ljud, utan att jag sedan hörde något vidare. Med ens blef jag emellertid fullt vaken, och då jag tänkte, att de svarta möjligen ämnade göra någon kupp, lyssnade jag ett par ögonblick, till dess att en mäktig stämma strax utanför tältet med ett utdraget ljud, som slutade i ett fruktansvärdt rytande, klargjorde situationen. Under ropet »Lejonen äro här!» väckte jag Sandberg och var med ett par språng ur bädden, kastade på mig kläderna, grep geväret och öppnade tältdörren. Men därute var det tysta, svarta natten, och blott den på sitt spjut lysande lyktan spred sitt svaga sken öfver den framför liggande giraffkroppen, särskildt öfver dess bröstparti. Jag lyssnade en stund, men icke ett ljud hördes annat än snarkningarna från de svarta utmed tältets sidor.

Så slöto vi åter till tältdörren och önskade hvarandra god natt. Men länge varade icke hvilan. Plötsligt väcktes jag af Sandberg, som hviskande sade,

att han flera gånger hört tydliga steg i gräset utanför. Åter voro vi i kläderna, och en första blick genom den uppslagna tältdörren visade ett par stora hyenor, som likt mörka skuggor rörde sig borta vid giraffkroppen och därpå åter försvunno i mörkret.

Plötsligt hördes i nattens stillhet ett knakande och knastrande ljud från den väldiga åteln, och dofva men dock vidt hörbara rytanden upprepades från snart sagdt alla håll. Vi voro omringade af lejon i vårt tält midt på kala stäppen! Pulsen blef oroligare, blodet flöt hastigt i ådrorna, och med återhållen andedräkt borrade jag blicken så skarpt jag förmådde i den af lyktan svagt belysta giraffkroppen, hvarifrån de knastrande ljuden fortfarande hördes. I nästa ögonblick höjde sig en stor ljus skugga upp bakom kroppen, för att strax därpå åter försvinna. Det var ett stort manlejon, och intet tvifvel rådde, att det icke var lejon, som voro samlade till måltid strax inpå oss. Knappt hade det stora hufvudet försvunnit, förr än en ljus, skugglik skepelse gled fram utmed kroppens ena sida, där lyktan stod, lågan kastade ett svagt ljus öfver densamma, och konturerna af ett hufvud urskildes. Geväret kastades till ögat, ett skott ljöd i mörkret, och lejonet föll träffadt till marken. Ett par stora ljusa tassar slogo några ögonblick i luften, ljudet af bortrusande djur hördes, och så var allt tyst. Det var så mörkt, att jag icke såg geväret, som jag hade i handen, och skottet hade varit ett ögonblicks verk. Att kulan träffat var tydligt. Men var lejonet dödt, eller låg det såradt i vår närhet, färdigt att kasta sig öfver den, som kom intill det i mörkret? Att under denna ovisshet gå ut och se efter var nästan att trotsa ödet och kunde hafva aflupit illa, hvarför jag stannade kvar i tältet. Men pulsen började slå allt snabbare, ovissheten om ett lejon låg fälldt därute eller icke blef outhärdlig, och försedd med en ur packningen framletad acetylenlykta, som bars af den intill mig gående Amesi, och följd af Sandberg, som dock tyvärr saknade gevär, gick jag ut och närmade mig med spändt gevär den plats, där lejonet föll. Skakande af rädsla, kunde Amesi knappast hålla lyktan, hvarför jag måste fatta i hans handlof för att få ljuset kastadt i den riktning, där vi kunde vänta att finna djuret. Plötsligt rycker Amesi till under ropet »simba nyingi, bvana!» (många lejon, herre!). Lyktans ljus hade några ögonblick kastats utåt stäppen, och där stod en hel rad lejon, ett tiotal djur, alla med blicken riktad på oss. Genom reflex från ljuset lyste ögonens iris som eldringar, två och två, utmärkande lika många lejon.

Det var en respektingifvande syn att midt i natten hafva dessa glimmande blickar fästa på sig, och situationen var allvarlig nog. Att vända om föreföll ej rådligt, och att gå vidare var att gå rakt i fördärfvet, hvarför vi steg för steg utan att vända drogo oss bakåt, tills vi åter voro vid tältet. Af det nedtrampade gräset kunde vi följande dag se, hvar de stått, ungefär femtio meter från oss.

Åter var det tyst i naturen, tills lejonens rytanden ånyo började höras från alla håll, först på något afstånd, så allt närmare. Situationen började blifva orolig, kanske mindre för oss än för de svarta, af hvilka en del hade sina eldar så långt borta, att de ej vågade lämna dem för att söka skydd vid lägret. Men lejonen blefvo allt fräckare, stundom hördes de på ej ett stenkast från tältet, och deras hesa, dämpade, hungriga rytanden blefvo enerverande, synnerligen som det ogenomträngliga mörkret hindrade oss att se dem.

Mot ett stort hufvud, som ett ögonblick likt en ljus skugga reste sig ur gräset ej långt från tältet, sändes en kula, hvarvid det genast försvann. Det var en lejonhane. Den dog! ropade jag till den bredvid mig stående Amesi. »Hapana kaputi, lala!», den dog icke, den »sofver» blef svaret från den i mörkret skarpseende negern. Ordet »lala» betyder på kisuahili sofva, men användes äfven, då t. ex. en flodhäst dyker under ytan eller ett kattdjur »trycker». Det var detta senare han menade. Kulan synes på det korta afståndet ha tagit för högt, hvarvid lejonet hade hukat sig ned och så försvunnit i gräset. Men nu voro lejonen åter inpå oss, lockade af det i långa remsor på några små akacior i massor upphängda giraffköttet. Under en sådan med köttremsor behängd, låg akacia hade ägarna lagt sig för att mot kamraternas långfingrighet skydda sin chakula.

Plötsligt kommo de rusande till lägret, de hade vaknat vid att ett lejon stod och nosade intill dem och gåfvo sig nu i vild flykt genom mörkret till tältet. På morgonen var allt kött borta från det lilla trädet. Orsaken till att inga af de svarta angrepos, där de lågo vid sina slocknade eldar, var den, att lejonen i dessa trakter hafva så rik tillgång på antiloper och zebror, att de icke plågas af hunger och i första rummet söka denna sin vanliga föda.

Lejonen följa alltid de vilda hjordarna, och så länge dessa räcka till, angripa de ej gärna människor. Skulle däremot i en sådan på lejon och antiloper rik trakt de senare blifva utrotade, blifva lejonen uthungrade, närma sig människoboningar, angripa människor, och en gång vana vid denna föda blifva de i hög grad farliga. Så sker stundom, då t. ex. en järnväg bygges genom rika jaktmarker. Hvita och svarta förfölja därvid ofta det vilda, lejonen sakna till slut föda på stäppen och angripa, hvad som finnes att få, nämligen människor.

Men lejonen voro åter i vår närhet, och någon säkerhet, att de ej skulle kasta sig öfver de svarta, fanns ju naturligtvis icke, och då de ej sågos i mörkret, återstod endast att genom då och då lossade skott söka hålla dem på afstånd.

Med geväret i hand vaktade jag därför i tältdörren, till dess att den första ljusningen, som förkunnade den nya dagens inbrott, spred sig öfver naturen. Följd af Amesi gjorde jag en rekognoscering först till den plats,

där det stora manlejonet visat sig i det nu nedtrampade gräset, under det att Sandberg gick rakt bort till giraffkroppen. Plötsligt stannade han, svängde mössan ropande: »Jag gratulerar, här ligger ett stort lejon!» I nästa ögonblick var jag framme vid den väldiga giraffkroppen, vid hvars sida en lejoninna låg utsträckt. Vi granskade skottsåret; det hade varit en ögonblicklig död. Kulan hade snedt framifrån gått genom halsen, ned i bröstet och ut vid motsatta bog, där den satt kvar, innanför huden bildande en utifrån kännbar upphöjning.

I nästa ögonblick var jag framme vid den väldiga giraffkroppen, vid hvars sida en lejoninna låg utsträckt

Hela dagen voro de svarta sysselsatta med giraffens råskelettering och dess slutliga fördelning samt inpackning till, som det visade sig, 11 bärarlaster. Den tunga huden rensades, hvarvid särskildt hufvudet kräfde ett svårt och långsamt arbete, då den öfver hornens och pannans knölar befintliga huden var så godt som fastvuxen vid kraniet; och först efter tidsödande, varsamt arbetande bit för bit med yttersta spetsen af en skarp pennknif kunde den felfritt lossas från benstommen.

Lejonet däremot, som visade sig tillhöra en förut obeskrifven lejonras (Felis leo sabakiensis), var mycket fett och hade förut på natten frossat på en zebra, hvaraf stora färska stycken med rester af hud funnos i magsäcken.

På aftonen infunno sig bärarna för att sofva under det utskjutande soltaket kring tältets väggar. Den föregående natten hade varit kritisk nog, och den följande skulle kanske ej aflöpa lika lyckligt, om de låge ute på stäppen under de små akaciorna. Men denna natt hördes ingenting. Lejonen gå visserligen på nyss fällda djur, men ej på as, och stäppens heta sol hade kommit det vid skeletteringen i en stor hög upplagda köttet att hastigt skämmas, så att det redan utsände en kännbar stank öfver hela lägerplatsen.

Morgonen randades, och redan i denna tidiga timma började skelettbördorna att ordnas för marschen till Kibonoto.

Lejoninnan visade sig tillhöra en förut obeskrifven ras (Felis leo sabakiensis) och förvaras nu som typ för denna underart på Riksmuseet.

Men nu inträffade en episod af det slag, som kan sätta en expeditions hela vara eller icke vara på spel. Af en liten anledning växa lidelserna till häftiga utbrott, som, om de ej dämpas, kunna blifva ödesdigra nog.

Redan under skeletteringen dagen förut, då bärarna sutto spridda på stäppen, skrapande på de stora kotorna, hade de då och då frågat mig, om skelettet skulle transporteras till berget, innan vi fortsatte marschen till de östra landskapen. De fingo ej något svar härpå, då det är bättre, att de ingenting veta om saken, förr än allt är färdigt till afmarsch, enär de

eljest i olika ärenden försvinna hit eller dit vid denna tid och därvid ofta förorsaka försening med uppbrottet.

Nu lågo bördorna färdiga, och namnen på elfva man uppropades ur annotationsboken. Men nu steg deras anförare fram och frågade, hvad de skulle få extra, om de ginge med, då någon återmarsch ej var uppgjord från början. För att allt skulle gå hastigt, lofvade jag hvarje man för de båda marschdagarna 1 rupie, en rundlig betalning, då deras månadslön var 3 rupier. Men nu hade de sammangaddat sig för att utpressa högre bärarlön; de visste, att jag nödvändigt ville hafva skelettet till Kibonoto, och skulle nu betjäna sig däraf, då någon uppgörelse om en sådan extramarsch ej från början var ingången. Tonen blef hotande nog, och anföraren förklarade, att de ej gingo under 2 rupier. Att nu gifva vika för deras fräcka anspråk hade varit att lämna sig i deras våld, och om de känt sig som herrar, kunde utgången ha blifvit obehaglig och kanske slutat med, att hvar och en rymt med sin börda af förråden och vi stått ensamma i ödemarken. Det gällde sålunda att blifva herre öfver situationen och gifva dem en läxa. Långsamt går jag fram till den skroderande anföraren, som under tiden stod alldeles still, fattar honom med vänstra handen om struphufvudet och kramar kraftigt, under det jag med den högra tilldelar honom några kraftiga slag. Efter hvart af dessa frågade jag, om de ville gå, hvarpå alltid följde ett hastigt »hapana!» (»nej!»). Dessa slag gjorde i det hela taget mera ondt i min knutna hand än i hans tjocka negerskalle, men den moraliska effekten uteblef ej. Då det tredje eller fjärde slaget måttades åt honom, svek hans mod, och med ett »ndio, bvana!» (»ja, herre!») vek han undan och böjde sig ned. De kring oss samlade bärarna, som med ifver åsett detta, sågo sin sak vara förlorad, och inom några ögonblick stodo de som ljus bakom sina bördor, färdiga att lyda order.

Luften, som nyss varit liksom laddad med uppstudsighet och fräckhet för att icke säga ännu mer, blef på en gång lugn, och den förste, som fick sin börda färdig, var ledaren, som nu, då han först vägrades att medfölja, tog till bönboken, urskuldande sig med att han tvingats af de öfriga. Som han under andra färder varit bra, fick han taga plats i ledet, hvarpå kolonnen bröt upp.

Solen försvann just bakom Merus breda kägla, då vi på aftonen kommo fram till första marschdagens lägerplats på stäppen. Men ingen ved, intet vatten fanns där, hvarför vi, efter det att jag skjutit en koantilop, som hastigt flåddes och styckades, fortsatte till Ngare nairobi. Det blef en svår marsch, ett häftigt regn insvepte oss inom kort i ett nästan ogenomträngligt mörker, temperaturen sjönk, och de svarta darrade af köld, då vi klockan 9 framkommo till floden efter en hård marsch genom högt, regnbegjutet gräs, där vägen knappt kunde spåras, och en benbrytande färd i en med lösa vulkaniska block beströdd dalsänka, där en af bärarna, märkvär-

digt nog utan att vidare skada sig, i mörkret stupade ned utför en meterhög berghäll, kastande sin börda framför sig.

Emellertid öste regnet ned ur skyn, och vattnet kunde följande dag hindra öfvergåendet, hvarför jag beslöt att slå läger på andra stranden. Utan vidare marscherade jag därför ut i strömmen, där det forsande vattnet redan nådde till halfva låret, men de efterföljande bärarna vågade sig ej efter i den starka strömmen med sina bördor, hvarför jag måste vända. På en öppen plats, som vi i mörker och regn mer letade oss till än sågo, skulle tältet slås upp, men de svarta voro nu förbi. Utan vidare kröpo de in bland de vattendrypande buskarna skakande af köld, och hvarken lock eller pock tycktes förmå dem att lämna sina gömslen, tills slutligen några stycken drogos fram och hjälpte till att slå upp tältet, som af regnet blifvit tungt som bly. I djupaste mörker fick jag här upp litet torrt ur en koffert, och äfven mat kom slutligen fram, fastän jag ej vet, huru de svarta egentligen kunde hålla eld i sådant regn. En boy stod och svängde en glödande pinne, så att jag kunde se att äta. Hudarna luktade illa i tältet och myggorna stuckos. Ja, det var ett elände. Att skicka ut de frysande pojkarna att ligga i ösregnet hade jag ej hjärta till, hvarför de till sin belåtenhet fingo stanna i tältet, där de sedan lågo på marken hopkrupna som hundar.

Följande eftermiddag voro vi i Kibonoto, där äfven den därpå följande dagen åtgick till förberedelser för återmarschen.

Men äfven här försökte de svarta, som lätt förstodo, hur värdefull giraffen var för mig, att utpressa högre lön. Ehuru de antecknat sig för marschen, sutto de på morgonen i buskagen rundt omkring utan att komma fram, då och då framsändande någon parlamentär för uppgörelse om ökad lön. För att göra slut på denna komedi sände jag bud till Schira missionsstation med begäran om manskap, och snart sågo vi från höjderna en del folk från herr Bleicken komma nedspringande och inom kort stå utanför stationen. Nu blef det fart i de rundt omkring sittande vadschagga, som hela tiden icke önskat något högre än att få följa med, ehuru deras negernatur sökt ställa till alla möjliga svårigheter, särskildt beträffande aflöningen.

Inom kort stodo omkring 40 man färdiga, hvarpå vi bröto upp och på aftonen nådde Ngare nairobi n:o 2 och följande eftermiddag vid fyratiden giraffplatsen. Här var ett riktigt jägarläger. Sandberg kom gladt emot oss, där vi i en lång rad vandrade fram öfver stäppen. Han hade i en hos tyskarna köpt sax fått en präktig leopard och en schabrakschakal samt fällt tre grantgaseller. Den förra hade i första ögonblicket något förbluffat honom, då han kom in bland den grupp af små akacior och andra lägre träd och buskar, där saxen utsatts. Utan att först se något hade han just börjat taga sig in bland träden, då leoparden med saxen om foten under ett rytande gjorde ett språng mot honom för att dock först hejdas af kettingen och i nästa ögonblick, sedan första häpenheten hos Sandberg hade

lagt sig, af en kula genom hufvudet. Lägret såg inbjudande ut. Af det kvarlämnade tälttaket hade ett tält uppslagits med bädd och moskitonät, en på en käpp fästad handduk agerade flagga, vid hvars nedre del några kranier voro upphängda som på ett indiantält. På en stor, af akaciestammar gjord ställning var giraffhuden utspänd, rundt omkring omgifven af en häck taggiga akaciegrenar till skydd mot rofdjur. En mängd i långa remsor skuret kött hängde till torkning på grenarna och utsände en ej allt för treflig lukt. Öfver elden kokades stora köttstycken i en gryta, kring hvilken de ankommande svarta snart samlade sig. Efter en stund kom en härlig antilopsoppa på bordet och några doftande gasellbiffar, till hvilka kokt ris och några ägg medförts från Kibonoto. Det var ett mål för gudar!

Under en sväng utåt stäppen före solnedgången sköt jag en ståtlig gammal gasellbock, som af 7—8 vadschagga under rop och skrik bars till lägret. Som synes, voro dessa trakter ett jägarens eldorado!

Följande morgon voro vi uppe i tid för att medan ännu daggen var kvar på giraffhuden kunna böja den för transporten, och en stor bår hade gjorts för den, hvarefter 16 man fingo den dyrbara bördan på sin lott.

Genom Kilimandjaros östra och södra delar.

Med endast tjugu man fortsatte jag färden bort genom de östra landskapen, under det att Sandberg med det öfriga manskapet tågade till Kibonoto med giraffhuden och öfriga samlingar. Prepareringen af den förra hade lyckats genom dess garfning med het alunlut, med hvilken den gång efter gång ingneds, då den var utspänd på torkställningen. Den bekante jägaren och sportsmannen professor Schillings, som till tyska museer hemfört flera giraffhudar, hade, såsom han säger, aldrig lyckats preparera huden af en gammal tjur, utan alla de af honom hemförda exemplaren voro honor.

Himlen purpras i öster, och som ett glödande guldklot stiger solen upp öfver stäppen. Lysande i sin snöhufva ligger i söder Kibos hvita kupol liksom hela berget för öfrigt i den kalla morgonluften fri för blicken, utan ett skymmande moln. Äfven Mavenzis spetsiga, med hvitlysande snöfält beståkta massa låg molnfri. Men redan vid 8-tiden slöto sig de uppstigande hvita slöjorna allt mer öfver berget för att en timme senare hafva dolt de sista resterna af Kibos snöbländande kupol.

Insektvärlden var, där vi vandrade fram nedanför berget, mycket fattig. En del nyckelpigor sutto på gräset, små violettskimrande blåvingar dansade fram bland stäppens spridda blommor, en stor fästing hängde fastklamrad på ett strå, en vacker gräshoppa (Gastrimargus verticalis) satt på en buske, troligen uppstucken af de här förekommande svart-hvita törnskatorna, forficulider höllo till i ett slags ärtbaljor, lagriider skimrade i sin blå metalldräkt, coccinellider, lygæider, hispider, pentatomider, rödvingade staphylinider, allt var välkända former från stäppen vid Kibonoto, med hvilka faunan syntes hafva typisk öfverensstämmelse.

Men äfven fågelvärlden var fattig och representerades af några vanliga grässångare, musfåglar o. a.

Vi tågade fram rakt i öster, närmare bergets skogsgördel än stäppen. Den förra afgränsades mycket skarpt från gräshafvet med dess spridda buskager och låga träd, och de tätt skogklädda sidorna stego här ganska brant mot höjden. Snart voro vi åter inne bland spridda flöjtakacior, blandade med några meter höga, täta, rundade, på afstånd något slån- eller hagtornliknande buskar. Strax efter klockan 10 nådde vi en flod, af de svarta benämnd »Alaraschi», med rätt tät omgifvande vegetation och friskt, källklart vatten, som dock blott i ringa mängd rann fram öfver den steniga bädden.

Inom kort mötte vi åter en flod med stenig och torr botten och uppskjutande klippväggar med talrika kandelabereuphorbier. Ännu en timme, och vi gingo ned i en stor flack däld, där ständigt samma gräshaf med sina spridda buskar och stundom något träd utbredde sig för blicken, och hvarifrån en gles flöjtakacieskog vidtog nedåt stäppen.

Men ej ett lif rörde sig, ej en stämma hördes, och endast en del elefantspillning visade, att dessa tjockhudingar nyss här vandrat fram. Molnen hängde öfver regnskogen, som vi gingo fram utmed på väl någon kilometers afstånd. Klockan ett passerade vi en tvärt afbruten graf liknande en strömfåra, solen gassade och bärarna gingo tysta. Terrängen sluttade sakta mot den rätt aflägsna stäppen, som låg insvept i solrök. Flockar af långstjärtade svarta och röda väfvarfåglar (Coliuspasser laticauda) drogo här omkring på gräsfälten.

Något öfver klockan ett passera vi en med vattenförande små gropar försedd, rätt bred floddal, som af de svarta kallades Gassoa. Ännu en timme, och vi hade nått en stor och bred, uppåt med träd beväxt floddal, antagligen Saimudu, där dock blott helt litet vatten rann fram på den gräsbeväxta bottnen. Skogsgördeln syntes smal och nedtill skarpt begränsad. Endast enstaka insekter syntes till, men ej en fågel lifvade naturen.

Klockan half fem hade vi Mavenzi nästan rakt i söder. Äfven här var skogsgördeln rätt smal, hela fältet från oss fram till densamma bildade en enda stor vågdal i gult och grönt med spridda flöjtakacior. Kibo, som nyss var nästan blottadt, visande sin i aftonsolen bländande kupol med dess djupa, nedlöpande fåror, insveptes åter i moln. I norr och nordost låg den plana, vida, solbelysta stäppen, i nordost begränsad af en kedja högre berg. De första eldarna från vandorobbo och massai började synas i öster, visande, att vi åter närmade oss bebodda trakter.

En half timme före solnedgången voro vi nästan norr om Kilimandjaros yttersta från Mavenzi nedlöpande kam. Mot öster bar blicken bort öfver den framför oss liggande östra stäppen, där massaiernas lägereldar ringlade sin rök upp mot skyn, utbredande sig vidare bort öfver det öppna

landskapet. Här var allt ett gulnadt gräshaf med små spridda flöjtakacior och enstaka kortstammiga kandelabereuphorbior.

Men vi vika af söder om eldarna och slå läger utan att hafva nått vatten, ehuru vi, såsom vi sedan funno, ej voro långt från Ngare rongai. Det medförda vattenförrådet från dagsmarschens första flod var därför dyrbart som guld och insattes i tältet för att ej bortsnappas af de svarta.

Man från Gasseni.
Sköldarna i de östra landskapen af Kilimandjaro äro af en annan, smalare form än i de västra, och spjutspetsarna kortare.

Solen hade gått ned, och en sval luft följde på dagens värme. Lägereldarna flammade på skilda håll, och ett stort gemensamt bål hade tändts under ett träds utbredda krona. Himlen var klar med glimmande stjärnskaror, halfmånen stod i zenit, södra korset lyste och stäppen var tyst.

Efter en för oss fruktansvärdt kall natt, omkring + 5 à 7°, hvarunder de svarta nästan hela tiden suttit vid sina eldar, strålade solen åter upp. Hela berget låg blottadt i sin kalla skönhet utan minsta moln, stelt och allvarligt, nästan liflöst. Naturen var tyst, och blott en dufvas kuttrande, en frankolins skrik eller en grässångares skarpa röst afbröt stundom för några ögonblick tystnaden. Bland en grupp blommande Leonotus var dock ett rörligt lif af i solen lysande nektarinider: den svarta och metallgrönt skimrande Nectarinia kilimensis och den praktfulla svarta och gula, kopparrödt glänsande Nectarinia Reichenowi, båda med förlängda mellersta stjärtpennor, den senare i sitt uppträdande mer snabb och liflig, den förra mera sirlig, där han på sträckta vingar for fram öfver små öppna platser.

I toppen af ett träd tronade en svarthakad buskskvätta (Pratincola salax axillaris) i sin svart-hvita och bruna dräkt. Efter en liten stunds marsch voro vi framme vid en 3—4 meter bred ström med forsande, kallt och rent vatten, Ngare rongai.

Vi hade nu svängt af mot söder och hade sålunda passerat bergets hela norra sida, Leitokitok, med dess stäpper och oftast fattiga, så vidt jag kunnat

märka, med Kibonoto-stäppens typiskt öfverensstämmande fauna, och tågade fram i nästan rakt sydlig riktning. Fortfarande hade vi stäpp med flöjtakacior.

På flera ställen sågos i det torra gräset afröjda fläckar, där hvarje grässtrå blifvit borttaget, och den rödbruna jorden låg blottad, jämn och fin som ett välskött land. De voro af ända till sex stegs diameter och nästan runda. På ett eller annat ställe lågo högar af omkring en liters rymd med afskurna, ett par centimeter långa strån och vippor af gräs. Öfverallt gingo spridda myror (Stemma barbarum cephalotes) med stort rödt hufvud. En stor, ofta mer än fingertjock öppning, hvari myrorna nedsläpade de afbitna torra strådelarna, fortsattes i en djup gång, hvari i synnerhet soldaterna försvunno med sina stråstycken. Snart sågs en ännu större yta, af omkring åtta stegs diameter och med 4—5 skilda nedgångar, af hvilka dock en var vida större än de andra och i sin öfre del trattformigt utvidgad.

Jag gick och beundrade bergets prakt, där det låg helt blottadt för blicken. Vid niotiden började de första strödda molnen uppstå kring topparna, nedifrån drogo ljusa molnflockar uppåt, bildade genom att den fuktiga, varmare, från stäppen uppstigande luften förtätades i de öfre kalla luftlagren. Redan före klockan tio sågos de första husen, hvilka dock ej tillhörde vadschagga utan voro af fyrkantig typ och uppförda af askari, troligen i grekers tjänst (»Ascari na engresa»).

Kvinna från Gasseni.

Nedanför åt öster utbredde sig långt bort mot en bergskedja en nästan plan, gullysande, af träd här och där mörkskuggad yta med en mängd rundade och gula kullar. Emellertid vek stigen af åt den lilla byn, där ett 20-tal rätt regelbundet ställda hus liknande ladugårdar med halmtak voro uppförda. Tio större hus, tydligen afsedda för boskapen, stodo på lika afstånd, med sina gaflar vända åt vägen, och framför dem hade små hundkojlika stugor uppförts åt hjordarnas vaktare.

Snart gick stigen vinkelrätt ut mot stäppen; gräset var ofta afbrändt, och marken beströdd med talrika mullvadslika högar, helt säkert uppkastade

af de hamsterlika jordråttorna (Rhizomys), som allmänt förekommo på berget. Insektlifvet var dödt, och endast några svart-hvita pierider fladdrade här och där. Vi voro nu midt i gräsöknen, där en mängd större och mindre kullar höjde sig, hvilka alla voro täckta af gulnadt gräs. Vid middagen mötte vi får och getter med deras vaktande massaier. Allt var här fortfarande Leitokitok. Vid tvåtiden passerade vi en stor, väl 6—8 meter bred flod, Sangai, med rent vatten, som svagt forsade fram öfver den med kullerstenar täckta bottnen, och efter ännu en timme fingo vi se Gassenis, det nordöstligaste landskapets, första plantanschamber som ljusgröna fläckar lysa fram nedanför bergets flacka utlöpare. De nordligaste odlingar, som vi passerade, voro bönfält. Här och där var gräset borthackadt, och marken uppodlad i långa remsor och beväxt med knappast kvartershöga, nu ej blommande stånd. Det var enstaka förposter på de flacka kullarnas ryggar. Snart uppträdde gulblommande cassior, fåglarna hördes kvittra, akaciorna stodo tätare, bildande grupper, och vilda blommor sågos öfverallt bland gräset. Nu mötte vi den första Gasseni-mannen, men icke såg han just så vild ut; han såg snarare mycket frommare ut än mina bärare från det fjärran Kibonoto och hälsade med ett artigt »jambo, bvana!»

Visserligen var klockan blott fyra, då vi nått sluttningen nedåt en bäck, söder om hvilken bananschamber utbredde sig på stora områden. Men marschen sedan tidigt på morgonen genom tätt och högt gräs och i den heta solen hade tröttat. För första gången på länge kände jag mig utpinad, och fötterna värkte af styng från genom hålen i sulorna inträngda akacietaggar. På en öppen plats slogo vi därför läger med utsikt nedåt det gula gräshafvet med dess spridda kullar. Folket syntes välvilligt om ock stundom litet skyggt, och kvinnor utbjödo snart bananer, sedan ett slags hälsningsceremoni med en af mina bärare ägt rum. Stående midt för hvarandra växlade de några ord, hvarpå kvinnan räckte fram handen, som den andre löst fattade. Beväpnade med sina kortbladiga spjut kommo män från stäppen med stora buntar gult gräs på hufvudet, hvilket var mycket väl packadt, liksom pressadt, och jämnt afskuret. De unga tycktes vara skygga och beságo lägret blott på afstånd.

Aftonen var inne, och temperaturen sjönk hastigt, då vi befunno oss på omkring 1600—1700 meter öfver hafvet med Mavenzis snöiga bergspetsar i vår närhet. Himlen var blå med lysande stjärnor och enstaka hvita molnflockar, som drifna af vinden vandrade mot norr, halfmånen stod i zenit och kastade sitt bleka ljus öfver Kibos snöhätta, under det att hela berget för öfrigt låg mörkt och dystert som ett öde slott. Vid eldarna sutto de svarta samlade för att värma sina nakna kroppar i den allt mer nedgående temperaturen. Snart tystnade det kring lägret, och endast en liten flädermus syntes ännu i det svaga månljuset, där hon jagande irrade omkring under sin sicksackfärd.

Det blef en strålande soluppgång med 12 graders värme i den friska bergsluften. Tamburindufvans afbrutna, märkliga toner hördes, hvilka visade, att vi åter beträdt kulturzonen, och äfven turturdufvans kutter upprepades från de närliggande farmerna. Den öppna terrängen i vår närhet prunkade af blommande buskar samt högre och lägre örter; och särskildt de gulblommiga trädliknande, på afstånd om guldregn erinrande cassiorna gåfvo terrängen ett tilltalande utseende.

Det tycktes vara skördetid för stäppgräs, hvarmed infödingarna här täcka sina höga, tillspetsade hyddor, under det att de låga, ostkupformiga hyddorna på andra delar af berget täckas med bananblad, och en lång rad af Gasseni-män med kortbladiga spjut och korta skört kommo på morgonen i språngmarsch förbi lägret nedåt grässtäppen. Äfven sköldarna voro här olika dem vid Kibonoto, vida smalare, såsom förestående bild visar.

Vi sjutiden bröto vi upp och voro efter en kort stund midt ibland de täta bananschamberna, där stånden dock till följd af det regnfattigare och hetare klimatet ofta hade ett ljusare och mer tynande utseende än i bergets södra och västra delar. Bladens toppar voro äfven mycket splittrade, hvilket visade, att de ofta voro utsatta för blåst. Vägen, där vi marscherade fram, var beskuggad af höga häckar, stundom liksom vid bergets västsida af dracænor, eljest af buskar; i bananschamberna stodo spridda träd och buskar.

Hela landet gick i flacka vågor, och långt nedåt stäppen lyste idel gröna schamber. Här och hvar sågos en 2—4 meter hög agaves röda, glesa blomställningar, och bönfält, såväl med låg Dolichos lablab som med den högväxta, något trädliknande Cajanus indicus, lågo spridda utanför bananfarmerna. Snart voro vi ute på en väl 3—4 meter bred och präktig väg, där flera toppformiga, med gräs beklädda höga hyddor (bild sid. 153) reste sig. Folket syntes ovanligt höfligt, och männen stodo ofta med fezen i hand, då vi gingo förbi. Redan före kl. 8 kändes solen het, då vi passerade gränsen mellan de båda nordligaste landskapen Gasseni och Useri. Hela tiden hade vi öppna bananschamber kring oss, här och där med bönfält och i träda liggande fläckar eller med gräs beväxta områden. Från dessa högre liggande delar hade man en vidsträckt utsikt öfver schamber och stäpper till långt i fjärran. Klockan 9 passerade vi den djupa Mlombia med dess ofta branta sidor, som bildade en grön, blomsterlysande matta i gult, blått o. a. färger samt med spridda rödblommiga och lysande agaver men utan några träd. I flodfåran låg den steniga bottnen blottad. Vägen nedför och uppför dess höga sidor gick i hästskoform. Den därpå följande neutrala zonen utgjordes af två flacka ryggar, som bildade ett enda blomsterlysande fält, med gula prästkragar och andra om vår flora påminnande former.

Härpå vidtogo åter vidsträckta bananfarmer; men det var en vattenfattig trakt, och dricksvatten måste hämtas långt uppåt Mavenzi. Men ändock

De från Kilimandjaro hemförda zebran och gnun hafva visat sig synnerligen väl fördraga det nordiska klimatet.
Bild från Skansen vid 10 graders köld.

måste jorden ha varit fuktig, ty bananstånden voro kraftiga och tätväxande, så att de skuggade marken. Insektlifvet var fattigt, en del fjärilar af vanliga slag fladdrade här och hvar, och öfver vägen marscherade naturligtvis vandringsmyror. En sydlig vind blåste och skakade bananståndens bladmassor.

Därefter passerade vi den stora Maro-floden med dess omkring ett femtontal meter breda, steniga bädd och klara vatten, som dock ej täckte mer än en del af flodbädden, där badande negerbarn plaskade. Nu följde flacka, breda åsar med bananer och enstaka träd samt dessutom höga och lågväxta bönor.

Efter ännu en halftimme sågo vi det första majsfältet och de första tynande odlingarna af eleusinehirs, hvaraf infödingarnas bekanta tembo brygges.

Hela tiden sträckte sig berget nedåt i en från Mavenzi kommande skogbeväxt ås, mellan hvars nedre del, där regnskogen slutade, och stäppen kulturzonens bananschamber och andra odlingar utbredde sig öfver den flackt vågiga och af floddalar genomskurna, nedåt stäppen sakta sluttande terrängen. Vägen in till hyddorna bildade ofta liksom smala, begränsade gårdar af 2—3 meter höga, häckbildande, 3—12 cm. tjocka träd, och äfven själfva gården var på samma sätt inhägnad. Något sådant förekommer ej i de västra landskapen. Emellertid såg man ej mycket till hyddorna från vägen.

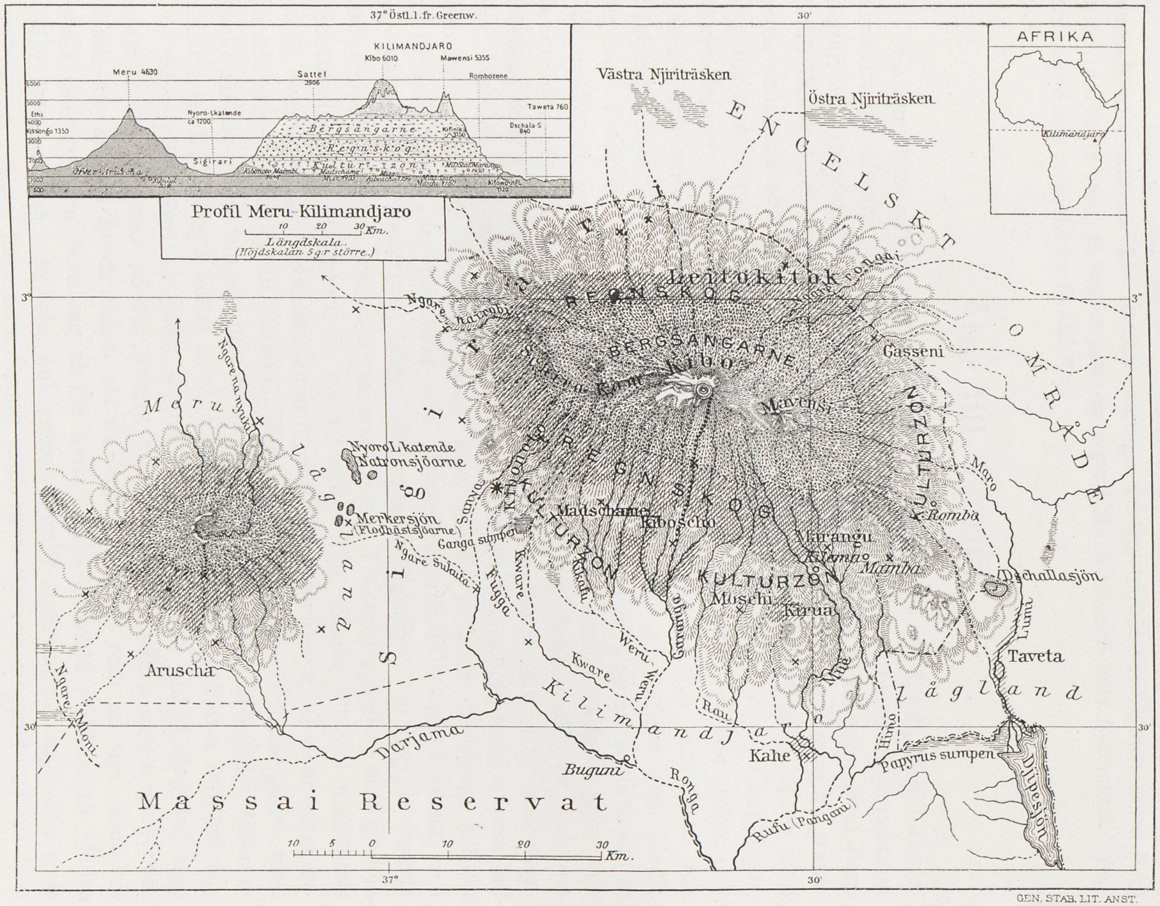
Före middagen, sedan ytterligare ett par vid denna tid torra floddalar passerats, gingo vi öfver en mycket djup flod med rikligt vatten, hvilken infödingarna kallade Nguássi. De mötande kvinnorna, som hälsade med ett »koádja, bvana!», hade oftast skörtet uppdraget ända öfver bröstet. Ej sällan voro de tatuerade öfver magen med tätt ställda, korta lodräta streck. I majsfälten huserade babianer. Vid middagen passerade vi missionsstationen Fischerstadt i landskapet Rombo, hvilken station liknade en medeltida fästning med sina fyra breda hörntorn af sten. Det var i dessa trakter, Rombo Kerua, som de två tyska forskarna Kretschmer och Lent 1894 öfverföllos och dödades af infödingarna. Stationen låg alldeles flackt, rundt omkring utbredde sig öppna bananschamber, där blåsten hvinande drog fram, och det hela såg föga idylliskt ut. Ej en människa sågs heller till, det var som stationen varit obebodd. Blott en flock hvitklädda negrer drog vägen fram, hvisslande, som det tycktes, andliga sånger. Under en timmes tid gick vägen snedt uppåt regnskogen, öfverallt i träden sutto stora och svarta, med röda taggar försedda saturnidlarver, hvilka här på långa sträckor hade »härjat» och kalätit de små, öfverallt växande träden med deras lansettlika blad och trevingade, i klungor som hortensiablommor sittande frön. På vägen kröpo de stora larverna kors och tvärs. Här uppe funnos inga bananschamber, och blåsten drog ständigt häftigt fram emot oss. Hela traktens djurlif syntes vara fattigt.

Efter att förut ständigt hafva stigit gick vägen efter kl. 2 nedåt, hvarför vi här syntes hafva passerat vattendelaren. Vi gingo nu i sydost, och strax före klockan fyra befunno vi oss bland öppna, mellan kullar liggande vidsträckta bananschamber. Utåt stäppen åt söder var en präktig utsikt ända till Nguenobergens väldiga amfiteater.

Vi voro snart i landskapet Msai, och vägen gick rakt i väster till Mamba, där konstbevattningen åter blef allmän. Vacker boskap sågs här i rätt stor mängd. En missionär Althaus, en högst elegant, något skräddareliknande uppenbarelse, som här stötte på karavanen, hade knappast tid att för sina maktpåliggande göromål i ödemarken meddela de trötta bärarna, hvar en lämplig lägerplats kunde finnas, och försvann som en stormvind. Knappt hade vi emellertid något längre fram tältat på en öppen plats vid vägen, förr än en vänlig inbjudan kom från en annan tysk, herr M. v. Lany, dit jag efter intagen måltid begaf mig för att språka bort en stund i hans angenäma sällskap.

Det var följande morgon. Regnet, som under natten brusat genom luften, hade upphört, men dimmorna hängde tunga och dystra öfver den stora, liksom i kullar uppdelade och från stäppen uppåt gående åsen. Vid sjutiden bröto vi upp, vägen gick förbi den fordom så mäktige höfdingen Mareales pelarhydda i Marangu upp och ned genom schamber, som uppfyllde hela landskapet. Vackra floddalar med ett präktigt vattenfall passerades, hvarpå vi voro i Kilema. Husen voro fortfarande toppformiga, vägen var bred och schamberna vidsträckta. Djurlifvet syntes ej rikt, och högst få former kunde upptäckas. Blott en Cuculus solitarius lät höra sin hvisslande stämma. Efter att kl. half nio hafva passerat den stora Muëfloden med dess på östra sidan rätt talrika palmer voro vi i Kirúa. Ännu en half timme, och vi stego ned i en djup, med vacker urskogsvegetation beklädd floddal, i hvars botten dock helt litet vatten flöt fram. Här var det första gången under marschen mot väster, som jag såg urskog, eljest stodo träden glesare, åtminstone i stort sedt. Äfven här funnos toppformiga hyddor af gräs, ibland uppblandadt med bananblad. Vid tiotiden gingo vi på en bred ås med skog och buskager utan odlingar. Det märktes, att vi närmade oss de regnrikare västra delarna af berget, molnen samlade sig, och det såg rätt hotande ut. Efter en kort rast för de ständiga, tröttande upp- och nedstigningarna i erosionsdalarna kommo vi kl. 10 till Nangas djupa dal, därifrån vägen slingrade sig snedt uppför dess väldiga, höga gröna sidor. Kl. 10,35 nådde vi bottnen med dess helt ringa vattenflöde, och först kl. 11,15 hade vi arbetat oss upp till motsatta höjden, hvilket ger en aning om dessa erosionsdalars storlek. I hela den väldiga Nanga-dalen går vägen inhuggen i bergväggen i form af en väldig mot djupet lutande hästsko.

Klockan två hade vi nått Moschi militärstation, och därmed hade jag gått rundt hela berget. Härifrån fortsattes marschen till Kiboscho, som upp-

Karta öfver Kilimandjaro-Meru området (efter Hans Meyer).

* = Zool. stationen; × = lägerplatser.

nådde i mörkret, och där pater Dürr med vanlig gästvänlighet hälsade oss välkomna och inbjöd oss till en förträfflig måltid. Efter en ansträngande marsch med nästan den dubbla vanliga takten nådde vi följande afton (5/6) efter mörkrets inbrott under ösande regn Kibonoto, och hela marschen kring Kilimandjaro var därmed afslutad.

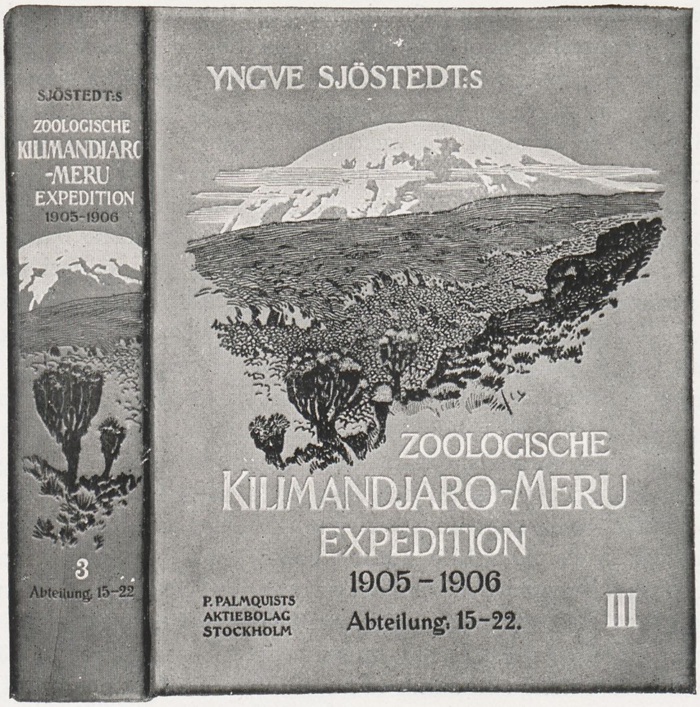
Åter till Sverige.

Så var hela programmet för denna expedition slutföljdt, och förberedelserna till afmarschen mot kusten togo sin början. Det var arbetsamma dagar. Ej mindre än 39 bördor af ännu kvarvarande samlingar, däraf flera dubbelbördor och några hudar, som fordrade ända till 4 à 8 man för transport, ordnades och kringsnördes med rep, somliga kringsyddes äfven med tyg för den långa färden ned till kusten och hem till Sverige. Ömtåligare saker inlades i särskilda vid Kiboscho missionsstation gjorda lådor, och gasell- och antilophorn omlindades sorgfälligt med torra bananblad och bast för att ej skadas. De den 7 juni anlända 15 vanyamvesi hade slagit sig ned i uppassarnas hus och i det närliggande skjulet, hvilkas ägare fått maka åt sig eller gifvit sig upp till sina bekanta vadschagga. Aftonen den 11 tillbragtes hos herr Bleicken på Schira, dit en hel del bördor, som till följd af brist på bärare ej kunde medtagas under marschen, via Moschi—Voi måste sändas till Ugandabanan och från Mombasa till Europa. På äkta afrikanskt sätt kom nämligen blott omkring hälften af de sedan månader beställda och »absolut säkert» utlofvade bärarna, och jag skulle hafva varit i en högst obehaglig belägenhet, om jag ej, anande att så skulle ske, dels vid sista genommarschen i Moschi uppgjort med greken Meimarides om transport af en del saker från Moschi till Voi med hans stora boervagn, dels öfverenskommit med herr Bleicken att få dem transporterade från Kibonoto till Moschi. Men om detta hufvudsakligast gällde med tanke på de stora, tunga hudarna af noshörning, flodhäst och giraff, tillkommo nu en hel mängd andra bördor, då blott 17 i st. f. 30 bärare infunnit sig.

Så grydde den 12 juni, dagen för afmarschen. Tidigt slog jag upp ögonen i det ännu nästan svarta tältet, dit blott några svaga ljusstrålar silade sig in, och hörde snart, att de svarta började röra på sig. Det var alltså sista gången, som jag skulle hvila i min tältbädd i Kibonoto. Huru lifligt erinrade jag mig icke ankomsten uppför sluttningen längs den röda lateritvägen, huru herr Sauerbrunn kom mot oss och hoppade af sin häst för att önska oss välkomna, och den stora bägare med sockradt citronvatten, som i hans enkla hydda släckte törsten i min förtorkade strupe. Hela arbetet på Kilimandjaros och Merus zoologiska utforskning låg mellan dessa episoder, hvaraf den förra stod lika lefvande för mig som den senare.

En blick på stationen gaf ett ganska trist intryck. Den hvita väf, hvarmed de två mellersta rummen från tak till golf varit beklädda, hade nedtagits och skurits i passande stycken till skört, välkomna gåfvor till de svarta tjänarna. Allt såg tomt och ödsligt ut, och stationen liknade nu med sina kala kvarstående ställningar något slags skjutbana på en marknad.

I hela hopar hade vadschagga samlat sig kring stationen för att åskåda uppbrottet och väl i förhoppning att liksom gamar finna något

Expeditionens vetenskapliga verk bildar tre volymer i kvartformat.

användbart i det öfvergifna lägret. På bordet tronade bland allt skräp en präktig tårta, som fru Bleicken nedsändt; och sedan ett par köttbitar inmundigats, afslutade ett stycke af denna det sista målet i »hemmet» på berget.

Så ljöd ett par skott som tecken till uppbrott, och hela skaran uppstämde de mest öronbedöfvande rop och skrik, ej minst kvinnorna, hvilkas höga anskrin åter och åter upprepades. Följande dag marscherade vi ned från berget till Kahe, och den 21 uppnådde vi efter tio raska marsch-

dagar Mombo. Efter något uppehåll vid denna plats, särskildt för närmare studier af det här varande ståtliga urskogspartiets djurvärld, fortsattes färden med järnväg till Tanga och därifrån med ångare till Neapel. Den 2 augusti beträdde jag åter Sveriges jord.

Resans vetenskapliga resultat.

Efter återkomsten hafva de medförda samlingarna varit föremål för en ingående vetenskaplig bearbetning, och det däröfver nyligen afslutade verket har blifvit det största som publicerats efter någon svensk zoologisk expedition. Det omfattar tre kvartband med 2,328 sidor, 87 taflor och 175 textbilder och har utarbetats på grundvalen af ett material på öfver 59,000 från expeditionen hemförda djur. De omfatta öfver 4,300 olika djurformer, hvaraf mer än 1,400 hafva visat sig vara för vetenskapen nya.

Det är tack vare det Palmquistska förlagets storartade välvilja, som detta verk fullständigt kunnat utgifvas, sedan de af Vetenskapsakademien anslagna femton tusen kronorna snart förbrukats. Utom till expeditionens mecenat direktör GUSTAF PALMQVIST står den zoologiska forskningen därvid i tacksamhetsskuld särskildt till disponenten PER PALMQVIST, under hvars öfverinseende verket till större delen tryckts och utgifvits i den ståtliga form, hvari det nyligen utkommit.

Öfversikt af det zoologiska verket:

	Sidor.	Taflor.	Text-figurer.	Exem-plar.	Arter.	Nya arter.	Nya släkten.
Inledning	80	13	1	—	—	—	—
Vertebrater	292	13	1	2,672	565	11	—
Mollusker	34	1	—	3,800	52	27	1
Insekter	1,612	42	153	41,883	3,459	1,221	87
Myriopoder	64	6	—	700	33	20	10
Spindeldjur	186	8	3	9,286	224	145	14
Kräftdjur	24	2	—	627	19	13	5
Maskar	36	2	17	181	22	11	—
Summa	**2,328**	**87**	**175**	**59,149**	**4,374**	**1,448**	**117**

De 417 *däggdjur*, som utgjorde expeditionens byte, fördela sig på följande arter eller grupper:

Babianer 4
Markattor 20
Halfapor 8
Guerezor 13
Flygande hundar och andra flädermöss . 50
Piggsvin 4

Sjusofvare	3
Öfriga gnagare och andra vanligen mindre däggdjur	127
Lejon	1
Herpestider	11
Zibethkatt	1
Ginsterkatter	17
Nandinia	2
Schakaler	8
Hyenor	6
Gräflingar	2
Vildsvin	12
Noshörningar	2
Elefanter[1]	
Flodhästar	2
Klippdassar	17
Giraffer	2
Grantgaseller	25
Thomsongaseller	12
Koantiloper	17
Pallahantiloper	10
Vattenbock	1
Gnuer	14
Dvärgantiloper	3
Myskbockar	4
Riedbockar	6
Buschbockar	7
Oryxantiloper	2
Zebror	4

Tillsammans 101 antiloper och gaseller.

Äfven leopard, gepard, serval, vildkatt, stäpphund, skrufantilop och elenantilop anträffades.

Bland de 1,546 *fåglar*, representerande öfver 400 arter, som från färden hemfördes, kunna särskildt framhållas strutsar, pelikaner, massor af änder och vadare, af de senare särskildt krontranor, sadelstorkar och andra storkfåglar, hägrar och flamingos, vidare dufvor, perlhöns, frankoliner och vaktlar, flera slags gamar och talrika andra roffåglar såsom örnar, falkar, sekreterarefågeln, glador och ugglor, papegojor, pisangätare, olika slags gökar, däribland de praktfulla guldgökarna samt honungsgökar, flera slags hackspettar och capitonider, musfåglar, trogonider, blåkråkor, hornskator, isfåglar, biätare, härfåglar, nattskärror, seglare, svalor, talrika flugsnappare och törnskator, kråkor och korpar, sommargyllingar, starfåglar, massor af olika väfvarfåglar, finkar, ärlor och piplärkor, lärkor, nektarinider, mesar, trastar och sångare.

[1] Dessa voro inom området fridlysta, men hade eljest vid olika tillfällen kunnat fällas.

REGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.